

Latvijas Universitāte
Juridiskā fakultāte
Civiltiesisko zinātņu katedra

Promocijas darbs

**Laulāto manta laulāto likumiskajās
mantiskajās attiecībās**

**Matrimonial property under statutory matrimonial
property regime**

Doktorantūras nodaļas
Nepilna laika klātienes students
ERLENS KALNIŅŠ
Dokt 030060

Zinātniskais vadītājs
asoc. prof., *dr.iur.* **Kaspars Balodis**

Rīga 2010

Satura rādītājs

Izmantotie saīsinājumi	8
Atsaucēs saīsināti norādītie juridiskās literatūras un tiesu prakses avoti ar norāžu paraugiem	9
Ievads	12
I. Lulāto likumisko mantisko attiecību vispārīgs raksturojums	19
A. Vīra pārvaldības sistēmas pamatnoteikumi	19
1. Lulāto mantas piederības šķirtība	20
2. Lulāto kopīgā manta un tās sadalījums	20
3. Lulāto kopīgās mantas dalīšana	21
B. Lulāto vienlīdzīgas pārvaldības sistēmas pamatnoteikumi	22
1. Lulāto mantas piederības šķirtība	23
2. Lulāto kopīgā manta un tās sadalījums	23
3. Lulāto kopīgās mantas dalīšana	24
II. Problēmjautājumi un viedokļu dažādība	25
A. CL 89.p.1.d. ietvertā norāde uz CL 91.p. regulēto lulātā atsevišķo mantu	26
B. Lulāto kopīgās mantas sastāvs	27
C. Viena lulātā rīcība ar lulības laikā iegūto mantu	28
1. Trešo personu aizsardzības ideja	29
2. Otra lulātā aizsardzības ideja	29
D. Lulāto kopīgās mantas dalīšanas tiesiskais regulējums	31
1. Lulāto kopīgās mantas dalīšanas izpratne praksē	31
2. Lulāto kopīgās mantas dalīšanas mērķis	33
E. Kur meklēt vienotu atbildi?	34
1. Mantas šķirtības princips	35
a) Gramatiskā iztulkojuma nepieļaujamība	35
b) Mantas šķirtības principa izpratne	36
2. Mantas pilnīga juridiska un faktiskā sadalīšana	37
3. Vienotas atbildes meklējumu pamats	38
III. Lulāto mantas jēdziens, tās veidi un lulāto mantas masas	39
A. Mantas jēdziens	39
1. Termina „manta” citas nozīmes	39
2. Manta kā tiesību kopība	40
a) Kustamā un nekustamā manta	41
b) Manta kā privāttiesiskās apgrozības objekts	41
3. Mantas sastāvs	43
a) Atsevišķas mantā ietilpstošās tiesības	44
b) Izmaiņas mantas sastāvā	45
4. Galvenā un sevišķā manta	46
5. Surogācijas princips	47
6. Manta un citas līdzīgas „kopības”	49
a) Ķermenisku lietu kopība	49
b) Mantojums	50
B. Lulāto manta, tās veidi un mantas masas	51
1. Lulāto mantas veidi un mantas masas	51
2. Lulāto mantas masu savstarpējā tiesiskā norobežotība	52
a) Lulātajam atsevišķi piederošās mantas raksturs	52
b) Tiesiskās norobežotības mērķis	53
c) Atšķirīgais tiesiskais regulējums	54
3. Lulāto mantas masu mijiedarbība	54
a) Lulāto savstarpējie pienākumi	55
b) Lulība kā lulāto saimnieciska kopība	55
c) Lulības izbeigšanās ietekme uz lulāto mantu	56
d) Taisnīga izlīdzinājuma iespējamība	58

IV. Laulātā atsevišķā manta	59
A. Pirmslaulības manta	60
1. Mantas iegūšanas laika kritērijs	60
2. Atsevišķu tiesību iegūšanas brīdis	61
3. Pirmslaulības mantas un surogācijas princips	62
B. Ar līgumu noteiktā atsevišķā manta	63
1. Līguma par atsevišķās mantas noteikšanu jēdziens	63
a) Līgumslēgšanas brīvības ierobežojums	63
b) Atšķirība no laulības līguma par visas laulāto mantas šķirtību	64
2. Līguma par atsevišķās mantas noteikšanu saturs	65
a) Noteiktības pakāpe un „nākotnē iegūstamā” manta	65
b) Atsevišķās mantas noteikšanas piemēri	65
3. Līguma par atsevišķās mantas noteikšanu saistošais spēks	67
a) Laulāto savstarpējās tiesiskās attiecības	67
b) Laulāto tiesiskās attiecības ar trešajām personām	67
C. Priekšmeti, kas noder tikai viena laulātā personīgai lietošanai vai nepieciešami viņa patstāvīgā darbā	69
1. Priekšmeti, kas noder personīgai lietošanai	70
2. Priekšmeti, kas nepieciešami patstāvīgā darbā	70
D. Bez atlīdzības iegūtā manta	72
1. Manta, kas iegūta dāvinājuma ceļā	72
a) Dāvinājumi laulāto starpā	72
b) Trešās personas dāvinājums vienam laulātajam	74
2. Manta, kas iegūta cita veida bezatlīdzības iegūšanas ceļā	74
3. Laulātā prasījumi, kas izriet no viņa personības tiesību aizskāruma	75
E. Atsevišķās mantas ienākumi	76
1. Atsevišķās mantas ienākumu jēdziens	76
a) Dabiskie un civilie augļi	76
b) Citi atsevišķās mantas ienākumi	77
c) Ķermeniskas lietas pieaugumi	78
2. Otra laulātā līdzdalība ienākumu gūšanā	78
a) Ienākumi, kas iegūti bez otra laulātā līdzdalības	79
b) Ienākumi, kas iegūti ar otra laulātā līdzdalību	79
3. Ienākumi, kas nodoti ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām	80
a) Ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzības	80
b) Ienākumu nodošana	82
F. Manta, ar ko atvietota cita atsevišķā manta	82
1. Mantiskie labumi, kas iegūti surogācijas ceļā	83
2. Izņēmumi no surogācijas principa	84
V. Laulāto kopīgā manta	86
A. Laulāto kopīgās mantas rašanās (iegūšanas) priekšnoteikumi	86
B. Kopīgās mantas sadalījums laulāto starpā	87
1. „Mantas iegūšana” un kopīgās mantas sadalījums	88
2. Laulāto kopīgās mantas vienlīdzīga sadalījuma prezumpcija	89
3. Kopīgā manta kā kopīpašuma paveids un šī viedokļa kritika	90
4. Kopīgā manta kā tiesību kopība un mantas vērtības sadalījuma kritērijs	91
a) „Laulātā daļa laulāto kopīgajā mantā”	92
b) Mantas vērtības sadalījuma kritērijs	93
C. Kopīgi iegūtā manta	95
1. Manta, kas iegūta kopīgi noslēgta darījuma rezultātā	95
a) Kopīgi noslēgts darījums	95
b) Darījums, kas noslēgts, izlietojot „atslēgas varu”	96
2. Manta, kas iegūta laulāto kopīga darba (darbības) rezultātā	99
3. Mantiskie labumi, kas cēlušies no kopīgās mantas	100
D. Manta, ko ieguvis viens laulātais ar abu laulāto līdzekļiem	102
1. Manta, ko darījuma rezultātā ieguvis viens laulātais ar abu laulāto	

Līdzekļiem	102
a) Abu laulāto līdzekļi	102
b) Laulāto personīgo līdzekļu „apvienošana”	104
c) Līdzekļu apvienošana un surogācijas princips	104
2. Darījuma rezultātā iegūtās kopīgās mantas sadalījums	105
3. Uz cita tiesiska pamata ar abu laulāto līdzekļiem iegūtā manta	106
E. Manta, ko ieguvis viens laulātais ar otra laulātā darbības palīdzību	107
1. „Otra laulātā darbības palīdzības” jēdziens	108
a) Otra laulātā tieša līdzdalība	108
b) Otra laulātā netieša līdzdalība	109
2. Laulāto pienākums uzturēt ģimeni	110
a) Pienākuma uzturēt ģimeni apjoms	110
b) Pienākuma uzturēt ģimeni izpildes veids	111
3. Mājsaimniecības vešanas un laulāto kopīgo bērnu aprūpes (uzraudzības) juridiskais novērtējums	111
a) Ikdienu rūpju juridiskā nozīme	112
b) Mantisku (naudā novērtējamu) kritēriju mazsvarīgums	113
c) Mantas iegūšanas laiks	114
4. Kritēriji, pēc kuriem jānosaka ar otra laulātā netiešu līdzdalību iegūtās mantas sastāvs un tās sadalījums	115
a) Ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzību nozīme	115
b) Laulātā darbības raksturs un pastāvošo šaubu novēršana	117
c) Citām vajadzībām paredzētā manta	118
5. Principiālā atšķirība no līgumiskās laulāto mantas kopības sistēmas	118
F. Citādā veidā iegūtā manta, kas atzīstama par laulāto kopīgo mantu	119
1. Laulātā atsevišķās mantas ienākumi	119
2. Ar līgumu noteiktā kopīgā manta	120
a) Līguma par kopīgās mantas noteikšanu jēdziens	120
b) Atšķirība no laulības līguma par laulāto mantas kopību	121
c) Līguma par kopīgās mantas noteikšanu saturs	121
d) Līguma par kopīgās mantas noteikšanu saistošais spēks	122
VI. Laulātā atsevišķi iegūtā manta	124
A. Laulātā atsevišķi iegūtās mantas vispārīgs raksturojums	125
1. Ideja par trīs laulāto mantas veidiem	125
2. Atsevišķi iegūtās mantas sastāvs	126
B. Manta, kas iegūta pēc laulāto kopdzīves un kopīgas saimniecības vešanas pārtraukšanas	127
1. Laulāto kopdzīves un kopīgas saimniecības vešanas pārtraukšana	127
2. Mantas iegūšanā izlietoto līdzekļu avots	128
C. Cita atsevišķi iegūtā manta	129
1. Ienākumi no algota darba, profesionālās vai saimnieciskās darbības	129
a) Ienākumi no laulātā darba (darbības)	129
b) Ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzības	130
2. Atsevišķi iegūtās mantas ienākumi un surogācijas princips	131
D. Iespējamie grozījumi likumā	131
1. Iespējamo likuma grozījumu saturs	132
2. Iespējamo likuma grozījumu radītais rezultāts	133
VII. Laulātā tiesība uz atbilstošu atlīdzību par izdarīto ieguldījumu otra laulātā mantā	135
A. Laulātā tiesības uz atbilstošu atlīdzību teorētiskais pamatojums un tā apstiprinājums praksē	136
1. Laulāto īpašais tiesiskais statuss attiecībā vienam pret otru	136
2. Stāvoklis tiesu praksē	137
B. Laulātā tiesības uz atbilstošu atlīdzību norobežošana no citiem laulāto savstarpējiem prasījumiem	138
1. No līguma izrietoši atlīdzības vai atdošanas prasījumi	139
2. Prasījums par dāvinājuma atsaukšanu vai cita veida „bezatlīdzības” piešķiruma atdošanu	140
3. Prasījumi, kas saistīti ar laulāto kopīgās mantas dalīšanu vai rīcību ar laulāto mantu	140

4. Prasījums par līdzekļu došanu uzturam pēc laulības šķiršanas	141
C. Laulātā tiesības uz atbilstošu atlīdzību tiesiskais pamats	142
1. Prasījums no netaisnas iedzīvošanās	143
a) Rašanās priekšnoteikumi	143
b) Prasījuma piemērotība laulātā tiesības uz atbilstošu atlīdzību izlietošanai	144
2. Prasījums par izdevumu atlīdzināšanu	144
a) Rašanās priekšnoteikumi	145
b) Prasījuma piemērotība laulātā tiesības uz atbilstošu atlīdzību izlietošanai	146
c) Neuzdota lietvedība	147
3. No CL 84.p. noteikumiem „izrietošs” prasījums	148
a) Laulāto solidaritātes princips	148
b) No CL 84.p. atvasinātais tiesību noteikums	149
4. Laulātā tiesības uz atbilstošu atlīdzību regulējums Vācijas un Šveices tiesībās	150
a) Vācijas tiesības	150
b) Šveices tiesības	151
c) Laulāto likumisko mantisko attiecību sistēmu salīdzinājums	152
D. Laulātā tiesības uz atbilstošu atlīdzību rašanās priekšnoteikumi un atlīdzības apmērs	154
1. Rašanās priekšnoteikumi	154
a) Laulības laikā izdarīts ieguldījums otra laulātā mantā	155
b) Atbilstoša pretizpildījuma neesamība	156
c) Ieguldījums, kas nerada otra laulātā tiesību uz atbilstošu atlīdzību	157
d) Laulības izbeigšanās	158
2. Atlīdzības apmērs	159
a) Mantas palielinājuma kritērijs	160
b) Citi kritēriji	161
VIII. Laulāto kopīgās mantas sastāva un tās sadalījuma laulāto starpā noteikšana	163
A. Laulāto kopīgās mantas sastāva un tās sadalījuma noteikšanas iemesli un kārtība	163
1. Atsevišķu iemeslu apskats	163
2. Laulāto kopīgās mantas sastāva un tā sadalījuma noteikšanas kārtība	164
B. Laulātā pienākums pierādīt savu līdzdalību kopīgās mantas iegūšanā	165
1. Ideja par laulāto kopīgās mantas esamības prezumpciju un tās kritika	165
2. Laulātā pierādīšanas pienākums	167
a) Laulāto savstarpējās tiesiskās attiecības	167
b) Pārdzīvojušā laulātā tiesiskās attiecības ar mirušā laulātā mantiniekiem	168
c) Laulāto tiesiskās attiecības ar trešajām personām	169
C. Tiesiskās prezumpcijas, kas laulāto atbrīvo no pierādīšanas pienākuma	170
1. Nekustamas lietas piederības prezumpcija	171
a) Piemērošanas joma	171
b) Tiesiskās sekas	172
b) Atspēkošana	174
2. Nekustamas lietas piederības prezumpcijas nozīme laulāto likumiskajās mantiskajās attiecībās	175
a) Laulāto savstarpējās tiesiskās attiecības	175
b) Laulāto tiesiskās attiecības ar trešajām personām	176
3. Līdzīgas prezumpcijas, kas attiecas uz kustamas mantas piederību	177
4. Laulāto kopīgās mantas vienlīdzīga sadalījuma prezumpcija	178
a) Piemērošanas joma	179
b) Tiesiskās sekas	179
c) Atspēkošana	180
5. Laulāto kopīgās mantas vienlīdzīga sadalījuma prezumpcijas nozīme	180
D. CL 89.p.2.d. un 91.p.2.d. noteikumu kopsakars	183
1. CL 91.p.2.d.1.teik. piemērošanas robežas	184
a) Laulāto tiesiskās attiecības ar trešajām personām	184
b) Laulāto savstarpējās tiesiskās attiecības	184
2. CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētā piebilde par laulātā atsevišķo mantu	187

a) Zemesgrāmatu atzīme vai piebilde („piemetinājums”)	188
b) Ierakstīšanas pamats	190
c) Abu vai viena laulātā pieteikums	191
d) Piebildes neesamības sekas	193
e) Piebildes nozīme	195
IX. Tiesiskās sekas viena laulātā rīcībai ar laulības laikā iegūto mantu	197
A. Mantas pārvaldīšana	197
1. Mantas pārvaldītāja tiesības un pienākumi	197
2. Pārvaldībā nodotās nekustamās mantas sastāva prezumpcija	198
B. Viena laulātā formālā leģitimācija un tās sekas	200
1. Formālā leģitimācija un uzticības aizsardzības princips	200
2. Laulāto pienākums gādāt par nepieciešamās publicitātes piešķiršanu laulāto kopīgajai mantai	201
C. Viena laulātā rīcība ar kustamo mantu	203
1. Otra laulātā piekrišanas prezumpcija	204
2. Labticīgas iegūšanas priekšnoteikumi	206
a) Iegūšana uz tiesiska darījuma pamata	206
b) Ieguvēja labticība	207
c) Labticības prezumpcija un tās atspēkošana	210
D. Viena laulātā rīcība ar nekustamo mantu	211
1. Zemesgrāmatas kā publicitātes līdzeklis	211
a) Obligātā ieraksta princips	212
b) Relatīvā ieraksta princips	213
c) Laulāto kopīgās nekustamās mantas publicitāte	215
2. Otra laulātā piekrišana rīcībai ar nekustamo mantu	216
a) CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētās piebildes par laulātā atsevišķo mantu raksturs un nozīme	216
b) Otra laulātā piekrišanas neesamības sekas	218
3. Zemesgrāmatu publiskās ticamības princips un labticīga ieguvēja aizsardzība	219
a) Zemesgrāmatu publiskās ticamības princips	221
b) Labticīgas iegūšanas tiesiskās sekas	223
c) Sekas, ja ieguvējs ir ļaunticīgs	224
4. Labticīgas iegūšanas priekšnoteikumi	225
a) Viena laulātā formālā leģitimācija	225
b) Iegūšana uz tiesiska darījuma pamata	228
c) Iegūtās lietu tiesības nostiprināšana zemesgrāmatā	233
d) Ieguvēja labticība	234
e) Labticības prezumpcija un tās atspēkošana	238
X. Laulāto kopīgās mantas dalīšana	240
A. Laulāto likumisko mantisko attiecību izbeigšanās pamati	240
1. Laulāto vienošanās	240
2. Viena laulātā nāve	241
3. Laulības šķiršana	242
4. Viena laulātā pieprasījums	242
B. Laulāto kopīgās mantas dalīšanas kārtība	243
1. Dalīšana vienošanās un tiesas ceļā	244
2. Dalāmās mantas sastāva un tās sadalījuma noteikšana	245
a) Dalāmajai mantai pieskaitāmās tiesības	246
b) Dalāmās mantas objekti	247
c) Dalāmās mantas sastāva noteikšana strīda gadījumā	248
d) Katram laulātajam atsevišķi piederošās mantas nošķiršana	248
e) Dalāmās mantas sadalījums laulāto starpā	250
f) Dalāmās mantas sadalījuma noteikšana	251
3. Laulāto prasījumu un saistību vērā ņemšana	253
a) Laulāto saistības pret trešajām personām	253
b) Laulāto saistību pret trešajām personām iepriekšēja nokārtošana	255
c) Laulāto savstarpējie prasījumi un saistības	257
d) Laulāto savstarpējo prasījumu un saistību vērā ņemšanas veids	259
4. Mantas pilnīga juridiska un faktiskā sadalīšana	259

a) Prasījums par mantas dalīšanu un tiesneša (tiesas) kā „padomdevēja” loma	260
b) Dalīšanas veidi	262
c) Dalīšanas veida izraudzīšanās kritēriji	264
d) Dalīšanai pakļauto mantisko labumu novērtēšana	268
e) Dalīšanas veida noteikšana tiesas spriedumā	270
C. Trešo personu iegūto tiesību aizsardzība	273
1. Trešo personu iegūtās tiesības	273
2. Trešo personu iegūto tiesību aizsardzības princips	275
a) Iegūto tiesību aizsardzības iemesli	275
b) Iegūto tiesību īpašās aizsardzības attaisnojums	276
c) Principa piemērošanas joma un būtība	277
3. Trešo personu iegūto absolūto tiesību aizsardzība	278
a) Trešo personu īpašuma un intelektuālā īpašuma tiesības	278
b) Citas trešo personu lietu tiesības	279
4. Trešo personu iegūto saistību tiesību aizsardzība	281
a) Trešo personu iegūto tiesību aizsardzības princips un laulāto kopīgās mantas dalīšana	281
b) Priekšnoteikumi	282
c) Tiesiskās sekas	285
Kopsavilkums	287
Anotācija	298
Annotation	299
Izmantotie avoti	300
1. Juridiskā literatūra	300
2. Tiesu prakse	303
3. Normatīvie akti	307

Izmantotie saīsinājumi

Aufl.	Auflage (<i>izdevums</i> – vācu val.)
AT	Augstākā tiesa
CD	Civillietu departaments
CKD	Civilais kasācijas departaments
CL	Civillikums
CPL	Civilprocesa likums
CTP	Augstākās tiesas Civillietu tiesu palāta
d.	daļa
f., ff.	folgend, fortfolgende (<i>nākamais, turpmākie</i> – vācu val.)
Fn.	Fußnote (<i>atsauce, vēre</i> – vācu val.)
gs.	gadsimts
izd.	izdevums
JV	Jurista Vārds
KCL	Komerclikums
lēm.	lēmums
lik.	likums
lpp.	lappuse
LR	Latvijas Republika
LT	Likums un Tiesības
MK	Ministru kabinets
N	Note, Randnote (<i>rindkopas numurs</i> – vācu val.)
Nr.	numurs
p.	pants (arī paragrāfs)
piem.	piemēram
pk.	punkts
red.	redakcijā, redaktors
resp.	respektīvi
Rn.	Randnummer (<i>rindkopas numurs</i> – vācu val.)
S.	Seite, Seiten (<i>lappuse, lappuses</i> – vācu val.)
sal.	salīdzināt
SIA	sabiedrība ar ierobežotu atbildību
sk.	skatīt
spried.	spriedums
t.i.	tas ir
t.s.	tā sauktais, tā sauktā
t.sk.	tajā skaitā
teik.	teikums
TMV	Tieslietu Ministrijas Vēstnesis
turpm.	turpmākais
VCL	Vietējo civillikumu kopojums
ZGL	Zemesgrāmatu likums
прим.	примечание (<i>atsauce, vēre</i> – krievu val.)
с.	страница (<i>lappuse</i> – krievu val.)

Atsaucēs saīsināti norādītie juridiskās literatūras un tiesu prakses avoti ar norāžu paraugiem

1. Juridiskā literatūra

Balodis K. Ievads civiltiesībās. Rīga: Zvaigzne ABC, 2007,
norāde: *Balodis*, 111.lpp.

Bergmane I. Laulāto atsevišķa manta // Latvijas Universitātes Raksti. 657.sēj. Juridiskā zinātne. Rīga: Latvijas Universitāte, 2003, 48.–67.lpp.,
norāde: *Bergmane*, Laulāto atsevišķa manta, 57.lpp.

Bergmane I. Nekustamais īpašums kā laulāto kopīga manta // Latvijas Universitātes Raksti. 665.sēj. Sociālās zinātnes. Rīga: Latvijas Universitāte, 2003, 27.–41.lpp.,
norāde: *Bergmane*, Nekustamais īpašums kā laulāto kopīga manta, 28.lpp.

Bergmane I. Nekustamais īpašums laulāto mantiskajās attiecībās. Promocijas darba kopsavilkums. Rīga: [B.i.], 2006,
norāde: *Bergmane*, Nekustamais īpašums laulāto mantiskajās attiecībās, 52.lpp.

Blaese H., Mende S. Lettlands Zivilgesetzbuch vom 28.Januar 1937 in Einzeldarstellungen. Bd.II, 2. Das Sachenrecht. Riga: Verlag der AG „Ernst Plates“, 1938,
norāde: *Blaese, Mende*, S.13.

Briedis E. Par nekustamo īpašumu kā laulātā atsevišķo mantu // Jurista Vārds, 2002, Nr.10, Nr.12,
norāde: *Briedis*, Nr.10.

Erdmann C. System des Privatrechts der Ostseeprovinzen Liv-, Est und Curlands. Bd.I. Allgemeiner Theil. Familienrecht. Riga: N.Kymmels Verlag, 1889,
norāde: *Erdmann*, I, S.134.

Erdmann C. System des Privatrechts der Ostseeprovinzen Liv-, Est- und Curland. Bd.II. Sachenrecht. Riga: Kymmels Verlag, 1891,
norāde: *Erdmann*, II, S.303.

Frīdenberga L. Laulāto likumiskās mantiskās attiecības. Rīga: [B.i.], 1938,
norāde: *Frīdenberga*, 9.lpp.

Grūtups A., Kalniņš E. Civillikuma komentāri. Trešā daļa. Lietu tiesības. Īpašums. 2.izd. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2002,
norāde: *Grūtups/Kalniņš*, 23.lpp.

Hausheer H., Geiser T., Aebi-Müller R.E. Das Familienrecht des Schweizerischen Zivilgesetzbuches. 3.Aufl. Bern: Stämpfli Verlag AG, 2007,
norāde: *Hausheer/Geiser/Aebi-Müller*, N 12.23.

Jauernig O. (Hrsg.) Bürgerliches Gesetzbuch. Kommentar. 11.Aufl. München: Verlag C.H.Beck, 2004,
norāde: *Jauernig/Vācijās Civillikuma attiecīgā paragrāfa komentāru autora uzvārds, piem., Jauernig/Stadler*, § 812, Rn.14.

Jurkovska O. (Sast.), Bukovskis V. (Red.) Notāriāta nolikums. Tulkojums ar pārgrozījumiem, papildinājumiem, paskaidrojumiem un pielikumiem. Rīga: Sastādītāju izdevums, 1933,
norāde: *Jurkovska, Bukovskis*, 106.lpp.

Larenz K., Wolf M. Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Rechts. 9.Aufl. München: Verlag C.H.Beck, 2004,
norāde: *Larenz/Wolf*, § 21, Rn.17.

Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Bd.6. Sachenrecht (§§ 854–1296). Wohnungseigentumsgesetz, Erbbaurechtsverordnung, Sachenrechtsbereinigungsgesetz, Schuldrechtsänderungsgesetz. 3.Aufl. München: C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1997, norāde: MünchKommBGB/Vācijas Civilkodeksa attiecīgā paragrāfa komentāru autora uzvārds, piem., MünchKommBGB/Wacke, § 891, Rn 2.

Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Bd.7. Familienrecht I (§§ 1297–1588). VAHRG, VAÜG, HausratsV. 4.Aufl. München: C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 2000, norāde: MünchKommBGB/Vācijas Civilkodeksa attiecīgā paragrāfa komentāru autora uzvārds, piem., MünchKommBGB/Koch, vor § 1363, Rn.18.

Palandt O. (Begr.) Bürgerliches Gesetzbuch. 65.Aufl. München: Verlag C.H.Beck, 2006, norāde: *Palandt*/Vācijas Civilkodeksa attiecīgā paragrāfa komentāru autora uzvārds, piem., *Palandt/Bassenge*, § 891, Rn.2.

Paļčikovska M. Laulāto likumiskās mantiskās attiecības un to risinājums // Jurista Vārds, 2000, Nr.36, Nr.37, norāde: *Paļčikovska*, Nr.36.

Prütting H. Sachenrecht. 33.Aufl. München: Verlag C.H.Beck, 2008, norāde: *Prütting*, Rn.211.

Rey H. Die Grundlagen des Sachenrechts und das Eigentum. 3.Aufl. Bern: Stämpfli Verlag AG, 2007, norāde: *Rey*, N 131 ff.

Role E. Laulāto atsevišķa manta. Rīga: [B.i.], 1940, norāde: *Role*, 4.lpp.

Rudāns S. Nekustamā īpašuma labticīga iegūšana // Jurista Vārds, 2006, Nr.21, 1.–5.lpp., Nr.22, 12.–21.lpp., norāde: *Rudāns*, Nr.22, 12.lpp.

Schlüter W. BGB – Familienrecht. 11.Aufl. Heidelberg: C.F.Müller Verlag, 2005, norāde: *Schlüter*, Rn.41.

Schmid J., Hürlimann-Kaup B. Sachenrecht. 2.Aufl. Zürich, Basel, Genf: Schulthess Juristische Medien AG, 2003, norāde: *Schmid/Hürlimann-Kaup*, N 588.

Schulze R. (Schriftleitung) Bürgerliches Gesetzbuch. Handkommentar. 4.Aufl. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2005, norāde: Hk-BGB/Vācijas Civilkodeksa attiecīgā paragrāfa komentāru autora uzvārds, piem., Hk-BGB/Schulze, § 812, Rn.11.

Schwab D. Familienrecht. 16.Aufl. München: Verlag C.H.Beck, 2008, norāde: *Schwab*, Rn.15.

Schwenzer I. (Hrsg.) Scheidung. FamKomm. Bern: Stämpfli Verlag AG, 2005, norāde: FamKomm Scheidung/Šveices Civilkodeksa attiecīgā panta komentāru autora uzvārds, piem., FamKomm Scheidung/Steck, Art.206, N 1.

Tuor P., Schnyder B., Schmid J., Rumo-Jungo A. Das Schweizerische Zivilgesetzbuch. 12.Aufl. Zürich, Basel, Genf: Schulthess Juristische Medien AG, 2002 (Nachdruck 2006), norāde: *Tuor/Schnyder/Schmid/Rumo-Jungo*, S.314 ff.

Vēbers J. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Ģimenes tiesības (26.–51., 114.–125., 140.–176.p.). Rīga: Mans Īpašums, 2000, norāde: *Vēbers*, 136.lpp.

von Schilling C. Die persönlichen Rechte der Ehegatten und das eheliche Güterrecht. Buch: Lettlands Zivilgesetzbuch vom 28. Januar 1937 in Einzeldarstellungen. Bd.1. Einleitung – Familienrecht – Erbrecht. Riga: Verlag der AG „Ernst Plates“, 1938, S.188–232, norāde: *von Schilling*, S.195.

Zobl D. Grundbuchrecht. 2.Aufl. Zürich, Basel, Genf: Schulthess Juristische Medien AG, 2004, norāde: *Zobl*, N 106.

Буковский В. (Сост.) Сводъ гражданскихъ узаконений губерний Прибалтийскихъ (съ продолжениемъ 1912–1914 г.г. и съ разъяснениями). Т.І. Рига: Г.Гемпель и Ко, 1914, norāde: *Буковский*, I, с.391.

Буковский В. (Сост.) Сводъ гражданскихъ узаконений губерний Прибалтийскихъ (съ продолжениемъ 1912–1914 г.г. и съ разъяснениями). Т.ІІ. Рига: Г.Гемпель и Ко, 1914, norāde: *Буковский*, II, с.1586.

Таль Л.С. Публичная вера крепостного реестра въ Прибалтийскихъ губернияхъ // Журналъ Министерства Юстиции, 1908, Nr.3, с.67–88, norāde: *Таль*, с.82.

2. Tiesu prakse

Norādot publicētos tiesu prakses avotus, t.i., krājumos publicētos AT Senāta spriedumus (kas taisīti laika posmā no 1918.–1940.g.),* krājumos publicētos AT Senāta Civillietu departamenta spriedumus (lēmumus)** un krājumos publicētos AT Civillietu tiesu palātas spriedumus (lēmumus),*** ir izmantoti šādi saīsinājumi:

AT Senāta spriedumiem (kas taisīti laika posmā no 1918.–1940.g.) norādīts sprieduma *taisīšanas gads* un *publicēšanas numurs*, attiecīgā *sējuma numurs* un *lappuses*, kurās šis spriedums ir ietverts attiecīgajā sējumā, norāde: *Senāta CKD spried. Nr.1928/46*, 11.sēj., 4149., 4150.lpp.;

AT Senāta Civillietu departamenta spriedumiem un lēmumiem norādīts *lietas numurs*, sprieduma (lēmuma) *taisīšanas gads* un *lappuses*, kurās šis spriedums (lēmums) ir ietverts attiecīgajā krājumā, norāde: *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-651/2007*, 82.–87.lpp.;

AT Civillietu tiesu palātas spriedumiem un lēmumiem norādīts *lietas numurs*, sprieduma (lēmuma) *taisīšanas gads*, tie *gadi*, *kurus aptver* attiecīgais krājums, un *lappuses*, kurās šis spriedums (lēmums) ir ietverts attiecīgajā krājumā, norāde: *CTP spried. lietā Nr.PAC-89/2004*, 2003.–2004.g., 578.–584.lpp.****

* Latvijas Senāta spriedumi: 1918.–1940. Rīga: Latvijas Republikas augstākā tiesa; Senatora Augusta Lēbera fonds, 1997.–1998 (spriedumu krājumu faksimilizdevums 16 sējumos, kuros publicēti LR Augstākās tiesas Senāta spriedumi, kas taisīti laika posmā no 1918. – 1940.gadam).

** Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs (no 1997.g. līdz 2004.g.); Tiesu namu aģentūra (kopš 2005.g.), 1997.–2008. Līdz šim publicēto spriedumu un lēmumu krājumi (13 sējumi) aptver laika posmā no 1996.–2008.gadam taisītos spriedumus un lēmumus.

*** Latvijas Republikas apelācijas instances nolēmumu apkopojums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000.–2004. Publicēto spriedumu un lēmumu krājumi (līdz šim publicēti 4 sējumi) aptver laika posmā no 1998.–2004.gadam taisītos apelācijas instances tiesu nolēmumus.

**** Pilnas norādes uz attiecīgā sprieduma (lēmuma) publicēšanas vietu norādītas šī darba beigās ietvertajā izmantoto avotu sarakstā (sadaļā „Tiesu prakse”).

Ievads

1. Tēmas aktualitāte. Kā to jau 20.gadsimta 30.gados pamatoti atzinis profesors Vasilijš Sinaiskis, laulāto mantisko attiecību jautājums ir *viens no vissarežģītākajiem jautājumiem civiltiesībās*, jo mantiskās attiecības ne tikai principā pakļaujas laulāto personiskajām tiesībām, bet ir arī cieši saistītas ar pašu ģimeni kā sociālu organizāciju.* Šis secinājums jo īpaši attiecas uz laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām, jo šīs attiecības regulējošie likuma noteikumi jāpiemēro visiem laulātajiem, izņemot vienīgi tos, kuri savā starpā noslēguši laulības līgumu (un tādu ir salīdzinoši maz). Sarežģīts ir ne tikai likumdevēja uzdevums izvēlēties attiecīgās valsts iedzīvotājiem vispiemērotāko laulāto likumisko mantisko attiecību sistēmu un pietiekami skaidri formulēt šo attiecību regulējošos likuma noteikumus, bet arī tiesas uzdevums pareizi un vienveidīgi iztulkot un piemērot šos noteikumus konkrētu strīdu izspriešanai.

Darba tēmas izvēlei par galveno iemeslu kalpoja tas apstākļi, ka kopš 1937.gada CL ģimenes tiesību daļas spēka atjaunošanas (t.i., kopš 1993.gada 1.septembra) jautājums par laulāto likumisko mantisko attiecību regulējošo CL 89.–110.p. noteikumu adekvātu (resp., šo noteikumu jēgai un mērķim atbilstošu) izpratni ir bijis *viens no aktuālākajiem* gan tiesību zinātnē, gan tiesu praksē. Reti kuram privāttiesību jautājumam Latvijā šajā laika posmā ir tikuši veltīti *tik daudzu dažādu autoru publicētu pētījumu* un reti kurā citā privāttiesību jautājumā ir pastāvējusi un arī šobrīd pastāv *tik krasa viedokļu dažādība*. Arī tiesu prakse lietās, kas skar laulāto likumiskās mantiskās attiecības, svarīgākajos problēmjaucījumos līdz pat šim brīdim *nav nostabilizējusies* un ir visai nevienveidīga. Turklāt pēdējos gados tiesu prakse atsevišķos jautājumos (piem., jautājumā par t.s. „atsevišķi iegūtās mantas” kā laulāto mantas trešā veida pastāvēšanas iespēju) ir principiāli grozījusies salīdzinājumā ar iepriekšējo tiesu praksi. Bez tam nepieciešamību nodrošināt vienveidību likuma piemērošanā ir aktualizējis 2007.gadā Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta sagatavotais tiesu prakses apkopojums „Tiesību normu piemērošana laulāto mantiskajās attiecībās”.**

Svarīgākie problēmjaucījumi, kuros pastāv viedokļu dažādība juridiskajā literatūrā un nevienveidība tiesu praksē, ir jautājums par 1) *laulāto kopīgās mantas sastāva noteikšanu* (tās nošķiršanu no katram laulātajam atsevišķi piederošās mantas) un šīs mantas *sadalījumu laulāto starpā* (laulāto savstarpējās tiesiskajās attiecībās), kā arī jautājums par 2) *viena laulātā*

* Sk.: *Sinaiskis V.* Civillikuma principi un ģimenes tiesības // TMV, 1938, Nr.1, 47.lpp.

** AT Senāta CD tiesu prakses apkopojums „Tiesību normu piemērošana laulāto mantiskajās attiecībās” (2007.g.). Pieejams: http://www.at.gov.lv/files/docs/summaries/2007/laulato_kopmanta.doc (aplūkots 04.05.2010).

rīcību ar laulības laikā iegūto mantu (jo īpaši – ar nekustamo mantu) un šādas rīcības tiesiskajām sekām (laulāto tiesiskajās attiecībās ar trešajām personām). Minēto viedokļu dažādību un nestabilitāti tiesu praksē radījusi CL 89.p.1.d. ietvertā norāde uz CL 91.p. (šādas norādes nebija CL 89.p.1.d. 1937.g.red.) un jaunie CL 91.p. noteikumi par katra laulātā atsevišķo mantu, ar ko „automātiski” un, vadoties vienīgi no abu laulāto vienlīdzības principa, ir tikuši aizstāti CL 91.p. (1937.g.red.) noteikumi par sievas atsevišķo mantu. Turklāt jautājums par viena laulātā rīcību ar laulības laikā iegūto mantu un šādas rīcības tiesiskajām sekām ir cieši saistīts ar Latvijas lietu tiesībās joprojām aktuālo labticīga ieguvēja aizsardzības izpratni. Jo īpaši jautājumā par īpašuma un citu lietu tiesību labticīgu iegūšanu uz nekustamu lietu (gan saistībā ar laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām, gan saistībā ar nekustamu lietu apgrozību vispār) līdzšinējā tiesu prakse nav bijusi vienveidīga, kam par galveno iemeslu kalpojās tas apstāklis, ka nedz likumā, nedz arī tiesu praksē (atšķirībā, piem., no Vācijas un Šveices lietu tiesībām) pienācīgi nav ticis konkretizēts ZGL 1.p. nostiprinātais zemesgrāmatu publiskās ticamības princips. Līdzās minētajiem diviem jautājumiem problemātisks ir arī jautājums par 3) *laulāto kopīgās mantas dalīšanas pareizu izpratni* (kur būtiska nozīme ir šīs dalīšanas mērķa noskaidrošanai). Tas tāpēc, ka laika posmā no 1993.gada 1.septembra, kad stājās spēkā atjaunotā CL ģimenes tiesību daļa, līdz pat 2003.gada 1.janvārim, kad stājās spēkā jaunie CL 109.p. noteikumi, CL tiesā veidā nebija regulēts jautājums par laulāto kopīgās mantas dalīšanu laulāto likumisko mantisko attiecību izbeigšanās gadījumā. Galvenokārt šī iemesla dēļ līdzšinējā tiesu praksē laulāto kopīgās mantas dalīšanas lietas bieži vien ir tikušas izspriestas, neizdarot dalīšanu īstā nozīmē un nenonākot līdz dalīšanas jautājuma pozitīvam risinājumam – laulāto kopīgās mantas pilnīgai juridiskai un faktiskai sadalīšanai atbilstoši CL 733. un turpm.p. noteikumiem. Turklāt līdzšinējā tiesu prakse „inerces veidā” vēl joprojām ietekmē arī jaunāko tiesu praksi (t.i., tiesu praksi pēc 2003.gada 1.janvāra).

Visbeidzot, līdz šim Latvijas juridiskajā literatūrā un tiesu praksē nav tikusi vēltīta padziļināta uzmanība tādām ģimenes tiesību pamatjautājumiem kā jautājumam par laulības laikā viena laulātā izdarītu *ieguldījumu otram laulātajam atsevišķi piederošajā mantā* un šī ieguldījuma *atbilstošu atlīdzināšanu* laulības izbeigšanās gadījumā. Kā to pierāda prakse, laulības laikā laulātie iegulda savu darbu un līdzekļus ne tikai viņu abu kopīgajā mantā, bet nereti arī vienam vai otram laulātajam atsevišķi piederošajā mantā. Parasti tas tiek darīts, lai kopīgi izveidotu, uzturētu un īstenotu laulāto „dzīves kopību” un nodrošinātu ģimenes labklājību, kā arī tāpēc, lai turpmāk kopīgi „piedalītos” laulības laikā iegūto mantisko labumu baudīšanā, jo laulība ir ne tikai laulāto garīga un dvēseliska, bet arī *saimnieciska kopība* (sk. CL 84.p.). Izbeidzoties laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām, katram laulātajam

atsevišķi piederošā manta netiek sadalīta starp laulātajiem, jo CL 109.p.3. un 4.d. noteikumi regulē vienīgi laulāto kopīgās mantas dalīšanu. Tajā pašā laikā, izbeidzoties laulībai, *laulāto solidaritātes princips* (sk. CL 84.p.) kontekstā ar *taisnīguma principu* pieprasa *taisnīgu izlīdzinājumu laulāto starpā*, t.i., arī tāda ieguldījuma atbilstošu atlīdzināšanu, ko viens laulātais laulības laikā un bez atbilstoša pretizpildījuma ir izdarījis otram laulātajam atsevišķi piederošajā mantā. Jāatzīmē, ka šis tiesību jautājums likumā nav tiešā veidā noregulēts un arī līdzšinējā tiesu praksē ir skarts vienīgi garāmejojot. Varbūt tāpēc juridiskajā literatūrā un tiesu praksē līdz šim ir dominējusi ideja par t.s. „laulāto kopīgās mantas esamības prezumpciju” (kas ir kritizēta šajā darbā), lai vismaz tādā veidā „aizpildītu” minēto likuma robu. Tā kā jautājums par taisnīgu izlīdzinājumu laulāto starpā ir cieši saistīts ar problemātisko jautājumu par laulāto kopīgās mantas sastāva noteikšanu un tās nošķiršanu no katram laulātajam atsevišķi piederošās mantas, arī šim jautājumam darbā ir veltīta padziļināta uzmanība.

2. Darba stils un izmantotā terminoloģija. Lai minēto problēmjautājumu analīzes un secinājumu izklāsts būtu praktiski pielietojams, līdzās „problēmraksta stilam” darbā plaši izmantots „*likuma komentāru stils*”. Tāpēc darba izklāsts galvenokārt ir *izskaidrojošs*, tas ir „piesātināts” ar daudziem paskaidrojumiem iekavās un piemēriem (gan teorētiski iedomātiem, gan tiesu praksē atspoguļotiem piemēriem) un izklāstā plaši ir lietoti saīsinājumi. Norādes uz juridiskajā literatūrā un tiesu praksē izteikto viedokļu dažādību, ciktāl šī dažādība tiešā veidā neskar attiecīgā problēmjautājuma būtību, ietvertas atsaucēs (vērēs). Tā kā izklāsts ir salīdzinoši apjomīgs un saturiski nav sadalīts katra likuma panta komentāros, vairākās vietās darbā ir ietverti „atkārtojumi”, lai neciestu attiecīgā jautājuma izklāsta uztveramība un kopsakars ar pārējo tiesību jautājumu izklāstu. Bez tam, lai atvieglotu lasītāja orientēšanos tekstā, kā arī tāpēc, lai atspoguļotu attiecīgā tiesību jautājuma analīzes kontekstu un šī jautājuma kopsakaru ar citiem tiesību jautājumiem, izklāsts daudzviet ir *papildināts ar norādēm* uz citām izklāsta *daļām* (kas apzīmētas ar romiešu cipariem), *sadaļām* (kas apzīmētas ar lieliem sākuma burtiem), *nodaļām* (kas apzīmētas ar arābu cipariem) un *apakšnodaļām* (kas apzīmētas ar maziem burtiem), piem., sk. tālāk: III, A, 2, b.

No juridiskās terminoloģijas viedokļa „*manta*” ir centrālais darbā lietotais termins. Tā kā privāttiesībās termins „manta” tiek lietots vairāku (nosacīti līdzīgu) jēdzienu apzīmēšanai, darbā ir definēta īstā (vispārpieņemtā) šī termina jēdzieniskā nozīme, atbilstoši kurai jāiztulko un jāpiemēro arī CL 89.–110.p. noteikumi un atbilstoši kurai darbā ir analizēta laulāto mantas problemātika. Protī, privāttiesībās ar „mantu” šī jēdziena īstā nozīmē tiek saprasts visu to naudā novērtējamo tiesību kopums, kuras pieder konkrētam tiesību subjektam. Atbilstoši šai izpratnei mantā ietilpst vienīgi naudā novērtējamas subjektīvās tiesības, bet nevis tiesību

objekti, uz kuriem šīs tiesības attiecas. Taču arī no CL 89.–110.p. viedokļa jāreķinās ar juridiski neprecīzo, taču samērā bieži sastopamo „ķermeniskas lietas” pielīdzināšanu „īpašuma tiesībai uz šo lietu”, lai gan patiesībā ar šādu norādi ir domāta nevis pati lieta, bet gan īpašuma tiesība uz to. Tā, piem., CL 91.p.1.d.2.pk. noteikts, ka laulātā „atsevišķā manta ir priekšmeti, kas noder tikai viena laulātā personīgai lietošanai vai vajadzīgi viņa patstāvīgā darbā”, bet CL 91.p.2.d. ir runa par „nekustamu īpašumu” kā viena laulātā „atsevišķo mantu”. Tā kā no minētās „pielīdzināšanas” visos gadījumos nav iespējams izvairīties (arī tāpēc, lai neciestu izklāsta uztveramība), arī šajā darbā – un to autors ļoti labi apzinās – termins „manta” nav lietots konsekventi pilnīgi visos gadījumos. Šī nekonsekvence cita starpā izpaužas tādējādi, ka darbā ar terminu „zināma manta” (sk. arī CL 91.p.2.d.1.teik.), „attiecīgā manta” vai „strīdus manta” tiek apzīmēta arī kāda daļa no „mantas”, t.i., kāda daļa no vienam laulātajam atsevišķi vai abiem laulātajiem kopīgi piederošo naudā novērtējamo tiesību kopuma (mantas masas). Visbeidzot, gan teorētisku apsvērumu dēļ, gan tāpēc, lai izklāstu padarītu pēc iespējas uztveramāku, darbā visai plaši ir lietots termins „*mantisks labums*”, ar ko vienlaikus ir apzīmētas naudā novērtējamas tiesības (kas ietilpst mantā) un mantas objekti (uz kuriem šādas tiesības attiecas).

3. Darba mērķis, uzdevumi un struktūra. Šī darba mērķis ir izanalizēt iepriekš minētos problēmjaudājumus (to atspoguļojumu juridiskajā literatūrā un tiesu praksē), un, balstoties uz CL 89.–110.p. ietvertu tiesisko regulējumu un šī regulējuma pamatā esošajiem principiem (arī – lietu tiesību principiem), izteikt argumentētu viedokli par to, kā būtu jāiztulko un jāpiemēro likuma noteikumi, kas regulē šos tiesību jautājumus. Bez tam šī darba mērķis ir padziļināti izpētīt jautājumu par laulātā tiesību uz atbilstošu atlīdzību par viņa izdarīto ieguldījumu otram laulātajam atsevišķi piederošajā mantā.

Darba uzdevums, pirmkārt, ir apkopot un atspoguļot līdzšinējā juridiskajā literatūrā un tiesu praksē izteiktos viedokļus jautājumā par laulāto mantu laulāto likumiskajās mantiskajās attiecībās, apzināt pastāvošās viedokļu dažādības iemeslus (cēloņus), analizēt šo viedokļu pamatā esošo argumentāciju un tiesiskos risinājumus, kādi tiek sasniegti, sekojot vienam vai otram no pretējiem viedokļiem. Otrkārt, darba uzdevums ir noskaidrot laulāto mantas jēdzienu, tās veidus un laulāto mantas masas, plašāk analizējot katru no laulāto mantas veidiem atsevišķi. Treškārt, darba uzdevums ir analizēt jautājumu par viena laulātā tiesību uz atbilstošu atlīdzību par viņa izdarīto ieguldījumu otram laulātajam atsevišķi piederošajā mantā, konkretizējot šāda naudas prasījuma tiesisko pamatu, rašanās priekšnoteikumus un kritērijus, atbilstoši kuriem nosakāms atlīdzības apmērs. Ceturtkārt, darba uzdevums ir analizēt likuma noteikumus, kas regulē laulāto kopīgās mantas sastāva noteikšanu un tās

nošķiršanu no katram laulātajam atsevišķi piederošās mantas, šajā ziņā plašāk analizējot katra laulātā pierādīšanas pienākumu un likumā paredzētās tiesiskās prezumpcijas, kas vienu vai otru laulāto atbrīvo no pienākuma pierādīt savu līdzdalību vai sava ieguldījuma apmēru kopīgās mantas iegūšanā. Piektkārt, darba uzdevums ir analizēt to, kādas tiesiskās sekas iestājas gadījumā, kad viens no laulātajiem (t.sk. bez otra laulātā piekrišanas) ir rīkojies ar laulības laikā iegūto kustamo un nekustamo mantu, šajā ziņā plašāk analizējot tiesību labticīgas iegūšanas priekšnoteikumus un tiesiskās sekas. Visbeidzot, sestkārt, darba uzdevums ir noskaidrot laulāto kopīgās mantas dalīšanas mērķi, analizēt likumā regulēto šīs mantas dalīšanas kārtību un izpētīt jautājumu par trešo personu iegūto tiesību aizsardzību laulāto kopīgās mantas dalīšanas gadījumā.

Darbs strukturāli sastāv no ievada, desmit paplašināta pētījuma daļām, kā arī no kopsavilkuma, kurā ietverti autora izvirzītie secinājumi un priekšlikumi. Darba daļas sastāv no sadaļām, kurām pakārtotas nodaļas un apakšnodaļas. Darbu noslēdz izmantotās juridiskās literatūras, tiesu prakses un normatīvo aktu saraksts.

4. Darbā izmantotās metodes. Darbā ir izmantota analītiskā metode, vēsturiskā metode un salīdzinošā metode. Ņemot vērā izvirzīto mērķi un uzdevumus, viena no galvenajām šajā darbā izmantotajām metodēm ir *analītiskā metode*. Tā ir izmantota, pētot ne tikai CL 89.–110.p. ietverto laulāto likumisko mantisko attiecību tiesisko regulējumu, bet arī juridiskajā literatūrā un tiesu praksē izteiktos (dažādos) viedokļus. Temata iztirzājumā, meklējot argumentētu un vienotu nostāju svarīgākajos problēmjautājumos, ir atspoguļotas analītiskas un kritiskas pārdomas gan attiecībā uz likumā ietverto tiesisko regulējumu, gan attiecībā uz juridiskajā literatūrā un tiesu praksē izteiktajiem viedokļiem. Veiktā analīze ir šajā darbā izvirzīto secinājumu un priekšlikumu pamatā.

Arī *vēsturiskajai metodei* ir liela nozīme šī darba tapšanā. Šobrīd spēkā esošie CL 89.–110.p. noteikumi, kas regulē laulāto likumiskās mantiskās attiecības, ir izstrādāti, pamatojoties uz attiecīgiem CL 89.–110.p. noteikumiem 1937.gada redakcijā, tos saskaņojot ar abu laulāto vienlīdzības principu, taču neatsakoties no citiem šo attiecību tiesiskā regulējuma pamatā esošajiem tiesību principiem un kardināli negrozot likuma jēgu. Tāpēc vairāki šajā darbā izvirzītie secinājumi ir balstīti uz tādu izpratni un jēgu, kāda CL 89.–110.p. noteikumiem bija to sākotnējā 1937.gada redakcijā, ciktāl tā saskan ar laulāto vienlīdzības principu, vēlāk izdarītajiem likuma grozījumiem un šobrīd spēkā esošo noteikumu tiesiski nozīmīgo jēgu.

Ņemot vērā Latvijas privāttiesību „ciešo tuvību” ar Šveices un Vācijas privāttiesībām, darbā plaši ir izmantota *salīdzinošā metode*, lai noskaidrotu „mantas” jēdzienu, aplūkotu

atsevišķus laulāto mantas veidus, analizētu laulāto mantas masu mijiedarbību un tās sekas, noskaidrotu nekustamas lietas piederības prezumpcijas piemērošanas un tiesību labticīgas iegūšanas priekšnoteikumus un tiesiskās sekas, aplūkotu laulāto kopīgās mantas dalīšanas kārtību un konkretizētu t.s. „trešo personu iegūto tiesību aizsardzības principu”. Tās šo valstu juridiskajā literatūrā un tiesu praksē izteiktās atziņas, kas atbilst Latvijas privāttiesību principiem, tiesiskā regulējuma noteikumiem un to jēgai, vairumā gadījumu ir „*pārņemtas*” jeb „*recipētas*” bez īpašas norādes uz to, ka attiecīgā atziņa (secinājums, arguments), kas pastāv Šveices vai Vācijas tiesībās, ir attiecināma arī uz Latvijas privāttiesību normu iztulkošanu un piemērošanu.

5. Darba teorētiskā nozīme un praktiskā pielietojamība. Darba teorētiskā nozīme izpaužas tajā, ka laulāto likumisko mantisko attiecību jomā Latvijā līdz šim* nav publicēts aptverošs zinātnisks pētījums, kur – nolūkā novērst pastāvošo viedokļu dažādību – būtu noskaidrots laulāto mantas jēdziens un pietiekami detalizēti analizēti atsevišķi laulāto mantas veidi, katra laulātā pierādīšanas pienākums strīdā par laulāto kopīgās mantas sastāva un tās sadalījumu laulāto starpā noteikšanu, jautājums par īpašuma un citu lietu tiesību labticīga ieguvēja aizsardzību (saistībā ar laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām), kā arī jautājums par laulāto kopīgās mantas dalīšanas kārtību. Bez tam līdz šim nav publicēts neviens zinātnisks pētījums, kurā būtu analizēta laulātā tiesība uz atbilstošu atlīdzību par viņa izdarīto ieguldījumu otram laulātajam atsevišķi piederošajā mantā, konkretizējot šāda naudas prasījuma tiesisko pamatu, rašanās priekšnoteikumus un kritērijus, atbilstoši kuriem nosakāms atlīdzības apmērs.

Lai darbs būtu praktiski pielietojams (ne tikai studiju procesā, bet arī praktiskajā jurisprudencē), tas sarakstīts „likuma komentāru stilā”, tajā ir izskaidroti CL 89.–110.p. ietvertie pamatjēdzieni un komentēti atsevišķu likuma normu pamatā esošie principi, šo normu jēga un mērķis, kā arī piemērošanas priekšnoteikumi un tiesiskās sekas. Darbā izteiktie secinājumi var kalpot par orientieri tiesu prakses vienādošanai strīdos, kas saistīti ar laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām (gan strīdos par laulāto kopīgās mantas sastāva noteikšanu un šīs mantas dalīšanu, gan strīdos par viena laulātā rīcību ar laulības laikā iegūto mantu). Bez tam darbā izteikts priekšlikums tam, kā tiesību tālākveidošanas ceļā būtu jāatrisina jautājums par laulātā tiesību uz atbilstošu atlīdzību par viņa izdarīto ieguldījumu otram laulātajam atsevišķi piederošajā mantā (kas likumā nav tiešā veidā noregulēts un līdzšinējā tiesu praksē ir skarts vienīgi garāmejojot), kā arī priekšlikums tam, kā būtu jāgroza

* Ja neskaita autora rakstu „Laulāto manta laulāto likumiskajās mantiskajās attiecībās”, kas publicēts 2005.gadā, sk.: *Kalniņš E.* Privāttiesību teorija un prakse. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, 22.–136.lpp.

CL 91.p.1.d. noteikumi, lai tādā veidā likumdošanas ceļā novērstu likuma robu attiecībā uz laulātā „atsevišķi iegūto mantu” un lai pilnībā atspēkotu juridiski kļūdaino ideju par t.s. „laulāto kopīgās mantas esamības prezumpciju”.

6. Darba rezultātu aprobācija. Par pamatu šim darbam kalpojis autora agrāk publicēts raksts „*Laulāto manta laulāto likumiskajās mantiskajās attiecībās*”,* kurā ietvertie secinājumi jau ir tikuši izmantoti vairākos (publicētos) LR Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumos.** Turklāt publicēšanai žurnāla Latvijas Universitātes Raksti sējumā „Juridiskā Zinātne” ir pieņemts autora raksts „*Mantas jēdziens civiltiesībās*”.

Darbā ietvertie secinājumi jautājumā par laulāto kopīgās mantas dalīšanu ir atreferēti LU Juridiskās fakultātes organizētajā starptautiskajā zinātniskajā konferencē „Tiesību harmonizācija Baltijas jūras reģionā pēc ES paplašināšanās”, 2007.gada 26.janvārī, referāts „*Laulāto kopīgās mantas dalīšana laulāto likumiskajās mantiskajās attiecībās*”.

7. Izmantoto avotu, literatūras un tiesību avotu raksturojums. Šī darba tapšanā izmantoti gan Latvijas juridiskās literatūras un tiesu prakses avoti (t.i., publicētie LR Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta un Civillietu tiesu palātas spriedumi un lēmumi), gan ārvalstu juridiskās literatūras avoti (mācību grāmatas un likuma komentāri). No Latvijas tiesību avotu viedokļa galvenokārt izmantots CL, ZGL un CPL, bet no ārvalstu tiesību avotu viedokļa – Vācijas Civilkodekss un Šveices Civilkodekss.

Analizējot cariskās Krievijas un Latvijas juridiskajā literatūrā izteiktos viedokļus, darbā galvenokārt izmantoti tādu autoru kā *K.Erdmaņa (C.Erdmann)*, *V.Bukovska (Буковкуи B.)*, *L. Tāla (Таль Л.С.)*, *K. fon Šillinga (C. von Schilling)*, *L. Frīdenbergas*, *J.Vēbera*, *G.Višņakovas*, *M.Paļčikovskas*, *E.Brieža*, *I.Bergmanes* un *K.Baloža* darbi. Ņemot vērā Latvijas privāttiesību „ciešo tuvību” ar Šveices un Vācijas privāttiesībām, darbā plaši ir izmantoti tādu Vācijas un Šveices tiesībzinātnieku, kā *K.Larenca (K.Larenz)*, *H.Broksa (H.Brox)*, *R.Kempera (R.Kemper)*, *V.Šlītera (W.Schlüter)*, *D.Švāba (D.Schwab)*, *J.Gernhūbera (J.Gernhuber)*, *H.Prittinga (H.Prütting)*, *H.Haushēra (H.Hausheer)*, *H.Reja (H.Rey)* un *J.Šmīda (J.Schmid)* darbi.

Darbā izmantoti normatīvie akti redakcijā, kas bija spēkā 2010.gada 4.maijā, kā arī līdz šim datumam publicētie tiesu prakses un juridiskās literatūras avoti.

* *Kalniņš E.* Privāttiesību teorija un prakse. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, 22.–136.lpp.

** Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-50/2008*, 656.–663.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-209/2008*, 23.–27.lpp.

I. Laulāto likumisko mantisko attiecību vispārīgs raksturojums

Šobrīd spēkā esošie CL¹ 89.–110.p. noteikumi, kas regulē laulāto likumiskās mantiskās attiecības, ir izstrādāti, pamatojoties uz attiecīgajiem CL 89.–110.p. noteikumiem 1937.gada likuma redakcijā.² Savukārt ar šiem noteikumiem 1938.gada 1.janvārī visā Latvijas teritorijā tika ieviesta vienota laulāto likumisko mantisko attiecību sistēma – t.s. „vīra pārvaldības sistēma”, kas salīdzinājumā ar visas laulāto mantas šķirtības un laulāto mantas kopības sistēmām tika atzīta par piemērotāko likumisko sistēmu (pēdējās divas ieviešot kā līgumiskās laulāto mantisko attiecību sistēmas, sk. CL 114.–139.p. 1937.g.red.).³

A. Vīra pārvaldības sistēmas pamatnoteikumi

Atbilstoši vīra pārvaldības sistēmai ar laulības noslēgšanu visa sievas manta – gan pirmslaulības manta, gan laulības laikā atsevišķi iegūtā manta – uz likuma pamata pārgāja (atradās) vīra pārvaldībā un lietojumā, izņemot t.s. sievas atsevišķo mantu, kas palika pašas sievas pārvaldībā un lietošanā (sk. CL 90.p. 1937.g.red.). Kamēr pastāvēja vīra pārvaldības un lietojuma tiesība, sieva bez vīra piekrišanas nevarēja rīkoties ar to savas mantas daļu, kas atradās vīra pārvaldībā un lietojumā (sk. CL 92.p. 1937.g.red.).⁴

Līdz ar to laulāto manta apvienojās vienīgi ārēji, t.i., vienotas pārvaldības īstenošanas mērķim, jo, no vienas puses, vīra pārvaldības sistēma bija balstīta uz laulāto mantas *piederības šķirtību*, bet, no otras puses, – uz šīs mantas *pārvaldības un lietojuma kopību*.⁵

¹ Civillikums. 5.izd. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2007.

² Civillikums. Kodifikācijas nodaļas 1937.gada izdevums. Trešais iespiedums. Rīga: [B.i.], 1938, 18.–23.lpp.

³ No jēdzieniskā viedokļa Latvijas 20.gadsimta 30.gadu juridiskajā literatūrā lietotais termins „vīra pārvaldības sistēma” ir neprecīzs, jo princips, atbilstoši kuram vīrs uz likuma pamata pārvalda laulāto mantu (izņemot sievas atsevišķo mantu), pastāvēja arī līgumiskajā laulāto mantas kopības sistēmā (sk. CL 124.p.1.d. 1937.g.red.); sal.: *Ciematniece I. Laulāto mantisko attiecību regulējums* (no 19.gs. vidus līdz mūsdienām) // JV, 2008, Nr.20, 19.lpp. Jāpiebilst, ka 20.gadsimta 30.gadu juridiskajā literatūrā laulāto likumisko mantisko attiecību sistēma tika dēvēta arī par „pārvaldības kopību” (*Verwaltungsgemeinschaft*, sk.: *von Schilling*, S.195) un par „savienotās mantas sistēmu” (sk.: *Ozoliņš O. Civiltiesību reforma Latvijā* // Darbam un tiesībām. Rīga: Latvijas krimināltiesību biedrības izdevums, 1939, 151.lpp.).

⁴ Par vīra pārvaldības sistēmu sk. plašāk: *Кронъ М. Имущественные отношения супругов и их регистрация по новому Гражданскому Уложению* // *Законъ и Судъ*, 1937, No 9, с.3776 – 3788; *Strazdiņš A. Laulāto personiskās un mantiskās attiecības* // *Jaunā Civillikuma apskats*. Daugavpils: Daugavpils latviešu biedrības izdevums, 1937, 12.–16.lpp.; *von Schilling*, S.193–219; *Būmanis A. Ģimenes locekļu mantiskās attiecības pēc jaunā Civillikuma* // *Prezidenta Ulmaņa Civillikums. Rakstu krājums*. Rīga: Pagalms, 1938, 112.–115.lpp.; *Frīdenberga*, 3.–25.lpp.; *Ciematniece I. Laulāto mantisko attiecību regulējums* (no 19.gs. vidus līdz mūsdienām) // JV, 2008, Nr.20, 18.–25.lpp.

⁵ Sk.: *Кронъ М. Имущественные отношения супругов и их регистрация по новому Гражданскому Уложению* // *Законъ и Судъ*, 1937, No 9, с.3778.

1. *Laulāto mantas piederības šķirtība*

Laulāto mantas piederības šķirtība izpaudās šādi: katrs laulātais paturēja 1) mantu, kas viņam piederējusi pirms laulības jeb t.s. *pirmslaulības mantu* un 2) mantu, kuru katrs laulātais atsevišķi ieguva laulības laikā jeb t.s. *atsevišķi iegūto mantu* (sk. CL 89.p.1.d. 1937.g.red.), turklāt katram laulātajam bija 3) tiesība uz atbilstošu daļu (šaubu gadījumā – uz pusi) no laulības laikā iegūtās *kopīgās mantas* (sk. CL 89.p.2.d.). Bez tam sieva ne tikai paturēja, bet viņas pārvaldībā un lietošanā palika no pārējās viņai piederošās mantas (kā pirmslaulības, tā arī laulības laikā atsevišķi iegūtās mantas) tiesiski norobežota t.s. *sievas atsevišķā manta* (sk. CL 91.p. 1937.g.red.).

Tādējādi no mantas piederības viedokļa laulāto likumiskās mantiskās attiecības tika balstītas uz *mantas šķirtības principu*, izņēmuma kārtā paredzot kopīgās mantas rašanās iespēju,⁶ ko uzskatāmi atspoguļoja arī CL 89.p. struktūra.⁷ Vīra pārvaldībā un lietojumā esošā sievas manta neatbildēja par vīra parādiem (sk. CL 100.p.1.d. 1937.g.red.), un pēc vīra pārvaldības un lietojuma tiesības izbeigšanās vīra pienākums bija šo mantu līdz ar pieaugumiem atdot sievai (sk. CL 89., 107., 111.p. 1937.g.red.).

2. *Laulāto kopīgā manta un tās sadalījums*

Jautājums par kopīgo mantu un tās sadalījumu (jeb piederības samēru) laulāto starpā varēja kļūt aktuāls vienīgi tad, ja laulības laikā laulātie vispār bija ieguvuši kopīgu mantu, turklāt šī manta piederēja laulātajiem tādās daļās, kādās viņi kopīgi bija piedalījušies tās iegūšanā.⁸

Tāpēc CL 89.p. noteikumi, kur īpaši uzsvērta laulāto *iegūstošas darbības* nepieciešamība, kā arī precīzi nošķirta laulības laikā katra laulātā atsevišķi iegūtā manta (sk. CL 89.p.1.d. 1937.g.red.) no abu laulāto kopīgās mantas (sk. CL 89.p.2.d.), izslēdza viedokli, ka viss, ko laulātie ieguvuši laulības laikā, ir uzskatāms par viņu kopīgo mantu. Vienkārša atsaukšanās uz to, ka strīdus objekts iegūts laulības laikā, nebija pietiekams pierādījums tam, ka īpašuma (vai cita veida) tiesība uz šo objektu ietilpst laulāto kopīgajā mantā. Laulātajam,

⁶ Sk.: *Sinaiškis V. Civillikuma principi un ģimenes tiesības // TMV, 1938, Nr.1, 47.lpp.* Kā norāda V.Sinaiškis, „CL sastādītāji izvēlējās laulāto mantas *šķirtības sistēmu* ar vīra tiesībām pārvaldīt un lietot sievas mantu, izņemot viņas atsevišķo mantu (89.–91.p.). Bet reizē ar to viņi atzina arī *kopības sistēmu* tajos gadījumos, kad laulātie ieguvuši mantu kopīgi: „Viss, ko laulības laikā laulātie iegūst kopīgi vai viens no viņiem, bet ar otra laulātā līdzekļiem vai ar otra laulātā darbības palīdzību, ir abu laulāto kopīga manta; šaubu gadījumā jāpieņem, ka šī manta pieder abiem līdzīgās daļās” (89.p.2.d.). Minētā laulāto *mantu kopības iespēja* bez šaubām nostiprina ģimenes vienotību un reizē ar to arī pašu laulības kā *laulāto pilnīgas kopības ideju*”.

⁷ Sk.: *Briedis, Nr.10.*

⁸ Sk.: *Frīdenberga, 8., 9.lpp.; Čakste K. Civiltiesības. Rīga: [B.i.], 1937, 106.lpp.*

kurš apgalvoja, ka viņš atbilstoši CL 89.p.2.d. kopīgi ar otru laulāto ir piedalījies strīdus objekta iegūšanā, saskaņā ar 1938.gada Civilprocesa likuma⁹ 454.p.¹⁰ šis apgalvojums *bija jāpierāda līdzīgi kā jebkuram citam prasītājam*.¹¹

3. *Laulāto kopīgās mantas dalīšana*

Tā kā ar laulības noslēgšanu visa sievas manta (izņemot t.s. „sievass atsevišķo mantu”) uz likuma pamata pārgāja (atradās) vīra pārvaldībā un lietojumā (sk. CL 90.p. 1937.g.red.), laulāto kopīgās mantas dalīšana bija *nepieciešami saistīta* ar vīra pārvaldības un lietojuma tiesības izbeigšanos, kā arī ar laulāto savstarpējo norēķināšanos ar mantu. Citiem vārdiem, vīra pārvaldības un lietojuma tiesības izbeigšanās sekas bija sievas mantas *nošķiršana* no vīra mantas un no viņu abu kopīgās mantas, kā arī laulāto kopīgās mantas *dalīšana*.¹²

Izbeidzoties vīra pārvaldības un lietojuma tiesībai (konkrēti šīs tiesības izbeigšanās pamati izsmēloši bija noteikti likumā, sk. CL 102., 104., 105., 114.p. 1937.g. red.), vīra pienākums bija atdot sievai viņas pirmslaulības mantu (sk. CL 89.p.1.d. 1937.g.red.), sievas pūru (sk. CL 111.p. 1937.g.red.), sievas atsevišķi iegūto mantu (sk. CL 89.p.1.d. 1937.g.red.), mantas objektus, ar ko laulības laikā tikuši atvietoti citi sievai piederoši mantas objekti (sk. CL 89.p.3.d., 107.p. 1937.g.red.), atlīdzību par vīra pārvaldībā un lietojumā bijušās sievas mantas iztrūkstošajām daļām (sal. CL 103.p. 1937.g.red., CL 1217.p.), sievas mantas pieaugumus (sk. CL 107.p. 1937.g.red.), kā arī nepieciešamības gadījumā sievas atsevišķo mantu, ciktāl tā faktiski ir bijusi apvienota ar laulāto pārējo mantu. Pēc tam bija nepieciešams noteikt laulāto *kopīgās mantas sastāvu* un tās *sadalījumu* laulāto starpā (CL 89.p.2.d.).¹³ Jautājumā par laulāto kopīgās mantas dalīšanu likumā bija paredzēts, ka „manta jādala pēc *mantojuma dalīšanas kārtības vispārējiem noteikumiem*” (CL 109.p.1.d. 1937.g.red.). Turklāt

⁹ Konradi F., Zvejnieks T. (Sast.) Civilprocesa likums (1938.g.izd., 1939.g.iespied.) ar paskaidrojumiem. Rīga: Valsts tipogrāfijas izdevums, 1939.

¹⁰ 1938.gada Civilprocesa likuma 454.p. noteikumiem („prasītājam jāpierāda sava prasība; atbildētājam, kas ceļ ierunas pret prasītāja prasījumiem, savukārt jāpierāda savas ierunas”) saturiski atbilst CPL 93.p.1.d. noteikumi („katrai pusei jāpierāda tie fakti, uz kuriem tā pamato savus prasījumus vai iebildumus; prasītājam jāpierāda savu prasījumu pamatotību; atbildētājam jāpierāda savu iebildumu pamatotību”).

¹¹ Sk.: von Schilling, S.215–217; par laulātā pierādīšanas pienākumu attiecībā uz strīdus nekustamu lietu, kas ierakstīta zemesgrāmatā uz otra laulātā vārda, sk. jo īpaši: Strazdiņš A. Laulāto personiskās un mantiskās attiecības // Jaunā Civīllikuma apskats. Daugavpils: Daugavpils latviešu biedrības izdevums, 1937, 13.lpp.

¹² Sk.: Кронъ М. Имущественные отношения супругов и ихъ регистрація по новому Гражданскому Уложению // Законъ и Судъ, 1937, No 9, с.3787; von Schilling, S.204, 205.

¹³ Sk.: von Schilling, S.205, 218; Frīdenberga, 22., 23.lpp.; Кронъ М. Имущественные отношения супругов и ихъ регистрація по новому Гражданскому Уложению // Законъ и Судъ, 1937, No 9, с.3787, 3788.

juridiskajā literatūrā tika precizēts, ka dalīšana jāveic atbilstoši CL 729. un turpm.p. un 1938.gada Civilprocesa likuma 1641.–1657.p.¹⁴ noteikumiem.¹⁵

B. Laulāto vienlīdzīgas pārvaldības sistēmas pamatnoteikumi

Atjaunojot 1937.gada CL ģimenes tiesību daļas spēku,¹⁶ likuma 89.–110.p. noteikumi tika grozīti, tos *saskaņojot ar abu laulāto vienlīdzības principu*.¹⁷ Tādā veidā vīra pārvaldības sistēma ar tai raksturīgo vīra ekskluzīvo tiesību pārvaldīt sievas mantu (izņemot viņas atsevišķo mantu) tika pārveidota par t.s. „laulāto vienlīdzīgas pārvaldības sistēmu”.¹⁸ Atbilstoši šai sistēmai laulības laikā katram laulātajam ir tiesība pārvaldīt un lietot visu savu mantu vai arī to nodot pārvaldībā otram laulātajam (sk. CL 90.p.1.d., 93.p.), bet kopīgo mantu abi laulātie ir tiesīgi pārvaldīt un rīkoties ar to kopīgi vai, abiem laulātajiem vienojoties, nodot viena laulātā pārvaldībā (sk. CL 90.p.2.d., 93.p.).

Tajā pašā laikā CL 89.p. noteikumi saturiski nav tikuši grozīti (izņemot vienīgi to, ka CL 89.p.1.d. ir papildināta ar norādi uz CL 91.p.), un arī šobrīd no mantas piederības viedokļa laulāto likumiskās mantiskās attiecības ir balstītas uz *mantas šķirtības principu*, izņēmuma kārtā paredzot laulāto kopīgās mantas rašanās iespēju.¹⁹ Tā saskaņā ar CL 89.p.1.d. „katrs laulātais patur mantu, kas piederējusi viņam pirms laulības, un to mantu, ko viņš iegūst laulības laikā (91.p.)”. Savukārt atbilstoši CL 89.p.2.d. „viss, ko laulības laikā laulātie iegūst kopīgi vai viens no viņiem, bet ar abu laulāto līdzekļiem vai ar otra laulātā darbības palīdzību, ir abu laulāto kopīgā manta; šaubu gadījumā jāpieņem, ka šī manta pieder abiem līdzīgās daļās”.

Jāatzīmē, ka CL 90.p. jaunie noteikumi, ar ko aizstāti CL 90.p. (1937.g.red.) noteikumi par vīra ekskluzīvo tiesību pārvaldīt sievas mantu (izņemot viņas atsevišķo mantu), tāpat ir strukturēti atbilstoši minētajam mantas šķirtības principam. CL 90.p.1.d. ir paredzēta katra laulātā tiesība pārvaldīt un lietot „visu savu mantu – kā pirms laulības piederējušo, tā arī laulības laikā iegūto”, bet CL 90.p.2.d. ir regulēta laulāto kopīgās mantas pārvaldība un rīcība ar to.

¹⁴ 1938.gada Civilprocesa likuma 1641.–1657.p. noteikumiem (kas bija ietverti nodaļā „mantojuma dalīšana”) saturiski atbilst CPL 250.¹–250.⁷p. noteikumiem (kas ietverti nodaļā „lietas par mantojuma dalīšanu”).

¹⁵ Sk.: *von Schilling*, S.217.

¹⁶ Sk.: 1993.gada 25.maija lik. „Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937.gada Civillikuma ģimenes tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un kārtību”: LR likums. 25.05.1993. Latvijas Vēstnesis, 08.06.1993., Nr.35.

¹⁷ Sk.: *Vēbers*, 136., 137.lpp.

¹⁸ Sk.: *Dzelme J.* Par laulāto atsevišķās mantas tiesisko stāvokli Latvijas Civillikumā // JV, 1999, Nr.7.

¹⁹ Sk.: *Briedis*, Nr.12; *Bergmane*, Nekustamais īpašums laulāto mantiskajās attiecībās, 47.lpp.

1. *Laulāto mantas piederības šķirtība*

Laulāto vienlīdzīgas pārvaldības sistēmā laulāto mantas piederības šķirtība izpaužas šādi: katrs laulātais patur 1) mantu, kas viņam piederējusi pirms laulības jeb t.s. *pirmslaulības mantu* (sk. CL 89.p.1.d., 91.p.1.d.1.pk.), 2) savu *atsevišķo mantu* (sk. CL 91.p.) un 3) mantu, kuru katrs laulātais ir atsevišķi ieguvis laulības laikā jeb t.s. *atsevišķi iegūto mantu*²⁰ (sk. CL 89.p.1.d., 90.p.1.d.), turklāt katram laulātajam ir 4) tiesība uz atbilstošu daļu (šaubu gadījumā – uz pusi) no laulības laikā iegūtās *kopīgās mantas* (sk. CL 89.p.2.d.).

Laulības laikā katram laulātajam ir tiesība *neatkarīgi no otra laulātā* pārvaldīt, lietot visu savu mantu un rīkoties ar to – kā ar pirmslaulības mantu, tā arī ar atsevišķo mantu un laulības laikā atsevišķi iegūto mantu (sk. CL 90.p.1.d.). Savukārt kopīgo mantu abi laulātie ir tiesīgi pārvaldīt, lietot un rīkoties ar to *kopīgi*, turklāt viena laulātā rīcībai ar šo mantu *nepieciešama otra laulātā piekrišana* (sk. CL 90.p.2.d.). Gan savu mantu, gan savu daļu kopīgajā mantā laulātais var nodot otra laulātā pārvaldībā (sk. CL 90.p.2.d., 93.p.). Viena laulātā manta (arī tā, kas nodota otra laulātā pārvaldībā) neatbild par otra laulātā saistībām (sk. CL 100.p.), un pēc pārvaldības tiesības izbeigšanās otra laulātā pienākums ir atdot viņa pārvaldībā nodoto mantu ar visiem pieaugumiem pirmajam laulātajam (sk. CL 107.p.).

2. *Laulāto kopīgā manta un tās sadalījums*

Arī laulāto vienlīdzīgas pārvaldības sistēmā jautājums par kopīgo mantu un tās sadalījumu (jeb piederības samēru) laulāto starpā var kļūt aktuāls vienīgi tad, ja laulātie laulības laikā vispār ir ieguvuši kopīgu mantu, turklāt šī manta pieder laulātajiem tādās daļās, kādās viņi kopīgi (ar saviem līdzekļiem vai darbības palīdzību) ir piedalījušies tās iegūšanā.

Tādējādi nevis laulības laikā iegūtā manta vispār, bet gan atbilstoši kādam no CL 89.p.2.d. paredzētajiem līdzdalības veidiem iegūtā manta ir laulāto kopīgā manta.²¹ Citiem vārdiem, CL 89.p.2.d. jēgai neatbilst viedoklis, ka laulības laikā laulāto iegūtā manta pati par sevi kļūst par laulāto kopīgo mantu. Strīda gadījumā laulātajam, kurš prasa atzīt viņa tiesību uz noteiktu daļu no laulāto kopīgās mantas un apgalvo, ka viņš kopīgi ar otru laulāto ir

²⁰ Sk. netieši: *Vēbers*, 137.lpp., bet tiešā veidā sk.: *Paļčikovska*, Nr.36; *Bergmane*, Laulāto atsevišķa manta, 57.lpp.; *Bergmane*, Nekustamais īpašums kā laulāto kopīga manta, 28.lpp.; *Bergmane*, Nekustamais īpašums laulāto mantiskajās attiecībās, 52., 53.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-651/2007*, 82.–87.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-50/2008*, 656.–663.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-209/2008*, 23.–27.lpp.

²¹ Sal.: *Briedis*, Nr.12; *Bergmane I*. Laulāto mantiskās attiecības Latvijā un ārvalstīs // Tiesību harmonizācija Baltijas jūras reģionā 20.–21.gs. mijā. Rīga: LU Juridiskā fakultāte, 2006, 631.lpp.; sk. arī: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-50/2008*, 656.–663.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-209/2008*, 23.–27.lpp.

piegalīties attiecīgās mantas iegūšanā, atbilstoši CL 89.p.2.d. un CPL²² 93.p.1.d. ir *pienākums pierādīt savu līdzdalību un ieguldījuma apmēru strīdus mantas iegūšanā.*²³

3. *Laulāto kopīgās mantas dalīšana*

Laulāto vienlīdzīgas pārvaldības sistēmā – atšķirībā no vīra pārvaldības sistēmas – laulāto kopīgās mantas dalīšana nav nepieciešami saistīta ar viena vai otra laulātā pārvaldības tiesības izbeigšanos. Atbilstoši CL 109. un 110.p. laulāto kopīgās mantas dalīšanas *priekšnoteikums* ir laulāto likumisko mantisko attiecību izbeigšanās, kas var notikt arī laulības laikā (šo attiecību izbeigšanās pamati paredzēti CL 109.p.1.d.). Turklāt no civilprocesuālā viedokļa CL 77.p. ir imperatīvi noteikts, ka laulību nešķir, ja laulātie nav vienojušies par kopīgās mantas sadali vai šāda prasība nav izšķirta pirms laulības šķiršanas un netiek celta kopā ar prasību par laulības šķiršanu (sk. arī CPL 238.p.1.d.6.pk.). Šāds noteikums jeb t.s. laulības šķiršanas sprieduma vienotības princips nepastāvēja vīra pārvaldības sistēmā.

Kā izriet no CL 109.p.3.d., pirms dalīšanas jānosaka *kopīgās mantas sastāvs*, no abu laulāto kopīgās mantas *nošķirot* katra laulātā atsevišķo mantu, kā arī katra laulātā atsevišķi iegūto mantu (CL 109.p.3.d. tiešā veidā ir runa vienīgi par katra laulātā atsevišķās mantas nošķiršanu). Pēc tam saskaņā ar CL 89.p.2.d. jānosaka laulāto kopīgās mantas *sadalījums* viņu starpā. Visbeidzot, atbilstoši CL 109.p.4.d. „laulāto kopīgā manta dalāma pēc *mantojuma dalīšanas kārtības vispārējiem noteikumiem*”, ar ko (pretēji CL 109.p.4.d. tiešam tekstam) saprotami ne tikai CL 731. un turpm.p. (un līdz ar to arī CPL 250.¹–250.⁷p. noteikumi), bet arī CL 729.p. noteikumi, jo, dalot laulāto kopīgo mantu, cita starpā „jāņem vērā” laulāto saistības (sk. CL 109.p.3.d., 729.p.3.pk., sal. CL 137.p.).

²² Civilprocesa likums: LR likums. 14.10.1998. Latvijas Vēstnesis, 03.11.1998., Nr.326/330 (1387/1391).

²³ Sk.: *CTP spried. lietā Nr.PAC-194/2003*, 2003.–2004.g., 435.–438.lpp.; sk. arī: *Bergmane*, Laulāto atsevišķa manta, 56.lpp.; *Bergmane*, Nekustamais īpašums kā laulāto kopīga manta, 28., 32.lpp.; *Krūmiņš J.* Tiesu prakse strīdos par laulāto mantas dalīšanu // *JV*, 2004, Nr.7, 8., 9.lpp.; *Čudina I.* Laulāto mantas dalīšana // *JV*, 2005, Nr.34, 3., 4.lpp.

II. Problēmjaudājumi un viedokļu dažādība

Lai gan CL 89.p. noteikumi pēc būtības nav tikuši grozīti, *ievērojamas grūtības* CL 89.p. (un līdz ar to arī CL 90.p.2.d. un 91.p.2.d.) pareizā izpratnē un piemērošanā rada CL 89.p.1.d. ietvertā norāde uz CL 91.p. (šādas norādes nebija CL 89.p.1.d. 1937.g.red.), kā arī jaunie CL 91.p. noteikumi par katra laulātā atsevišķo mantu, ar ko „automātiski” un, balstoties vienīgi uz laulāto vienlīdzības principu, ir aizstāti CL 91.p. (1937.g.red.) noteikumi par sievas atsevišķo mantu. Minētie „grozījumi” jeb „jauninājumi” laulāto likumisko mantisko attiecību tiesiskajā regulējumā ir radījuši visai krasu viedokļu dažādību juridiskajā literatūrā un tiesu praksē gan 1) jautājumā par *laulāto kopīgās mantas sastāva noteikšanu un šīs mantas sadalījumu laulāto starpā* (laulāto savstarpējās tiesiskajās attiecībās), gan 2) jautājumā par *viena laulātā rīcību ar laulības laikā iegūto mantu un šādas rīcības tiesiskajām sekām* (laulāto tiesiskajās attiecībās ar trešajām personām). Šie jautājumu loki ir precīzi savstarpēji jānošķir un jāaplūko atsevišķi. Turklāt *nav pieļaujams* tos likuma noteikumus un pamatprincipus, kas regulē vienīgi laulāto savstarpējās tiesiskās attiecības, *attiecināt* uz laulāto tiesiskajām attiecībām ar trešajām personām.

Problemātisks ir arī jautājums par *laulāto kopīgās mantas dalīšanas pareizu izpratni*. Kopš 2003.gada 1.janvāra ir spēkā jaunie CL 109.p. noteikumi, kas tiešā veidā regulē laulāto kopīgās mantas dalīšanu, kā arī jaunie CPL 250.¹–250.⁶p. noteikumi par mantojuma dalīšanu, kas cita starpā piemērojami laulāto kopīgās mantas dalīšanai tiesas ceļā (sk. CPL 250.⁷ p.).²⁴ Taču vēl joprojām tiesu prakse šajā jautājumā nav vienveidīga. Jo īpaši tad, ja laulāto savstarpējā strīdā par kopīgās mantas dalīšanu strīda priekšmets ir tāda nekustama lieta, kas ierakstīta zemesgrāmatā uz viena laulātā vārda, ar laulāto kopīgās mantas dalīšanu bieži vien tiek saprasta vienīgi otra laulātā (prasītāja vai pretprasītāja) īpašuma tiesības atzīšana uz noteiktu šīs lietas domājamo daļu (attiecīgi grozot otra laulātā īpašuma tiesības nostiprinājumu zemesgrāmatā). Tomēr šādos gadījumos, tiesai pieņemot un apmierinot zemesgrāmatā neierakstītā laulātā prasību par viņa īpašuma tiesības atzīšanu uz noteiktu (parasti – uz 1/2) domājamo daļu no kopīgās mantas objekta, *netiek sasniegts likuma mērķis* – laulāto kopīgās mantas dalīšana īstā nozīmē.

²⁴ Sk.: *Torgāns K.* (Red.) Civilprocesa likuma komentāri. 3.izd. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 398.lpp.

A. CL 89.p.1.d. ietvertā norāde uz CL 91.p. regulēto laulātā atsevišķo mantu

CL 89.p.1.d. ietvertā norāde uz CL 91.p. *rada šķietamu iespaidu*, ka (līdzās pirmslaulības mantai) laulības laikā katrs laulātais atsevišķi var iegūt vienīgi CL 91.p.1.d. izsmeļoša uzskaitījuma veidā regulēto „atsevišķo mantu”. Šādi izprotot CL 89.p.1.d. noteikumus, kā arī ņemot vērā minētās normas kopsakaru ar CL 89.p.2.d. un CL 91.p.2.d., juridiskajā literatūrā ticis izteikts viedoklis, ka visa laulības laikā iegūtā manta, kas nav uzskatāma par viena vai otra laulātā atsevišķo mantu, ir prezumējama kā viņu kopīgā manta.²⁵ Attīstot šo domu tālāk, juridiskajā literatūrā ticis atzīts, ka CL 91.p.2.d. netiešā veidā ir ietverta t.s. „*laulāto kopīgās mantas esamības prezumpcija*” jeb likumā paredzēts pieņēmums par to, ka visa laulības laikā iegūtā un laulātajiem piederošā manta ir viņu kopīgā manta. Šo pieņēmumu ieinteresētais laulātais var pilnībā vai daļēji „apgāzt”, pierādot savas atsevišķās mantas (CL 91.p.1.d. izpratnē) esamību un tās apmēru uz iepriekš prezumētās laulāto kopīgās mantas rēķina.²⁶

Šajā ziņā jāatzīmē, ka, aizstājot CL 91.p. (1937.g.red.) noteikumus par sievas atsevišķo mantu ar šobrīd spēkā esošajiem CL 91.p. noteikumiem par katra laulātā atsevišķo mantu, no pierādīšanas priekšmeta viedokļa *principiāli tikusi grozīta šīs normas jēga*,²⁷ negrozītā veidā saglabājot CL 91.p.2.d. paredzēto pierādīšanas pienākumu (izņemot vārdu „sieva”, kas aizstāts ar vārdu „laulātais”). CL 91.p. (1937.g.red.) mērķis bija *norobežot* sievas atsevišķo mantu *no pārējās viņai piederošās mantas* (t.i., no sievas atsevišķi iegūtās mantas un viņas daļas laulāto kopīgajā mantā), kas ar laulības noslēgšanu uz likuma pamata pārgāja (atradās) vīra pārvaldībā un lietojumā (sk. CL 90.p. 1937.g.red.). Sieva bija tiesīga neatkarīgi no vīra pārvaldīt un rīkoties tikai ar savu atsevišķo mantu, kā rezultātā šī manta kalpoja par viņas personiskās un mantiskās patstāvības garantu.²⁸ Tāpēc saskaņā ar CL 91.p.2.d. (1937.g.red.) pierādīšanas priekšmets bija nevis mantas individuāla jeb atsevišķa piederība sievai vispār, bet gan tas, vai konkrētā sievai neapstrīdami piederošā tiesība (piem., īpašuma tiesība uz attiecīgo kustamo vai nekustamo lietu) ietilpst viņas atsevišķajā mantā.

Turpretī šobrīd, ja ņem vērā vienīgi CL 91.p.2.d. vārdisko izpratni, pierādīšanas priekšmets ir zināmas mantas individuāla jeb atsevišķa piederība vienam vai otram laulātajam. Tas izriet gan no CL 89.p.1.d. ietvertās norādes uz CL 91.p., gan no turpmāko CL pantu noteikumiem (sk. CL 95., 96., 98.–100.p. un jo īpaši CL 109.p.3.d.), kur laulātā

²⁵ Sk.: *Grūtups A., Krastiņš E.* Īpašuma reforma Latvijā. Rīga: Mans Īpašums, 1995, 266., 268.lpp.

²⁶ Sk.: *Kalniņš E.* Par laulāto kopmantas prezumpcijām // JV, 1998, Nr.22.

²⁷ Sk.: *Paļčikovska*, Nr.36; *Briedis*, Nr.12.

²⁸ Sk.: *Briedis*, Nr.10.

„atsevišķā manta” minēta kā *vienīgais pretstats* laulāto „kopīgajai mantai” (bet ne līdz galam konsekventi, sk. CL 93.p. un jo īpaši CL 90.p.). Sekojot šādai CL 91.p. izpratnei, nav grūti nonākt pie kļūdaina slēdziena, ka CL 91.p. mērķis ir *norobežot visu* vienam laulātajam atsevišķi piederošo mantu *no laulāto kopīgās mantas*, kā arī no otram laulātajam atsevišķi piederošās mantas.

B. Laulāto kopīgās mantas sastāvs

Ja laulāto likumiskās mantiskās attiecības balsta uz „laulāto kopīgās mantas esamības prezumpciju”, tiek panākts šāds juridiskais risinājums. Nosakot laulāto kopīgās mantas sastāvu (laulāto savstarpējās tiesiskajās attiecībās), tikai tā laulības laikā iegūtā manta, ko viens laulātais var pierādīt kā savu atsevišķo mantu, neietilpst abu laulāto kopīgajā mantā un nav jādala laulāto starpā.²⁹ Līdzšinējā tiesu praksē tas izpaudās tādējādi, ka strīda gadījumā nevis tam laulātajam, kurš prasa atzīt viņa tiesību uz noteiktu daļu no laulāto kopīgās mantas, ir jāpierāda sava līdzdalība attiecīgās mantas iegūšanā (kaut arī no CL 89.p.2.d. un CPL 93.p.1.d. izriet šāds prasītāja pierādīšanas pienākums), bet gan otram laulātajam (atbildētājam) ir jāpierāda, ka strīdus manta ietilpst viņa atsevišķajā mantā, kas izsmeļoša uzskaitījuma veidā regulēta CL 91.p.1.d. Ja otram laulātajam to neizdodas pierādīt, strīdus manta tiek uzskatīta par laulāto kopīgo mantu, kas šaubu gadījumā pieder abiem laulātajiem līdzīgās daļās.³⁰

Jaunākajā juridiskajā literatūrā minētais risinājums ticis asi kritizēts, norādot, ka ideja par „laulāto kopīgās mantas esamības prezumpciju” ir *tiešā pretrunā* ar laulāto likumisko mantisko attiecību pamatā likto mantas šķirtības principu. Tikai tā manta, kas iegūta atbilstoši kādam no CL 89.p.2.d. paredzētajiem līdzdalības veidiem, ir laulāto kopīgā manta,³¹ un vienīgi šāda manta šaubu gadījumā pieder abiem laulātajiem līdzīgās daļās. Tāpēc, izšķirot jautājumu par laulāto kopīgās mantas sastāvu, tieši prasītājam ir jāpierāda, ka strīdus mantu viņš ieguvis kopīgi ar otru laulāto (atbildētāju) vai ka šo mantu ieguvis otrs laulātais, bet daļēji ar prasītāja līdzekļiem vai ar prasītāja darbības palīdzību CL 89.p.2.d. izpratnē. Un tikai

²⁹ Sk.: *Paļčikovska*, Nr.36.

³⁰ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-515/1998*, 573.–575.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-313/2006*, 54.–57.lpp.; *CTP spried. lietā Nr.PAC-190/2002*, 2001.–2002.g., 373.–378.lpp.; *CTP spried. lietā Nr.PAC-192/2003*, 2003.–2004.g., 424.–427.lpp.

³¹ Sk.: *Briedis*, Nr.10, 12; *Bergmane I.* Laulāto mantiskās attiecības Latvijā un ārvalstīs // Tiesību harmonizācija Baltijas jūras reģionā 20.–21.gs. mijā. Rīga: LU Juridiskā fakultāte, 2006, 631.lpp.

pēc tam otram laulātajam (atbildētājam) ir jāizstāvas pret prasību, iesniedzot pierādījumus par to, ka strīdus manta ir viņa atsevišķā manta vai atsevišķi iegūtā manta.³²

Šajā ziņā jaunākajā tiesu praksē ir atzīts, ka mantas iegūšana laulības laikā pati par sevi nedod pamatu uzskatīt šo mantu par laulāto kopīgo mantu, jo līdzās katra laulātā atsevišķajai mantai var pastāvēt arī laulātā „atsevišķi iegūtā manta”.³³ Turklāt, nosakot laulāto kopīgās mantas sastāvu, jākonstatē, vai attiecīgā manta ir iegūta atbilstoši CL 89.p.2.d. regulētajiem laulāto kopīgās mantas rašanās priekšnoteikumiem.³⁴ Citiem vārdiem, jaunākajā tiesu praksē pamazām nostiprinās uzskats, ka strīda gadījumā arī tam laulātajam, kurš prasa atzīt viņa tiesību uz noteiktu daļu no laulāto kopīgās mantas, ir jāpierāda sava līdzdalība attiecīgās mantas iegūšanā.

C. Viena laulātā rīcība ar laulības laikā iegūto mantu

Arī viena laulātā rīcība ar laulības laikā iegūto mantu (laulāto tiesiskajās attiecībās ar trešajām personām) juridiskajā literatūrā un tiesu praksē parasti ir tikusi apspriesta, vadoties no idejas par „laulāto kopīgās mantas esamības prezumpciju”. Atbilstoši šādai pieejai viens laulātais ir tiesīgs rīkoties ar laulības laikā iegūto mantu, kas nav pierādīta kā viņa atsevišķā manta CL 91.p. izpratnē (un kas tādēļ uzskatāma par laulāto kopīgo mantu), tikai ar otra laulātā piekrišanu. Ja laulātais ir rīkojies bez otra laulātā piekrišanas, viņa rīcība pēc vispārīgā principa nav spēkā.

Praksē lielākā daļa juridisko problēmu un strīdu, kuru pamatā ir viena laulātā rīcība ar laulības laikā iegūto mantu, ir saistīti ar laulāto īpašuma tiesībām uz nekustamu lietu. Šajā ziņā diskusijas priekšmets ir CL 91.p.2.d.2.teik. („tas, ka nekustams īpašums ir viena laulātā atsevišķa manta, ierakstāms zemesgrāmatā”) un ZGL³⁵ 16.p.1.-a pk. patiesās jēgas noskaidrošana, kā arī šo normu kopsakars ar CL 994.p.1.d. paredzēto nekustamas lietas piederības prezumpciju („par nekustama īpašuma īpašnieku atzīstams tikai tas, kas par tādu ierakstīts zemes grāmatās”).³⁶

³² Sk.: *Bergmane*, Laulāto atsevišķa manta, 52.–60.lpp.; *Bergmane*, Nekustamais īpašums kā laulāto kopīga manta, 28., 32.lpp.; *Bergmane*, Nekustamais īpašums laulāto mantiskajās attiecībās, 52.lpp.

³³ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-651/2007*, 82.–87.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-209/2008*, 23.–27.lpp.

³⁴ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-50/2008*, 656.–663.lpp.

³⁵ Zemesgrāmatu likums: LR likums. 22.12.1937. Ziņotājs, 29.04.1993., Nr.16.

³⁶ Dažādo viedokļu daļēju apkopojumu sk.: *Čudīna I.* Laulāto mantiskās attiecības // *JV*, 2005, Nr.23, 17.–19.lpp.

1. Trešo personu aizsardzības ideja

Atbilstoši vienam viedoklim priekšroka tiek dota *nekustamas lietas piederības prezumpcijai* un *trešo personu aizsardzības idejai*: ja laulības laikā iegūta nekustama lieta ir ierakstīta zemesgrāmatā uz viena laulātā vārda bez CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētās piebildes par to, ka šī lieta ir viņa atsevišķās mantas objekts, par nekustamās lietas vienīgo īpašnieku tomēr atzīstams tas laulātais, kas par tādu ierakstīts zemesgrāmatā. Otrs laulātais šādu zemesgrāmatas ierakstu var apstrīdēt prasības kārtībā (sk. ZGL 97.p.), savu prasību pamatojot ar to, ka viņš ir piedalījies strīdus nekustamās lietas iegūšanā CL 89.p.2.d. izpratnē. Taču, kamēr zemesgrāmatu ieraksts nav ticis apstrīdēts, zemesgrāmatā ierakstītais laulātais pret trešajām personām ir leģitimēts brīvi (t.i., bez otra laulātā piekrišanas) rīkoties ar minēto nekustamo lietu.³⁷ Šis viedoklis cita starpā tiek pamatots ar AT plēnuma 1996.gada 10.jūnija lēmuma Nr.3 „Par likuma piemērošanu, izskatot lietas, kas izriet no ģimenes tiesiskajām attiecībām” 15.pk.4.d. ietverto skaidrojumu.

Līdzšinējā tiesu praksē minētais skaidrojums ticis precīzi ņemts vērā vienīgi strīdos par īpašuma tiesību atjaunošanu (denacionalizāciju) bijušajiem īpašniekiem vai viņu mantiniekiem, nosakot nekustamas lietas piederību tās nacionalizācijas brīdī.³⁸ Savukārt jaunākajā tiesu praksē arī strīdos par viena laulātā rīcību ar laulības laikā iegūtu nekustamu lietu un šādas rīcības tiesiskajām sekām pamazām nostiprinās labticīgu trešo personu (labticīgu ieguvēju) aizsardzības ideja, kas balstīta uz CL 994.p.1.d. paredzēto nekustamas lietas piederības prezumpciju un ZGL 1.p. nostiprināto zemesgrāmatu publiskās ticamības principu.³⁹

2. Otra laulātā aizsardzības ideja

Atbilstoši otram viedoklim priekšroka tiek dota *laulāto kopīgās mantas esamības prezumpcijai* un *otra laulātā aizsardzības idejai*: ja zemesgrāmatā attiecībā uz laulības laikā iegūtu nekustamu lietu nav ierakstīta CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētā

³⁷ Sk.: *Grūtups A.* Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Īpašums (927.–1129.p.). Rīga: Mans Īpašums, 1996, 74.lpp.; *Kalniņš E.* Par laulāto kopmantas prezumpcijām // *JV*, 1998, Nr.22; *Briedis*, Nr.12.; *Rozenfelds J.* Lietu tiesības. 3.izd. Rīga: Zvaigzne ABC, 2004, 69.–71.lpp.; attiecībā uz trešo personu aizsardzību sk.: *Paļčikovska*, Nr.36.

³⁸ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-131/1996*, 84.–87.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-327/1997*, 190.–192.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-325/1998*, 199.–207.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-216/2004*, 26. – 37.lpp.

³⁹ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-5/2002*, 706.–710.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-543/2005*, 51.–55.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-425/2006*, 58.–61.lpp.; sk. arī: AT Senāta CD tiesu prakses apkopojuma „Tiesību normu piemērošana laulāto mantiskajās attiecībās” (2007.g.) 12.pk. Pieejams: http://www.at.gov.lv/files/docs/summaries/2007/laulato_kopmanta.doc (aplūkots 04.05.2010).

piebilde par zemesgrāmatā ierakstītā laulātā atsevišķo mantu, šī lieta ir uzskatāma par abu laulāto kopīgās mantas objektu, izņemot gadījumu, kad no zemesgrāmatā norādītā iegūšanas pamata nepārprotami izriet, ka attiecīgā nekustamā lieta ir iegūta kā atsevišķās mantas objekts (piem., iegūta mantošanas vai dāvinājuma ceļā). Visos pārējos gadījumos šādas piebildes neesamība dara zināmu trešajām personām, ka zemesgrāmatā ierakstītā laulātā rīcība ir ierobežota ar otra laulātā piekrišanas nepieciešamību. Tāpēc zemesgrāmatā ierakstītais laulātais nevar rīkoties ar attiecīgo nekustamo lietu (to atsavināt vai apgrūtināt) bez otra laulātā piekrišanas, jo otra laulātā piekrišana saskaņā ar likumu (domāts – CL 90.p.2.d.) ir nepieciešama ieguvēja tiesību nostiprināšanai zemesgrāmatā (sk. ZGL 61.p.1.d.3.pk.). Ja zemesgrāmatā ierakstītais laulātais tomēr ir rīkojies bez otra laulātā piekrišanas, šāda rīcība kvalificējama kā likumiska aizlieguma pārkāpums, kas ne tikai ir šķērslis trešās personas (ieguvēja) tiesību nostiprināšanai zemesgrāmatā, bet arī dod tiesību otram laulātajam apstrīdēt attiecīgo darījumu un trešās personas tiesību nostiprinājumu zemesgrāmatā (ja šāds nostiprinājums, neesot otra laulātā piekrišanai, jau ticis izdarīts).⁴⁰

Jāatzīmē, ka otrais viedoklis ir dominējais līdzšinējā tiesu praksē gan jautājumā par otra laulātā piekrišanas nepieciešamību trešās personas (ieguvēja) tiesību nostiprināšanai zemesgrāmatā,⁴¹ gan jautājumā par viena laulātā noslēgtā darījuma un trešās personas tiesību nostiprinājuma zemesgrāmatā apstrīdēšanu.⁴² Jaunākajā tiesu praksē minētais viedoklis ir reducēts tādējādi, ka nekustamas lietas ierakstīšana zemesgrāmatā uz viena laulātā vārda nepadara to par šī laulātā atsevišķās mantas objektu, jo CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a.pk. paredzētās piebildes neesamības gadījumā ir spēkā „likuma prezumpcija”, ka šī nekustamā lieta ir laulāto kopīgās mantas objekts. Turklāt šai „pamatnostādnei” pēc vispārīgā principa ir nozīme vienīgi laulāto savstarpējā strīdā par laulāto kopīgās mantas sastāva noteikšanu,⁴³ bet nevis strīdā par viena laulātā rīcību ar laulības laikā iegūtu nekustamu lietu, kur nozīme ir trešās personas (ieguvēja) labticībai resp. ļaunticībai.

⁴⁰ Sk.: *Višņakova G., Balodis K.* Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Lietas. Valdījums. Tiesības uz svešu lietu (841.–926.p., 1130.–1400.p.). Rīga: Mans Īpašums, 1998, 170.lpp.; *Višņakova G.* Par laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām // JV, 1999, Nr.29; sal.: *Gencs Z.* Mantošana. Zinātniski praktisks komentārs. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2002, 77.lpp.; attiecībā uz otra laulātā piekrišanas nepieciešamību sk.: *Muciņš L.* Zemesgrāmatu principi // Zemesgrāmatas Latvijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003, 38.lpp.

⁴¹ Sk.: *Senāta CD lēm. lietā Nr.SKC-226/2000*, 791.–795.lpp.; *Senāta CD lēm. lietā Nr.SKC-184/2003*, 416.–419.lpp.

⁴² Sk.: *CTP spried. lietā Nr.PAC-53/2001*, 2001.–2002.g., 357.–361.lpp.; *CTP spried. lietā Nr.PAC-192/2003*, 2003.–2004.g., 424.–427.lpp.

⁴³ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-313/2006*, 54.–57.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-651/2007*, 82.–87.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-467/2008*, 41.–48.lpp.; AT Senāta CD tiesu prakses apkopojuma „Tiesību normu piemērošana laulāto mantiskajās attiecībās” (2007.g.) 8.pk.

D. Laulāto kopīgās mantas dalīšanas tiesiskais regulējums

Vīra pārvaldības sistēmā ar likumu tiešā veidā bija noteikts, ka laulāto kopīgā manta dalāma atbilstoši mantojuma dalīšanas kārtības vispārējiem noteikumiem (sk. CL 109.p.1.d. 1937.g.red.). Taču, atjaunojot 1937.gada CL ģimenes tiesību daļas spēku, šī norma – neizskaidrojamu iemeslu dēļ – *no likuma tika izslēgta*. Vienīgi ar 2002.gada 12.decembra likumu „Grozījumi Civillikumā”,⁴⁴ kas stājās spēkā no 2003.gada 1.janvāra, CL tika ietverti šobrīd spēkā esošie CL 109.p. noteikumi par laulāto kopīgās mantas dalīšanu (t.sk. CL 109.p.1.d. 1937.g.red. noteikumiem analogiska norma), kā rezultātā šobrīd laulāto kopīgās mantas dalīšanu regulē CL 109.p. un CPL 250.¹–250.⁷p. noteikumi.

Tādējādi no 1993.gada 1.septembra, kad stājās spēkā atjaunotā CL ģimenes tiesību daļa,⁴⁵ līdz pat 2003.gada 1.janvārim, kad stājās spēkā jaunie CL 109.p. noteikumi, CL *tiešā veidā nebija regulēts jautājums par laulāto kopīgās mantas dalīšanu* laulāto likumisko mantisko attiecību izbeigšanās gadījumā.⁴⁶

1. Laulāto kopīgās mantas dalīšanas izpratne praksē

Ar mērķi „aizpildīt” minēto likuma robu, AT plēnuma 1996.gada 10.jūnija lēmuma Nr.3 „Par likuma piemērošanu, izskatot lietas, kas izriet no ģimenes tiesiskajām attiecībām” 16.pk.1. un 2.d. tika ietverts skaidrojums, ka „laulātie savu kopīgo mantu var dalīt paši, strīda gadījumā tiesai tā jāsadala dabā vai jānosaka naudas kompensācijas kārtība, piemērojot CL 1075.p. noteikumus; kopīgā manta, kas nav dalāma dabā un tāpēc paliek laulāto kopīgā īpašumā, nosakāma katram domājamās daļās”. Bez tam ar šī lēmuma 16.pk.3.d. tika izskaidrots, ka, „izskatot prasību par laulāto kopīgās mantas sadali, jānoskaidro mantas sastāvs, vērtība, tās esamība un pie kura no laulātajiem tā atrodas; šādas mantas sastāvs nosakāms uz brīdi, kad pārtrauktas laulāto attiecības; ja viena laulātā rīcības rezultātā pēc laulāto attiecību pārtraukšanas mantas vērtība samazinājusies, laulātā daļa var tikt samazināta tādā apmērā, kādā samazinājusies mantas kopējā vērtība”.

⁴⁴ Grozījumi Civillikumā: LR likums. 12.12.2002. Latvijas Vēstnesis, 20.12.2002, Nr.187 (2762).

⁴⁵ Sk.: 1993.gada 25.maija lik. „Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937.gada Civillikuma ģimenes tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un kārtību” 1.p.1.d.

⁴⁶ Neraugoties uz minēto, arī šī laikposma juridiskajā literatūrā tika izteikts viedoklis, ka laulāto kopīgā manta ir dalāma atbilstoši mantojuma dalīšanas kārtības vispārējiem noteikumiem (t.i., atbilstoši CL 731. un turpm.p.), sk.: *Kalniņš E.* Par laulāto kopmantojuma prezumpcijām // JV, 1998, Nr.22.

Minētais skaidrojums ticis dots, pamatojoties uz t.s. „laulāto (nedalītā) kopīpašuma” dalīšanas izpratni padomju ģimenes tiesībās⁴⁷ un ietverot tajā norādi uz CL 1075.p., kas regulē kopīpašuma izbeigšanu ar dalīšanu. Taču – pretēji CL 1075.p. noteikumiem (kas līdzās kopīpašuma objekta reālai sadalei paredz vēl divus dalīšanas veidus) un pat pretēji padomju ģimenes tiesību noteikumiem⁴⁸ – šajā skaidrojumā *visai principiāli* tika norādīts, ka „kopīgā manta, kas nav dalāma dabā un tāpēc paliek laulāto kopīgā īpašumā, nosakāma katram domājamās daļās”. Proti, atbilstoši minētajam skaidrojumam ar laulāto kopīgās mantas dalīšanu saprotama arī tiesiski nedalāmu šīs mantas objektu *atstāšana laulāto kopīpašumā*, strīda gadījumā atzīstot vienīgi katra laulātā īpašuma tiesību uz noteiktu domājamo daļu no šiem objektiem.

Izpratne par laulāto kopīgās mantas dalīšanu līdzšinējā tiesu praksē, ciktāl ir runa par *kustamas mantas* dalīšanu, gandrīz visos gadījumos (arī pirms 2003.gada 1.janvāra) ir atbildusi CL 109.p.4.d. mērķim, jo arī pašu laulāto prasībās ietvertie prasījumi gandrīz vienmēr ir tikuši vērsti uz šādas mantas dalīšanu īstā nozīmē (parasti – uz kopīgās kustamās mantas objekta piespriešanu vienam laulātajam ar viņa pienākumu izmaksāt otram laulātajam atbilstošu atlīdzību naudā par pēdējam pienākošos daļu).⁴⁹

Turpretī jautājumā par laulāto kopīgās *nekustamās mantas* dalīšanu tiesu praksē (arī pēc 2003.gada 1.janvāra) pastāv divas izpratnes. Pārsvaru ir guvusi izpratne, atbilstoši kurai ar laulāto kopīgās mantas dalīšanu tiek saprasta *vienīgi zemesgrāmatā neierakstītā laulātā īpašuma tiesības atzīšana uz noteiktu* (parasti – uz 1/2) *domājamo daļu* no strīdus nekustamās lietas (kopīgās mantas objekta), attiecīgi grozot otra laulātā īpašuma tiesības nostiprinājumu

⁴⁷ Sk.: Latvijas PSR Laulības un ģimenes kodeksa 21.p.2.d.; *Vēbers J.* (Red.) Latvijas PSR Laulības un ģimenes kodeksa komentāri. Rīga: Avots, 1985, 69.–73.lpp.; *Vēbers J.* Latvijas PSR ģimenes tiesības. Rīga: Zvaigzne, 1984, 56., 57.lpp.

⁴⁸ Padomju ģimenes tiesībās pastāvēja princips, atbilstoši kuram strīda gadījumā „laulāto (nedalītais) kopīpašums” ir sadalāms, nosakot to, kādi priekšmeti nododami katram laulātajam, bet gadījumā, kad vienam laulātajam nodoto lietu vērtība pārsniedz viņam pienākošos daļu, piedzenot no viņa par labu otram laulātajam atbilstošu kompensāciju naudā (sk. Latvijas PSR Laulības un ģimenes kodeksa 21.p.2.d.). Vienīgi izņēmuma kārtā, pastāvot īpašiem apstākļiem, laulāto (nedalītā) kopīpašuma objekts dalīšanas rezultātā varēja tikt atstāts laulāto dalītā kopīpašumā, piem., dzīvojamā māja, kurā katram no laulātajiem var nodot lietošanā izolētas telpas, ja šī māja abiem laulātajiem ir vienīgā dzīvesvieta, abu laulāto daļas ir līdzvērtīgas un neviens no laulātajiem nepiekrīt atbilstošas kompensācijas saņemšanai, sk.: *Vēbers J.* Latvijas PSR ģimenes tiesības. Rīga: Zvaigzne, 1984, 57.lpp.; *Vēbers J.* (Red.) Latvijas PSR Laulības un ģimenes kodeksa komentāri. Rīga: Avots, 1985, 67., 72., 73.lpp.

⁴⁹ Sk., piem., *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-136/2004*, 48.–53.lpp. Jāpiebilst, ka šajā spriedumā laulāto kopīgās kustamās mantas – SIA kapitāla daļu (resp., no kapitāla daļām izrietošo tiesību) – dalīšana, atstājot tās viena laulātā individuālā rīcībā ar viņa pienākumu izmaksāt otram laulātajam atlīdzību naudā par pēdējam pienākošos daļu, ir juridiski argumentēta, izmantojot visai pārspilētu juridisko konstrukciju, atbilstoši kurai laulāto kopīgās mantas objekts var būt nevis SIA pamatkapitāls, bet gan vienīgi SIA dalībnieka iemaksa. Šajā ziņā vienkāršāk būti bijis atsaukties uz laulāto kopīgās mantas dalīšanas mērķi – viena laulātā daļas pilnīgu nošķiršanu no otra laulātā daļas viņu kopīgajā mantā.

zemesgrāmatā.⁵⁰ Šādu izpratni nenoliedzami ir ietekmējis ne tikai AT plēnuma 1996.gada 10.jūnija lēmuma Nr.3 „Par likuma piemērošanu, izskatot lietas, kas izriet no ģimenes tiesiskajām attiecībām” ietvertais skaidrojums, bet arī tas, ka pašu laulāto prasībās ietvertajiem prasījumiem pārsvarā ir bijis šāds saturs.⁵¹ Turklāt pat jaunākajā juridiskajā literatūrā ir izteikts viedoklis, ka atbilstoši CL noteikumiem (atšķirībā no padomju ģimenes tiesībām) ir „atkritusi laulāto kopīgās mantas sadales natūrā prioritāte”.⁵² Salīdzinoši retāk tiesu praksē ir sastopami gadījumi, kad laulāto kopīgās nekustamās mantas dalīšanas rezultātā ir tikusi *izbeigta laulāto kopīpašuma tiesība* uz strīdus nekustamo lietu (kopīgās mantas objektu), to piespriežot vienam laulātajam un piedzenot no viņa par labu otram laulātajam atbilstošu atlīdzību naudā par pēdējam pienākošos daļu, kas noteikta saskaņā ar tiesas konstatēto laulāto kopīgās mantas sadalījumu viņu starpā.⁵³

2. Laulāto kopīgās mantas dalīšanas mērķis

Kā jau minēts iepriekš, ja laulāto savstarpējā strīdā par kopīgās mantas dalīšanu strīda priekšmets ir tāda nekustama lieta (kopīgās mantas objekts), kas ierakstīta zemesgrāmatā uz viena laulātā vārda, un ja tiesa pieņem un apmierina otra (zemesgrāmatā neierakstītā) laulātā prasību par viņa īpašuma tiesības atzīšanu uz noteiktu (parasti – uz 1/2) domājamo daļu no minētās lietas, ar šādu strīda risinājumu netiek sasniegts likuma mērķis – laulāto kopīgās mantas dalīšana īstā nozīmē. Šādā gadījumā laulāto t.s. „slēptais kopīpašums” tiek pārvērsts par „atklāto kopīpašumu”, kā rezultātā attiecībā uz strīdus nekustamo lietu ar tiesas spriedumu tiek noteikts vienīgi kopīgās mantas sadalījums laulāto starpā, neizdarot pēdējo likumā prasīto soli – kopīgās mantas pilnīgu sadalīšanu. Vēl vairāk, ja šāds strīda risinājums ir saistīts ar laulības šķiršanu (kas praksē ir biežāk sastopamais laulāto likumisko mantisko attiecību izbeigšanās pamats, sk. CL 109.p.1.d.3.pk.), ar šādu risinājumu tiek pārkāpti CL 77.p. un CPL 238.p.1.d.6.pk. noteikumi, kas paredz tiesas pienākumu prasījumus par laulāto kopīgās mantas dalīšanu izspriest vienlaikus ar prasījumu par laulības šķiršanu (t.s. laulības šķiršanas sprieduma vienotības princips). Ja tiesa aprobežojas ar šādu strīda risinājumu, tad arī pēc laulības šķiršanas bijušie laulātie turpina atrasties kopīpašuma attiecībās, un viņiem saskaņā ar

⁵⁰ Attiecībā uz šādu tiesu praksi pēc 2003.gada 1.janvāra sk., piem., *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-313/2006*, 54.–57.lpp.; AT Senāta CD tiesu prakses apkopojuma „Tiesību normu piemērošana laulāto mantiskajās attiecībās” (2007.g.) 4., 6., 11.pk.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-467/2008*, 41.–48.lpp.

⁵¹ Sk.: *Čudina I. Laulāto mantas dalīšana // JV, 2005, Nr.34, 2.lpp.*

⁵² Sk.: *Bergmane, Nekustamais īpašums laulāto mantiskajās attiecībās*, 49.lpp.

⁵³ Sk., piem., *CTP spried. lietā Nr.PAC-84/2000*, 1999.–2000.g., 291.–295.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-747/2007*, 98.–102.lpp.; AT Senāta CD tiesu prakses apkopojuma „Tiesību normu piemērošana laulāto mantiskajās attiecībās” (2007.g.) 1., 10.pk.

CL 1074.p. ir tiesība katrā laikā prasīt dalīšanu (lai gan tā jau bija jāizdara, izspriežot laulības šķiršanas lietu).

Kā izriet no CL 109.p.4.d. jēgas un no CL 731. un turpm.p. noteikumiem par mantojuma dalīšanu, laulāto kopīgās mantas dalīšanas mērķis ir viena laulātā daļas *pilnīga juridiska un faktiskā nošķiršana* no otra laulātā daļas viņu abu kopīgajā mantā. Tā, piem., ciktāl ir runa par laulāto kopīpašuma tiesību uz ķermenisku lietu (kopīgās mantas objektu), dalīšanas mērķis ir *kopīpašuma tiesības izbeigšana* (sk. CL 733.–735., 1075.p.), vai nu 1) šo lietu sadalot reāli laulāto starpā (ja lieta ir tiesiski dalāma), vai nu 2) to piespriežot vienam laulātajam ar viņa pienākumu izmaksāt otram laulātajam atlīdzību naudā par pēdējam pienākošos daļu, vai arī 3) šo lietu pārdodot izsolē un no pārdošanas ieņemto naudu sadalot starp laulātajiem atbilstoši katra daļai.

Jāpiebilst, ka šādu laulāto kopīgās mantas dalīšanas izpratni cita starpā attaisno arī *sadzīviski un procesuālekonomiski apsvērumi*. Ja, piem., vienlaikus ar laulības šķiršanu tiesa atzīst zemesgrāmatā neierakstītā laulātā īpašuma tiesību uz 1/2 domājamo daļu no strīdus nekustamās lietas (piem., dzīvojamās mājas vai dzīvokļa īpašuma), tādējādi neizdarot dalīšanu un neizbeidzot laulāto kopīpašuma tiesību uz šo kopīgās mantas objektu, bijušie laulātie arī pēc laulības šķiršanas paliek „saistīti” kopīpašuma attiecībās. Gan jautājumā par rīcību ar minēto lietu, gan jautājumā par šīs lietas pārvaldīšanu un lietošanu (piem., par tās pārbūvi vai iznomāšanu) ir nepieciešama abu bijušo laulāto viedokļu saskaņa (sk. CL 1068.p.), kas ne vienmēr ir iespējama starp tādiem bijušajiem laulātajiem, kuru starpā jau vienreiz ir bijis strīds par kopīgo mantu.⁵⁴ Līdz ar to – neizdarot dalīšanu īstā nozīmē – bijušo laulāto starpā netiek novērsti arī priekšnoteikumi (iemesli) iespējamiem jauniem strīdiem, kas saistīti ar viņu bijušo kopīgo mantu vai atsevišķiem tās objektiem (piem., strīdam par kopīpašuma izbeigšanu ar dalīšanu, sk. CL 1074.p.).

E. Kur meklēt vienotu atbildi?

Galvenie viedokļu dažādības iemesli jautājumā par laulāto kopīgās mantas sastāva noteikšanu un šīs mantas sadalījumu laulāto starpā, kā arī jautājumā par viena laulātā rīcību ar laulības laikā iegūto mantu un šīs rīcības tiesiskajām sekām ir 1) CL 89.p.1.d. ietvertā norāde uz CL 91.p. (kuras nebija CL 89.p.1.d. 1937.g.red.), 2) jaunie CL 91.p. noteikumi par laulātā atsevišķo mantu (kuriem ir citādāka jēga salīdzinājumā ar CL 91.p. 1937.g.red.), kā arī 3) no

⁵⁴ Ja tiesa, izspriežot laulības šķiršanas un laulāto kopīgās mantas dalīšanas lietu, vienīgi atzīst zemesgrāmatā neierakstītā laulātā īpašuma tiesību uz noteiktu domājamo daļu no strīdus dzīvokļa īpašuma, bijušais laulātais var atsavināt sev piederošo domājamo daļu citai personai tikai ar otra bijušā laulātā piekrišanu (sk. lik. „Par dzīvokļa īpašumu” 9.p.3.d.).

CL 89.–110.p. izrietošais pretstats „kopīgā manta” – „atsevišķā manta” (kas neizrietēja no CL 89.–110.p. 1937.g.red.).

Savukārt tādu laulāto kopīgās mantas dalīšanas izpratni, atbilstoši kurai dalīšana var aprobežoties vienīgi ar laulāto tiesību atzīšanu uz noteiktām domājamām daļām no kopīgās mantas objektiem (neveicot kopīgās mantas dalīšanu īstā nozīmē), vairāku gadu garumā ir ietekmējis gan atbilstoša tiesiskā regulējuma trūkums (šobrīd spēkā esošie CL 109.p. noteikumi stājās spēkā tikai no 2003.gada 1.janvāra), gan AT plēnuma 1996.gada 10.jūnija lēmuma Nr.3 „Par likuma piemērošanu, izskatot lietas, kas izriet no ģimenes tiesiskajām attiecībām” 16.pk.2.d. ietvertais skaidrojums.

1. *Mantas šķirtības princips*

Ja stingri ievēro CL 89.–91.p. vārdisko izpratni, tad laulības laikā katrs laulātais atsevišķi var iegūt vienīgi CL 91.p.1.d. izsmeļoša uzskaitījuma veidā regulēto „atsevišķo mantu” (sk. CL 89.p.1.d.). Tāpēc pārējā laulības laikā iegūtā manta tīri loģiski būtu jāuzskata par laulāto kopīgo mantu, kura šaubu gadījumā viņiem pieder līdzīgās daļās (sk. CL 89.p.2.d.) un ar kuru viens laulātais nevar rīkoties bez otra laulātā piekrišanas (sk. CL 90.p.2.d.). Šo „loģisko” secinājumu it kā apstiprina arī CL 91.p.2.d. regulētais pierādīšanas pienākums, kas attiecas vienīgi uz CL 91.p.1.d. noteikto atsevišķo mantu un kas „izslēdz” CL 89.p.2.d. regulēto katra laulātā pienākumu pierādīt savu līdzdalību kopīgās mantas iegūšanā. Tādējādi, no vienas puses, CL 89.–91.p. vārdiskajai izpratnei it kā vairāk atbilst ideja par „laulāto kopīgās mantas esamības prezumpciju”. Tajā pašā laikā, no otras puses, vienlaikus jāatbild uz jautājumu, vai šāda CL 89.–91.p. vārdiskā izpratne atbilst laulāto likumisko mantisko attiecību pamatā liktajam *mantas šķirtības principam*?

a) Gramatiskā iztulkojuma nepieļaujamība. Šajā ziņā nopietnas šaubas rada tas, vai ar CL 91.p.1.d. noteikumiem ir aptverti visi gadījumi, kad viens laulātais laulības laikā iegūst mantu atsevišķi no otra laulātā, t.i., bez otra laulātā līdzdalības CL 89.p.2.d. izpratnē. Tāpat nopietnas šaubas rada tas, vai CL 91.p.2.d. regulētā pierādīšanas pienākuma mērķis ir „izslēgt” no CL 89.p.2.d. izrietošo katra laulātā pienākumu pierādīt savu līdzdalību kopīgās mantas iegūšanā. Tā, piem., gadījumā, kad laulātais kādu mantas objektu patiešām būs ieguvis atsevišķi (t.i., bez otra laulātā līdzdalības CL 89.p.2.d. izpratnē), bet tas neatbildīs nevienam no CL 91.p.1.d. uzskaitītajiem atsevišķās mantas veidiem vai šīs mantas rašanās (iegūšanas) pamatiem, šis laulātais, strikti ievērojot CL 91.p.2.d. noteikumus, nemaz nevarēs pierādīt, ka minētais objekts ir viņa „atsevišķās mantas” objekts. Ja viņš to nevarēs pierādīt un ja arī otram

laulātajam nebūs jāpierāda sava līdzdalība strīdus objekta iegūšanā, šis objekts *neizskaidrojamu iemeslu dēļ „kļūs”* par abu laulāto kopīgās mantas objektu ar visām no tā izrietošajām tiesiskajām sekām. Jāšaubās, vai tāda ir CL 89.–110.p. noteikumu patiesā jēga un mērķis.

Tāpēc, iztulkojot un piemērojot CL 89.–110.p. noteikumus, *vienmēr jāņem vērā* šo noteikumu pamatā liktais *mantas šķirtības princips*.

b) Mantas šķirtības principa izpratne. Atbilstoši mantas šķirtības principam katrs laulātais patur savu pirmslaulības mantu, kā arī laulības laikā iegūto „atsevišķo mantu” un „atsevišķi iegūto mantu” (ar ko viņš var brīvi rīkoties). Izņēmums no šī principa ietverts CL 89.p.2.d., kurā paredzēta laulāto kopīgās mantas rašanās iespēja (ar šo mantu viens laulātais nav tiesīgs rīkoties bez otra laulātā piekrišanas).

Atbilstoši mantas šķirtības principam ir *strukturēti* CL 89.p. noteikumi, vispirms nosakot to, kāda manta pieder katram laulātajam atsevišķi (sk. CL 89.p.1., 3.d., 91.p.1.d.), un pēc tam paredzot to, atbilstoši kādiem priekšnoteikumiem rodas laulāto kopīgā manta (sk. CL 89.p.2.d.). Tāpat ir strukturēti arī CL 90.p. noteikumi: CL 90.p.1.d. regulēta laulātajam atsevišķi piederošās mantas pārvaldīšana, lietošana un rīcība ar to, bet CL 90.p.2.d. – laulāto kopīgās mantas pārvaldīšana, lietošana un rīcība ar to. No minētā izriet, ka laulāto likumiskās mantiskās attiecības ir balstītas uz laulāto mantas *piederības šķirtību* (sk. CL 89.p.1., 3.d., 90.p.1.d.), izņēmuma kārtā paredzot viņu kopīgās mantas *rašanās iespēju* (sk. CL 89.p.2.d.). Tikai tad, ja attiecīgā manta ir iegūta atbilstoši kādam no CL 89.p.2.d. paredzētajiem līdzdalības veidiem (laulāto iegūstošas darbības nepieciešamības aspekts), ir runa par laulāto kopīgo mantu, kas šaubu gadījumā pieder abiem laulātajiem līdzīgās daļās (sk. iepriekš: I, B, 1 un 2; II, B).

Ja laulāto starpā pastāv strīds par kopīgās mantas sastāva noteikšanu un tās sadalījumu (jeb piederības samēru), ieinteresētajam laulātajam atbilstoši CL 89.p.2.d. un CPL 93.p.1.d. ir *pienākums pierādīt* savu līdzdalību un ieguldījuma apmēru strīdus mantas iegūšanā, *ciktāl viņu no šī pienākuma neatbrīvo* t.s. piederības prezumpcijas (piem., CL 994.p.1.d. paredzētā nekustamas lietas piederības prezumpcija) un CL 89.p.2.d. paredzētā laulāto kopīgās mantas vienlīdzīga sadalījuma prezumpcija (sk. tālāk: VIII, B un C). Šādā strīdā CL 89.p.2.d. paredzētajam katra laulātā pienākumam pierādīt savu līdzdalību kopīgās mantas iegūšanā (kas šajā gadījumā jāizpilda prasītājam) ir *primāra nozīme* salīdzinājumā ar CL 92.p.2.d.1.teik. paredzēto pienākumu pierādīt laulātajam atsevišķi piederošās mantas sastāvu (sk. tālāk: VIII, D, 1, b). Turklāt tas apstāklis, ka zemesgrāmatā nav ierakstīta CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētā piebilde par laulātā atsevišķo mantu, pats par sevi *neatspēko*

CL 994.p.1.d. paredzēto nekustamas lietas piederības prezumpciju un vēl jo vairāk – neliecina par to, ka attiecīgā nekustamā lieta ir laulāto kopīgās mantas objekts (CL 89.p.2.d. izpratnē). Citiem vārdiem, viena laulātā īpašuma tiesības nostiprinājums zemesgrāmatā (arī tad, ja zemesgrāmatā nav ierakstīta minētā piebilde) ir *pietiekams pierādījums* viņa individuālai īpašuma tiesībai uz attiecīgo nekustamo lietu. Tādējādi otrs laulātais vienīgi prasības kārtībā var „apgāzt” CL 994.p.1.d. paredzēto prezumpciju, pierādot to, ka viņš atbilstoši kādam no CL 89.p.2.d. paredzētajiem līdzdalības veidiem ir piedalījies strīdus nekustamās lietas iegūšanā (sk. tālāk: VIII, C, 2, a; VIII, D, 2, d). Laulāto tiesiskajās attiecībās ar trešajām personām zemesgrāmatā ierakstītais laulātais – arī tad, ja zemesgrāmatā nav ierakstīta CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētā piebilde par laulātā atsevišķo mantu, – pret labticīgajām trešajām personām ir *formāli leģitimēts brīvi*, t.i., *bez otra laulātā piekrišanas* rīkoties ar attiecīgo nekustamo lietu. Tas vien, ka zemesgrāmatā nav ierakstīta minētā piebilde, *nepadara trešo personu par ļaunticīgu ieguvēju* (sk. tālāk: VIII, D, 2, d; IX, D, 2, a).

2. Mantas pilnīga juridiska un faktiskā sadalīšana

Kaut gan kopš 2003.gada 1.janvāra ir spēkā jaunie CL 109.p. noteikumi, kas tiešā veidā regulē laulāto kopīgās mantas dalīšanu, arī jaunākajā tiesu praksē daudzos gadījumos vēl joprojām nākas sastapties ar šim tiesiskajam regulējumam neatbilstošu jēdziena „dalīšana” izpratni. Taču – pretēji šādai izpratnei – laulāto kopīgās mantas dalīšanas mērķis nav, piem., tiesas ceļā noteikt laulāto kopīgās mantas sadalījumu laulāto starpā (kas ir tikai viens no šīs mantas dalīšanas soļiem) vai, piem., „leģitimēt” zemesgrāmatā neierakstīto laulāto kā kopīgās mantas objekta kopīpašnieku.

Laulāto kopīgās mantas dalīšanas mērķis ir viena laulātā daļas pilnīga juridiska un faktiskā nošķiršana no otra laulātā daļas viņu abu kopīgajā mantā. Vienīgi ar šādu dalīšanu (ņemot vērā arī CL 77.p. un CPL 238.p.1.d.6.pk. ietvertu t.s. laulības šķiršanas sprieduma vienotības principu) var panākt laulāto kopīgajā mantā ietilpstošo *kopīgo tiesību juridisku izbeigšanu* un dalīšanai pakļauto mantisko labumu *faktisku sadalīšanu starp laulātajiem*, kā arī viņu pilnīgu savstarpēju „šķirtību” *mantisko attiecību jomā*. Bez tam vienīgi šādas dalīšanas rezultātā arī turpmāk tiek novērsta tādu strīdu rašanās iespēja bijušo laulāto starpā, kas saistīti ar viņu bijušo kopīgo mantu (vai atsevišķiem tās objektiem).

3. Vienotas atbildes meklējumu pamats

Lai rastu skaidrību jautājumā par laulāto kopīgās mantas sastāva noteikšanu un šīs mantas sadalījumu laulāto starpā, jautājumā par viena laulātā rīcību ar laulības laikā iegūto mantu un šādas rīcības tiesiskajām sekām, kā arī jautājumā par laulāto kopīgās mantas dalīšanas izpratni, vispirms jānoskaidro, *kas ir laulāto manta, kādi ir tās veidi un laulāto mantas masas*. Tas dos iespēju pārvērtēt esošos priekšstatus gan attiecībā uz CL 91.p. patieso nozīmi un šīs normas kopsakaru ar CL 89.p.2.d. noteikumiem, gan attiecībā uz it kā loģisko pretstatu „kopīgā manta” – „atsevišķā manta”, kas izriet no CL 89.–110.p. vārdiskās izpratnes, gan arī attiecībā uz laulāto mantas dalīšanu, kas neaprobežojas tikai ar šīs mantas piederības samēra noteikšanu.

Tādējādi vienota atbilde minētajos strīdīgajos jautājumos pirmām kārtām meklējama *likuma jēgai atbilstošā* laulāto mantas jēdziena, šīs mantas veidu un laulāto mantas masu *izpratnē*, tās noskaidrošanu *balstot uz mantas šķirtības principu*. No minētās izpratnes, pirmkārt, ir atkarīga pareiza laulāto kopīgās mantas sastāva noteikšana un šīs mantas nošķiršana no pārējās katram laulātajam individuāli jeb atsevišķi piederošās mantas, kur būtiska nozīme ir likuma noteikumiem par laulāto pierādīšanas pienākumu. Otrkārt, no šādas izpratnes ir atkarīgs tas, kā pareizi novērtēt viena laulātā rīcību ar laulības laikā iegūto mantu un šīs rīcības tiesiskās sekas, kur būtiska nozīme ir likuma noteikumiem par trešo personu aizsardzību. Treškārt, no šādas izpratnes ir atkarīga arī pareiza laulāto kopīgās mantas dalīšana, kas veicama atbilstoši mantojuma dalīšanas kārtības vispārējiem noteikumiem.

III. Laulāto mantas jēdziens, tās veidi un laulāto mantas masas

Laulāto mantas jēdziens – tāpat kā jēdziens „manta” vispār – CL tiešā veidā nav definēts.⁵⁵ Tajā pašā laikā „manta” ir centrālais jēdziens, kas tiek lietots laulāto likumisko mantisko attiecību tiesiskajā regulējumā gan jautājumā par zināmas mantas piederību, tās pārvaldīšanu un rīcību ar to, gan jautājumā par katra laulātā atbildību ar savu mantu, pamatojoties uz saistībām, kādas šim laulātajam pastāv attiecībā pret otru laulāto vai attiecībā pret trešajām personām, gan arī jautājumā par laulāto kopīgās mantas dalīšanu.

A. Mantas jēdziens

Privāttiesībās ar jēdzienu „manta” īstā nozīmē saprot visu to *naudā novērtējamo tiesību kopumu*, kuras pieder konkrētam tiesību subjektam.⁵⁶ Turklāt šādā nozīmē jēdziens „manta” (*Vermögen*) tiek saprasts arī Vācijas un Šveices privāttiesībās.⁵⁷ No CL viedokļa šādu jēdzienisko nozīmi apstiprina ne tikai CL 841.p.2.d. noteikumi, kur ir runa par personiskām, lietu un saistību tiesībām kā mantas sastāvdaļām, bet arī CL 846.p.1. un 2.d. noteikumi, kur ir runa par minēto tiesību „pieskaitīšanu” kustamai vai nekustamai mantai (sk. arī CL 127.p.1.d., kur ir runa par īpašuma un citu lietu tiesību ietilpšanu laulāto mantas kopībā).

1. Termina „manta” citas nozīmes

Termins „manta” CL tiek lietots arī citu (nosacīti līdzīgu) jēdzienu apzīmēšanai. Tāpēc, ņemot vērā attiecīgās tiesību normas jēgu un mērķi, vienmēr jānoskaidro, vai konkrētajā gadījumā ir runa par „mantu” īstā nozīmē, vai arī par „mantu” citā nozīmē.⁵⁸

Atsevišķos gadījumos CL ar šo terminu tiek apzīmēta manta *saimnieciskā nozīmē*, ar to saprotot konkrētam tiesību subjektam piederošo naudā novērtējamo tiesību (t.s. mantas

⁵⁵ 1864.gada Vietējo civillikumu kopojuma 541.p. (šī norma nav tikusi pārņemta CL) bija noteikts, ka par lietu kopību ir uzskatāms arī *vesels mantas sastāvs*, t.i., visu to ķermenisko un bezķermenisko lietu kopība, kuras atrodas vai ir atradušās vienas personas varā (*universitas iuris*), piem., zināmas personas manta, mantojums, konkursa masa, laulībā ienestā sievas manta un vecāku varā esošas personas atsevišķā manta, sk.: Vietējo civillikumu kopojums (Vietējo likumu kopojuma III daļa). Tieslietu ministrijas sevišķas komisijas sagatavojumā. Rīga: Valtera un Rapas akciju sab. izdevums, 1928, 78.lpp.

⁵⁶ Sk.: *Grūtups/Kalniņš*, 23.lpp.; *Būmanis A.* Piezīmes pie B.Disterlo kga raksta par terminoloģiju likumdošanā // TMV, 1936, Nr.4, 876.lpp.

⁵⁷ Sk.: *Larenz/Wolf*, § 21, Rn.3 ff; *Rey*, N 131 f.

⁵⁸ *Sal.: Rozenfelds J.* Lietu tiesības. 3.izd. Rīga: Zvaigzne ABC, 2004, 12.lpp.

aktīvs) un viņa parādsaistību (t.s. mantas pasīvs) kopumu.⁵⁹ Tā, piem., uzturlīdzekļu apmērs pēc vispārīgā principa jānosaka samērā ar saistītās personas „mantas stāvokli” (sk. CL 79.p.2.pk., 80.p., 179.p.1., 5.d., 188.p.2.d.), ar to saprotot starpību starp šīs personas mantas aktīvu un pasīvu.⁶⁰ Tieši šīs starpības izmaiņas ir pamats tiesīgās personas prasījumam par iepriekš – vienošanās vai tiesas ceļā – noteiktā maksājamo uzturlīdzekļu apmēra grozīšanu.⁶¹ Savukārt, piem., ar zaudējumiem cita starpā saprot cietušā „tagadējās mantas samazinājumu” (sk. CL 1772.p.), kas var izpausties gan kā viņa mantas aktīva samazinājums (piem., kā īpašuma tiesības izbeigšanās uz lietu sakarā ar tās prettiesīgu iznīcināšanu), gan arī kā mantas pasīva palielinājums (piem., cietušā pienākums segt izdevumus, kas saistīti ar prettiesīgi bojātās lietas remontu).⁶²

Bez tam atsevišķos gadījumos CL ar terminu „manta” tiek apzīmētas arī *atsevišķas ķermeniskas lietas*, piem., „manta, kas atrodas Latvijā” (sk. CL 9., 10., 13., 15., 18.p.), „apslēpta manta” (sk. CL 951.–953.p.), „iegūtā manta” (sk. CL 1383.p.), „nomnieka kustamā manta” (sk. CL 1735.p.), „pirktā (pārdotā) manta” (sk. CL 2070.p.), „manta” kā pārvaldājuma līguma priekšmets (sk. CL 2231.–2240.p.). Savukārt, piem., CL 1191.p. ar terminu „visāda manta”, kas var būt par lietojuma tiesības priekšmetu, ir aptvertas ne tikai ķermeniskas lietas (t.sk. šādu lietu kopības), bet arī bezķermeniskas lietas (t.sk. manta īstā nozīmē).

2. Manta kā tiesību kopība

Ņemot vērā jēdziena „manta” īsto nozīmi, manta ir *bezķermenisku lietu kopība*⁶³ jeb „*tiesību kopība*” CL 849.p.1.d. izpratnē, kurā ietilpst visas vienam tiesību subjektam piederošās subjektīvās tiesības, turklāt tādas tiesības, kurām ir mantiska vērtība un kuras juridiski (piem., izlietošanas vai atsavināšanas rezultātā) iespējams „pārvērst” naudā.⁶⁴ Tādējādi privāttiesībās „manta” pirmām kārtām tiek izprasta kā attiecīgā tiesību subjekta

⁵⁹ Sk.: *Larenz/Wolf*, § 21, Rn.12 ff; sal.: *Višņakova G., Balodis K.* Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Lietas. Valdījums. Tiesības uz svešu lietu (841.–926.p., 1130.–1400.p.). Rīga: Mans Īpašums, 1998, 10.lpp.; *Balodis*, 108., 109.lpp.; *Vēbers J.* Padomju civiltiesības. Vispārīgā daļa. Īpašuma tiesības. Rīga: Zvaigzne, 1979, 96.lpp.

⁶⁰ Sal.: AT plēnuma 1996.gada 10.jūnija lēm. Nr.3 „Par likuma piemērošanu, izskatot lietas, kas izriet no ģimenes tiesiskajām attiecībām” 13.p.4., 5.d., kur ir runa par „mantas līdzekļu”, resp., „ienākumu un izdevumu vērā ņemšanu”.

⁶¹ Sk., piem.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-556/2007*, 73.–77.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-305/2005*, 35.–40.lpp.

⁶² Sk.: *Larenz/Wolf*, § 21, Rn.17; *Schwenzer I.* Schweizerisches Obligationenrecht. Allgemeiner Teil. 4.Aufl. Bern: Stämpfli Verlag AG, 2006, N 14.13; sal.: *Torgāns K.* Saistību tiesības. I.daļa. Mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 237., 238., 241.lpp., kurš mantas pasīva palielinājumu kā vienu no zaudējumu izpausmēm piemin tikai garāmejojot (sk. 237.lpp. 1.rindkopu).

⁶³ Par „bezķermeniskām lietām” kā tādām subjektīvām tiesībām, kurām ir mantiska vērtība, jeb naudā novērtējamām tiesībām sk.: *Balodis*, 111.lpp.

⁶⁴ Sk.: *Erdmann, I*, S.134, 143, 144, 177; *Blaese, Mende*, S.12, 13.

atbildības objekts, uz ko var tikt vērsta piedziņa par labu šī subjekta kreditoriem (sk. CPL 557.p., 570. un turpm.p.).⁶⁵

Mantā ietilpstošo vairāku patstāvīgu subjektīvo tiesību vienotību „vienā sastāvā” (sk. CL 849.p.1.d.) raksturo tikai un vienīgi šo tiesību *piederība vienam un tam pašam tiesību subjektam*. Nav nepieciešams, lai mantā ietilpstošās tiesības veidotu arī kādu „saimniecisku vienību” (šī pazīme saskaņā ar CL 849.p.1.d. ir obligāta vienīgi ķermenisku lietu kopībai). Turklāt ar „vienu kopīgu nosaukumu” (sk. CL 849.p.1.d.) parasti tiek apzīmētas *atsevišķas mantas masas*, piem., „laulāto kopīgā manta” (sk. CL 89.p.2.d.), „laulāto mantas kopība” (sk. CL 124.p.1.d.), „laulātā atsevišķā manta” (sk. CL 91.p.1.d., 125.p.1.d.), „bērna brīvā manta” (sk. CL 195.p.).

a) Kustamā un nekustamā manta. Mantā var ietilpt ne tikai viena veida, bet arī *dažāda veida tiesības* (sk. CL 849.p.1.d.). Atkarībā no tā, uz kādu objektu konkrētā tiesība attiecas (sk. CL 846.p.1.d.), vai atkarībā no konkrētās tiesības veida (sk. CL 846.p.2.d.) *vienas mantas sastāvā izšķir kustamo un nekustamo mantu*. Tā, piem., īpašuma tiesība uz nekustamu lietu pieskaitāma nekustamai mantai, bet īpašuma tiesība uz kustamu lietu – kustamai mantai (sk. CL 846.p.1.d.). Savukārt saistību tiesības un citi prasījumi (piem., no pirkuma līguma izrietošā pircēja tiesība prasīt viņa īpašuma tiesības nostiprināšanu zemesgrāmatā uz pārdoto nekustamo lietu) neatkarīgi no to objektu (ķermenisku lietu) veida, uz kuriem šīs tiesības (prasījumi) tieši vai netieši attiecas, pieskaitāmi kustamai mantai (sk. CL 846.p.2.d.). Kustamai mantai pieskaitāmas arī t.s. „intelektuālā īpašuma” tiesības, piem., autora mantiskās tiesības (sk. Autortiesību likuma⁶⁶ 2.p.6.d.), tiesības uz preču zīmi (sk. lik. „Par preču zīmēm un ģeogrāfiskās izcelsmes norādēm”⁶⁷ 4.p.11.d.), no patenta izrietošās tiesības uz izgudrojumu (sk. Patentu likuma⁶⁸ 50.p.1.d.).

No praktiskā viedokļa šim iedalījumam ir liela nozīme civilprocesuālajās tiesībās jautājumā par piedziņas vēršanu uz parādnieka mantu, jo likumā ir paredzēti atšķirīgi noteikumi piedziņas vēršanai uz parādnieka kustamo un nekustamo mantu (sk. attiecīgi CPL 573. un turpm.p. un CPL 600. un turpm.p.).

b) Manta kā privāttiesiskās apgrozības objekts. Kaut gan manta ir „tiesību kopība” CL 849.p.1.d. izpratnē, tā *nav uzskatāma par patstāvīgu tiesību objektu*. Vēl vairāk – tā nav

⁶⁵ Sal.: *Larenz/Wolf*, § 21, Rn.3, 27 ff.

⁶⁶ Autortiesību likums: LR likums. 06.04.2000. Latvijas Vēstnesis, 27.04.2000., Nr.148/150 (2059/2061).

⁶⁷ Par preču zīmēm un ģeogrāfiskās izcelsmes norādēm: LR likums. 16.06.1999. Latvijas Vēstnesis, 01.07.1999., Nr.216 (1676).

⁶⁸ Patentu likums: LR likums. 15.02.2007. Latvijas Vēstnesis, 27.02.2007., Nr.34 (3610).

uzskatāma arī par patstāvīgu bezķermenisku lietu (lai gan no CL 848. un 849.p. burtiskā teksta izriet pretējais). „Manta” ir vienīgi *visapverošs* visu vienam tiesību subjektam piederošo naudā novērtējamo tiesību *apzīmējums*. Līdz ar to manta – kā tāda – nevar būt īpašuma vai citas lietu tiesības priekšmets. Tajā pašā laikā, ciktāl ir runa par tiesībām, kuras juridiski iespējams nodot citām personām, manta var būt apņemšanās darījuma⁶⁹ priekšmets (piem., pirkuma vai dāvinājuma līguma priekšmets). Taču arī šādā gadījumā, lai parādnieks izpildītu savu saistību un lai atsavinātās tiesības pārietu ieguvējam, attiecībā uz katru mantā ietilpstošo tiesību jāievēro attiecīgie likuma noteikumi par tās pāreju citai personai (t.s. *specialitātes princips*).⁷⁰

Minētais nozīmē to, ka CL 848.p. noteikumi („par tiesību un saistību priekšmetu var būt nevien atsevišķas lietas, bet arī lietu kopības”) un CL 849.p.1.d. noteikumi (lietu kopība „atzīstama tiesiskā ziņā par vienību jeb vienu pašu lietu”), ņemot vērā specialitātes principu, ir *formulēti pārāk plaši*. Tāpēc teleoloģiskās redukcijas ceļā jāierobežo šo noteikumu piemērošanas joma, atzīstot, ka manta kā tāda nav uzskatāma par tiesību objektu (jeb par „vienu pašu lietu”) un var būt vienīgi apņemšanās darījuma priekšmets.⁷¹ Līdz ar to vienīgi šādā „ierobežotā” izpratnē var būt runa par mantu kā privāttiesiskās apgrozības objektu.

Jāpiebilst, ka no tiesību pārejas viedokļa vienīgi likumā paredzētos izņēmuma gadījumos, kad ir runa par t.s. *universālo tiesību pēctecību* (jeb koppelēctību), manta pāriet ieguvējam kā kopība ar vienu aktu (*uno actu*), resp., uz šo tiesību pāreju neattiecas specialitātes princips. Šādi gadījumi ir, piem., laulāto mantas kopības izveidošana ar laulības līgumu (sk. CL 124.p.1.d.) un mantas pāreja komercsabiedrību apvienošanas vai sadalīšanas

⁶⁹ Par „apņemšanās darījuma” jēdzienu sk. plašāk: *Kalniņš E.* Privāttiesību teorija un prakse. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, 142., 143.lpp.; *Balodis*, 173.lpp.; sk. arī: *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-524/2006*, 261.–264.lpp.

⁷⁰ Sk.: *Balodis*, 108., 109.lpp.; sal.: *Larenz/Wolf*, § 21, Rn.19, 22; *Rey*, N 130, 133 f. Tā, piem., atbilstoši CL 1925.p. dāvinājuma līguma priekšmets var būt dāvinātāja visa manta (ne tikai tagadējā, bet arī nākamā manta, sk. CL 1926.p.). Komentējot šo normu, juridiskajā literatūrā pamatoti atzīts, ka visas mantas dāvinājuma gadījumā nevar būt runa par t.s. universālo tiesību pēctecību (jeb koppelēctību). Tāpēc dāvinājuma līguma priekšmetā ietilpstošās īpašuma tiesības uz kustamām lietām pāriet apdāvinātajam ar attiecīgās lietas nodošanu (sk. CL 987.p.), bet īpašuma tiesības uz nekustamām lietām – ar attiecīgās tiesības nostiprināšanu zemesgrāmatā uz apdāvinātā vārda (sk. CL 993.p.1.d., 1477.p.1.d.); mantā ietilpstošās saistību tiesības uzskatāmas par pārgājušām apdāvinātajam ar dāvinājuma līguma noslēgšanas brīdi (sk. CL 1918.p.), sk.: *Erdmann C.* System des Privatrechts der Ostseeprovinzen Liv-, Est und Curlands. Bd.IV. Obligationenrecht. Riga: N.Kymmels Verlag, 1894, S.460; *Буковский*, II, c.1979; sal.: *Torgāns K.* (Red.) Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Saistību tiesības (1401.–2400.p.). 2.izd. Rīga: Mans Īpašums, 2000, 375.lpp.

⁷¹ Šādā izpratnē saprotami arī Komerčķīlas likuma 3.p.1.d.3.pk. noteikumi, atbilstoši kuriem par komerčķīlas priekšmetu cita starpā var būt „visa manta”. Kaut arī komersants var apņemties ieķīlāt visu savu mantu (izņemot Komerčķīlas likuma 4.p.1.d. minētās tiesības) un šī manta tiek „ieķīlāta” ar vienu komerčķīlas reģistrācijas aktu (sk. Komerčķīlas likuma 9.p.1.d., 10., 16.p.), no juridiskā viedokļa attiecībā uz katru mantā ietilpstošo tiesību pastāv atsevišķa (patstāvīga) komerčķīlas tiesība (kas visas „apvienotas” ar vienu reģistrācijas ierakstu). Tajā pašā laikā privāttiesiskā apgrozība tiek vienkāršota tādējādi, ka šādā gadījumā komerčķīlas ņēmējs *uz likuma pamata* (sk. CL 1303.p., Komerčķīlas likuma 3.p.3.d.) iegūst atsevišķas komerčķīlas tiesības arī uz ieķīlātās mantas nākamām sastāvdaļām, ja vien nav nolīgts citādi.

rezultātā (sk. KCL⁷² 350.p.2.d.). Tā ar CL 124.p.1.d. paredzētā laulības līguma noslēgšanas brīdī (ja līdzēju starpā jau ir tikusi noslēgta laulība) visa laulāto manta, kas viņiem piederējusi pirms laulības, kā arī laulības laikā iegūtā manta (izņemot laulības līgumā noteikto atsevišķo mantu, sk. CL 125.p.) uz likuma pamata „apvienojas vienā kopīgā nedalāmā masā” jeb *kopmantā*. Proti, katrs no laulātajiem iegūst otram piederējušo naudā novērtējamo tiesību kopumu. Šajā ziņā laulības līguma ierakstīšanai laulāto mantisko attiecību reģistrā, kā arī CL 127.p.1.d. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētās piebildes (par laulāto mantas kopību) ierakstīšanai zemesgrāmatā vai abu laulāto nedalītā kopīpašuma tiesību nostiprināšanai zemesgrāmatā (sk. CL 127.p.2.d., ZGL 49.p.1.d.) ir nevis konstitutīvs (tiesību nodibinošs), bet gan vienīgi *deklaratīvs* jeb *informējošs spēks*.⁷³ Tomēr *pret labticīgām trešajām personām* laulības līgums par laulāto mantas kopību ir spēkā tikai pēc tā ierakstīšanas laulāto mantisko attiecību reģistrā un atbilstoša sludinājuma publicēšanas laikrakstā „Latvijas Vēstnesis”, bet gadījumā, kad laulāto kopmantā ietilpst īpašuma vai cita lietu tiesība uz nekustamu lietu, – pēc atbilstošu ierakstu izdarīšanas zemesgrāmatā (sk. CL 115.p.2.d., 127., 140., 143.p., kā arī MK 2002.gada 3.septembra noteikumu Nr.403 „Laulāto mantisko attiecību reģistrācijas kārtība”⁷⁴ 24.pk., no kā izriet, ka līdzīgi ieraksti tiek izdarīti arī tādas kustamās mantas reģistros, kas pakļauta publiskai reģistrācijai). Tikai ar šādu reģistrāciju tiek nodrošināta *nepieciešamā publicitāte* laulāto mantas kopībai.⁷⁵

3. Mantas sastāvs

Mantā, pirmkārt, ietilpst vienīgi *subjektīvās tiesības*, bet nevis tiesību objekti, uz kuriem šīs tiesības attiecas. Kaut gan mantas sastāva uzskaitījumā nereti tiek ietverta norāde arī uz tiesību objektiem (piem., CL 91.p.1.d.2.pk. ir minēti „priekšmeti, kas noder tikai viena laulātā personīgai lietošanai”, CL 91.p.2.d. ir runa par nekustamu īpašumu kā viena laulātā atsevišķu mantu, bet CL 1050.p. ir runa par „mantu, kuras sastāvā ietilpst gan ķermeniskas,

⁷² Komerclikums: LR likums. 13.04.2000. Latvijas Vēstnesis, 04.05.2000., Nr.158/160 (2069/2071).

⁷³ Sk.: *Balodis*, 137., 138.lpp.; sal.: *Rey*, N 1642 ff; *Larenz/Wolf*, § 13, Rn.32 f; *MünchKommBGB/Kanzleiter*, vor § 1558, Rn.2.

⁷⁴ Laulāto mantisko attiecību reģistrācijas kārtība: MK noteikumi Nr.403. 03.09.2002. Latvijas Vēstnesis, 06.09.2002., Nr.127 (2702).

⁷⁵ Ja un kamēr laulāto starpā noslēgtam laulības līgumam par laulāto mantas kopību nav tikusi piešķirta nepieciešamā publicitāte (sk. CL 127.p.), otrs laulātais pret labticīgu trešo personu nevar celt iebildumu, ka līgumam, ko minētajā laikposmā noslēdzis pirmais (zemesgrāmatā ierakstītais) laulātais par nekustamas lietas pārdošanu šai trešajai personai, saskaņā ar CL 128.p. ir bijusi nepieciešama otra laulātā piekrišana. Šajā ziņā sal.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-75/2005*, 175.–181.lpp., kur atzīts, ka laulības līgums par laulāto mantas kopību, kas ticis noslēgts pēc apstrīdētā nomaksas pirkuma līguma noslēgšanas (piešķirot laulības līgumam nepieciešamo publicitāti ar atbilstošu ierakstu zemesgrāmatā), nevar aprobežot pircēja iegūtās saistību tiesības, kas izriet no šī pirkuma līguma (sk. CL 115.p.3.d.). Turklāt šādos apstākļos otra laulātā iebildums par viņa piekrišanas nepieciešamību minētā pirkuma līguma noslēgšanai (sk. CL 128.p.) ir vērtējams kā pretējs labai ticībai (sk. CL 1.p.).

gan bezķermeniskas lietas”), tas izskaidrojams ar juridiski neprecīzo, taču samērā bieži sastopamo „ķermeniskas lietas” pielīdzināšanu „īpašuma tiesībai uz šo lietu”.⁷⁶ No juridiskā viedokļa ar minēto norādi patiesībā ir domāta nevis pati lieta, bet gan īpašuma tiesība uz šo lietu.⁷⁷ Turklāt, nosakot mantas sastāvu, jāņem vērā vienīgi *jau iegūtas*, attiecīgajā brīdī *pastāvošas* un konkrētam tiesību subjektam *piederošas* subjektīvās tiesības.

Otrkārt, mantā ietilpst vienīgi *naudā novērtējamas tiesības*, resp., tādas tiesības, kurām ir mantiska vērtība un kuras normālos apstākļos var atsavināt pret naudu vai kuras atbilstoši to raksturam (piem., lietojuma tiesība) dod zināmu naudā novērtējamu labumu. Tāpēc attiecībā uz bezķermeniskām lietām – „personiskām, lietu un saistību tiesībām” – CL 841.p.2.d. ir ietverts precizējums: „ciktāl tās ir mantas sastāvdaļas”. Šāds raksturs jebkurā gadījumā ir īpašuma tiesībai uz kustamu vai nekustamu lietu, kā arī saistību (prasījuma) tiesībai, kura ir brīvi cedējama. Taču mantiska vērtība var būt arī tādai tiesībai, ko juridiski nav iespējams nodot citai personai, ja un ciktāl uz šīs tiesības pamata saņemtais izpildījums dod kādu naudā novērtējamu labumu (piem., tiesība saņemt uzturlīdzekļus). Arī tad, ja tiesību objekts (piem., kustama lieta vai autora darbs) izrādās pilnībā bezvērtīgs, tas nenozīmē, ka attiecīgajai tiesībai (piem., īpašuma tiesībai vai autortiesībai) nav mantiskas vērtības, jo šā objekta saimnieciskais novērtējums laika gaitā var mainīties. Tāpēc šajā ziņā ir runa par vispārēju (bet nevis aktuālu) iespējamību konkrēto tiesību „pārvērst” naudā.⁷⁸

a) Atsevišķas mantā ietilpstošās tiesības. Mantā pirmām kārtām ietilpst tiesību subjektam piederošās *īpašuma tiesības* uz kustamām un nekustamām lietām, kā arī *citas lietu tiesības* (piem., servitūta tiesība, reālnastas tiesība, ķīlas tiesība). Tāpat mantā ietilpst tiesību subjektam piederošās *saistību tiesības* (saistībtiesiskie prasījumi), turklāt neatkarīgi no tā, vai šīs tiesības ir radušās uz tiesiska darījuma, neatļautas darbības vai likuma pamata (piem., no pirkuma līguma izrietošs prasījums par pārdotās lietas nodošanu, prasījums par morālā kaitējuma atlīdzināšanu, prasījums par netaisni iedzīvotā atdošanu).

⁷⁶ Sal.: Brox H., Walker W.D. Allgemeiner Teil des BGB. 30.Aufl. Köln, Berlin, München: Carl Heymanns Verlag, 2006, Rn.787. Izskaidrojums „ķermeniskas lietas” pielīdzināšanai „īpašuma tiesībai uz šo lietu” slēpjas tajā apstākļī, ka īpašuma tiesība (atšķirībā no citām lietu tiesībām, piem., servitūta vai ķīlas tiesības) ir vispilnīgākā un visaptverošākā lietu tiesība, kas piešķir tiesīgajai personai (īpašniekam) visplašāko iespēju lietot viņai piederošo lietu un rīkoties ar to (sk. CL 927., 1036.–1038.p.). Tāpēc, raksturojot personas kā īpašnieka tiesisko statusu, parasti norāda uz to, ka „personai pieder lieta”, un daudz retāk – uz to, ka „personai pieder īpašuma tiesība uz lietu”. Turpretī, piem., servitūta izlietotāja vai ķīlas ņēmēja tiesiskais statuss vienmēr tiek raksturots tādējādi, ka „servitūta izlietotājam pieder servitūta tiesība uz kalpojošo lietu” vai „ķīlas ņēmējam pieder ķīlas tiesība uz ieķīlāto lietu”, un parasti nevienam neienāk prātā apgalvot, ka „servitūta izlietotājam pieder kalpojošā lieta” vai ka „ķīlas ņēmējam pieder ieķīlātā lieta”.

⁷⁷ Sal.: Larenz/Wolf, § 21, Rn.6. Tāpēc tajos gadījumos, kad likumā ir minēta tāda lietu kopība, kas sastāv no ķermeniskām un bezķermeniskām lietām (sk., piem., CL 1050., 1303.p.), patiesībā ir runa par „tiesību kopību” jeb „mantu” istā nozīmē.

⁷⁸ Sal.: Larenz/Wolf, § 21, Rn.8 ff; Rey, N 131.

Līdzās lietu un saistību tiesībām CL 841.p.1.d. ir minētas arī „*personiskās tiesības*”, ciktāl tās ir mantas sastāvdaļas. Ar šīm tiesībām (kas būtībā ietver arī saistību tiesības) saprotamas *visas pārējās naudā novērtējamās tiesības*, t.sk. mantiska rakstura prasījumi plašākā nozīmē,⁷⁹ ko regulē ne tikai vispārējās un speciālās civiltiesības (privāttiesības), bet arī publiskās tiesības (jo īpaši – valsts sociālās apdrošināšanas tiesības).

Tā, piem., mantā ietilpst tiesība saņemt uzturlīdzekļus (sk. CL 79., 80., 179., 188.p.), mantojuma tiesība jeb tiesība pieņemt atklājušos mantojumu (CL 384.p.), tiesība ar īpašuma prasību atprasīt lietu no prettiesīga valdītāja (sk. CL 927., 1041., 1044.p.), no mantojuma līguma vai no atliekoši nosacīta līguma izrietošā t.s. „nogaidu tiesība” (sk. CL 646., 1558.p.), no akcijām vai SIA kapitāla daļām izrietošās t.s. „līdzdalības tiesības” kapitālsabiedrībā (jo īpaši – tiesība saņemt dividendes, sk. KCL 161., 186., 226.p.), tiesības, kas izriet no līdzdalības personālsabiedrībā (jo īpaši – tiesība uz biedriem izmaksājamās personālsabiedrības peļņas daļu, sk. KCL 88., 124.p.). Bez tam mantā ietilpst naudā novērtējamās intelektuālā īpašuma tiesības, piem., autora mantiskās tiesības (sk. Autortiesību likuma 15.p.), tiesības uz preču zīmi (sk. lik. „Par preču zīmēm un ģeogrāfiskās izcelsmes norādēm” 4.p.), no patenta izrietošās izņēmuma tiesības uz izgudrojumu (sk. Patentu likuma 16., 50.p.). Visbeidzot, mantā ietilpst naudā novērtējamie publiski tiesiskie prasījumi, piem., tiesība saņemt valsts sociālās apdrošināšanas pabalstu (piem., maternitātes pabalstu, sk. lik. „Par maternitātes un slimības apdrošināšanu”⁸⁰ 5.p.) un valsts sociālo pabalstu (piem., bērna kopšanas pabalstu, sk. Valsts sociālo pabalstu likuma⁸¹ 7.p.).

b) Izmaiņas mantas sastāvā. Manta nav pielīdzināma tās sastāvā esošo tiesību summai. Tāpēc atbilstoši CL 849.p.2.d. noteikumiem mantas jēdzienu un tās būtību negroza tajā ietilpstošo tiesību skaita, apjoma vai vērtības palielinājums vai samazinājums. Tiesību subjekts var brīvi iegūt jaunas tiesības (sākotnējās un atvasinātās iegūšanas ceļā), rīkoties ar mantā ietilpstošajām tiesībām, tās pilnībā vai daļēji atsavināt vai aprobežot ar lietu un saistību tiesībām par labu citai personai (ciktāl viņa rīcība nav pakļauta kādiem aprobežojumiem), atvietot vienu mantas objektu ar citu (piem., pārdot zemes gabalu un par saņemto naudu iegādāties dzīvokļa īpašumu), kā arī atteikties no šīm tiesībām (piem., atmetot lietu vai noslēdzot atcēlēja līgumu). Šāda rīcība, kā arī atsevišķu tiesību vērtības izmaiņas (piem.,

⁷⁹ Sal.: *Balodis*, 111., 128., 129.lpp.

⁸⁰ Par maternitātes un slimības apdrošināšanu: LR likums. 06.11.1995. Latvijas Vēstnesis, 23.11.1995., Nr.182 (465).

⁸¹ Valsts sociālo pabalstu likums: LR likums. 31.10.2002. Latvijas Vēstnesis, 19.11.2002., Nr.168 (2743).

īpašuma tiesības vērtības samazināšanās sakarā ar tās objekta sabojāšanos vai šī objekta tirgus cenas svārstībām) *ietekmē mantas sastāvu un kopējo vērtību, bet ne tās jēdzienisko būtību*.

Manta tās ikreizējā sastāvā kalpo kā attiecīgā tiesību subjekta *atbildības objekts*, uz ko var tikt vērsta piedziņa šī subjekta kreditoru labā (sk. CPL 557.p., 570. un turpm.p.). Tāpēc izpratne, atbilstoši kurai mantā ietilpst tikai naudā novērtējamās tiesības, ir likta pamatā arī likuma noteikumiem, kas regulē tiesas nolēmumu piespiedu izpildi un parādnieka maksātnespēju. Kreditoru intereses ir pietiekami aizsargātas vienīgi tad, ja mantai tiek pieskaitīti tikai „aktīvi”, un netiek ņemti vērā „pasīvi” (pretēji jēdzienam „manta” saimnieciskā nozīmē). Citiem vārdiem, attiecīgā tiesību subjekta *saistības un to apjoma izmaiņas* pašas par sevi *neietekmē viņa mantas sastāvu*. Kamēr vēl parādniekam pieder kādas naudā novērtējamās tiesības (aktīvi), kreditori var tiesiski pamatoti cerēt, ka piedziņas vēršanas ceļā tiks apmierināti viņu prasījumi (arī tad, ja parādnieka „pasīvi” apmēra ziņā ir līdzvērtīgi „aktīviem” vai pat tos pārsniedz).⁸²

4. Galvenā un sevišķā manta

Pēc vispārīgā principa vienam tiesību subjektam pieder viena manta, kurā ietilpst *visas* viņam piederošās naudā novērtējamās tiesības. Taču likumā paredzētajos izņēmuma gadījumos no tiesību subjekta pārējās mantas var būt tiesiski norobežota viena vai vairākas t.s. „*sevišķās mantas*” (*Sondervermögen*), kas pakļautas citādākam tiesiskajam regulējumam nekā pārējā viņam piederošā manta, kuru savukārt dēvē par t.s. „*galveno mantu*” (*Hauptvermögen*).

Vairāku mantas masu savstarpējai norobežotībai var būt dažādi mērķi un tiesiskās sekas.⁸³ Tā, piem., sevišķā manta var pastāvēt kā pilnībā *nošķirts atbildības objekts*, ar kuru ir ierobežota tiesību subjekta atbildība par noteikta veida saistībām, piem., manta (precīzāk – mantojuma aktīvs), kas ietilpst ar inventāra tiesību pieņemtajā mantojumā (sk. CL 708.–711.p.) vai t.s. „*atdalītajā mantojumā*” (sk. CL 712.–714.p.).⁸⁴ Savukārt citos gadījumos līdzās zināmai atbildības ierobežošanai priekšplānā izvirzās tiesību subjekta iespēja *patstāvīgi pārvaldīt* sevišķo mantu *un rīkoties* ar to, piem., ar „*bērna brīvo mantu*”, kas ir norobežota no

⁸² Sk.: Brox H., Walker W.D. Allgemeiner Teil des BGB. 30.Aufl. Köln, Berlin, München: Carl Heymanns Verlag, 2006, Rn.789; Larenz/Wolf, § 21, Rn.3 ff, 12 f, 27 ff.

⁸³ Sk.: Blaese, Mende, S.12, 13; sal.: Larenz/Wolf, § 21, Rn.31 ff; Rey, N 135 f.

⁸⁴ Pieņemot mantojumu ar inventāra tiesību, mantinieks atbild par mantojuma atstājēja saistībām vienīgi mantojuma aktīva (kā sevišķās mantas) apmērā. Savukārt gadījumā, kad mantojumu pieņēmušā mantinieka maksātnespējas dēļ ir notikusi „mantojuma atdalīšana” no pārējās viņa mantas, mantinieks ar atdalītā mantojuma aktīvu atbild vispirms par mantojuma atstājēja saistībām, turklāt vienīgi šī mantojuma aktīva apmērā, sk.: Krauze R., *Gencs Z. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Mantojuma tiesības* (382.–840.p.). Rīga: Mans Īpašums, 1997, 272.–279.lpp.; *Gencs Z. Mantošana. Zinātniski praktisks komentārs*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2002, 278.–283.lpp.

pārējās bērnam piederošās mantas (sk. CL 195., 260.p.),⁸⁵ vai ar „laulātā atsevišķo mantu”, kas, pastāvot līgumiskajai laulāto mantas kopības sistēmai, ir norobežota no abiem laulātajiem piederošās kopmantas (sk. CL 125., 131., 132.p.).⁸⁶ Bez tam sevišķā manta var būt tiesiski norobežota ar mērķi *saglabāt šo mantu par labu tiesību subjekta tiesību pēctecim*, piem., mantojuma aktīvs (vai tā daļa), attiecībā uz ko mantojuma atstājējs ar testamentu vai mantojuma līgumu ir iecēlis pēcmantinieku, kā rezultātā šī manta kļūst par mantojumu pieņēmušā pirmmantinieka sevišķo mantu (sk. 486.–493.p.).⁸⁷

Jāpiebilst, ka arī sevišķā manta (tāpat kā manta vispār) nav uzskatāma par patstāvīgu tiesību objektu vai patstāvīgu bezķermenisku lietu. „Sevišķā manta” ir vienīgi visaptverošs tādu vienam tiesību subjektam piederošo naudā novērtējamo tiesību apzīmējums, kuras zināma mērķa dēļ ir tiesiski norobežotas no viņa pārējās (galvenās) mantas.

5. Surogācijas princips

Atbilstoši CL 849.p.2.d. noteikumiem mantas jēdzienu un tās būtību negroza jebkādas tajā ietilpstošo tiesību izmaiņas. No šīs normas var izsecināt vispārīgu principu, atbilstoši kuram naudā novērtējama tiesība vai mantas objekts, ar ko *saimnieciskā ziņā tikusi atvietota* kāda cita attiecīgajā mantā ietilpstoša tiesība vai šīs mantas objekts, uz likuma pamata un neatkarīgi no atbilstošas darījumtiesiskās gribas *arī nonāk šajā mantā* (t.s. surogācijas princips). Surogācijas principam ir juridiska nozīme gadījumā, kad līdzās tiesību subjekta galvenajai mantai pastāv kāda sevišķā manta. Šis princips kalpo minēto mantas masu sastāvu (jo īpaši – sevišķās mantas sastāva) *saglabāšanai vērtības (saimnieciskā) ziņā*⁸⁸ un iespējami taisnīgākai vairāku mantas masu sastāvu savstarpējai norobežotībai.

No surogācijas principa viedokļa izšķirošā nozīme ir atvietošanā *izlietoto „līdzekļu” izcelsmei*, resp., to „piederībai” vienai vai otrai mantas masai, bet nevis šo līdzekļu un jauniegūtā mantiskā labuma (t.i., jauniegūtās tiesības vai mantas objekta) izmantošanas

⁸⁵ Nepilngadīgais no 16 gadu vecuma ir tiesīgs patstāvīgi pārvaldīt savu brīvo mantu un attiecībā uz šo mantu slēgt darījumus parastās pārvaldības robežās, turklāt par šiem darījumiem nepilngadīgais atbild vienīgi ar savu brīvo mantu, sk.: *Reihmanis N.* Bērnu brīvā manta. Rīga: [B.i.], 1938, 12.–14.lpp.

⁸⁶ Katrs laulātais ir tiesīgs patstāvīgi pārvaldīt savu atsevišķo mantu un rīkoties ar to, turklāt par CL 131. un 132.p. minētajām saistībām laulātais atbild vienīgi ar savu atsevišķo mantu; pārējos gadījumos laulātā atbildība ar viņa atsevišķo mantu ir vai nu primāra, vai subsidiāra iepretim viņa atbildībai ar mantas kopībā ietilpstošo mantu, sk.: *Vēbers*, 48.–52., 161.–163.lpp.; sal.: *Role*, 15.–20.lpp.; *Frīdenberga L.* Laulības līgumi pēc Latvijas Civillikuma. Rīga: [B.i.], 1940, 10.–14.lpp.

⁸⁷ Pirmmantiniekam ir pienākums rūpēties par sevišķās mantas saglabāšanu, viņš nav tiesīgs ar šo (sev juridiski piederošo) mantu brīvi rīkoties un viņam ir pienākums noteiktā brīdī to izdot pēcmantniekam, sk.: *Krauze R.*, *Genes Z.* Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Mantojuma tiesības (382.–840.p.). Rīga: Mans Īpašums, 1997, 100.–107.lpp.; *Genes Z.* Mantošana. Zinātniski praktisks komentārs. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2002, 201.–207.lpp.

⁸⁸ Sal.: *Larenz/Wolf*, § 21, Rn.47; *FamKomm Scheidung/Steck*, Art.196, N 8 ff, Art.197, N 40; *Tuor/Schnyder/Schmid/Rumo-Jungo*, S.311, 668.

mērķim. Turklāt nav juridiskas nozīmes apstāklim, ka vērtības ziņā savstarpēji neatbilst izdarītais ieguldījums un jauniegūtais mantiskais labums, kā arī tam apstāklim, ka jauniegūtajam mantiskajam labumam ir pavisam cits raksturs nekā izlietotajiem līdzekļiem (ja, piem., izlietojot naudas līdzekļus, tiek iegādāta nekustama lieta).⁸⁹

Starp atvietoto un jauniegūto mantisko labumu objektīvi jābūt *savstarpējam saimnieciskam sakaram* (koneksitātei), kas var būt kā tiešs (nepastarpināts), tā arī netiešs (pastarpināts).⁹⁰ Pēdējā gadījumā ir runa par sākotnējā mantiskā labuma vairākkārtēju atvietošanu ar citiem (jauniegūtiem) mantiskiem labumiem (piem., gadījumā, kad no vērtīga mākslas priekšmeta pārdošanas iegūtie naudas līdzekļi tiek izlietoti automašīnas iegādei). Šajā ziņā surogācijas principu var *konkretizēt* tādējādi, ka sevišķajā mantā nonāk arī tie mantiskie labumi, ko tiesību subjekts 1) iegūst uz viņa sevišķajā mantā ietilpstošas tiesības pamata (piem., saņemtais līgumiskas saistības izpildījums, uz īpašuma vai citas tiesības pamata iegūtie dabiskie un civilie augļi) vai 2) saņem kā atlīdzību par bojātu, bojā gājušu vai atņemtu viņa sevišķās mantas objektu (piem., saņemtā zaudējumu atlīdzība, apdrošināšanas atlīdzība), vai arī 3) ar tiesisku darījumu iegādājas par sevišķās mantas līdzekļiem (piem., ķermeniska lieta, kas iegādāta, pārdodot citu sevišķās mantas objektu, vai prasījuma tiesība, kas cesijas ceļā iegādāta par sevišķās mantas naudas līdzekļiem).⁹¹

Surogācija CL tiešā veidā ir paredzēta CL 89.p.3.d. (kur ir runa par laulātajam piederošo mantisko vērtību „atvietošanu” ar citām), CL 91.p.1.d.5.pk. (kur ir runa par laulātā atsevišķās mantas „atvietošanu” ar citu mantu) un CL 491.p., kur surogācijas princips jau ticis daļēji konkretizēts („viss, ko pirmmantinieks ieguvis par mantojuma naudu un lietām, nāk mantojuma pirmējo sastāvdaļu vietā un tādēļ ir jāizdod pēcmantiniekam”). Taču tā kā surogācija ir vērsta uz sevišķās mantas masas sastāva saglabāšanu vērtības (saimnieciskā) ziņā, un tā kā no šī viedokļa – tiesiskā novērtējuma ziņā – dažāda veida sevišķo mantas masu starpā pastāv būtiska līdzība, surogācijas princips *attiecas arī uz citām sevišķās mantas masām*.⁹² Tā, piem., šis princips attiecas uz CL 195.p. regulēto „bērna brīvo mantu”.⁹³ Tāpat šis princips attiecas uz CL 125.p.1.d. regulēto laulātā atsevišķo mantu līgumiskajā laulāto mantas kopības sistēmā,⁹⁴ turklāt tas apstāklis, ka vienīgais šīs mantas rašanās (iegūšanas)

⁸⁹ Sal.: *Hausheer/Geiser/Aebi-Müller*, N 12.23.

⁹⁰ Sal.: *FamKomm Scheidung/Steck*, Art.196, N 8 ff, Art.197, N 42.

⁹¹ Līdzīgi surogācijas princips ir konkretizēts Vācijas Civilt kodeksa 1418.p.2.d.3.pk. attiecībā uz laulātā atsevišķo mantu līgumiskajā laulāto mantas kopības sistēmā, sk.: *Hk-BGB/Kemper*, § 1418, Rn.2.

⁹² Sk.: *Larenz/Wolf*, § 21, Rn.49.

⁹³ Sal.: *Balodis*, 82.lpp.

⁹⁴ Arī Šveices juridiskajā literatūrā surogācija ir atzīta par vienu no laulātā atsevišķās mantas rašanās (iegūšanas) pamatiem līgumiskajā laulāto mantas kopības sistēmā, kaut arī Šveices Civilt kodeksa 225.p., kas regulē laulātā atsevišķās mantas rašanās pamatus, minētais tiešā veidā nav paredzēts, sk.: *Hausheer/Geiser/Aebi-Müller*, N 13.20.

pamats ir laulības līgums, nav uzskatāms par šķērslī surogācijas principa piemērošanai, ciktāl laulības līgumā nav nolīgts citādi.

6. Manta un citas līdzīgas „kopības”

Jēdzienu „manta” (īstā nozīmē) jāatšķir no jēdzieniem „ķermenisku lietu kopība” un „mantojums”, ar kuriem saprotamas citas līdzīgas „kopības”.

a) Ķermenisku lietu kopība. No mantas kā bezķermenisku lietu kopības (*universitas iuris*) nepieciešams jēdzieniski atšķirt „ķermenisku lietu kopību” (*universitas rerum*), kaut arī abas šīs „kopības” regulē *viens un tas pats* CL 849.p. Ar ķermenisku lietu kopību jeb *lietu kopību īstā nozīmē*⁹⁵ saprotams tāds vairāku patstāvīgu, viena vai dažāda veida ķermenisku lietu sakopojums zināmam (vienotam) nolūkam, kas veido saimniecisku vienību un kam parasti ir vienots nosaukums (piem., ganāmpulks, dzīvokļa iekārta, gleznu kolekcija, bibliotēka, preču krājums, lauksaimniecības inventārs).

Ķermenisku lietu kopības jēdziens ir radīts, lai vienkāršotu privāttiesisko apgrozību. No vienas puses, attiecībā uz lietu kopību kā tādu nevar pastāvēt viena īpašuma vai cita lietu tiesība. Atbilstoši specialitātes principam *vienīgi attiecībā uz katru* – lietu kopībā sakopoto – ķermenisko lietu *atsevišķi* var pastāvēt atsevišķa (patstāvīga) īpašuma vai cita lietu tiesība (arī tad, ja, piem., lietu kopība ir lietojuma tiesības⁹⁶ vai ķīlas tiesības⁹⁷ „priekšmets”, sk. CL 1191., 1301.p.). Pilnībā pielīdzinot lietu kopību patstāvīgai lietai (kas diemžēl izriet no CL 848.p. un 849.p.1.d. burtiskā teksta) un atzīstot šo kopību (kā tādu), piem., par īpašuma tiesības priekšmetu, šī tiesība attiektos arī uz katru lietu kopībai „pieklīdušu” svešu lietu, kā arī pilnībā izbeigtos, atkrītot nolūkam, kura dēļ atsevišķas lietas tikušas sakopotas vienā sastāvā. Tajā pašā laikā, no otras puses, ķermenisku lietu kopība var būt apņemšanās darījuma priekšmets (piem., pirkuma līguma priekšmets vai tāda līguma priekšmets, kas vērsts uz lietojuma tiesības vai ķīlas tiesības nodibināšanu). Taču arī šādos gadījumos, pamatojoties uz specialitātes principu, īpašuma un citu lietu tiesību nodibināšanai nepieciešama liettiesiska

⁹⁵ Sk.: *Erdmann*, I, S.143. Arī Vācijas un Šveices tiesībās ar jēdzienu „lietu kopība” (*Sachgesamtheit*) tiek saprasts vairāku tādu patstāvīgu ķermenisku lietu sakopojums, kuras saimnieciskā vienībā apvieno vienots nolūks, sk.: *Brox H., Walker W.D.* Allgemeiner Teil des BGB. 30.Aufl. Köln, Berlin, München: Carl Heymanns Verlag, 2006, Rn.782; *Rey*, N 121.

⁹⁶ Sk. apstiprinoši attiecībā uz ķermenisku lietu kopību kā lietojuma tiesības „priekšmetu”: *Erdmann*, II, S.302, 303; *Буковский*, I, c.491.

⁹⁷ Arī tad, ja par labu ķīlas ņēmējam ir ieķīlāta ķermenisku lietu kopība, no juridiskā viedokļa attiecībā uz katru lietu kopībā sakopoto lietu atsevišķi pastāv atsevišķa (patstāvīga) ķīlas tiesība. Šādā gadījumā privāttiesiskā apgrozība tiek vienkāršota tādējādi, ka ķīlas ņēmējs *uz likuma pamata* (sk. CL 1303.p.) iegūst atsevišķas (patstāvīgas) ķīlas tiesības arī uz ieķīlātās lietu kopības nākamām sastāvdaļām, ja vien nav nolīgts citādi.

rīcība attiecībā uz katru lietu kopībā sakopoto lietu atsevišķi, un šī rīcība parasti izpaužas kā viens liettiesiskās rīcības (piem., nodošanas, sk. CL 990.p.2.d.) akts.⁹⁸

b) Mantojums. Atbilstoši CL 382.p. mantojums ir kopība, kurā ietilpst visa kustamā un nekustamā manta (izņemot tīri personiskās tiesības), kā arī visas saistības pret citiem tiesību subjektiem (izņemot tīri personiskās saistības), kas piederējušas mantojuma atstājējam viņa patiesās vai tiesiski pieņemamās nāves brīdī (sk. CL 382., 701.–705.p.). Citiem vārdiem, mantojums ir „*tiesību un saistību kopība*”, kurā ietilpst ne tikai mantiskās tiesības (t.s. mantojuma aktīvs), bet arī mantiska rakstura saistības (t.s. mantojuma pasīvs), izņemot tīri personiskās tiesības un saistības, kuras izbeidzas ar mantojuma atstājēja personu.⁹⁹ Jāpiebilst, ka „mantojuma aktīva” ziņā mantojums nosacīti atbilst mantas kā tiesību kopības jēdzienam, izņemot vienīgi to apstākli, ka mantā – atšķirībā no mantojuma – var ietilpt arī tādas naudā novērtējamas tiesības, kas ir cieši saistītas ar attiecīgā tiesību subjekta personu un kas izbeidzas ar viņa nāvi (resp., nepāriet mantojumā).

Mantojums nav uzskatāms par lietu kopību CL 849.p.1.d. izpratnē, jo tajā ietilpst arī saistības, kas nav nedz ķermeniskas, nedz bezķermeniskas lietas.¹⁰⁰ Lai no mantojuma atklāšanās līdz tā pieņemšanas brīdim (resp., laika posmā, kamēr mantojumam nav sava „tiesību nesēja”) mantojums spētu piedalīties privāttiesiskajā apgrozībā (t.sk. iegūt tiesības un uzņemties saistības), tam ar likumu ir piešķirta *juridiska personība* (sk. CL 383.p.).

No tiesību pārejas viedokļa mantojumā ietilpstošās tiesības *uz likuma pamata* pāriet mantojumu pieņēmušajiem mantiniekiem ar mantojuma atstājēja nāves brīdī (tāpat mantiniekiem pāriet arī mantojumā ietilpstošās saistības, sk. CL 701.p.). Minētās tiesības pāriet mantiniekiem nevis katra atsevišķi, bet gan *kā kopība*, turklāt *ar vienu aktu (uno actu)*, resp., uz šo tiesību pāreju neattiecas specialitātes princips. Tādējādi mantojumu pieņēmušais mantinieks ar mantojuma atstājēja nāves brīdī uz likuma pamata un neatkarīgi no attiecīga nostiprinājuma izdarīšanas zemesgrāmatā iegūst īpašuma tiesības uz mantojuma atstājējam piederējušām nekustamām lietām, neatkarīgi no nodošanas – īpašuma tiesības uz mantojuma atstājējam piederējušām kustamām lietām un neatkarīgi no īpaši izdarītas cesijas – mantojuma atstājējam piederējušās saistību tiesības (sk. CL 702.–704.p.).¹⁰¹

⁹⁸ Sk.: *Grūtups/Kalniņš*, 19., 20.lpp.; *Blaese, Mende*, S.12; *Erdmann*, I, S.144, 145; *Lošmanis A.* Unternehmenskauf im deutsch-lettischen Rechtsvergleich. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2005, S.220; sk. citādi: *Balodis K.* Sicherungsbereignung im deutsch-lettischen Rechtsvergleich. Rīga: Latvijas Universitāte, 2001, S.216–218; *Balodis*, 113.lpp.

⁹⁹ Sk. plašāk: *Gencs Z.* Mantošana. Zinātniski praktisks komentārs. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2002, 22., 27., 28.lpp.

¹⁰⁰ Sk.: *Balodis*, 106.lpp.

¹⁰¹ Sk.: *Sinaiskis V.* Mantojuma tiesības // *TMV*, 1940, Nr.1, 27.lpp.; *Balodis*, 137., 138.lpp.

B. Laulāto manta, tās veidi un mantas masas

Laulāto likumisko mantisko attiecību tiesiskajā regulējumā (sk. CL 89.–110.p.) jēdziens „manta” principā ir lietots šī jēdziena īstā nozīmē, ar to saprotot „tiesību kopību” CL 849.p.1.d. izpratnē. Tāpēc ar jēdzienu „laulāto manta” jāsaprot visu to naudā novērtējamo tiesību kopums, kuras pieder katram laulātajam atsevišķi (t.i., individuāli), un to šāda veida tiesību kopums, kuras pieder abiem laulātajiem kopīgi (t.i., katram laulātajam pienākošās daļas apmērā).

1. Laulāto mantas veidi un mantas masas

Likumā, pamatojoties uz mantas šķirtības principu, vispirms ir noteikts tas, kāda manta pieder katram laulātajam atsevišķi (sk. CL 89.p.1., 3.d., 91.p.1.d.), pēc tam paredzot to, atbilstoši kādiem priekšnoteikumiem rodas abiem laulātajiem kopīgi piederošā manta (sk. CL 89.p.2.d.). Proti, atkarībā no *mantas atsevišķas* vai *kopīgas piederības* tiek izšķirta katra laulātā „atsevišķā manta” un abu laulāto „kopīgā manta”. Turklāt no likuma (sk. CL 89.p.1., 3.d., 90.p.1.d., 91.p.1.d., šīs normas pretstatot CL 89.p.2.d. noteikumiem) netieši izriet, ka – līdzās „atsevišķajai mantai” – katram laulātajam vienam pašam (individuāli) pieder arī laulības laikā „atsevišķi iegūtā manta” (sk. arī tālāk: VI, A, 1). Šajā ziņā laulātā atsevišķo mantu un atsevišķi iegūto mantu var apzīmēt arī kā „*laulātajam atsevišķi piederošo mantu*” jeb kā viņa atsevišķo mantu plašākā nozīmē.

Tādējādi laulāto likumiskajās mantiskajās attiecībās pastāv *trīs laulāto mantas veidi*: 1) katra laulātā atsevišķā manta, 2) katra laulātā atsevišķi iegūtā manta un 3) abu laulāto kopīgā manta.¹⁰² Ar mantas atsevišķu vai kopīgu piederību ir cieši saistīti noteikumi par laulāto kopīgās mantas sastāva noteikšanu un šīs mantas sadalījumu laulāto starpā (sk. CL 89.p.2.d.), kā arī noteikumi par laulāto likumisko mantisko attiecību izbeigšanos, laulāto kopīgās mantas dalīšanu un tās tiesiskajām sekām (sk. CL 107.–110.p.). Raksturojot katru laulāto mantas veidu, turpmākajā izklāstā vispirms tiks aplūkota laulātā atsevišķā manta, kas detalizēti regulēta CL 91.p.1.d. Tādēļ laulātā atsevišķās mantas sastāva noteikšana nesagādā īpašas teorētiska vai praktiska rakstura problēmas (sk. tālāk: IV). Kā nākamā tiks aplūkota laulāto kopīgā manta, kuras sastāvs jānosaka, stingri ievērojot CL 89.p.2.d. paredzētos kopīgās mantas rašanās priekšnoteikumus. Šajā ziņā īpaši problemātisks ir jautājums, vai laulātā līdzdalībai kopīgās mantas iegūšanā obligāti jāizpaužas kā mantiski novērtējama

¹⁰² Sk. apstiprinoši: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-209/2008*, 23.–27.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-651/2007*, 82.–87.lpp.

ieguldījuma izdarīšanai, no kā atkarīgs tas, cik plaši būtu jāiztulko CL 89.p.2.d. ietvertais jēdziens „otra laulātā darbības palīdzība” (sk. tālāk: V). Kā pēdējā tiks aplūkota laulātā atsevišķi iegūtā manta (sk. CL 89.p.1., 3.d., 90.p.1.d.), resp., tā laulības laikā iegūtā manta, kas nav uzskatāma nedz par atsevišķo mantu CL 91.p.1.d. izpratnē, nedz arī par kopīgo mantu CL 89.p.2.d. izpratnē (sk. tālāk: VI).

Savukārt mantas masu ziņā laulāto manta sastāv no *trim mantas masām*, ko veido katra laulātā atsevišķā manta un atsevišķi iegūtā manta jeb *katram laulātajam atsevišķi piederošā manta* (divas mantas masas, pa vienai katram laulātajam) un *laulāto kopīgā manta*, kas saskaņā ar CL 89.p.2.d. šaubu gadījumā „pieder abiem līdzīgās daļās” (resp., katram laulātajam ir tiesība uz noteiktu vai nosakāmu daļu no kopīgās mantas vērtības, sk. tālāk: V, B, 4). Tādējādi tās naudā novērtējamās tiesības, kas ietilpst katra laulātā atsevišķajā mantā un atsevišķi iegūtajā mantā, veido katram laulātajam atsevišķi piederošās mantas masu. Turpretī tās naudā novērtējamās tiesības, kas ietilpst laulāto kopīgajā mantā, veido laulāto kopīgās mantas masu.

2. Laulāto mantas masu savstarpējā tiesiskā norobežotība

Nemot vērā laulāto mantas tiesisko regulējumu, jānoskaidro, kāds mērķis ir viena laulātā atsevišķās mantas un atsevišķi iegūtās mantas (t.i., vienam laulātajam atsevišķi piederošās mantas masas) tiesiskajai norobežotībai no laulāto kopīgās mantas (resp., no katra laulātā daļas laulāto kopīgajā mantā).

a) Laulātajam atsevišķi piederošās mantas raksturs. Atbilstoši CL 91.p. (1937.g.red.) noteikumiem „sievas atsevišķā manta” nepārprotami atbilda sevišķās mantas jēdzienam. Šai mantai bija *izņēmuma raksturs*, un tai nebija piemērojami laulāto likumisko mantisko attiecību vispārējie noteikumi. Sievas atsevišķās mantas tiesiskā norobežotība no pārējās viņai piederošās mantas izpaudās gan pārvaldīšanas un rīcības, gan arī atbildības ziņā. Pirmkārt, sievas atsevišķā manta palika viņas pārvaldībā un brīvā rīcībā, turpretī pārējā sievas manta ar laulības noslēgšanu uz likuma pamata pārgāja (atradās) vīra pārvaldībā un lietojumā (sk. CL 90.p. 1937.g.red.). Otrkārt, sievas atbildība ar viņas atsevišķo mantu bija ierobežota tādējādi, ka par viena veida saistībām sieva atbildēja tikai ar savu atsevišķo mantu (sk. CL 99.p. 1937.g.red.), savukārt par cita veida saistībām sievas atbildība ar viņas atsevišķo

mantu – iepretim pārējai sievas mantai – bija primāra vai subsidiāra (sk. CL 97., 98.p. 1937.g.red.), kas cita starpā kalpoja šīs mantas saglabāšanas nolūkam.¹⁰³

Atbilstoši šobrīd spēkā esošajiem CL 89.–110.p. noteikumiem viena laulātā atsevišķā manta un laulības laikā atsevišķi iegūtā manta arī ir tiesiski norobežota no šī laulātā „pārējās” mantas un pakļauta citādam tiesiskajam regulējumam. Taču šai norobežotībai – salīdzinājumā ar „sievas atsevišķo mantu” – ir pavisam cits raksturs. „Sievas atsevišķā manta” (sk. CL 91.p. 1937.g.red.) bija tiesiski norobežota ne tikai no viņas daļas laulāto kopīgajā mantā, bet arī no pārējās viņai atsevišķi piederošās mantas, kas uz likuma pamata atradās vīra pārvaldībā un lietojumā.¹⁰⁴ Turpretī šobrīd katra laulātā „atsevišķā manta” un „atsevišķi iegūtā manta” (jeb laulātajam atsevišķi piederošā manta), pamatojoties uz laulāto vienlīdzības principu, ir tiesiski norobežota vienīgi no laulāto kopīgās mantas (resp., no attiecīgā laulātā daļas laulāto kopīgajā mantā). Turklāt šobrīd laulātā atbildība ar viņa mantu vairs netiek ierobežota tā, ka šis laulātais par zināma veida saistībām atbildētu tikai un vienīgi ar sev atsevišķi piederošo mantu. Visos gadījumos laulātā atbildība ar minēto mantu ir primāra vai subsidiāra iepretim šī laulātā atbildībai ar viņa daļu laulāto kopīgajā mantā (sk. CL 95.–100.p.).

b) Tiesiskās norobežotības mērķis. Neraugoties uz minētajiem jauninājumiem, arī šobrīd laulātajam atsevišķi piederošā manta uzskatāma par „sevišķo mantu”, kas ir tiesiski norobežota no laulāto kopīgās mantas (resp., no attiecīgā laulātā daļas laulāto kopīgajā mantā). Šīs norobežotības galvenais mērķis ir *nodrošināt viena laulātā mantisko (arī saimniecisko) patstāvību un neatkarību no otra laulātā*, kuras pamats ir katram laulātajam atsevišķi piederošā manta. Bez tam laulāto mantas masu savstarpējas norobežotības mērķis ir pakļaut tās 1) *atšķirīgiem noteikumiem par mantas pārvaldīšanu un rīcību ar to*, kā arī 2) *atšķirīgiem noteikumiem par laulātā atbildību*.¹⁰⁵

Minēto tiesisko norobežotību cita starpā nodrošina CL 89.p.3.d. un 91.p.1.d.5.pk. noteikumi par *surogāciju*, kas tiešā veidā attiecas uz laulātā atsevišķo mantu un pēc analogijas ir piemērojami laulātā atsevišķi iegūtajai mantai (sk. arī CL 107.p.). Taču tā kā nepieciešamība vērtības (saimnieciskā) ziņā saglabāt tiesiski norobežotas mantas masas sastāvu vienlīdz attiecas uz laulāto kopīgo mantu (un līdz ar to – uz katra laulātā daļu šajā mantā), arī šai mantai pēc analogijas ir piemērojami CL 89.p.3.d. un 91.p.1.d.5.pk. noteikumi (surogācijas princips).

¹⁰³ Sk.: *Hūns E.* Laulāto atsevišķā manta Prezidenta Ulmaņa Civillikumā // TMV, 1939, Nr.4, 954., 956.–958.lpp.; *Role*, 5., 17., 18.lpp.

¹⁰⁴ Sk.: *Frīdenberga*, 9., 10.lpp.; *Role*, 4.lpp.

¹⁰⁵ Sk. arī: *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-50/2008*, 656.–663.lpp.

c) Atšķirīgais tiesiskais regulējums. Ņemot vērā laulāto mantas iedalījumu atsevišķajā un kopīgajā mantā, likumā ir regulēta laulāto mantas pārvaldīšana un rīcība ar to, paredzot *atšķirīgus noteikumus* rīcībai ar katra laulātā atsevišķo mantu un rīcībai ar abu laulāto kopīgo mantu (sk. CL 90.p.). Mantas pārvaldīšanas ziņā savu atsevišķo mantu katrs laulātais pēc vispārīgā principa pārvalda un lieto viens pats, bet laulāto kopīgo mantu – abi laulātie kopīgi. Taču, abiem laulātajiem vienojoties, kopīgo mantu var nodot viena laulātā pārvaldībā, bet viena laulātā atsevišķo mantu – otra laulātā pārvaldībā (sk. CL 90.p.1., 2.d., 93.p.).

Tāpat likumā ir regulēta katra laulātā atbildība ar viņa atsevišķo mantu un viņa daļu kopīgajā mantā par saistībām, kādas šim laulātajam pastāv pret otru laulāto vai pret trešajām personām. Arī atbildības ziņā ir spēkā *atšķirīgi noteikumi*, un atšķirība slēpjas apstākļi, vai laulātā atbildība ar viņa atsevišķo mantu, no vienas puses, un šī laulātā atbildība ar viņa daļu laulāto kopīgajā mantā, no otras puses, ņemot vērā attiecīgās saistības veidu (pamatu), ir primāra vai subsidiāra.¹⁰⁶ Tā, piem., par saistībām, kas izriet no viena laulātā neatļautas darbības (sk. CL 98.p.), vai saistībām, kuras laulātais uzņēmis uz sava personīgā rēķina (sk. CL 99.p.1.d.), šis laulātais atbild vispirms ar savu atsevišķo mantu, bet, ja tās nepietiek, – ar savu daļu laulāto kopīgajā mantā. Turpretī, piem., par saistībām, ko laulātie kopīgi uzņēmušies ģimenes vai kopīgās māsaimniecības vajadzībām, viņi atbild vispirms ar kopīgo mantu, bet, ja tās nepietiek, – katrs ar savu atsevišķo mantu (sk. CL 96.p.1.d.).

Jāatzīmē, ka CL noteikumi par atsevišķās mantas pārvaldīšanu un rīcību ar to (sk. CL 90.p.), tāpat kā noteikumi par laulātā atbildību ar viņa atsevišķo mantu (sk. CL 95.–100.p.) *pēc analogijas ir piemērojami* arī katra laulātā „atsevišķi iegūtajai mantai”, kas likumā nav tieši minēta, taču – līdzīgi kā atsevišķā manta – pieder attiecīgajam laulātajam vienam pašam (individuāli) jeb atsevišķi no otra laulātā.

3. Laulāto mantas masu mijiedarbība

Laulība ir vīrieša un sievietes ar brīvprātīgu vienošanos pamatota un likumā noteiktā kārtībā *uz dzīves laiku* nodibināta *savienība visaptverošā „dzīves kopībā” (eheliche Lebensgemeinschaft)*.¹⁰⁷ Kā noteikts CL 84.p., „laulība rada vīram un sievai pienākumu būt savstarpēji uzticīgiem, kopā dzīvot, vienam par otru gādāt un kopīgi rūpēties par ģimenes labklājību”. Šī principiālā norma, kura balstīta uz t.s. „*laulāto solidaritātes principu*” un kurā ietvertas vairākas ar noteiktu saturu papildāmas „vērtējumu mērauklas”, kalpo ne tikai kā

¹⁰⁶ Sal.: *Role*, 17., 18.lpp.

¹⁰⁷ Sal.: *Schwab*, Rn.15; *Hausheer/Geiser/Aebi-Müller*, N 02.01.

pārējo ģimenes tiesību normu *iztulkošanas orientieris*, bet arī kā pamats *likuma robu aizpildīšanai* tiesību tālākveidošanas ceļā.¹⁰⁸

a) Laulāto savstarpējie pienākumi. No CL 84.p. izriet šādi laulāto savstarpējie pienākumi: 1) *būt uzticīgiem* (lojāliem) gan seksuālajā, gan citās dzīves jomās (t.sk. mantisko attiecību jomā), kā arī vienam otru cienīt un ņemt vērā otra laulātā pamatotās intereses, 2) *dzīvot kopā* vienā ģimenes mājoklī un vest laulāto kopdzīvi (ciktāl, piem., laulāto teritoriālu atšķirtību neattaisno kādi īpaši apstākļi, kas nav saistīti ar laulības iziršanu), 3) *saticīgi piedalīties ģimenes kopdzīves vešanā* un ar to saistīto jautājumu izlemšanā (sk. CL 85.p.), t.sk., savstarpējs pienākums, ņemot vērā otra laulātā pamatotās intereses (viņa personiskās spējas un mantiskās iespējas) un ģimenes vajadzības, vienoties par laulāto „lomu sadalījumu” ģimenē, kā arī pienācīgi un atbildīgi izpildīt attiecīgos uzdevumus (svarīgākie uzdevumi: mājsaimniecības vešana, ienākumu gūšana no algota darba, profesionālās vai saimnieciskās darbības, rūpes par laulāto kopīgajiem bērniem), 4) *vienam par otru gādāt*, t.sk. iespēju robežās savstarpēji palīdzēt, rūpēties un atbalstīt vienam otru ne tikai ar savu darbu, bet arī mantiski (finansiāli), turklāt nepieciešamības gadījumā laulātā pienākums ir palīdzēt otram laulātajam viņa profesionālajā jomā vai līdzdarboties otra laulātā uzņēmumā (piem., otra laulātā profesionālajā privātpraksē vai viņa kā individuālā komersanta uzņēmumā), 5) *uzturēt ģimeni* (sk. tālāk: V, E, 2) un citādi *kopīgi rūpēties par ģimenes labklājību*.¹⁰⁹

b) Laulība kā laulāto saimnieciska kopība. Ne tikai pildot minētos pienākumus, bet arī tiesiski pamatoti (sk. CL 84.p.) *paļaujoties uz laulības turpmāku pastāvēšanu*, laulātie parasti iegulda savu darbu un līdzekļus mantas iegūšanā un pavairošanā, lai izveidotu, uzturētu un īstenotu laulāto „dzīves kopību” un nodrošinātu ģimenes labklājību, cita starpā lolojot cerības, ka viņi šajā kopībā arī turpmāk (resp., atlikušajā dzīves laikā) varēs kopīgi izlietot iegūtos mantiskos labumus un ienākumus no tiem. Ciktāl ir runa par kādu no CL 89.p.2.d. paredzētajiem līdzdalības veidiem, abu laulāto ieguldījumu rezultātā rodas (tiek iegūta) viņu kopīgā manta. Taču nereti šo priekšstatu dēļ viens laulātais iegulda savu darbu vai līdzekļus arī tādās mantas iegūšanā, uzturēšanā vai tās vērtības paaugstināšanā, kas juridiski pieder vienīgi otram laulātajam (sk. CL 89.p.1., 3.d., 91.p.1.d.). Turklāt vienam laulātajam atsevišķi piederošā manta (tās iegāde, uzturēšana vai vērtības paaugstināšana) var

¹⁰⁸ Šāda juridiskā nozīme piemīt analogiskām normām, kas ietvertas Vācijas Civilt kodeksa 1353.p.1.d. un Šveices Civilt kodeksa 159.p. un kas principiāli regulē laulību kā laulāto „dzīves kopību” (*eheliche Lebensgemeinschaft*), sk. attiecīgi: *Schlüter*, Rn.41; *Hausheer/Geiser/Aebi-Müller*, N 06.08a.

¹⁰⁹ Sal.: Hk-BGB/*Kemper*, § 1353, Rn.2 ff; *Hausheer/Geiser/Aebi-Müller*, N 06.08 ff.

tikt finansēta no laulāto kopīgās mantas. Citiem vārdiem, laulība ir ne tikai laulāto garīga un dvēseliska (personiska), bet arī mantiska jeb *saimnieciska kopība*.¹¹⁰

Kamēr pastāv laulība, laulātais var izmantot un gūt labumu ne tikai no laulāto kopīgās mantas, bet netieši arī no otram laulātajam atsevišķi piederošās mantas, ciktāl šī manta vai tās ienākumi tiek nodoti (izlietoti) ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām (plašākā nozīmē), t.sk. ģimenes labklājības līmeņa paaugstināšanai (sk., piem., CL 91.p.1.d.4.pk.). Laulātā tiesiski pamatotā paļaušanās uz laulības turpmāku pastāvēšanu un viņa cerības uz iespēju arī turpmāk kopīgi ar otru laulāto „piedalīties” laulības laikā iegūto mantisko labumu baudīšanā parasti kalpo par *izšķirošu iemeslu (pamatu)*, lai laulātais ieguldītu savu darbu vai līdzekļus arī otram laulātajam atsevišķi piederošajā mantā. Tādi paši priekšstati parasti kalpo par *izšķirošu iemeslu (pamatu)* laulātajam atsevišķi piederošās mantas finansēšanai no laulāto kopīgās mantas. Šādi *ar laulību saistīti un ar to nosacīti* viena laulātā izpildījumi un piešķirumi par labu otram laulātajam parasti tiek izdarīti bez atlīdzības un šajā ziņā no objektīvā viedokļa līdzinās dāvinājumiem laulāto starpā. Taču *no subjektīvā viedokļa* minētie izpildījumi un piešķirumi parasti *tiek izdarīti nevis „par velti”*, bet gan tāpēc, lai kopīgi ar otru laulāto izveidotu, uzturētu un īstenotu laulāto „dzīves kopību” un nodrošinātu ģimenes labklājību (sk. CL 84.p.).¹¹¹ Bez tam minēto priekšstatu dēļ viena laulātā ieguldījums otram laulātajam atsevišķi piederošajā mantā (t.sk. tās finansējums no laulāto kopīgās mantas) var būt vērsts arī uz tādu mērķu sasniegšanu, kas pārsniedz laulāto „dzīves kopības” tipiskās robežas, resp., kas nav tieši saistīti ar ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzību apmierināšanu (piem., laulātā ieguldījums otra laulātā profesionālajā privātpraksē vai viņa kā individuālā komersanta uzņēmumā).

c) Laulības izbeigšanās ietekme uz laulāto mantu. Izbeidzoties laulībai (jo īpaši – ar laulības šķiršanu), pēc vispārīgā principa *atkrīt tas iemesls (pamats)*, kas pamudinājis vienu laulāto izdarīt ieguldījumu otram laulātajam atsevišķi piederošajā mantā (t.sk. piekrist tās finansēšanai no laulāto kopīgās mantas). Turklāt, izbeidzoties laulībai, *izbeidzas arī laulāto saimnieciskā kopība*, un tā sekas ir *laulāto kopīgās mantas dalīšana*. Savukārt laulāto kopīgās mantas dalīšanas pirmais solis ir šīs mantas sastāva noteikšana (nošķirot dalāmo mantu no katram laulātajam atsevišķi piederošās mantas), kā arī kopīgās mantas sadalījuma noteikšana (sk. CL 89.p.2.d., 109.p.3.d.).

¹¹⁰ Sal.: FamKomm Scheidung/Steck, Art.206, N 1.

¹¹¹ Sal.: Schwab, Rn.132, 206, 208; Schlüter, Rn.83, 151a; Gernhuber J., Coester-Waltjen D. Familienrecht. 5.Aufl. München: Verlag C.H.Beck, 2006, § 19, Rn.86; MünchKommBGB/Koch, vor § 1363, Rn.18; sk. arī: FamKomm Scheidung/Steck, Art.206, N 1 f.

Atbilstoši *mantas šķirtības principam* arī pēc laulības izbeigšanās katrs laulātais no juridiskās piederības viedokļa patur savu pirmslaulības mantu, kā arī laulības laikā iegūto šim laulātajam atsevišķi piederošo mantu (sk. CL 89.p.1., 3.d., 91.p.1.d.). Tikai tā manta, kas laulības laikā iegūta atbilstoši kādam no CL 89.p.2.d. paredzētajiem līdzdalības veidiem, ir uzskatāma par laulāto kopīgo mantu, kas pieder laulātajiem tādās daļās, kādās viņi kopīgi ir piedalījušies tās iegūšanā. Minēto daļu lielums pēc vispārīgā principa nosakāms atbilstoši laulāto izdarīto ieguldījumu savstarpējam samēram, bet šaubu gadījumā – līdzīgās daļās (sk. CL 89.p.2.d.). Ņemot vērā šo mantas sadalījumu jeb piederības samēru, laulāto likumisko mantisko attiecību izbeigšanās gadījumā ir jāizdara arī laulāto kopīgās mantas dalīšana.

Tādējādi ar likumu, pirmkārt, ir noregulēts jautājums par to, kāda manta *juridiski pieder* katram laulātajam *atsevišķi* un turpina šādi piederēt pēc laulības izbeigšanās (sk. CL 89.p.1., 3.d., 91.p.1.d.). Otrkārt, ar likumu tiešā veidā ir noregulēts jautājums par *katra laulātā „dalību”* laulāto kopīgajā mantā, resp., par laulāto tiesībām uz atbilstošu, katram no viņiem pienākošos šīs mantas daļu (sk. CL 89.p.2.d.). Izbeidzoties laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām, laulāto kopīgās mantas dalīšanas rezultātā viena laulātā daļa pilnībā juridiski un faktiski tiek nošķirta no otra laulātā daļas šajā mantā (sk. CL 109.p.3., 4.d.). Tādā veidā katrs laulātais pēc būtības *saņem „atbilstošu atlīdzību”* par savu ieguldījumu laulāto kopīgās mantas iegūšanā, tās uzturēšanā un vērtības paaugstināšanā.

Salīdzinoši citādāk ir jautājumā par to, vai vispār un kādā apmērā, izbeidzoties laulībai, laulātajam ir tiesība uz atbilstošu atlīdzību par viņa ieguldījumu otram laulātajam atsevišķi piederošajā mantā. Likumā tiešā veidā ir paredzēta vienīgi laulātā tiesība uz tādu nepieciešamo izdevumu atlīdzināšanu, ko viņš, pārvaldot otra laulātā mantu, ir taisījis no savas mantas (sk. CL 101.p.). Savukārt jautājumā par laulātā tiesību uz atbilstošu atlīdzību par cita veida ieguldījumu otram laulātajam atsevišķi piederošajā mantā *likums „klusē”*. Tāpat likums klusē arī par to, vai vispār un kādā apmērā, izbeidzoties laulībai, vienam laulātajam ir tiesība uz atbilstošu atlīdzību tad, ja otram laulātajam atsevišķi piederošā manta ir tikusi finansēta no laulāto kopīgās mantas.¹¹²

Jāatzīmē, ka minētos – likumā tiešā veidā noregulētos – jautājumus neatrisina arī CL 80.p. noteikumi par bijušā laulātā tiesību prasīt no otra bijušā laulātā uzturlīdzekļus iepriekšējā labklājības līmeņa nodrošināšanai. Šī norma *neattiecas* uz laulātā izdarītā

¹¹² Salīdzinājumam jāatzīmē, ka līgumiskajā laulāto mantas kopības sistēmā (sk. CL 124.–139.p.) viena laulātā tiesība uz atbilstošu atlīdzību par otra laulātā atsevišķās mantas finansēšanu no laulāto kopmantas, kā arī par laulāto kopmantas finansēšanu no viena laulātā atsevišķās mantas ir *tiešā veidā noregulēta likumā* (sk. CL 138.p.). Ja no laulāto kopmantas ir tikusi finansēta otra laulātā atsevišķā manta (t.i., ja kaut kas „no mantas kopībā ietilpstošās mantas izdots atsevišķās mantas labā”), pirmajam laulātajam ir tiesība uz atbilstošu atlīdzību par labu laulāto kopmantai (sk. CL 138.p.1.d.). Savukārt tas laulātais, kurš no savas atsevišķās mantas ir izdarījis ieguldījumu laulāto kopmantā (t.i., „kaut ko izdevis mantas kopībā ietilpstošās mantas labā”), ir tiesīgs saņemt atbilstošu atlīdzību no laulāto kopmantas (sk. CL 138.p.2.d.).

ieguldījuma atlīdzināšanu jau tāpēc vien, ka CL 80.p. paredzētais otra laulātā pienākums juridiski ir konstruēts kā *uzturdošanas pienākums* un nevis kā pienākums dot atbilstošu atlīdzību par pirmā laulātā izdarīto ieguldījumu otram laulātajam atsevišķi piederošajā mantā (sk. arī tālāk: VII, B, 4).

d) Taisnīga izlīdzinājuma iespējamība. Ņemot vērā laulības kā laulāto visaptverošas „dzīves kopības” jēgu (sk. CL 84.p.), jānoskaidro, vai no laulāto likumisko mantisko attiecību tiesiskā regulējuma izriet ieguldījumu izdarījušā laulātā *vispārēja tiesiska iespēja* jeb subjektīva tiesība, izbeidzoties laulībai, prasīt no otra laulātā atbilstošu atlīdzību par viņa izdarīto ieguldījumu otram laulātajam atsevišķi piederošajā mantā. Tāpat jānoskaidro, vai šāda iespēja *neaprobežojas vienīgi* ar CL 101.p. paredzēto tiesību uz izdevumu atlīdzināšanu vai ar tādu līgumisku atlīdzības prasījumu, kas izriet no laulāto starpā noslēgtas vienošanās.

Tāpēc viens no ģimenes tiesību pamatjautājumiem ir tas, vai laulāto sadarbības un ar to saistītās viņu mantas masu mijiedarbības izraisītā „mantas pārbīde”, kuras rezultātā uz ieguldījumu izdarījušā laulātā darbības vai mantas (t.sk. uz laulāto kopīgās mantas) rēķina ir palielinājusies otram laulātajam atsevišķi piederošā manta, dod iespēju pirmajam laulātajam, ņemot vērā laulāto īpašo tiesisko statusu vienam pret otru, panākt *taisnīgu izlīdzinājumu* laulības izbeigšanās gadījumā. Ja no laulāto likumisko mantisko attiecību tiesiskā regulējuma izriet šāda tiesība uz atbilstošu atlīdzību, jānoskaidro, kāds ir šīs tiesības jeb naudas prasījuma tiesiskais pamats, rašanās priekšnoteikumi, kā arī kritēriji, atbilstoši kuriem nosakāms ieguldījumu izdarījušajam laulātajam pienākošās atlīdzības apmērs.

Pirms sniegt plašāku atbildi uz minēto jautājumu (sk. tālāk: VII), vispirms jāaplūko visi laulāto mantas veidi, atsevišķi raksturojot katra laulāto mantas veida rašanās (iegūšanas) priekšnoteikumus. No šiem priekšnoteikumiem ir atkarīgs tas, kurā laulāto mantas masā ietilpst viena vai otra naudā novērtējamā tiesība, un līdz ar to arī tas, kādos gadījumos ir runa par viena laulātā izdarītu ieguldījumu otram laulātajam atsevišķi piederošajā mantā (t.sk. par tās finansējumu no laulāto kopīgās mantas).

IV. Laulātā atsevišķā manta

Laulātā atsevišķās mantas sastāvs ir detalizēti regulēts CL 91.p.1.d., turklāt šajā normā ietvertais atsevišķās mantas veidu (precīzāk – sastāvdaļu un objektu), kā arī šīs mantas rašanās (iegūšanas) pamatu uzskaitījums ir *izsmeļošs*.¹¹³ Tas, ka zināma manta ir viena laulātā atsevišķa manta, var izrietēt tieši no *likuma*, kā arī var būt noteikts ar laulāto starpā noslēgtu *līgumu*. Izņemot mantu, ko laulātie līgumā noteikuši par atsevišķo mantu (tādējādi „papildinot” CL 91.p.1.d. noteikumus), visa pārējā CL 91.p.1.d. minētā manta *uz likuma pamata* ir uzskatāma par laulātā atsevišķo mantu.¹¹⁴

Juridiskajā literatūrā savulaik ticis izteikts uzskats, ka CL 91.p.1.d. (1937.g. red.) noteikumi par sievas atsevišķo mantu ir imperatīva norma, kuru laulātie vienošanās ceļā nevar nedz atcelt, nedz papildināt (vai kā citādi grozīt), un tādējādi laulātie nevar nolīgt arī citus sievas atsevišķās mantas rašanās pamatus.¹¹⁵ Taču šim uzskatam gan no vēsturiskā, gan arī no šobrīd spēkā esošo CL 91.p.1.d. noteikumu viedokļa var piekrist tikai daļēji. No vienas puses, CL 91.p.1.d. norma ir *daļēji imperatīva*, un laulāto līgumslēgšanas brīvība ir ierobežota tādējādi, ka laulātie, pastāvot likumiskajām mantiskajām attiecībām, *nav tiesīgi* vienošanās ceļā *pilnībā vai daļēji atcelt* CL 91.p.1.d. noteikumus. Proti, laulātie vienošanās ceļā *nav tiesīgi pilnībā izslēgt* katra laulātā atsevišķās mantas pastāvēšanas (iegūšanas) iespēju kā tādu vai arī atcelt daļu no CL 91.p.1.d. paredzētajiem atsevišķās mantas veidiem vai tās rašanās (iegūšanas) pamatiem.¹¹⁶ Vienīgi attiecībā uz CL 91.p.1.d.4.pk. minētajiem laulātā atsevišķās mantas ienākumiem laulātie var vienoties par visu šo ienākumu nodošanu ģimenes un kopīgās mājāsaimniecības vajadzībām, tādā veidā pilnībā izslēdzot šo atsevišķās mantas rašanās (iegūšanas) pamatu. Tāds iztulkojums izriet no CL 91.p.1.d.4.pk. jēgas un no likumā ietvertā šādu vienošanos pieļaujošā formulējuma („... ienākumi, kas nav nodoti ...”).

¹¹³ Sk.: *Pačikovska*, Nr.36; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-515/1998*, 573. – 575.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-651/2007*, 82. – 87.lpp.; *Hūns E.* Laulāto atsevišķā manta Prezidenta Ulmaņa Civillikumā // TMV, 1939, Nr.4, 955.lpp.; sk. citādi: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-209/2008*, 23. – 27.lpp., kur atzīts, ka CL 91.p.1.d. ietvertais laulātā atsevišķās mantas uzskaitījums nav izsmeļošs, jo laulātajam var piederēt arī „atsevišķi iegūtā manta” (proti, šajā spriedumā viena laulātā atsevišķi iegūtā manta ir tikusi „pielīdzināta” viņa atsevišķajai mantai CL 91.p.1.d. izpratnē).

¹¹⁴ Sal.: *Ozoliņš O.* Senata Civildepartamenta prakse 1939.gadā // TMV, 1940, Nr.2, 250.lpp.; *Hūns E.* Laulāto atsevišķā manta Prezidenta Ulmaņa Civillikumā // TMV, 1939, Nr.4, 955.lpp.

¹¹⁵ Sk.: *Hūns E.* Laulāto atsevišķā manta Prezidenta Ulmaņa Civillikumā // TMV, 1939, Nr.4, 955.lpp.

¹¹⁶ Situāciju, atbilstoši kurai vienam vai abiem laulātajiem nav savas atsevišķās mantas, pieļauj CL 125.p.1.d. noteikumi, kas regulē „atsevišķās mantas” institūtu līgumiskajā laulāto mantas kopības sistēmā. Šajā ziņā juridiskajā literatūrā atzīts, ka gadījumā, kad laulības līgumā atsevišķā manta nav noteikta, laulātajiem atsevišķās mantas nav vispār un visa viņu manta ir apvienota mantas kopībā (sk.: *Vēbers*, 51., 161., 162.lpp.). Taču šāds pieļāvums no tiesībspolitiskā viedokļa vērtējams kā pārspīlēts, jo ar likumu imperatīvi būtu jānosaka vismaz atsevišķās mantas „minimums”. Tā, piem., vismaz mantai (mantas objektiem), kas noder tikai viena laulātā personīgai lietošanai, kā arī mantai, ar ko atvietota viena laulātā atsevišķā manta, uz likuma pamata būtu jāietilpst katra laulātā atsevišķajā mantā (sal. Šveices Civillkodeksa 225.p., Vācijas Civillkodeksa 1418.p., turklāt salīdzinoši vēl plašāks viena laulātā atsevišķās mantas „minimums” bija noteikts CL 125.p. 1937.g.red.).

No otras puses, CL 91.p.1.d.1.pk. paredzētā iespēja atsevišķo mantu noteikt ar laulāto starpā noslēgtu līgumu (šāds noteikums bija ietverts arī CL 91.p.1.d.1.pk. 1937.g.red.) neizslēdz iespēju vienošanās ceļā – līdzās CL 91.p.1.d. minētajiem atsevišķās mantas veidiem un tās rašanās (iegūšanas) pamatiem – papildus nolīgt arī citus šīs mantas veidus, resp., rašanās (iegūšanas) pamatus. Citiem vārdiem, laulātie *vienošanās ceļā var papildināt CL 91.p.1.d. noteikumus*, jo laulātā atsevišķās mantas institūta galvenais uzdevums ir zināmās, likumā imperatīvi noteiktās robežās nodrošināt viena laulātā mantisko (arī saimniecisko) patstāvību un neatkarību no otra laulātā.

A. Pirmslaulības manta

Saskaņā ar CL 91.p.1.d.1.pk. noteikumiem katra laulātā atsevišķā manta ir „manta, kas laulātajam piederējusi pirms laulības” (sk. arī CL 89.p.1.d.), resp., tās naudā novērtējamās tiesības (piem., īpašuma tiesības, saistību tiesības, no akcijām vai SIA kapitāla daļām izrietošās līdzdalības tiesības, tiesības uz preču zīmi), ko laulātais ieguvis un kas viņam juridiski ir piederējušas jau pirms laulības noslēgšanas.

1. Mantas iegūšanas laika kritērijs

Nosakot pirmslaulības mantas sastāvu, izšķirošā nozīme ir mantas *iegūšanas laika kritērijam*, un nav svarīgi, kāds ir šīs mantas iegūšanas veids vai tās iegūšanā izlietoto līdzekļu avots.¹¹⁷ Ciktāl laulātie nav vienojušies citādi, minētais tāpat attiecas uz gadījumu, kad laulātie laulības laikā atceļ līdz tam viņu starpā pastāvējušo līgumisko mantisko attiecību sistēmu (visas laulāto mantas šķirtību vai laulāto mantas kopību), kā rezultātā uz likuma pamata iestājas laulāto likumiskās mantiskās attiecības (sk. CL 123., 139.p.).¹¹⁸

Arī tad, ja pirms laulības noslēgšanas viens no nākamajiem laulātajiem (saderinātajiem) ar savu darbu vai līdzekļiem ir piedalījies kādas naudā novērtējamās tiesības iegūšanā par labu otram nākamajam laulātajam (saderinātajam) vai arī pēdējam piederoša mantiska labuma uzturēšanā, vai tā vērtības paaugstināšanā, attiecīgā manta ir uzskatāma par otra nākamā laulātā pirmslaulības mantu. Tā kā šāda ieguldījuma izdarīšanas brīdī starp nākamajiem laulātajiem vēl nepastāv laulības attiecības, ieguldījuma izdarītāja iespējamais atlīdzības vai atdošanas prasījums apspriežams atbilstoši tādiem pašiem noteikumiem, kā šāda

¹¹⁷ Sal.: *Vēbers J.* (Red.) Latvijas PSR Laulības un ģimenes kodeksa komentāri. Rīga: Avots, 1985, 74.lpp.; *Hausheer/Geiser/Aebi-Müller*, N 12.30.

¹¹⁸ Sal.: *FamKomm Scheidung/Steck*, Art.198, N 7; *Vēbers*, 47.lpp.

veida prasījums *jebkuru citu savstarpējā laulībā nesavienotu personu starpā* (piem., atbilstoši CL 1943.p. noteikumiem par aizdevuma atdošanu, ja ticis noslēgts aizdevuma līgums, vai, piem., atbilstoši CL 865.–869.p. noteikumiem par izdevumu atlīdzināšanu, ja tikuši taisīti izdevumi ķermeniskai lietai). Šajā ziņā nākamo laulāto (saderināto) vēlāka iedošanās laulībā principā neko negroza. Proti, izbeidzoties laulībai, ieguldījumu izdarījušais laulātais neiegūst no CL 84.p. izrietošu naudas prasījumu par tāda ieguldījuma atbilstošu atlīdzināšanu, ko viņš pirms laulības noslēgšanas izdarījis otra laulātā pirmslaulības mantā (sk. tālāk: VII, D, 1, a). Izņēmuma kārtā nākamais laulātais, kurš pēc saderināšanās (taču pirms laulības noslēgšanas) ir izdarījis dāvinājumu par labu otram nākamajam laulātajam, var atsaukt šādu dāvinājumu, ja ir iestājies kāds no CL 1924.p.1.d. minētajiem apstākļiem (piem., apdāvinātā laulātā nāve, neatstājot lejupējos, vai laulības izirums, ko ar savām darbībām veicinājis tikai apdāvinātais laulātais).

Sievas pirmslaulības mantā ietilpst arī tiesība uz pūru, ko viņai laulības noslēgšanas gadījumam piešķirušī vecāki, radi vai citas personas (sk. CL 111.p.), ciktāl viņa šo tiesību ieguvusi pirms laulības noslēgšanas.

2. Atsevišķu tiesību iegūšanas brīdis

Pirmslaulības mantā ietilpst vienīgi tādas naudā novērtējamas tiesības, kas laulātajam *juridiski ir piederējušas* pirms laulības noslēgšanas. Tāpēc, noskaidrojot pirmslaulības mantas sastāvu, jāņem vērā laulātajam piederošo tiesību *iegūšanas brīdis*, kas jānosaka atbilstoši tiem likuma noteikumiem, kuri regulē attiecīgās subjektīvās tiesības iegūšanu (pāreju).

Tā, piem., gadījumā, kad īpašuma tiesības iegūšanas pamatā ir tiesisks darījums (atsavinājuma līgums), īpašuma tiesība uz kustamu lietu pēc vispārīgā principa pāriet ieguvējam ar nodošanas brīdi (t.s. nodošanas princips, sk. CL 987.p.), bet īpašuma tiesība uz nekustamu lietu – ar atbilstoša nostiprinājuma izdarīšanas brīdi zemesgrāmatā (t.s. obligātā ieraksta princips, sk. CL 1477.p.1.d., 993.p.1.d.). Ja īpašuma tiesības iegūšana (pāreja) pamatojas uz likumu (kā tas ir, piem., piegūšanas, pieauguma vai mantošanas gadījumā), šī tiesība rodas (pāriet ieguvējam), iestājoties likumā paredzētajiem priekšnoteikumiem, turklāt šādā gadījumā ieguvēja īpašuma tiesība uz nekustamu lietu pastāv neatkarīgi no atbilstoša nostiprinājuma izdarīšanas zemesgrāmatā (t.s. relatīvā ieraksta princips, CL 1477.p.2.d.).¹¹⁹ Tāpēc, piem., īpašuma tiesība uz nekustamu lietu, ko laulātais pirms laulības noslēgšanas iegūvis ēku celšanas rezultātā (uzceļot un nododot ekspluatācijā dzīvojamo māju), ietilpst

¹¹⁹ Sk. arī: *Grūtups/Kalniņš*, 177.lpp.

viņa pirmslaulības mantā, kaut arī laulātā īpašuma tiesība uz šo nekustamo lietu ir tikusi nostiprināta zemesgrāmatā pēc laulības noslēgšanas.¹²⁰

Savukārt, piem., saistību tiesība, kas izriet no tiesiska darījuma, pēc vispārīgā principa rodas ar attiecīgā darījuma noslēgšanas brīdi (sk. CL 1402., 1590.p.). Saistību tiesība, kas izriet no neatļautas darbības vai pastāv uz likuma pamata, rodas attiecīgi ar neatļautās darbības izdarīšanas brīdi (sk. CL 1635.p.1.d.) vai ar likumā paredzēto priekšnoteikumu (piem., netaisnas iedzīvošanās priekšnoteikumu, sk. CL 2369. un turpm.p.) iestāšanās brīdi. No SIA kapitāla daļām izrietošās dibinātāja līdzdalības tiesības rodas ar dienu, kad jaundibinātā SIA ierakstīta komercreģistrā (sk. KCL 136.p.2.d.). Tiesības uz preču zīmi rodas, uzsākot lietot konkrētu preču zīmi, piem., uz precēm, to iesaiņojuma, preču vai pakalpojumu reklāmā (sk. lik. „Par preču zīmēm un ģeogrāfiskās izcelsmes norādēm” 4.p.1.d., 23.p.1.d.). Līgumiskās cesijas ceļā cedētā saistību tiesība pēc vispārīgā principa pāriet ieguvējam ar cesijas līguma noslēgšanas brīdi (sk. CL 1805., 1918.p.). Šādi līgumiskās cesijas ceļā uz pirkuma līguma pamata ieguvējam (pircējam) pāriet arī, piem., no SIA kapitāla daļām izrietošās līdzdalības tiesības (sk. KCL 188.p.1., 6.d.). Turklāt ieguvēja tiesību reģistrācija SIA dalībnieku reģistrā nav šo tiesību pārejas priekšnoteikums,¹²¹ jo reģistrācija nepieciešama tikai tāpēc, lai ieguvējs attiecībā pret sabiedrību un citiem tās dalībniekiem leģitimētos kā jaunais dalībnieks (sk. KCL 136.p.2.d.). Līdzīgi uz atsavinājuma līguma pamata ieguvējam pāriet arī, piem., tiesības uz preču zīmi, jo ieguvēja tiesības jāreģistrē Valsts preču zīmju reģistrā tikai tāpēc, lai viņš pret trešajām personām būtu leģitimēts izlietot tiesības, kas izriet no preču zīmes reģistrācijas (sk. lik. „Par preču zīmēm un ģeogrāfiskās izcelsmes norādēm” 25.p.5.d.).

3. Pirmslaulības manta un surogācijas princips

Pamatojoties uz surogācijas principu (sk. CL 89.p.3.d., 91.p.1.d.5.pk.), par laulātā atsevišķās mantas objektu kļūst arī viņa pirmslaulības mantas *ienākumi (plašākā nozīmē)*, kas iegūti pēc laulības noslēgšanas un kas nav nodoti ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām (sk. CL 91.p.1.d.4.pk.), piem., nomas maksa par zemes gabala iznomāšanu, procenti par naudas noguldījumu kredītiestādē, dividendes no akcijām vai SIA kapitāla daļām. Tāpat laulātā atsevišķajā mantā nonāk arī pārējie mantiskie labumi, ar ko pēc laulības

¹²⁰ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-467/2002*, 145.–149.lpp.; sal.: *CTP spried. lietā Nr.PAC-642/2003*, 2003.–2004.g., 413.–419.lpp.

¹²¹ Sk.: *Lošmanis A.* Unternehmenskauf im deutsch-lettischen Rechtsvergleich. Rīga: Latvijas Universitāte, 2005, S.319, 320; *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-408/2008* (nav publicēts), kur atzīts, ka SIA kapitāla daļu pārejas reģistrācijai dalībnieku reģistrā ir vienīgi deklaratīvs (informējošs) spēks, jo atbilstoši KCL 187.p.4.d. un 188.p.6.d. noteikumiem SIA dalībnieku reģistrā tiek izdarīts ieraksts par jau notikušu kapitāla daļu iegūšanu (pāreju ieguvējam).

noslēgšanas *saimnieciskā ziņā tikusi atvietota* kāda cita viņa pirmslulības mantā ietilpstoša tiesība vai šīs mantas objekts. Tā, piem., par atsevišķās mantas objektu kļūst kustama vai nekustama lieta, ko laulātais iegādājies par naudu, kura iekrāta pirms laulības noslēgšanas, vai, piem., aizdevuma summa, kas laulības laikā tiek atdota laulātajam, pamatojoties uz aizdevuma līgumu, kuru viņš noslēdzis pirms stāšanās laulībā.¹²²

B. Ar līgumu noteiktā atsevišķā manta

Atbilstoši CL 91.p.1.d.1.pk. katra laulātā atsevišķā manta ir manta, „ko laulātie līgumā noteikuši par atsevišķu mantu”. Šāds līgums, kas tiek slēgts laulāto likumisko mantisko attiecību ietvaros un ar ko netiek atcelta likumiskā laulāto vienlīdzīgas pārvaldības sistēma, *nav uzskatāms par laulības līgumu* (CL 114. un turpm.p. izpratnē),¹²³ un tam nav piemērojami CL speciālie noteikumi, kas regulē laulības līguma noslēgšanas kārtību, formu un saturu.

1. Līguma par atsevišķās mantas noteikšanu jēdziens

Līgums par atsevišķās mantas noteikšanu ir vienošanās, ar ko laulātie, neatceļot savstarpējās likumiskās mantiskās attiecības (sal. CL 116.p.), nolīgst, kādas laulības laikā jau iegūtās vai nākotnē iegūstamas naudā novērtējamās tiesības vai mantas objekti (t.i., mantiskie labumi) ietilpst katra laulātā atsevišķajā mantā vai ir uzskatāmi par šīs mantas objektiem.

Šādu līgumu var slēgt jebkādā formā gan pirms laulības noslēgšanas (šādā gadījumā laulības noslēgšana ir tā spēkā esamības priekšnoteikums), gan arī laulības laikā. Šis līgums var attiekties ne tikai uz vienu, bet arī uz abu laulāto atsevišķās mantas noteikšanu. Turklāt līgumam par atsevišķās mantas noteikšanu var būt gan „*tiesību nodibinošs*” raksturs (piem., gadījumā, kad laulātie ir noteikuši atsevišķās mantas papildu veidus, resp., rašanās (iegūšanas) pamatus), gan „*konstatējošs jeb precizējošs*” raksturs (piem., gadījumā, kad laulātie ir precizējuši pirmslulības mantas sastāvu).

a) Līgumslēgšanas brīvības ierobežojums. CL 91.p.1.d. noteikumi ir *daļēji imperatīvi*. Tāpēc ar līgumu par atsevišķās mantas noteikšanu nav pieļaujams pilnībā vai daļēji atcelt CL 91.p.1.d. noteikumus, resp., pilnībā izslēgt katra laulātā atsevišķās mantas pastāvēšanas (iegūšanas) iespēju kā tādu vai arī atcelt daļu no CL 91.p.1.d. paredzētajiem

¹²² Sal.: *Vēbers J.* (Red.) Latvijas PSR Laulības un ģimenes kodeksa komentāri. Rīga: Avots, 1985, 74.lpp.

¹²³ Sk.: *Vēbers*, 158.lpp.; *Bergmane*, Nekustamais īpašums kā laulāto kopīga manta, 30.lpp.; *Bergmane*, Nekustamais īpašums laulāto mantiskajās attiecībās, 54.lpp.

atsevišķās mantas veidiem vai tās rašanās (iegūšanas) pamatiem. Šis ierobežojums neattiecas uz CL 91.p.1.d.4.pk. minētajiem laulātā atsevišķās mantas ienākumiem, kas saskaņā ar laulāto vienošanos pilnībā var tikt nodoti ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām.

Tajā pašā laikā laulātie, noslēdzot līgumu par atsevišķās mantas noteikšanu, var brīvi papildināt CL 91.p.1.d. noteikumus, t.i., paredzēt arī šīs mantas papildu veidus vai tās rašanās (iegūšanas) pamatus. Turklāt šāda līguma spēku vai no tā izrietošās tiesības var aprobežot ar nosacījumiem vai termiņiem.

b) Atšķirība no laulības līguma par visas laulāto mantas šķirtību. Atšķirībā no CL 117.p. regulētā laulības līguma, ar ko laulāto likumisko mantisko attiecību vietā tiek nodibināta *visas* laulāto mantas šķirtība,¹²⁴ CL 91.p.1.d.1.pk. regulētā līguma mērķis ir noteikt atsevišķas mantas raksturu vienīgi *zināmai* laulātā mantas *daļai*, bet nevis faktiski radīt visas laulāto mantas šķirtību.¹²⁵ Noslēdzot šādu līgumu un nosakot, kāda manta ir laulātā atsevišķā manta, vismaz šīs mantas robežās tiek panākta *skaidrība un noteiktība* jautājumā par laulātajam atsevišķi piederošās mantas sastāvu un šīs mantas nošķiršanu no laulāto kopīgās mantas (kam pirmām kārtām ir būtiska nozīme laulāto savstarpējās tiesiskajās attiecībās).

Ja laulātie, pamatojoties uz CL 91.p.1.d.1.pk., noslēdz līgumu, ar ko (arī uz turpmāku laiku) pilnībā tiek nošķirta viena laulātā manta no otra laulātā mantas, neatstājot vietu laulāto kopīgajai mantai, vairs nav runa tikai par „atsevišķās mantas” noteikšanu CL 91.p.1.d.1.pk. izpratnē. Tādam līgumam, protams, ir nozīme laulāto savstarpējās tiesiskajās attiecībās, izšķirot jautājumu par zināmas mantas atsevišķu piederību vienam vai otram laulātajam. Taču šāda veida līgums nav uzskatāms par CL 91.p.1.d.1.pk. regulēto līgumu. To atkarībā no apstākļiem varētu kvalificēt kā līgumu par visas laulāto mantas dalīšanu (sk. CL 110.p.1.d.) vai arī kā laulības līgumu par visas laulāto mantas šķirtību (sk. CL 117.p.), ja tikuši ievēroti CL 115.p.1.d. noteikumi par laulības līguma noslēgšanas kārtību un formu. Gan vienā, gan otrā gadījumā šāds līgums ir spēkā pret trešajām personām tikai tad, ja tas ierakstīts laulāto mantisko attiecību reģistrā, bet par nekustamo mantu – arī zemesgrāmatā (sk. attiecīgi CL 110.p.1.d. un 115.p.2.d.).

¹²⁴ Ja ir noslēgts laulības līgums par visas laulāto mantas šķirtību (sk. CL 117.–123.p.), laulātajam nav atsevišķās mantas, kas būtu tiesiski norobežota no pārējās viņam piederošās mantas (sal. CL 91., 125.p.), jo visa vienam laulātajam piederošā manta ir „atsevišķa”, resp., tiesiski nošķirta no otra laulātā mantas, sk.: *Frīdenberga L. Laulības līgumi pēc Latvijas Civillikuma*. Rīga: [B.i.], 1940, 6.lpp.; *Role*, 14.lpp.

¹²⁵ Sal.: *FamKomm Scheidung/Steck*, Art.199, N 5.

2. Līguma par atsevišķās mantas noteikšanu saturs

Juridiskajā literatūrā ir atzīts, ka CL 91.p.1.d.1.pk. piešķir laulātajiem tiesību brīvi vienoties par to, kāda manta uzskatāma par viena vai otra laulātā atsevišķo mantu, taču šī manta ir jānosaka *konkrēta uzskaitījuma veidā*.¹²⁶ Bez tam ir izteikts arī viedoklis, ka ar CL 91.p.1.d.1.pk. regulēto līgumu par atsevišķu var noteikt tikai tādu mantu, kura līguma noslēgšanas brīdī *reāli pastāv* (atšķirībā no laulības līguma, kas var attiekties ne tikai uz esošo mantu, bet arī tādu mantu, kura tiks iegūta nākotnē).¹²⁷ Šādam viedoklim tomēr nevar pilnībā piekrist.

a) Noteiktības pakāpe un „nākotnē iegūstamā” manta. No vienas puses, līgumā ietvertajam laulātā atsevišķajā mantā ietilpstošo tiesību vai tās objektu uzskaitījumam jābūt *pietiekami konkrētīzētam*. Proti, tiem mantiskajiem labumiem, uz kuriem ir attiecināms līgums par atsevišķās mantas noteikšanu, jābūt pietiekami noteiktiem vai nosakāmiem, piem., no mantiskā labuma veida vai tā iegūšanas (raššanās) pamatu viedokļa.¹²⁸ Tajā pašā laikā nav nepieciešams precīzi un konkrēti uzskaitīt katru atsevišķajā mantā ietilpstošo tiesību vai katru atsevišķās mantas objektu (lai gan parasti šādā līgumā tiek uzskaitīti konkrēti atsevišķās mantas objekti). Tā kā zināma mantiska labuma piederība pie viņa atsevišķās mantas jāpierāda tam laulātajam, kurš to apgalvo (sk. CL 91.p.2.d.), šaubu gadījumā attiecīgie („neskaidrie”) līguma noteikumi iztulkojami par ļaunu šim laulātajam.

No otras puses, CL 91.p.1.d.1.pk. neierobežo laulāto brīvu izvēli – neatceļot vai neierobežojot CL 91.p.1.d. noteikumus – noteikt to, kāda manta uzskatāma par katra laulātā atsevišķo mantu. Līgums par atsevišķās mantas noteikšanu var attiekties ne tikai uz tādiem mantiskiem labumiem, kas laulātajam jau pieder (resp., reāli pastāv) līguma noslēgšanas brīdī, bet arī uz tādiem mantiskiem labumiem, kurus viņš (iespējams) *iegūs nākotnē*.¹²⁹ Turklāt tam, vai pēc līguma noslēgšanas šādi mantiskie labumi arī tiek faktiski iegūti, nav nozīmes no CL 91.p.1.d.1.pk. regulētā līguma spēkā esamības viedokļa.

b) Atsevišķās mantas noteikšanas piemēri. Līgumā par atsevišķās mantas noteikšanu laulātie, pirmkārt, var vienoties par laulības laikā *jau iegūto mantisko labumu pārdali*, piem., sadalot laulāto kopīgo mantu (vai tās daļu) un nosakot katram laulātajam

¹²⁶ Sk.: *Hüns E.* Laulāto atsevišķā manta Prezidenta Ulmaņa Civillikumā // TMV, 1939, Nr.4, 955.lpp.

¹²⁷ Sk.: *Vēbers*, 52., 158.lpp.; *Bergmane*, Nekustamais īpašums kā laulāto kopīga manta, 30.lpp.

¹²⁸ Sal.: FamKomm Scheidung/*Steck*, Art.199, N 10.

¹²⁹ Sal.: *Tuor/Schnyder/Schmid/Rumo-Jungo*, S.312; *Hausheer/Geiser/Aebi-Müller*, N 12.37. Jāpiebilst, ka šādā veidā saskaņā ar CL 125.p.1.d. laulātie var noteikt atsevišķo mantu laulības līgumā par laulāto mantas kopību, sk.: *Vēbers*, 52.lpp.; sal.: MünchKommBGB/*Kanzleiter*, § 1418, Rn.4.

nodalīto šīs mantas daļu kā viņa atsevišķo mantu,¹³⁰ vai, piem., laulāto kopīgās mantas vai viena laulātā atsevišķās mantas objektu „pārvēršot” par otra laulātā atsevišķās mantas objektu (ciktāl šāda vienošanās faktiski nerada visas laulāto mantas šķirtību). Mantisko labumu pārdale var izpausties ne tikai kā bezatlīdzības piešķiruma izdarīšana, bet arī kā tiesību nodošana otram laulātajam pret zināmu pretizpildījumu (piem., pret otra laulātā apņemšanos noteiktu laiku ikdienā rūpēties par mājsaimniecību un laulāto kopīgajiem bērniem, pret zināmu atlīdzību naudā vai maiņas ceļā, viena laulātā atsevišķās mantas objektu iemainot pret citu otra laulātā atsevišķās mantas objektu).

Otrkārt, ar šo līgumu var noteikt, kādi *nākotnē iegūstamie mantiskie labumi*, ņemot vērā, piem., to veidu vai rašanās (iegūšanas) pamatu, nonāk viena vai otra laulātā atsevišķajā mantā. Tā, piem., laulātie var noteikt, ka visi vai kāda daļa no viena laulātā ienākumiem, kas laulības laikā gūti, viņam nodarbojoties ar profesionālo, saimniecisko vai komercdarbību, ir uzskatāmi par šī laulātā atsevišķās mantas objektu. Tāpat laulātie var noteikt, ka visa vai kāda daļa no kustamās vai nekustamās mantas, ko laulības laikā viens no laulātajiem iegūst citām, ar ģimeni un kopīgo mājsaimniecību nesaistītām vajadzībām (piem., no SIA kapitāla daļām izrietošās līdzdalības tiesības vai īpašuma tiesība uz nopirkto nekustamo lietu, kas pēc tās uzlabošanas paredzēta tālākpārdošanai), ietilpst viņa atsevišķajā mantā.

Treškārt, minētajā līgumā var *precizēt* laulātā pirmslaulības mantas sastāvu (sk. CL 89.p.1.d., 91.p.1.d.1.pk.), lai šo mantu būtu vieglāk nošķirt no laulības laikā iegūtās mantas. Tāpat līgumā var *konkretizēt* CL 91.p.1.d. 2. un 3.pk. minētos mantiskos labumus.¹³¹ Bez tam ar šo līgumu laulātie var vienoties par to, kāda daļa no viena vai abu laulāto atsevišķās mantas ienākumiem netiek nodota ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām (sk. CL 91.p.1.d.4.pk.).

Līgumā par atsevišķās mantas noteikšanu laulātie, piem., var vienoties arī par to, ka, izbeidzoties laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām, tam laulātajam, kura laulības laikā iegūtā atsevišķā manta vērtības ziņā (atskaitot visus parādus) pārsniedz otra laulātā laulības laikā iegūto atsevišķo mantu, ir pienākums izmaksāt otram laulātajam pusi no vērtības starpības. Tādā veidā laulātie var nolīgt īpašus noteikumus jautājumā par visas laulības laikā iegūtās mantas sadalījumu viņu starpā un tās dalīšanas kārtību, kas, ņemot vērā laulāto nodarbošanās raksturu un mantas stāvokli, ir vispiemērotākie viņu savstarpējām mantiskajām attiecībām (likumā ietvertais tiesiskais regulējums par mantas sadalījumu laulāto starpā un tās dalīšanu attiecas vienīgi uz laulības laikā iegūto kopīgo mantu, sk. CL 89.p.2.d., 109.p.3., 4.d.).

¹³⁰ Sal.: *Vēbers*, 158.lpp.; *Bergmane*, Nekustamais īpašums kā laulāto kopīga manta, 30.–32.lpp.

¹³¹ Sal.: *Paļčikovska*, Nr.36.

3. Līguma par atsevišķās mantas noteikšanu saistošais spēks

Atkarībā no tā, vai ir runa par laulāto savstarpējām tiesiskajām attiecībām vai arī par laulāto tiesiskajām attiecībām ar trešajām personām, pastāv *atsšķirīgi priekšnoteikumi* CL 91.p.1.d.1.pk. regulētā līguma saistošajam spēkam.

a) Laulāto savstarpējās tiesiskās attiecības. Līgums par atsevišķās mantas noteikšanu pirmām kārtām ir domāts laulāto savstarpējo mantisko attiecību līgumiskai noregulēšanai, un šī līguma noteikumi ir *saistoši gan pašiem laulātajiem* (piem., jautājumā par mantas pārvaldīšanu un rīcību ar to, par laulāto savstarpējām saistībām ģimenes un kopīgās mājsaimniecības izdevumu segšanā, par atsevišķās mantas nošķiršanu no kopīgās mantas, ja kopīgā manta tiek dalīta laulāto dzīves laikā), *gan viņu mantiniekiem* (jautājumā par mirušā laulātā mantas nošķiršanu no pārdzīvojušā laulātā mantas). Citiem vārdiem, vismaz tās mantas robežās, kas ar šo līgumu noteikta kā viena vai otra laulātā atsevišķā manta, *principā tiek izslēgti* vēlāk iespējamie strīdi laulāto vai viņu mantinieku starpā jautājumā par šīs mantas atsevišķu piederību attiecīgajam laulātajam.¹³²

Tā kā šim līgumam nav nepieciešama noteikta forma, starp laulātajiem ir spēkā *jebkādā formā* (t.sk. mutiskā formā) noslēgts līgums par atsevišķās mantas noteikšanu. Turklāt līgums ir spēkā starp laulātajiem arī tad, ja tas nav ierakstīts laulāto mantisko attiecību reģistrā.¹³³ Minētais tāpat attiecas uz laulāto mantiniekiem (piem., pārdzīvojušā laulātā tiesiskajās attiecībās ar otra laulātā mantiniekiem), jo šajā ziņā mantojumu pieņēmušais mantinieks, kurš uz likuma pamata „iestājas” mantojuma atstājēja tiesiskajā statusā (sk. CL 701.p., 1519.p.1.d.), juridiski nav uzskatāms par trešo personu.¹³⁴ Turklāt pat tad, ja līgumā par atsevišķās mantas noteikšanu laulātie ir vienojušies, piem., par laulības laikā iegūtās nekustamās mantas pārdali, taču zemesgrāmatā nav izdarīti atbilstoši nostiprinājumi, no laulāto savstarpējo tiesisko attiecību viedokļa attiecīgās tiesības ietilpst tā laulātā atsevišķajā mantā, kuram par labu tās piešķirtas ar šo līgumu (sal. CL 1487.p.).

b) Laulāto tiesiskās attiecības ar trešajām personām. Pret trešajām personām līgums par atsevišķās mantas noteikšanu ir spēkā tikai tad, ja tas ierakstīts laulāto mantisko attiecību reģistrā. Tikai ar šādu reģistrāciju tiek nodrošināta *nepieciešamā publicitāte*

¹³² Sal.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-312/2006*, 50. – 53.lpp.

¹³³ Sal.: *Role*, 27.lpp.

¹³⁴ Sal.: *Schmid/Hürlimann-Kaup*, N 588, 596; *Tuor/Schnyder/Schmid/Rumo-Jungo*, S.809, Fn.34.

līgumiski noteiktai laulātā atsevišķajai mantai (sk. CL 140.p. un pēc analogijas CL 115.p.2.d.). Visa pārējā CL 91.p.1.d. uzskaitītā manta – arī tad, ja tā ir konkretizēta līgumā par atsevišķās mantas noteikšanu, – jau uz likuma pamata un neatkarīgi no ierakstīšanas laulāto mantisko attiecību reģistrā ir uzskatāma par laulātā atsevišķo mantu, kas ieinteresētajam laulātajam nepieciešamības gadījumā (piem., gadījumā, kad viņa tiesisko statusu nepastiprina kāda no t.s. piederības prezumpcijām) ir jāpierāda (sk. CL 91.p.2.d.1.teik.).¹³⁵ Kaut arī CL 91.p. nekas nav teikts par CL 91.p.1.d.1.pk. regulētā līguma reģistrāciju un kaut arī MK 2002.gada 3.septembra noteikumi Nr.403 „Laulāto mantisko attiecību reģistrācijas kārtība” tiešā veidā regulē vienīgi laulības līgumu reģistrāciju,¹³⁶ iespēja laulāto mantisko attiecību reģistrā ierakstīt līgumu par atsevišķās mantas noteikšanu izriet no CL 140.p. noteikumiem¹³⁷ (sal. noteikumu 17.3.1.pk.).¹³⁸ Protams, lai šo līgumu varētu ierakstīt minētajā reģistrā, tam jābūt izteiktam rakstiskā formā (sk. pēc analogijas CL 1483.p.3.pk., 1487., 1478.p.).

Līgums par atsevišķās mantas noteikšanu pret trešajām personām *stājas spēkā* ar brīdi, kad laikrakstā „Latvijas Vēstnesis” ir publicēts atbilstošs sludinājums jeb izraksts no ierakstiem laulāto mantisko attiecību reģistrā (sk. CL 143.p., MK 2002.gada 3.septembra noteikumu Nr.403 „Laulāto mantisko attiecību reģistrācijas kārtība” 23.pk.). Bet, ja līgumā noteiktās atsevišķās mantas sastāvā ir, piem., īpašuma tiesība uz nekustamu lietu, ar atbilstošu sludinājumu laikrakstā „Latvijas Vēstnesis” vien nepietiek. Šādi līguma noteikumi pret trešajām personām stājas spēkā ar brīdi, kad zemesgrāmatā ir ierakstīta CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētā piebilde par laulātā atsevišķo mantu (sk. CL 140.p. un pēc analogijas CL 115.p.2.d.).¹³⁹ Turklāt, piem., tad, ja ar līgumu par atsevišķās mantas

¹³⁵ Sal.: *Ozoliņš O.* Senata Civildepartamenta prakse 1939.gadā // TMV, 1940, Nr.2, 250.lpp.; *Hūns E.* Laulāto atsevišķā manta Prezidenta Ulmaņa Civillikumā // TMV, 1939, Nr.4, 955.lpp.; *Role*, 24.lpp.; *Frīdenberga L.* Laulības līgumi pēc Latvijas Civillikuma. Rīga: [B.i.], 1940, 19.lpp.; *Akers B.* Laulāto mantisko attiecību reģistrācija // Raksti par Prezidenta K.Ulmaņa Civillikumu (TMV 1939.g. 1.burtnīcas pielikums). Rīga: Tieslietu Ministrijas izdevums, 1939, 92.lpp.

¹³⁶ 1937.gada 22.septembra Instrukcijā miertiesnešiem par laulāto mantisko attiecību reģistrāciju (sk.: Valdības Vēstnesis, 1937, Nr.215) – atšķirībā no MK 2002.gada 3.septembra noteikumiem Nr.403 „Laulāto mantisko attiecību reģistrācijas kārtība” – tiešā veidā bija paredzēta arī CL 91.p.1.d.1.pk. (1937.g.red.) regulētā līguma, ar ko noteikta sievas atsevišķā manta, ierakstīšana laulāto mantisko attiecību reģistrā (sk. instrukcijas 8.pk.) Tāpēc, lai nerastos lieki pārpratumi, vajadzētu izdarīt atbilstošus grozījumus MK 2002.gada 3.septembra noteikumos Nr.403 „Laulāto mantisko attiecību reģistrācijas kārtība”, tiešā veidā paredzot CL 91.p.1.d.1.pk. regulētā līguma (kā arī CL 110.p.1.d. minētā līguma un tiesas sprieduma par laulāto kopīgās mantas sadali) ierakstīšanu laulāto mantisko attiecību reģistrā.

¹³⁷ Sk.: *Vēbers*, 53.lpp.; sal.: *Straziņš A.* Laulāto personiskās un mantiskās attiecības // Jaunā Civillikuma apskats. Daugavpils: Daugavpils latviešu biedrības izdevums, 1937, 18.lpp.; *Role*, 7., 24.lpp.

¹³⁸ Saskaņā ar MK 2002.gada 3.septembra noteikumu Nr.403 „Laulāto mantisko attiecību reģistrācijas kārtība” 17.3.1.pk. laulāto mantisko attiecību reģistrā norāda mantu, „ko laulātie laulības līgumā noteikuši par atsevišķu”.

¹³⁹ Kā izriet no MK 2002.gada 3.septembra noteikumu Nr.403 „Laulāto mantisko attiecību reģistrācijas kārtība” 24.pk., līdzīgi ieraksti (piebildes) par laulātā atsevišķo mantu tiek izdarīti arī tādas kustamās mantas reģistros, kas pakļauta publiskai reģistrācijai (piem., Latvijas Kuģu reģistrā, Civilās aviācijas gaisa kuģu reģistrā, Ceļu satiksmes drošības direkcijas transportlīdzekļu reģistrā).

noteikšanu vienam laulātajam piederoša nekustama lieta ir tikusi „pārvērsta” par otra laulātā atsevišķās mantas objektu, nepieciešams, lai uz šo nekustamo lietu zemesgrāmatā būtu nostiprināta otra laulātā īpašuma tiesība (sk. CL 993.p.1.d., 1477.p.1.d.).

Jāatzīmē, ka CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzēto piebildi par laulātā atsevišķo mantu var ierakstīt zemesgrāmatā tikai pēc attiecīga ieraksta izdarīšanas laulāto mantisko attiecību reģistrā (sk. CL 143.p., MK 2002.gada 3.septembra noteikumu Nr.403 „Laulāto mantisko attiecību reģistrācijas kārtība” 24.pk.). Tādā veidā tiek nodrošināta atbilstība starp laulāto mantisko attiecību reģistra un zemesgrāmatu ierakstiem, jo abu šo reģistru ierakstiem ir publiska ticamība un ar tiem var iepazīties jebkura trešā persona (sk. CL 140., 145.p., sal. ZGL 1.p.)¹⁴⁰ (sk. arī tālāk: VIII, D, 2, b un c).

C. Priekšmeti, kas noder tikai viena laulātā personīgai lietošanai vai nepieciešami viņa patstāvīgā darbā

Atbilstoši CL 91.p.1.d.2.pk. laulātā atsevišķās mantas objekti ir „priekšmeti, kas noder tikai viena laulātā personīgai lietošanai vai vajadzīgi viņa patstāvīgā darbā”. Ar šādiem priekšmetiem pēc vispārīgā principa saprotamas laulātā īpašumā esošas *kustamas lietas*.¹⁴¹ Turklāt kā vienā, tā otrā gadījumā izšķiroša nozīme ir attiecīgā priekšmeta *izmantošanas veidam un mērķim*, jo CL 91.p.1.d.2.pk. ir runa vienīgi par tādiem priekšmetiem, kas ir subjektīvi paredzēti un objektīvi noderīgi viena laulātā „personīgai lietošanai” vai „izmantošanai patstāvīgā darbā”.¹⁴²

Tam, vai šāda priekšmeta iegāde, uzturēšana vai uzlabošana tikusi finansēta no attiecīgā laulātā personīgajiem līdzekļiem vai arī laulības laikā minētās darbības veiktas, otram laulātajam izdarot ieguldījumu darba vai līdzekļu veidā (t.sk. piekrītot šādu darbību finansēšanai no laulāto kopīgās mantas), nav juridiskas nozīmes no šī priekšmeta juridiskās piederības viedokļa. Šis priekšmets uz likuma pamata ir attiecīgā laulātā atsevišķās mantas objekts (izņēmums no surogācijas principa). Taču atkarībā no apstākļiem otram laulātajam, kurš izdarījis šādu ieguldījumu pirmā laulātā atsevišķajā mantā, izbeidzoties laulībai, var būt no CL 84.p. izrietošs naudas prasījums pret pirmo laulāto par minētā ieguldījuma atbilstošu atlīdzināšanu (sk. tālāk: VII, D, 1).¹⁴³

¹⁴⁰ Sk.: *Role*, 22., 23.lpp.; *Gobziņš J. Zemesgrāmatu likums. Likuma teksts ar paskaidrojumiem // Zemesgrāmatas Latvijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003, 132., 133.lpp.*

¹⁴¹ Sal.: *FamKomm Scheidung/Steck*, Art.198, N 3; *Hausheer/Geiser/Aebi-Müller*, N 12.26.

¹⁴² Sal.: *Role*, 10.lpp.; *Pačikovska*, Nr.36.

¹⁴³ Sk. arī: *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-50/2008*, 656.–663.lpp.

1. Priekšmeti, kas noder personīgai lietošanai

Ar priekšmetiem, kas noder tikai viena laulātā personīgai lietošanai, pirmām kārtām saprotamas tās *individuāli lietojamās lietas*, kas jau vēsturiski tikušas uzskatītas par vienīgi sievai vai vīram piederošām (piem., sievai – rotaslietas, vīram – medību ieroči), kā arī lietas, ko pēc dzimuma acīmredzami lieto tikai sieva vai vīrs (piem., apģērbs, apavi, personiskās higiēnas priekšmeti). Bez tam viena laulātā personīgā lietošanā var atrasties priekšmeti, ko laulātais izmanto savam vaļaspriekam (piem., sievas jājamzirgs, vīra motorlaiva, sporta piederumi), piemiņas lietas (suvenīri), manuskripti, dienasgrāmatas un tamlīdzīgi priekšmeti, kā arī – atkarībā no apstākļiem – mājdzīvnieki.¹⁴⁴ Tajā pašā laikā par šādiem priekšmetiem nav uzskatāma, piem., skaidra nauda vai priekšmeti, kas kalpo nevis personīgai lietošanai, bet gan ieguldīšanas (investīciju) mērķiem.¹⁴⁵

Priekšmetus, ko laulātais lieto nevis individuāli, bet gan *kopīgi* ar otru laulāto vai citu ģimenes locekli, juridiski nevar uzskatīt par viena laulātā personīgai lietošanai noderīgiem priekšmetiem CL 91.p.1.d.2.pk. izpratnē. Minētais neattiecas uz priekšmetiem, ko viens laulātais lieto kopīgi ar ģimenei nepiederošu personu.¹⁴⁶

2. Priekšmeti, kas nepieciešami patstāvīgā darbā

Ar priekšmetiem, kas nepieciešami viena laulātā *patstāvīgā darbā*, pirmām kārtām saprotami *profesionālās darbības priekšmeti* (darbarīki, ierīces, iekārtas, speciālās literatūras bibliotēka), ko laulātais izmanto sava amata vai aroda (profesijas) piekopšanai (piem., lauksaimniecības tehnika, zvejas vai amatniecības rīki, mūzikas instrumenti, militārā uzskabe, biroja iekārta, zinātniskās vai tehniskās literatūras bibliotēka). Arī vieglā automašīna vai cits transportlīdzeklis, ko laulātais izmanto vienīgi savām darba vajadzībām, ir uzskatāms par šādu priekšmetu. Nav nozīmes tam, vai laulātais tiek nodarbināts uz darba līguma pamata, atrodas valsts dienestā vai arī kā pašnodarbinātais veic kādu profesionālo vai saimniecisko darbību (piem., piekopi brīvo profesiju, nodarbojas ar amatniecību, veic komercdarbību). Priekšmetus, ko *abi laulātie kopīgi* izmanto savā darbā (kopīgajā profesionālajā vai saimnieciskajā darbībā), juridiski nevar uzskatīt par viena laulātā patstāvīgā darbā nepieciešamiem priekšmetiem CL 91.p.1.d.2.pk. izpratnē.

¹⁴⁴ Sk.: *Role*, 10.lpp.; *Paļčikovska*, Nr.36.; sal.: *Vēbers J.* (Red.) Latvijas PSR Laulības un ģimenes kodeksa komentāri. Rīga: Avots, 1985, 75.lpp.; *Hausheer/Geiser/Aebi-Müller*, N 12.26 f; FamKomm *Scheidung/Steck*, Art.198, N 3.

¹⁴⁵ Sal.: FamKomm *Scheidung/Steck*, Art.198, N 3.

¹⁴⁶ Sal.: *Hausheer/Geiser/Aebi-Müller*, N 12.27.

Strīdīgs var būt jautājums, vai ar priekšmetiem, kas nepieciešami viena laulātā patstāvīgā darbā, būtu jāsaprot visi tie priekšmeti, ko šis laulātais kā *individuālais komersants* (sk. KCL 74.p.) izmanto komercdarbības veikšanai un kas ir *viņa uzņēmuma objekti*, t.sk. nekustamas lietas, darba rīki, iekārtas, izejvielu un preču krājumi (sk. KCL 18.p.). Ņemot vērā CL 91.p.1.d.2.pk. jēgu, arī šādi vienam laulātajam piederoši priekšmeti ir uzskatāmi par viņa atsevišķās mantas objektiem. Tāpat, ņemot vērā uzņēmuma jēdziena izpratni komercietībās,¹⁴⁷ laulātā kā individuālā komersanta atsevišķajā mantā ietilpst pārējās viņa uzņēmuma sastāvā esošās lietu tiesības, saistību tiesības, „rūpnieciskā īpašuma” tiesības (piem., no patenta izrietošās izņēmuma tiesības uz izgudrojumu, tiesības uz preču zīmi), tiesība uz firmu. Pretējs viedoklis, pirmkārt, būtu pretrunā ar laulātā atsevišķās mantas institūta galveno uzdevumu – likumā noteiktās robežās nodrošināt viena laulātā mantisko (arī saimniecisko) patstāvību un neatkarību no otra laulātā. Otrkārt, pretējs viedoklis būtu pretrunā ar nepieciešamību nodrošināt komercietiskās apgrozības stabilitāti un trešo personu aizsardzību, kam ir jo īpaša nozīme jautājumā par individuālā komersanta rīcību ar viņa uzņēmumā ietilpstošajiem mantiskajiem labumiem un viņa atbildību par savām saistībām (sk. KCL 76.p.).¹⁴⁸

Kā atzīts jaunākajā tiesu praksē, zemes gabals, kas laulības laikā ticis piešķirts vienam laulātajam patstāvīgā lietošanā tādas *zemnieku saimniecības* izveidošanai, kurā viņš ir vienīgais dibinātājs (resp., otrs laulātais nav šīs saimniecības līdzdibinātājs), ar mērķi izmantot šo zemes gabalu par zemnieku saimniecības galveno ražošanas līdzekli, bet vēlāk ticis izpirkts par privatizācijas sertifikātiem (t.sk. arī par otra laulātā privatizācijas sertifikātiem), ir uzskatāms par pirmā laulātā „atsevišķi iegūtās mantas” objektu. Tas apstāklis, ka šāda zemes gabala izpirkšanai izmantoti arī otra laulātā privatizācijas sertifikāti, nerada otra laulātā īpašuma tiesību uz to. Tajā pašā laikā otrs laulātais var pretendēt uz to līdzekļu atlīdzināšanu, ko viņš ieguldījis zemnieku saimniecības izveidošanā.¹⁴⁹ Kaut arī šajā tiesas spriedumā strīdus zemes gabals kvalificēts kā viena laulātā „atsevišķi iegūtās mantas” objekts, šeit būtībā ir runa par priekšmetu, kas nepieciešams viena laulātā patstāvīgā darbā (CL 91.p.1.d.2.pk. izpratnē). Tā kā no atbildības viedokļa zemnieku saimniecība juridiski ir pielīdzināma individuālajam komersantam (sk. lik. „Par individuālo (ģimenes) uzņēmumu un zemnieka vai zvejnieka saimniecību”¹⁵⁰ 3.p.1.d., KCL 76.p.2.d.), minētajā spriedumā izteiktās

¹⁴⁷ Sk. plašāk: *Zwingmann O.* Lehrbuch des Handelsrechts. Riga: Verlag der AG „Ernst Plates”, 1939, S.47–51; *Balodis K.* Komersanta uzņēmums kā civiltiesību objekts // LT, 2005, Nr.3, 66.–69.lpp.

¹⁴⁸ Sal.: *von Schilling*, S.197.

¹⁴⁹ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-50/2008*, 656.–663.lpp.

¹⁵⁰ Par individuālo (ģimenes) uzņēmumu un zemnieka vai zvejnieka saimniecību: LR likums. 08.01.1992. Ziņotājs, 13.02.1992., Nr.6.

atziņas (t.sk. jautājumā par otra laulātā tiesību prasīt atbilstošu atlīdzību par viņa izdarīto ieguldījumu) ir *attiecināmas* arī uz individuālā komersanta uzņēmuma objektiem.

D. Bez atlīdzības iegūtā manta

Atbilstoši CL 91.p.1.d.3.pk. katra laulātā atsevišķā manta ir „manta, ko viens laulātais ieguvis bez atlīdzības laulības laikā”. Šīs normas izpratnē ar mantas bezatlīdzības iegūšanu saprotama naudā novērtējamas tiesības iegūšana *bez pienākuma dot kādu personiska vai mantiska rakstura pretizpildījumu (ekvivalentu)*.¹⁵¹

1. Manta, kas iegūta dāvinājuma ceļā

Ar mantu, kas iegūta bez atlīdzības, pirmām kārtām saprotamas tās naudā novērtējamās tiesības, ko viens laulātais laulības laikā ieguvis uz *dāvinājuma līguma* pamata (sk. CL 1912., 1914.p.). Turklāt iegūšanas bezatlīdzības raksturu neietekmē tas, ka dāvinājums izdarīts ar uzlikumu (sk. CL 1928.–1932.p., piem., laulātā augšupējā izdarīts privatizācijas sertifikātu dāvinājums par labu šim laulātajam, lai pēdējais tos izlietotu ģimenes vajadzībām: ģimenes mājokļa privatizācijai)¹⁵² vai arī izdarīts atlīdzības nozīmē (sk. CL 1933.p.).¹⁵³

Dāvinātājs var būt ne vien trešā persona, bet arī otrs laulātais (sal. CL 1924.p.).¹⁵⁴ Ja dāvinājums izdarīts par labu abiem laulātajiem, saņemtais mantiskais labums uzskatāms par „kopīgi iegūtu” CL 89.p.2.d. izpratnē un nonāk abu laulāto kopīgajā mantā (piem., t.s. „kāzu dāvanas”, ko jaunlaulātajiem uzdāvinājuši kāzu viesi). Turpretī, piem., sievas tiesība uz pūru, ko viņai laulības noslēgšanas gadījumam apsolījuši vecāki, radi vai citas personas un kas iegūta pēc laulības noslēgšanas, uz likuma pamata (sk. CL 111.p.) ietilpst sievas atsevišķajā mantā (kā manta, kas iegūta bez atlīdzības).

a) Dāvinājumi laulāto starpā. Izvērtējot mantiska rakstura piešķirumus starp laulātajiem, jāņem vērā abu laulāto (un jo sevišķi – piešķirēja) patiesā un tiesiski nozīmīgā griba, resp., tas, vai tiešām laulātais *aiz devības* ir izdarījis bezatlīdzības piešķirumu par labu otram laulātajam *nolūkā palielināt pēdējā mantu* (sk. CL 1912.p.). Jo īpaši tad, ja viena

¹⁵¹ Sal.: *Hausheer/Geiser/Aebi-Müller*, N 12.30; *FamKomm Scheidung/Steck*, Art.198, N 8.

¹⁵² Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-313/2006*, 54.–57.lpp.

¹⁵³ Sk.: *Torgāns K.* (Red.) Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Saistību tiesības (1401.–2400.p.). 2.izd. Rīga: Mans Īpašums, 2000, 367., 378.lpp.; *Буковский*, II, c.1986.

¹⁵⁴ Sal.: *Role*, 13.lpp.; *Pačikovska*, Nr.36.

laulātā bezatlīdzības piešķirums otram laulātajam vēlāk ticis izlietots ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām, šāds piešķirums principā nav uzskatāms par dāvinājumu laulāto starpā. Tā, piem., gadījumā, kad laulātais ir „uzdāvinājis” otram laulātajam savus privatizācijas sertifikātus, lai tie tiktu izmantoti viņu kopīgā dzīvokļa (ģimenes mājokļa) privatizācijai uz otra laulātā vārda, ir runa nevis par dāvinājumu, bet gan par pirmā laulātā atsevišķās mantas līdzekļu ieguldīšanu laulāto kopīgās mantas iegūšanā.¹⁵⁵ Citiem vārdiem, dāvinājums laulāto starpā – tāpat kā dāvinājums starp laulāto un trešo personu – *nav prezumējams*, un dāvinājuma līguma noslēgšanas fakts jāpierāda tam, kurš to apgalvo (par pierādīšanas līdzekli var kalpot arī liecinieku liecības).¹⁵⁶

Bez tam laulāto, kurš izdarījis bezatlīdzības piešķirumu par labu otram laulātajam, no juridiskā viedokļa nedrīkst pielīdzināt trešajai personai, jo laulātos vieno laulība kā visaptveroša „dzīves kopība”. Kaut gan viena laulātā bezatlīdzības piešķirumi par labu otram laulātajam no objektīvā viedokļa līdzinās dāvinājumiem laulāto starpā, no subjektīvā viedokļa šāda veida piešķirumi parasti tiek izdarīti nevis „par velti”, bet gan tāpēc, lai kopīgi ar otru laulāto izveidotu, uzturētu un īstenotu laulāto „dzīves kopību” un nodrošinātu ģimenes labklājību (sk. CL 84.p.). Šādi *ar laulību saistīti un ar to nosacīti* viena laulātā piešķirumi parasti tiek izdarīti, tiesiski pamatoti paļaujoties uz laulības turpmāku pastāvēšanu un cita starpā lolojot cerības arī turpmāk (resp., atlikušajā dzīves laikā) kopīgi ar otru laulāto „piedalīties” laulības laikā iegūto mantisko labumu baudīšanā. Izbeidzoties laulībai (jo īpaši – ar laulības šķiršanu), pēc vispārīgā principa atkrīt arī minētais iemesls (pamats), kas pamudinājis vienu laulāto izdarīt šādus piešķirumus. Līdz ar to nebūtu taisnīgi visos gadījumos viena laulātā bezatlīdzības piešķirumus par labu otram laulātajam juridiski kvalificēt „vienkārši” kā dāvinājumus laulāto starpā¹⁵⁷ (sk. arī iepriekš: III, B, 3, b).

Tāpēc, ņemot vērā CL 84.p. jēgu un šīs normas pamatā esošo laulāto solidaritātes principu, par *laulāto starpā izdarītu dāvinājumu īstā nozīmē* var būt runa vienīgi tad, ja atbilstoši laulāto paustajai (noteikti izteiktajai vai kā citādi izrādītajai) gribai viena laulātā bezatlīdzības piešķirumam jāpaliek otra laulātā (ieguvēja) mantā arī pēc laulības izbeigšanās.¹⁵⁸ Jāpiebilst, ka līdzās vispārīgajiem likumā paredzētajiem dāvinājuma

¹⁵⁵ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-39/2002*, 135.–137.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-142/2003*, 38.–40.lpp.; *CTP spried. lietā Nr.PAC-525/2002*, 2001.–2002.g., 526.–528.lpp.; *CTP spried. lietā Nr.PAC-782/2003*, 2003.–2004.g., 402.–405.lpp.; AT Senāta CD tiesu prakses apkopojuma „Tiesību normu piemērošana laulāto mantiskajās attiecībās” (2007.g.) 4.pk.

¹⁵⁶ Sal.: *Hausheer/Geiser/Aebi-Müller*, N 12.81; *Role*, 14.lpp.

¹⁵⁷ Šādi arī Vācijas tiesu praksē no juridiskā viedokļa tiek vērtēti laulāto starpā izdarītie bezatlīdzības piešķirumi un to izdarīšanas pamats gan laulāto likumisko mantisko attiecību sistēmā (*Güterstand der Zugewinnngemeinschaft*), gan līgumiskajā visas laulāto mantas šķirtības sistēmā (*Güterstand der Gütertrennung*), sk.: *Schwab*, Rn.132, 206, 208; *Schlüter*, Rn.83, 151a; *MünchKommBGB/Koch/Kanzleiter*, vor § 1363, Rn.18, vor § 1414, Rn.13.

¹⁵⁸ Sal.: *Schwab*, Rn.206.

atsaukšanas pamatiem (sk. piem., CL 1919.p.), CL 1924.p.1.d. ir paredzēti speciāli pamati laulāto starpā izdarīta dāvinājuma atsaukšanai.

b) Trešās personas dāvinājums vienam laulātajam. Arī viena laulātā un trešās personas starpā noslēgtam dāvinājuma līgumam *jāatbilst abu līdzēju patiesajai gribai*. Ja dāvinājuma līgums noslēgts tikai izskata pēc (kā simulatīvs darījums), lai apslēptu kādu citu, patiesi gribētu darījumu (piem., pirkuma, maiņas vai uztura līgumu), spēkā ir patiesi gribētais darījums (sk. CL 1439.p.).

Ja viens laulātais, atsaucoties uz simulatīvu dāvinājuma līgumu, apgalvo, ka uz šī līguma pamata iegūtā tiesība ietilpst viņa atsevišķajā mantā, otram laulātajam atkarībā no apstākļiem var būt pamatota interese apstrīdēt šādu līgumu, vienlaikus pierādot, piem., savu līdzdalību un ieguldījuma apmēru attiecīgā mantiskā labuma iegūšanā vai arī, piem., to apstākli, ka ar šo mantisko labumu ticis atvietots kāds cits mantisks labums no laulāto kopīgās mantas.

2. Manta, kas iegūta cita veida bezatlīdzības iegūšanas ceļā

CL 91.p.1.d.3.pk. izpratnē ar mantu, kas iegūta bez atlīdzības, saprotamas arī tās naudā novērtējamās tiesības, ko viens laulātais laulības laikā ieguvis cita veida bezatlīdzības iegūšanas ceļā.

Šeit, pirmkārt, ir runa par tām naudā novērtējamām tiesībām, ko laulātais ieguvis *īpašuma atjaunošanas (denacionalizācijas) rezultātā*, likumiskās, testamentārās vai līgumiskās *mantošanas ceļā* (sk. CL 389., 701.–703.p.),¹⁵⁹ ar *legāta piešķirumu* (sk. CL 500.p.) vai *kā neatņemamo daļu* (sk. CL 425.p.). Tāpat par laulātā atsevišķās mantas objektu uzskatāma atlīdzība, ko viņš nolīdzis par atteikšanos no mantojuma pirms aicinājuma mantot (sk. CL 771.p.), jo šāda atlīdzība aizstāj mantojuma tiesību, kura laulātajam (mantotājam) būtu piederējusi pēc otra līdzēja (mantojuma atstājēja) nāves un uz kuras pamata šis laulātais bez atlīdzības iegūtu atstātajā mantojumā ietilpstošo mantu.¹⁶⁰ Tajā pašā laikā ar mantu, kas iegūta bez atlīdzības, nav saprotamas tās naudā novērtējamās tiesības, kuras laulātais ieguvis mantošanas ceļā vai ar legāta piešķirumu uz tāda mantojuma līguma pamata, kas laulības laikā noslēgts pret atlīdzību.¹⁶¹ Ja šāds mantojuma līgums noslēgts pirms laulības, ar to piešķirtā „nogaidu tiesība” (sk. CL 646.p.) ietilpst attiecīgā laulātā

¹⁵⁹ Sk.: CTP spried. lietā Nr.PAC-664/2001, 2001.–2002.g., 365.–368.lpp.

¹⁶⁰ Sal.: Hausheer/Geiser/Aebi-Müller, N 12.31.

¹⁶¹ Sal.: FamKomm Scheidung/Steck, Art.198, N 10.

pirmslulības mantā (sk. CL 91.p.1.d.1.pk.), turklāt pēc mantojuma atklāšanās šī tiesība surogācijas ceļā pārtop par viņa mantojuma tiesību (sk. CL 91.p.1.d.5.pk., 651.p.).

Otrkārt, ar mantas objektiem, kas iegūti bezatlīdzības ceļā, saprotami laulātajam piešķirtie *privatizācijas sertifikāti*, t.i., valsts piešķirtie dematerializētie vērtspapīri, kurus var tikai vienreiz izlietot kā maksāšanas līdzekli par privatizējamo valsts vai pašvaldības īpašumu (sk. lik. „Par privatizācijas sertifikātiem”¹⁶² 1.p.1.pk.).¹⁶³ Proti, CL 91.p.1.d.3.pk. noteikumi attiecas uz tādiem privatizācijas sertifikātiem, ko laulātajam *piešķirusi valsts* (resp., kas iegūti publiski tiesiska piešķiruma rezultātā), bet nevis uz tādiem privatizācijas sertifikātiem, kurus laulības laikā laulātais ar tiesisku darījumu un pret atlīdzību ieguvis no citas personas.¹⁶⁴ Bez tam par iegūtiem bezatlīdzības ceļā uzskatāmi, piem., militārie apbalvojumi, personiska rakstura naudas prēmijas vai balvas par īpašiem sasniegumiem literatūrā, zinātnē, mākslā, sabiedriskajā darbībā, sportā.¹⁶⁵

Treškārt, ar bezatlīdzības iegūšanu saprotama, piem., īpašuma tiesības iegūšana *sākotnējā veidā* ar dzīvnieku ķeršanu (sk. CL 932.p.), kā arī ar atnestu lietu vai apslēptas mantas atrašanu (sk. CL 941., 952.p.).¹⁶⁶

3. Laulātā prasījumi, kas izriet no viņa personības tiesību aizskāruma

CL 91.p.1.d.3.pk. izpratnē ar mantu, kas iegūta bez atlīdzības arī laulības laikā radušies laulātā *naudas prasījumi*, kas vērsti uz „*apmierinājuma*” *saņemšanu* par t.s. „personības tiesību” aizskāruma rezultātā viņam sagādātajām fiziskajām vai garīgajām ciešanām (sk. jo īpaši CL 1635., 2347.–2353.p.), kā arī no šāda aizskāruma izrietošie naudas prasījumi par *zaudējumu (izdevumu) atlīdzināšanu* (sk., piem., CL 2347., 2348.p.) vai *netaisni iedzīvotā atdošanu* (sk. CL 2391.p.).¹⁶⁷ Minētie prasījumi (atšķirībā, piem., no naudas prasījumiem, kas izriet no valsts sociālās apdrošināšanas) nešaubīgi ir uzskatāmi par iegūtiem bez pienākuma dot kādu pretizpildījumu. Nav nozīmes tam, vai laulātā naudas prasījums, kas izriet no viņa personības tiesību aizskāruma, ir vērsts pret trešo personu (t.sk. pret valsti) vai

¹⁶² Par privatizācijas sertifikātiem: LR likums. 16.03.1995. Latvijas Vēstnesis, 04.04.1995., Nr.52 (335).

¹⁶³ Sk. jo īpaši: *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-534/2004*, 70.–73.lpp.; sk. arī: *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-467/2002*, 145.–149.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-467/2008*, 41.–48.lpp.

¹⁶⁴ Sal.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-313/2006*, 54.–57.lpp.

¹⁶⁵ Sal.: *Vēbers J.* (Red.) Latvijas PSR Laulības un ģimenes kodeksa komentāri. Rīga: Avots, 1985, 74., 75.lpp.

¹⁶⁶ Sal.: *Hausheer/Geiser/Aebi-Müller*, N 12.31.

¹⁶⁷ Par „personības tiesību” jēdzienu un šo tiesību civiltiesisko aizsardzību sk. plašāk: *Lībiņa I.* Personības tiesību aizsardzība un civiltiesiskā atbildība to aizskāruma gadījumā. Promocijas darba kopsavilkums. Rīga: [B.i.], 2006, 21.–28.lpp.; *Balodis*, 123.–128.lpp.; *Torgāns K.* Saistību tiesības. II.daļa. Mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 273.–298.lpp.

pret otru laulāto. Uz šāda prasījuma pamata saņemtā naudas summa surogācijas ceļā kļūst par laulātā atsevišķās mantas objektu (sk. CL 91.p.1.d.5.pk.).

E. Atsevišķās mantas ienākumi

Atbilstoši CL 91.p.1.d.4.pk. par atsevišķās mantas objektu kļūst „laulātā atsevišķās mantas ienākumi, kas nav nodoti ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām”.

1. Atsevišķās mantas ienākumu jēdziens

CL 91.p.1.d.4.pk. ietvertais jēdziens „mantas ienākumi” saprotams *plašākā nozīmē*, un tas aptver dabiskos un civilos augļus, citus ienākumus, kas gūti uz atsevišķajā mantā ietilpstošas tiesības pamata, kā arī ķermeniskas lietas pieaugumus (sal. CL 107.p.).¹⁶⁸

a) Dabiskie un civilie augļi. Ar laulātā atsevišķās mantas ienākumiem pirmām kārtām saprotami dabiskie un civilie augļi, turklāt neatkarīgi no tā, vai šie augļi iegūti, izlietojot īpašuma vai kādu citu laulātā atsevišķajā mantā ietilpstošu tiesību (piem., nomas tiesību vai no aizdevuma līguma izrietošu tiesību). Atbilstoši CL 855.p.2.d. noteikumiem augļi ir tādas lietas (t.sk. nauda), kas normāla saimnieciskā ienākuma veidā periodiski tiek vai var tikt iegūtas no galvenās lietas (vai cita mantiska labuma – kapitāla), šo lietu (kapitālu) izmantojot atbilstoši tās saimnieciskajam mērķim.¹⁶⁹

Dabiskie augļi ir galvenās lietas „dabiski ražojumi” (sk. CL 855.p.2.d.), t.i., lietas *organiski produkti*, kas tiek iegūti, nekaitējot galvenās lietas būtībai (piem., jaundzimuši mājlopi, piens, zemes gabalā izaudzēta labība un dārzeņi, normālas meža apsaimniekošanas rezultātā iegūta koksne), kā arī *citi „ieguvumi”*, kas tiek iegūti no galvenās lietas atbilstoši tās izmantošanas mērķim un nenodarot ievērojamu kaitējumu galvenās lietas būtībai (piem., zemes gabalā iegūti derīgie izrakteņi).¹⁷⁰ Dabisko augļu paveids ir t.s. „*rūpnieciskie augļi*” (sk. CL 957., 1198.p.), kuru ražošanai līdzās dabas spēkiem ticis izmantots arī cilvēka mērķtiecīgs darbs (piem., zemkopības un dārzkopības ražojumi).¹⁷¹ Tā kā rūpnieciskie augļi

¹⁶⁸ Sal.: *Role*, 12.lpp.; *Paļčikovska*, Nr.36.

¹⁶⁹ Sal.: *Хвостов В.М.* Система римского права. Москва: Издательство „Спарк”, 1996, с.131; *Dernburg H., Sokolowski P.* System des Römischen Rechts. Der Pandekten. 8.Aufl. Berlin: Verlag von H.W.Müller, 1912, S.131; *Тютрюмовъ И.М.* Гражданское право. Изд.2. Тарту: Типография Г.Лаакманъ, 1927, с.81.

¹⁷⁰ Sk.: *Тютрюмовъ И.М.* Гражданское право. Изд.2. Тарту: Типография Г.Лаакманъ, 1927, с.81; *Blaese, Mende*, S.22, 23; sal.: *Larenz/Wolf*, § 20, Rn.98 ff.

¹⁷¹ Sk.: *Тютрюмовъ И.М.* Гражданское право. Изд.2. Тарту: Типография Г.Лаакманъ, 1927, с.81; sal.: *Grütups/Kalniņš*, 56.lpp.

(*fructus industriales*) ir dabisko augļu (*fructus mere naturales*) paveids, par tādiem – pretēji vārda „rūpniecisks” burtiskai izpratnei – nav uzskatāmi, piem., rūpniecības vai amatniecības ražojumi (izstrādājumi).¹⁷² Dabiskos augļus laulātais var iegūt, izlietojot viņa atsevišķajā mantā ietilpstošu īpašuma tiesību uz ķermenisku lietu (piem., labība, ko laulātais izaudzējis sev piederošā zemes gabalā) vai arī kādu citu šajā mantā ietilpstošu tiesību (piem., labība, ko laulātais uz nomas tiesības vai lietojuma tiesības pamata izaudzējis un novācis citai personai piederošā zemes gabalā).

Civilie augļi CL 855.p.2.d. izpratnē ir *periodisks ienākums* (parasti – naudas maksājumu veidā), kas tiek iegūts no tiesīgajai personai piederošās galvenās lietas, pamatojoties uz sevišķām tiesiskajām attiecībām, kā arī tāds periodisks ienākums, kurš tiek iegūts, šai personai izlietojot kādu citu tiesību (izņemot īpašuma tiesību).¹⁷³ Periodisks ienākums no galvenās lietas ir, piem., *nomas vai īres maksa*, ko saņem laulātais uz tāda nomas (īres) līguma pamata, ar ko iznomāts (izīrēts) viņa atsevišķās mantas objekts. Savukārt periodisks ienākums, kas tiek iegūts, izlietojot citu tiesību, ir, piem., aizdevuma procenti vai procenti par naudas noguldījumu vai depozītu kredītiestādē (jeb t.s. *kapitāla procenti*), ko saņem laulātais, aizdodot (noguldot) savas atsevišķās mantas līdzekļus, vai, piem., apakšīres maksa, kuru saņem laulātais uz tāda apakšīres līguma pamata, kas noslēgts pirms laulības. Jāpiebilst, ka atšķirībā no dabiskajiem augļiem, kas vienmēr ir ķermeniskas lietas, civīlie augļi līdz to „ievākšanai” (resp., līdz attiecīgā maksājuma faktiskai saņemšanai) izpaužas kā *saistībtiesiski prasījumi* pret parādnieku par periodisku maksājumu izdarīšanu.¹⁷⁴

b) Citi atsevišķās mantas ienākumi. Ar citiem laulātā atsevišķās mantas ienākumiem jāsaprot tādi ienākumi (parasti – naudas maksājumu veidā), kuri tiek iegūti uz viņa atsevišķajā mantā ietilpstošas tiesības pamata un kuriem *nav periodisks raksturs* (resp., ienākumi, kas nav uzskatāmi par civīliem augļiem īstā nozīmē). Šādi ienākumi ir, piem., dividendes no akcijām vai SIA kapitāla daļām, kā arī personālsabiedrības peļņas daļas izmaksas (ko laulātais saņem, pamatojoties uz viņa atsevišķajā mantā ietilpstošajām līdzdalības tiesībām komercsabiedrībā), ienākumi no intelektuālā īpašuma tiesību izlietošanas (ko laulātais saņem uz licences līguma pamata, piešķirot citai personai tiesību izmantot, piem., viņa izgudrojumu vai preču zīmi), arī nokavējuma procenti vai līgumsoda summa (ko laulātais saņem uz viņa atsevišķajā mantā ietilpstošas saistību tiesības pamata).

¹⁷² Sk. citādi: *Višņakova G., Balodis K.* Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Lietas. Valdījums. Tiesības uz svešu lietu (841.–926.p., 1130.–1400.p.). Rīga: Mans Īpašums, 1998, 20., 111.lpp.

¹⁷³ Sal.: *Larenz/Wolf*, § 20, Rn.101, 106 f.

¹⁷⁴ Sk.: *Erdmann*, II, S.159, 160; *Konradi F., Valters A.* (Sast.) Civillikumi ar paskaidrojumiem. Otrā grāmata. Lietu tiesības. Rīga: Grāmatrūpnieks, 1935, 84.lpp.

Jāatzīmē, ka CL 91.p.1.d.4.pk. ir runa vienīgi par tādiem ienākumiem, kas gūti no *investētā „kapitāla” saimnieciskas izmantošanas*, bet nevis par visiem laulības laikā gūtiem viena laulātā ienākumiem, t.sk. ienākumiem no algota darba, profesionālās vai saimnieciskās darbības. Turklāt nereti laulātā atsevišķās mantas ienākumus ir visai grūti nošķirt no viņa ienākumiem no algota darba, profesionālās vai saimnieciskās darbības (šādi ienākumi, ciktāl tie tikuši iegūti bez otra laulātā tiešas līdzdalības un nodoti citām, ar ģimeni un kopīgo mājsaimniecību nesaistītām vajadzībām, ir uzskatāmi par viņa atsevišķi iegūtās mantas objektu, sk. tālāk: VI, C, 1). Tāpēc šaubu gadījumā būtu loģiski par laulātā atsevišķās mantas ienākumiem uzskatīt vienīgi to daļu no visiem viņa ienākumiem, kas pārsniedz atbilstošu (pienācīgu) atlīdzību par šī laulātā padarīto darbu vai viņa veikto profesionālo (saimniecisko) darbību.¹⁷⁵

c) Ķermeniskas lietas pieaugumi. Ar laulātā atsevišķās mantas ienākumiem saprotami arī laulātajam piederošas ķermeniskas lietas – kā atsevišķās mantas objekta – pieaugumi (sk. CL 851.p.1.pk., 960.–986.p.), piem., zemes gabala pieaugumi, kas radušies pieskalojuma, ēku celšanas vai koku stādīšanas rezultātā, vai, piem., kustamas lietas pieaugumi, kuri radušies savienojuma rezultātā.

Minētais izriet no *akcesijas principa*. Atbilstoši šim principam lietas „sastāvdaļas” seko „galvenās lietas” liettiesiskajam liktenim. Citiem vārdiem, īpašuma tiesība vai cita lietu tiesība, kas pastāv attiecībā uz galveno lietu (t.sk. salikto lietu), aptver arī tās „blakus lietas”, kuras juridiski uzskatāmas par galvenās lietas sastāvdaļām (sk. CL 850.–853.p.). Tāpēc galvenās lietas sastāvdaļas (arī tās, kas radušās pieauguma rezultātā) uz likuma pamata pieder galvenās lietas īpašniekam.¹⁷⁶

2. Otra laulātā līdzdalība ienākumu gūšanā

No CL 91.p.1.d.4.pk. izriet, ka *visi* viena laulātā atsevišķās mantas ienākumi, kas nav nodoti ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām, kļūst par šī laulātā atsevišķās mantas objektu. Taču šādi ienākumi var tikt gūti arī *otra laulātā izdarīta ieguldījuma rezultātā* (piem., otram laulātajam apsaimniekojot lauku saimniecību, kas piederējusi pirmajam laulātajam jau pirms laulības noslēgšanas, vai otram laulātajam finansējot ēkas uzbūvēšanu uz zemes gabala, kas atsevišķi pieder pirmajam laulātajam). Kā atzīts juridiskajā literatūrā, šajā

¹⁷⁵ Sal.: FamKomm Scheidung/Steck, Art.197, N 36, Art.199, N 13; Hausheer/Geiser/Aebi-Müller, N 12.36.

¹⁷⁶ Sk.: Grūtups/Kalniņš, 68., 69., 203.lpp.

ziņā nepieciešams *savstarpēji izsvērt* jēdzienus „atsevišķās mantas ienākumi” un „laulāto kopīgā manta”, CL 91.p.1.d.4.pk. noteikumus *iztulkojot kopsakarā* ar CL 89.p.2.d. noteikumiem.¹⁷⁷

a) Ienākumi, kas iegūti bez otra laulātā līdzdalības. Ja viena laulātā atsevišķās mantas ienākumi (plašākā nozīmē) ir iegūti vispār *bez otra laulātā līdzdalības*, šie ienākumi visā to vērtībā neapšaubāmi pienākas pirmajam laulātajam. Tie kļūst par šī laulātā atsevišķās mantas objektu (sk. CL 91.p.1.d.4.pk.) vai arī par viņa atsevišķi iegūtās mantas objektu, ciktāl ir runa nevis par ienākumiem, kas gūti no atsevišķās mantas kā investētā „kapitāla” saimnieciskas izmantošanas, bet gan par šī laulātā ienākumiem no algota darba, profesionālās vai saimnieciskās darbības.

Līdzīgi būtu jāapspriež arī tādi viena laulātā atsevišķās mantas ienākumi (plašākā nozīmē), kas iegūti bez otra laulātā *tiešas* līdzdalības (piem., kas iegūti laikā, kad otrs laulātais viens pats ikdienā vedis mājsaimniecību un rūpējies par laulāto kopīgajiem bērniem), un kas nav tikuši nodoti ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām. Minētais izskaidrojams ar to, ka viens no svarīgākajiem kritērijiem, lai noteiktu, kāda daļa no viena laulātā iegūtās mantas atzīstama par iegūtu ar otra laulātā „netiešu līdzdalību” CL 89.p.2.d. izpratnē, ir ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzības (sk. tālāk: V, E, 4, a). Laulātā atsevišķās mantas ienākumi, kas nav nodoti minētajām vajadzībām, pēc vispārīgā principa (arī tad, ja tie iegūti, piem., laikā, kad otrs laulātais ikdienā ir vedis mājsaimniecību un rūpējies par laulāto kopīgajiem bērniem) ir uzskatāmi par šī laulātā atsevišķās mantas objektu (sk. CL 91.p.1.d.4.pk.).

b) Ienākumi, kas iegūti ar otra laulātā līdzdalību. Gadījumā, kad viena laulātā atsevišķās mantas ienākumi iegūti *ar otra laulātā tiešu līdzdalību* (t.sk. izlietojot laulāto kopīgos līdzekļus), būtiska nozīme ir šo ienākumu veidam, t.i., tam apstāklim, vai konkrētajā gadījumā ir runa par juridiski „nepatstāvīgu” mantisku labumu (kā cita mantiska labuma sastāvdaļu) vai arī par „patstāvīgu” mantisku labumu, kas juridiski (vairs) nav uzskatāms par kāda cita mantiska labuma sastāvdaļu. Proti, iztulkojot CL 91.p.1.d.4.pk. kopsakarā ar CL 89.p.2.d. noteikumiem, no tiesiskās skaidrības un noteiktības viedokļa nebūtu pieļaujams ignorēt aksesijas principu.

Ja šādi gūtie ienākumi *nav patstāvīgi mantiski labumi* (piem., laulātajam atsevišķi piederošas ķermeniskas lietas pieaugumi, kas radušies ēku celšanas vai koku stādīšanas rezultātā, sk. CL 968., 973.p.), tie – neraugoties uz otra laulātā izdarīto ieguldījumu – juridiski

¹⁷⁷ Sk.: von Schilling, S.212.

pieder attiecīgajam laulātajam kā viņa atsevišķās mantas objekta sastāvdaļa.¹⁷⁸ Tāpēc, piem., no īpašuma tiesības iegūšanas un akcesijas principa viedokļa otra laulātā ieguldījums (darba vai līdzekļu veidā), kas vērsts uz pirmā laulātā atsevišķās mantas objekta vērtības paaugstināšanu (piem., ierīkojot centrālapkuri vai paplašinot ēku), pats par sevi nerada otra laulātā īpašuma tiesību uz minēto objektu. Tajā pašā laikā atkarībā no apstākļiem šim laulātajam, izbeidzoties laulībai, var būt no CL 84.p. izrietošs naudas prasījums pret pirmo laulāto par izdarītā ieguldījuma atbilstošu atlīdzināšanu (sk. tālāk: VII, D, 1).¹⁷⁹

Ja viena laulātā atsevišķās mantas ienākumi, kas iegūti ar otra laulātā tiešu līdzdalību, ir *patstāvīgi mantiski labumi* (piem., dabiskie vai civilie augļi, ienākumi no laulātā profesionālās privātprakses vai laulātā kā individuālā komersanta uzņēmuma peļņa), šādi ienākumi izņēmuma kārtā ir jāuzskata par laulāto kopīgās mantas objektu. Proti, šajā gadījumā, iztulkojot CL 91.p.1.d.4.pk. kopsakarā ar CL 89.p.2.d. noteikumiem, priekšroka jādod pēdējiem kā *izņēmuma noteikumiem* (resp., kā izņēmuma noteikumiem no laulāto mantas šķirtības principa). Citiem vārdiem, CL 89.p.2.d. noteikumi ierobežo CL 91.p.1.d.4.pk. piemērošanas jomu, ciktāl viena laulātā atsevišķās mantas ienākumi – kā patstāvīgi mantiski labumi – ir iegūti atbilstoši kādam no CL 89.p.2.d. paredzētajiem otrā laulātā tiešas līdzdalības veidiem.¹⁸⁰ Minētie ienākumi pieder abiem laulātajiem tādās daļās, kādās viņi ar saviem līdzekļiem vai darbības palīdzību ir piedalījušies to iegūšanā (sk. arī tālāk: V, D, 3; V, E, 1, a un VII, D, 1, c).

3. Ienākumi, kas nodoti ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām

Saskaņā ar CL 91.p.1.d.4.pk. par laulātā atsevišķās mantas objektu kļūst tikai tādi viņa atsevišķās mantas ienākumi, *kas nav nodoti* ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām. Tāpēc tie laulātā atsevišķās mantas ienākumi, kas ir nodoti šīm vajadzībām, nav uzskatāmi par viņa atsevišķās mantas objektu un uz likuma pamata nonāk laulāto kopīgajā mantā. Citiem vārdiem, nododot minētos ienākumus ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām, šie ienākumi tiek „*pārvērsti*” par laulāto kopīgās mantas objektu.

a) Ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzības. Ar „ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām” pēc vispārīgā principa saprotama laulāto nepieciešamība pēc ēdiena, apģērba, ģimenes mājokļa (ar iekārtojumu), veselības aprūpes un citu personisko (arī

¹⁷⁸ Sk.: citādi: von Schilling, S.212, 213.

¹⁷⁹ Sk.: CTP spried. lietā Nr.PAC-664/2001, 2001.–2002.g., 365.–368.lpp.

¹⁸⁰ Sal.: von Schilling, S.212, 213; Frīdenberga, 11.lpp.

sevišķo) vajadzību apmierināšanas, kā arī nepieciešamība rūpēties par laulāto kopīgajiem bērniem (sk. CL 177.p., 179.p.1.d.). Šajā ziņā no ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām plašākā nozīmē jānošķir šīs vajadzības šaurākā nozīmē (resp., t.s. „nepieciešamās vajadzības”), jo CL 91.p.1.d.4.pk. izpratnē laulātā atsevišķās mantas ienākumus var nodot kā vienu, tā arī otru vajadzību apmierināšanai.

Ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzības *šaurākā nozīmē* jeb t.s. „nepieciešamās vajadzības” ir kritērijs, atbilstoši kuram nosakāms *laulāto pienākums uzturēt ģimeni*, resp., šī pienākuma *apjoms* (sk. arī tālāk: V, E, 2, a). Saskaņā ar CL 84.p. laulātajiem ir pienākums vienam par otru gādāt un kopīgi rūpēties par ģimenes labklājību. Šajā normā paredzēts laulāto savstarpējs pienākums uzturēt ģimeni, t.i., pienākums segt ģimenes un kopīgās mājsaimniecības *nepieciešamos izdevumus*, turklāt šis pienākums laulāto starpā pastāv gan likumiskajā laulāto vienlīdzīgas pārvaldības sistēmā (sk. CL 95.p.), gan abās līgumiskajās laulāto mantisko attiecību sistēmās (sk. CL 120., 126.p.). Minētais laulāto pienākums, pirmkārt, attiecas uz „ģimeni” šaurākā nozīmē, t.i., uz pašiem laulātajiem un viņu kopīgajiem bērniem, kurus laulātajiem (vēl) ir pienākums uzturēt (sk. CL 179.p.1.d.) un kuri (parasti) dzīvo ar viņiem nedalītā saimniecībā (sal. CL 214.p.). Otrkārt, saskaņā ar CL 84.p. laulātajiem ir pienākums dot vienīgi atbilstošu (pienācīgu) uzturu, kas, ņemot vērā laulāto dzīves apstākļus, ir nepieciešams mājsaimniecības izdevumu segšanai, laulāto personisko (arī sevišķo) vajadzību apmierināšanai, kā arī rūpēm par laulāto kopīgajiem bērniem. Citiem vārdiem, abu laulāto dodamā uztura apmērs nosakāms atbilstoši viņu *dzīves apstākļiem*, t.i., atbilstoši laulāto ienākumu līmenim un mantas stāvoklim vispār, ģimenes locekļu īpašajām vajadzībām (piem., invaliditātes gadījumā), kā arī viņu dzīvesveidam un labklājības līmenim. Šajā ziņā noteicošais ir tādas ģimenes caurmēra patēriņš, kas atrodas salīdzināmā sociālā stāvoklī. Ja konkrētā ģimene patērē vairāk, nekā pieņemts, par noteicošo jāuzskata faktiskais dzīvesveids (patēriņš).¹⁸¹

Turpretī ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzības *plašākā nozīmē* ietver arī visas pārējās vajadzības, kuras objektīvi vai subjektīvi ir saistītas ar ģimeni un tās labklājības līmeņa paaugstināšanu, bet kuru apmierināšana neietilpst CL 84.p. paredzētajā laulāto pienākumā uzturēt ģimeni. Tā, piem., šis pienākums neaptver jauna ģimenes mājokļa iegādi¹⁸² vai, piem., greznuma izdevumu taisīšanu, lai apmierinātu kāda viena ģimenes locekļa subjektīvās vajadzības.¹⁸³

¹⁸¹ Sal.: Hk-BGB/Kemper, § 1360a, Rn.1 ff, 15; Hausheer/Geiser/Aebi-Müller, N 08.03 ff.

¹⁸² Sal.: Hk-BGB/Kemper, § 1360a, Rn.4.

¹⁸³ Sal.: Hausheer/Geiser/Aebi-Müller, N 08.05.

CL 91.p.1.d.4.pk. noteikumi, pirmkārt, attiecas uz tiem laulātā atsevišķās mantas ienākumiem, ko viņš, pildot savu pienākumu uzturēt ģimeni, ir nodevis ģimenes un kopīgās mājsaimniecības *nepieciešamo izdevumu* segšanai (sk. CL 84.p.). Šajā ziņā CL 95.p.2.d. ir īpaši noteikts, ka gadījumā, kad laulāto kopīgās mantas nepietiek ģimenes uzturēšanai, katra laulātā pienākums ir piedalīties ģimenes un kopīgās mājsaimniecības izdevumos samērā ar savas atsevišķās mantas stāvokli (resp., šo izdevumu atbilstoši segšanai cita starpā nodot arī atsevišķās mantas ienākumus). Otrkārt, CL 91.p.1.d.4.pk. noteikumi attiecas arī uz tiem gadījumiem, kad laulātais savas atsevišķās mantas ienākumus pats pēc savas brīvas gribas ir nodevis ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām plašākā nozīmē. Šeit jo īpaši ir runa par laulātā atsevišķās mantas ienākumu nodošanu *ģimenes labklājības līmeņa paaugstināšanai* (piem., jauna, daudz plašāka un modernāka ģimenes mājokļa vai jaunas ģimenes automašīnas iegādei).

b) Ienākumu nodošana. Atsevišķās mantas ienākumu „nodošana” ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām, pirmkārt, var izpausties kā visu šo ienākumu vai to daļas *faktiska izlietošana* minētajām vajadzībām (piem., jauna ģimenes mājokļa vai tā iekārtojuma iegāde), t.sk. ģimenes un kopīgās mājsaimniecības kārtējo izdevumu segšanai (piem., ēdiena un apģērba iegāde, ģimenes mājokļa īres maksas samaksa). Otrkārt, šāda nodošana var izpausties arī kā visu šo ienākumu vai to daļas *atvēlēšana* (bez tūlītējas faktiskas izlietošanas) ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām, turklāt laulātā nodoms vēltīt ienākumus minētajām vajadzībām var būt izteikts noteikti vai izrietēt no konkrētā gadījuma apstākļiem (piem., depozīta konta atvēršana kredītiestādē šo ienākumu uzkrāšanai, lai nākotnē varētu segt neparedzētus ģimenes un kopīgās mājsaimniecības izdevumus).

To, kāda daļa no viena laulātā atsevišķās mantas ienākumiem tiek (vai netiek) nodota ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām, laulātie var paredzēt arī līgumā par atsevišķās mantas noteikšanu (sk. CL 91.p.1.d.1.pk.) vai līgumā par viņu kopīgās mantas noteikšanu.

F. Manta, ar ko atvietota cita atsevišķā manta

Atbilstoši CL 91.p.1.d.5.pk. noteikumiem katra laulātā atsevišķā manta ir manta, ar ko laulības laikā tikusi „atvietota” CL 91.p.1.d.1.–4.pk. norādītā manta (*surogācijas princips*). Tā kā laulātā atsevišķās mantas tiesiskās norobežotības galvenais mērķis ir nodrošināt viena laulātā mantisko (arī saimniecisko) patstāvību un neatkarību no otra laulātā, CL 91.p.1.d.5.pk.

noteikumi ir vērsti uz vienam laulātajam atsevišķi piederošās mantas masas sastāva *saglabāšanu vērtības (saimnieciskā) ziņā*.

Saskaņā ar surogācijas principu tāda naudā novērtējama tiesība vai mantas objekts, ar ko *saimnieciskā ziņā tikusi atvietota* kāda cita laulātā atsevišķajā mantā ietilpstoša tiesība vai šīs mantas objekts (mantisks labums), *uz likuma pamata* un neatkarīgi no atbilstošas darījumtiesiskās gribas *arī nonāk šajā mantā*. Izšķirošā nozīme ir nevis atvietotā un jauniegūtā mantiskā labuma izmantošanas mērķu līdzībai, bet gan jauniegūtā mantiskā labuma iegūšanā izlietoto līdzekļu izcelsmei no laulātā atsevišķās mantas. Proti, starp atvietoto un jauniegūto mantisko labumu objektīvi jāpastāv savstarpējam saimnieciskam sakaram. Tādējādi katra laulātā atsevišķajā mantā nonāk arī tie mantiskie labumi (t.i., naudā novērtējamās tiesības vai mantas objekti), ko laulības laikā attiecīgais laulātais 1) ar tiesisku darījumu iegādājas par savas atsevišķās mantas līdzekļiem, 2) saņem kā atlīdzību par bojātu, bojā gājušu vai atņemtu viņa sevišķās mantas objektu vai arī 3) iegūst uz viņa atsevišķajā mantā ietilpstošas tiesības pamata (sk. arī iepriekš: III, A, 5).

1. Mantiskie labumi, kas iegūti surogācijas ceļā

Atbilstoši CL 91.p.1.d.5.pk. laulātā atsevišķajā mantā, pirmkārt, nonāk tie mantiskie labumi, ko laulības laikā viņš ar tiesisku darījumu *iegādājas par savas atsevišķās mantas līdzekļiem*,¹⁸⁴ t.sk. arī tie mantiskie labumi, kas *iegūti, atsavinot kādu citu viņa atsevišķās mantas objektu*.¹⁸⁵ Šajā ziņā „iegādāšanās” jāsaprot plašākā nozīmē, un tā aptver ne tikai iegūšanu pirkšanas vai pārdošanas ceļā, bet arī, piem., mantiska labuma iegūšanu uz maiņas, uzņēmuma vai līzinga līguma pamata, tādā veidā aptverot jebkādu iegūšanu uz tiesiska darījuma pamata pret zināmu mantiska rakstura pretizpildījumu. Savukārt ar „atsevišķās mantas līdzekļiem” saprotami ne tikai naudas līdzekļi, bet arī citi atsevišķās mantas objekti (piem., kustamas un nekustamas lietas) un šajā mantā ietilpstošās tiesības vispār (piem., prasījuma tiesība, kas – kā atsevišķās mantas līdzeklis – cesijas rezultātā tiek atvietota ar saņemto atlīdzību par cedēto prasījuma tiesību). Tādējādi par laulātā atsevišķās mantas objektu kļūst, piem., nekustama lieta, kas privatizēta (izpirkta) par privatizācijas sertifikātiem, ko šim laulātajam piešķīrusi valsts,¹⁸⁶ kustama vai nekustama lieta, kura iegādāta par naudas

¹⁸⁴ Sk. arī: *Role*, 12.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-651/2007*, 82.–87.lpp.

¹⁸⁵ Sal.: *von Schilling*, S.205.

¹⁸⁶ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-467/2002*, 145.–149.lpp.; *CTP spried. lietā Nr.PAC-642/2003*, 2003.–2004.g., 413.–419.lpp.

līdzekļiem, kas savukārt iegūti, pārdodot citu nekustamo lietu (atsevišķās mantas objektu),¹⁸⁷ vai, piem., nekustama lieta, kas iegūta uz maiņas līguma pamata, šo lietu iemainot pret citu nekustamu lietu (atsevišķās mantas objektu),¹⁸⁸ kā arī, piem., izložu vai azartspēļu laimests, kas iegūts, izlietojot atsevišķās mantas naudas līdzekļus. Laulātā tieši izteikts vienpusējs paziņojums, ka uz tiesiskā darījuma pamata iegūtais ir viņa atsevišķās mantas objekts, nav nepieciešams un nav arī pietiekams pamats tam, lai notiktu surogācija.¹⁸⁹

Otrkārt, par laulātā atsevišķās mantas objektu kļūst tas, ko laulības laikā viņš *saņem kā atlīdzību par bojātu, bojā gājušu vai atņemtu* viņa atsevišķās mantas objektu (sal. CL 107.p.), piem., zaudējumu atlīdzība vai apdrošināšanas atlīdzība par bojātu vai bojā gājušu kustamu lietu (ciktāl apdrošināšanas prēmija ir tikusi maksāta no šī laulātā atsevišķās mantas līdzekļiem) vai, piem., atlīdzība par nekustamas lietas (atsevišķās mantas objekta) piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām. Par atsevišķās mantas objektu kļūst arī naudas summa vai lieta, kas saņemta no citas personas, pamatojoties uz laulātā prasījumu par netaisni iedzīvotā atdošanu, ja šī persona ir netaisni iedzīvojusies uz laulātā atsevišķās mantas rēķina.¹⁹⁰

Treškārt, par laulātā atsevišķās mantas objektu kļūst arī tas, ko laulības laikā viņš *iegūst uz atsevišķajā mantā ietilpstošas tiesības pamata*, piem., aizdevuma summa (kopā ar procentiem un citiem pieaugumiem), kas tiek atdota laulātajam, pamatojoties uz aizdevuma līgumu, ko viņš noslēdzis pirms laulības, vai, piem., pirkuma maksa, ko laulātais saņem, pamatojoties uz nomaksas pirkuma līgumu, ar ko pirms laulības noslēgšanas tikusi pārdota viņam piederoša kustama vai nekustama lieta. Jāpiebilst, ka CL 91.p.1.d.5.pk. attiecas arī uz dabiskajiem un civilajiem augļiem, kas iegūti, pamatojoties uz īpašuma vai kādu citu laulātā atsevišķajā mantā ietilpstošu tiesību. Taču šādu „ienākumu” nonākšanu laulātā atsevišķajā mantā jau regulē CL 91.p.1.d.4.pk. noteikumi par laulātā atsevišķās mantas ienākumiem, un šajā ziņā CL 91.p.1.d.5.pk. noteikumiem ir vienīgi pakārtota nozīme.

2. Izņēmumi no surogācijas principa

Likumā paredzētajos izņēmuma gadījumos mantisks labums, ar ko pilnībā vai daļēji ticis atvietots kāds cits mantisks labums no laulātā atsevišķās mantas, nonāk nevis šī laulātā atsevišķajā mantā, bet gan abu laulāto kopīgajā mantā. Šeit pirmām kārtām ir runa par tādiem

¹⁸⁷ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-403/2000*, 108.–111.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-651/2007*, 82.–87.lpp.

¹⁸⁸ Sk.: *CTP spried. lietā Nr.PAC-664/2001*, 2001.–2002.g., 365.–368.lpp.

¹⁸⁹ Sal.: *MünchKommBGB/Kanzleiter*, § 1418, Rn.11; *FamKomm Scheidung/Steck*, Art.196, N 9.

¹⁹⁰ Sal.: *MünchKommBGB/Kanzleiter*, § 1418, Rn.10.

patstāvīgiem mantiskiem labumiem, kas iegūti atbilstoši kādam no CL 89.p.2.d. paredzētajiem līdzdalības veidiem. Tā, piem., ģimenes mājoklis, kas laulības laikā iegūts laulāto kopīgi noslēgta tiesiska darījuma rezultātā, ieguldot abu laulāto atsevišķās mantas līdzekļus, vai ko ieguvis viens laulātais, bet apvienojot abu laulāto atsevišķās mantas līdzekļus, atbilstoši CL 89.p.2.d. noteikumiem kļūst par laulāto kopīgās mantas objektu.¹⁹¹

Bez tam surogācija nenotiek arī gadījumā, kad no viena laulātā atsevišķās mantas līdzekļiem tiek finansēta tāda priekšmeta iegāde (t.sk. tā uzturēšana vai uzlabošana), kas noder tikai otra laulātā personīgai lietošanai vai kas nepieciešams otra laulātā patstāvīgā darbā (CL 91.p.1.d.2.pk. izpratnē), jo šāds priekšmets uz likuma pamata kļūst par otra laulātā atsevišķās mantas objektu.

¹⁹¹ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-39/2002*, 135.–137.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-142/2003*, 38.–40.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-467/2008*, 41.–48.lpp.; sk. citādi: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-534/2004*, 70.–73.lpp.

V. Laulāto kopīgā manta

Saskaņā ar CL 89.p.2.d. laulāto kopīgā manta ir tās naudā novērtējamās tiesības, „ko laulības laikā laulātie iegūst kopīgi vai viens no viņiem, bet ar abu laulāto līdzekļiem vai ar otra laulātā darbības palīdzību”, turklāt „šaubu gadījumā jāpieņem, ka šī manta pieder abiem līdzīgās daļās”. Šajā normā ir regulēti laulāto *kopīgās mantas rašanās (iegūšanas) priekšnoteikumi*,¹⁹² kā arī tās *sadalījums* jeb *piederības samērs laulāto starpā*. Tādējādi pēc vispārīgā principa vienīgi tā manta, ko laulības laikā laulātie ieguvuši atbilstoši kādam no CL 89.p.2.d. paredzētajiem līdzdalības veidiem, ir uzskatāma par viņu kopīgo mantu. Šī manta pieder abiem laulātajiem tādās daļās, kādās viņi kopīgi ir piedalījušies tās iegūšanā. Vienīgi tad, ja nav iespējams pietiekami precīzi noteikt katra laulātā ieguldījuma apmēru, kopīgā manta jāatzīst par piederošu laulātajiem vienādās daļās.¹⁹³

A. Laulāto kopīgās mantas rašanās (iegūšanas) priekšnoteikumi

No laulāto kopīgās mantas rašanās (iegūšanas) priekšnoteikumu viedokļa attiecīgajai naudā novērtējamai tiesībai jābūt iegūtai *laulības laikā*. Turklāt, kā precizēts tiesu praksē,¹⁹⁴ šādas tiesības iegūšanas brīdī jāpastāv „*laulāto kopdzīvei*”¹⁹⁵ un laulāto „*kopīgai saimniecībai*”.¹⁹⁶ Tāpēc, piem., kustama vai nekustama lieta, ko viens laulātais ar saviem personīgajiem līdzekļiem ieguvis īpašumā pirms laulības šķiršanas, taču pēc laulāto kopdzīves un kopīgas saimniecības vešanas pārtraukšanas, nav atzīstama par laulāto kopīgās mantas objektu.¹⁹⁷ Tajā pašā laikā par laulāto kopīgās mantas objektu jāatzīst tāda kustama vai nekustama lieta, kas atbilstoši kādam no CL 89.p.2.d. paredzētajiem līdzdalības veidiem iegūta īpašumā pirms laulāto kopdzīves un kopīgas saimniecības vešanas pārtraukšanas, kaut arī pēc tam šī objekta iegāde daļēji tikusi finansēta tikai no viena laulātā līdzekļiem (piem., gadījumā, kad uz nomaksas pirkuma līguma pamata daļa no pirkuma maksas tikusi

¹⁹² Sk. arī: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-50/2008*, 656.–663.lpp.

¹⁹³ Tagad šāda laulāto kopīgās mantas jēdziena izpratne ir izteikta arī tiesu praksē, sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-37/2009*. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/files/archive/departament1/2009/37-ge.doc> (aplūkots 04.05.2010).

¹⁹⁴ Sk.: AT Senāta CD tiesu prakses apkopojuma „Tiesību normu piemērošana laulāto mantiskajās attiecībās” (2007.g.) 2.p.k.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-467/2008*, 41.–48.lpp.

¹⁹⁵ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-136/2004*, 48.–53.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-534/2004*, 70.–73.lpp.; *CTP spried. lietā Nr.PAC-236/2001*, 2001.–2002.g., 383.–387.lpp.; *CTP spried. lietā Nr.PAC-190/2002*, 2001.–2002.g., 373.–378.lpp.; *CTP spried. lietā Nr.PAC-1055/2003*, 2003.–2004.g., 429.–432.lpp.

¹⁹⁶ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-39/2002*, 135.–137.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-313/2006*, 54.–57.lpp.; *CTP spried. lietā Nr.PAC-782/2003*, 2003.–2004.g., 402.–405.lpp.

¹⁹⁷ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-651/2007*, 82.–87.lpp.; *CTP spried. lietā Nr.PAC-642/2003*, 2003.–2004.g., 413.–419.lpp.

samaksāta, izlietojot abu laulāto līdzekļus, bet atlikušo daļu pēc laulāto kopdzīves un kopīgas saimniecības vešanas pārtraukšanas ir samaksājis viens laulātais no saviem personīgajiem līdzekļiem).¹⁹⁸

Bez tam attiecīgajai naudā novērtējamai tiesībai jābūt iegūtai atbilstoši kādam no CL 89.p.2.d. paredzētajiem *līdzdalības veidiem*, jo šajā normā ir uzsvērtā *abu laulāto iegūstošas darbības* nepieciešamība. Ar šo priekšnoteikumu likumiskā laulāto vienlīdzīgas pārvaldības sistēma (sk. CL 89.–110.p.) principiāli atšķiras no līgumiskās laulāto mantas kopības sistēmas (sk. CL 124.–139.p.). Pastāvot laulāto mantas kopības sistēmai, visa laulības laikā iegūtā manta, izņemot laulības līgumā noteikto „atsevišķo mantu” (sk. CL 125.p.), ietilpst laulāto kopmantā, turklāt neatkarīgi no tā, vai vispār un kādā apmērā viens vai otrs laulātais ir piedalījies attiecīgās mantas iegūšanā (sk. CL 124.p.1.d.).¹⁹⁹ Turpretī, pastāvot laulāto vienlīdzīgas pārvaldības sistēmai, nevis laulības laikā iegūtā manta vispār, bet gan vienīgi tā laulības laikā iegūtā manta, kuras iegūšanā tieši vai netieši ir piedalījušies abi laulātie, ir laulāto kopīgā manta.²⁰⁰

Laulāto līdzdalība kopīgās mantas iegūšanā var izpausties vai nu tādējādi, ka attiecīgo naudā novērtējamo tiesību *abi laulātie „iegūst kopīgi”* (parasti – ar abu laulāto līdzekļiem vai kopīgu darbu), vai arī tādējādi, ka šādu tiesību *iegūst viens laulātais*, bet „*ar abu laulāto līdzekļiem vai ar otra laulātā darbības palīdzību*”. Tāpēc atkarībā no laulāto līdzdalības veida var izšķirt 1) kopīgi iegūto mantu, 2) mantu, ko ieguvis viens laulātais ar abu laulāto līdzekļiem, un 3) mantu, kuru ieguvis viens laulātais ar otra laulātā darbības palīdzību. Turklāt, ņemot vērā CL 91.p.1.d.4.pk. noteikumus un līgumslēgšanas brīvības principu, var izšķirt arī 4) citādā veidā iegūto mantu, kas atzīstama par laulāto kopīgo mantu CL 89.p.2.d. izpratnē.

B. Kopīgās mantas sadalījums laulāto starpā

Konstatējot to, ka zināma manta laulības laikā tikusi iegūta atbilstoši kādam no CL 89.p.2.d. paredzētajiem līdzdalības veidiem, vēl netiek atrisināts jautājums par šīs kopīgās mantas sadalījumu jeb piederības samēru laulāto starpā. Tāpēc strīda gadījumā minētais jautājums jāizlemj atsevišķi, nosakot katra laulātā ieguldījuma apmēru, un atkarībā no tā –

¹⁹⁸ Sk.: *CTP spried. lietā Nr.PAC-395/2000*, 1999.–2000.g., 309.–315.lpp.

¹⁹⁹ Sk.: *Vēbers*, 48., 49.lpp.

²⁰⁰ Ar šo priekšnoteikumu likumiskā laulāto vienlīdzīgas pārvaldības sistēma principiāli atšķiras arī no padomju ģimenes tiesībās regulētās t.s. „jauktās laulāto mantas sistēmas” (sk. Latvijas PSR Laulības un ģimenes kodeksa 20.–22.p.). Atbilstoši šai sistēmai visu laulības laikā iegūto mantu, izņemot likumā noteikto katra laulātā t.s. „personisko mantu” (sk. Latvijas PSR Laulības un ģimenes kodeksa 22.p.), uzskatīja par laulāto kopmantu, turklāt neatkarīgi no tā, cik daudz līdzekļu un darba katrs no laulātajiem bija ieguldījis šīs mantas iegūšanā, sk.: *Vēbers J.* Latvijas PSR ģimenes tiesības. Rīga: Zvaigzne, 1984, 52.lpp.

katra laulātā daļas lielumu laulāto kopīgajā mantā.²⁰¹ Šeit pirmām kārtām jāņem vērā *samērīgums*. Tas nozīmē, ka laulības laikā iegūtā kopīgā manta pieder laulātajiem tādās daļās, kādās viņi ar saviem līdzekļiem vai darbības palīdzību ir piedalījušies tās iegūšanā. Proti, katra laulātā daļa viņu kopīgajā mantā pēc vispārīgā principa jānosaka atbilstoši abu laulāto izdarīto ieguldījumu savstarpējam samēram.²⁰²

1. „*Mantas iegūšana*” un *kopīgās mantas sadalījums*

CL 89.p.2.d. noteikumi, kur laulāto līdzdalības veidi raksturoti, liekot uzsvāru uz „mantas iegūšanu”, var radīt kļūdainu iespaidu, ka abu laulāto ieguldījumu savstarpējais samērs kopīgās mantas *iegūšanas (iegādes) brīdī* ir izšķirošais kritērijs arī šīs mantas sadalījuma noteikšanā.

No vienas puses, attiecīgajai naudā novērtējamai tiesībai jābūt iegūtai atbilstoši kādam no CL 89.p.2.d. paredzētajiem līdzdalības veidiem, lai to varētu uzskatīt par laulāto kopīgajā mantā ietilpstošu tiesību. Tajā pašā laikā, no otras puses, laulāto ieguldījumu savstarpējais samērs šādas tiesības iegūšanas brīdī nav uzskatāms par izšķirošo kritēriju, nosakot kopīgās mantas sadalījumu laulāto starpā. Proti, atbilstoši CL 89.p.2.d. jēgai un mērķim jāņem vērā arī tas, kādā apmērā laulātie *turpmāk laulības laikā*, pastāvot laulāto kopdzīvei un kopīgai saimniecībai, ir piedalījušies jau iegūto kopīgo mantisko labumu uzturēšanā vai to vērtības paaugstināšanā. Nebūtu taisnīgi, ja par izšķirošo tiktu uzskatīts vienīgi abu laulāto ieguldījumu savstarpējais samērs viņu kopīgā mantiskā labuma iegūšanas (iegādes) brīdī (kur lielāka apmēra ieguldījumu, piem., varētu būt izdarījis viens laulātais), vienlaikus pilnībā ignorējot abu laulāto turpmāko līdzdalību šī mantiskā labuma apsaimniekošanā un uzlabošanā (kur lielāka apmēra ieguldījumu, piem., varētu būt izdarījis otrs laulātais).

Tādējādi no laulāto kopīgās mantas sadalījuma viedokļa CL 89.p.2.d. lietotais jēdziens „mantas iegūšana” saprotams *plašākā nozīmē*, un tas jēdzieniski aptver arī laulāto kopīgo mantisko labumu *uzturēšanu* un to *vērtības paaugstināšanu*. Ar mantiska labuma uzturēšanu jāsaprot tā būtības saglabāšana un pasargāšana no vērtības pazemināšanās, nodrošinot šī mantiskā labuma normālu (saimniecisku) izmantošanu (piem., nepieciešamo izdevumu taisīšana, lai uzturētu ķermenisku lietu, sk. CL 865.p.). Savukārt ar mantiska labuma vērtības paaugstināšanu saprotama tā izmantošanas iespēju uzlabošana vai ienesīguma palielināšana (piem., dzīvojamās mājas uzbūvēšana uz zemes gabala, centrālapkures ierīkošana,

²⁰¹ Sk.: *CTP spried. lietā Nr.PAC-395/2000*, 1999.–2000.g., 309.–315.lpp.

²⁰² Sal.: AT plēnuma 1996.gada 10.jūnija lēm. Nr.3 „Par likuma piemērošanu, izskatot lietas, kas izriet no ģimenes tiesiskajām attiecībām” 15.pk.2.d.

rekonstruējot dzīvojamo māju, ēkas paplašināšana, uzceļot piebūvi, zemes gabala labiekārtošana, ierīkojot meliorācijas sistēmu), kā arī izmantošanas mērķa maiņa, ciktāl tās rezultātā paaugstinās attiecīgā mantiskā labuma vērtība (piem., dzīvojamo telpu pārveidošana par biroja vai tirdzniecības telpām).

Tāpēc, nosakot kopīgās mantas sadalījumu laulāto starpā, saskaņā ar CL 89.p.2.d. jāņem vērā ne tikai abu laulāto ieguldījumu savstarpējais samērs attiecīgā mantiskā labuma iegūšanas (*iegādes*) brīdī, bet arī tas, kādā apmērā turpmāk laulības laikā katrs laulātais ir piedalījies šī mantiskā labuma *uzturēšanā* vai tā *vērtības paaugstināšanā*.

2. Laulāto kopīgās mantas vienlīdzīga sadalījuma prezumpcija

Ne vienmēr var pietiekami precīzi noteikt katra laulātā ieguldījuma apmēru viņu kopīgajā mantā (tās iegūšanā, uzturēšanā, vērtības paaugstināšanā). Tas jo īpaši attiecas uz gadījumiem, kad jānovērtē “otra laulātā darbības palīdzības” rezultātā izdarītā ieguldījuma apmērs. Tāpēc, lai atvieglotu pierādīšanu, CL 89.p.2.d. ir paredzēta t.s. „*laulāto kopīgās mantas vienlīdzīga sadalījuma prezumpcija*”,²⁰³ atbilstoši kurai šaubu gadījumā jāpieņem, ka laulāto kopīgā manta pieder abiem laulātajiem līdzīgās daļās (sk. tālāk: VIII, C, 4). Prezumpcija pamatojas uz to, ka tiesiskā novērtējuma ziņā laulāto ieguldījumi (arī dažāda veida ieguldījumi) viņu kopīgajā mantā pēc vispārīgā principa ir *līdzvērtīgi*. Turklāt šai prezumpcijai ir īpaši būtiska nozīme tad, ja attiecīgo naudā novērtējamo tiesību ir ieguvis viens no laulātajiem, bet ar otra laulātā „netiešu līdzdalību” (piem., gadījumā, kad šīs tiesības iegūšanas laikā otrs laulātais ikdienā ir rūpējies par mājāsaimniecību un laulāto kopīgajiem bērniem, sk. tālāk: V, E, 4, b).

Laulāto kopīgās mantas vienlīdzīga sadalījuma prezumpcija, pirmkārt, *attiecas vienīgi uz laulāto kopīgo mantu*, bet nevis uz laulības laikā iegūto mantu vispār. Ja ir šaubas par attiecīgās naudā novērtējamās tiesības raksturu, resp., par to, vai šī tiesība ietilpst laulāto kopīgajā mantā vai ne, minētā prezumpcija attiecībā uz šādu tiesību nav piemērojama. Otrkārt, šī prezumpcija ir *relatīva*, jo CL 89.p.2.d. paredzēto pieņēmumu, ka laulības laikā iegūtā kopīgā manta pieder laulātajiem līdzīgās daļās, ieinteresētais laulātais var „apgāzt”, *pierādot citādāku šīs mantas sadalījumu* (sk. CPL 96.p.4.d.).

²⁰³ Sk.: *Kalniņš E.* Par laulāto kopmantis prezumpcijām // JV, 1998, Nr.22.

3. Kopīgā manta kā kopīpašuma paveids un šī viedokļa kritika

Juridiskajā literatūrā izteikts viedoklis, ka laulības laikā iegūtā kopīgā manta ir *dalītā kopīpašuma paveids*,²⁰⁴ kurā katram laulātajam pieder *noteikta vai nosakāma domājamā daļa*.²⁰⁵ Līdz ar to šai mantai piemērojami CL vispārīgie noteikumi par kopīpašumu (sk. CL 1067.–1075.p.), ciktāl CL 89.–110.p. speciālajos noteikumos nav noteikts citādi.²⁰⁶ Arī tiesu praksē, izšķirot strīdus par laulāto kopīgo mantu, parasti tiek spriests par laulātā (prasītāja) īpašuma tiesības atzīšanu uz noteiktu domājamo daļu no strīdus kustamās vai nekustamās lietas (kopīgās mantas objekta), turklāt atsevišķi juridiskie aspekti tiek apsvērti, piemērojot CL vispārīgos noteikumus par kopīpašumu (piem., CL 1072.p.).²⁰⁷

Šim viedoklim nevar piekrist jau tāpēc vien, ka laulāto kopīgajā mantā ietilpst ne tikai laulāto īpašuma tiesības uz ķermeniskām lietām, bet arī citas tiesības. Proti, laulāto kopīgā manta sastāv no *dažāda veida naudā novērtējamām tiesībām*, kas iegūtas atbilstoši kādam no CL 89.p.2.d. paredzētajiem līdzdalības veidiem. Tā kā CL izpratnē par īpašuma tiesības priekšmetu var būt tikai ķermeniska lieta,²⁰⁸ CL 1067.–1075.p. noteikumi ir tieši piemērojami laulāto kopīpašuma tiesībām uz kustamām un nekustamām lietām. Citām laulāto kopīgajā mantā ietilpstošām absolūta rakstura tiesībām (piem., servitūta tiesībai, ķīlas tiesībai, tiesībām uz preču zīmi, kā arī no akcijām vai SIA kapitāla daļām izrietošajām līdzdalības tiesībām) CL 1067.–1075.p. noteikumus *var piemērot vienīgi pēc analogijas*, ņemot vērā atšķirības, kādas pastāv starp šīm tiesībām un īpašuma tiesību uz ķermenisku lietu.²⁰⁹ Turpretī laulāto kopīgajā mantā ietilpstošajām saistību tiesībām minētie noteikumi *nav piemērojami*; šādām saistību tiesībām, kas var būt gan dalītas, gan arī nedalītas jeb solidāras saistību tiesības (piem., saistību tiesība, kas radusies abu laulāto kopīgi noslēgta tiesiska darījuma rezultātā), jāpiemēro CL noteikumi par saistību kopsadalībnieku savstarpējām attiecībām (sk. CL 1669.–1690.p.).

²⁰⁴ Sk.: *von Schilling*, S.207, Fn.17; *Frīdenberga*, 9., 25.lpp.; *Paļčikovska*, Nr.36.

²⁰⁵ Sk.: *Vēbers*, 42., 49., 119.lpp.; sk. citādi: *Rozenfelds J.* Lietu tiesības. 3.izd. Rīga: Zvaigzne ABC, 2004, 66., 68., 69.lpp., kurš uzskata, ka laulāto kopīgajai mantai nav piemērojami CL 1067.–1075.p. noteikumi par kopīpašumu, kā arī: *Višņakova G.* Par laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām // *JV*, 1999, Nr.29, kura uzskata, ka laulāto kopīgā manta atrodas „laulāto nedalītā kopīpašumā”.

²⁰⁶ Sk.: *Paļčikovska*, Nr.36; *Bergmane*, Nekustamais īpašums kā laulāto kopīga manta, 28., 29.lpp.

²⁰⁷ Sk., piem.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-228/1999*, 437.–439.lpp.; *CTP spried. lietā Nr.PAC-89/2004*, 2003.–2004.g., 578.–584.lpp.

²⁰⁸ Sk.: *Grūtups/Kalniņš*, 25.lpp.

²⁰⁹ Par CL 1067.–1075.p. noteikumu attiecīgu piemērošanu vairāku personu tiesībām uz kopīgi radītu dizainparaugu sk. Dizainparaugu likuma 10.p.2.d., bet par šo noteikumu attiecīgu piemērošanu KCL 157.p. regulētajām vairāku personu tiesībām uz viņiem kopīgi piederošu kapitālsabiedrības akciju vai kapitāla daļu, sk.: *Strupiņš A.* Komerclikuma komentāri. III. B daļa. Komersanti. XI sadaļa. Kapitālsabiedrības (134.–184.panti). Rīga: „A.Strupiņa juridiskais birojs” SIA, 2003, § 221.

Minētajam viedoklim nevar piekrist arī tāpēc, ka precīzs viena vai otra mantiska labuma piederības samērs laulāto starpā tikai retos gadījumos ir „redzams” (darīts zināms) trešajām personām, kā rezultātā *abi laulātie* ir formāli leģitimēti kā tiesīgās personas, kurām kopīgi pieder attiecīgais mantiskais labums noteiktās daļās (piem., gadījumā, kad laulāto kopīpašuma tiesība, sk. CL 1067.p.1.d., vai koplietojuma tiesība, sk. CL 1192.p.2.d., uz nekustamu lietu ir nostiprināta zemesgrāmatā katram laulātajam piederošās daļas apmērā, sk. ZGL 49.p.). Parasti pret trešajām personām tikai *viens no laulātajiem* ir formāli leģitimēts kā tiesīgā persona (piem., gadījumā, kad zemesgrāmatā ir nostiprināta viena laulātā īpašuma tiesība uz tādu nekustamu lietu, kas iegūta ar abu laulāto līdzekļiem CL 89.p.2.d. izpratnē un kas tādējādi „faktiski pieder” abiem laulātajiem kopīgi). Nereti šī laulātā tiesisko statusu pastiprina kāda no t.s. piederības prezumpcijām, piem., nekustamas lietas piederības prezumpcija (sk. CL 994.p.1.d.) vai kuģa piederības prezumpcija (sk. Jūras kodeksa²¹⁰ 16.p.1.d.). Turklāt attiecībā uz dažiem publiskai reģistrācijai pakļautiem kustamās mantas veidiem saskaņā ar likumu juridiski pat nav iespējams reģistrācijas ceļā darīt zināmu trešajām personām faktu, ka attiecīgais mantiskais labums pieder abiem laulātajiem kopīgi.²¹¹ Šāds juridiskais stāvoklis, kas pret trešajām personām *nenodrošina pietiekamu publicitāti* laulāto kopīgajai mantai, juridiskajā literatūrā visai trāpīgi ticis nodēvēts arī par „slēpto kopīpašumu”.²¹²

4. Kopīgā manta kā tiesību kopība un mantas vērtības sadalījuma kritērijs

CL 89.p.2.d. noteikumi par kopīgās mantas piederību abiem laulātajiem (kas šaubu gadījumā „pieder abiem līdzīgās daļās”) jāiztulko nevis atbilstoši kopīpašuma institūtu regulējošo noteikumu jēgai, bet gan ņemot vērā to, ka laulāto kopīgā manta ir *tiesību kopība*, kas sastāv no dažāda veida naudā novērtējamām tiesībām. Minēto cita starpā apstiprina tas, ka CL 89.–110.p. noteikumos nav lietots jēdziens „domājamā daļa” (kas savukārt ir lietots CL 1067.–1075.p. noteikumos par kopīpašumu). Apzīmējot viena laulātā tiesisko statusu attiecībā uz kopīgo mantu, CL 89.–110.p. konsekventi lietots jēdziens „laulātā daļa laulāto

²¹⁰ Jūras kodekss: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2003, Nr.91.

²¹¹ Tā, piem., gadījumā, kad SIA kapitāla daļa pieder vairākām personām kopīgi, tikai viena no šīm personām ir ierakstāma SIA dalībnieku reģistrā kā sabiedrības dalībnieks (sk. KCL 157., 187.p.). Arī tāds transportlīdzeklis, kas pieder vairākām personām kopīgi, saskaņā ar likumu ir reģistrējams tikai uz viena kopīpašnieka vārda (sk. Ceļu satiksmes likuma 10.p.2.d.). Taču zināma publicitāte kopīpašuma tiesībai uz šādu transportlīdzekli tiek nodrošināta ar transportlīdzekļa reģistrācijas apliecību. Ja transportlīdzeklis pieder vairākām personām (piem., abiem laulātajiem kopīgi), reģistrācijas apliecību izsniedz uz viena kopīpašnieka vārda ar atzīmi „kopīpašums” (sk. Ceļu satiksmes likuma 13.p.3.d.).

²¹² Sk.: *Paļčikovska*, Nr.36.

kopīgajā mantā”, kas nav identisks jēdzienam „kopīpašnieka domājamā daļa kopējā lietā” (sk. CL 1072.p.).²¹³

a) „Laulātā daļa laulāto kopīgajā mantā”. Kopīpašniekam piederošā „domājamā daļa” CL 1072.p. izpratnē ir kopīpašnieka tiesiskais statuss attiecībā uz kopīpašumā esošo ķermenisko lietu. Domājamā daļa kā bezķermeniska lieta ir patstāvīgs privāttiesiskās apgrozības objekts, kas vienlaikus kalpo par mērauklu ienākumu un izdevumu (plašākā nozīmē) sadalīšanai kopīpašnieku starpā (sk. CL 1069.–1071.p.).²¹⁴ Taču pats svarīgākais ir tas, ka kopīpašuma tiesības priekšmets ir vairāku tiesību subjektu kopīpašumā esoša *patstāvīga ķermeniska lieta*, turklāt šai tiesībai ir *absolūts raksturs* un tā ir spēkā pret jebkuru trešo personu.

Savukārt „laulātā daļa laulāto kopīgajā mantā” definējama kā laulātā tiesiskais statuss attiecībā uz laulāto kopīgās mantas sastāvā ietilpstošo dažāda veida naudā novērtējamo *tiesību kopumu*. Tā kā laulāto kopīgā manta ir tiesību kopība, šī mantas masa nav uzskatāma par patstāvīgu tiesību objektu un – kā tāda – nevar būt īpašuma vai kādas citas absolūta rakstura tiesības priekšmets (sk. iepriekš: III, A, 2, b). Tāpēc arī „laulātā daļa laulāto kopīgajā mantā” – kā šī laulātā „daļību” minētajā mantas masā – nevar uzskatīt par patstāvīgu privāttiesiskās apgrozības objektu (atšķirībā no „domājamās daļas” CL 1072.p. izpratnē), un tā principā kalpo vienīgi par *mērauklu laulāto kopīgās mantas sadalījuma noteikšanai* (mantas dalīšanas vai pārdzīvojušā laulātā daļas nodalīšanas gadījumā, sk. CL 89.p.2.d., 109.p.). Citiem vārdiem, laulātā tiesiskais statuss attiecībā uz laulāto kopīgās mantas sastāvā ietilpstošo tiesību kopumu juridiski nevar izpausties kā šim laulātajam piederoša „īpaša”, absolūta rakstura tiesība uz zināmu kopīgās mantas daļu (resp., uz zināmu „domājamo daļu” no ikvienas naudā novērtējamās tiesības, kas ietilpst šajā mantā).

Tāpēc CL 89.p.2.d. noteikumi par kopīgās mantas piederību abiem laulātajiem (kas šaubu gadījumā „pieder abiem līdzīgās daļās”) iztulkojami tādējādi, ka starp laulātajiem ir *sadalīta kopīgās mantas vērtība* katram laulātajam pienākošās daļas apmērā (t.s. „mantas vērtības sadalījuma kritērijs”). Proti, katram laulātajam ir nevis kāda „īpaša”, absolūta rakstura (arī pret trešajām personām spēkā esoša) tiesība uz noteiktu vai nosakāmu „domājamo daļu” no kopīgās mantas, bet gan *relatīva* rakstura (principā vienīgi pret otru laulāto spēkā esoša) tiesība uz *zināmu*, t.i., *noteiktu* vai *nosakāmu daļu no kopīgās mantas vērtības*. Turklāt juridiskajā literatūrā, raksturojot laulātā tiesisko statusu attiecībā uz laulāto

²¹³ Tāpat kā jēdziens „kopīgā manta” nav identisks jēdzienam „kopīpašums”, sk. arī: *Bergmane*, Nekustamais īpašums kā laulāto kopīga manta, 28.lpp.; *Bergmane*, Nekustamais īpašums laulāto mantiskajās attiecībās, 47.lpp.

²¹⁴ Sk.: *Grūtups/Kalniņš*, 266.–268.lpp.; sal.: *Rey*, N 643 ff.

kopīgo mantu, ir ticis atzīts, ka laulāto kopīgās mantas dalīšanas gadījumā katram laulātajam vienam pret otru ir „*prasījums*” (*Anspruch*) par atbilstošu daļu (šaubu gadījumā – pusi) no viņu kopīgās mantas,²¹⁵ kas var tikt kvalificēts vienīgi kā personisks (saistībtiesisks), resp., kā pret otru laulāto (vai viņa mantiniekiem) vērsts laulātā prasījums par viņam pienākošos daļu no kopīgās mantas vērtības.

Laulāto „dalība” viņu kopīgajā mantā *parasti nesakrīt* ar laulāto formālo leģitimāciju, kas izriet no attiecīgā publicitātes līdzekļa (piem., no kustamas lietas valdījuma vai īpašuma tiesības uz šādu lietu reģistrācijas publiskā reģistrā, vai, piem., no īpašuma tiesības uz nekustamu lietu nostiprinājuma zemesgrāmatā), jo vairumā gadījumos laulātie pret trešajām personām nav formāli leģitimēti kā tādas tiesīgās personas, kurām „kopīgi pieder” viens vai otrs mantiskais labums. Turklāt arī tad, ja attiecībā uz atsevišķiem mantiskiem labumiem šāda formālā leģitimācija pastāv (piem., gadījumā, kad zemesgrāmatā ir nostiprināta laulāto kopīpašuma tiesība uz nekustamu lietu katram laulātajam piederošās domājamās daļas apmērā), tā parasti neaptver visu laulāto kopīgās mantas sastāvu. CL 89.p.2.d. noteikumi nenovērš minētās leģitimācijas neatbilstību laulāto faktiski izdarīto ieguldījumu savstarpējam samēram, kā arī neaizstāj šīs leģitimācijas neesamību, jo šajā normā laulāto kopīgās mantas rašanās (iegūšanas) priekšnoteikumi un tās sadalījums laulāto starpā ir regulēts no *laulāto savstarpējo tiesisko attiecību viedokļa*.

Tāpēc, iztulkojot CL 89.p.2.d. noteikumus par katra „laulātā daļu laulāto kopīgajā mantā”, nedrīkst pakļaut vienādam tiesiskajam novērtējumam laulāto savstarpējās tiesiskās attiecības un viņu tiesiskās attiecības ar trešajām personām. Laulāto savstarpējās tiesiskajās attiecībās (ciktāl viņi nav vienojušies citādi) izšķirošā nozīme ir tam, kāds ir *katra laulātā ieguldījuma apmērs* viņu kopīgajā mantā (tās iegūšanā, uzturēšanā, vērtības paaugstināšanā), jo no laulāto ieguldījumu savstarpējā samēra ir atkarīgs viņu kopīgās mantas sadalījums un katram laulātajam pienākošās daļas lielums. Turpretī laulāto tiesiskajās attiecībās ar trešajām personām – jautājumā par zināma mantiska labuma piederību abiem laulātajiem – principiāla nozīme ir *laulāto formālajai leģitimācijai*, resp., tam, vai atbilstoši attiecīgajam publicitātes līdzeklim abi laulātie uzstājas kā tiesīgās personas, kurām kopīgi pieder konkrētais mantiskais labums noteiktās daļās.

b) Mantas vērtības sadalījuma kritērijs. Ņemot vērā kopīgās mantas vērtības sadalījuma kritēriju, laulāto tiesisko statusu attiecībā uz kopīgo mantu juridiski iespējams raksturot daudz *precīzāk* un *visaptverošāk*.

²¹⁵ Sk.: *von Schilling*, S.195, 205.

Tas pirmām kārtām attiecas uz laulāto kopīgajā mantā ietilpstošajām *saistību tiesībām* un jo īpaši – uz nedalītām jeb solidārām saistību tiesībām, kuras laulātajiem juridiski nemaz nevar piederēt „domājamās daļās” (CL 1072.p. izpratnē). Uz solidāras saistību tiesības pamata katrs laulātais kā kopkreditors var prasīt visu saistības izpildījumu (sk. CL 1677.p.). Turklāt tam laulātajam, kurš saņēmis no parādnieka visu saistības izpildījumu, ir pienākums uz likuma pamata izdot otram laulātajam viņam pienākošos daļu no izpildījuma vērtības (sk. CL 1678.p., 89.p.2.d.). Bez tam arī tad, ja attiecībā pret parādnieku tikai viens no laulātajiem ir legītimēts kā tiesīgā persona (kreditors), kurai formāli pieder tāda saistību tiesība, kas iegūta atbilstoši kādam no CL 89.p.2.d. paredzētajiem līdzdalības veidiem, otram laulātajam – laulāto savstarpējās tiesiskajās attiecībās – pēc vispārīgā principa ir tiesība uz viņam pienākošos daļu no saņemtā saistības izpildījuma vērtības.

No *īpašuma tiesību* un citu *absolūta rakstura tiesību* (piem., intelektuālā īpašuma tiesību, no akcijām vai SIA kapitāla daļām izrietošo līdzdalības tiesību) viedokļa jāņem vērā, ka gadījumā, kad, piem., laulāto kopīpašuma tiesībai uz kustamu vai nekustamu lietu ir nodrošināta nepieciešamā publicitāte (piem., ar šīs tiesības publisku reģistrāciju uz abu laulāto vārda Latvijas Kuģu reģistrā vai zemesgrāmatā), pret trešajām personām abi laulātie ir formāli legītimēti kā tiesīgās personas (kopīpašnieki), kurām pieder noteiktas domājamās daļas no kopējās lietas.²¹⁶ Turpretī tad, ja īpašuma vai cita absolūta rakstura tiesība ir iegūta atbilstoši kādam no CL 89.p.2.d. paredzētajiem līdzdalības veidiem, taču pret trešajām personām kā tiesīgā persona ir legītimēts tikai viens no laulātajiem, otram laulātajam pēc vispārīgā principa ir vienīgi tiesība uz viņam pienākošos daļu no attiecīgā kopīgās mantas objekta (t.sk. augļu, citu ienākumu un pieaugumu) vērtības. Ja šādā gadījumā formāli legītimētais laulātais bez otra laulātā piekrišanas rīkojas ar laulāto kopīgajā mantā ietilpstošu īpašuma vai citu absolūta rakstura tiesību (piem., intelektuālā īpašuma tiesību), to atsavinot par labu labticīgai trešajai personai, otram laulātajam ir tikai personisks (saistībtiesisks) prasījums pret pirmo laulāto par viņam pienākošās daļas vērtības atlīdzību naudā (bet nevis, piem., liettiesisks prasījums pret labticīgo trešo personu par īpašuma tiesības atzīšanu uz zināmu domājamo daļu no prettiesīgi atsavinātā kopīgās mantas objekta).²¹⁷ Šādas tiesiskās sekas viena laulātā rīcībai ar kopīgo kustamo mantu izriet no CL 90.p.3.d. noteikumiem (sal. CL 1065.p.),²¹⁸ bet viena laulātā

²¹⁶ Turklāt arī kopīpašuma gadījumā starp kopīpašniekiem pēc būtības ir sadalīta kopējās lietas vērtība, sk.: *Erdmann*, I, S.147, 148; *Erdmann*, II, S.20–23; *Konradi F., Valters A.* (Sast.) *Civīllikumi ar paskaidrojumiem. Otrā grāmata. Lietu tiesības*. Rīga: Grāmatrūpnieks, 1935, 194.lpp.; sal.: *Grūtups/Kalniņš*, 252.lpp.

²¹⁷ Sal.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-5/2002*, 706.–710.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-543/2005*, 51.–55.lpp.

²¹⁸ Sal.: *von Schilling*, S.200; *Paļčikovska*, Nr.37.

rīcībai ar kopīgo nekustamo mantu – no ZGL 1.p. nostiprinātā zemesgrāmatu publiskās ticamības principa.²¹⁹

Visbeidzot, mantas vērtības sadalījuma kritērijs dod zināmas priekšrocības, piem., gadījumā, kad uz vienu laulāto attiecas likumā paredzēts aizliegums iegūt īpašuma tiesību uz konkrētu nekustamo lietu.²²⁰ Arī tad, ja šādas nekustamās lietas iegūšanā minētais laulātais (kopā ar otru laulāto) ir piedalījies ar saviem līdzekļiem vai darbību (CL 89.p.2.d. izpratnē), viņš juridiski nemaz nevar iegūt īpašuma tiesību uz atbilstošu domājamo daļu no tās, kā rezultātā šī lieta parasti tiek ierakstīta zemesgrāmatā uz otra laulātā vārda. Tajā pašā laikā pirmajam laulātajam – laulāto savstarpējās tiesiskajās attiecībās – saskaņā ar CL 89.p.2.d. ir tiesība uz viņam pienākošos daļu no minētās nekustamās lietas vērtības.

C. Kopīgi iegūtā manta

Laulāto kopīgajā mantā pirmām kārtām ietilpst tās naudā novērtējamās tiesības, ko laulības laikā, pastāvot laulāto kopdzīvei un kopīgai saimniecībai, abi laulātie ir ieguvuši kopīgi (sk. CL 89.p.2.d.). Šeit uzsvars likts uz „kopīgu iegūšanu”, kas var izpausties vai nu tādējādi, ka 1) *abi laulātie tiešā veidā ir piedalījušies* attiecīgās naudā novērtējamās tiesības iegūšanā, vienlaikus uzstājoties kā jauniegūtā mantiskā labuma „juridiskie ieguvēji”, vai arī tādējādi, ka 2) attiecīgais mantiskais labums ir *tieši cēlies* no laulāto kopīgās mantas.

1. Manta, kas iegūta kopīgi noslēgta darījuma rezultātā

Ar abu laulāto tiešu piedalīšanos mantas iegūšanā pirmām kārtām saprotama attiecīgās naudā novērtējamās tiesības iegūšana kopīgi noslēgta tiesiska darījuma rezultātā,²²¹ abiem laulātajiem uzstājoties kā darījuma pusei un kā attiecīgā mantiskā labuma ieguvējiem.

a) Kopīgi noslēgts darījums. Ar kopīgi noslēgtu darījumu (īstā nozīmē) saprotams tāds tiesisks darījums, kurā abi laulātie *atklāti uzstājas kā darījuma viena puse* (piem., pirkuma līgums ar trešo personu par nekustamas lietas iegādi, kurā abi laulātie uzstājas kā pircēji un kā noteiktu nekustamās lietas domājamo daļu ieguvēji). Šādos gadījumos mantiskā

²¹⁹ Sal.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-5/2002*, 706.–710.lpp.

²²⁰ Sk., piem., lik. „Par zemes reformu Latvijas Republikas pilsētās” 21.p.2.d. (Par zemes reformu Latvijas Republikas pilsētās: LR likums. 20.11.1991. Ziņotājs, 19.12.1991., Nr.49) un lik. „Par zemes privatizāciju lauku apvidos” 29.p.2.d. (Par zemes privatizāciju lauku apvidos: LR likums. 09.07.1992. Ziņotājs, 20.08.1992., Nr.32).

²²¹ Sk.: AT plēnuma 1996.gada 10.jūnija lēm. Nr.3 „Par likuma piemērošanu, izskatot lietas, kas izriet no ģimenes tiesiskajām attiecībām” 15.pk.2.d.; *Paļčikovska*, Nr.36.

labuma iegūšanā parasti tiek *ieguldīti abu laulāto līdzekļi*, kas var būt gan viņu kopīgie līdzekļi (piem., laulāto kopīgās mantas ienākumi), gan arī katra laulātā personīgie līdzekļi (piem., laulātā atsevišķās mantas ienākumi vai nopelnītā darba samaksa). Tāpat, pamatojoties uz laulāto kopīgi noslēgtu darījumu, mantiskā labuma iegūšanā var būt *ieguldīts abu laulāto darbs* (ja, piem., laulātie ir kopīgi noslēguši uzņēmuma līgumu par zināma pasūtījuma izpildīšanu pret atlīdzību). Par kopīgi iegūtu uzskatāms arī tāds mantisks labums, kas iegūts laulāto kopīgi noslēgta *bezatlīdzības darījuma* (piem., dāvinājuma līguma) rezultātā. Tā, piem., par kopīgi iegūtu uzskatāmas t.s. „kāzu dāvanas”, ko abiem jaunlaulātajiem uzdāvinājuši kāzu viesi, vai, piem., trešo personu dāvanas laulātajiem viņu kāzu jubilejās. Turklāt šaubu gadījumā, kad nav iespējams pietiekami droši konstatēt, vai attiecīgais mantiskais labums uzdāvināts par labu vienam vai abiem laulātajiem, jāpieņem, ka tas uzdāvināts par labu abiem laulātajiem, un tas ir jāatzīst par kopīgi iegūtu.²²²

Tam, vai laulātie kopīgi slēguši darījumu tieši ar nolūku iegūt kopīgu mantu, pēc vispārīgā principa nav juridiskas nozīmes. Tāpat nav nepieciešams, lai viņu kopīgi noslēgtais darījums būtu slēgts ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām. Ja laulātie kopīgi noslēguši darījumu, lai apmierinātu ģimenes vai kopīgās mājsaimniecības vajadzības (sk. CL 96.p.1.d.), uz šāda darījuma pamata iegūtais mantiskais labums nešaubīgi jāuzskata par „kopīgi iegūtu” CL 89.p.2.d. izpratnē, un tas nonāk laulāto kopīgajā mantā. Taču gadījumā, kad kopīgi noslēgta darījuma rezultātā iegūts tāds priekšmets, kas noder tikai viena laulātā personīgai lietošanai vai vajadzīgs viņa patstāvīgā darbā, tas izņēmuma kārtā ir uzskatāms par šī laulātā atsevišķās mantas objektu (sk. CL 91.p.1.d.2.pk.). Tajā pašā laikā atkarībā no apstākļiem otram laulātajam, izbeidzoties laulībai, var būt no CL 84.p. izrietošs naudas prasījums pret pirmo laulāto par izdarītā ieguldījuma atbilstošu atlīdzināšanu (sk. tālāk: VII, D, 1).

Kopīgi noslēgta darījuma rezultātā iegūtā mantiskā labuma piederības samērs jānosaka atbilstoši attiecīgā darījuma saturam. Ja no darījuma satura to nevar izsecināt un starp laulātajiem pastāv strīds, šādi iegūtā mantiskā labuma piederības samērs jānosaka atbilstoši katra laulātā ieguldījuma apmēram (resp., atbilstoši laulāto ieguldījumu savstarpējam samēram), bet šaubu gadījumā – līdzīgās daļās.

b) Darījums, kas noslēgts, izlietojot „atslēgas varu”. Izņēmuma kārtā ar abu laulāto kopīgi noslēgtu darījumu jāsaprot arī tāds tiesisks darījums, ko viens laulātais saskaņā ar CL 87.p.1.d. noteikumiem noslēdzis *kopīgās mājsaimniecības ietvaros*. Atbilstoši CL 87.p.1.d. šāds darījums *atzīstams par noslēgtu arī otra laulātā vārdā*, un abi laulātie

²²² Sal.: FamKomm Scheidung/Steck, Art.198, N 11.

iegūst kopparādnieka un kopkreditora statusu (sal. CL 96.p.1.d.),²²³ ja vien no lietas apstākļiem nav redzams pretējais.

CL 87.p.1.d. ir regulēta īpaša veida pārstāvības vara jeb t.s. „*atslēgas vara*” („*Schlüsselpotenz*”), t.i., laulāto tiesība, pastāvot viņu kopdzīvei un kopīgai saimniecībai, mājsaimniecības ietvaros uz likuma pamata atvietot vienam otru. Šīs normas pamatmērķis ir nodrošināt *nepieciešamo saimnieciskās rīcības brīvību* tam laulātajam, kurš ikdienā ved mājsaimniecību un kurš, slēdzot darījumus kopīgās mājsaimniecības ietvaros, parasti nerīkojas ar saviem paša ienākumiem. Minētais mērķis tiek panākts, paredzot otra laulātā solidāru līdztatbildību par saistībām, kas izriet no šādiem darījumiem. Bez tam CL 87.p.1.d. mērķis ir *privāttiesiskās apgrozības aizsardzība*, jo kreditori neatkarīgi no tā, kurš no laulātajiem ir noslēdzis darījumu kopīgās mājsaimniecības ietvaros, ir tiesīgi vērst savus prasījumus pret abiem laulātajiem kā kopparādniekiem. Praksē CL 87.p.1.d. noteikumiem ir nozīme gadījumos, kad šādi darījumi tiek slēgti, neizdarot visas nolīgtās atlīdzības tūlītēju samaksu, kā arī gadījumos, kad viens laulātais, noslēdzot darījumu, ir rīkojies bez otra laulātā pilnvarojuma.²²⁴

No CL 87.p.1.d. regulētās *pārstāvības varas robežu* viedokļa laulāto tiesība atvietot vienam otru attiecas uz konkrētās ģimenes mājsaimniecības vajadzību *atbilstošu (pienācīgu) apmierināšanu*, kuras veids un apmērs ir atkarīgs no laulāto *dzīves apstākļiem*. Tāpēc apspriežot to, vai darījums uzskatāms par noslēgtu kopīgās mājsaimniecības ietvaros CL 87.p.1.d. izpratnē, jāņem vērā tie paši kritēriji, kas nosaka CL 84.p. regulētā laulāto pienākuma uzturēt ģimeni apjomu. Šie kritēriji ir laulāto ienākumu līmenis un mantas stāvoklis vispār, ģimenes locekļu īpašās vajadzības, laulāto dzīvesveids un labklājības līmenis, kā arī tādas ģimenes caurmēra patēriņš, kas atrodas salīdzināmā sociālā stāvoklī, ja vien konkrētās ģimenes faktiskais patēriņš to nepārsniedz (sk. tālāk: V, E, 2, a). Taču tā kā CL 87.p.1.d. noteikumi ir vērsti uz privāttiesiskās apgrozības aizsardzību, izšķirošā nozīme ir nevis faktiskajam laulāto mantas stāvoklim un viņu ienākumu līmenim, bet gan „*ārēji redzamajam*” *laulāto dzīvesveidam* (resp., laulāto „stāvoklim sabiedrībā”), kādu to objektīvi var uztvert labticīga trešā persona.²²⁵

²²³ Kaut gan CL 87.p. nav tiešā veidā paredzēts, ka uz tāda darījuma pamata, kuru viens laulātais noslēdzis kopīgās mājsaimniecības ietvaros, abi laulātie pēc vispārīgā principa iegūst kopparādnieka un kopkreditora statusu, tas izriet no CL 87.p. jēgas un mērķa (sal. arī: *Pačikovska*, Nr.37; *Bergmane*, Nekustamais īpašums laulāto mantiskajās attiecībās, 48.lpp.). Līdzīgi šāda darījuma tiesiskās sekas ir regulētas arī Vācijas Civilkodeksa 1357.p. (abi laulātie ir kopparādnieki un kopkreditori) un Šveices Civilkodeksa 166.p. (abi laulātie ir kopparādnieki).

²²⁴ Sal.: *Jauernig/Berger*, § 1357, Rn.1; *Schlüter*, Rn.86 f; sk. arī: *von Schilling*, S.188.

²²⁵ Sal.: *Schlüter*, Rn.88; *Jauernig/Berger*, § 1357, Rn.3 f; *Hausheer/Geiser/Aebi-Müller*, N 08.59; *von Schilling*, S.188, Fn.3.

Ņemot vērā minēto, CL 87.p.1.d. noteikumi, pirmkārt, attiecas uz *tipiskiem mājsaimniecības darījumiem*, piem., ģimenes locekļiem nepieciešamā ēdiena un apģērba iegāde, ģimenes mājokļa īres līguma noslēgšana un šī mājokļa uzturēšana, mājsaimniecībai vajadzīgo mājturības priekšmetu (piem., ledusskapja, veļas mašīnas, trauku mazgājamās mašīnas, arī mēbeļu) iegāde un remonts, līguma noslēgšana ar komunālo pakalpojumu un elektronisko sakaru pakalpojumu sniedzējiem, kurināmā iegāde. Ar tipisku mājsaimniecības darījumu saprotams arī līgums par vieglās automašīnas vai cita transportlīdzekļa iegādi un remontu, ja vien šis transportlīdzeklis tiek izmantots tikai un vienīgi kopīgās mājsaimniecības vajadzībām (t.sk. kopīgām ģimenes locekļu brīvā laika izmantošanas vajadzībām), bet nevis viena laulātā profesionālām vajadzībām. Otrkārt, CL 87.p.1.d. noteikumi attiecas uz citiem darījumiem, kuru mērķis ir *laulāto un viņu kopīgo bērnu* (kurus laulātajiem ir pienākums uzturēt un kuri dzīvo ar viņiem nedalītā saimniecībā, sk. CL 179.p.1.d., 214.p.) *personisko (arī sevišķo) vajadzību apmierināšana*, piem., kosmētikas, rotaļlietu un mācību grāmatu iegāde, līguma noslēgšana par ģimenes locekļu veselības aprūpi (ārstēšanos) vai kopīgu brīvā laika izmantošanu. Jāpiebilst, ka CL 87.p.1.d. noteikumi piemērojami arī kredītlīgumiem un līgumiem ar atlikto maksājumu (piem., aizdevuma, līzings, nomaksas pirkuma līgumiem), ja vien tie ir saistīti ar tādu priekšmetu iegādi, kas paredzēti kopīgās mājsaimniecības vajadzību atbilstoši apmierināšanai. Tajā pašā laikā CL 87.p.1.d. noteikumi nav piemērojami, piem., viena laulātā noslēgtam nekustamas lietas pirkuma līgumam vai līgumam, kas paredzēts šādas iegādes finansēšanai, uzņēmuma līgumam par dzīvojamās mājas būvniecību (arī tad, ja attiecīgā nekustamā lieta paredzēta ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām plašākā nozīmē), kā arī tādiem darījumiem, kas attiecas tikai uz viena laulātā profesionālo vai tīri mantiski tiesisko jomu (piem., viena laulātā noslēgtam kapitālsabiedrības dibināšanas vai SIA kapitāla daļu pirkuma līgumam, finanšu instrumentu pirkuma līgumam, dzīvības apdrošināšanas līgumam).²²⁶

Ar CL 87.p.1.d. ietverto *izslēdzošo norādi* – „ja no lietas apstākļiem nav redzams pretējais” – domāts gadījums, kad 1) laulātais ir noslēdzis darījumu tikai un vienīgi otra laulātā vārdā, rīkojoties uz otra laulātā pilnvarojuma (izdotās pilnvaras) pamata un skaidri darot zināmu otram līdzējam par savas solidarās līdzatbildības izslēgšanu, kā arī gadījums, kad 2) laulātais, noslēdzot darījumu savā vārdā, skaidri ir darījis zināmu otram līdzējam, ka otrs laulātais neatbildēs par šī darījuma sekām. Kā vienā, tā otrā gadījumā ir nepieciešama otra līdzēja piekrišana CL 87.p.1.d. paredzētās abu laulāto solidarās atbildības izslēgšanai.

²²⁶ Sal.: *Schlüter*, Rn.88; *Hk-BGB/Kemper*, § 1357, Rn.9 f; *Schwab*, Rn.166 ff; *Gernhuber J., Coester-Waltjen D.* Familienrecht. 5.Aufl. München: Verlag C.H.Beck, 2006, § 19, Rn.57 ff; *Hausheer/Geiser/Aebi-Müller*, N 08.60 ff.

Turklāt tāda priekšmeta iegāde, kas, piem., noder tikai viena laulātā personīgai lietošanai (sk. CL 91.p.1.d.2.pk.), pati par sevi neizslēdz CL 87.p.1.d. paredzēto otra laulātā solidāro līdzatbildību.²²⁷

Darījums, ko viens laulātais saskaņā ar CL 87.p.1.d. noteikumiem noslēdzis kopīgās mājsaimniecības ietvaros, uz *likuma pamata* ir „atzīstams par noslēgtu arī otra laulātā vārdā” un līdz ar to – arī *par labu* otram laulātajam.²²⁸ Tāpēc mantiskais labums, kas iegūts uz šāda darījuma pamata, ir jāuzskata par „kopīgi iegūtu” CL 89.p.2.d. izpratnē. Strīda gadījumā šī mantiskā labuma piederības samērs jānosaka atbilstoši katra laulātā ieguldījuma apmēram (resp., atbilstoši laulāto ieguldījumu savstarpējam samēram), bet šaubu gadījumā – līdzīgās daļās. Ja uz šāda darījuma pamata iegūts tāds priekšmets, kas noder tikai viena laulātā personīgai lietošanai vai nepieciešams viņa patstāvīgā darbā, tas izņēmuma kārtā ir uzskatāms par šī laulātā atsevišķās mantas objektu (sk. CL 91.p.1.d.2.pk.), turklāt atkarībā no apstākļiem otram laulātajam, izbeidzoties laulībai, var būt no CL 84.p. izrietošs naudas prasījums pret pirmo laulāto par izdarītā ieguldījuma atbilstošu atlīdzināšanu (sk. tālāk: VII, D, 1).

2. Manta, kas iegūta laulāto kopīga darba (darbības) rezultātā

Ar abu laulāto tiešu piedalīšanos mantisku labumu iegūšanā saprotama tāda šo labumu iegūšana laulāto *kopīga darba (darbības)* rezultātā, kas ietver ne tikai kopīgu darījumu slēgšanu, bet arī *laulāto kopdarbību* plašākā nozīmē (t.sk. laulāto mantas līdzekļu apvienošanu).²²⁹ Šeit pirmām kārtām ir runa par laulāto kopīgu nodarbošanos ar dārzkopību,²³⁰ lopkopību,²³¹ zemkopību, amatniecību, sīktirdzniecību vai cita veida

²²⁷ Sal.: Schwab, Rn.176; Hausheer/Geiser/Aebi-Müller, N 08.56; Jauernig/Berger, § 1357, Rn.5.

²²⁸ No saistībtiesiskā viedokļa otra laulātā solidārā līdzatbildība pret trešo personu (kreditoru), kas saskaņā ar CL 87.p.1.d. varētu izrietēt no pirmā laulātā noslēgtā darījuma, neiestājas gadījumā, kad šis laulātais, pastāvot „svarīgam iemeslam” (piem., laulāto starpā pastāvošu nopietnu domstarpību dēļ), ar savu paziņojumu, kas adresēts pirmajam laulātajam vai trešajai personai, attiecīgajā jomā ir ierobežojis CL 87.p.1.d. regulēto pirmā laulātā pārstāvības varu vai arī to ir atņēmis pilnībā. Turklāt pret trešajām personām šāds pirmā laulātā pārstāvības varas ierobežojums vai atņēmums ir spēkā tikai tad, ja trešajām personām, slēdzot attiecīgo darījumu, minētais apstāklis ir bijis pozitīvi zināms, kā arī tad, ja šāds pirmā laulātā pārstāvības varas ierobežojums vai atņēmums pirms attiecīgā darījuma noslēgšanas ir bijis ierakstīts laulāto mantisko attiecību reģistrā un likumā noteiktā kārtībā izsludināts (publicēts) laikrakstā „Latvijas Vēstnesis” (sk. CL 87.p.2.d., 140., 143.p.). Bez tam no CL 87.p.1.d. jēgas izriet, ka laulāto tiesība kopīgās mājsaimniecības ietvaros atvietot vienam otru uz laiku izbeidzas, ja un kamēr laulātie dzīvo šķirti CL 73.p. izpratnē. Trešās personas maldīgā pārliecība par laulāto kopdzīvi, ja tā faktiski nepastāv, netiek aizsargāta. Tāpēc, no vienas puses, par tādām saistībām, kas izriet no darījuma, ko viens laulātais saskaņā ar CL 87.p.1.d. noteikumiem noslēdzis kopīgās mājsaimniecības ietvaros, abi laulātie atbild solidāri arī tad, ja trešā persona (kreditors), noslēdzot attiecīgo darījumu, nav zinājusi par šī laulātā kopdzīvi ar otru laulāto vai par to, ka vispār šim līdzējam ir laulātais. Tajā pašā laikā, no otras puses, trešā persona (kreditors) neiegūst prasījumu pret otru laulāto kā solidāro parādnieku, ja trešā persona ir bijusi maldīgi pārliecināta par sava līdzēja kopdzīvi ar otru laulāto, lai gan attiecīgā darījuma slēgšanas brīdī šāda kopdzīve faktiski nav pastāvējusi, sal.: Schwab, Rn.178 ff; Hausheer/Geiser/Aebi-Müller, N 08.58, 08.78.

²²⁹ Sk.: von Schilling, S.209.

²³⁰ Sal.: CTP spried. lietā Nr.PAC-190/2002, 2001.–2002.g., 373.–378.lpp.

²³¹ Sal.: CTP spried. lietā Nr.PAC-395/2000, 1999.–2000.g., 309.–315.lpp.

saimniecisko darbību, kuras rezultātā iegūtie mantiskie labumi tiek nodoti ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām. Turklāt laulāto kopīga darbība un līdzekļu ieguldīšana var būt vērsta arī uz *tālejošāku mērķu* plānveidīgu un mērķtiecīgu sasniegšanu, kas pārsniedz laulāto „dzīves kopības” tipiskās robežas. Tā, piem., laulāto kopdarbība var būt vērsta uz kopīga „saimnieciskā pasākuma” izveidošanu un tā īstenošanu (saskaņā ar viņu starpā noslēgtu civiltiesiskās sabiedrības līgumu, sk. CL 2241.p.) vai arī uz kopīgu profesionālās vai saimnieciskās darbības veikšanu (piem., uz kopīgas profesionālās privātprakses vešanu vai uz ģimenes uzņēmuma izveidošanu un tā vadīšanu). Visbeidzot, peļņas gūšanas nolūkā laulātie kopīgi var nodibināt, piem., personālsabiedrību vai SIA, kā arī personīgi piedalīties šīs komercsabiedrības vadīšanā.

Laulāto kopdarbība parasti ir vērsta uz naudas līdzekļu iegūšanu, lai par tiem iegādātos citus mantiskus labumus, kas nepieciešami ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām vai arī citiem, ar ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām nesaistītiem mērķiem (piem., kopīgi uzsāktās profesionālās vai saimnieciskās darbības uzturēšanai un attīstīšanai). Visai bieži šādus mantiskus labumus par kopīgās mantas līdzekļiem savā vārdā iegādājas viens no laulātajiem. Tāpēc tīri ārēji laulāto kopdarbības rezultātā iegūtie mantiskie labumi nereti izpaužas kā tādi labumi, ko ieguvis viens laulātais, bet ar abu laulāto līdzekļiem (sk. tālāk: V, D).

Laulāto kopdarbības rezultātā iegūto mantisko labumu piederības samērs pirmām kārtām jānosaka atbilstoši viņu starpā panāktās vienošanās saturam. Ja laulātie kopīgi darbojas uz civiltiesiskās sabiedrības līguma pamata vai arī kopīgi ir nodibinājuši, piem., pilnsabiedrību vai SIA, viņu savstarpējām mantiskajām attiecībām, ciktāl ir runa par laulāto izdarītajiem ieguldījumiem attiecīgajā sabiedrībā un šīs sabiedrības peļņu, piemērojami arī speciālie likuma noteikumi, kas regulē, piem., sabiedrības peļņas sadali (sk. CL 2246.–2249.p., KCL 88., 161., 180.p.) vai mantas sadali sabiedrības likvidācijas gadījumā (sk. CL 2274.p., KCL 112., 330.p.). Ja laulāto starpā nav panākta noteikta vienošanās un ja laulāto savstarpējām tiesiskajām attiecībām nav piemērojamas arī speciālās likuma normas, strīda gadījumā laulāto kopdarbības rezultātā iegūto mantisko labumu piederības samērs jānosaka atbilstoši katra laulātā ieguldījuma apmēram (resp., atbilstoši laulāto ieguldījumu savstarpējam samēram), bet šaubu gadījumā – līdzīgās daļās (sk. CL 89.p.2.d.).

3. Mantiskie labumi, kas cēlušies no kopīgās mantas

Ar mantiskiem labumiem, kas tieši cēlušies no laulāto kopīgās mantas un kas tāpēc arī ir uzskatāmi par „kopīgi iegūtiem”, pirmkārt, saprotami *laulāto kopīgās mantas ienākumi*

plašākā nozīmē, t.i., *dabiskie un civilie augļi* (sk. CL 855.p.2.d.), un *citi ienākumi*, kas iegūti, izlietojot īpašuma vai kādu citu laulāto kopīgajā mantā ietilpstošu tiesību, kā arī abiem laulātajiem kopīgi piederošas ķermeniskas lietas *pieaugumi* (sk. CL 851.p.1.pk., 960.–986.p.).²³² Tā, piem., kopīgās mantas ienākumi ir laulātajiem kopīgi piederošā lauku saimniecībā iegūtā zemkopības produkcija, no laulātajiem kopīgi piederošas nekustamas lietas iznomāšanas (izīrēšanas) iegūtā nomas (īres) maksa vai uz laulātajiem kopīgi piederoša zemes gabala uzcelta ēka (būve). Tāpat par kopīgās mantas ienākumiem jāuzskata, piem., ienākumi (dividendes) no tādām akcijām vai SIA kapitāla daļām, kas pieder abiem laulātajiem kopīgi (sk. KCL 157.p.) vai kas iegūtas, apmaksājot šīs daļas (akcijas) ar abu laulāto līdzekļiem (sk. KCL 155.p., CL 89.p.2.d.).²³³ Minētie ienākumi kļūst par laulāto kopīgās mantas objektu neatkarīgi no tā, vai šo ienākumu iegūšanā tieši vai netieši ir piedalījušies abi laulātie. Turklāt pēc vispārīgā principa laulātajiem ir tiesības uz kopīgās mantas ienākumiem tādās daļās, kādās viņiem pieder attiecīgais „ienākumus nesošais” mantiskais labums. Ja tomēr viena laulātā ieguldījums kopīgās mantas ienākumu gūšanā ievērojami pārsniedz otra laulātā ieguldījumu, ienākumu sadalījumam laulāto starpā var būt citādāks samērs.

Otrkārt, laulāto kopīgajā mantā nonāk arī tie mantiskie labumi, ar ko *saimnieciskā ziņā tikusi atvietota* kāda cita laulāto kopīgajā mantā ietilpstoša tiesība vai šīs mantas objekts (*surogācijas princips*). Citiem vārdiem, CL 89.p.3.d. un 91.p.1.d.5.pk. noteikumi par *surogāciju*, kas vērsti uz katram laulātajam atsevišķi piederošās mantas masas sastāva saglabāšanu vērtības (saimnieciskā) ziņā, *pēc analogijas ir piemērojami* arī laulāto kopīgajai mantai. Tādējādi uz likuma pamata laulāto kopīgajā mantā nonāk arī tie mantiskie labumi (t.i., naudā novērtējamās tiesības vai mantas objekti), ko viens vai abi laulātie ar tiesisku darījumu iegādājas par viņu kopīgās mantas līdzekļiem vai iegūst, atsavinot citu viņiem kopīgi piederošu mantisku labumu, saņem kā atlīdzību par bojātu, bojā gājušu vai atņemtu kopīgās mantas objektu vai arī iegūst uz kopīgajā mantā ietilpstošas tiesības pamata (sal. iepriekš: IV, F, 1). Tā, piem., laulāto kopīgās mantas objekts ir nekustama lieta, kas iegādāta par laulāto kopīgas darbības rezultātā iegūtiem līdzekļiem (par līdzekļiem, kas iegūti, laulātajiem kopīgi nodarbojoties ar dārzkopību).²³⁴ Surogācijas ceļā iegūtais mantiskais labums pieder laulātajiem tādās daļās, kādās viņiem ir piederējis attiecīgais atvietotais mantiskais labums.

²³² Sk.: *Kalniņš E.* Par laulāto kopmantas prezumpcijām // JV, 1998, Nr.22; sal.: *Vēbers J.* (Red.) Latvijas PSR Laulības un ģimenes kodeksa komentāri. Rīga: Avots, 1985, 64.lpp.

²³³ Sk. citādi: *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-136/2004*, 48.–53.lpp.

²³⁴ Sk.: *CTP spried. lietā Nr.PAC-190/2002*, 2001.–2002.g., 373.–378.lpp.

D. Manta, ko ieguvis viens laulātais ar abu laulāto līdzekļiem

Laulāto kopīgajā mantā – līdzās „kopīgi iegūtajai” mantai – ietilpst arī tās naudā novērtējamās tiesības, ko laulības laikā, pastāvot laulāto kopdzīvei un kopīgai saimniecībai, ieguvis viens no laulātajiem, bet ar abu laulāto līdzekļiem (sk. CL 89.p.2.d.).

Jāņem vērā, ka šādi iegūta mantiska labuma „formālais ieguvējs” ir *viens no laulātajiem*: ja mantiskais labums tiek iegūts, slēdzot tiesisku darījumu ar trešo personu, tikai viens laulātais uzstājas kā darījuma puse un kā attiecīgā mantiskā labuma ieguvējs (piem., slēdzot pirkuma līgumu par kopīgā dzīvokļa privatizāciju, kā pircējs uzstājas tikai viens no laulātajiem, un tā rezultātā zemesgrāmatā tiek nostiprināta vienīgi šī laulātā īpašuma tiesība uz privatizēto dzīvokļa īpašumu). Turklāt parasti tas laulātais, kurš atklāti ir uzstājies kā ieguvējs, arī pēc mantiskā labuma iegūšanas (pret trešajām personām) turpina būt formāli leģitimēts kā tiesīgā persona (piem., kā zemesgrāmatā ierakstītais kopīgās mantas objekta „vienīgais īpašnieks”). Taču no laulāto savstarpējo tiesisko attiecību viedokļa izšķirošā nozīme zināmas mantas kvalificēšanai par laulāto kopīgo mantu ir *otra laulātā līdzdalībai tās iegūšanā*, kas izpaudusies tādējādi, ka attiecīgā mantiskā labuma iegūšanā tikuši *ieguldīti abu laulāto* (resp., *arī otra laulātā*) *līdzekļi*, kā rezultātā šis mantiskais labums „faktiski pieder” abiem laulātajiem.

1. Manta, ko darījuma rezultātā ieguvis viens laulātais ar abu laulāto līdzekļiem

Ar mantu, ko ieguvis viens no laulātajiem, bet ar abu laulāto līdzekļiem, pirmām kārtām saprotamas tās naudā novērtējamās tiesības, ko *tiesiska darījuma rezultātā* ieguvis viens laulātais, ieguldot abu laulāto līdzekļus. Šeit ir runa par tādu darījumu, ko noslēdzis viens laulātais *savā vārdā* un kas nav uzskatāms par noslēgtu kopīgās mājāsaimniecības ietvaros CL 87.p.1.d. izpratnē, jo pēdējā gadījumā ir runa par laulāto kopīgi noslēgtu darījumu (sk. iepriekš: V, C, 1, b).

a) Abu laulāto līdzekļi. Jēdziens „līdzekļi” CL 89.p.2.d. izpratnē domāts plašākā nozīmē, ar to saprotot ne tikai naudas līdzekļus, bet arī mantas objektus (piem., kustamas un nekustamas lietas) un naudā novērtējamas tiesības vispār.²³⁵ Savukārt jēdziens „abu laulāto

²³⁵ Tā, piem., viens no laulātajiem, pamatojoties uz SIA dibināšanas līgumu, var apmaksāt viņam pienākošās kapitāla daļas (sk. KCL 151.p.), ieguldot otra laulātā personīgos naudas līdzekļus (kā ieguldījumu naudā) un sev piederošās ķermeniskās lietas, saistību tiesības, tiesības uz preču zīmi, izgudrojumu vai dizainparaugu (kā mantisko ieguldījumu, sk. KCL 153.p.). Šādi viena laulātā iegūtās SIA kapitāla daļas (resp., no šīm kapitāla daļām izrietošās līdzdalības tiesības) ietilpst laulāto kopīgajā mantā, jo to iegūšanā ir ieguldīti abu laulāto līdzekļi.

līdzekļi” aptver gan viņu *kopīgos līdzekļus* (t.i., laulāto kopīgās mantas līdzekļus), gan katra laulātā *personīgos līdzekļus* (t.i., katram laulātajam atsevišķi piederošās mantas līdzekļus), kas tikuši apvienoti, lai iegūtu attiecīgo mantisko labumu.²³⁶ Tam, kāda veida *patstāvīgs mantisks labums* ticis iegūts ar abu laulāto līdzekļiem, pēc vispārīgā principa nav juridiskas nozīmes. Vienīgi tad, ja šādā veidā ir iegūts priekšmets, kas noder tikai viena laulātā personīgai lietošanai vai vajadzīgs viņa patstāvīgā darbā, tas uzskatāms par attiecīgā laulātā atsevišķās mantas objektu (sk. CL 91.p.1.d.2.pk.). Tajā pašā laikā atkarībā no apstākļiem otram laulātajam, izbeidzoties laulībai, var būt no CL 84.p. izrietošs naudas prasījums pret pirmo laulāto par izdarītā ieguldījuma atbilstošu atlīdzināšanu (sk. tālāk: VII, D, 1).

Mantisks labums, ko tiesiska darījuma rezultātā iegūvis viens no laulātajiem, bet vienīgi ar otra laulātā personīgajiem līdzekļiem (t.i., neieguldot savus līdzekļus), nav uzskatāms par iegūtu „ar abu laulāto līdzekļiem”. Tomēr, ņemot vērā visus apstākļus, būtu jāizvērtē, vai šādā gadījumā nav konstatējama „otra laulātā darbības palīdzība”, jo par ieguldījumu kopīgās mantas iegūšanā varētu tikt atzīta arī, piem., attiecīgā darījuma noslēgšanas sagatavošana, t.i., otra līdzēja (trešās personas) sameklēšana, darījuma sarunu vešana, citu darījuma noslēgšanai un izpildei nepieciešamo formalitāšu kārtošana utt.²³⁷

Ja mantiskā labuma iegūšanā ieguldīti abu laulāto kopīgie līdzekļi (piem., kopīgi piederoša nekustama lieta, kopīgās mantas ienākumi, kopīgas saimnieciskās darbības rezultātā gūtie ienākumi), tas jau uz likuma pamata *surogācijas* ceļā (t.i., neatkarīgi no tā laulātā darījumtiesiskās gribas, kurš uzstājas kā ieguvējs) nonāk laulāto kopīgajā mantā (sk. iepriekš: V, C, 3). Turpretī gadījumā, kad mantiskā labuma iegūšanā ir ieguldīti abu laulāto personīgie līdzekļi (piem., laulātā pirmslulības mantas līdzekļi, atsevišķās mantas ienākumi, nopelnītā darba samaksa), šis mantiskais labums nonāk laulāto kopīgajā mantā tāpēc, ka tas ticis iegūts, „apvienojot” *abu laulāto personīgos līdzekļus* (izņēmums no surogācijas principa). Nav nepieciešams, lai abu laulāto personīgie līdzekļi būtu apvienoti ar viņu tieši izteiktu vai netieši izrādītu nolūku iegūt kopīgu mantu vai ar nolūku izlietot šos līdzekļus ģimenes un kopīgās māsaimniecības vajadzībām (lai gan tiesu praksē šāda nolūka nepieciešamība nereti tiek īpaši uzsvērtā).²³⁸ Tas vien, ka attiecīgais mantiskais labums, pastāvot laulāto kopdzīvei un kopīgai saimniecībai, ticis iegūts ar abu laulāto līdzekļiem, pats par sevi ir kopīgās mantas rašanās (iegūšanas) priekšnoteikums. Tāpēc pat tad, ja viens laulātais, piem., ir iegādājies kustamu lietu, tās iegūšanā ieguldot arī otra laulātā personīgos līdzekļus, taču bez viņa ziņas un

²³⁶ Sk.: *Kalniņš E.* Par laulāto kopmantas prezumpcijām // JV, 1998, Nr.22; *Paļčikovska*, Nr.36.

²³⁷ Sal.: *Čudina I.* Laulāto mantas dalīšana // JV, 2005, Nr.34, 3.lpp.

²³⁸ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-142/2003*, 38.–40.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-313/2006*, 54.–57.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-467/2008*, 41.–48.lpp.; *CTP spried. lietā Nr.PAC-395/2000*, 1999.–2000.g., 309.–315.lpp.; *CTP spried. lietā Nr.PAC-782/2003*, 2003.–2004.g., 402.–405.lpp.; sk. arī: *Čudina I.* Laulāto mantas dalīšana // JV, 2005, Nr.34, 3.lpp.

piekrišanas, šī lieta atbilstoši CL 89.p.2.d. noteikumiem kļūst par laulāto kopīgās mantas objektu.

b) Laulāto personīgo līdzekļu „apvienošana” parasti izpaužas tādējādi, ka viens laulātais piešķir (atvēr) otram laulātajam zināmu daļu no saviem personīgajiem līdzekļiem, lai otrs laulātais, izlietojot arī viņa personīgos līdzekļus, iegūtu kādu mantas objektu *ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām* (piem., lai iegādātos un iekārtotu ģimenes mājokli). Kā atzīts tiesu praksē, tāds ienākumu gūšanas un izmantošanas modelis, atbilstoši kuram gan sievas, gan vīra nopelnītie naudas līdzekļi tiek „likti kopā” un izmantoti ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām (t.sk. norēķiniem par ģimenes mājokļa iegādi), pastāv ikvienā normālā ģimenē, kur laulāto savstarpējās attiecības balstās uz *vienotiem mērķiem, kopīgu darbību un uzticēšanos*.²³⁹

Nereti personīgo līdzekļu piešķiršana otram laulātajam *tīri ārēji atbilst dāvinājuma pazīmēm* (sk. CL 1912.p.), kas ir viens no laulātā atsevišķās mantas rašanās (iegūšanas) pamatiem (sk. CL 91.p.1.d.3.pk.). Tāpēc strīda gadījumā jānoskaidro abu laulāto (un jo sevišķi – piešķirēja) patiesā un tiesiski nozīmīgā griba, resp., tas, vai tiešām šis laulātais aiz devības ir izdarījis bezatlīdzības piešķirumu par labu otram laulātajam nolūkā palielināt viņa mantu. Jo īpaši tad, ja viena laulātā bezatlīdzības piešķirums otram laulātajam vēlāk ticis izlietots ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām, šāds piešķirums principā nav uzskatāms par laulāto starpā izdarītu dāvinājumu īstā nozīmē (sk. iepriekš: IV, D, 1, a). Tā, piem., gadījumā, kad laulātais ir „uzdāvinājis” otram laulātajam privatizācijas sertifikātus, lai tie (kopā ar otra laulātā privatizācijas sertifikātiem) tiktu izmantoti viņu kopīgā dzīvokļa (ģimenes mājokļa) privatizācijai uz otra laulātā vārda, privatizētais dzīvoklis (t.i., dzīvokļa īpašums) ir uzskatāms par laulāto kopīgās mantas objektu.²⁴⁰ Bez tam – līdzās ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzību apmierināšanai – laulāto personīgie līdzekļi var tikt apvienoti, lai iegūto mantisko labumu izmantotu arī *jebkurām citām vajadzībām* (piem., kopīgas profesionālās vai saimnieciskās darbības veikšanai).

c) Līdzekļu apvienošana un surogācijas princips. Ja viena laulātā noslēgta darījuma rezultātā mantiskais labums iegūts, apvienojot abu laulāto personīgos līdzekļus vai apvienojot viena laulātā personīgos līdzekļus ar abu laulāto kopīgajiem līdzekļiem, šādam mantiskajam

²³⁹ Sk.: *CTP spried. lietā Nr.PAC-395/2000*, 1999.–2000.g., 309.–315.lpp.

²⁴⁰ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-39/2002*, 135.–137.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-142/2003*, 38.–40.lpp.; *CTP spried. lietā Nr.PAC-525/2002*, 2001.–2002.g., 526.–528.lpp.; *CTP spried. lietā Nr.PAC-782/2003*, 2003.–2004.g., 402.–405.lpp.; AT Senāta CD tiesu prakses apkopojuma „Tiesību normu piemērošana laulāto mantiskajās attiecībās” (2007.g.) 4.pk.

labumam nav piemērojami CL 89.p.3.d. un 91.p.1.d.5.pk. noteikumi par surogāciju (resp., šajā gadījumā ir runa par *izņēmumu* no surogācijas principa). Tā kā šādu mantisko labumu ir ieguvis viens no laulātajiem, bet ar abu laulāto līdzekļiem, tas atbilstoši CL 89.p.2.d. noteikumiem *nonāk laulāto kopīgajā mantā*.

Tāpēc nevar piekrist tiesu praksē izteiktajam viedoklim, ka, piem., tāds ģimenes mājoklis (dzīvokļa īpašums), par kura iegādi (privatizāciju) daļēji ticis samaksāts ar privatizācijas sertifikātiem, ko vienam laulātajam piešķīrusi valsts un ko viņš ieguvis mantošanas ceļā (atlikušo pirkuma maksas daļu samaksājot ar privatizācijas sertifikātiem, kas iegūti atbilstoši kādam no CL 89.p.2.d. paredzētajiem līdzdalības veidiem), attiecīgajā „domājamā daļā” jāatzīst par minētā laulātā atsevišķās mantas objektu tādēļ, ka šajā daļā ir notikusi viņa atsevišķās mantas atvietošana CL 89.p.3.d. un 91.p.1.d.5.pk. izpratnē, kā rezultātā uz šo daļu nav attiecināmi CL 89.p.2.d. noteikumi.²⁴¹ Patstāvīga mantiska labuma iegūšana atbilstoši kādam no CL 89.p.2.d. paredzētajiem līdzdalības veidiem – neatkarīgi no tā, kādā apmērā šāda mantiskā labuma iegūšanā tikuši ieguldīti viena vai otra laulātā personīgie līdzekļi, – *pilnībā izslēdz* surogācijas principa attiecināšanu uz šo mantisko labumu (sk. arī iepriekš: IV, F, 2).

2. Darījuma rezultātā iegūtās kopīgās mantas sadalījums

Tādas mantas sadalījums laulāto starpā, ko tiesiska darījuma rezultātā savā vārdā ieguvis viens no laulātajiem, bet ar abu laulāto līdzekļiem, strīda gadījumā jānosaka atbilstoši abu laulāto *ieguldīto līdzekļu savstarpējam samēram*. Ja attiecīgā mantiskā labuma iegūšanā ieguldīti laulāto kopīgie līdzekļi (t.i., laulāto kopīgās mantas līdzekļi), jāņem vērā tas, kādās daļās laulātajiem ir piederējis atvietotais mantiskais labums. Savukārt gadījumā, kad attiecīgā mantiskā labuma iegūšanā ieguldīti abu laulāto personīgie līdzekļi (t.i., katram laulātajam atsevišķi piederošās mantas līdzekļi), jāņem vērā tas, kādā apmērā šī mantiskā labuma iegūšanā tikuši ieguldīti katra laulātā personīgie līdzekļi. Tā kā mantiskā labuma iegūšanā, kā arī turpmākā tā uzturēšanā vai vērtības paaugstināšanā vienlaikus var būt ieguldīti gan laulāto kopīgie līdzekļi, gan abu laulāto personīgie līdzekļi, nosakot iegūtā mantiskā labuma piederības samēru, minētie ieguldījumi ir *jāizvērtē atsevišķi*.

Nereti abu laulāto ieguldīto līdzekļu apmērs ir precīzi zināms. Turklāt, nosakot katram laulātajam pienākošos daļu no attiecīgā mantiskā labuma vērtības, šīs daļas lielums var tikt noapaļots (lai cita starpā, piem., nesarežģītu iespējamo kopīpašuma dalīšanu un

²⁴¹ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-534/2004*, 70.–73.lpp.

„nesadrumstalotu” attiecīgā kopīgās mantas objekta piederības samēru).²⁴² Tā, piem., gadījumā, kad kopīgā dzīvokļa privatizācijai (ģimenes mājokļa iegādei) tikuši izmantoti vīram piederošie 50 un sievai piederošie 46,80 privatizācijas sertifikāti (vai attiecīgi – vīram piederošie 38,60 un sievai piederošie 39,90 privatizācijas sertifikāti), katram laulātajam atzīstama tiesība uz 1/2 daļu no privatizētā dzīvokļa (dzīvokļa īpašuma) vērtības.²⁴³ Protams, ņemot vērā abu laulāto ieguldīto līdzekļu apmēru, attiecīgā mantiskā labuma sadalījumam viņu starpā var būt arī *citādāks samērs*. Tā, piem., gadījumā, kad no kopīgā dzīvokļa privatizācijai nepieciešamajiem 121,20 privatizācijas sertifikātiem viens laulātais ieguldījis viņam piederošos 13,70 sertifikātus, bet otrs laulātais – 107,50 sertifikātus, pirmajam laulātajam atzīstama tiesība uz 1/9 daļu no privatizētā dzīvokļa (dzīvokļa īpašuma) vērtības.²⁴⁴ Savukārt tad, ja no kopīgā dzīvokļa privatizācijai nepieciešamajiem 92,86 privatizācijas sertifikātiem viens laulātais ir ieguldījis viņam piederošos 19,70 sertifikātus, turklāt privatizācijā tikuši ieguldīti arī abiem laulātajiem vienādās daļās kopīgi piederošie 20 sertifikāti, šim laulātajam atzīstama tiesība uz 1/3 daļu no privatizētā dzīvokļa (dzīvokļa īpašuma) vērtības.²⁴⁵

Ja strīda gadījumā neviens no laulātajiem nav konkrēti pierādījis sava ieguldījuma apmēru attiecīgā kopīgā mantiskā labuma iegūšanā (t.sk. tās uzturēšanā, vērtības paaugstināšanā), tādējādi radot šaubas par abu laulāto izdarīto ieguldījumu savstarpējo samēru, saskaņā ar CL 89.p.2.d. paredzēto laulāto kopīgās mantas vienlīdzīga sadalījuma prezumpciju katram laulātajam ir jāatzīst tiesība uz 1/2 daļu no šī mantiskā labuma vērtības.²⁴⁶

3. Uz cita tiesiska pamata ar abu laulāto līdzekļiem iegūtā manta

Manta, ko ieguvis viens no laulātajiem, bet ar abu laulāto līdzekļiem, var būt iegūta ne tikai tiesiska darījuma rezultātā, bet arī uz cita tiesiska pamata. Šeit galvenokārt ir runa par tiem viena laulātā atsevišķās mantas *ienākumiem kā patstāvīgiem mantiskiem labumiem* (piem., dabiskajiem vai civilajiem augļiem, ienākumiem no šī laulātā profesionālās privātprakses), kas iegūti ar otra laulātā *tiešu finansiālu līdzdalību* (piem., otram laulātajam ar saviem personīgajiem līdzekļiem sedzot dabisko augļu ražošanas, ievākšanas un glabāšanas

²⁴² Sal.: *CTP spried. lietā Nr.PAC-395/2000*, 1999.–2000.g., 309.–315.lpp.

²⁴³ Sal.: *CTP spried. lietā Nr.PAC-525/2002*, 2001.–2002.g., 526.–528.lpp.; *CTP spried. lietā Nr.PAC-782/2003*, 2003.–2004.g., 402.–405.lpp.

²⁴⁴ Sal.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-467/2008*, 41.–48.lpp.

²⁴⁵ Sal.: *CTP spried. lietā Nr.PAC-236/2001*, 2001.–2002.g., 383.–387.lpp.; sal.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-534/2004*, 70.–73.lpp.

²⁴⁶ Sal.: *CTP spried. lietā Nr.PAC-395/2000*, 1999.–2000.g., 309.–315.lpp.

izdevumus tādā lauku saimniecībā, kas atsevišķi pieder pirmajam laulātajam).²⁴⁷ Šādā gadījumā otra laulātā līdzdalība izpaužas kā tāds viņa personīgo līdzekļu (vai laulāto kopīgās mantas līdzekļu, ja tikuši izlietoti šādi līdzekļi) *ieguldījums* pirmā laulātā atsevišķajā mantā, kas vērsts uz *ienākumu gūšanu* no tās un kas ir priekšnoteikums laulāto kopīgās mantas iegūšanai. Proti, minētie ienākumi (kā patstāvīgi mantiski labumi), iztulkojot CL 91.p.1.d.4.pk. kopsakarā ar CL 89.p.2.d. noteikumiem, ir uzskatāmi par laulāto kopīgās mantas objektu (sk. arī iepriekš: IV, E, 2, b un tālāk: VII, D, 1, c).

Strīda gadījumā minēto ienākumu piederības samērs jānosaka atbilstoši katra laulātā ieguldījuma apmēram (resp., atbilstoši laulāto ieguldījumu savstarpējam samēram), bet šaubu gadījumā – līdzīgās daļās. Šajā ziņā jāņem vērā ne tikai tas, kādā apmērā otra laulātā līdzekļu ieguldījums, ievērojot arī pirmajam laulātajam atsevišķi piederošā „ienākumus nesošā” mantiskā labuma veidu un saimniecisko raksturu, ir ietekmējis attiecīgo ienākumu gūšanu un tālāku izmantošanu, bet arī citi konkrētā gadījuma apstākļi (piem., abu vai otra laulātā darbība, kas bijusi vērsta uz attiecīgo ienākumu gūšanu).

E. Manta, ko ieguvis viens laulātais ar otra laulātā darbības palīdzību

Laulāto kopīgajā mantā – līdzās „kopīgi iegūtajai” mantai – ietilpst arī tās naudā novērtējamās tiesības, ko laulības laikā, pastāvot laulāto kopdzīvei un kopīgai saimniecībai, ieguvis viens no laulātajiem, bet ar otra laulātā darbības palīdzību (sk. CL 89.p.2.d.), turklāt neatkarīgi no tā, vai šīs tiesības iegūtas viena laulātā noslēgta darījuma rezultātā vai arī uz cita tiesiska pamata.

Šajā gadījumā – līdzīgi kā ar mantu, ko ieguvis viens laulātais ar abu laulāto līdzekļiem, – jauniegtā mantiskā labuma „formālais ieguvējs” ir *viens no laulātajiem*. Turklāt parasti tas laulātais, kurš atklāti ir uzstājies kā ieguvējs, arī pēc mantiskā labuma iegūšanas (pret trešajām personām) turpina būt formāli leģitimēts kā tiesīgā persona. Taču no laulāto savstarpējo tiesisko attiecību viedokļa izšķirošā nozīme zināmas mantas kvalificēšanai par laulāto kopīgo mantu ir *otra laulātā līdzdalībai tās iegūšanā*, kas izpaudusies tādējādi, ka attiecīgais mantiskais labums ticis iegūts „ar otra laulātā darbības palīdzību”, kā rezultātā šis mantiskais labums „faktiski pieder” abiem laulātajiem.

²⁴⁷ Sal.: von Schilling, S.212, 213.

1. „Otra laulātā darbības palīdzības” jēdziens

Jēdziens „otra laulātā darbības palīdzība” ir *nenoteikts* un, precizējot CL 89.p.2.d. piemērošanas robežas, var tikt *dažādi iztulkots*.²⁴⁸ Tādējādi tās mantas sastāvs, ko ieguvis viens laulātais ar otra laulātā darbības palīdzību, ir atkarīgs no tā, *cik plaši tiek izprasts* jēdziens „otra laulātā darbības palīdzība”. Šajā ziņā jānoskaidro, vai visos gadījumos ir nepieciešama otra laulātā tieša līdzdalība mantas iegūšanā un vai nepietiek arī ar netiešu līdzdalību, lai attiecīgo mantisko labumu atzītu par piederīgu laulāto kopīgajai mantai?²⁴⁹ No minētā izriet nākamais principiālais jautājums: vai otra laulātā līdzdalībai kopīgās mantas iegūšanā obligāti jāizpaužas kā mantiski novērtējama ieguldījuma izdarīšanai?

a) Otra laulātā tieša līdzdalība. Nav šaubu, ka ar „otra laulātā darbības palīdzību” saprotama viņa *tieša līdzdalība* tāda mantiskā labuma iegūšanā, kura „formālais ieguvējs” ir pirmais laulātais. Šeit ir runa par mantiskiem labumiem, ko ieguvis viens laulātais, taču 1) abu laulāto *kopīga darba (darbības)* rezultātā (sk. iepriekš: V, C, 2) vai 2) *otra laulātā līdzdarbības* rezultātā, ciktāl starp šo līdzdarbību un attiecīgā mantiskā labuma iegūšanu pastāv tiešs cēlonisks sakars.

Ar mantiskiem labumiem, ko ieguvis viens no laulātajiem, bet otra laulātā tiešas līdzdarbības rezultātā, cita starpā jāsaprot pirmā laulātā atsevišķās mantas *ienākumi* kā *patstāvīgi mantiski labumi* (piem., dabiskie vai civilie augļi, ienākumi no šī laulātā profesionālās privātprakses), kas iegūti, otram laulātajam *ieguldot savu darbu* pirmā laulātā atsevišķajā mantā (piem., piedaloties tādas lauku saimniecības apsaimniekošanā, kas atsevišķi pieder pirmajam laulātajam, vai, piem., veicot zināmu darbu pirmā laulātā profesionālajā privātp praksē vai viņa kā individuālā komersanta uzņēmumā).²⁵⁰ Šādi ienākumi, iztulkojot CL 91.p.1.d.4.pk. kopsakarā ar CL 89.p.2.d. noteikumiem, ir uzskatāmi par laulāto kopīgās mantas objektu (sk. arī iepriekš: IV, E, 2, b un tālāk: VII, D, 1, c). Strīda gadījumā minēto ienākumu piederības samērs jānosaka atbilstoši katra laulātā ieguldījuma apmēram (resp., atbilstoši laulāto ieguldījumu savstarpējam samēram), bet šaubu gadījumā – līdzīgās daļās. Šajā ziņā jāņem vērā ne tikai tas, kādā apmērā otra laulātā līdzdarbība, ievērojot pirmajam laulātajam atsevišķi piederošā „ienākumus nesošā” mantiskā labuma veidu un saimniecisko raksturu, ir ietekmējusi attiecīgo ienākumu gūšanu un tālāku izmantošanu, bet arī citi konkrētā

²⁴⁸ Sk.: *Strazdiņš A.* Laulāto personiskās un mantiskās attiecības // Jaunā Civīllikuma apskats. Daugavpils: Daugavpils latviešu biedrības izdevums, 1937, 13., 14.lpp.; *Frīdenberga*, 10.lpp.; *Paļčikovska*, Nr.36; *Bergmane I.* Laulāto mantiskās attiecības Latvijā un ārvalstīs // Tiesību harmonizācija Baltijas jūras reģionā 20.–21.gs. mijā. Rīga: LU Juridiskā fakultāte, 2006, 631.lpp.

²⁴⁹ Sal.: *Kalniņš E.* Par laulāto kopmantas prezumpcijām // JV, 1998, Nr.22.

²⁵⁰ Sal.: *von Schilling*, S.212, 213.

gadījuma apstākļi (piem., abu vai otra laulātā finansiālā dalība, kas bijusi vērsta uz attiecīgo ienākumu gūšanu).

b) Otra laulātā netieša līdzdalība. Daudz sarežģītāks ir jautājums, *vai vispār un kādā apmērā* otra laulātā *netiešu līdzdalību* mantas iegūšanā var uzskatīt par laulāto kopīgās mantas rašanās (iegūšanas) priekšnoteikumu. Kā redzams no CL 89.p.2.d. noteikumu rašanās vēstures, sākotnēji CL projektā ietvertais formulējums „otra laulātā *tiešas* darbības palīdzība”, ar ko acīmredzot bija domāta tieša līdzdalība mantas iegūšanā,²⁵¹ vēlāk CL projekta izstrādes gaitā ticis aizstāts ar plašāku formulējumu „otra laulātā darbības palīdzība” (sk. CL 89.p.2.d. 1937.g.red.). Tādējādi vismaz tajā aspektā, vai vispār otra laulātā netiešu līdzdalību mantas iegūšanā var uzskatīt par laulāto kopīgās mantas rašanās (iegūšanas) priekšnoteikumu, var atbildēt apstiprinoši.²⁵²

Savukārt uz jautājumu, kā jāizpaužas otra laulātā netiešai līdzdalībai mantas iegūšanā un kāda daļa no viena laulātā iegūtās mantas būtu jāuzskata par iegūtu ar otra laulātā netiešu līdzdalību (un līdz ar to – par laulāto kopīgo mantu), ir grūti konkrēti un izsmeļoši atbildēt. Analizējot šo jautājumu, juridiskajā literatūrā tradicionāli tiek norādīts uz gadījumu, kad viens no laulātajiem strādā algotu darbu (piem., uz darba līguma vai valsts dienesta attiecību pamata) vai veic profesionālo vai saimniecisko darbību (piem., kā amatnieks, profesionāls sportists, brīvās profesijas pārstāvis, individuālais komersants), bet otrs laulātais (parasti – sieva) ikdienā ved māsaimniecību, kā arī ikdienā aprūpē un uzrauga laulāto kopīgos bērnus (jo īpaši – viņu aizgādībā esošos mazgadīgos bērnus).²⁵³ Laulāto kopīgās mantas sastāva un tās sadalījuma noteikšana tad, ja starp šādiem laulātajiem radies strīds par viņu kopīgo mantu, ir viena no aktuālākajām un biežāk sastopamākajām problēmām praksē, ko nepieciešams aplūkot sīkāk. Otrs laulātais, kurš ikdienā rūpējas par māsaimniecību un laulāto kopīgajiem bērniem, ar šo darbību primāri pilda savu pienākumu uzturēt ģimeni. Tāpēc jānoskaidro, *ciktāl* otra laulātā ikdienas rūpes par māsaimniecību un laulāto kopīgajiem bērniem var uzskatīt arī par viņa netiešu līdzdalību laulāto kopīgās mantas iegūšanā.

²⁵¹ Sk.: *Dāvis V.* Piezīmes pie Civillikuma projekta // TMV, 1936, Nr.4, 879., 880.lpp.

²⁵² Sk. arī: *Frīdenberga*, 11.lpp.

²⁵³ Sk.: *Буковский*, I, c.103, 107, 108; *von Schilling*, S.207, 209, 216, 217; *Frīdenberga*, 10., 11.lpp.; *Kalniņš E.* Par laulāto kopmantas prezumpcijām // JV, 1998, Nr.22; *Paļčikovska*, Nr.36; *Bergmane*, Laulāto atsevišķa manta, 53.lpp.

2. *Laulāto pienākums uzturēt ģimeni*

Atbilstoši CL 84.p. noteikumiem laulātajiem ir pienākums laulības laikā vienam par otru gādāt un kopīgi rūpēties par ģimenes labklājību. Šajā normā cita starpā paredzēts laulāto *savstarpējs pienākums uzturēt ģimeni*,²⁵⁴ t.i., pienākums kopīgi segt ģimenes un kopīgās mājsaimniecības nepieciešamos izdevumus.

a) Pienākuma uzturēt ģimeni apjoms. Laulāto pienākums uzturēt ģimeni, pirmkārt, attiecas uz „ģimeni” šaurākā nozīmē, t.i., uz pašiem laulātajiem un viņu kopīgajiem bērniem, kurus laulātajiem (vēl) ir pienākums uzturēt (sk. CL 179.p.1.d.) un kuri (parasti) dzīvo ar viņiem nedalītā saimniecībā (sal. CL 214.p.).²⁵⁵ Proti, arī kopīgo bērnu uzturēšana ir laulāto (t.i., vecāku, kuri atrodas laulībā) *savstarpējs pienākums* CL 84.p. izpratnē.²⁵⁶ Otrkārt, saskaņā ar CL 84.p. laulātajiem ir pienākums dot vienīgi atbilstošu (pienācīgu) uzturu, kas, ņemot vērā laulāto dzīves apstākļus, ir *nepieciešams* mājsaimniecības izdevumu segšanai, laulāto personisko (arī sevišķo) vajadzību apmierināšanai, kā arī rūpēm par laulāto kopīgajiem bērniem. Citiem vārdiem, abu laulāto dodamā uztura apmērs nosakāms atbilstoši viņu *dzīves apstākļiem*, t.i., atbilstoši laulāto ienākumu līmenim un mantas stāvoklim vispār, ģimenes locekļu īpašajām vajadzībām (piem., invaliditātes gadījumā), kā arī laulāto dzīvesveidam un labklājības līmenim. Šajā ziņā noteicošais ir tādas ģimenes caurmēra patēriņš, kas atrodas salīdzināmā sociālā stāvoklī. Ja konkrētā ģimene patērē vairāk, nekā pieņemts, par noteicošo jāuzskata faktiskais dzīvesveids (patēriņš).²⁵⁷

Laulāto pienākums uzturēt ģimeni attiecas uz 1) *mājsaimniecības izdevumu segšanu* (piem., kārtējie izdevumi par ēdienu, apģērbu, ģimenes mājokli, tā iekārtojumu un uzturēšanu, izdevumi mājkalpotāja algošanai, bet nevis, piem., izdevumi jauna ģimenes mājokļa iegādei), uz 2) *laulāto personisko vajadzību apmierināšanu* (piem., izdevumi, kas saistīti ar kopīgu brīvā laika izmantošanu, piedalīšanos kultūras vai politiskajā dzīvē, izdevumi, kas saistīti ar izglītības ieguvu, ja tā uzsākta pirms laulības noslēgšanas vai laulības laikā ar otra laulātā piekrišanu, kā arī, piem., izdevumi par nepieciešamo veselības aprūpi vai īpašu aprūpi laulātā invaliditātes gadījumā, bet nevis, piem., greznuma izdevumi kāda viena ģimenes locekļa

²⁵⁴ Sal.: *von Schilling*, S.189, 190.

²⁵⁵ Laulāto kopīgo bērnu uztura prasījums pret vecākiem izriet nevis no CL 84.p., bet gan ir paredzēts CL 179.p., turklāt šāds prasījums pastāv neatkarīgi no tā, vai vecāki atrodas savstarpējā laulībā un vai bērni dzīvo kopā ar vienu vai abiem vecākiem (sal.: Hk-BGB/*Kemper*, § 1360, Rn.1). Bērna stāšanās laulībā pati par sevi neizbeidz CL 179.p. paredzēto vecāku uzturdošanas pienākumu, jo ne tikai bērns – pēc stāšanās laulībā – var nebūt spējīgs pats sevi apgādāt (sk. CL 179.p.1.d.), bet arī viņa laulātais var nebūt spējīgs pienācīgi uzturēt ģimeni CL 84.p. izpratnē, sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-C-425/2008*, 32.–35.lpp.

²⁵⁶ Sal.: *Tuor/Schnyder/Schmid/Rumo-Jungo*, S.281.

²⁵⁷ Sal.: Hk-BGB/*Kemper*, § 1360a, Rn.1 ff, 15; *Hausheer/Geiser/Aebi-Müller*, N 08.03 ff.

subjektīvo vajadzību apmierināšanai), kā arī uz 3) *rūpēm par laulāto kopīgajiem bērniem* (bērna uzturēšanas, kopšanas, audzināšanas, izglītošanas un uzraudzības izdevumi, izdevumi bērna aukles algošanai, sk. CL 177.p.)²⁵⁸ (sk. arī iepriekš: IV, E, 3, a).

Katra laulātā ieguldījuma apmērs minēto izdevumu segšanā jānosaka atbilstoši viņa darbaspējām un ienākumu gūšanas iespējām, kā arī atbilstoši laulāto mantas un ienākumu savstarpējam samēram (sk. CL 95.p.1., 2.d.). Taču jebkurā gadījumā abu laulāto ieguldījumiem kopā jābūt tādiem (resp., šo ieguldījumu kopsummai darba un naudas izteiksmē jābūt tādai), kas sedz visus ģimenes un kopīgās mājsaimniecības nepieciešamos izdevumus.²⁵⁹

b) Pienākuma uzturēt ģimeni izpildes veids. Laulāto pienākuma uzturēt ģimeni izpilde atkarībā no apstākļiem var izpausties kā *izpildījuma došana natūrā* (piem., kā mājsaimniecības vešana, laulāto kopīgo bērnu ikdienas aprūpe un uzraudzība, ģimenes mājokļa noīrēšana, līdzdarbība otra laulātā uzņēmumā) vai arī kā *izpildījuma došana naudā* (piem., kā mājsaimniecības kārtējo izdevumu samaksa vai, piem., kā „saimniecības naudas” vai otram laulātajam paredzētās „kabatas naudas” nodošana ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām). Ja viens no laulātajiem ar abu laulāto noteikti vai konkludenti izteiktu piekrišanu ikdienā ved mājsaimniecību, kā arī ikdienā aprūpē un uzrauga laulāto kopīgos bērnus, viņš tādā veidā pilda savu pienākumu uzturēt ģimeni (sk. CL 84.p.), ar savu darbu piedaloties ģimenes un kopīgās mājsaimniecības izdevumu segšanā.²⁶⁰

Tādējādi tas laulātais, kurš ikdienā rūpējas par mājsaimniecību un laulāto kopīgajiem bērniem, ar šo darbību primāri *pilda savu pienākumu uzturēt ģimeni* (līdzīgi kā otrs laulātais, kurš šo pienākumu pilda, nododot ģimenes un mājsaimniecības vajadzībām, piem., algotā darbā vai saimnieciskās darbības rezultātā gūtos naudas līdzekļus).

3. Mājsaimniecības vešanas un laulāto kopīgo bērnu aprūpes (uzraudzības) juridiskais novērtējums

Tajā pašā laikā ikdienas rūpes par mājsaimniecību un laulāto kopīgajiem bērniem tradicionāli tiek uzskatītas par *būtisku ieguldījumu ģimenes labklājības veidošanā*. Minēto darbību (jo īpaši – mazgadīgu bērnu vai bērnu invalīdu ikdienas aprūpi un uzraudzību), kas

²⁵⁸ Sal.: *Schlüter*, Rn.63; *Hk-BGB/Kemper*, § 1360a, Rn.4 f, 15; *Gernhuber J., Coester-Waltjen D.* Familienrecht. 5.Aufl. München: Verlag C.H.Beck, 2006, § 21, Rn.20 ff; *Hausheer/Geiser/Aebi-Müller*, N 08.05 f.

²⁵⁹ Sal.: *Jauernig/Berger*, § § 1360, 1360a, Rn.6; *Hausheer/Geiser/Aebi-Müller*, N 08.14.

²⁶⁰ Sal.: *Schlüter*, Rn.63; *Hausheer/Geiser/Aebi-Müller*, N 08.12 f.

pati par sevi nerada mantiska rakstura ienākumus, nozīmīguma ziņā nedrīkst vērtēt zemāk par algotu darbu, profesionālo vai saimniecisko darbību, kas rada šādu ekvivalentu.²⁶¹

a) Ikdienas rūpju juridiskā nozīme. Otra laulātā dalība ģimenes uzturēšanā, kas izpaužas kā ikdienas rūpes par mājsaimniecību un laulāto kopīgajiem bērniem (resp., kā mājsaimniecības vešana ikdienā un kā laulāto kopīgo bērnu ikdienas aprūpe un uzraudzība), pēc vispārīgā principa ir *līdzvērtīga* pirmā laulātā dalībai ģimenes uzturēšanā, kas izpaužas kā izpildījuma došana naudā. Abu laulāto ieguldījumu līdzvērtība jāsaprot nevis mantiskā (naudā novērtējamā), bet gan ideālā ziņā: ieguldījumu līdzvērtība tiek sasniegta nevis tādējādi, ka tie atrodas aritmētiskā līdzsvarā, bet gan tādējādi, ka abu laulāto veltītās pūles, kas nepieciešamas ģimenes pienācīgai uzturēšanai, ir samērīgas (savstarpēji atbilst).²⁶²

Vēl vairāk, otra laulātā darbība, kas izpaužas kā ikdienas rūpes par mājsaimniecību un laulāto kopīgajiem bērniem, pēc vispārīgā principa ir *līdzvērtīga* pirmā laulātā darbībai, kas vērsta uz ienākumu gūšanu no algota darba, profesionālās vai saimnieciskās darbības.²⁶³ Turklāt otrs laulātais (parasti – sieva), „atbrīvojot” pirmo laulāto no ikdienas rūpēm par mājsaimniecību un laulāto kopīgajiem bērniem, kā arī visādi citādi nodrošinot saskaņu ģimenē, būtiski palīdz pirmajam laulātajam labāk apmierināt ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzības, kā arī rada priekšnoteikumus veiksmīgai pirmā laulātā radošajai, profesionālajai, saimnieciskajai vai citādai darbībai.²⁶⁴ Kā trāpīgi atzīts juridiskajā literatūrā, otra laulātā „iekšēji uzturošā” darbība, ikdienā rūpējoties par mājsaimniecību un laulāto kopīgajiem bērniem, papildina „ārēji iegūstošo” pirmā laulātā darbību, un kā viena, tā otra darbība vienlīdz kalpo par ģimenes labklājības avotu.²⁶⁵

Bez tam jāņem vērā, ka otrs laulātais, kurš sevi pilnībā velta mājsaimniecības vešanai un rūpēm par laulāto kopīgajiem bērniem, ģimenes un pirmā laulātā labā zināmā mērā „upurē” savu iespēju pašam piekopt kādu amatu vai arodu (profesiju) un patstāvīgi gūt ienākumus no šādas nodarbošanās. Tajā pašā laikā pirmais laulātais var brīvi strādāt algotu darbu, nodarboties ar radošo, profesionālo vai saimniecisko darbību („kāpt pa karjeras kāpnēm”) un tādējādi gūt arī tādus ienākumus, kas paliek pāri pēc ģimenes un kopīgās mājsaimniecības nepieciešamo izdevumu segšanas. Ja otra laulātā nodarbošanos ar mājsaimniecību un laulāto kopīgo bērnu ikdienas aprūpi un uzraudzību uzskatītu vienīgi par uzturdošanas pienākuma pildīšanu CL 84.p. izpratnē, šis laulātais – salīdzinājumā ar pirmo

²⁶¹ Sk.: *Нечаева А.М.* Семейное право. Изд.2. Москва: Юристъ, 2002, с.125.

²⁶² Sal.: *Hausheer/Geiser/Aebi-Müller*, N 08.13, 08.15.

²⁶³ Sal.: *Hk-BGB/Kemper*, § 1360, Rn.2; *Gernhuber J., Coester-Waltjen D.* Familienrecht. 5.Aufl. München: Verlag C.H.Beck, 2006, § 21, Rn.13; *MünchKommBGB/Wacke*, § 1356, Rn.9.

²⁶⁴ Sal.: *Нечаева А.М.* Семейное право. Изд.2. Москва: Юристъ, 2002, с.125.

²⁶⁵ Sk.: *Буковский*, I, с.108.

laulāto – tiktu nostādīts *ārkārtīgi neizdevīgā* un *netaisnīgā statusā*, kas neatbilstu arī *laulāto vienlīdzības principam*. Tā kā mājsaimniecības vešana ikdienā un laulāto kopīgo bērnu ikdienas aprūpe un uzraudzība pati par sevi nerada mantiska rakstura ienākumus, pirmā laulātā ieguldījums ģimenes un kopīgās mājsaimniecības izdevumu segšanā, kā arī mantas iegūšanā vispār, ja ņemtu vērā tikai „mantiski novērtējama ieguldījuma” kritēriju, daudzkārt pārsniegtu otra laulātā ieguldījumu. Tādējādi pirmajam laulātajam, kurš galvenokārt būs izdarījis mantiski novērtējamu ieguldījumu laulāto kopīgās mantas iegūšanā (t.sk. tās uzturēšanā, vērtības paaugstināšanā), arī no šīs mantas sadalījuma viedokļa pienāktos daudzkārt lielāka daļa.

Rezultātā nāktos atzīt, ka otra laulātā ikdienas rūpes par mājsaimniecību un laulāto kopīgajiem bērniem „īpatnējā kārtā” (piem., sakarā ar ģimenes tiesību „komercializāciju”) nerada gandrīz nekādas tiesiskās sekas attiecībā uz laulāto kopīgo saimniecību (kas ir katras ģimenes mantiskais pamats) un laulāto kopīgās mantas iegūšanu. Nenoliedzami – šāds secinājums *neatbilst* CL 89.p.2.d. noteikumu jēgai un mērķim.

b) Mantisku (naudā novērtējamu) kritēriju mazsvarīgums. Laulāto savstarpējās attiecības, t.sk. viņu savstarpējās tiesiskās attiecības, kas saistītas ar mantas iegūšanu, nedrīkst vērtēt vienīgi no mantisku (naudā novērtējamu) kritēriju viedokļa. Vecāki, kas ikdienā aprūpē un uzrauga kopīgos bērnus, visdziļākajā būtībā ir neaizstājami (pēc vispārīgā principa „nekas nevar aizstāt mātes un tēva mīlestību pret viņu bērnu”). Bez tam jo īpaši jāņem vērā tas, ka mīlošas sievas un krietnas namamātes ieguldījumu ģimenes labklājības veidošanā, kā arī gādīgas mātes ieguldījumu bērna fiziskajā un garīgajā attīstībā *nemaz nav iespējams izmērīt naudas izteiksmē*.

Juridiskajā literatūrā, analizējot tā laulātā tiesisko statusu attiecībā uz laulības laikā iegūto mantu, kurš ikdienā rūpējas par mājsaimniecību un laulāto kopīgajiem bērniem, ir secināts, ka tad, ja šis, otrs, laulātais tomēr to nedarītu, pirmajam laulātajam vajadzētu algot citu personu (piem., mājkalpotāju, bērnu aukli), kā rezultātā palielinātos pirmā laulātā izdevumi. Tāpēc tad, ja otra laulātā darbs mājsaimniecības vešanā netiktu pienācīgi atalgots, resp., ja šādā gadījumā otram laulātajam nebūtu tiesība uz atbilstošu daļu no pirmā laulātā iegūtās mantas, pirmais laulātais būtu jāuzskata par iedzīvojušos uz otra laulātā rēķina.²⁶⁶

Taču, pirmkārt, šajos secinājumos nav ņemts vērā tas apstāklis, ka abiem laulātajiem saskaņā ar CL 84.p. ir pienākums segt ģimenes un kopīgās mājsaimniecības nepieciešamos izdevumus. Līdz ar to otram laulātajam, ja viņš atteiktos no mājsaimniecības vešanas, būtu

²⁶⁶ Sk.: *Frīdenberga L.* Laulības līgumi pēc Latvijas Civillikuma. Rīga: [B.i.], 1940, 9.lpp.; *Paļčikovska*, Nr.36.

pienākums citādā veidā pildīt savu pienākumu uzturēt ģimeni. Otrkārt, tas vien, ka pirmajam laulātajam – otra laulātā bezdarbības dēļ – vajadzētu algot citu personu mājsaimniecības vešanai vai laulāto aizgādībā esošo bērnu ikdienas aprūpei (uzraudzībai), pats par sevi nav uzskatāms par attaisnojumu otra laulātā tiesībai uz atbilstošu daļu no pirmā laulātā iegūtās mantas.²⁶⁷ Laulātais, kurš ikdienā rūpējas par mājsaimniecību un laulāto kopīgajiem bērniem, ar šo savu darbību palīdz pirmajam laulātajam iegūt mantu nevis tāpēc, ka pirmais laulātais var „ietaupīt naudas līdzekļus uz otra laulātā rēķina” un nealgot, piem., mājkalpotāju vai bērnu aukli, bet gan tāpēc, ka šāda veida darbība pati par sevi ir *būtisks*, turklāt *naudas izteiksmē nenovērtējams otra laulātā ieguldījums* ģimenes labklājības (t.sk. mantiskās labklājības) veidošanā.

Nemot vērā minēto, jāatzīst, ka „otra laulātā darbības palīdzībai” CL 89.p.2.d. izpratnē nav obligāti jāizpaužas kā *mantiski novērtējama ieguldījuma izdarīšanai*. Proti, CL 89.p.2.d. ietvertais jēdziens „otra laulātā darbības palīdzība” nav iztulkojams tikai no mantisku (naudā novērtējamu) kritēriju viedokļa. Līdz ar to arī mājsaimniecības vešana ikdienā un laulāto kopīgo (viņu aizgādībā esošo) bērnu ikdienas aprūpe un uzraudzība, ko veic viens no laulātajiem, saskaņā ar CL 89.p.2.d. ir uzskatāma par šī laulātā līdzdalību kopīgās mantas iegūšanā un par šādas mantas rašanās (iegūšanas) priekšnoteikumu.²⁶⁸

c) Mantas iegūšanas laiks. Otra laulātā daļībai ģimenes un kopīgās mājsaimniecības izdevumu segšanā, kas izpaužas *tikai un vienīgi kā ikdienas rūpes* par mājsaimniecību un laulāto kopīgajiem bērniem, parasti ir salīdzinoši *īslaicīgs raksturs*. Paaugoties laulāto kopīgajiem bērniem (kas cita starpā ļauj šos bērnus uz laiku nodot arī citu personu uzraudzībā), otrs laulātais bieži vien pats uzsāk (atsāk) algotu darbu vai profesionālo (saimniecisko) darbību. Turklāt gadījumā, kad abi laulātie ir pilnībā nodarbināti ārpus ģimenes, viņiem abiem saskaņā ar CL 84.p. ir pienākums ikdienā vest mājsaimniecību (savā starpā vienojoties par konkrētu pienākumu sadali) un samērīgi segt ģimenes un kopīgās mājsaimniecības nepieciešamos izdevumus.²⁶⁹

Tāpēc mājsaimniecības vešanai ikdienā un laulāto kopīgo bērnu ikdienas aprūpei un uzraudzībai kā „otra laulātā darbības palīdzībai” kopīgās mantas iegūšanā ir juridiska nozīme

²⁶⁷ Balstoties uz šādu loģiku, nāktos atzīt, ka pirmā laulātā izdevumi tāpat palielinātos, ja viņam – otra laulātā bezdarbības dēļ – vajadzētu algot citu personu arī cita veida vajadzību (piem., seksuālo vajadzību) apmierināšanai. Vai tad arī šis apstāklis vien (t.i., pirmā laulātā naudas līdzekļu ietaupījums, neizmantojot citas personas intīmpakalpojumus) būtu jāuzskata par attaisnojumu otra laulātā tiesībai uz atbilstošu daļu no pirmā laulātā iegūtās mantas?

²⁶⁸ Sk. tomēr: *CTP spried. lietā Nr.PAC-395/2000*, 1999.–2000.g., 309.–315.lpp. un *CTP spried. lietā Nr.PAC-194/2003*, 2003.–2004.g., 435.–438.lpp., kur tiesa aprobežojusies ar norādi uz nepieciešamību laulātajiem pierādīt vienīgi savu „*mantisko ieguldījumu*” strīdus mantiskā labuma iegūšanā.

²⁶⁹ Sal.: Hk-BGB/Kemper, § 1360, Rn.6; Schwab, Rn.117.

vienīgi tajā laikā, kamēr šis laulātais viens pats veic minēto darbību, pastāvot arī objektīvai nepieciešamībai to darīt. Kolīdz otrs laulātais pārtrauc ikdienā rūpēties par mājsaimniecību un laulāto aizgādībā esošajiem bērniem (piem., sakarā ar iespēju gūt ievērojamus ienākumus no algota darba) vai kolīdz atkrīt nepieciešamība šim laulātajam veikt minēto darbību (piem., gadījumā, kad ikdienas rūpes par mazgadīgo bērnu un mājsaimniecības vešanu tiek uzticētas laulāto nolīgtajai bērna auklei – mājkalpotājai), vairs nevar būt runa par otra laulātā „netiešu līdzdalību” kopīgās mantas iegūšanā, kas izpaužas kā ikdienas rūpes par mājsaimniecību un laulāto kopīgajiem bērniem. Tādējādi tie mantiskie labumi, ko viens no laulātajiem iegūvis pēc minēto apstākļu iestāšanās, paši par sevi nav uzskatāmi par iegūtiem ar otra laulātā darbības palīdzību CL 89.p.2.d. izpratnē.

4. Kritēriji, pēc kuriem jānosaka ar otra laulātā netiešu līdzdalību iegūtās mantas sastāvs un tās sadalījums

Nosakot to, *kādā apmērā* otra laulātā „netiešu līdzdalību” (jo īpaši – mājsaimniecības vešanu ikdienā un laulāto kopīgo bērnu ikdienas aprūpi un uzraudzību) var uzskatīt par laulāto kopīgās mantas rašanās (iegūšanas) priekšnoteikumu, galveno problēmu rada tas, ka šai līdzdalībai nav obligāti jāizpaužas kā mantiski novērtējama ieguldījuma izdarīšanai. Tāpēc jāņem vērā *citi kritēriji*, lai noskaidrotu, kāda daļa no viena laulātā iegūtās mantas ir atzīstama par iegūtu ar otra laulātā netiešu līdzdalību CL 89.p.2.d. izpratnē un kāds ir šādi iegūtās kopīgās mantas sadalījums laulāto starpā.

a) Ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzību nozīme. Pastāvot normālām laulāto savstarpējām attiecībām, tas laulātais, kurš, piem., veic algotu darbu vai nodarbojas ar profesionālo vai saimniecisko darbību, šīs darbības rezultātā iegūtos (naudas) līdzekļus pirmām kārtām *nodod ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām*²⁷⁰ (par šo jēdzienu sk. iepriekš: IV, E, 3, a), tādā veidā pildot arī savu pienākumu uzturēt ģimeni (sk. CL 84.p.). „Nodošana” var izpausties gan kā šo līdzekļu *faktiska izlietošana* (piem., kā ēdiena un apģērba iegāde, veselības aprūpes izdevumu segšana, ģimenes mājokļa iegāde vai īres maksājumu veikšana), gan kā šo līdzekļu *atvēlēšana* (bez tūlītējas faktiskas izlietošanas) ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām (piem., piešķirot otram laulātajam t.s. „saimniecības naudu” vai noguldot naudu kredītiestādes depozīta kontā, lai to uzkrātu neparedzētu ģimenes un kopīgās mājsaimniecības izdevumu segšanai vai lielāku pirkumu izdarīšanai). Tādējādi tie mantiskie labumi, ko viens laulātais iegādājas par šādi „nodotajiem”

²⁷⁰ Sal.: *Буковский*, I, c.108; *Paļčikovska*, Nr.36.

līdzekļiem, tāpat tiek iegūti ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām. Bez tam šādiem mantiskajiem labumiem jāpielīdzina arī tādi viena laulātā iegūtie mantas objekti, ko viņš tiešā veidā un bez minēto līdzekļu starpniecības (piem., piegūšanas ceļā) ir ieguvis un nodevis (vai arī – tikai nodevis) minētajām vajadzībām.

Tas, vai vispār un kādā apmērā viena laulātā personīgie līdzekļi (vai viņa iegūtie mantiskie labumi vispār) tikuši nodoti ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām, ir jānoskaidro, ņemot vērā gan šī laulātā *subjektīvo attieksmi*, t.i., viņa noteikti vai konkludenti izteikto nodomu vēltīt savus līdzekļus šīm vajadzībām, gan arī konkrētā gadījuma *objektīvos apstākļus* (jo īpaši – attiecīgā, par viena laulātā līdzekļiem iegādātā mantiskā labuma noderību ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām un tā faktisku izmantošanu šiem mērķiem). Arī tad, ja, piem., laulātajam nav bijis tieša nodoma izlietot savus līdzekļus (vai par šiem līdzekļiem iegādātos mantiskos labumus) minētajām vajadzībām, taču tie objektīvi tikuši izlietoti šādiem mērķiem, atzīstams, ka viņš attiecīgajā apmērā ir nodevis savus līdzekļus ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām.

Jāatzīmē, ka daudzās ģimenēs ar tiem laulāto ienākumiem, ko viņi gūst, piem., no algota darba vai no profesionālās vai saimnieciskās darbības, tik tikko var segt ģimenes un kopīgās mājsaimniecības nepieciešamos izdevumus, un arī visi laulāto mantas objekti tieši vai netieši ir paredzēti un faktiski tiek izmantoti minētajām vajadzībām. Šādos gadījumos bez īpašām juridiskām problēmām var noteikt to viena laulātā personīgo līdzekļu apmēru, ko viņš nodevis ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām (jo tie parasti ir visi viena laulātā iegūtie līdzekļi). Citādāk tas ir turīgākās ģimenēs, kur laulāto ienākumi no algota darba, profesionālās vai saimnieciskās darbības, kā arī cita veida ienākumi ir lielāki, nekā vajadzīgs ģimenes un kopīgās mājsaimniecības nepieciešamo izdevumu segšanai un pat ievērojamai ģimenes labklājības līmeņa paaugstināšanai. Šādos gadījumos, ņemot vērā laulāto subjektīvo attieksmi un konkrētā gadījuma objektīvos apstākļus, tie viena laulātā līdzekļi (un viņa iegūtie mantiskie labumi vispār), ko viņš nodevis šīm vajadzībām, jānošķir no pārējiem viņa līdzekļiem (mantiskiem labumiem), kurus viņš nodevis un izmanto citām, ar ģimeni un kopīgo mājsaimniecību nesaistītām vajadzībām.

Taču jebkurā gadījumā *viens no svarīgākajiem kritērijiem*, lai noteiktu, kāda daļa no viena laulātā iegūtās mantas atzīstama par iegūtu ar otra laulātā netiešu līdzdalību CL 89.p.2.d. izpratnē (jo īpaši tad, ja šī līdzdalība izpaužas kā mājsaimniecības vešana ikdienā un laulāto kopīgo bērnu ikdienas aprūpe un uzraudzība), ir *ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzības* (plašākā nozīmē). Citiem vārdiem, *vismaz tā manta*, ko viens laulātais ieguvis un nodevis (vai arī – tikai nodevis) ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām tajā laikā, kad otrs laulātais viens pats ikdienā ir rūpējies par mājsaimniecību un

laulāto kopīgajiem (viņu aizgādībā esošajiem) bērniem, principā ir *jāuzskata par laulāto kopīgo mantu*.

b) Laulātā darbības raksturs un pastāvošo šaubu novēršana. Nosakot ar otra laulātā netiešu līdzdalību iegūtās mantas sadalījumu laulāto starpā, jāņem vērā visi konkrētā gadījuma apstākļi un jāizvērtē otra laulātā *darbības raksturs*, kā arī šīs darbības *ietekme uz mantisko labumu iegūšanu un uzkrāšanu*.²⁷¹ Kā atzīts juridiskajā literatūrā, tāda sieva, kura pavada savu dzīvi „saldā dīkdienībā” un kuras vietā par mājsaimniecību un laulāto kopīgajiem (viņu aizgādībā esošajiem) bērniem faktiski rūpējas citi (mājkalpotājs, bērnu aukle), un kura ar savu rīcību varbūt pat ir veicinājusi laulības iziršanu, nav pielīdzināma mīlošai, gādīgai sievai un mātei, kas vienlaikus ir priekšzīmīga namamāte. Starp šiem pretpoliem var būt vesela virkne gradāciju, kas katrā konkrētā gadījumā ir jāizvērtē individuāli.²⁷²

Tā kā otra laulātā ieguldījumu mantas iegūšanā, kas izpaudies kā ikdienas rūpes par mājsaimniecību un laulāto kopīgajiem bērniem, nemaz nav iespējams izmērīt naudas izteiksmē, šim laulātajam tīri objektīvi ir liegta iespēja konkrēti pierādīt sava ieguldījuma apmēru (pretēji tam, ka pirmajam laulātajam parasti nav objektīvu šķēršļu konkrēti pierādīt sava mantiski novērtējamā ieguldījuma apmēru mantiskajos labumos, kas iegūti ar viņa līdzekļiem un nodoti ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām). Tas nozīmē, ka visos šādos gadījumos, ciktāl starp laulātajiem radīsies strīds par tādas mantas sadalījumu, kas iegūta ar otra laulātā netiešu līdzdalību, *vienmēr pastāvēs šaubas* jautājumā par laulāto izdarīto ieguldījumu savstarpējo samēru, jo viena laulātā ieguldījums ir mantiski novērtējams, bet otra – nav.

Tāpēc jo īpaši šādiem šaubu gadījumiem CL 89.p.2.d. ir paredzēts *svarīgs pieturas punkts* – laulāto kopīgās mantas vienlīdzīga sadalījuma prezumpcija. Atbilstoši šai prezumpcijai jāpieņem, ka tas mantiskais labums, ko viens laulātais ieguvis un nodevis (vai arī – tikai nodevis) ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām tajā laikā, kad otrs laulātais viens pats ikdienā ir rūpējies par mājsaimniecību un laulāto kopīgajiem (viņu aizgādībā esošajiem) bērniem, pieder abiem laulātajiem līdzīgās daļās. Protams, strīda gadījumā šo prezumpciju var „apgāzt”, ieinteresētajam laulātajam pierādot citādāku laulāto kopīgās mantas sadalījumu (sk. tālāk: VIII, C, 4). Ja, novērtējot laulāto paskaidrojumus un citus pierādījumus (sk. CPL 97.p.), tiesa nonāk pie pārliecības, ka konkrētajā gadījumā strīdus

²⁷¹ Sk.: *Frīdenberga*, 11.lpp.; *Paļčikovska*, Nr.36.

²⁷² Sk.: *von Schilling*, S.217.

mantiskā labuma vienāds sadalījums laulāto starpā nav taisnīgs, tā atbilstoši apstākļiem var atzīt viena vai otra laulātā tiesību uz mazāku daļu no šī mantiskā labuma vērtības.²⁷³

c) Citām vajadzībām paredzētā manta. Otra laulātā netieša līdzdalība mantas iegūšanā var izpausties arī *citādā veidā* (resp., ne tikai kā ikdienas rūpes par mājsaimniecību un laulāto kopīgajiem bērniem). Turklāt ar otra laulātā netiešu līdzdalību var būt iegūti ne tikai ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām, bet arī *citām, ar ģimeni un kopīgo mājsaimniecību nesaistītām vajadzībām paredzēti mantiski labumi* (piem., no akcijām vai SIA kapitāla daļām izrietošas līdzdalības tiesības kapitālsabiedrībā vai, piem., nekustama lieta, kas paredzēta tālākpārdošanai).

Šādos gadījumos, nosakot to, vai otra laulātā veikto darbību var uzskatīt par kopīgās mantas rašanās (iegūšanas) priekšnoteikumu CL 89.p.2.d. izpratnē, un to, kāds ir šādi iegūtās mantas sadalījums laulāto starpā, tāpat jāņem vērā visi konkrētā gadījuma apstākļi un jāizvērtē otra laulātā darbības raksturs, kā arī šīs darbības ietekme uz attiecīgo mantisko labumu iegūšanu un uzkrāšanu.

5. Principiālā atšķirība no līgumiskās laulāto mantas kopības sistēmas

Jēdzienu „otra laulātā darbības palīdzība” *nedrīkst traktēt pārāk plaši*, CL 89.p.2.d. noteikumus attiecinot uz jebkādu mantu, ko laulības laikā, pastāvot laulāto kopdzīvei un kopīgai mājsaimniecībai, ieguvis viens no laulātajiem. Šajā ziņā vienmēr nepieciešams ņemt vērā *principiālo atšķirību* starp likumisko laulāto vienlīdzīgas pārvaldības sistēmu (sk. CL 89.–110.p.) un līgumisko laulāto mantas kopības sistēmu (sk. CL 124.–139.p.). Tēlaini izsakoties, likumiskā laulāto vienlīdzīgas pārvaldības sistēma ir „*kaut kas pa vidu*” starp līgumisko laulāto mantas kopības sistēmu (sk. CL 124.–139.p.) un līgumisko visas laulāto mantas šķirtības sistēmu (sk. CL 117.–123.p.).

CL 89.p.2.d. ir īpaši uzsvērtā *abu laulāto iegūstošas darbības nepieciešamība*. Turpretī atbilstoši CL 124.p.1.d. noteikumiem visa laulības laikā iegūtā manta neatkarīgi no tā, vai šīs mantas iegūšanā tieši vai netieši (ar saviem līdzekļiem vai darbības palīdzību) ir piedalījušies abi laulātie, izņemot laulības līgumā noteikto katra laulātā „atsevišķo mantu” (sk. CL 125.p.), ietilpst laulāto kopmantā. Tāpēc, iztulkojot un piemērojot CL 89.p.2.d. noteikumus, *nav pieļaujams* tāds risinājums, atbilstoši kuram – no laulāto kopīgās mantas rašanās (iegūšanas) priekšnoteikumu viedokļa – laulāto vienlīdzīgas pārvaldības sistēma, kas pastāv uz likuma pamata, tiek *būtiski tuvināta* vai pat *pielīdzināta* laulāto mantas kopības

²⁷³ Sal.: von Schilling, S.217.

sistēmai, kas pastāv tikai tad, ja laulātie ir noslēguši atbilstošu laulības līgumu (sk. CL 116.p.).

Laulāto likumisko mantisko attiecību pamatā ir likts *mantas šķirtības princips*. Tāpēc atbilstoši CL 89.p.2.d. un CPL 93.p.1.d. ieinteresētajam laulātajam ir pienākums pierādīt savu līdzdalību un ieguldījuma apmēru strīdus mantas iegūšanā. Turpretī prezumpcija par to, ka visa laulības laikā iegūtā manta ietilpst laulāto kopmantā, jeb t.s. „laulāto kopmantas esamības prezumpcija” (sk. CL 124.p.1.d.), pastāv vienīgi līgumiskajā laulāto mantas kopības sistēmā, un šo pieņēmumu ieinteresētais laulātais var „apgāzt”, pierādot laulības līgumā noteiktās atsevišķās mantas (sk. CL 125.p.) esamību un tās apmēru uz iepriekš prezumētās laulāto kopmantas rēķina.

F. Citādā veidā iegūtā manta, kas atzīstama par laulāto kopīgo mantu

Izņēmuma kārtā – līdzās mantai, ko laulības laikā laulātie ieguvuši atbilstoši kādam no CL 89.p.2.d. paredzētajiem līdzdalības veidiem, – laulāto kopīgajā mantā var ietilpt arī citādā veidā iegūta manta. Minētais izriet gan no 1) CL 91.p.1.d.4.pk. noteikumiem par *laulātā atsevišķās mantas ienākumiem*, kas nodoti ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām, gan no 2) *līgumslēgšanas brīvības principa*.

1. Laulātā atsevišķās mantas ienākumi

Saskaņā ar CL 91.p.1.d.4.pk. tie viena laulātā atsevišķās mantas ienākumi, kas nodoti ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām (plašākā nozīmē), nav uzskatāmi par viņa atsevišķās mantas objektu un *uz likuma pamata nonāk laulāto kopīgajā mantā* (sk. iepriekš: IV, E, 3).

Minētie ienākumi var tikt nodoti ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām tajā laikā, kad otrs laulātais, piem., viens pats ikdienā rūpējas par mājsaimniecību un laulāto kopīgajiem (viņu aizgādībā esošajiem) bērniem, un tad šie „nodotie ienākumi” pēc vispārīgā principa kļūst par laulāto kopīgās mantas objektu, kas iegūts ar otra laulātā darbības palīdzību (sk. CL 89.p.2.d.). Taču arī citos gadījumos, kad otrs laulātais, piem., pats strādā algotu darbu vai veic profesionālo vai saimniecisko darbību, pirmā laulātā atsevišķās mantas ienākumi, kas nodoti ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām, šādas nodošanas rezultātā tiek „pārvērsti” par laulāto kopīgās mantas objektu. Turklāt minētie ienākumi nonāk laulāto

kopīgajā mantā neatkarīgi no tā, vai šie ienākumi tiek apvienoti ar laulāto kopīgajiem vai otra laulātā personīgajiem līdzekļiem, lai par tiem iegādātos kādu mantas objektu ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām. Proti, šādos gadījumos viena laulātā „nodotie ienākumi” (kā laulāto kopīgās mantas objekts) var arī nebūt iegūti „ar abu laulāto līdzekļiem vai ar otra laulātā darbības palīdzību” CL 89.p.2.d. izpratnē.

Ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām nodoto viena laulātā atsevišķās mantas ienākumu (kā arī mantisko labumu, ar ko tikuši atvietoti šie ienākumi) sadalījums laulāto starpā ir nosakāms atbilstoši CL 89.p.2.d. noteikumiem, resp., katra laulātā daļa šajos ienākumos pēc vispārīgā principa jānosaka atbilstoši viņu izdarīto ieguldījumu savstarpējam samēram. Tāpēc tie viena laulātā atsevišķās mantas ienākumi, kas nodoti ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām un kas tādēļ nonāk laulāto kopīgajā mantā, bet kuru gūšanā tieši vai netieši nav piedalījus otrs laulātais, *pieskaitāmi pirmā laulātā daļai laulāto kopīgajā mantā.*

2. Ar līgumu noteiktā kopīgā manta

Kā atzīts juridiskajā literatūrā, likumisko mantisko attiecību ietvaros laulātie var vienoties, ka zināma daļa no viena vai abu laulāto atsevišķās (vai atsevišķi iegūtās) mantas objektiem tiek „pārvērsta” *par laulāto kopīgās mantas objektiem.*²⁷⁴ Šāds līgums par laulāto kopīgās mantas noteikšanu (līdzīgi kā CL 91.p.1.d.1.pk. regulētais līgums par atsevišķās mantas noteikšanu), ar ko netiek atcelta likumiskā laulāto vienlīdzīgas pārvaldības sistēma, nav uzskatāms par laulības līgumu (CL 114. un turpm.p. izpratnē) un tam nav piemērojami CL speciālie noteikumi, kas regulē laulības līguma noslēgšanas kārtību, formu un saturu.

a) Līguma par kopīgās mantas noteikšanu jēdziens. Līgums par kopīgās mantas noteikšanu ir vienošanās, ar ko laulātie, neatceļot savstarpējās likumiskās mantiskās attiecības (sal. CL 116.p.), nolīgst, kādas laulības laikā iegūtās naudā novērtējamās tiesības vai mantas objekti (t.i., mantiskie labumi) ietilpst laulāto kopīgajā mantā vai ir uzskatāmi par šīs mantas objektiem. Nav nepieciešams, lai ar līgumu par kopīgās mantas noteikšanu būtu noteikts arī šīs mantas sadalījums laulāto starpā, jo strīda gadījumā šo jautājumu var izšķirt tiesa atbilstoši CL 89.p.2.d. noteikumiem.

Līgumu par kopīgās mantas noteikšanu var slēgt jebkādā formā un tā noteikumiem nav obligāti jāattiecas uz visas laulāto kopīgās mantas noteikšanu (jo šīs mantas rašanās, resp.,

²⁷⁴ Sal.: *Vēbers*, 38., 41., 49., 158.lpp.; *Bergmane*, Nekustamais īpašums kā laulāto kopīga manta, 30., 32., 33.lpp.

iegūšanas, priekšnoteikumi ir regulēti CL 89.p.2.d.). Turklāt šim līgumam – līdzīgi kā CL 91.p.1.d.1.pk. regulētajam līgumam par atsevišķās mantas noteikšanu – var būt gan „*tiesību nodibinošs*” raksturs (piem., gadījumā, kad laulātie viena laulātā atsevišķās mantas objektu ir „pārvērtuši” par kopīgās mantas objektu), gan „*konstatējošs jeb precizējošs*” raksturs (piem., gadījumā, kad laulātie ir konstatējuši viņu iegūtās kopīgās mantas sastāvu).

b) Atšķirība no laulības līguma par laulāto mantas kopību. Līguma par laulāto kopīgās mantas noteikšanu mērķis ir noteikt (piešķirt) kopīgas mantas raksturu *zināmai* laulāto mantas *daļai* (tā var būt arī daļa no vienam laulātajam atsevišķi piederošās mantas). Noslēdzot šādu līgumu un nosakot, kāda manta ir laulāto kopīgā manta, vismaz šīs mantas robežās tiek panākta *skaidrība un noteiktība* jautājumā par laulāto kopīgās mantas sastāvu un tās sadalījumu laulāto starpā (ja par attiecīgās mantas sadalījumu laulātie ir vienojušies), kā arī jautājumā par šīs mantas nošķiršanu no katram laulātajam atsevišķi piederošās mantas (kam pirmām kārtām ir būtiska nozīme laulāto savstarpējās tiesiskajās attiecībās).

Turpretī ar CL 124.p.1.d. regulēto laulības līgumu laulāto likumisko mantisko attiecību vietā tiek nodibināta laulāto mantas kopības sistēma un radīta kopmanta jeb t.s. „*koprokas manta*” (*Gesamthandsvermögen*), kurā ietilpst *visa* laulāto pirmslaulības un laulības laikā iegūtā manta, izņemot laulības līgumā noteikto „atsevišķo mantu” (sk. CL 125.p.). CL 124.p.1.d. regulētā laulības līguma noslēgšanas mērķis ir nodibināt tādas šim līgumam *raksturīgās tiesiskās sekas* gan mantas piederības, pārvaldības un rīcības ar to, gan arī laulāto atbildības ziņā (sk. CL 124.–139.p.), kas balstās uz „*koprokas principu*” (*Gesamthandsprinzip*)²⁷⁵ un kas būtiski atšķiras no tiesiskajām sekām, kādas iestājas laulāto likumiskajās mantiskajās attiecībās. Jāpiebilst, ka šajā līgumā nav jānorāda atsevišķi laulāto kopmantas objekti; pietiekami konkretizēti ir jānosaka vienīgi katra laulātā atsevišķā manta (sk. CL 125.p.), kas „paliek ārpus” laulāto kopmantas (ja, protams, laulātie vispār ir vienojušies laulības līgumā noteikt katra laulātā atsevišķo mantu).²⁷⁶

c) Līguma par kopīgās mantas noteikšanu saturs. Ņemot vērā līgumslēgšanas brīvības ierobežojumu, kas izriet no CL 91.p.1.d. jēgas (sk. iepriekš: IV, B, 1, a), līgums par kopīgās mantas noteikšanu pēc vispārīgā principa var attiekties vienīgi uz *jau iegūtiem* mantiskiem labumiem (jo īpaši tad, ja ar šo līgumu viena vai abu laulāto atsevišķās mantas vai

²⁷⁵ Sk.: *von Schilling*, S.223.

²⁷⁶ Sk.: *Vēbers*, 49., 51.lpp. Taču jebkurā gadījumā (no tiesībpolitiskā viedokļa) vismaz tai mantai (mantas objektiem), kas noder tikai viena laulātā personīgai lietošanai, kā arī tai mantai, ar kuru atvietota viena laulātā atsevišķā manta, uz likuma pamata būtu jāietilpst katra laulātā atsevišķajā mantā (sal. Šveices Civilkodeksa 225.p., Vācijas Civilkodeksa 1418.p., turklāt salīdzinoši vēl plašāks viena laulātā atsevišķās mantas „minimums” bija noteikts CL 125.p. 1937.g.red.).

atsevišķi iegūtās mantas objekti tiek „pārvērsti” par laulāto kopīgās mantas objektiem).²⁷⁷ Izņēmuma kārtā līgums par kopīgās mantas noteikšanu var attiekties arī uz tādiem mantiskajiem labumiem, ko laulātie *iegūs nākotnē*, ciktāl ir runa par CL 91.p.1.d.4.pk. minētajiem *atsevišķās mantas ienākumiem*. Proti, laulātie var vienoties, ka ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām tiek nodoti ne tikai jau iegūtie viena vai abu laulāto atsevišķās mantas ienākumi, bet arī tie šāda veida ienākumi, kas tiks iegūti nākotnē. Bez tam šī līguma spēku vai no tā izrietošās tiesības var aprobežot ar nosacījumiem vai termiņiem.

Līgumā par kopīgās mantas noteikšanu laulātie, pirmkārt, var vienoties par laulības laikā *jau iegūto mantisko labumu* pārdali, piem., viena vai abu laulāto atsevišķās mantas vai atsevišķi iegūtās mantas objektus „pārvērstot” par laulāto kopīgās mantas objektiem. Šī pārdale cita starpā var izpausties kā kopīgās mantas noteikšana pret zināmu viena vai abu laulāto pretizpildījumu (piem., pret viena laulātā apņemšanos noteiktu laiku ikdienā rūpēties par mājsaimniecību un laulāto kopīgajiem bērniem, vai, piem., pret viena laulātā apņemšanos ieguldīt zināmus naudas līdzekļus attiecīgā kopīgās mantas objekta uzlabošanā).

Otrkārt, ar šo līgumu laulātie var vienoties, ka visi vai kāda daļa no laulības laikā *jau iegūtiem* vai *nākotnē iegūstamiem* viena vai abu laulāto *atsevišķās mantas ienākumiem* (sk. CL 91.p.1.d.4.pk.) tiek nodoti ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām, tādā veidā tos „pārvērstot” par laulāto kopīgās mantas objektu.

Treškārt, minētajā līgumā var *precizēt* laulības laikā jau iegūtās kopīgās mantas sastāvu (CL 89.p.2.d. izpratnē), lai šo mantu būti vieglāk nošķirt no katram laulātajam atsevišķi piederošās mantas. Bez tam līgumā par kopīgās mantas noteikšanu laulātie var vienoties par konkrētu *kopīgās mantas sadalījumu* viņu starpā (kas var atšķirties no CL 89.p.2.d. regulētā sadalījuma) un šīs mantas *dalīšanas kārtību* laulāto likumisko mantisko attiecību izbeigšanās gadījumā,²⁷⁸ kā arī vienoties par *īpašu* laulāto kopīgās mantas sadalījumu (un tās dalīšanas kārtību) gadījumam, kad, piem., viens no laulātajiem ar savām darbībām ir veicinājis laulības iziršanu.

d) Līguma par kopīgās mantas noteikšanu saistošais spēks. Līgums par kopīgās mantas noteikšanu pirmām kārtām ir domāts laulāto *savstarpējo* mantisko attiecību līgumiskai noregulēšanai, un šī līguma noteikumi ir *saistoši gan pašiem laulātajiem* (piem., jautājumā par laulāto kopīgās mantas sastāvu un tās sadalījumu laulāto starpā), *gan viņu mantiniekiem* (jautājumā par mirušā laulātā mantas nošķiršanu no pārdzīvojušā laulātā mantas). Citiem

²⁷⁷ Sal.: *Vēbers*, 38., 41., 49., 158.lpp.; *Bergmane*, Nekustamais īpašums kā laulāto kopīga manta, 30., 32., 33.lpp.

²⁷⁸ Sal.: *Кронъ М.* Имущественные отношения супругов и ихъ регистрация по новому Гражданскому Уложению // *Законъ и Судъ*, 1937, No 9, с.3812.

vārdiem, vismaz tās mantas robežās, kas ar šo līgumu noteikta kā laulāto kopīgā manta, *principā tiek izslēgti* vēlāk iespējamie strīdi laulāto vai viņu mantinieku starpā jautājumā par attiecīgās mantas kopīgu piederību abiem laulātajiem un tās sadalījumu viņu starpā. Līgumam par kopīgās mantas noteikšanu (līdzīgi kā CL 91.p.1.d.1.pk. regulētajam līgumam par atsevišķās mantas noteikšanu) nav nepieciešama īpaša forma; arī mutiskā formā izteikts līgums ir saistošs laulātajiem un viņu mantiniekiem (šajā ziņā mantojumu pieņēmušais mantinieks, kurš uz likuma pamata „iestājas” mantojuma atstājēja tiesiskajā statusā (sk. CL 701.p., 1519.p.1.d.), juridiski nav uzskatāms par trešo personu).²⁷⁹ Turklāt pat tad, ja līgumā par kopīgās mantas noteikšanu laulātie ir vienojušies, piem., par laulības laikā iegūtās nekustamās mantas pārdali, taču zemesgrāmatā nav izdarīti atbilstoši nostiprinājumi, no laulāto savstarpējo tiesisko attiecību viedokļa attiecīgās tiesības ietilpst laulāto kopīgajā mantā (sal. CL 1487.p.).

Pret trešajām personām līgums par laulāto kopīgās mantas noteikšanu pēc vispārīgā principa nav spēkā. Likumā nav paredzēta iespēja šādu līgumu ierakstīt laulāto mantisko attiecību reģistrā. Tomēr gadījumā, kad minētā līguma priekšmets ir, piem., īpašuma tiesība uz nekustamu lietu, zemesgrāmatā uz šī līguma pamata var tikt nostiprināta abu laulāto kopīpašuma tiesība, lai tādā veidā laulāto savstarpējām mantiskajām attiecībām piešķirtu nepieciešamo publicitāti arī pret trešajām personām.²⁸⁰ Minētais tāpat attiecas uz kustamo mantu, kas pakļauta publiskai reģistrācijai (piem., īpašuma tiesība uz kuģi, sk. Jūras kodeksa 15., 16.p.). Bez tam ar laulāto starpā noslēgtu līgumu par kopīgās mantas noteikšanu jārēķinās arī tām trešajām personām, kuras pozitīvi zina vai kurām konkrētā gadījuma apstākļos vajadzēja zināt par šāda līguma esamību un tā noteikumiem. Ja, piem., viens laulātais bez otra piekrišanas ir rīkojies ar līgumā noteiktās kopīgās kustamās mantas objektu, šāds līgums, ja tā saturs ir bijis zināms attiecīgajai trešajai personai (ieguvējam), var kalpot kā pamats, lai minēto trešo personu atzītu par ļaunticīgu ieguvēju (sk. CL 90.p.3.d.).

²⁷⁹ Sal.: *Schmid/Hürlimann-Kaup*, N 588, 596; *Tuor/Schnyder/Schmid/Rumo-Jungo*, S.809, Fn.34.

²⁸⁰ Praksē tas varētu izrādīties sarežģīti, jo nereti ar „tiesisku darījumu” kā pamatu īpašuma tiesības nostiprināšanai zemesgrāmatā (sk. ZGL 44.p.1.d.) kļūdaini tiek saprasti vienīgi „klasiskie” (tipiskie) atsavinājuma līgumi (piem., dāvinājuma, pirkuma, maiņas vai uztura līgums). Tāpēc, lai izvairītos no iespējamiem sarežģījumiem nostiprināšanas procesā, attiecībā uz nekustamu lietu līgums par kopīgās mantas noteikšanu, piem., var tikt noformēts arī kā dāvinājuma līgums.

VI. Laulātā atsevišķi iegūtā manta

Atbilstoši vīra pārvaldības sistēmas pamatnoteikumiem līdzās „sievas atsevišķajai mantai” (*Sondergut* jeb *Vorbehaltsgut*, sk. CL 91.p. 1937.g.red.) un „laulāto kopīgajai mantai” (*gemeinsame Errungenschaft*, sk. CL 89.p.2.d. 1937.g.red.) tika izšķirta sievas un vīra t.s. „atsevišķi iegūtā manta” (*Sondererrungenschaft*, sk. CL 89.p.1.d. 1937.g.red.) jeb manta, ko katrs laulātais bija ieguvis laulības laikā atsevišķi no otra laulātā, t.i., bez otra laulātā līdzekļiem un darbības palīdzības CL 89.p.2.d. izpratnē.²⁸¹

Atjaunojot 1937.gada CL ģimenes tiesību daļas spēku, CL 89.p.1.d. noteikumi pēc būtības nav tikuši grozīti, izņemot vienīgi to, ka CL 89.p.1.d. ir papildināta ar norādi uz CL 91.p. (šādas norādes nebija CL 89.p.1.d. 1937.g.red.). Minētā norāde, kā arī CL 95. un turpm.p. ietvertais pretstats „kopīgā manta” – „atsevišķā manta” (izņemot tomēr CL 90. un 93.p., kur šāds pretstats nav ietverts), rada šķietamu iespaidu, ka no laulības laikā iegūtās mantas laulātajiem atsevišķi var piederēt vienīgi katra laulātā atsevišķā manta (sk. CL 91.p.), bet kopīgi – abu laulāto kopīgā manta (sk. CL 89.p.2.d.). Tādējādi var nonākt pie secinājuma, ka (līdzās pirmslaulības mantai) laulības laikā katrs laulātais atsevišķi var iegūt vienīgi CL 91.p.1.d. izsmeļoša uzskaitījuma veidā regulēto atsevišķo mantu un ka CL 91.p. mērķis ir norobežot visu vienam laulātajam atsevišķi piederošo mantu no laulāto kopīgās mantas (un otram laulātajam atsevišķi piederošās mantas). Arī līdzšinējā tiesu praksē ticis atzīts, ka CL 89.–110.p. ir regulēta gan abu laulāto kopīgā manta, gan katra laulātā atsevišķā manta,²⁸² tādā veidā liekot domāt, ka šie ir vienīgie iespējamie laulāto mantas veidi laulāto likumiskajās mantiskajās attiecībās.

Tajā pašā laikā līdzšinējā tiesu praksē ir nācies atzīt, ka, piem., mantas objekts, ko viens laulātais iegādājies par saviem personīgajiem līdzekļiem pirms laulības šķiršanas, taču pēc laulāto kopdzīves un kopīgas saimniecības vešanas pārtraukšanas, nav uzskatāms par laulāto kopīgās mantas objektu,²⁸³ resp., ir uzskatāms par šī laulātā „atsevišķās mantas” objektu,²⁸⁴ tā arī tuvāk nepaskaidrojot, kuram no CL 91.p.1.d. izsmeļoši regulētajiem atsevišķās mantas veidiem (precīzāk – šīs mantas sastāvdaļām un objektiem) atbilst konkrētais strīdus objekts. Šādu atbilstību arī nebūtu iespējams konstatēt, jo CL 91.p.1.d. noteikumi uz minēto gadījumu nav attiecināmi.

²⁸¹ Sk.: *von Schilling*, S.195–197, 205–208, 215–217; *Frīdenberga*, 8.–10., 12., 22.lpp.; *Role*, 4.lpp.

²⁸² Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-403/2000*, 108.–111.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-534/2004*, 70.–73.lpp.

²⁸³ Sk.: *CTP spried. lietā Nr.PAC-642/2003*, 2003.–2004.g., 413.–419.lpp.; sk. arī: *Čudina I. Laulāto mantas dalīšana // JV*, 2005, Nr.34, 4.lpp.

²⁸⁴ Sk.: *CTP spried. lietā Nr.PAC-162/2000*, 1999.–2000.g., 284.–286.lpp.

A. Laulātā atsevišķi iegūtās mantas vispārīgs raksturojums

Analizējot jautājumu par laulāto mantas veidiem, jaunākajā juridiskajā literatūrā²⁸⁵ izteikts viedoklis, ka CL 91.p.1.d. ietvertais izsmeļošais uzskaitījums *neaptver visus gadījumus*, kad viens laulātais laulības laikā iegūst mantu atsevišķi no otra laulātā, t.i., bez otra laulātā līdzdalības CL 89.p.2.d. izpratnē. Proti, CL 89.p.2.d. un 91.p.1.d. noteikumi – ņemot vērā CL 89.p.1.d. ietverto norādi uz CL 91.p. – tiešā veidā neregulē visus laulāto mantas rašanās (iegūšanas) gadījumus.

1. Ideja par trīs laulāto mantas veidiem

Ņemot vērā CL 89.p.2.d. un 91.p.1.d. piemērošanas robežas, jāatzīst, ka likumā ir „robs” jautājumā par tādas viena laulātā iegūtās mantas raksturu, kas iegūta laulības laikā, taču no likumā ietvertā tiesiskā regulējuma viedokļa nav uzskatāma nedz par šī laulātā atsevišķo mantu, nedz arī par abu laulāto kopīgo mantu. Kaut gan no CL 89.p.1. un 2.d. vārdiskās izpratnes izriet, ka laulāto likumiskajās mantiskajās attiecībās pastāv divi laulāto mantas veidi, patiesībā tie ir trīs, jo līdzās 1) katra laulātā atsevišķajai mantai (sk. CL 91.p.1.d.) un 2) abu laulāto kopīgajai mantai (sk. CL 89.p.2.d.) jāizšķir arī 3) katra laulātā „atsevišķi iegūtā manta”. Jāpiebilst, ka CL 90.p.1.d. noteikumi, kas regulē laulības laikā viena laulātā iegūtās mantas pārvaldīšanu, pēc būtības atkārto CL 89.p.1.d. noteikumus. Turklāt CL 90.p.1.d. (atšķirībā no CL 89.p.1.d.) nav ietverta norāde uz CL 91.p. noteikumiem. Līdz ar to gan CL 89.p.1.d., gan CL 90.p.1.d. ar vārdiem „manta, ko viens laulātais ieguvis laulības laikā” ir domāta ne tikai šī laulātā atsevišķā manta, bet arī viņa „atsevišķi iegūtā manta”.

Apstiprinājums idejai par trīs laulāto mantas veidiem izriet ne tikai no šobrīd spēkā esošo CL 89.p.–110.p. noteikumu *rašanās vēstures*. Šī ideja atbilst arī laulāto likumisko mantisko attiecību pamatā liktajam *mantas šķirtības principam* un kļūst „uzskatāmāka”, no šī principa viedokļa CL 89.p.1.d., 90.p.1.d. un 91.p.1.d. noteikumus *pretstatot* CL 89.p.2.d. noteikumiem. Visbeidzot, minēto ideju ir *apstiprinājusi arī jaunākā tiesu prakse*, atzīstot trešā laulāto mantas veida – „atsevišķi iegūtās mantas” – pastāvēšanas iespēju.²⁸⁶

Tā kā viena laulātā atsevišķā manta (sk. CL 91.p.1.d.) un abu laulāto kopīgā manta (sk. CL 89.p.2.d.) jēdzieniski ir samērā precīzi norobežotas, katra laulātā „atsevišķi iegūto

²⁸⁵ Sk.: *Paļčikovska*, Nr.36; *Bergmane*, Laulāto atsevišķa manta, 55.–60.lpp.; *Bergmane*, Nekustamais īpašums laulāto mantiskajās attiecībās, 52., 53.lpp.

²⁸⁶ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-209/2008*, 23.–27.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-651/2007*, 82.–87.lpp.

mantu” pareizāk raksturot ar *izslēgšanas metodes* palīdzību. Tādējādi ar „atsevišķi iegūto mantu” jāsaprot tāda manta, ko laulības laikā ieguvis viens no laulātajiem un kas nav uzskatāma nedz par šī laulātā atsevišķo mantu CL 91.p.1.d. izpratnē, nedz par abu laulāto kopīgo mantu CL 89.p.2.d. izpratnē. Līdz ar to arī CL 89.–110.p. noteikumi būtu jāizprot un jāpiemēro, balstoties uz šādu laulāto mantas iedalījumu. Tas nozīmē, ka CL noteikumi par laulātā atsevišķo mantu, piem., noteikumi par atsevišķās mantas pārvaldīšanu un rīcību ar to (sk. CL 90.p.), noteikumi par laulātā atbildību ar atsevišķo mantu (sk. CL 95.–100.p.) un noteikumi par laulāto kopīgās mantas dalīšanu (sk. CL 109.p.3., 4.d.), kas cita starpā paredz katra laulātā atsevišķās mantas iepriekšēju nošķiršanu no viņu kopīgās mantas (sk. CL 109.p.3.d.), *pēc analogijas ir piemērojami* arī katra laulātā „atsevišķi iegūtajai mantai”, kas – līdzīgi kā atsevišķā manta – pieder attiecīgajam laulātajam vienam pašam (individuāli) jeb atsevišķi no otra laulātā.²⁸⁷

2. Atsevišķi iegūtās mantas sastāvs

Precizējot atsevišķi iegūtās mantas sastāvu, pirmkārt, par atsevišķi iegūtām uzskatāmas tās naudā novērtējamās tiesības, ko laulības laikā, taču pēc laulāto kopdzīves un kopīgas saimniecības vešanas pārtraukšanas ieguvis viens no laulātajiem ar savu darbu vai personīgajiem līdzekļiem. Šāds secinājums netieši izriet no līdzšinējās tiesu prakses,²⁸⁸ bet tiešā veidā – no jaunākās tiesu prakses.²⁸⁹ Otrkārt, par atsevišķi iegūtiem jāuzskata arī citi mantiski labumi, ko laulības laikā, pastāvot laulāto kopdzīvei un kopīgai saimniecībai, ieguvis viens no laulātajiem bez otra laulātā līdzdalības CL 89.p.2.d. izpratnē.²⁹⁰

²⁸⁷ Sk. citādi: *Bergmane*, *Laulāto atsevišķa manta*, 56.lpp., kura uzskata, ka viena laulātā atsevišķi iegūtā manta atrodas abu laulāto pārvaldībā.

²⁸⁸ Sk.: *CTP spried. lietā Nr.PAC-162/2000*, 1999.–2000.g., 284.–286.lpp.; *CTP spried. lietā Nr.PAC-642/2003*, 2003.–2004.g., 413.–419.lpp.

²⁸⁹ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-651/2007*, 82.–87.lpp.

²⁹⁰ Pat atbilstoši padomju ģimenes tiesībās regulētās t.s. „jauktās laulāto mantas sistēmas” noteikumiem (sk. Latvijas PSR Laulības un ģimenes kodeksa 20.–22.p.), kas no laulāto kopīgās mantas rašanās priekšnoteikumu viedokļa – salīdzinājumā ar likumisko laulāto vienlīdzīgas pārvaldības sistēmu (sk. CL 89.–110.p.) – ir *daudz tuvāka* līgumiskajai laulāto mantas kopības sistēmai (sk. CL 124.–129.p.), tika atzīts, ka „laulāto (nedalītājā) kopīpašumā” neietilpst manta, ko ar saviem līdzekļiem ieguvis viens no laulātajiem laulības laikā, taču pēc laulāto kopdzīves un kopīgas saimniecības vešanas pārtraukšanas. Tāpat „laulāto (nedalītājā) kopīpašumā” nenonāca, piem., darba samaksa un tai pielīdzinātie maksājumi, ja un ciktāl attiecīgais laulātais šos ienākumus nebija nodevis ģimenes un kopīgās māsaimniecības vajadzībām naudas vai par šiem līdzekļiem iegādātu priekšmetu veidā, vai arī noguldot šos līdzekļus kredītiestādē, sk.: *Vēbers J.* Latvijas PSR ģimenes tiesības. Rīga: Zvaigzne, 1984, 50.–52.lpp.; *Vēbers J.* (Red.) Latvijas PSR Laulības un ģimenes kodeksa komentāri. Rīga: Avots, 1985, 62.–64.lpp.

B. Manta, kas iegūta pēc laulāto kopdzīves un kopīgas saimniecības vešanas pārtraukšanas

Kā atzīts tiesu praksē, laulāto kopīgās mantas iegūšanas brīdī jāpastāv laulāto kopdzīvei un kopīgai saimniecībai. Tāpēc par atsevišķi iegūtām jāuzskata tās naudā novērtējamās tiesības, ko laulības laikā, taču *pēc laulāto kopdzīves un kopīgas saimniecības vešanas pārtraukšanas* ieguvis viens no laulātajiem ar savu darbu vai personīgajiem līdzekļiem (protams, izņemot tās tiesības, kas jau saskaņā ar CL 91.p.1.d. ietilpst šī laulātā atsevišķajā mantā). Minēto netieši apstiprina arī AT plēnuma 1996.gada 10.jūnija lēmuma Nr.3 „Par likuma piemērošanu, izskatot lietas, kas izriet no ģimenes tiesiskajām attiecībām” 16.pk.3.d. ietvertais skaidrojums, ka laulāto kopīgās mantas „sastāvs nosakāms uz brīdi, kad pārtrauktas laulāto attiecības”.²⁹¹

Vēlāka laulāto kopdzīves un kopīgas saimniecības vešanas *atjaunošana neietekmē* starplaikā starp tās pārtraukšanu un atjaunošanu atsevišķi iegūtās viena vai otra laulātā mantas raksturu.

1. Laulāto kopdzīves un kopīgas saimniecības vešanas pārtraukšana

Tas, ko saprast ar „laulāto kopdzīves un kopīgas saimniecības vešanas pārtraukšanu”, jānoskaidro atbilstoši CL 71.–73.p. noteikumiem.²⁹² *Laulāto kopdzīve nepastāv*, ja laulības iziršanas rezultātā vismaz viens no laulātajiem ir pārtraucis laulāto attiecības un nevēlas turpināt kopdzīvi ar otru laulāto (sk. CL 71.p.). Par laulības iziršanu cita starpā liecina, piem., normālas laulāto savstarpējās saskarsmes neesamība vai viena laulātā ciešas attiecības ar citu partneri, turklāt parasti laulāto kopdzīve tiek pārtraukta, laulātajiem uzsākot šķirtu dzīvi CL 73.p. izpratnē. Jāatzīmē, ka „laulāto kopdzīves pārtraukšana” jēdzieniski nav pielīdzināma vienkāršai „laulāto šķirtai dzīvošanai”. Laulāto šķirta dzīvošana bieži vien ir svarīgākā pazīme tam, ka laulāto kopdzīve nepastāv. Tomēr laulāto kopdzīve, ņemot vērā tās personiskos elementus, var turpināties arī tad, ja laulātie teritoriāli nedzīvo vienā vietā (ģimenes mājoklī). Un otrādi, – ārēji turpinoties laulāto teritoriālai dzīvošanai kopā, laulāto kopdzīve var būt jau pārtraukta.

²⁹¹ Sk. arī: AT Senāta CD tiesu prakses apkopojuma „Tiesību normu piemērošana laulāto mantiskajās attiecībās” (2007.g.) 2.pk., kur atzīts, ka laulāto kopīgās mantas sastāvs nosakāms brīdī, kad faktiski pārtraukta laulāto kopdzīve un kopīgas saimniecības vešana.

²⁹² Sk. arī: AT Senāta CD tiesu prakses apkopojuma „Tiesību normu piemērošana laulāto mantiskajās attiecībās” (2007.g.) 2.pk.

Saskaņā ar CL 73.p.1.teik. *laulātie dzīvo šķirti*, ja objektīvi viņiem nav kopīgas saimniecības un subjektīvi vismaz viens no laulātajiem negrib to atjaunot, noliedzot turpmākas laulāto kopdzīves iespējamību. Šīs normas izpratnē laulāto kopīga saimniecība pēc vispārīgā principa *nepastāv*, ja viens no laulātajiem „uz visiem laikiem” ir atstājis ģimenes mājokli (gadījuma rakstura atgriešanās, kā arī atsevišķas pārnakšņošanas reizes neliecina par kopīgas saimniecības atjaunošanos). Izņēmuma kārtā kopīga saimniecība var nepastāvēt arī tad, ja laulātie „kā sveši cilvēki” dzīvo šķirti kopīgā dzīvoklī (sk. CL 73.p.2.teik.). Šajā ziņā ir nepieciešams, lai laulātie nevestu kopīgu mājsaimniecību, atsevišķi lietotu katrs savas dzīvojamās telpas (izņemot koplietošanas telpas) un lai viņu starpā nepastāvētu nekādas personiskas attiecības (bērnu interesēs uzturēts personisks kontakts laulāto starpā, piem., kopīga pusdienošana brīvdienās, vai, piem., viena laulātā rūpes par otru laulāto sakarā ar pēdējā invaliditāti vai ilgstošu slimošanu neizslēdz laulāto šķirtu dzīvi). Tā kā no subjektīvā viedokļa ir vajadzīgs, lai vismaz viens laulātais nevēlētos atjaunot laulāto kopdzīvi, laulāto teritoriāla atšķirtība, kuru izraisījuši tādi apstākļi, kas nav saistīti ar laulības iziršanu, vai kurai ir piespiedu raksturs, pati par sevi nav uzskatāma par laulāto šķirtu dzīvi CL 73.p. izpratnē (piem., šķirta dzīvošana profesionālu iemeslu vai ilgstošas slimības dēļ, vai arī sakarā ar laulātā atrašanos ieslodzījumā).²⁹³

2. Mantas iegūšanā izlietoto līdzekļu avots

Par atsevišķi iegūtām uzskatāmas tādas naudā novērtējamas tiesības, ko viens no laulātajiem laulības laikā, taču pēc laulāto kopdzīves un kopīgas saimniecības vešanas pārtraukšanas ir ieguvis *ar savu darbu vai personīgajiem līdzekļiem*. Šeit pirmām kārtām ir runa par tiem mantiskajiem labumiem, kuru iegūšanā tikuši izlietoti viena laulātā *ienākumi no algota darba, profesionālās vai saimnieciskās darbības* vai kuri iegādāti, apvienojot šos viena laulātā ienākumus ar viņa atsevišķās mantas līdzekļiem.

Turpretī tie mantas objekti, ko laulātais minētajā laikā ieguvis *ar laulāto kopīgajiem līdzekļiem* (piem., izlietojot kopīgās mantas ienākumus vai atvietojojot kopīgās mantas objektu), nav uzskatāmi par šī laulātā atsevišķi iegūtās mantas objektiem.²⁹⁴ Bez tam jāņem vērā arī attiecīgās naudā novērtējamās tiesības *iegūšanas brīdis*. Ja, piem., īpašuma tiesība uz kustamu vai nekustamu lietu ir iegūta pirms laulāto kopdzīves un kopīgas saimniecības vešanas pārtraukšanas, un pēc tam šī objekta iegāde vienīgi daļēji tikusi finansēta tikai no viena laulātā

²⁹³ Sal.: *Schlüter*, Rn.170, 179; *Jauernig/Berger*, § 1565, Rn.2 ff, § 1567, Rn.1 ff; *Hk-BGB/Kemper*, § 1565, Rn.3 ff, § 1567, Rn.2 f; *Senāta CKD spried. Nr.1938/99*, 14.sēj., 5598.lpp.

²⁹⁴ Sal.: *CTP spried. lietā Nr.PAC-162/2000*, 1999.–2000.g., 284.–286.lpp.; *CTP spried. lietā Nr.PAC-642/2003*, 2003.–2004.g., 413.–419.lpp.; *Čudina I. Laulāto mantas dalīšana // JV*, 2005, Nr.34, 4.lpp.

līdzekļiem (piem., gadījumā, kad uz nomaksas pirkuma līguma pamata daļa no pirkuma maksas tikusi samaksāta, izlietojot abu laulāto līdzekļus, bet atlikušo daļu pēc laulāto kopdzīves un kopīgas saimniecības vešanas pārtraukšanas ir samaksājis viens laulātais no saviem personīgajiem līdzekļiem), šis objekts ir uzskatāms par laulāto kopīgās mantas objektu, kura sadalījums viņu starpā jānosaka atbilstoši laulāto ieguldījumu savstarpējam samēram.²⁹⁵

C. Cita atsevišķi iegūtā manta

Par atsevišķi iegūtiem uzskatāmi arī citi mantiski labumi, ko laulības laikā, pastāvot laulāto kopdzīvei un kopīgai saimniecībai, ar savu darbu vai personīgajiem līdzekļiem ieguvis viens no laulātajiem bez otra laulātā līdzdalības CL 89.p.2.d. izpratnē.

1. Ienākumi no algota darba, profesionālās vai saimnieciskās darbības

Laulātā atsevišķi iegūtajā mantā nonāk tie šī laulātā ienākumi no algota darba, profesionālās vai saimnieciskās darbības (piem., darba samaksa, autoratlīdzība, ienākumi no saimnieciskās darbības), kas tikuši iegūti *bez otra laulātā tiešas līdzdalības* un ko pirmais laulātais *nodevis citām*, ar ģimeni un kopīgo mājsaimniecību nesaistītām vajadzībām.

a) Ienākumi no laulātā darba (darbības). Ar ienākumiem no algota darba, profesionālās vai saimnieciskās darbības jāsaprot tie viena laulātā ienākumi (parasti – naudas līdzekļu veidā), kas gūti, šim laulātajam *veicot jebkāda veida darbu (darbību)* – citas personas vadībā vai patstāvīgi – *pret atlīdzību*. Nav nozīmes tam, vai laulātais tiek nodarbināts uz darba līguma pamata, atrodas valsts dienestā vai arī kā pašnodarbinātais veic kādu profesionālo vai saimniecisko darbību (piem., piekopj brīvo profesiju, nodarbojas ar amatniecību, veic komercdarbību). Šādiem ienākumiem jābūt gūtiem bez otra laulātā tiešas līdzdalības CL 89.p.2.d. izpratnē, jo pretējā gadījumā (piem., gadījumā, kad ienākumi ir gūti abu laulāto kopdarbības rezultātā) ir runa par laulāto kopīgās mantas objektu.

Ar ienākumiem no algota darba, profesionālās vai saimnieciskās darbības jāsaprot arī laulātā ienākumi saistībā ar viņa īstenotu „saimniecisku pasākumu” vai viņam piederošu uzņēmumu, ciktāl minētie ienākumi pamatojas uz šī laulātā darbu (profesionālo vai saimniecisko darbību). Turpretī tie mantas ienākumi, kuri gūti no laulātajam atsevišķi

²⁹⁵ Sal.: CTP spried. lietā Nr.PAC-395/2000, 1999.–2000.g., 309.–315.lpp.

piejerošā un investētā „kapitāla” saimnieciskās izmantošanas un kuru galvenais cēlonis nav šī laulātā darbs (profesionālā vai saimnieciskā darbība), atkarībā no apstākļiem ir uzskatāmi par šī laulātā atsevišķās vai atsevišķi iegūtās mantas ienākumiem (sk. arī iepriekš: IV, E, 1, b; un tālāk: VI, C, 2).

b) Ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzības. Par atsevišķi iegūtās mantas objektu uzskatāmi vienīgi tie viena laulātā ienākumi no algota darba, profesionālās vai saimnieciskās darbības, ko šis laulātais *nodevis citām*, ar ģimeni un kopīgo mājsaimniecību nesaistītām vajadzībām. Proti, tas, kādam mērķim faktiski tikuši nodoti (izlietoti) minētie ienākumi, resp., kāds ir šo ienākumu turpmākais juridiskais liktenis, ir būtisks kritērijs laulātā atsevišķi iegūtās mantas nošķiršanai no laulāto kopīgās mantas. Pastāvot normālām laulāto savstarpējām attiecībām, laulātais minētos ienākumus pirmām kārtām nodod ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām (par šo jēdzienu sk. iepriekš: IV, E, 3, a), tādā veidā pildot arī savu pienākumu uzturēt ģimeni (sk. CL 84.p.). Tāpēc šajā ziņā ir jāprecizē juridiskajā literatūrā izteiktais viedoklis, ka visa tā manta, ko ieguvis viens no laulātajiem, strādājot algotu darbu vai veicot profesionālo (saimniecisko) darbību, pati par sevi uzskatāma par šī laulātā atsevišķi iegūto mantu.²⁹⁶

No vienas puses, tajā brīdī, kad laulātajam, piem., ir radies prasījums pret trešo personu par nopelnītās atlīdzības (piem., darba samaksas, autoratlīdzības vai atlīdzības par izpildīto pasūtījumu) saņemšanu, kā arī tad, kad viņš šo atlīdzību faktiski ir saņēmis, pagaidām vēl ir runa par laulātā atsevišķi iegūtās mantas objektu, ar ko viņš var brīvi rīkoties.²⁹⁷ Taču, no otras puses, līdzko laulātais savus ienākumus no algota darba, profesionālās vai saimnieciskās darbības tieši vai netieši nodod ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām (piem., kā t.s. „saimniecības naudu” vai par šiem līdzekļiem iegādātu mājturības priekšmetu veidā), šie ienākumi tiek „pārvērsti” par laulāto kopīgās mantas objektu. Tas pats saskaņā ar CL 89.p.2.d. notiek, piem., gadījumā, kad laulātais minētos ienākumus izlieto, lai iegūtu kādu mantisku labumu abu laulāto kopīgi noslēgta darījuma rezultātā vai tāda darījuma rezultātā, ko noslēdzis šis laulātais savā vārdā, taču

²⁹⁶ Sk.: *Bergmane*, Laulāto atsevišķa manta, 55., 57.lpp.; *Bergmane*, Nekustamais īpašums laulāto mantiskajās attiecībās, 52., 53.lpp.

²⁹⁷ Arī padomju ģimenes tiesībās tika atzīts, ka brīdī, kad laulātajam ir radusies tiesība uz darba samaksu un kad viņš to faktiski ir saņēmis, minētā samaksa vēl nenonāk „laulāto (nedalītajā) kopīpašumā”, resp., tā pagaidām vēl ir kvalificējama kā šī laulātā „personiskā īpašuma” objekts. Tikai tad, ja laulātais saņemto darba samaksu ir faktiski nodevis vai izlietojis ģimenes vajadzībām, šī samaksa kļūst par „laulāto (nedalīto) kopīpašuma” objektu, sk. plašāk: *Vēbers J.* Ģimenes tiesības. Rīga: P.Stučkas Latvijas Valsts universitātes Juridiskā un filozofijas fakultāte, 1970, 77.–79.lpp.; sk. arī: *Vēbers J.* (Red.) Latvijas PSR Laulības un ģimenes kodeksa komentāri. Rīga: Avots, 1985, 63., 64.lpp.

ieguldot abu laulāto līdzekļus (t.i., apvienojot minētos ienākumus ar otra laulātā personīgajiem līdzekļiem vai abu laulāto kopīgajiem līdzekļiem).

Tādējādi tikai tos viena laulātā ienākumus no algota darba, profesionālās vai saimnieciskās darbības, ko viņš ieguvis bez otra laulātā tiešas līdzdalības un kas ir nodoti citām, ar ģimeni un kopīgo mājsaimniecību nesaistītām vajadzībām, var droši uzskatīt par šī laulātā atsevišķi iegūtās mantas objektu.

2. Atsevišķi iegūtās mantas ienākumi un surogācijas princips

Ņemot vērā analogiju ar laulātā atsevišķo mantu (sk. CL 91.p.1.d.), par laulātā atsevišķi iegūtās mantas objektu kļūst arī *šīs mantas ienākumi* plašākā nozīmē, t.i., *dabiskie* un *civilie augļi* (sk. CL 855.p.2.d.) un *citi ienākumi*, kas iegūti, izlietojot īpašuma vai kādu citu atsevišķi iegūtajā mantā ietilpstošu tiesību, kā arī laulātajam piederošas lietas – kā atsevišķi iegūtās mantas objekta – *pieaugumi* (sk. CL 851.p.1.pk., 960.–986.p.). Ja viena laulātā atsevišķi iegūtās mantas ienākumi ir iegūti ar otra laulātā tiešu līdzdalību, iestājas tādas pašas tiesiskās sekas kā šādi iegūtu viena laulātā atsevišķās mantas ienākumu gadījumā (sk. iepriekš: IV, E, 2, b).

Bez tam atbilstoši CL 89.p.3.d. noteikumiem laulātā atsevišķi iegūtajā mantā nonāk arī pārējie mantiskie labumi, ar ko *saimnieciskā ziņā tikusi atvietota* kāda cita laulātā atsevišķi iegūtajā mantā ietilpstoša tiesība vai šīs mantas objekts (surogācijas princips). Tajā pašā laikā CL 89.p.3.d. noteikumi neattiecas, piem., uz tādiem mantiskajiem labumiem, kas („atvietojot” arī viena laulātā atsevišķi iegūtās mantas līdzekļus) iegūti atbilstoši kādam no CL 89.p.2.d. paredzētajiem līdzdalības veidiem (izņēmums no surogācijas principa).

D. Iespējamie grozījumi likumā

Jaunākajā juridiskajā literatūrā un tiesu praksē attīstīto *ideju par trīs laulāto mantas veidiem* (sk. iepriekš: VI, A, 1) – ar ko „aizpildīts” likuma robs jautājumā par tādas viena laulātā iegūtās mantas raksturu, kas iegūta laulības laikā, taču no likumā ietvertā tiesiskā regulējuma viedokļa nav uzskatāma nedz par šī laulātā atsevišķo mantu (CL 91.p.1.d. izpratnē), nedz arī par abu laulāto kopīgo mantu (sk. CL 89.p.2.d. izpratnē) – *var „aizstāt” ar atbilstošiem grozījumiem* CL 91.p.1.d.

1. Iespējamo likuma grozījumu saturs

Pirmkārt, ar šādiem likuma grozījumiem būtu nepieciešams CL 91.p.1.d. ietvert atsevišķās mantas veidu, resp., šīs mantas rašanās (iegūšanas) pamatu uzskaitījumu (kuram šobrīd ir izsmeļošs raksturs) pārvērst par *piemērveida uzskaitījumu*.²⁹⁸

Otrkārt, šādu likuma grozījumu izdarīšanas rezultātā CL 91.p.1.d. ietvertu piemērveida uzskaitījumu vajadzētu *papildināt ar norādi* vismaz uz tiem „atsevišķi iegūtās mantas” veidiem, resp., tās rašanās (iegūšanas) pamatiem, kas par tādiem ir atzīti līdzšinējā tiesu praksē un juridiskajā literatūrā. Proti, nevar būt šaubu, ka CL 91.p.1.d. ietvertais uzskaitījums ir jāpapildina ar norādi uz mantu, ko viens laulātais ar savu darbu vai personīgajiem līdzekļiem ieguvis laulības laikā, taču pēc laulāto kopdzīves un kopīgas saimniecības vešanas pārtraukšanas. Bez tam CL 91.p.1.d. ietvertais uzskaitījums būtu jāpapildina ar norādi uz tādiem viena laulātā ienākumiem no algota darba, profesionālās vai saimnieciskās darbības, kas tikuši iegūti bez otra laulātā tiešas līdzdalības un ko pirmais laulātais nodevis citām, ar ģimeni un kopīgo mājsaimniecību nesaistītām vajadzībām.

Abas minētās norādes būtu jāietver CL 91.p.1.d.4.pk., kur šobrīd ir norādīts uz tādiem viena laulātā atsevišķās mantas ienākumiem, kas iegūti laulības laikā un nav nodoti ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām. Proti, jēdzienu „laulātā atsevišķās mantas ienākumi” iespējams aizstāt ar plašāku jēdzienu „laulātā ienākumi”, kas aptvers gan viņa atsevišķās mantas ienākumus, gan arī citus viņa ienākumus no algota darba, profesionālās vai saimnieciskās darbības. Bez tam arī norādei uz mantu, ko laulātais ieguvis pēc laulāto kopdzīves un kopīgas saimniecības vešanas pārtraukšanas, tīri loģiski vajadzētu būt ietvertai CL 91.p.1.d.4.pk. (t.sk. tāpēc, lai uz šo mantu attiektos CL 91.p.1.d.5.pk. noteikumi par surogāciju). Lai nebūtu juridiska pamata šādu mantu uzskatīt par laulāto kopīgo mantu (CL 89.p.2.d. izpratnē), tai jābūt iegūtai ar viena laulātā personīgajiem līdzekļiem (t.sk. ar viņa ienākumiem, kas nav nodoti ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām) vai darbu (resp., bez otra laulātā līdzdalības CL 89.p.2.d. izpratnē).

Ņemot vērā minēto, CL 91.p.1.d. vārdus „katra laulātā atsevišķa manta ir” būtu nepieciešams aizstāt ar vārdiem „katra laulātā atsevišķa manta *it īpaši* ir”. Savukārt CL 91.p.1.d.4.pk. būtu jāizteic šādā jaunā redakcijā: „*laulātā ienākumi*, kas nav nodoti ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām, kā arī *manta, ko viņš par minētajiem*

²⁹⁸ Šajā ziņā jaunākajā tiesu praksē jau ir ticis izteikts viedoklis, ka CL 91.p.1.d. ietvertais laulātā atsevišķās mantas uzskaitījums nav izsmeļošs, jo līdzās viena laulātā atsevišķajai mantai (sk. CL 91.p.1.d.) un abu laulāto kopīgajai mantai (sk. CL 89.p.2.d.) katram laulātajam var piederēt arī „atsevišķi iegūtā manta”, sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-209/2008, 23.–27.lpp.*

ienākumiem vai ar savu darbu iegūvis laulības laikā, taču pēc laulāto kopdzīves un kopīgas saimniecības vešanas pārtraukšanas”.

2. Iespējamo likuma grozījumu radītais rezultāts

Ja tiktu izdarīti minētie likuma grozījumi, pirmkārt, likumdošanas ceļā tiktu *novērsts likuma robs* jautājumā par tādas viena laulātā iegūtās mantas raksturu, kas iegūta laulības laikā, taču no likumā ietvertā tiesiskā regulējuma viedokļa nav uzskatāma nedz par šī laulātā atsevišķo mantu (kas izsmeļoša uzskaitījuma veidā regulēta CL 91.p.1.d.), nedz arī par abu laulāto kopīgo mantu (CL 89.p.2.d. izpratnē). Tādējādi zustu nepieciešamība pēc idejas par trīs laulāto mantas veidiem, un laulāto likumiskajās mantiskajās attiecībās (sk. CL 89.–110.p.) būtu izšķirami vienīgi *divi laulāto mantas veidi* – 1) katra laulātā atsevišķā manta (divas mantas masas – pa vienai katram laulātajam) un 2) abu laulāto kopīgā manta (trešā mantas masa). Līdz ar to zustu arī nepieciešamība CL noteikumus, kas regulē laulātā atsevišķo mantu, pēc analogijas piemērot likumā tiešā veidā neregulētajai laulātā „atsevišķi iegūtajai mantai”.

Otrkārt, minēto likuma grozījumu rezultāts būtu tāds, ka CL 89.p.1.d. ietvertā norāde uz CL 91.p. vairs neradītu tādu iespaidu un tālejošākus secinājumus par t.s. „laulāto kopīgās mantas esamības prezumpcijas” pastāvēšanu, kādus šī norāde ir radījusi līdzšinējā juridiskajā literatūrā un tiesu praksē (sk. iepriekš: II, A un tālāk: VIII, B, 1). Proti, būtu nepārprotami skaidrs, ka tikai tā manta, kas iegūta atbilstoši kādam no CL 89.p.2.d. paredzētajiem līdzdalības veidiem, ir laulāto kopīgā manta, un ka strīda gadījumā ieinteresētajam laulātajam, kurš apgalvo, ka viņš kopīgi ar otru laulāto piedalījies strīdus mantas iegūšanā, saskaņā ar CL 89.p.2.d. un CPL 93.p.1.d. ir pienākums pierādīt savu līdzdalību šīs mantas iegūšanā (ciktāl viņu no minētā pienākuma neatbrīvo kāda no t.s. piederības prezumpcijām). Turpretī pārējā manta, kuras veidu, resp., rašanās (iegūšanas) pamatu piemērveida uzskaitījums ietverts CL 91.p.1.d., ir uzskatāma par attiecīgā laulātā atsevišķo mantu, kas ieinteresētajam laulātajam nepieciešamības gadījumā (piem., gadījumā, kad viņa tiesisko statusu nepastiprina kāda no t.s. piederības prezumpcijām) ir jāpierāda (sk. CL 91.p.2.d.1.teik.).

Jāpiebilst, ka CL 91.p.1.d. ietvertajam – laulātā atsevišķās mantas sastāvu „precizējošajam” – piemērveida uzskaitījumam ir nozīme tajā ziņā, ka ne tikai laulātie, bet arī trešās personas, *ņemot vērā šajā normā ietverto uzskaitījumu*, nereti var samērā precīzi noteikt to, vai attiecīgais mantiskais labums pieder atsevišķi vienam vai otram laulātajam. Turklāt minētais uzskaitījums *atvieglo* CL 91.p.1.d.1.teik. paredzēto *pierādīšanas pienākumu*. Ieinteresētais laulātais, apgalvojot, ka strīdus manta pieder viņam atsevišķi, var tiešā veidā atsaukties uz kādu no CL 91.p.1.d. norādītajiem atsevišķās mantas veidiem, resp., tās rašanās

(iegūšanas) pamatiem, kas juridiski pamato strīdus mantas atsevišķu piederību viņam. Tā rezultātā šim laulātajam (jo īpaši tad, ja viņa tiesisko statusu nepastiprina kāda no t.s. piederības prezumpcijām) nav jāpierāda negatīvs fakts, t.i., fakts, ka strīdus manta nav tikusi iegūta kopā ar otru laulāto atbilstoši kādam no CL 89.p.2.d. paredzētajiem līdzdalības veidiem. Tāpēc jau no praktiskā viedokļa vien nebūtu attaisnojami, piem., tādi grozījumi likumā, ar kuriem CL 91.p.1.d. noteikumi vispār tiktu izslēgti no likuma.

VII. Laulātā tiesība uz atbilstošu atlīdzību par izdarīto ieguldījumu otra laulātā mantā

Kā jau minēts iepriekš, laulība ir laulāto „*saimnieciska kopība*”, un laulātie, ne tikai pildot CL 84.p. paredzēto pienākumu uzturēt ģimeni, bet arī tiesiski pamatoti *paļaujoties uz laulības turpmāku pastāvēšanu*, iegulda savu darbu un līdzekļus ne vien laulāto kopīgajā mantā (tās iegūšanā, uzturēšanā, vērtības paaugstināšanā), bet nereti arī otram laulātajam atsevišķi piederošajā mantā (t.sk. piekrītot šīs mantas finansēšanai no laulāto kopīgās mantas). Šādi *ar laulību saistīti un ar to nosacīti* viena laulātā izpildījumi un piešķirumi parasti tiek izdarīti *bez atlīdzības*, taču ar mērķi kopīgi ar otru laulāto izveidot, uzturēt un īstenot laulāto „dzīves kopību” un nodrošināt ģimenes labklājību (sk. CL 84.p.), kā rezultātā tie pēc vispārīgā principa *nav uzskatāmi par laulāto starpā izdarītiem dāvinājumiem īstā nozīmē* (sk. iepriekš: III, B, 3 un IV, D, 1, a).

Ja viena laulātā ieguldījums otram laulātajam atsevišķi piederošajā mantā (t.sk. tās finansējums no laulāto kopīgās mantas) ticis izdarīts uz laulāto starpā panāktas un noteikti izteiktas *vienošanās pamata*, kurā, piem., ir nolīgta arī atlīdzība par ieguldījuma izdarīšanu vai šī ieguldījuma atlīdzināšana laulības izbeigšanās gadījumā, laulāto savstarpējās mantiskās attiecības un viņu savstarpējie līgumiskie prasījumi vispirms jāapspriež saskaņā ar šo vienošanos.

Taču galvenā problēma ir tā, ka laulības laikā, pastāvot normālām laulāto savstarpējām attiecībām, kas balstītas uz vienotiem mērķiem, kopīgu darbību un uzticēšanos,²⁹⁹ starp laulātajiem lielākoties *netiek slēgtas šādas skaidras un nepārprotamas vienošanās*. Turklāt nereti arī laulības izbeigšanās gadījumā laulātie nespēj panākt abpusēji pieņemamu vienošanos ne tikai par viņu kopīgās mantas sastāva noteikšanu un tās dalīšanu, bet arī par tāda ieguldījuma atlīdzināšanu, ko viens laulātais izdarījis otram laulātajam atsevišķi piederošajā mantā. Tāpēc viens no ģimenes tiesību pamatjautājumiem ir tas, vai laulāto sadarbības un ar to saistītās viņu mantas masu mijiedarbības izraisītā „mantas pārbīde”, kuras rezultātā uz ieguldījumu izdarījušā laulātā darbības vai mantas (t.sk. uz laulāto kopīgās mantas) rēķina ir palielinājusies otram laulātajam atsevišķi piederošā manta, dod iespēju pirmajam laulātajam, ņemot vērā laulāto īpašo tiesisko statusu vienam pret otru, panākt *taisnīgu izlīdzinājumu* laulības izbeigšanās gadījumā.

²⁹⁹ Sal.: CTP spried. lietā Nr.PAC-395/2000, 1999.–2000.g., 309.–315.lpp.

A. Laulātā tiesības uz atbilstošu atlīdzību teorētiskais attaisnojums un tā apstiprinājums praksē

Ieguldījumu izdarījušā laulātā tiesisku iespēju, izbeidzoties laulībai, panākt taisnīgu izlīdzinājumu arī tad, ja starp laulātajiem nav noslēgta atbilstoša vienošanās vai ja konkrētajā gadījumā nav piemērojami CL 101.p. noteikumi, pietiekami attaisno *taisnīguma apsvērumi* un laulības kā *laulāto visaptverošas „dzīves kopības”* pareiza izpratne (sk. CL 84.p.). Proti, ņemot vērā šīs „dzīves kopības” jēgu (sk. iepriekš: III, B, 3), *nebūtu taisnīgi* visos pārējos gadījumos, kad laulātie nav noslēguši atbilstošu vienošanos, vai gadījumos, uz kuriem neattiecas CL 101.p. noteikumi, liegt tiesisku iespēju jeb subjektīvu tiesību tam laulātajam, kurš laulības laikā izdarījis kādu ieguldījumu otra laulātā mantā, laulības izbeigšanās gadījumā prasīt no pēdējā atbilstošu atlīdzību (jo īpaši tad, ja šī ieguldījuma rezultātā ir būtiski palielinājusies otram laulātajam atsevišķi piederošā manta).³⁰⁰

Ja šāda iespēja tiktu liegta, visi labumi (piem., mantas sastāva palielinājums, tās vērtības pieaugums vai ienākumu gūšanas iespēju uzlabojums), kas tieši vai netieši radušies, vienam laulātajam izdarot ieguldījumu otra laulātā mantā, pēc laulības izbeigšanās pienāktos tikai un vienīgi otram laulātajam. Šāds pirmajam laulātajam negatīvs risinājums būtu krasā pretrunā ne tikai ar taisnīguma apsvērumiem, bet arī ar *laulāto solidaritātes principu*, no kā izriet laulāto savstarpējais pienākums laulības laikā *vienam par otru gādāt un kopīgi rūpēties par ģimenes labklājību* (sk. CL 84.p.)

1. Laulāto īpašais tiesiskais statuss attiecībā vienam pret otru

Laulātos vieno laulība kā visaptveroša „dzīves kopība” (sk. CL 84.p.). Tāpēc tādu laulāto, kurš izdarījis ieguldījumu (kas ārēji līdzinās bezatlīdzības izpildījumam vai piešķirumam) otram laulātajam atsevišķi piederošajā mantā, juridiski *nedrīkst pielīdzināt trešajai personai*.

Trešā persona parasti rīkojas vienīgi savās interesēs un var brīvi izlemt, vai konkrētajos apstākļos izdarīt kādu ieguldījumu vai ne. Turklāt parasti trešā persona piekriņ izdarīt kādu izpildījumu vai piešķirumu vienīgi pret atlīdzību. Turpretī laulātajiem viņu savstarpējās attiecībās nereti nav tāda pati faktiskā brīvība kā laulības attiecībās nesaistītām personām. Laulātajiem pirmām kārtām ir likumisks pienākums vienam par otru gādāt un kopīgi rūpēties par ģimenes labklājību (sk. CL 84.p.). Turklāt bieži vien laulātais tīri morāli

³⁰⁰ Sal.: *Schlüter*, Rn.84.

jūtas vairāk vai mazāk „spiests” izdarīt kādu ieguldījumu otra laulātā mantā, lai arī tādā veidā uzturētu un īstenotu laulāto „dzīves kopību” un nodrošinātu ģimenes labklājību. Līdz ar to tiesiskā novērtējuma ziņā laulātais attiecībā pret otru laulāto atrodas principiāli citādākā situācijā nekā trešā persona.³⁰¹

Laulātā tiesību uz atbilstošu atlīdzību (resp., šīs tiesības rašanos un pastāvēšanu), pirmkārt, attaisno laulības izbeigšanās, jo laulība ir laulāto savienība visaptverošā „dzīves kopībā”, kas nodibināta uz dzīves laiku un kas cita starpā izpaužas kā laulāto saimnieciska kopība. Izbeidzoties laulībai, pēc vispārīgā principa atkrīt tas iemesls (pamats), kas pamudinājis vienu laulāto izdarīt ieguldījumu otram laulātajam atsevišķi piederošajā mantā (t.sk. piekrist tās finansēšanai no laulāto kopīgās mantas). Tāpēc, ņemot vērā laulāto īpašo tiesisko statusu attiecībā vienam pret otru, jābūt nodrošinātai laulāto tiesiskai iespējai *panākt taisnīgu izlīdzinājumu* viņu savstarpējo mantisko attiecību jomā tad, ja izbeidzas pati laulība, kas līdz tam ir kalpojusi par šīs kopības pamatu. Otrkārt, juridiski atzīstot minētās tiesības pastāvēšanas varbūtību, laulātajiem tiek dota tiesiska iespēja *koriģēt tās netaisnīgās mantiskās sekas*, kuras laulības izbeigšanās gadījumā, stingri ievērojot mantas šķirtības principu, var iestāties likuma „klusēšanas” dēļ.

2. Stāvoklis tiesu praksē

Ņemot vērā, visticamāk, līdzīgus apsvērumus, līdzšinējā tiesu praksē *vispārīgā veidā ir atzīta* viena laulātā tiesība uz atbilstošu atlīdzību par viņa izdarīto ieguldījumu otram laulātajam atsevišķi piederošajā mantā (arī tad, ja starp laulātajiem nav noslēgta vienošanās par šāda ieguldījuma atlīdzināšanu).

Jau AT plēnuma 1996.gada 10.jūnija lēmuma Nr.3 „Par likuma piemērošanu, izskatot lietas, kas izriet no ģimenes tiesiskajām attiecībām” 15.pk.3.d. tika ietverts skaidrojums, ka „viena laulātā ieguldījums otra laulātā atsevišķā mantā nerada īpašuma tiesības uz to, ja starp laulātajiem nav bijusi cita vienošanās; ja laulātā atsevišķās mantas vērtība būtiski palielinājusies otra laulātā vai abu darbības rezultātā, *šādu ieguldījumu var kompensēt naudā*, bet ar īpašnieka piekrišanu – atzīt attiecīgajā daļā īpašuma tiesības”. Ar šo skaidrojumu, balstoties uz akcesijas principu,³⁰² pamatoti atzīts, ka viena laulātā ieguldījums (darba vai līdzekļu veidā) tāda mantas objekta iegūšanā vai tā vērtības paaugstināšanā, kas juridiski (resp., liettiesiski) pieder otram laulātajam kā viņa atsevišķās mantas objekts, pats par sevi nerada pirmā laulātā īpašuma tiesību. Šāds viena laulātā ieguldījums, ciktāl ir pieaugusi otra

³⁰¹ Sk.: FamKomm Scheidung/Steck, Art.206, N 2.

³⁰² Par akcesijas principu sk. plašāk: *Grūtups/Kalniņš*, 68., 69., 203.lpp.

laulātā mantas vērtība un ciktāl laulāto starpā nav panākta citāda vienošanās, dod viņam tiesību prasīt no otra laulātā vienīgi atbilstošu atlīdzību (kompensāciju) naudā.

Minētais skaidrojums ir ietekmējis turpmāko tiesu praksi lietās par laulāto kopīgās mantas dalīšanu. Tā, piem., tiesu praksē atzīts, ka gadījumā, kad viena laulātā līdzekļi ir tikuši ieguldīti otram laulātajam atsevišķi piederošas nekustamas lietas pārbūvē un uzturēšanā, pirmais laulātais nav tiesīgs, ja vien nav noslēgta attiecīga vienošanās, prasīt viņa īpašuma tiesības atzīšanu uz 1/2 domājamo daļu no šīs lietas; viņam ir *tiesība uz atbilstošu atlīdzību (kompensāciju) par savu ieguldījumu* (ko laulātais konkrētajā gadījumā nebija prasījis).³⁰³ Kā atzīts citā lietā, tas apstāklis vien, ka zemes gabala (kā galvenā ražošanas līdzekļa) izpirkšanai tādas zemnieku saimniecības vajadzībām, kurā otrs laulātais ir vienīgais dibinātājs, ir tikuši izmantoti arī pirmā laulātā privatizācijas sertifikāti, nerada pirmajam laulātajam īpašuma tiesību uz šo zemes gabalu kā otram laulātajam atsevišķi piederošās mantas objektu. Šādā gadījumā pirmais laulātais *var pretendēt uz to līdzekļu atlīdzināšanu (kompensāciju), ko viņš ieguldījis zemnieku saimniecības izveidošanā*.³⁰⁴

No šiem publicētajiem tiesu prakses piemēriem redzams, ka ieinteresētais laulātais ir prasījis nevis piedzīt atlīdzību par viņa izdarīto ieguldījumu otram laulātajam atsevišķi piederošajā mantā, bet gan atzīt viņa īpašuma tiesību uz 1/2 domājamo daļu no strīdus nekustamās lietas (ko tiesa pamatoti ir noraidījusi). Šī iemesla dēļ tiesa vienīgi „garāmejojot” ir norādījusi uz ieinteresētā laulātā tiesību prasīt atlīdzību par viņa izdarīto ieguldījumu. Līdz ar to konkrētāk nav ticis analizēts minētās tiesības (naudas prasījuma) tiesiskais pamats, rašanās priekšnoteikumi un kritēriji, atbilstoši kuriem nosakāms atlīdzības apmērs. Tāpat tiesai nav bijusi nepieciešamība analizēt arī jautājumu par šī prasījuma norobežošanu no citiem laulāto savstarpējiem atlīdzības vai atdošanas prasījumiem.

B. Laulātā tiesības uz atbilstošu atlīdzību norobežošana no citiem laulāto savstarpējiem prasījumiem

Lai juridiski precīzāk raksturotu viena laulātā tiesību uz atbilstošu atlīdzību par viņa izdarīto ieguldījumu otram laulātajam atsevišķi piederošajā mantā, šo tiesību vispirms nepieciešams norobežot (atšķirt) no citiem laulāto savstarpējiem atlīdzības vai atdošanas prasījumiem, kas praksē parasti tiek izlietoti laulības izbeigšanās gadījumā.

³⁰³ Sk.: *CTP spried. lietā Nr.PAC-664/2001*, 2001.–2002.g., 365.–368.lpp.

³⁰⁴ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-50/2008*, 656.–663.lpp.

1. No līguma izrietoši atlīdzības vai atdošanas prasījumi

Viena laulātā ieguldījums otram laulātajam atsevišķi piederošajā mantā (t.sk. tās finansējums no laulāto kopīgās mantas) var notikt uz laulāto starpā panāktas un *noteikti izteiktas vienošanās pamata*.

Tā, piem., laulātais uz *darba līguma* pamata var tikt nodarbināts otra laulātā profesionālajā privātpraksē, viņa kā individuālā komersanta uzņēmumā vai arī SIA, kurā kapitāla daļas pieder otram laulātajam vienam pašam vai kopīgi ar citām personām.³⁰⁵ Laulātais par labu otram laulātajam var izpildīt kādu pasūtījumu uz viņu starpā noslēgta *uzņēmuma līguma* pamata. Otram laulātajam atsevišķi piederošās mantas objekta iegāde vai tā uzlabošana var tikt pilnībā vai daļēji finansēta no pirmā laulātā personīgajiem līdzekļiem vai no abu laulāto kopīgās mantas līdzekļiem, pamatojoties uz laulāto starpā noslēgtu bezatlīdzības vai atlīdzības *aizdevuma līgumu*. Laulātais, kura pārvaldībā nodota otra laulātā manta (sk. CL 93.p.), var tikt īpaši atalgots par viņa pūlēm un izdarītajiem ieguldījumiem šajā mantā, pamatojoties uz laulāto starpā noslēgtu *līgumu par mantas pārvaldību*. *Nomas līgumā*, ar ko viena laulātā lietošanā nodots otram laulātajam atsevišķi piederošās mantas objekts, var būt nolīgts otra laulātā pienākums atlīdzināt visus pirmā laulātā (nomnieka) izdevumus, kas ar otra laulātā piekrišanu taisīti šim objektam (sal. CL 2140.p.). Viena laulātā ieguldījums otra laulātā mantā var notikt, pārdalot jau iegūtos mantiskos labumus ar CL 91.p.1.d.1.pk. regulēto *līgumu par atsevišķās mantas noteikšanu*, kurā nolīgts otra laulātā – mantiskā labuma ieguvēja – personiska vai mantiska rakstura pretizpildījums (sk. iepriekš: IV, B, 2, b).

Visos šādos gadījumos, ciktāl laulātie ir noteikti vienojušies par viena laulātā ieguldījumu (darba vai līdzekļu veidā) otram laulātajam atsevišķi piederošajā mantā, kā arī par šī ieguldījuma atlīdzināšanu (atdošanu), ieguldījumu izdarījušajam laulātajam ir atbilstošs *līgumisks prasījums* pret otru laulāto par nolīgta pretizpildījuma došanu (t.i., par atlīdzības samaksu, aizdevuma atdošanu, izdevumu atlīdzināšanu, īpašuma tiesības pārņemšanu utt.). Turklāt parasti šādu prasījumu (piem., no darba, uzņēmuma vai aizdevuma līguma izrietošu prasījumu) apmierināšanas priekšnoteikums ir nevis laulības izbeigšanās, bet gan nolīgta samaksas termiņa vai nosacījuma iestāšanās.

³⁰⁵ No sociālās apdrošināšanas viedokļa darba līguma attiecības ir visieteicamākais laulāto savstarpējo līgumisko attiecību modelis tam laulātajam, kurš piekritis ar savu darbu palīdzēt otram laulātajam viņa profesionālajā jomā vai līdzdarboties otra laulātā uzņēmumā, sal.: MünchKommBGB/Wacke, § 1356, Rn.25.

2. Prasījums par dāvinājuma atsaukšanu vai cita veida „bezatlīdzības” piešķiruma atdošanu

Ciktāl ir runa par laulāto starpā izdarītu *dāvinājumu īstā nozīmē* (sk. iepriekš: IV, D, 1, a), dāvinātājs *uz likuma pamata*, pirmkārt, ir tiesīgs atsaukt dāvinājumu otra laulātā *rupjas nepateicības dēļ* (sk. CL 1919.p.) vai atprasīt dāvanu tā iemesla dēļ, ka otrs laulātais neatvainojami *nav izpildījis* dāvinājumam „pievienoto” *uzlikumu*, kas ir objektīvi izpildāms un juridiski pieļaujams (sk. CL 1931., 1932.p.). Otrkārt, laulātais, kurš pēc saderināšanās vai laulības laikā ir izdarījis dāvinājumu (īstā nozīmē) par labu otram laulātajam, *uz likuma pamata* ir tiesīgs atsaukt šādu dāvinājumu arī tad, ja ir iestājies kāds no CL 1924.p.1.d. minētajiem apstākļiem (piem., apdāvinātā laulātā nāve, neatstājot leņupējos, vai laulības izirums, ko ar savām darbībām veicinājis tikai apdāvinātais laulātais, sk. CL 1924.p.1.d.1., 2.pk.). CL 1924.p.1.d. paredzēto laulātā tiesību atsaukt dāvinājumu var izlietot tikai pats dāvinātājs viena gada laikā, skaitot no attiecīgo likumā minēto apstākļu iestāšanās dienas. Turklāt šo tiesību nav iespējams vienošanās ceļā atcelt vai aprobežot ar citādiem nosacījumiem, jo šāda vienošanās, kas ierobežo minēto dāvinātāja tiesību, nav spēkā (sk. CL 1924.p.2.d.).

Bez tam viena laulātā *līgumiska tiesība* pilnībā vai daļēji *atprasīt* no otra laulātā pēdējam par labu izdarītus cita veida „bezatlīdzības” (ar laulību saistītus un ar to nosacītus) piešķirumus var būt *nolīgta laulāto starpā noslēgtā līgumā* (piem., līgumā par atsevišķās mantas noteikšanu, sk. CL 91.p.1.d.1.pk.), vienlaikus vienojoties arī par īpašiem šāda prasījuma rašanās priekšnoteikumiem (piem., laulības izirums, ko ar savām darbībām veicinājis otrs laulātais).

3. Prasījumi, kas saistīti ar laulāto kopīgās mantas dalīšanu vai rīcību ar laulāto mantu

Laulātā tiesību uz atbilstošu atlīdzību par viņa izdarīto ieguldījumu otram laulātajam atsevišķi piederošajā mantā jāatšķir no laulātā *prasījuma par viņa daļas* no laulāto kopīgās mantas *vērtības atlīdzināšanu* (viens no alternatīvajiem variantiem laulātā prasījumam par kopīgās mantas dalīšanu, sk. CL 109.p.4.d., 1075.p.). Šāds viena laulātā *likumisks prasījums* pret otru laulāto izriet no CL 89.p.2.d. noteikumiem, bet tā priekšnoteikums ir strīdus mantas iegūšana atbilstoši kādam no CL 89.p.2.d. paredzētajiem līdzdalības veidiem un laulāto likumisko mantisko attiecību izbeigšanās (sk. CL 109.p.).

Tāpat laulātā tiesību uz atbilstošu atlīdzību par izdarīto ieguldījumu jāatšķir no viena laulātā *zaudējumu atlīdzības prasījuma* vai *prasījuma no netaisnas iedzīvošanās* pret otru

laulāto, ja pēdējais prettiesīgi (bez pirmā laulātā piekrišanas) ir atsavinājis pirmajam laulātajam atsevišķi piederošu vai abiem laulātajiem kopīgi piederošu mantisku labumu par labu labticīgai trešajai personai (sk. CL 90.p.3.d., sal. CL 1065.p.).³⁰⁶ Aizskartā laulātā prasījums par zaudējumu atlīdzību izriet no otra laulātā *neatļautas darbības* (sk. CL 1635.p.1.d., 1779.p.), bet prasījums no netaisnas iedzīvošanās – no *likuma* (sk. CL 2389.p.).

4. Prasījums par līdzekļu došanu uzturam pēc laulības šķiršanas

Laulātā tiesību uz atbilstošu atlīdzību par izdarīto ieguldījumu jāatšķir arī no CL 80.p. paredzētās bijušā laulātā tiesības – šķirot laulību vai pēc laulības šķiršanas – prasīt no otra bijušā laulātā samērā ar viņa mantas stāvokli līdzekļus, kas „nepieciešami iepriekšējā labklājības līmeņa nodrošināšanai vai uzturam”, ja otrs laulātais ar savām darbībām veicinājis laulības iziršanu. Šai tiesībai atbilstošais otra laulātā pienākums juridiski ir konstruēts kā *likumisks uzturdošanas pienākums* (un nevis kā pienākums dot atbilstošu atlīdzību par pirmā laulātā izdarīto ieguldījumu otra laulātā mantā). Kā noteikts CL 81.p.1.d., minētā pienākuma pastāvēšanas ilgums pēc vispārīgā principa nosakāms atbilstoši tam laika posmam, kādu ilgusi šķirtā laulība³⁰⁷ (ja bijušais laulātais, kuram ir tiesība prasīt līdzekļus, īsteno ikdienas aizgādību pār bijušo laulāto kopīgo bērnu, šis pienākums pastāv līdz bērna pilngadībai). Otra bijušā laulātā uzturdošanas pienākums atkrīt pirms noteiktā laika (sk. CL 81.p.1.d.), ja ir iestājies kāds no CL 81.p.2.d. minētajiem apstākļiem. Turklāt no CL 81.p.2.d. minētajiem apstākļiem – *ar slēdzienu par pretējo* – var izsecināt arī „trūkstošos”, t.i., ar likumu tiešā veidā noregulētos priekšnoteikumus bijušā laulātā uztura prasījumam.

Pēc laulības šķiršanas bijušajiem laulātajiem pašiem ar savu mantu vai ienākumiem no algota darba, profesionālās vai saimnieciskās darbības jāsedz sevis uzturēšanas izdevumus. Tomēr šo vispārīgo principu par labu saimnieciski vājākajam bijušajam laulātajam, kurš turklāt ar savām darbībām nav veicinājis laulības iziršanu, ierobežo t.s. „*pēclaulības līdzatbildības jeb solidaritātes princips*”, uz kā balstīti CL 80. un 81.p. noteikumi. Lai rastos CL 80.p. paredzētais uztura prasījums, cita starpā objektīvi jāpastāv *atbilstošai nepieciešamībai* (sal. CL 81.p.2.d.3.pk.), kas liecina par to, ka saimnieciski vājākais bijušais laulātais pēc laulības šķiršanas, ņemot vērā konkrētā gadījuma īpašos (attaisnojošos) apstākļus, 1) nav spējīgs pilnībā vai daļēji pats ar savu darbu iegūt pietiekamus līdzekļus

³⁰⁶ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-543/2005*, 51.–55.lpp.

³⁰⁷ „Šķirtās laulības ilgums” CL 81.p.1.d. izpratnē aprēķināms no attiecīgās laulības noslēgšanas dienas līdz dienai, kad stājies spēkā tiesas spriedums par tās šķiršanu, sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-707/2007*, 88.–91.lpp.

savam uzturam (piem., vecuma vai veselības stāvokļa dēļ) vai arī 2) šādu līdzekļu iegūšanu nebūtu taisnīgi no viņa prasīt (piem., tāpēc, ka šis bijušais laulātais arī pēc laulības šķiršanas turpina ikdienā rūpēties par bijušo laulāto kopīgajiem nepilngadīgajiem bērniem, sal. CL 81.p.1.d.2.teik.). Turklāt CL 80.p. paredzētais uztura prasījums cita starpā pastāv, ja un ciktāl bijušais laulātais nav spējīgs pats nodrošināt sev pienācīgu uzturu no viņam piederošās mantas vai ienākumiem (sal. CL 81.p.2.d.2.pk.).³⁰⁸

Jāpiebilst, ka CL 80. un 81.p. lietotais termins „iepriekšējais labklājības līmenis” apzīmē nevis bijušā laulātā uztura prasījumam līdzās pastāvošu (patstāvīgu) naudas prasījumu pret otru bijušo laulāto, bet gan kritēriju, atbilstoši kuram nosakāms uztura apmērs. Proti, visa uztura apmērs, no kura aprēķināma tā daļa, kas pienākas bijušajam laulātajam (pēc vispārīgā principa – puse), jānosaka atbilstoši ģimenes dzīves apstākļiem jeb labklājības līmenim (t.s. ģimenes dzīves standartam) laulības iziršanas brīdī. Šajā ziņā noteicošais ir tādas ģimenes caurmēra labklājības līmenis, kas atrodas salīdzināmā sociālā stāvoklī.³⁰⁹ Citiem vārdiem, CL 80.p. mērķis ir nodrošināt to, lai bijušajam laulātajam, kurš saskaņā ar šo normu ir tiesīgs prasīt uzturu no otra bijušā laulātā, uzturdošanas rezultātā pēc iespējas tiktu saglabāts līdzšinējais labklājības līmenis.³¹⁰

C. Laulātā tiesības uz atbilstošu atlīdzību tiesiskais pamats

Laulības laikā starp laulātajiem parasti netiek slēgta kāda īpaša (skaidra un nepārprotama) vienošanās par tāda ieguldījuma atlīdzināšanu, ko viens laulātais izdarījis otram laulātajam atsevišķi piederošajā mantā vai arī kas izpaudies kā šīs mantas finansējums no laulāto kopīgās mantas. Turklāt nereti šāda vienošanās netiek panākta arī vēlāk, laulības izbeigšanās gadījumā. Šo iemeslu dēļ starp laulātajiem parasti nepastāv tāds līgumisks prasījums, kura priekšmets būtu minētā ieguldījuma atlīdzināšana. Tā kā šādos gadījumos *ar likumu tiešā veidā* (izņemot CL 101.p. paredzēto gadījumu) *nav noregulēts* jautājums par ieguldījumu izdarījušā laulātā tiesību uz atbilstošu atlīdzību, vispirms nepieciešams noskaidrot šī naudas prasījuma tiesisko pamatu.

Kaut gan nav šaubu, ka, izbeidzoties laulībai, ieguldījumu izdarījušajam laulātajam ir jāatzīst tiesība uz atbilstošu atlīdzību par viņa izdarīto ieguldījumu otram laulātajam atsevišķi piederošajā mantā (arī tad, ja starp laulātajiem nav noslēgta atbilstoša vienošanās), jautājums par *konkrēto normatīvo pamatu* (likuma normu), no kā izriet šāds – pret otru laulāto vērsts –

³⁰⁸ Sal.: *Schlüter*, Rn.189 ff.

³⁰⁹ Sal.: *Hk-BGB/Kemper*, § 1578, Rn.3 f, 25.

³¹⁰ Sal.: *Schlüter*, Rn.214.

naudas prasījums, var būt strīdīgs.³¹¹ Šajā ziņā var būt runa par 1) CL 2384.p. paredzēto prasījumu no netaisnas iedzīvošanās, par 2) CL 101.p. paredzēto prasījumu par izdevumu atlīdzināšanu (pieļaujot iespēju šo normu piemērot pēc analogijas) vai arī par 3) prasījumu, kas „izriet” no CL 84.p. ietvertās principiālās normas.

1. Prasījums no netaisnas iedzīvošanās

Uzskatot, ka viena laulātā ieguldījums otram laulātajam atsevišķi piederošajā mantā (t.sk. tās finansējums no laulāto kopīgās mantas) tiek izdarīts, paļaujoties uz laulības turpmāku pastāvēšanu, prasījums par šī ieguldījuma atlīdzināšanu varētu tikt pamatots ar CL 2384.p. noteikumiem par „nākoša notikuma izredzē izpildītā atprasījumu” (*condictio causa data causa non secuta* vai *condictio ob causam futuram*).

a) Rašanās priekšnoteikumi. Lai rastos CL 2384.p. paredzētais prasījums no netaisnas iedzīvošanās, attiecīgajam izpildījumam, pirmkārt, jābūt izdarītam vai nu *pieņemot to, ka nākotnē jāiestājas zināmam notikumam*, vai arī *ar mērķi sasniegt zināmu rezultātu* (ar minēto notikumu vai mērķi nekādā gadījumā nav jāsaprot līgumā nolīgtā pretizpildījuma saņemšana). Parasti šāda veida izpildījums tiek izdarīts, nepastāvot attiecīgam likumiskam vai līgumiskam pienākumam, un to apzinās pats izpildījuma devējs. Izņēmuma kārtā izpildījums var būt izdarīts arī uz izpildījuma devēja un tā saņēmēja starpā pastāvošu tiesisku attiecību pamata, taču ar mērķi sasniegt tālejošāku, attiecīgā pienākuma izpildījumu „pārsniedzošu” faktisku vai tiesisku rezultātu (piem., izpildījuma došana ar mērķi uzturēt spēkā noslēgto līgumu vai paļaujoties uz līgumisko attiecību termiņa pagarināšanu, vai, piem., izpildījuma došana, cerot uz citu, ar doto izpildījumu nosacītu vai ar to saistītu tiesisku attiecību nodibināšanu). Tomēr jebkurā gadījumā izdarītajam izpildījumam jābūt tādā veidā saistītam ar paredzētā notikuma vai sasniedzamā rezultāta iestāšanos, lai izpildījums būtu atkarīgs no šī notikuma vai rezultāta iestāšanās. Proti, ir vajadzīgs, lai paredzētā notikuma vai sasniedzamā rezultāta iestāšanās izpaustos kā izpildījuma izdarīšanas nepieciešamās sekas.³¹²

Otrkārt, lai rastos CL 2384.p. paredzētais prasījums no netaisnas iedzīvošanās, jābūt pilnīgi skaidram, ka paredzētais notikums vai sasniedzamais rezultāts *nav iestājies un arī*

³¹¹ Salīdzinājumam jāatzīmē, ka līgumiskajā laulāto mantas kopības sistēmā viena laulātā tiesība uz atbilstošu atlīdzību par otra laulātā atsevišķās mantas finansēšanu no laulāto kopmantas vai laulāto kopmantas finansēšanu no pirmā laulātā atsevišķās mantas tiešā veidā ir paredzēta CL 138.p.

³¹² Sk.: *Буковскуй*, II, c.1587–1590; *Torgāns K.* (Red.) Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Saistību tiesības (1401.–2400.p.). 2.izd. Rīga: Mans Īpašums, 2000, 661., 662.lpp.; sal.: *Jauernig/Stadler*, § 812, Rn.14 ff; *Schwenzer I.* Schweizerisches Obligationenrecht. Allgemeiner Teil. 4.Aufl. Bern: Stämpfli Verlag AG, 2006, N 56.08.

neiestāties nākotnē. Izpildījuma izdarīšanas iemesla neiestāšanās fakts jāpierāda prasītājam (sal. CL 2381.p.).³¹³

Treškārt, ir nepieciešams, lai starp izpildījuma devēju un tā saņēmēju pastāvētu – noteikti izteikta vai no attiecīgā gadījuma apstākļiem izrietoša jeb konkludenta – *faktiska saprašanās (vienošanās) par konkrēto izpildījuma iemeslu*. Izpildījuma saņēmējam vismaz jāzina par izpildījuma devēja cerībām, no kuru piepildīšanās nākotnē ir darīta atkarīga izpildījuma izdarīšana. Turklāt ar attiecīgā izpildījuma pieņemšanu izpildījuma saņēmējam vismaz netieši (konkludenti) jāpauž sava piekrišana tam, ka minēto cerību piepildīšanās nākotnē ir vienīgais attiecīgā izpildījuma došanas iemesls un saņemtā izpildījuma paturēšanas tiesiskais pamats.³¹⁴

b) Prasījuma piemērotība laulātā tiesības uz atbilstošu atlīdzību izlietošanai. No laulāto mantisko attiecību viedokļa ieguldījumu izdarījušā laulātā atsaukšanās uz CL 2384.p. paredzēto prasījumu var piedzīvot neveiksmi, jo bieži vien starp laulātajiem nav pietiekami konkretizētas savstarpējas saprašanās par attiecīgā izpildījuma izdarīšanas iemeslu. Šajā ziņā *nepietiek ar to vien*, ka ieguldījumu izdarījušais laulātais ir vispārīgi paļāvies uz laulības turpmāku pastāvēšanu un iespēju arī turpmāk kopīgi ar otru laulāto „piedalīties” laulības laikā iegūto mantisko labumu baudīšanā. Turklāt ieguldījuma izdarīšanas mērķis parasti tiek sasniegts jau laulības laikā³¹⁵ (tā, piem., ieguldījumu izdarījušais laulātais jau laulības laikā netieši gūst labumu no otram laulātajam atsevišķi piederošās mantas, ciktāl šī manta vai ienākumi no tās tiek nodoti ģimenes un kopīgās mājāsaimniecības vajadzībām).

Visbeidzot, laulības turpmāku pastāvēšanu ir visai grūti juridiski kvalificēt kā „paredzētā notikuma” vai „sasniegtā rezultāta” iestāšanos, no kā CL 2384.p. izpratnē būtu atkarīgs laulātā izdarītais ieguldījums otra laulātā mantā. Līdzīgi arī laulības izbeigšanos ir visai grūti juridiski kvalificēt kā minētā notikuma vai rezultāta neiestāšanos CL 2384.p. izpratnē.

2. Prasījums par izdevumu atlīdzināšanu

Kā noteikts CL 101.p., „ja viens laulātais, pārvaldot otra laulātā mantu, taisījis no savas mantas nepieciešamus izdevumus, tad viņš tikai pēc pārvaldības izbeigšanās var prasīt no pēdējā, lai šos izdevumus atlīdzina, ciktāl tie nav jāsedz viņam pašam”.

³¹³ Sk.: *Буковский*, II, c.1586; sal.: *Jauernig/Stadler*, § 812, Rn.20.

³¹⁴ Sk.: *Torgāns K.* (Red.) Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Saistību tiesības (1401.–2400.p.). 2.izd. Rīga: Mans Īpašums, 2000, 661., 662.lpp.; sal.: *Hk-BGB/Schulze*, § 812, Rn.11.

³¹⁵ Sal.: *MünchKommBGB/Wacke/Koch*, § 1356, Rn.24, vor § 1363, Rn.22; *Schwab*, Rn.128.

a) Rašanās priekšnoteikumi. Lai rastos CL 101.p. paredzētais prasījums par izdevumu atlīdzināšanu, pirmkārt ir nepieciešams, lai uz laulāto vienošanās pamata otram laulātajam atsevišķi piederošā manta vai zināma šīs mantas daļa būtu tikusi *nodota pirmā laulātā pārvaldībā* (sk. CL 93.p.). Ja laulātie ar noteikti izteiktu vienošanos nav izvēlējušies citu viņu savstarpējo līgumisko attiecību modeli (piem., pilnvarojuma vai nomas līguma attiecības), pirmā laulātā – mantas pārvaldītāja – tiesības un pienākumi apspriežami atbilstoši CL 1190.–1224.p. noteikumiem par *lietojuma tiesību*, ciktāl CL 94. un turpm.p. nav noteikts citādi.³¹⁶ Tā, piem., laulātais kā mantas pārvaldītājs ir tiesīgs izdarīt viņa pārvaldībā nodotajā ēkā tādus uzlabojumus, ar kuriem ēka netiek pārveidota vai netiek mainīts tās izmantošanas mērķis (sk. CL 1209.p.). Turklāt šim laulātajam ir ne tikai tiesība, bet arī pienākums tādā apmērā, kādā to pieļauj ienākumi no viņa pārvaldībā nodotās mantas, izdarīt viņa pārvaldībā nodotajā ēkā šāda veida gan nepieciešamus izlabojumus, gan derīgus uzlabojumus (sk. CL 94.p.1.d., sal. CL 1213.p.).³¹⁷

Otrkārt, CL 101.p. paredzētā prasījuma priekšnoteikums ir tādu *nepieciešamu izdevumu* taisīšana par labu pārvaldībā nodotajai otra laulātā mantai, kas saskaņā ar likumu vai laulāto starpā noslēgto vienošanos *nav jāsedz pirmajam laulātajam pašam* (sk. CL 101., 1213., 1217., 1218.p.).³¹⁸ Tā, piem., pirmajam laulātajam ir pienākums uz sava rēķina uzturēt viņa pārvaldībā nodotu ēku, t.sk. apdrošināt to pret pilnīgu vai daļēju bojāeju (sk. CL 1213.p.). Tāpat viņam jānes visas ar viņa pārvaldībā nodoto nekustamo lietu saistītās

³¹⁶ Sal.: *Lošmanis A.* Unternehmenskauf im deutsch-lettischen Rechtsvergleich. Rīga: Latvijas Universitāte, 2005, S.276, 277; *von Schilling*, S.198–200; *Frīdenberga*, 14.–19.lpp.

³¹⁷ Sal.: *von Schilling*, S.199.

³¹⁸ Ja laulātie, uzticot otra laulātā mantas pārvaldību pirmajam laulātajam, ir noteikti vienojušies par *pilnvarojuma līguma* attiecību nodibināšanu, šī laulātā tiesība uz viņam dotā uzdevuma izpildīšanai nepieciešamo izdevumu atlīdzināšanu apspriežama atbilstoši CL 2307.–2309.p. noteikumiem. Šādā gadījumā ir atlīdzināmi tie pirmā laulātā (pilnvarnieka) izdevumi, kurus viņš, saprātīgi apsverot lietas apstākļus un ņemot vērā otra laulātā pamatotās intereses, drīkstēja uzskatīt par nepieciešamiem dotā uzdevuma izpildīšanai (šajā ziņā nav jātlīdzina, piem., tādi izdevumi, kuru taisīšanu otrs laulātais ir noteikti aizliedzis vai kas saistīti ar trešās personas prettiesīgu „uzpirkšanu”). Savukārt atlīdzība par pirmā laulātā kā pilnvarnieka ieguldīto darbu dotā uzdevuma izpildīšanai viņam pienākas tikai tad, ja tā ir tikusi noteikti pielīgta (sk. CL 2311.p.), sk.: *Torgāns K.* (Red.) Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Saistību tiesības (1401.–2400.p.). 2. izd. Rīga: Mans Īpašums, 2000, 591.–594.lpp.

Ja otra laulātā manta nodota pirmā laulātā pārvaldībā (precīzāk – lietošanā) uz *nomas līguma* pamata, pirmajam laulātajam (nomniekam) ir tiesība uz atlīdzību par nepieciešamiem un derīgiem izdevumiem, kas taisīti iznomātajam objektam, turklāt minētie izdevumi atlīdzināmi atbilstoši CL 866. un turpm.p. noteikumiem (sk. CL 2140.p.), ciktāl laulātie nav vienojušies citādi. Derīgie izdevumi, kas taisīti ar otra laulātā (iznomātāja) piekrišanu, atlīdzināmi pirmajam laulātajam atbilstoši CL 867.p.1.d. noteikumiem, jo šādā situācijā nomnieks juridiski ir pielīdzināms labticīgam valdītājam. Ja derīgie izdevumi taisīti bez otra laulātā piekrišanas, jāpiemēro CL 867.p.3.d. noteikumi par ļaunticīga valdītāja tiesību atdalīt šādu izdevumu taisīšanas rezultātā radītos uzlabojumus, ja vien tie ir atdalāmi, nekaitējot iznomātajam objektam, un ja otrs laulātais piekrīt šādi atdalīšanai. Ja otrs laulātais tam nepiekrīt, pirmais laulātais ir tiesīgs prasīt no otra laulātā atlīdzību naudā, kas nosakāma atbilstoši minēto uzlabojumu vērtībai, kāda tiem būtu pēc atdalīšanas. Šāda kārtība attiecas arī uz greznuma izdevumu taisīšanas rezultātā radīto izdaiļojumu atdalīšanu no iznomātā objekta (sk. CL 868.p.), sk.: *Grūtups/Kalniņš*, 87.–89.lpp.

publiski tiesiskās un privāttiesiskās nastas un apgrūtinājumi, ciktāl nav runa par tādiem parādiem, kas personiski saista otru laulāto (sk. CL 1218.p.). Tāpēc gadījumā, kad laulātie nav vienojušies citādi, pirmais laulātais kā mantas pārvaldītājs (kuram pēc vispārīgā principa ir tiesība uz visiem augļiem, ienākumiem un labumiem, kādus pārvaldības laikā dod viņa pārvaldībā nodotā manta, sk. CL 1195.p.) ir tiesīgs prasīt atlīdzību vienīgi par tādiem nepieciešamiem izdevumiem, kas vērtības ziņā pārsniedz t.s. „lietojuma vērtību” (sk. CL 1214.p.) jeb ienākumus, kādus viņš visā pārvaldības laikā guvis no viņa pārvaldībā nodotās mantas³¹⁹ (no šīs „lietojuma vērtības” ir atskaitāmi vēl nepatērētie (neatsavinātie) ienākumi, kas, izbeidzoties pārvaldības tiesībai, ir jāatdod atpakaļ otrajam laulātajam, sk. CL 107.p.).

Treškārt, CL 101.p. paredzētais prasījums par izdevumu atlīdzināšanu rodas, *izbeidzoties pirmā laulātā pārvaldības tiesībai*, kas var notikt arī pirms laulāto likumisko mantisko attiecību izbeigšanās. Ņemot vērā to, ka pirmais laulātais – mantas pārvaldītājs – darbojas kā otra laulātā uzticības persona, abi laulātie ir tiesīgi katrā laikā vienpusēji izbeigt pirmā laulātā pārvaldības tiesību, ja tam ir svarīgs iemesls.³²⁰ Ar svarīgu iemeslu jāsaprot katrs tāds apstākļi, kuram iestājoties, mantas pārvaldības attiecību *turpināšanu*, ņemot vērā konkrētā gadījuma apstākļus un izvērtējot abu laulāto intereses, no šo attiecību izbeidzēja *nebūtu taisnīgi prasīt* (piem., viena vai otra laulātā izdarīta, ar pārvaldības attiecībām saistīta prettiesīga rīcība, pirmā laulātā nespēja pienācīgi pārvaldīt viņam uzticēto mantu, prasības celšana par laulības šķiršanu, sal. CL 2193.p.2.d.).

b) Prasījuma piemērotība laulātā tiesības uz atbilstošu atlīdzību izlietošanai.

CL 101.p. piemērošanas joma ir *salīdzinoši šaura*. Pirmkārt, šī norma attiecas uz tādu laulāto, kura *pārvaldībā*, pamatojoties uz laulāto starpā noslēgtu vienošanos, ir atradusies otra laulātā manta. Otrkārt, CL 101.p. tiešā veidā attiecas vienīgi uz *nepieciešamu izdevumu* atlīdzināšanu (atlīdzība nosakāma naudā atbilstoši faktisko izdevumu nominālvērtībai to taisīšanas laikā), ciktāl šie izdevumi vērtības ziņā pārsniedz „lietojuma vērtību”.³²¹ Ar nepieciešamiem

³¹⁹ Sal.: *von Schilling*, S.203; *Blaese, Mende*, S.150, 151; *Višņakova G., Balodis K.* Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Lietas. Valdījums. Tiesības uz svešu lietu (841.–926.p., 1130.–1400.p.). Rīga: Mans Īpašums, 1998, 120., 121.lpp.

³²⁰ Ja viena laulātā pārvaldības tiesība nodibināta, pamatojoties uz laulāto starpā noslēgtu pilnvarojuma līgumu, abu laulāto tiesībai vienpusēji izbeigt šīs attiecības piemērojami CL 2313. un 2315.p. noteikumi.

³²¹ Ja starp laulātajiem nav nolīgts citādi, pirmais laulātais kā mantas pārvaldītājs principā nav tiesīgs prasīt no otra laulātā atlīdzību par citiem izdevumiem, ko viņš pārvaldības laikā taisījis par labu viņa pārvaldībā nodotajai otra laulātā mantai. Kaut arī juridiskajā literatūrā atzīts, ka tādu derīgo un greznuma izdevumu atlīdzināšanai, ko taisījis laulātais kā mantas pārvaldītājs, piemērojami CL 865., 867. un 868.p. noteikumi (sk.: *von Schilling*, S.203), šis viedoklis ir pretrunā ne tikai ar CL 101.p. noteikumiem, bet arī ar CL 1212. un turpm.p. noteikumiem. Tā, atbilstoši CL 94.p.1.d. pirmajam laulātajam kā mantas pārvaldītājam ir pienākums taisīt vienīgi tādus derīgos izdevumus (izdarot uzlabojumus viņa pārvaldībā nodotajās ēkās), kādus pieļauj ienākumi no viņa pārvaldībā nodotās mantas (atskaitot visus nepieciešamos izdevumus); pārējie (t.sk. derīgie) izdevumi

izdevumiem (sk. CL 865.p.) jāsaprot tādi izdevumi, kas taisīti, lai uzturētu otra laulātā mantas objekta vai tā sastāvdaļas būtību un pasargātu to no pilnīgas bojāejas, sabrukuma vai izpostījuma, kā arī pārējie izdevumi, kuri saistīti ar mantas objekta normālu saimniecisku izmantošanu, uzturēšanu un apsaimniekošanu atbilstoši līdzšinējam tā izmantošanas mērķim.³²² Pie nepieciešamiem izdevumiem pieskaitāmi izdevumi, kas saistīti ar jebkādu neatliekamu remonta darbu veikšanu (piem., izdevumi bojāta ēkas jumta salabošanai), kārtējie izdevumi mantas objekta uzturēšanai, normālai saimnieciskai izmantošanai un pienācīgai apsaimniekošanai (piem., izdevumi mājdzīvnieku barošanai, ēkas apkurināšanai, transportlīdzekļa tehniskajai apkopei), kā arī citi tamlīdzīgi izdevumi, kas jebkurā gadījumā būtu jātaisa personai, kurai pieder attiecīgais mantas objekts.³²³

Ievērojot CL 101.p. piemērošanas jomu, šī norma nav tiešā veidā piemērojama laulātajam, kura pārvaldībā uz laulāto vienošanās pamata nav tikusi nodota otra laulātā manta. Arī tad, ja CL 101.p. noteikumus *pēc analogijas piemērotu* tādām ieguldījumu izdarījušam jaulātajam, kurš nav pārvaldījis otra laulātā mantu, šajā normā paredzētās tiesiskās sekas attiektos tikai uz nepieciešamo izdevumu atlīdzināšanu. Turklāt nepieciešamie izdevumi būtu jāatlīdzina vienīgi tiktāl (sk. CL 101.p. pēdējo palīgteik.), ciktāl ieguldījumu izdarījušais laulātais jau laulības laikā nebūtu guvis kādu labumu no otra laulātā mantas (piem., tādu ienākumu veidā, kas nodoti ģimenes un kopīgās māsaimniecības vajadzībām). Minētā labuma apmēru naudas izteiksmē katrā konkrētā gadījumā būtu visai grūti vai pat neiespējami noteikt.

Citiem vārdiem, arī ar šādu juridisko risinājumu *pienācīgi netiktu nodrošināta* ieguldījumu izdarījušā laulātā tiesiska iespēja laulības izbeigšanās gadījumā saņemt no otra laulātā atlīdzību par derīgiem izdevumiem, kā arī atbilstošu atlīdzību par cita veida ieguldījumu otram laulātajam atsevišķi piederošajā mantā, kas izpaudies ne tikai kā izdevumu taisīšana CL 865.p. izpratnē, bet arī, piem., kā otram laulātajam atsevišķi piederošās mantas objekta iegādes finansēšana.

c) Neuzdota lietvedība. Ieguldījumu izdarījušā laulātā prasījums par izdevumu atlīdzināšanu (neatkarīgi no tā, vai viņa pārvaldībā ir tikusi nodota otra laulātā manta)

jānes viņam pašam uz sava rēķina (sk. CL 1213.p.). Tikai greznuma izdevumu taisīšanas rezultātā radītos izdaiļojumus, ja vien tie ir atdalāmi, nekaitējot attiecīgajam mantas objektam, pirmais laulātais pēc pārvaldības tiesības izbeigšanās var atdalīt (sk. CL 1209.p.), bet gadījumā, kad otrs laulātais tam nepiekrīt, – prasīt no otra laulātā atlīdzību naudā, kas nosakāma atbilstoši minēto izdaiļojumu vērtībai, kāda tiem būtu pēc atdalīšanas, sal.: *Grūtups/Kalniņš*, 86., 87., 90.lpp.

³²² Sal.: *Dernburg H., Sokolowski P. System des Römischen Rechts. Der Pandekten. 8.Aufl. Berlin: Verlag von H.W.Müller, 1912, S.392; Хвостов В.М. Система римского права. Москва: Издательство „Спарк”, 1996, c.261.*

³²³ Sk.: *Blaese, Mende, S.23, Fn.11; Grūtups/Kalniņš, 85.lpp.*

juridiski *nevar tikt pamatots* arī ar CL 2339.–2341.p. noteikumiem, kas regulē neuzdota lietveža taisīto izdevumu atlīdzināšanu.

Par neuzdotu lietvedību var būt runa tikai tad, ja lietvedis ved citas personas lietas, būdams „neaicināts” (sk. CL 2325.p.), t.i., bez minētās personas dota uzdevuma vai nepastāvot citam tiesiskam pamatam, no kā varētu izrietēt pienākums vai tiesība vest citas personas lietas.³²⁴ Pastāvot laulībai, viena laulātā pienākums (un arī tiesība) izņēmuma gadījumos apzināti uzņemties otra laulātā lietu vešanu atbilstoši pēdējā patiesajām interesēm un viņa pieņemamajai gribai šādas darbības uzsākšanas brīdī (sal. CL 2325.p.), izriet no CL 84.p. noteiktā laulāto savstarpējā pienākuma vienam par otru gādāt.

3. No CL 84.p. noteikumiem „izrietošs” prasījums

Ņemot vērā CL 84.p. principiālo raksturu un laulības kā laulāto visaptverošas „dzīves kopības” jēgu (sk. iepriekš: III, B, 3), tiesisko pamatu, no kā izriet laulātā tiesība uz atbilstošu atlīdzību, pareizāk būtu „meklēt” *tiesību tālākveidošanas ceļā*. Kaut gan ar likumu nav tiešā veidā noregulēts jautājums par laulātā tiesību uz atbilstošu atlīdzību par viņa izdarīto ieguldījumu otram laulātajam atsevišķi piederošajā mantā, no *laulāto solidaritātes principa* jēgas izriet šāda tiesiskā regulējuma nepieciešamība. Proti, šajā tiesību jautājumā ir likuma robs.

a) Laulāto solidaritātes princips. Atbilstoši laulāto solidaritātes principam (uz kā balstīta CL 84.p. principiālā norma) normālām laulāto savstarpējām personiskajām un mantiskajām attiecībām ir *raksturīga* laulāto savstarpēja uzticēšanās un viņu pamatoto interešu savstarpēja vērā ņemšana, laulāto kopīgo interešu, uzskatu un mērķu saskaņa, viņu kopdzīve un kopīgas saimniecības vešana, kā arī laulāto gādāšana vienam par otru un kopīgas rūpes par ģimenes labklājību. Laulāto solidaritāte nereti *pamudina* laulātos „bez atlīdzības” izdarīt ieguldījumu (darba vai līdzekļu veidā) otram laulātajam atsevišķi piederošajā mantā, lai kopīgi izveidotu, uzturētu un īstenotu laulāto „dzīves kopību” un nodrošinātu ģimenes labklājību, t.sk. lai sasniegtu tādus mērķus, kas pārsniedz laulāto „dzīves kopības” tipiskās robežas. Šādu rīcību parasti *motivē* laulāto tiesiski pamatotā (sk. CL 84.p.) paļāvība uz laulības turpmāku pastāvēšanu un viņu cerība arī turpmāk (resp., atlikušajā dzīves laikā) kopīgi „piedalīties” laulības laikā iegūto mantisko labumu baudīšanā (sk. arī iepriekš: III, B, 3, b).

³²⁴ Sal.: *Torgāns K.* (Red.) Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Saistību tiesības (1401.–2400.p.). 2.izd. Rīga: Mans Īpašums, 2000, 606.lpp.

Savukārt laulības izbeigšanās gadījumā laulāto solidaritāte *kontekstā ar taisnīguma principu* „pieprasa” *taisnīgu izlīdzinājumu* laulāto starpā, ja laulāto sadarbības un ar to saistītās viņu mantas masu mijiedarbības rezultātā uz ieguldījumu izdarījušā laulātā darbības vai mantas rēķina ir palielinājusies otram laulātajam atsevišķi piederošā manta. Minētais izskaidrojams ar to, ka, izbeidzoties laulībai, pēc vispārīgā principa *atkrīt tas iemesls (pamats)*, kas pamudinājis vienu laulāto izdarīt ieguldījumu otram laulātajam atsevišķi piederošajā mantā (t.sk. piekrist tās finansēšanai no laulāto kopīgās mantas). Proti, laulāto solidaritāte „pieprasa”, lai ieguldījumu izdarījušais laulātais, izbeidzoties laulībai, saņemtu atbilstošu atlīdzību par viņa ieguldījumu (kas nav uzskatāms par dāvinājumu laulāto starpā), ciktāl šī ieguldījuma rezultātā ir palielinājusies otram laulātajam atsevišķi piederošā manta un ciktāl konkrētā gadījuma apstākļos citādi pamatots (piem., no laulāto vienošanās vai no CL 101.p. noteikumiem izrietošs) izlīdzinājums juridiski nav iespējams vai arī nav pietiekams.³²⁵

b) No CL 84.p. atvasinātais tiesību noteikums. *Konkretizējot laulāto solidaritātes principu*, no CL 84.p. principiālās normas var *atvasināt šādu tiesību noteikumu:*³²⁶ „Tas laulātais, kurš laulības laikā bez atbilstoša pretizpildījuma un, nebūdamas otra laulātā mantas pārvaldītājs, ir izdarījis ieguldījumu (darba vai līdzekļu veidā) otram laulātajam atsevišķi piederošajā mantā vai arī piekritis tās finansēšanai no laulāto kopīgās mantas, izbeidzoties laulībai, ir tiesīgs prasīt no otra laulātā atbilstošu atlīdzību, ciktāl šī ieguldījuma rezultātā ir palielinājusies otra laulātā manta un ciktāl šis ieguldījums nav uzskatāms par dāvinājumu laulāto starpā.”

Ar šo tiesību noteikumu ir pietiekami konkretizēti priekšnoteikumi, kas nosaka ieguldījumu izdarījušā laulātā tiesību uz atbilstošu atlīdzību, kā arī ieskicēts svarīgākais kritērijs, atbilstoši kuram nosakāms atlīdzības apmērs (t.i., otra laulātā mantas palielinājums, kas radies pirmā laulātā izdarītā ieguldījuma rezultātā). Tā kā šis tiesību noteikums ir *dispozitīvs*, laulātie ar noteikti izteiktu vienošanos katrā laikā var atcelt vai grozīt minēto, no CL 84.p. izrietošo naudas prasījumu.

Ja viena laulātā ieguldījums (darba vai līdzekļu veidā) otram laulātajam atsevišķi piederošajā mantā atbilst kādam no CL 89.p.2.d. paredzētajiem *tiešas līdzdalības* veidiem un tā rezultātā ir radušies (iegūti) *patstāvīgi mantiski labumi* (piem., dabiskie vai civilie augļi, ienākumi no otra laulātā profesionālās privātprakses vai otra laulātā kā individuālā

³²⁵ Sal.: *Schlüter*, Rn.84; *FamKomm Scheidung/Steck*, Art.206, N 1.

³²⁶ Par jaunu „tiesību noteikumu” radīšanu tiesību tālākveidošanas ceļā sk. plašāk: *Kalniņš E.* Privāttiesību teorija un prakse. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, 311.–314.lpp.

komersanta uzņēmuma peļņa), attiecīgie mantiskie labumi ir uzskatāmi par laulāto kopīgās mantas objektu. Gan šādi mantiski labumi, gan laulāto kopīgā manta vispār, izbeidzoties laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām, jāsadala starp laulātajiem atbilstoši viņu izdarīto ieguldījumu savstarpējam samēram, bet šaubu gadījumā – līdzīgās daļās (sk. CL 89.p.2.d., 109.p.3., 4.d.). Proti, ciktāl ir runa par laulāto kopīgo mantu, jautājums par laulāto izdarīto ieguldījumu atlīdzināšanu tiek atrisināts ar šīs mantas dalīšanu, jo tās rezultātā katrs laulātais pēc būtības saņem „atbilstošu atlīdzību” par savu ieguldījumu laulāto kopīgajā mantā.

4. Laulātā tiesības uz atbilstošu atlīdzību regulējums Vācijas un Šveices tiesībās

Tā kā viens no ģimenes tiesību pamatjautājumiem (ne tikai Latvijas, bet arī citu valstu ģimenes tiesībās) ir tas, vai vispār un kādā apmērā vienam laulātajam ir tiesība uz atbilstošu atlīdzību par viņa izdarīto ieguldījumu (darba vai līdzekļu veidā) otra laulātā mantā, īpašu interesi pelna šī jautājuma risinājums Vācijas un Šveices ģimenes tiesībās regulētajās laulāto likumisko mantisko attiecību sistēmās. Jāatzīmē, ka Vācijas Civilkodeksa³²⁷ 1353.p.1.d. un Šveices Civilkodeksa³²⁸ 159.p. ir ietvertas CL 84.p. noteikumiem analogiskas normas, kas principiāli regulē laulību kā laulāto „dzīves kopību” (*eheliche Lebensgemeinschaft*).

a) Vācijas tiesības. Vācijas ģimenes tiesībās laulātā tiesība uz atbilstošu atlīdzību par izdarīto ieguldījumu otra laulātā mantā, ja par šo jautājumu starp laulātajiem nav noslēgta noteikti izteikta vienošanās, likumā nav tiešā veidā noregulēta. Tajā pašā laikā minētā tiesība tiek pamatota ar *pastāvīgā tiesu praksē (judikatūrā) attīstīto* ideju par šāda ieguldījuma izdarīšanu uz laulāto starpā „klusējot” noslēgta līguma pamata. Ciktāl laulāto ieguldījumi ir vērsti uz tādu kopīgu mērķu sasniegšanu, kas pārsniedz laulāto „dzīves kopības” tipiskās robežas, ir runa par „klusējot” noslēgtu sabiedrības līgumu, ar ko tiek nodibināta t.s. „iekšējā sabiedrība” (*Innengesellschaft*). Šādā gadījumā, izbeidzoties laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām, laulāto savstarpējiem atlīdzības prasījumiem piemērojami Vācijas Civilkodeksa 730. un turpm.p. noteikumi par civiltiesiskās sabiedrības likvidāciju. Citos gadījumos, ciktāl laulāto starpā bez atlīdzības izdarīti „ar laulību nosacīti piešķirumi” (*ehebedingte Zuwendungen*), ir runa par laulāto „klusējot” noslēgtu īpaša veida kopdarbības līgumu (*Kooperationsvertrag*), kura pamats ir laulības turpmāka pastāvēšana. Šādos

³²⁷ Bürgerliches Gesetzbuch vom 18.August 1896. Pieejams: <http://dejure.org/gesetze/BGB> (aplūkots 04.05.2010).

³²⁸ Schweizerisches Zivilgesetzbuch vom 10.Dezember 1907. Pieejams: <http://www.admin.ch/ch/d/sr/2/210.de.pdf> (aplūkots 04.05.2010).

gadījumos laulības iziršana tiek vērtēta kā „darījuma pamata atkrišana” (*Wegfall der Geschäftsgrundlage*), kas saskaņā ar Vācijas Civilkodeksa 313.p.1.d. noteikumiem dod tiesību ieguldījumu izdarījušajam laulātajam prasīt no otra laulātā atbilstošu atlīdzību par izdarīto ieguldījumu.³²⁹

Pamatojoties uz minēto ideju, tiek apspriestas laulāto savstarpējās mantiskās attiecības līgumiskajā visas laulāto mantas šķirtības sistēmā (*Güterstand der Gütertrennung*). Savukārt laulāto likumisko mantisko attiecību sistēmā (*Güterstand der Zugewinnngemeinschaft*) vienīgi izņēmuma gadījumos laulātajam ir tiesība uz atbilstošu atlīdzību par tādu ieguldījumu otra laulātā mantā, kas izdarīts uz laulātā starpā „klusējot” noslēgta līguma pamata, jo, izbeidzoties laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām, viena laulātā ieguldījums otra laulātā mantā principā tiek pietiekami atlīdzināts atbilstoši noteikumiem par t.s. „mantas pieauguma” (*Zugewinn*) izlīdzinājumu laulāto starpā (sk. Vācijas Civilkodeksa 1372. un turpm.p.).³³⁰

Pastāvīgā tiesu praksē attīstītā ideja par ieguldījumu izdarījušā laulātā atlīdzības prasījumu, kas rodas, izbeidzoties laulāto „klusējot” noslēgtajam sabiedrības līgumam vai atkrītot laulāto „klusējot” noslēgtā kopdarbības līguma pamatam, jau labu laiku ir tikusi kritizēta Vācijas juridiskajā literatūrā. Šajā ziņā tiek akcentēts, ka tiesa, konstatējot laulāto starpā „klusējot” nodibinātas līgumiskas attiecības, bieži vien neņem vērā to, vai laulātajiem vispār ir bijusi atbilstoša „darījuma griba”, kas no subjektīvā viedokļa ir nepieciešama ikvienam gribas izteikumam. Lai nonāktu pie vēlamā rezultāta, tiesu praksē līgumiskās attiecības starp laulātajiem nereti tiek „konstruētas” ar klusējot izdarītu gribas izteikumu *fikcijas* palīdzību, kā rezultātā pēc būtības ir runa par slēptu „tiesību brīvu meklēšanu” (*freie Rechtsfindung*).³³¹ Tajā pašā laikā tiesu praksē tā arī nav sekots juridiskajā literatūrā izteiktajam viedoklim, ka no Vācijas Civilkodeksa 1353.p.1.d. ietvertās laulāto „dzīves kopības” ģenerālklausulas tiesību tālākveidošanas ceļā var atvasināt ieguldījumu izdarījušā laulātā likumisku prasījumu pret otru laulāto par izdarītā ieguldījuma atlīdzināšanu.³³²

b) Šveices tiesības. Šveices ģimenes tiesībās regulētajā laulāto likumisko mantisko attiecību sistēmā (*Güterstand der Errungenschaftsbeteiligung*) laulātā tiesība uz atbilstošu atlīdzību par izdarīto ieguldījumu otra laulātā mantā (kas rodas, izbeidzoties laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām) ir *tiešā veidā* un samērā detalizēti noregulēta Šveices Civilkodeksa 206.p. Kā atzīts juridiskajā literatūrā, šī norma pamatojas uz laulāto solidaritāti (sk. Šveices Civilkodeksa 159.p.), kas laulāto likumisko mantisko attiecību izbeigšanās

³²⁹ Sk. plašāk: *Schwab*, Rn.127 ff, 205 ff; *Schlüter*, Rn.77 ff, 151 a.

³³⁰ Sk.: *MünchKommBGB/Wacke*, § 1356, Rn.21, 23; *Hk-BGB/Kemper*, § 1372, Rn.3 ff.

³³¹ Sk.: *Schlüter*, Rn.81.

³³² Sk.: *MünchKommBGB/Wacke*, § 1356, Rn.24; *Schwab*, Rn.128; *Schlüter*, Rn.84.

gadījumā pieprasa koriģēt tās viena vai otra laulātā mantas vērtības izmaiņas, kuras laulības laikā radušās laulāto kopīgas sadarbības un viņu mantas masu mijiedarbības rezultātā.³³³ Atbilstoši šai normai gadījumā, kad laulātais bez atbilstoša pretizpildījuma ir ieguldījis savus līdzekļus vai darbu otram laulātajam piederoša mantas objekta iegūšanā, uzlabošanā vai uzturēšanā, un likumisko mantisko attiecību izbeigšanās brīdī pastāv „virsvērtība” (*Mehrwert*), ieguldījumu izdarījušajam laulātajam ir naudas prasījums pret otru laulāto, kura apmērs jānosaka atbilstoši viņa izdarītā ieguldījuma samēram ar otru laulātā ieguldījumu un ir jāaprēķina atbilstoši attiecīgā mantas objekta tirgus vērtībai; ja mantas objekta vērtība ir samazinājusies, laulātā prasījums atbilst viņa izdarītā ieguldījuma nominālvērtībai (sk. Šveices Civilkodeksa 206.p.1.d.). Ja šāds mantas objekts ir ticis atsavināts agrāk, ieguldījumu izdarījušā laulātā naudas prasījuma apmērs jānosaka atbilstoši otru laulātā gūtajam ienākumam (resp., atbilstoši mantas objekta tirgus vērtībai, ja tas ticis atdāvināts), un šis prasījums rodas jau mantas objekta atsavināšanas brīdī (sk. Šveices Civilkodeksa 206.p.2.d.). Ar rakstisku vienošanos laulātie var atcelt vai grozīt ieguldījumu izdarījušā laulātā tiesību uz viņam pienākošos daļu no mantas objekta virsvērtības (sk. Šveices Civilkodeksa 206.p.3.d.).

Jāpiebilst, ka Šveices Civilkodeksa 206.p. noteikumi saskaņā ar šī kodeksa 239.p. ir attiecīgi piemērojami arī laulāto mantiskajām attiecībām līgumiskajā laulāto mantas kopības sistēmā (*Güterstand der Gütergemeinschaft*). Tajā pašā laikā Šveices Civilkodeksa 206.p. noteikumi nav piemērojami (arī pēc analogijas) laulāto mantiskajām attiecībām līgumiskajā visas laulāto mantas šķirtības sistēmā (*Güterstand der Gütertrennung*).³³⁴

c) Laulāto likumisko mantisko attiecību sistēmu salīdzinājums. Laulāto likumisko mantisko attiecību tiesiskais regulējums Vācijas un Šveices ģimenes tiesībās (atšķirībā no CL 89.–110.p. noteikumiem) *neietver likumā paredzētus* „laulāto kopīgās mantas” rašanās priekšnoteikumus (līdzīgus tiem, kādi ietverti CL 89.p.2.d.). Proti, šajās laulāto mantisko attiecību sistēmās laulāto mantas šķirtība ir *daudz izteiktāka*.

Tā, atbilstoši Vācijas ģimenes tiesībām vīra un sievas manta laulāto likumiskajās mantiskajās attiecībās (sk. Vācijas Civilkodeksa 1363. un turpm.p.) veido *divas* tiesiski norobežotas mantas masas (pa vienai katram laulātajam). Turklāt Vācijas Civilkodeksa 1363.p.2.d. ir tiešā veidā noteikts, ka laulības laikā uz likuma pamata nerodas laulāto kopīga manta. Tomēr, izbeidzoties laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām, laulāto savstarpējā dalība t.s. „mantas pieaugumā” (*Zugewinn*), kas radies laulības laikā, tiek īstenota tādējādi, ka

³³³ Sk.: FamKomm Scheidung/Steck, Art.206, N 1.

³³⁴ Sk. plašāk: Hausheer/Geiser/Aebi-Müller, N 12.53, 12.75 ff, 13.30, 13.40, 13.57; Tuor/Schnyder/Schmid/Rumo-Jungo, S.315 ff, 332, 337 f; FamKomm Scheidung/Steck, Art.206, N 2 ff.

tam laulātajam, kura „mantas pieaugums” salīdzinājumā ar otra laulātā „mantas pieaugumu” ir mazāks, pēc vispārīgā principa ir naudas prasījums pret otru laulāto par 1/2 daļas no minētās starpības atlīdzināšanu (sk. Vācijas Civilkodeksa 1363.p.2.d., 1372. un turpm.p.). Ar „mantas pieaugumu” tiek saprasta *starpība* naudas izteiksmē, par kādu katra laulātā t.s. „beigu manta” (*Endvermögen*), kas viņam pieder laulāto likumisko mantisko attiecību izbeigšanās brīdī (atskaitot visus parādus un ņemot vērā šai mantai pieskaitāmos mantiskos labumus, sk. Vācijas Civilkodeksa 1375.p.), *vērtības ziņā pārsniedz* attiecīgā laulātā t.s. „sākuma mantu” (*Anfangsvermögen*), kas viņam piederēja laulāto likumisko mantisko attiecību nodibināšanas brīdī (atskaitot visus parādus un ņemot vērā šai mantai pieskaitāmos mantiskos labumus, sk. Vācijas Civilkodeksa 1374.p.). Ja laulāto likumiskās mantiskās attiecības izbeidzas ar viena laulātā nāvi, „mantas pieauguma” atlīdzinājums izpaužas kā pārdzīvojušā laulātā mantojuma tiesības palielinājums (likumiskās mantošanas gadījumā – mantojuma daļas palielinājums par 1/4 daļu no mirušā laulātā mantojuma), turklāt neatkarīgi no tā, vai konkrētajā gadījumā faktiski ir radies „mantas pieaugums” (sk. Vācijas Civilkodeksa 1371.p.).³³⁵

Šveices ģimenes tiesībās regulētajās laulāto likumiskajās mantiskajās attiecībās (sk. Šveices Civilkodeksa 196. un turpm.p.) *katra laulātā* manta sastāv no *divām mantas masām*, t.i., no katra laulātā laulības laikā „iegūtās mantas” (*Errungenschaft*) un katra laulātā „atsevišķās mantas” (*Eigengut*),³³⁶ kas ir tiesiski norobežotas ne tikai no otra laulātā mantas, bet arī savstarpēji (sk. Šveices Civilkodeksa 196.–199.p.). Turklāt likumā nav paredzēta tāda manta, kas piederētu abiem laulātajiem kopīgi. Tajā pašā laikā, izbeidzoties laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām, laulāto savstarpējā dalība viņu laulības laikā „iegūtajā mantā” tiek īstenota tādējādi, ka atbilstoši Šveices Civilkodeksa 215.p.1.d. katram laulātajam vai viņa mantiniekiem ir naudas prasījums par 1/2 daļas no otra laulātā laulības laikā „iegūtās mantas” *aktīva saldo vērtības* (t.s. „*Vorschlag*”) atlīdzināšanu. Šo vērtību aprēķina atbilstoši Šveices Civilkodeksa 207. un turpm.p. noteikumiem, t.i., nosaka mantisko labumu un parādu piederību katra laulātā „iegūtajai mantai”, ņem vērā „iegūtajai mantai” pieskaitāmo mantisko labumu vērtību (sk. Šveices Civilkodeksa 208.p.) un izdara izlīdzinājumu starp katra laulātā mantas masām (sk. Šveices Civilkodeksa 209.p.), kā arī no katra laulātā „iegūtās mantas” atskaita visus laulāto savstarpējos parādus un viņu parādus pret trešajām personām (sk. Šveices Civilkodeksa 205.p.3.d., 206., 210.p.).³³⁷

³³⁵ Sk. plašāk: *Schlüter*, Rn.102, 121 ff; *Schwab*, Rn.218 f, 260 ff.

³³⁶ Šveices Civilkodeksa 198. un 199.p. ietvertais laulātā „atsevišķās mantas” (*Eigengut*) rašanās (iegūšanas) pamatu uzskaitījums ir *līdzīgs* CL 91.p.1.d. ietvertajam uzskaitījumam.

³³⁷ Sk. plašāk: *Hausheer/Geiser/Aebi-Müller*, N 12.02, 12.162a ff; *Tuor/Schnyder/Schmid/ Rumo-Jungo*, S.314 ff.

Neraugoties uz minētajām atšķirībām, gan Vācijas un Šveices tiesībās, gan arī Latvijas tiesībās regulētajai laulāto likumisko mantisko attiecību sistēmai ir raksturīga *laulāto mantas šķirtība*. Būtiskākā atšķirība ir tā, ka atbilstoši Latvijas tiesībām laulāto mantas šķirtība nav visaptveroša, jo CL 89.p.2.d. ir paredzēta laulāto kopīgās mantas rašanās iespēja (kā izņēmums no laulāto mantas šķirtības principa). Turklāt, izbeidzoties laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām, laulāto dalība viņu kopīgajā mantā tiek īstenota, veicot šīs mantas dalīšanu (sk. CL 89.p.2.d., 109.p.3., 4.d.). Savukārt Vācijas un Šveices tiesībās laulāto kopīgās mantas institūta nepieciešamību „aizstāj” noteikumi par laulāto savstarpējo dalību „mantas pieaugumā” (Vācijas tiesībās) vai „iegūtajā mantā” (Šveices tiesībās), kas tiek īstenota, izbeidzoties laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām, un izpaužas kā laulātā naudas prasījums par zināmas daļas no otra laulātā iegūtās mantas atlīdzināšanu. Tomēr pat šāds laulāto likumisko mantisko attiecību izbeigšanās risinājums, kas aptver visu katra laulātā „mantas pieaugumu” (Vācijas tiesībās) vai katra laulātā „iegūto mantu” (Šveices tiesībās), ņemot vērā laulāto solidaritāti, pieprasa taisnīgu izlīdzinājumu laulāto starpā, ja viens laulātais ir izdarījis ieguldījumu otra laulātā mantā.

Tāpēc *vēl jo vairāk* šāds taisnīgs izlīdzinājums laulāto starpā ir nepieciešams atbilstoši Latvijas tiesībām, kur no likumā ietvertā tiesiskā regulējuma viedokļa laulāto *savstarpējā dalība* laulības laikā iegūtajā mantā, izbeidzoties laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām, *aptver vienīgi laulāto kopīgo mantu* (bet nevis visu laulības laikā radušos katra laulātā „mantas pieaugumu” vai „iegūto mantu”) un tiek īstenota, veicot šīs mantas dalīšanu.

D. Laulātā tiesības uz atbilstošu atlīdzību rašanās priekšnoteikumi un atlīdzības apmērs

Nosakot ieguldījumu izdarījušā laulātā tiesības uz atbilstošu atlīdzību *robežas*, nepieciešams precizēt šī naudas prasījuma rašanās priekšnoteikumus, kā arī kritērijus, atbilstoši kuriem jānosaka ieguldījumu izdarījušajam laulātajam pienākošās atlīdzības apmērs.

1. Rašanās priekšnoteikumi

Ne katrs laulātā izdarītais ieguldījums otram laulātajam atsevišķi piederošajā mantā dod tiesību ieguldījumu izdarījušajam laulātajam – laulības izbeigšanās gadījumā – prasīt no otra laulātā atbilstošu atlīdzību par šādu ieguldījumu. Tāpēc ir svarīgi ņemt vērā ne tikai ieguldījuma izdarīšanas faktu, tā veidu un mērķi, bet arī attiecīgā ieguldījuma izdarīšanas iemeslu (pamatu). Strīda gadījumā tiesai precīzi jāpārbauda ne tikai tie apstākļi, kas nodibina

no CL 84.p. izrietošo naudas prasījumu un ir priekšnoteikums tā izlietošanai, bet arī tādi apstākļi, kuri šādu varbūtējo prasījumu izslēdz.

a) Laulības laikā izdarīts ieguldījums otra laulātā mantā. Lai rastos laulātā tiesība uz atbilstošu atlīdzību, *laulības laikā* jābūt izdarītam *ieguldījumam* otram laulātajam atsevišķi piederošajā mantā. Tāpēc šo tiesību nerada tāds ieguldījums otra laulātā pirmslaulības mantā, kas izdarīts pirms laulības noslēgšanas, jo šāda ieguldījuma izdarīšanas brīdī starp ieguldījuma izdarītāju un tā saņēmēju (arī tad, ja viņi jau ir saderinājušies) vēl nepastāv laulības attiecības.

Ieguldījumam jābūt izdarītam ar laulātā noteikti izteiktu vai no konkrētā gadījuma apstākļiem izrietošu *nodomu kopīgi ar otru laulāto izveidot, uzturēt un īstenot laulāto „dzīves kopību” un nodrošināt ģimenes labklājību* (kas var ietvert arī nodomu kopīgi ar otru laulāto sasniegt tādus mērķus, kas pārsniedz laulāto „dzīves kopības” tipiskās robežas). Šāds ar laulību saistīts un ar to nosacīts viena laulātā ieguldījums otra laulātā mantā parasti tiek izdarīts, tiesiski pamatoti paļaujoties uz laulības turpmāku pastāvēšanu un cita starpā lolojot cerības arī turpmāk kopīgi ar otru laulāto „piedalīties” laulības laikā iegūto mantisko labumu baudīšanā (sk. arī iepriekš: VII, C, 3, a).

Ieguldījums var tikt izdarīts ne tikai ar laulātā *darbu* (izpildījums darba veidā), bet arī izlietojot viņa *personīgos naudas vai cita veida naudā novērtējamus līdzekļus* (piešķirums līdzekļu veidā). Laulātā ieguldījums var izpausties, piem., kā dzīvojamās mājas uzbūvēšana paša spēkiem uz otram laulātajam atsevišķi piederoša zemes gabala vai kā piedalīšanās šādas mājas remontā (pārbūvē) ar savu darbu vai naudas līdzekļiem,³³⁸ vai arī, piem., kā otram laulātajam atsevišķi piederošās mantas objekta iegādes finansēšana vai piedalīšanās tās līdzfinansēšanā ar naudas vai citiem līdzekļiem (piem., privatizācijas sertifikātiem).³³⁹ Bez tam ar laulātā piekrišanu otram laulātajam atsevišķi piederošā manta var tikt finansēta, izlietojot *laulāto kopīgās mantas līdzekļus* (piem., izlietojot laulāto kopīgas darbības rezultātā nopelnītos naudas līdzekļus tāda priekšmeta iegādei, kas noder tikai otra laulātā personīgai lietošanai vai ir nepieciešams viņa patstāvīgā darbā, sk. CL 91.p.1.d.2.pk.). Ieguldījums var izpausties arī kā viena laulātā personīgo līdzekļu vai laulāto kopīgās mantas līdzekļu izlietošana otra laulātā *parādu dzēšanai* vai citādi viņa atbrīvošanai no saistībām pret trešajām personām.

Jau no šiem piemēriem redzams, ka laulātā ieguldījums var būt vērsts uz otram laulātajam atsevišķi piederoša mantiska labuma iegūšanu, tā uzturēšanu, kā arī uz šāda

³³⁸ Sk.: *CTP spried. lietā Nr.PAC-664/2001*, 2001.–2002.g., 365.–368.lpp.

³³⁹ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-50/2008*, 656.–663.lpp.

mantiska labuma vērtības paaugstināšanu. Turklāt ar „mantisku labumu” saprotams ne tikai otram laulātajam atsevišķi piederošs mantas objekts vai šajā mantā ietilpstoša naudā novērtējama tiesība, bet arī viņam atsevišķi piederoša organizatoriski saimnieciska vienība (piem., profesionālā privātprakse vai individuālā komersanta uzņēmums). Mantiska labuma *iegūšana* (*iegāde*) ietver visus finansiālos izdevumus, kas nepieciešami īpašuma vai citas naudā novērtējamas tiesības iegūšanai (piem., pirkuma maksas samaksa, atlīdzības samaksa otra laulātā līdzmantiniekiem mantojuma dalīšanas gadījumā, kustamas lietas nodošana otra laulātā rīcībā, lai viņš to iemainītu pret citu kustamu lietu). Šāds ieguldījums var notikt arī pēc attiecīgās tiesības iegūšanas (piem., laulātajam vēlāk sedzot ar hipotēku nodrošinātu otra laulātā parādu pret trešo personu, kas izriet no aizdevuma vai nomaksas pirkuma līguma). Ar mantiska labuma *uzturēšanu* jāsaprot tā būtības saglabāšana un pasargāšana no vērtības pazemināšanās, nodrošinot šī mantiskā labuma normālu (saimniecisku) izmantošanu (piem., nepieciešamo izdevumu taisīšana, lai uzturētu ķermenisku lietu, sk. CL 865.p.). Ieguldījumam, kas vērsts uz mantiskā labuma uzturēšanu, vajadzētu būt salīdzinoši ievērojamam vai arī tādām, kas izdarīts ilgstošā laika posmā. Mantiska labuma *vērtības paaugstināšana* nozīmē tā izmantošanas iespēju uzlabošanu vai ienesīguma palielināšanu (piem., dzīvojamās mājas uzbūvēšana uz zemes gabala, centrālapkures ierīkošana, rekonstruējot dzīvojamo māju, ēkas paplašināšana, uzcelot piebūvi, zemes gabala labiekārtošana, ierīkojot meliorācijas sistēmu), kā arī tā izmantošanas mērķa maiņu, ciktāl tās rezultātā paaugstinās attiecīgā mantiskā labuma vērtība (piem., dzīvojamo telpu pārveidošana par biroja vai tirdzniecības telpām).³⁴⁰

b) Atbilstoša pretizpildījuma neesamība. No vienas puses, laulātā ieguldījumam otra laulātā mantā jābūt izdarītam „bez atbilstoša pretizpildījuma”, t.i., bez otra laulātā *līgumiska pienākuma* atlīdzināt (atdot) pirmā laulātā veikto izpildījumu vai no viņa saņemto piešķirumu (piem., uz darba, uzņēmuma vai aizdevuma līguma pamata). Ja un ciktāl laulātais no otra laulātā jau laulības laikā ir saņēmis šādu pretizpildījumu vai arī viņa prasījums par tā saņemšanu izriet no laulāto starpā noslēgtas vienošanās, pirmajam laulātajam nevar rasties no CL 84.p. izrietošs prasījums pret otru laulāto par izdarītā ieguldījuma atbilstošu atlīdzināšanu (sk. iepriekš: VII, B, 1). Minētais attiecas arī uz gadījumu, kad tā pretizpildījuma apmērs, kas pienākas pirmajam laulātajam, ir ticis nolīgts, izrādot īpašu labvēlību otram laulātajam. Bez tam pretizpildījuma esamība ir neapgāžami prezumējama tad, ja otra laulātā manta ir tikusi nodota ieguldījumu izdarījušā laulātā *pārvaldībā* (sk. CL 93.p.). Šajā ziņā nav nozīmes tam, vai laulāto savstarpējās tiesiskās attiecības apspriežamas atbilstoši CL 1190.–1224.p.

³⁴⁰ Sal.: FamKomm Scheidung/Steck, Art.206, N 8 ff; Hausheer/Geiser/Aebi-Müller, N 12.79.

noteikumiem par lietojuma tiesību vai arī atbilstoši to līgumisko attiecību noteikumiem (piem., noteikumiem, kas regulē pilnvarojuma vai nomas līguma attiecības), kuras laulātie ar noteikti izteiktu vienošanos ir izvēlējušies otra laulātā mantas pārvaldībai (sk. iepriekš: VII, C, 2, a).

No otras puses, laulātā ieguldījums otra laulātā mantā nedrīkst izpausties arī kā laulāto starpā izdarīts *dāvinājums īstā nozīmē* (sk. iepriekš: IV, D, 1, a). Pretējā gadījumā, izbeidzoties laulībai, juridiski nevar rasties no CL 84.p. izrietošs laulātā prasījums pret otru laulāto par izdarītā bezatlīdzības piešķiruma (resp., dāvinājuma) atbilstošu atlīdzināšanu. Šādā gadījumā pirmais laulātais var atprasīt no otra laulātā minētā piešķiruma priekšmetu vai prasīt atlīdzību par to vienīgi tad, ja ir iestājies kāds no likumā (sk. CL 1919., 1924., 1931.p.) vai laulāto savstarpējā līgumā paredzētajiem priekšnoteikumiem šāda veida bezatlīdzības piešķiruma (resp., dāvinājuma) atsaukšanai vai atprasīšanai (sk. iepriekš: VII, B, 2).

c) Ieguldījums, kas nerada laulātā tiesību uz atbilstošu atlīdzību. Laulātajam nav tiesības uz atbilstošu atlīdzību par tādu (varbūtējo) ieguldījumu otram laulātajam atsevišķi piederošajā mantā, kuru viņam saskaņā ar likumu ir bijis *pienākums izdarīt*.³⁴¹ Ar šādu ieguldījumu pirmām kārtām jāsaprot laulātā darbs, kas ticis veikts un objektīvi ir bijis nepieciešams, lai izpildītu CL 84.p. paredzēto *pienākumu uzturēt ģimeni* (sk. iepriekš: V, E, 2). Tā, piem., laulātajam ir pienākums līdzdarboties otra laulātā profesionālajā privātp praksē vai viņa kā individuālā komersanta uzņēmumā, ja šī privātp prakse vai uzņēmums veido galveno līdzekļu avotu ģimenes uzturēšanai un bez pirmā laulātā līdzdarbības tiktu apdraudēta tā pastāvēšana vai arī tas nebūtu pietiekami ienesīgs (rentabls).³⁴² Bez tam no CL 84.p. paredzētā laulāto savstarpējā *pienākuma vienam par otru gādāt* cita starpā izriet laulātā pienākums īpašas nepieciešamības gadījumā (piem., otra laulātā slimības gadījumā vai arī, pastāvot akūtam darbinieku trūcumam vai uzņēmuma likviditātes grūtībām) palīdzēt otram laulātajam viņa privātp praksē vai uzņēmumā, ciktāl šai palīdzībai ir īslaicīgs vai gadījuma raksturs un ciktāl tā nav saistīta ar pārāk lielu darba vai līdzekļu patēriņu. Šajā ziņā jāpiebilst, ka bieži vien ir visai grūti noteikt to, vai konkrētajā gadījumā vēl ir runa par minētā pienākuma pildīšanu vai arī par tādu laulātā ieguldījumu, kas pārsniedz šī pienākuma robežas.³⁴³

Nevis tiesība uz atbilstošu atlīdzību par izdarīto ieguldījumu, bet gan cits juridisks risinājums paredzēts tādām laulātā brīvprātīgām (t.i., bez likumiska vai līgumiska pienākuma

³⁴¹ Sal.: *Schlüter*, Rn.78 f.

³⁴² Sal.: *Schwab*, Rn.125.

³⁴³ Sal.: *MünchKommBGB/Wacke*, § 1356, Rn.20 f; *Schlüter*, Rn.75, 78 f.

to izdarīt) ieguldījumam otra laulātā mantā, kurš vērsts uz *ienākumu gūšanu* no šīs mantas un par kura atlīdzināšanu laulātie nav noteikti vienojušies. Šāds ieguldījums var izpausties, piem., kā zināma darba veikšana otra laulātā profesionālajā privātp praksē vai viņa kā individuālā komersanta uzņēmumā vai arī, piem., kā laulātā piedalīšanās otram laulātajam atsevišķi piederošas lauku saimniecības apsaimniekošanā (piem., ieguldot darbu vai ar personīgajiem līdzekļiem sedzot dabisko augļu ražošanas, ievākšanas un glabāšanas izdevumus, sal. CL 869.p.). No vienas puses, šādas laulātā *tiešas līdzdalības* rezultātā gūtie ienākumi būtu uzskatāmi vai nu par otra laulātā „atsevišķās mantas ienākumiem” (sk. CL 91.p.1.d.4.pk.), vai arī par šī laulātā „atsevišķi iegūtās mantas objektu” (sk. CL 89.p.1.d., 90.p.1.d.). No otras puses, minētie ienākumi (objekti) atbilst arī tāda mantiska labuma pazīmēm, ko ieguvis otrs laulātais, bet ar abu laulāto līdzekļiem vai ar pirmā laulātā darbības palīdzību (sk. CL 89.p.2.d.). Tā kā viens un tas pats mantiskais labums nevar vienlaikus piederēt vienam laulātajam atsevišķi un abiem laulātajiem kopīgi, CL 89.p.1.d., 90.p.1.d. un 91.p.1.d.4.pk. ir jāiztulko kopsakarā ar CL 89.p.2.d. noteikumiem, zināmās robežās dodot priekšroku pēdējiem kā *izņēmuma noteikumiem* (resp., kā izņēmuma noteikumiem no laulāto mantas šķirtības principa). Proti, CL 89.p.2.d. noteikumi ierobežo CL 89.p.1.d., 90.p.1.d. un 91.p.1.d.4.pk. piemērošanas jomu, ciktāl tādi otra laulātā „atsevišķās mantas ienākumi” vai „atsevišķi iegūtās mantas objekti”, kuriem ir *patstāvīgu mantisku labumu* raksturs (resp., kas juridiski (vairs) nav uzskatāmi par kāda cita mantiska labuma sastāvdaļām), ir iegūti atbilstoši kādam no CL 89.p.2.d. paredzētajiem pirmā laulātā *tiešas līdzdalības* veidiem.³⁴⁴ Šādi mantiski labumi (piem., dabiskie vai civilie augļi, ienākumi no otra laulātā profesionālās privātp prakses) ir uzskatāmi par laulāto kopīgās mantas objektu, kas pieder abiem laulātajiem tādās daļās, kādās viņi ar saviem līdzekļiem vai darbības palīdzību ir piedalījušies tā iegūšanā (sk. arī iepriekš: IV, E, 2, b; V, D, 3 un V, E, 1, a). Izbeidzoties laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām, tāds laulātā ieguldījums otram laulātajam atsevišķi piederošajā mantā, kura rezultātā tikuši iegūti šie mantiskie labumi, tiek „atlīdzināts”, sadalot laulāto kopīgo mantu (sk. CL 89.p.2.d., 109.p.3., 4.d.) (sk. arī iepriekš: VII, C, 3, b).

d) Laulības izbeigšanās. Izbeidzoties laulībai, principā *atkrīt tas iemesls (pamats)*, kas pamudinājis vienu laulāto izdarīt ieguldījumu otram laulātajam atsevišķi piederošajā mantā (t.sk. piekrist tās finansēšanai no laulāto kopīgās mantas, sk. arī iepriekš: VII, C, 3, a). Tāpēc laulības izbeigšanās ir priekšnoteikums tam, lai ieguldījumu izdarījušais laulātais varētu izlietot savu tiesību uz atbilstošu atlīdzību, vēršot attiecīgu naudas prasījumu pret otru laulāto.

³⁴⁴ Sal.: von Schilling, S.212, 213.

No CL 84.p. izrietošo prasījumu par izdarītā ieguldījuma atbilstošu atlīdzināšanu laulātais pirmām kārtām var izlietot gadījumā, kad laulība tiek izbeigta ar tās *šķiršanu* (sk. CL 69.–77.p.). No civilprocesuālā viedokļa šo prasījumu var ietvert prasībā par laulības šķiršanu vai pretprasībā par laulāto kopīgās mantas dalīšanu (ja ieguldījumu izdarījušais laulātais nav prasītājs) un šis prasījums jāņem vērā, tiesas ceļā dalot laulāto kopīgo mantu (sk. CL 109.p.3.d.). Ja šāds prasījums nav ticis izlietots laulības šķiršanas lietā, ieguldījumu izdarījušais laulātais ir tiesīgs to izlietot arī pēc tam, ja vien starplaikā prasījums nav izbeidzies ar noilgumu (sk. CL 1893., 1895.p.).

Bez tam minēto prasījumu par izdarītā ieguldījuma atbilstošu atlīdzināšanu var izlietot arī tad, ja laulība ir izbeigusies ar *viena vai otra laulātā nāvi*. Tā kā nedz ieguldījumu izdarījušā laulātā tiesība uz atbilstošu atlīdzību, nedz otra laulātā saistība apmierināt šādu naudas prasījumu *nav tīri personiska tiesība vai saistība*, kā viena, tā otra pāriet attiecīgā laulātā mantiniekiem (sk. CL 701., 703., 705.p.). Tādējādi gan pārdzīvojušais laulātais, kurš izdarījis ieguldījumu otra laulātā mantā, var izlietot šādu prasījumu pret otra laulātā mantojuma masu (resp., viņa mantiniekiem), gan arī ieguldījumu izdarījušā laulātā mantojuma masa (resp., viņa mantinieki) var izlietot šādu prasījumu pret otru pārdzīvojušo laulāto.

Izņēmuma kārtā ieguldījumu izdarījušais laulātais var izlietot savu tiesību uz atbilstošu atlīdzību *arī pirms laulības izbeigšanās*, ja saskaņā ar CL 76.p. noteikumiem sevišķu iemeslu dēļ ir nepieciešama izirušas laulības saglabāšana laulībā dzimuša nepilngadīga bērna interesēs (piem., sakarā ar nopietnu risku, ka bērns vecāku laulības šķiršanas dēļ varētu izdarīt pašnāvību),³⁴⁵ taču laulātie vēlas pārtraukt kopīgo saimniecību un savstarpēji nošķirt katrs savu mantu. Tāpat nebūtu pamata liegt ieguldījumu izdarījušajam laulātajam iespēju izlietot minēto tiesību arī tad, ja šis laulātais – pastāvot laulībai – pieprasa laulāto likumisko mantisko attiecību izbeigšanu tāpēc, ka otra laulātā parādi pārsniedz viņa atsevišķās mantas vērtību vai arī viņa rīcības rezultātā manta var ievērojami samazināties vai izputēt (sk. CL 109.p.1.d.3.pk.), un lietas apstākļi liecina par to, ka viņu laulība jau ir izirusi (piem., nepastāv laulāto kopdzīve).

2. *Atlīdzības apmērs*

Svarīgākais kritērijs, atbilstoši kuram nosakāms ieguldījumu izdarījušajam laulātajam pienākošās atlīdzības apmērs, ir otram laulātajam atsevišķi piederošās *mantas palielinājums*, kas radies pirmā laulātā izdarītā *ieguldījuma rezultātā*. Tomēr otra laulātā „mantas palielinājumu” nebūtu taisnīgi uzskatīt par izšķirošo šīs atlīdzības noteikšanas kritēriju. No

³⁴⁵ Sal.: *Schlüter*, Rn.182.

vienas puses, laulātā izdarītā ieguldījuma rezultātā var rasties vienīgi otra laulātā personīgo līdzekļu ietaupījums (piem., nepieciešamu izdevumu taisīšanas gadījumā). No otras puses, ieguldījumu izdarījušajam laulātajam jau laulības laikā parasti ir dota iespēja „piedalīties” attiecīgo otram laulātajam atsevišķi piederošo mantisko labumu baudīšanā.

Tāpēc no CL 84.p. izrietošā naudas prasījuma priekšmets ir nevis „pilnīga atlīdzība”, bet gan „atbilstoša atlīdzība”, kuras apmērs jānosaka, ņemot vērā visus konkrētā gadījuma apstākļus.

a) Mantas palielinājuma kritērijs. No mantas palielinājuma kritērija viedokļa būtiska nozīme ir tam, kādā apmērā viens laulātais ir izdarījis ieguldījumu otram laulātajam atsevišķi piederošajā mantā un kāds ir abu laulāto ieguldījumu savstarpējais samērs. Šajā ziņā ar „otra laulātā ieguldījumu” saprotama vai nu otra laulātā daļība (darba vai līdzekļu veidā) viņam atsevišķi piederoša mantiska labuma iegūšanā (iegādē), uzturēšanā vai tā vērtības paaugstināšanā, vai arī otram laulātajam atsevišķi piederošais mantiskais labums, attiecībā uz kuru izdarīts pirmā laulātā ieguldījums ar mērķi uzturēt šo mantisko labumu vai paaugstināt tā vērtību. Turklāt jāņem vērā arī tas, kāda, izbeidzoties laulībai, ir attiecīgā mantiskā labuma tirgus vērtība.

Tādējādi, ievērojot mantas palielinājuma kritēriju, pirmkārt, jānoskaidro ieguldījumu izdarījušā laulātā „*proporcionālā daļība*” visu ieguldījumu vērtībā tajā brīdī, kad viņš ir izdarījis savu ieguldījumu. Ja ieguldījums bijis vērsts uz otram laulātajam atsevišķi piederoša mantiska labuma iegūšanu (iegādi), visu ieguldījumu vērtība atbilst mantiskā labuma iegūšanas (iegādes) izdevumu vērtībai (piem., samaksātās vai maksājamās pirkuma maksas apmēram), bet ieguldījumu izdarījušā laulātā proporcionālā daļība atbilst šī laulātā un otra laulātā ieguldīto līdzekļu savstarpējam samēram. Savukārt tad, ja ieguldījums bijis vērsts uz otram laulātajam atsevišķi piederoša mantiska labuma vērtības paaugstināšanu (piem., izdarot uzlabojumus nekustamajā lietā), visu ieguldījumu vērtību veido mantiskā labuma vērtība, kas radusies pirmā laulātā izdarītā ieguldījuma rezultātā, bet viņa proporcionālā daļība atbilst izdarītā ieguldījuma radītā vērtības paaugstinājuma attiecībai pret šī mantiskā labuma vērtību pirms ieguldījuma izdarīšanas. Ja ieguldījums izpaudies kā otram laulātajam atsevišķi piederošās mantas finansējums no laulāto kopīgās mantas (pilnībā vai kādā noteiktā daļā), jānoskaidro, kāds ieguldījuma izdarīšanas brīdī ir bijis šādi izlietotās kopīgās mantas sadalījums laulāto starpā, no kā atkarīgs abu laulāto ieguldījumu savstarpējais samērs un pirmā laulātā proporcionālā daļība visu ieguldījumu vērtībā. Otrkārt, jānoskaidro attiecīgā – otram laulātajam atsevišķi piederošā – mantiskā labuma t.s. „*beigu vērtība*” jeb tirgus vērtība brīdī, kad pilnībā juridiski un faktiski tiek nošķirta viena laulātā manta no otra laulātā mantas.

Par šo brīdi jāuzskata laulāto kopīgās mantas dalīšanas brīdis vai brīdis, kad tiek noteikta pārdzīvojušā laulātā daļa laulāto kopīgajā mantā, bet strīda gadījumā – šī jautājuma galīgas izspriešanas brīdis tiesā (sk. CL 109.p.). Ja attiecīgais mantiskais labums jau iepriekš ticis atsavināts trešajai personai, jānoskaidro tā tirgus vērtība atsavināšanas brīdī.

Ņemot vērā mantas palielinājuma kritēriju, ieguldījumu izdarījušajam laulātajam pēc vispārīgā principa ir tiesība uz atlīdzību, kas atbilst viņa „proporcionālajai daļībai” attiecīgā mantiskā labuma „beigu vērtībā”. Tā, piem., gadījumā, kad ieguldījumu izdarījušais laulātais no saviem personīgajiem līdzekļiem ir pilnībā finansējis tāda priekšmeta iegādi, kas noder tikai otra laulātā personīgai lietošanai, viņam ir tiesība uz atlīdzību, kuras apmērs atbilst šī priekšmeta beigu vērtībai (jo ieguldījumu izdarījušā laulātā proporcionālā daļība ir simtprocentīga). Ja šāda priekšmeta iegāde tikusi pilnībā finansēta no laulāto kopīgās mantas (piem., samaksājot par tā iegādi ar laulāto kopīgas darbības rezultātā nopelnītajiem līdzekļiem, kas viņiem piederējuši vienādās daļās), ieguldījumu izdarījušā laulātā „proporcionālā daļība” šī priekšmeta beigu vērtībā jānosaka atbilstoši ieguldīto kopīgās mantas līdzekļu piederības samēram ieguldījuma izdarīšanas brīdī (minētajā piemērā – vienādās daļās). Savukārt, piem., gadījumā, kad laulātais ir izdarījis ieguldījumu darba un savu personīgo naudas līdzekļu veidā, veicot remontu otram laulātajam atsevišķi piederošā ēkā, kuras vērtība pirms šī ieguldījuma izdarīšanas bijusi 100 000 lati un ieguldījuma izdarīšanas rezultātā paaugstinājusies par 50 000 latiem (proporcionālā daļība 1/3 pret 2/3), turklāt beigu vērtība ir 300 000 lati, ieguldījumu izdarījušajam laulātajam pēc vispārīgā principa ir tiesība uz atlīdzību 100 000 latu apmērā.

b) Citi kritēriji. Līdzās otra laulātā „mantas palielinājuma” kritērijam katrā konkrētā gadījumā jāņem vērā arī citi kritēriji, lai „atbilstošas atlīdzības” noteikšanas rezultātā tiktu panākts taisnīgs izlīdzinājums laulāto starpā. Šeit pirmām kārtām ir runa par gadījumu, kad viens laulātais, nebūdams otra laulātā mantas pārvaldītājs, ir izdarījis ievērojamu ieguldījumu otram laulātajam atsevišķi piederoša mantiskā labuma *uzturēšanā*. Izdarot šādu ieguldījumu, var arī nerasties otra laulātā mantas palielinājums (tas parasti rada vienīgi otra laulātā personīgo līdzekļu ietaupījumu). Tajā pašā laikā ieguldījumu izdarījušo laulāto *nedrīkst nostādīt sliktākā tiesiskā statusā* salīdzinājumā ar tādu trešo personu (prettiesīgu valdītāju), kura taisījusi nepieciešamus izdevumus par labu otra laulātā mantai. Tāpēc arī tad, ja laulātais ir izdarījis vērā ņemamu ieguldījumu otram laulātajam atsevišķi piederoša mantiskā labuma uzturēšanā, taču tā rezultātā nav radies otra laulātā mantas palielinājums, par kritēriju

atlīdzības apmēra noteikšanai cita starpā var kalpot attiecīgā ieguldījuma nominālvērtība tā izdarīšanas brīdī.³⁴⁶

Taču jebkurā gadījumā ieguldījumu izdarījušajam laulātajam pienākošās atlīdzības apmērs (ja par to laulāto starpā pastāv strīds) ir jānosaka atbilstoši *taisnības apziņai* un *vispārīgajiem tiesību principiem* (sal. CL 5.p.). Šajā ziņā jāņem vērā ne tikai otra laulātā mantas palielinājums, bet arī pirmā laulātā izdarītā ieguldījuma veids un apmērs, otra laulātā personīgo līdzekļu ietaupījums, kas radies uz attiecīgā ieguldījuma rēķina, abu laulāto mantas un viņu ienākumu savstarpējais samērs, laulības ilgums un laika posms, kurā ieguldījumu izdarījušais laulātais kopīgi ar otru laulāto varēja „piedalīties” laulības laikā iegūto mantisko labumu baudīšanā,³⁴⁷ kā arī citi konkrētā gadījuma apstākļi, kuriem ir juridiska nozīme, ievērojot *laulāto solidaritātes* un *taisnīguma principu*. Ja nav iespējams precīzi noteikt abu laulāto ieguldījumu savstarpējo samēru attiecīgā ieguldījuma izdarīšanas brīdī, tiesa cita starpā var izmantot CL 89.p.2.d. ietverto mantas vērtības vienlīdzīga sadalījuma kritēriju (to piemērojot pēc analogijas).

³⁴⁶ Sal.: FamKomm Scheidung/Steck, Art.206, N 4.

³⁴⁷ Sal.: Schwab, Rn.129 f, 132, 208 ff.

VIII. Laulāto kopīgās mantas sastāva un tās sadalījuma laulāto starpā noteikšana

Kā jau minēts iepriekš, laulāto likumiskās mantiskās attiecības (sk. CL 89.–110.p.) ir balstītas uz *mantas šķirtības principu*, izņēmuma kārtā paredzot laulāto kopīgās mantas rašanās *iespēju* (sk. iepriekš: II, E, 1). Līdz ar to jautājums par laulāto kopīgo mantu un tās sadalījumu jeb piederības samēru viņu starpā var kļūt aktuāls vienīgi tad, ja laulības laikā laulātie vispār ir ieguvuši kopīgu mantu. Jāņem vērā, ka CL 89.p.2.d. ir uzsvērtā abu laulāto *iegūstošas darbības* nepieciešamība. Tāpēc nevis laulības laikā iegūtā manta vispār, bet gan *vienīgi tā manta*, kas iegūta atbilstoši kādam no CL 89.p.2.d. paredzētajiem līdzdalības veidiem, ir laulāto kopīgā manta. Citiem vārdiem, lai attiecīgo mantu atzītu par laulāto kopīgo mantu, nepieciešams konstatēt, ka tās iegūšanā *tieši vai netieši ir piedalījušies abi laulātie* (CL 89.p.2.d. izpratnē).

A. Laulāto kopīgās mantas sastāva un tās sadalījuma noteikšanas iemesli un kārtība

Ja laulības laikā laulātie vispār ir ieguvuši kopīgu mantu, galvenais iemesls šīs mantas sastāva un tās sadalījuma laulāto starpā noteikšanai ir *laulāto likumisko mantisko attiecību izbeigšanās* (sk. CL 109.p.1.d.). Bez tam par iemeslu laulāto kopīgās mantas sastāva un tās sadalījuma noteikšanai var kalpot arī *trešo personu rīcība*, kas vērsta uz viena vai abu laulāto mantu tajā laikā, kad viņu starpā (vēl) pastāv likumiskās mantiskās attiecības.

1. Atsevišķu iemeslu apskats

Laulāto savstarpējās tiesiskajās attiecībās jautājums par laulāto kopīgās mantas sastāva noteikšanu un šīs mantas sadalījumu viņu starpā, pirmkārt, kļūst aktuāls *laulības šķiršanas* gadījumā (sk. CL 69.–77.p.). Ja šajā jautājumā starp laulātajiem pastāv strīds un viņi pirms laulības šķiršanas nav vienojušies par kopīgās mantas sadali, vienlaikus ar prasījumu par laulības šķiršanu ir izspriežami arī laulāto savstarpējie prasījumi par kopīgās mantas dalīšanu (laulības šķiršanas sprieduma vienotības princips, sk. CL 77.p., CPL 238.p.1.d.6.pk.).³⁴⁸ Otrkārt, šis jautājums ir svarīgs gadījumā, kad laulāto kopīgā manta tiek *sadalīta, pastāvot laulībai* (sk. CL 110.p.), piem., CL 109.p.1.d.3.pk. paredzētajos gadījumos vai gadījumā, kad saskaņā ar CL 76.p. noteikumiem izņēmuma kārtā sevišķu iemeslu dēļ ir nepieciešama

³⁴⁸ Tas pats attiecas uz gadījumu, kad *laulība tiek atzīta par neesošu* (sk. CL 59.–68.p.), turklāt šādā gadījumā bijušo laulāto t.s. „kopīgi iegūtās mantas” sastāva noteikšanu, kā arī šīs mantas sadalījumu viņu starpā un tās dalīšanu *speciāli regulē* CL 83.p. noteikumi.

izirušas laulības saglabāšana laulībā dzimuša nepilngadīga bērna interesēs (piem., sakarā ar nopietnu risku, ka bērns vecāku laulības šķiršanas dēļ varētu izdarīt pašnāvību),³⁴⁹ taču laulātie vēlas pārtraukt kopīgo saimniecību un savstarpēji nošķirt katrs savu mantu. Treškārt, laulāto kopīgās mantas sastāva noteikšanai un šīs mantas sadalījumam ir būtiska nozīme, nosakot *pārdzīvojušā laulātā daļu* laulāto kopīgajā mantā (resp., izdalot pārdzīvojušā laulātā daļu no laulāto kopīgās mantas), no kā ir atkarīgs mirušā laulātā atstātā mantojuma sastāvs (sk. Notariāta likuma³⁵⁰ 260.–268.p., CL 109.p.2.d., 392.–396.p.).

Savukārt laulāto tiesiskajās attiecībās ar trešajām personām jautājums par laulāto kopīgās mantas sastāva un tās sadalījuma noteikšanu jo īpaši kļūst aktuāls tad, ja par viena laulātā parādiem tiek *vērsta piedziņa uz laulāto kopīgo mantu*. Šādā gadījumā otrs laulātais var prasīt kopīgās mantas dalīšanu un viņa daļas atsvabināšanu no piedziņas (sk. CL 100.p.3.d., CPL 633.p.). Turklāt no CL 100.p.3.d. jēgas (un šīs normas kopsakara ar CL 109.p.1.d.3.pk.) izriet, ka *obligāts priekšnoteikums* otra laulātā prasījumam par viņa daļas atsvabināšanu no piedziņas ir šī laulātā prasījums par laulāto kopīgās mantas dalīšanu. Citiem vārdiem, lai izlietotu laulātā prasījumu par viņa daļas (laulāto kopīgajā mantā) atsvabināšanu no trešo personu vērstās piedziņas, vienlaikus ar minēto prasījumu jābūt izlietotam arī šī laulātā prasījumam par laulāto kopīgās mantas dalīšanu.

2. Laulāto kopīgās mantas sastāva un tās sadalījuma noteikšanas kārtība

Lai noteiktu laulāto kopīgās mantas sastāvu un tās sadalījumu viņu starpā, šo mantu vispirms nepieciešams *nošķirt* no katra laulātā atsevišķās mantas un atsevišķi iegūtās mantas (sk. CL 109.p.3.d.), kā rezultātā vienlaikus tiek noskaidrots arī katram laulātajam atsevišķi piederošās mantas sastāvs. Pēc tam atbilstoši CL 89.p.2.d. noteikumiem jānosaka laulāto kopīgās mantas *sadalījums* viņu starpā. Proti, jautājums par laulāto kopīgās mantas sastāva un tās sadalījuma laulāto starpā noteikšanu ir *cieši saistīts* ar jautājumu par viņu kopīgās mantas nošķiršanu no katram laulātajam atsevišķi piederošās mantas.

Ciktāl par šiem jautājumiem laulāto starpā (vai pārdzīvojušā laulātā un otra laulātā mantinieku starpā) pastāv strīds, tā izšķiršanā būtiska nozīme ir likuma noteikumiem par *laulāto pierādīšanas pienākumu*. Šajā ziņā, pirmkārt, jānoskaidro, vai CL 89.p.2.d. ir paredzēts *katra laulātā* pienākums pierādīt savu līdzdalību un ieguldījuma apmēru viņu kopīgās mantas iegūšanā (sk. CPL 93.p.1.d.), un vai šo vispārīgo pienākumu neierobežo vai neatceļ likumā paredzētas *tiesiskās prezumpcijas*, attiecīgi pārdalot pierādīšanas pienākumu

³⁴⁹ Sal.: *Schlüter*, Rn.182.

³⁵⁰ Notariāta likums: LR likums. 01.06.1993. Latvijas Vēstnesis, 09.07.1993., Nr.48.

(sk. CPL 96.p.4.d.). Līdz ar to, otrkārt, jānoskaidro CL 89.p.2.d. un 91.p.2.d. *sistēmiskais kopsakars*.

B. Laulātā pienākums pierādīt savu līdzdalību kopīgās mantas iegūšanā

Analizējot vīra pārvaldības sistēmas noteikumus (sk. CL 89.–110.p. 1937.g.red.), 20.gadsimta 30.gadu juridiskajā literatūrā tika atzīts, ka jautājumā par laulāto kopīgās mantas sastāva noteikšanu un šīs mantas nošķiršanu no katram laulātajam atsevišķi piederošās mantas ir spēkā vispārīgais noteikums par prasītāja pienākumu pierādīt savu prasību un atbildētāja pienākumu pierādīt savas ierunas pret prasītāja prasījumiem (sk. 1938.g. Civilprocesa likuma 454.p.). Tādējādi tam laulātajam, kurš prasa atzīt viņa tiesību uz noteiktu daļu no laulāto kopīgās mantas un apgalvo, ka viņš atbilstoši CL 89.p.2.d. noteikumiem kopīgi ar otru laulāto ir piedalījies strīdus mantas iegūšanā, šis apgalvojums *jāpierāda līdzīgi kā jebkuram citam prasītājam*. Likumā nav paredzēta tāda prezumpcija (par labu vīram vai sievietei), atbilstoši kurai būtu jāpieņem, ka viss, ko laulātie ieguvuši laulības laikā, ir uzskatāms par viņu kopīgo mantu. Svarīgākie izņēmumi, kas laulāto savstarpējās tiesiskajās attiecībās pārdala pierādīšanas pienākumu, attiecas uz nekustamas lietas piederību (t.i., prezumpcija par nekustamas lietas piederību tam laulātajam, kura īpašuma tiesība ir nostiprināta zemesgrāmatā, sk. CL 994.p.1.d.), kā arī uz laulāto kopīgās mantas sadalījumu viņu starpā (t.i., prezumpcija par laulāto kopīgās mantas vienlīdzīgu sadalījumu, sk. CL 89.p.2.d.).³⁵¹

1. Ideja par laulāto kopīgās mantas esamības prezumpciju un tās kritika

Atjaunojot 1937.gada CL ģimenes tiesību daļas spēku, CL 89.p.1.d. (1937.g.red.) noteikumi tika papildināti ar norādi uz CL 91.p. noteikumiem. Tāpēc, stingri ievērojot CL 89.p.1.d. vārdisko izpratni un ņemot vērā šīs normas kopsakaru ar CL 89.p.2.d. un 91.p.2.d. noteikumiem, gan juridiskajā literatūrā,³⁵² gan tiesu praksē³⁵³ ticis atzīts, ka CL 91.p.2.d. ir paredzēta t.s. „*laulāto kopīgās mantas esamības prezumpcija*”. Atbilstoši šai

³⁵¹ Sk.: *von Schilling*, S.208, 215–217; *Strazdiņš A.* Laulāto personiskās un mantiskās attiecības // Jaunā Civillikuma apskats. Daugavpils: Daugavpils latviešu biedrības izdevums, 1937, 13.lpp.

³⁵² Sk.: *Grūtups A., Krastiņš E.* Īpašuma reforma Latvijā. Rīga: Mans Īpašums, 1995, 266., 268.lpp.; *Kalniņš E.* Par laulāto kopmantas prezumpcijām // JV, 1998, Nr.22; *Višņakova G., Balodis K.* Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Lietas. Valdījums. Tiesības uz svešu lietu (841.–926.p., 1130.–1400.p.). Rīga: Mans Īpašums, 1998, 170.lpp.; *Višņakova G.* Par laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām // JV, 1999, Nr.29.

³⁵³ Sk.: Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-515/1998*, 573.–575.lpp.; *Senāta CD lēm. lietā Nr.SKC-184/2003*, 416.–419.lpp.; *Senāta CD lēm. lietā Nr.SKC-193/2004*, 756.–760.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-313/2006*, 54.–57.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-651/2007*, 82.–87.lpp.; *CTP spried. lietā Nr.PAC-190/2002*, 2001.–2002.g., 373.–378.lpp.; *CTP spried. lietā Nr.PAC-192/2003*, 2003.–2004.g., 424.–427.lpp.

prezumpcijai esot jāpieņem, ka visa laulības laikā iegūtā manta ir uzskatāma par laulāto kopīgo mantu, ja vien tas laulātais, kurš apgalvo pretējo, nepierāda, ka strīdus manta ietilpst viņa atsevišķajā mantā. Tādējādi strīda gadījumā nevis tam laulātajam, kurš prasa atzīt viņa tiesību uz noteiktu daļu no laulāto kopīgās mantas, ir jāpierāda sava līdzdalība strīdus mantas iegūšanā, bet gan otram laulātajam (atbildētājam), kurš parasti ir formāli leģitimēts kā attiecīgā mantiskā labuma „vienīgais ieguvējs” un tiesīgā persona (piem., kā zemesgrāmatā ierakstītais nekustamas lietas īpašnieks), ir jāpierāda, ka strīdus manta ietilpst viņa atsevišķajā mantā.

Tajā pašā laikā gan juridiskajā literatūrā,³⁵⁴ gan tiesu praksē³⁵⁵ ir izteikts arī pretējs uzskats. Atbilstoši šim uzskatam ideja par „laulāto kopīgās mantas esamības prezumpciju” ir *tiešā pretrunā* ar laulāto likumisko mantisko attiecību pamatā likto *mantas šķirtības principu*. Tāpēc viedoklis, ka visa laulības laikā iegūtā manta ir prezumējama kā laulāto kopīgā manta, *neatbilst CL 89.p.2.d. jēgai*. Strīda gadījumā tieši tam laulātajam, kurš prasa atzīt viņa tiesību uz noteiktu daļu no laulāto kopīgās mantas un apgalvo, ka viņš atbilstoši CL 89.p.2.d. noteikumiem kopīgi ar otru laulāto ir piedalījies strīdus mantas iegūšanā, ir *pienākums pierādīt* šo apgalvojumu (sk. CPL 93.p.1.d.).

Jāpiebilst, ka šis uzskats, saskaņā ar kuru tiek noliegta „laulāto kopīgās mantas esamības prezumpcijas” pastāvēšana, pirmkārt, atbilst CL 89.–91.p. *rašanās vēsturei*, t.i., vīra pārvaldības sistēmas (sk. CL 89.–110.p. 1937.g.red.) noteikumiem par laulāto pierādīšanas pienākumu. Atjaunojot 1937.gada CL ģimenes tiesību daļas spēku un saskaņojot CL 89.–110.p. ar abu laulāto vienlīdzības principu, likumdevēja mērķis nebija kardināli grozīt laulāto likumisko mantisko attiecību sistēmas būtību un atteikties no šīs sistēmas pamatā liktā mantas šķirtības principa.³⁵⁶ Otrkārt, CL 89.p.2.d. noteikumi ir *formulēti* tādā veidā, ka no šiem noteikumiem *daudz pārlicinošāk* var izsecināt ieinteresētā laulātā pienākumu pierādīt savu līdzdalību strīdus mantas iegūšanā (un nevis otra laulātā pienākumu visos gadījumos pierādīt to, ka strīdus manta ietilpst viņa atsevišķajā mantā). Treškārt, arī no pierādīšanas viedokļa šādi tiek „*saglabāta*” *principiālā atšķirība* starp likumisko laulāto vienlīdzīgas pārvaldības sistēmu (sk. CL 89.–110.p.) un līgumisko laulāto mantas kopības sistēmu (sk. CL 124.–139.p.). Prezumpcija par to, ka visa laulības laikā iegūtā manta ietilpst laulāto kopmantā (sk. CL 124.p.1.d.), pastāv vienīgi līgumiskajā laulāto mantas kopības sistēmā, un šo pieņēmumu

³⁵⁴ Sk.: *Briedis*, Nr.10, 12; *Bergmane*, Laulāto atsevišķa manta, 52.–60.lpp.; *Bergmane*, Nekustamais īpašums kā laulāto kopīga manta, 28., 32.lpp.; *Čudina I.* Laulāto mantas dalīšana // JV, 2005, Nr.34, 3.lpp.

³⁵⁵ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-403/2000*, 108.–111.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-50/2008*, 656.–663.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-209/2008*, 23.–27.lpp., bet jo īpaši – *CTP spried. lietā Nr.PAC-194/2003*, 2003.–2004.g., 435.–438.lpp., kur tiešā veidā atzīts, ka viedoklis, atbilstoši kuram laulības laikā iegūtā manta pati par sevi kļūst par laulāto kopīgo mantu, ir *kļūdainis un neatbilst CL 89.p.2.d. jēgai*.

³⁵⁶ Sk.: *Briedis*, Nr.12.

ieinteresētais laulātais var „apgāzt”, pierādot laulības līgumā noteiktās atsevišķās mantas (sk. CL 125.p.) esamību un tās apmēru uz iepriekš prezumētās laulāto kopmantas rēķina (sk. arī iepriekš: V, E, 5).

2. Laulātā pierādīšanas pienākums

Nemot vērā minēto, jāatzīst, ka atbilstoši CL 89.p.2.d. jēgai laulāto vienlīdzīgas pārvaldības sistēmā *nav paredzēta* „laulāto kopīgās mantas esamības prezumpcija”. Gluži otrādi, CL 89.p.2.d. ir paredzēts *katra laulātā pienākums pierādīt savu līdzdalību kopīgās mantas iegūšanā*. Tāpēc strīda gadījumā tam laulātajam, kurš prasa atzīt viņa tiesību uz noteiktu daļu no laulāto kopīgās mantas un apgalvo, ka viņš kopīgi ar otru laulāto ir piedalījies strīdus mantas iegūšanā, saskaņā ar CL 89.p.2.d. un CPL 93.p.1.d. ir *pienākums pierādīt 1) savu līdzdalību un 2) ieguldījuma apmēru* šīs mantas iegūšanā.

No kopīgās mantas sadalījuma noteikšanas viedokļa CL 89.p.2.d. lietotais jēdziens „mantas iegūšana” saprotams plašākā nozīmē, un tas jēdzieniski aptver arī kopīgo mantisko labumu *uzturēšanu* un to *vērtības paaugstināšanu*, jo pretējā gadījumā netaisnīgi tiktu ignorēta laulāto turpmākā līdzdalība kopīgo mantisko labumu apsaimniekošanā un uzlabošanā. Tāpēc, nosakot laulāto kopīgās mantas sadalījumu viņu starpā, atbilstoši CL 89.p.2.d. jēgai un mērķim jāņem vērā ne tikai abu laulāto ieguldījumu savstarpējais samērs attiecīgā mantiskā labuma *iegūšanas (iegādes) brīdī*, bet arī tas apstākļi, kādā apmērā *turpmāk laulības laikā* katrs laulātais ir piedalījies šī mantiskā labuma uzturēšanā vai tā vērtības paaugstināšanā (sk. iepriekš: V, B, 1).

a) Laulāto savstarpējās tiesiskās attiecības. Izpildot CL 89.p.2.d. paredzēto pierādīšanas pienākumu, ieinteresētajam laulātajam vispirms jāpierāda, ka strīdus manta ir *iegūta laulības laikā, pastāvot laulāto kopdzīvei un kopīgai saimniecībai*. Bez tam ieinteresētajam laulātajam jāpierāda, ka viņš *atbilstoši kādam no CL 89.p.2.d. paredzētajiem līdzdalības veidiem ir piedalījies* strīdus mantas iegūšanā. Tādējādi atkarībā no konkrētā gadījuma apstākļiem šim laulātajam ir pienākums pierādīt, ka strīdus mantu viņš ieguvis kopīgi ar otru laulāto (piem., kopīgi noslēgta tiesiska darījuma rezultātā) vai arī šo mantu ieguvis otrs laulātais, taču ar abu laulāto līdzekļiem (piem., „apvienojot” abu laulāto personīgos līdzekļus) vai ar pirmā laulātā darbības palīdzību (piem., šim laulātajam ikdienā rūpējoties par mājsaimniecību un laulāto kopīgajiem bērniem). Ciktāl ir runa par citādā veidā iegūtu kopīgo mantu, ieinteresētajam laulātajam ir pienākums pierādīt, ka strīdus manta nonākusi laulāto kopīgajā mantā, piem., saskaņā ar laulāto starpā noslēgtu līgumu par kopīgās

mantas noteikšanu, vai arī, piem., kā tādi ienākumi no otra laulātā atsevišķās mantas, kas nodoti ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām (sk. CL 91.p.1.d.4.pk.).

Ja par attiecīgās mantas kopīgu piederību starp laulātajiem nav strīda vai arī laulātie ir pierādījuši savu līdzdalību strīdus mantas iegūšanā, kā vienam, tā otram laulātajam ir pienākums *konkrēti pierādīt sava ieguldījuma apmēru* šīs mantas iegūšanā (tās uzturēšanā, vērtības paaugstināšanā), jo kopīgās mantas sadalījums laulāto starpā pēc vispārīgā principa ir nosakāms atbilstoši katra laulātā izdarītā ieguldījuma apmēram (resp., atbilstoši laulāto ieguldījumu savstarpējam samēram).

b) Pārdzīvojušā laulātā tiesiskās attiecības ar mirušā laulātā mantiniekiem.

Gadījumā, kad laulāto likumiskās mantiskās attiecības izbeidzas ar viena laulātā nāvi (sk. CL 109.p.1.d.2.pk.), vispirms jānosaka pārdzīvojušā laulātā daļa laulāto kopīgajā mantā, jo vienīgi tā šī mantas daļa, kas paliek pāri pēc pārdzīvojušā laulātā daļas izdalīšanas, pāriet mirušā laulātā mantiniekiem (sk. CL 109.p.2.d.). Pārdzīvojušā laulātā daļu laulāto kopīgajā mantā, vedot mirušā laulātā mantojuma lietu, nosaka zvērināts notārs, uz pārdzīvojušā laulātā iesnieguma un mantojuma lietā esošo dokumentu pamata *taisot* apliecinājumu par mantojuma atstājēja laulātā daļu laulāto kopīgajā mantā jeb t.s. „*apliecību par laulātā mantas daļu*” (sk. Notariāta likuma 260.–268.p., MK 2008.gada 4.augusta noteikumu Nr.618 „Noteikumi par mantojuma reģistra un mantojuma lietu vešanu”³⁵⁷ 39.–48.pk.).

Tā kā mantojuma lietā pārdzīvojušā laulātā daļu nosaka *bezstrīdus kārtībā*, šim laulātajam ir *pienākums ar dokumentiem pierādīt* laulāto kopīgās mantas sastāvu un viņam pienākošās daļas apmēru, t.sk. arī faktu, ka attiecīgo mantu laulības laikā mirušais laulātais ieguvis ar abu laulāto līdzekļiem vai ar pārdzīvojušā laulātā darbības palīdzību (sk. Notariāta likuma 261.p., MK 2008.gada 4.augusta noteikumu Nr.618 „Noteikumi par mantojuma reģistra un mantojuma lietu vešanu” 42.pk.). Protams, šī dokumentārā pierādīšanas pienākuma izpilde attiecībā uz visu laulāto kopīgās mantas sastāvu bieži vien var izrādīties apgrūtināta vai pat neiespējama (jo īpaši attiecībā uz tādu mantu, ko mirušais laulātais ieguvis ar „otra laulātā darbības palīdzību” CL 89.p.2.d. izpratnē). Turklāt zvērināts notārs, ievērojot arī mantojumu pieņēmušo mantinieku iebildumus pret pārdzīvojušā laulātā iesniegumu (ja tādi ir izteikti) vai pārdzīvojušā laulātā un šo mantinieku starpā noslēgto vienošanos, ir tiesīgs taisīt apliecību par laulātā mantas daļu vienīgi attiecībā uz tādu mantu, kuras iegūšana atbilstoši kādam no CL 89.p.2.d. paredzētajiem līdzdalības veidiem ir *pietiekami pārlicinoši pierādīta* ar mantojuma lietā esošajiem dokumentiem (sk. Notariāta likuma 262.–266.p., MK

³⁵⁷ Noteikumi par mantojuma reģistra un mantojuma lietu vešanu: MK noteikumi Nr.618. 04.08.2008. Latvijas Vēstnesis, 22.08.2008., Nr.130 (3914).

2008.gada 4.augusta noteikumu Nr.618 „Noteikumi par mantojuma reģistra un mantojuma lietu vešanu” 43.–48.pk.). Ja no šiem dokumentiem neizriet precīzs abu laulāto ieguldījumu samērs viena vai otra kopīgā mantiskā labuma iegūšanā (t.sk. tā uzturēšanā, vērtības paaugstināšanā), pārdzīvojušā laulātā daļa nosakāma atbilstoši CL 89.p.2.d. paredzētajai laulāto kopīgās mantas vienlīdzīga sadalījuma prezumpcijai.

Apliecību par laulātā mantas daļu *var apstrīdēt* tiesā prasības kārtībā (sk. Notariāta likuma 268.p.2.d.) gan pats pārdzīvojušais laulātais (ja, piem., viņam nav izdevies dokumentāri pierādīt visu laulāto kopīgās mantas sastāvu), gan mirušā laulātā mantojumu pieņēmušie mantinieki (ja, piem., apliecība par laulātā mantas daļu tikusi taisīta, neraugoties uz mantinieku pamatotajiem iebildumiem pret pārdzīvojušā laulātā iesniegumu un tam pievienotajiem dokumentiem). Šāds strīds starp pārdzīvojušo laulāto un otra laulātā mantiniekiem juridiski ir pielīdzināms stīdam pašu laulāto starpā, jo mirušā laulātā mantojumu pieņēmušais mantinieks, kurš uz likuma pamata „iestājas” mantojuma atstājēja tiesiskajā statusā (sk. CL 701.p.), juridiski nav uzskatāms par trešo personu.³⁵⁸ Tāpēc šādā strīdā CL 89.p.2.d. paredzētais laulātā pierādīšanas pienākums ir attiecīgajam prasītājam, t.i., pārdzīvojušajam laulātajam vai otra laulātā mantiniekiem, turklāt prasītājs šo pienākumu var izpildīt, izmantojot visus likumā paredzētos pierādīšanas līdzekļus (sk. CPL 93.p.1.d., 104. un turpm.p.).

c) Laulāto tiesiskās attiecības ar trešajām personām. Zināmos gadījumos laulātajam arī pret trešajām personām ir pienākums pierādīt savu līdzdalību laulāto kopīgās mantas iegūšanā. Tā, piem., gadījumā, kad par viena laulātā parādiem tiek vērsta piedziņa uz laulāto kopīgo mantu, resp., uz šī laulātā daļu kopīgajā mantā (sk. CPL 570.p.1.d.), otrs laulātais var prasīt *kopīgās mantas dalīšanu* un *viņa daļas atsvabināšanu no piedziņas* (sk. CL 100.p.3.d., CPL 633.p.). Šādā strīdā otram laulātajam, kurš cēlis prasību pret pirmo laulāto (parādnieku) un šī laulātā kreditoru (piedzīnēju), arī iepretim trešajai personai (t.i., pirmā laulātā kreditoram) saskaņā ar CL 89.p.2.d. un CPL 93.p.1.d ir pienākums pierādīt to, ka viņš atbilstoši kādam no CL 89.p.2.d. paredzētajiem līdzdalības veidiem ir piedalījies strīdus mantas iegūšanā, kā arī ir pienākums konkrēti pierādīt sava ieguldījuma apmēru.

³⁵⁸ Sal.: Schmid/Hürlimann-Kaup, N 588, 596; Tuor/Schnyder/Schmid/Rumo-Jungo, S.809, Fn.34.

C. Tiesiskās prezumpcijas, kas laulāto atbrīvo no pierādīšanas pienākuma

Izņēmuma kārtā laulātajam nav pienākuma pierādīt savu līdzdalību un ieguldījuma apmēru laulāto kopīgās mantas iegūšanā (tās uzturēšanā, vērtības paaugstināšanā), ja un ciktāl viņu no šī pienākuma atbrīvo likumā paredzētās tiesiskās prezumpcijas (sk. CPL 96.p.4.d.).³⁵⁹ Šeit galvenokārt ir runa par 1) *nekustamas lietas piederības prezumpciju* (sk. CL 994.p.) un līdzīgām prezumpcijām, kas attiecas uz kustamas mantas piederību, kā arī par 2) *laulāto kopīgās mantas vienlīdzīga sadalījuma prezumpciju* (sk. CL 89.p.2.d.).

Jāpiebilst, ka tiesiskās prezumpcijas (*praesumptio iuris*) ir likumā paredzēti pieņēmumi, atbilstoši kuriem *nezināms*, taču iespējams juridisks fakts tiek *atzīts par pierādītu*. Šādas prezumpcijas tiek radītas, vispārinājuma ceļā apvienojot zināmām kategorijām piederošu parādību vai gadījumu vairākumu, un to mērķis ir novērst ar īpaši nozīmīgu juridisku faktu pierādīšanu saistītās grūtības, kā arī izvairīties no nelabvēlīgām sekām, kādas iestātos attiecīgu pierādījumu neesamības gadījumā.³⁶⁰ Tiesisko seku ziņā izšķir *absolūtās prezumpcijas*, atbilstoši kurām iespējams juridisks fakts tiek atzīts par negrozāmi jeb neapgāžami pierādītu³⁶¹ (piem., trīs gadus nepārtraukti ilgstoša laulāto šķirta dzīve kā neapgāžams pieņēmums laulības izirumam, sk. CL 72.p.),³⁶² un *relatīvās* jeb „*apgāžamās*” *prezumpcijas*, atbilstoši kurām iespējams juridisks fakts tiek atzīts vienīgi par nosacīti pierādītu, vienlaikus uzliekot pierādīšanas pienākumu tam, kurš apgalvo pretējo (sk.

³⁵⁹ Protams, no civilprocesuālo tiesību viedokļa laulātajam nav pienākuma pierādīt arī vispārzināmus faktus (sk. CPL 96.p.1.d.), prejudiciālus faktus (sk. CPL 96.p.2.d.) un tādu faktus, ko otrs laulātais tieši (sk. CPL 104.p.2.d.) vai netieši (sk. CPL 96.p.5.d., 167.p.3.d., 112.p.4.d.) atzīst, sk.: *Bukovskis V.* Civīlprocesa mācības grāmata. Rīga: Autora izdevums, 1933, 334.lpp.; *Torgāns K.* (Red.) Civīlprocesa likuma komentāri. 3.izd. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 180. – 182.lpp.

³⁶⁰ Sk.: *Akmentiņš R.* Tiesību zinību teorija. Rīga: [B.i.], 1928, 84.lpp.; *Bukovskis V.* Civīlprocesa mācības grāmata. Rīga: Autora izdevums, 1933, 334., 335.lpp.; *Grūtups/Kalniņš*, 25.lpp.

³⁶¹ No absolūtām prezumpcijām jāatšķir t.s. *juridiskās fikcijas* jeb likumā paredzēti (vai no likuma jēgas izrietoši) „neapgāžami” juridiski pieņēmumi, atbilstoši kuriem *neesošs* (un nevis iespējams) juridisks fakts tiek *atzīts par esošu*, resp., fiktīvais juridiskais fakts patiesībā (reāli) nepastāv (sk.: *Akmentiņš R.* Tiesību zinību teorija. Rīga: [B.i.], 1928, 84.lpp.). Tā, piem., CL 1774.p. ir paredzēta „saistības izpildījuma fikcija”. Jautājumā par juridiskās fikcijas jēdzienu sk. citādi: *Neimanis J.* Ievads tiesībās. Rīga: Zv.adv. J.Neimanis, 2004, 56.lpp., kurš ar fikciju apzīmē pavisam ko citu, t.i., likumā ietvertās norādes uz vienu tiesību jautājumu (tiesību institūtu) regulējošo tiesību normu „attiecīgu” piemērošanu citam tiesību jautājumam (tiesību institūtam); par šādām norādēm kā „apzinātiem likuma robiem”, sk.: *Kalniņš E.* Privāttiesību teorija un prakse. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, 323., 324.lpp.

³⁶² Sk.: *Berent B.* Schliessung und Auflösung der Ehe // Lettlands Zivilgesetzbuch vom 28.Januar 1937 in Einzeldarstellungen. Bd.1. Einleitung – Familienrecht – Erbrecht. Riga: Verlag der AG „Ernst Plates”, 1938, S.179, 180; *Neimanis J.* Ievads tiesībās. Rīga: zv.adv. J.Neimanis, 2004, 57.lpp.; sal.: *Jauernig/Berger*, § 1566, Rn.1.

CPL 96.p.4.d., piem., CL 146.p.2., 3.d. paredzētais paternitātes pieņēmums, atbilstoši kuram bērna tēvs ir bērna mātes vīrs).³⁶³

1. *Nekustamas lietas piederības prezumpcija*

CL 994.p.1.d. paredzētā nekustamas lietas piederības prezumpcija nodibina (apgāžamu) pieņēmumu, ka zemesgrāmatā nostiprināta īpašuma tiesība patiesi *pastāv* un *pieder* personai, kas ierakstīta zemesgrāmatā kā attiecīgās nekustamās lietas īpašnieks.³⁶⁴ Turklāt īpašuma tiesības nostiprinājums zemesgrāmatā ir *pietiekams pierādījums* zemesgrāmatā ierakstītās tiesīgās personas īpašuma tiesībai, jo šī nostiprinājuma pareizība (jeb atbilstība patiesajam tiesiskajam stāvoklim) uz likuma pamata tiek pieņemta par pierādītu (sk. CPL 96.p.4.d.1.teik.).

a) Piemērošanas joma. Nekustamas lietas piederības prezumpcija attiecas uz *zemesgrāmatā nostiprinātu īpašuma tiesību*, turklāt neatkarīgi no tā, vai attiecīgajam nostiprinājumam ir konstitutīvs (tiesību nodibinošs) vai tikai deklaratīvs (informējošs) spēks (sk. CL 993.p.1., 2.d., 1477.p., ZGL 4., 5.p.).³⁶⁵ Īpašuma tiesības nostiprinājumam jābūt *formāli spēkā esošam* (piem., tādām, kas nav aizstāts ar citas personas īpašuma tiesības nostiprinājumu) un *no saturiskā viedokļa pieļaujamam* (tā, piem., nostiprinājumā jābūt norādītam īpašnieka – fiziskas personas – vārdam, uzvārdam un personas kodam,³⁶⁶ sk. ZGL 16.p.1.-a pk.). CL 994.p.1.d. paredzētās prezumpcijas piemērojamībai nekaitē tas vien, ka īpašuma tiesības nostiprinājums izdarīts, pārkāpjot citus nostiprināšanas kārtību regulējošos procesuālos noteikumus (piem., noteikumus par nostiprinājuma lūguma formu, sk. ZGL 58., 60., 121.p.).³⁶⁷ Savstarpēji pretrunīgu „dubultnostiprinājumu” gadījumā (piem.,

³⁶³ Sk. arī: *Torgāns K.* (Red.) Civilprocesa likuma komentāri. 3.izd. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 181.lpp.

³⁶⁴ Sk.: *Grūtups/Kalniņš*, 214.lpp.; sal.: *Prütting*, Rn.210 f; *Schmid/Hürlimann-Kaup*, N 601.

³⁶⁵ CL 994.p.1.d. paredzētā nekustamas lietas piederības prezumpcija pēc analogijas ir piemērojama arī *citām zemesgrāmatā nostiprinātām lietu tiesībām*. Šādā plašākā izpratnē pieņēmums, atbilstoši kuram zemesgrāmatā nostiprināta lietu tiesība pastāv un pieder zemesgrāmatā ierakstītajai tiesīgajai personai, ir tiešā veidā regulēts Vācijas Civilkodeksa 891.p.1.d., kā arī izriet no Šveices Civilkodeksa 937.p.1.d. noteikumiem. Bez tam no CL 994.p.1.d. noteikumiem var izsecināt arī *pretēju pieņēmumu*: zemesgrāmatā nostiprinātā īpašuma tiesība, kas pilnībā vai daļēji tikusi aizstāta („izbeigta”) ar citas personas īpašuma tiesības nostiprinājumu, vairs *nepastāv* (pilnībā vai noteiktā daļā). Turklāt šāds pretējs pieņēmums (kas tiešā veidā ir paredzēts Vācijas Civilkodeksa 891.p.2.d.) ir attiecināms arī uz citām zemesgrāmatā ierakstītām lietu tiesībām, kas tikušas *dzēstas* ar jaunu nostiprinājumu (sk. ZGL 17., 18.p.).

³⁶⁶ Ja īpašniekam nav piešķirts personas kods, atbilstoši zemesgrāmatu nodaļu praksei īpašuma tiesības nostiprinājumā tiek norādīts īpašnieka dzimšanas datums.

³⁶⁷ Salīdzinājumam jāatzīmē, ka, piem., pieņēmums par zemesgrāmatā nostiprinātas hipotēkas pirmtiesību (prioritāti) pret citām zemesgrāmatā nostiprinātām hipotēkām (sk. CL 1290.p.) nav spēkā tikai tad, ja attiecīgais nostiprinājums prasības kārtībā ar tiesas spriedumu ir atzīts par nepareizu nostiprināšanas kārtību regulējošo procesuālo noteikumu pārkāpuma dēļ, sk.: *Senāta CKD kopsēdes spried. Nr.1936/17*, 13.sēj., 5354.–5356.lpp.

gadījumā, kad viena un tā pati nekustamā lieta ir ierakstīta dažādos zemesgrāmatas nodalījumos uz dažādu personu vārda), CL 994.p.1.d. paredzētā prezumpcija nav spēkā (sk. arī ZGL 41.p.1.d.).

Nekustamas lietas piederības prezumpcija attiecas uz zemesgrāmatas nodalījumā ierakstītām *faktiskajām ziņām* vienīgi tiktāl, ciktāl tās apzīmē attiecīgo nekustamo lietu kā tiesību objektu (kadastra numurs,³⁶⁸ norāde uz nekustamās lietas sastāvā esošajiem zemes gabaliem vai t.s. „būvju īpašuma” sastāvā esošajām būvēm, arī adrese). Tajā pašā laikā šī prezumpcija *neattiecas* uz citām zemesgrāmatas nodalījumā ierakstītām faktiskajām ziņām (piem., uz ziņām par attiecīgās nekustamās lietas platību (lielumu) un apbūvi), kā arī uz zemesgrāmatā ierakstītā īpašnieka tiesiska rakstura īpašībām (piem., uz viņa tiesībspēju vai rīcībspēju).³⁶⁹

b) Tiesiskās sekas. Atbilstoši CL 944.p.1.d. jāpieņem, ka zemesgrāmatā nostiprinātā īpašuma tiesība *pastāv* un *pieder* attiecīgajam īpašniekam kopš tās *nostiprināšanas brīža*, turklāt ar tādu *saturu*, kāds izriet no attiecīgā zemesgrāmatas nodalījuma ierakstiem un izņēmuma gadījumos – arī no „nekustamā īpašuma lietā” (sk. ZGL 26.p.) sakopotajiem dokumentiem, ja zemesgrāmatas nodalījumā ierakstīta *konkrēta norāde* uz nostiprinājuma pamatā esošā tiesiskā darījuma noteikumiem, kas, piem., aprobežo kopīpašuma tiesību vai tuvāk nosaka servitūta tiesības saturu.³⁷⁰

Nekustamas lietas piederības prezumpcija ir spēkā *pret jebkuru personu*, resp., „par labu” un „par ļaunu” jebkurai personai (tā, piem., šī prezumpcija ir spēkā starp nekustamas lietas atsavinājuma līguma dalībniekiem atkarībā no tā, kurš no viņiem ir ierakstīts zemesgrāmatā kā īpašnieks).³⁷¹ Uz šo prezumpciju pirmām kārtām var atsaukties zemesgrāmatā ierakstītais īpašnieks, jo īpašuma tiesības nostiprinājums zemesgrāmatā ir pietiekams pierādījums viņa īpašuma tiesībai. Turklāt minētā prezumpcija kalpo ne tikai īpašnieka interešu aizsardzībai (legitimējot viņu kā tiesīgo personu), bet ir spēkā arī par labu tām personām, kuras pret zemesgrāmatā ierakstīto īpašnieku izlieto, piem., kādu lietu tiesību vai saistībtiesisku prasījumu (tā, piem., šī prezumpcija ir spēkā par labu hipotekārajam

³⁶⁸ Saskaņā ar Nekustamā īpašuma valsts kadastra likuma 1.p.1.pk. kadastra numurs ir „nekustamajam īpašumam piešķirta viennozīmīga, neatkārtojama un nemainīga ciparu kombinācija (*identifikators*)”, sk.: Nekustamā īpašuma valsts kadastra likums: LR likums. 01.12.2005. Latvijas Vēstnesis, 22.12.2005., Nr.205 (3363).

³⁶⁹ Sal.: *Palandt/Bassenge*, § 891, Rn.2, 6; *MünchKommBGB/Wacke*, § 891, Rn.2 f, 9, 15; *Jauernig/Jauernig*, § 891, Rn.2 f; *Rey*, N 1516.

³⁷⁰ Sal.: *Palandt/Bassenge*, § 891, Rn.2 ff; *MünchKommBGB/Wacke*, § 891, Rn.4, 13. Par tādu īpašuma tiesības aprobežojumu nozīmī, kas noteikti ar „nekustamā īpašuma lietā” pievienotu tiesisku darījumu, bet neizriet no attiecīgā zemesgrāmatas nodalījuma ierakstiem, sk.: *Senāta CKD spried. Nr.1931/144, 4727.–4729.lpp.*; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-34/2008, 81.–91.lpp.*

³⁷¹ Sal.: *Jauernig/Jauernig*, § 891, Rn.7; *Hk-BGB/Eckert*, § 891, Rn.7.

kreditoram,³⁷² par labu zemesgrāmatā ierakstītā īpašnieka kreditoram, kura prasījuma apmierināšanai tiek vērsta piedziņa uz attiecīgo nekustamo lietu,³⁷³ par labu valstij, kurai ir prasījums pret nekustamās lietas īpašnieku par prettiesīgas mežsītrādes rezultātā videi nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu).³⁷⁴ Citiem vārdiem, uz CL 994.p.1.d. paredzēto prezumpciju var atsaukties ikviens, kuram ir tiesiska interese attiecīgās zemesgrāmatā nostiprinātās īpašuma tiesības pastāvēšanā.³⁷⁵

Nekustamas lietas piederības prezumpcija ir *relatīva*, jo šo pieņēmumu var „apgāzt”, pierādot, ka īpašuma tiesības nostiprinājums zemesgrāmatā pilnībā vai daļēji neatbilst patiesajam tiesiskajam stāvoklim. No civilprocesuālā viedokļa šīs prezumpcijas tiesiskās sekas regulē CPL 96.p.4.d. noteikumi, kas zemesgrāmatā ierakstīto īpašnieku atbrīvo no pienākuma pierādīt viņa īpašuma tiesību (to pietiekami pierāda īpašuma tiesības nostiprinājums zemesgrāmatā). Šajā ziņā CL 994.p.1.d. ir *procesuāla rakstura norma* bez materiāltiesiskām sekām un paredz izņēmumu no vispārīgā pierādīšanas pienākuma, kas regulēts CPL 93.p.1.d.³⁷⁶

CL 994.p.1.d. paredzēto prezumpciju var „apgāzt” vienīgi *prasības kārtībā* (sk. ZGL 97.p.)³⁷⁷ un pēc vispārīgā principa – ar prasību par attiecīgā īpašuma tiesības nostiprinājuma izlabošanu³⁷⁸ vai atzīšanu par spēkā neesošu. Strīda gadījumā *pierādīšanas pienākums* ir tai personai, kas prasības kārtībā apstrīd atbildētāja īpašuma tiesības nostiprinājuma pareizību, t.sk. personai, kura, apstrīdot viņas (kā atsavinātāja) un zemesgrāmatā ierakstītā īpašnieka (kā ieguvēja) starpā noslēgto atsavinājuma līgumu, prasa atjaunot iepriekšējo tiesisko stāvokli, resp., izlabot apstrīdēto īpašuma tiesības nostiprinājumu ar jaunu nostiprinājumu (sk. CPL 96.p.4.d.2.teik.). Tajā pašā laikā *nav nepieciešams*, lai ieinteresētās personas prasība visos gadījumos būtu vērsta uz apstrīdētā īpašuma tiesības nostiprinājuma izlabošanu ar jaunu nostiprinājumu vai atzīšanu par spēkā neesošu.³⁷⁹ Tā, piem., īpašuma tiesības nostiprinājumu var apstrīdēt kreditors, pierādot, ka viņa parādnieks ar fiktīvu līgumu ir „atsavinājis” sev piederošo nekustamo lietu citai personai, kas tikusi ierakstīta zemesgrāmatā kā jaunais īpašnieks (resp., pierādot to, ka šīs personas īpašuma

³⁷² Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-263/2000*, 169. – 172.lpp.

³⁷³ Sk.: *Senāta CKD spried. Nr.1937/42*, 14.sēj., 5419., 5420.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-53/2004*, 120.–124.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-383/2006*, 112.–115.lpp.; sk. citādi: *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-625/2005*, 134.–138.lpp., kur CL 994.p.1.d. noteikumu piemērošana ir tikusi ierobežota, pamatojoties uz CL 1.p. nostiprināto labas ticības principu.

³⁷⁴ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-154/2002*, 536.–539.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-380/2006*, 614.–617.lpp.

³⁷⁵ Sal.: *Prütting*, Rn.211; *MünchKommBGB/Wacke*, § 891, Rn.15; *Hk-BGB/Eckert*, § 891, Rn.7.

³⁷⁶ Sal.: *Hk-BGB/Eckert*, § 891, Rn.6.

³⁷⁷ Sk.: *Senāta CKD spried. Nr.1931/62*, 12.sēj., 4670.–4672.lpp.; *Senāta CKD kopsēdes spried. Nr.1936/17*, 13.sēj., 5354.–5356.lpp.

³⁷⁸ Sk.: *Grūtups/Kalniņš*, 213.–218.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-91/2002*, 202.–209.lpp.

³⁷⁹ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-91/2002*, 202.–209.lpp.

tiesības nostiprinājums pilnībā neatbilst patiesajam tiesiskajam stāvoklim); šādā gadījumā kreditora prasība ir vērsta uz parāda piedziņu, fiktīvā līguma atzīšanu par spēkā neesošu un viņa tiesību atzīšanu (noteikšanu) vērst piedziņu uz fiktīvi atsavināto nekustamo lietu (kā parādniekam piederošu lietu).³⁸⁰ Savukārt, piem., strīdā par laulāto kopīgās mantas dalīšanu viens laulātais, pierādot savu līdzdalību tādas strīdus nekustamās lietas iegūšanā, kas ierakstīta zemesgrāmatā uz otra laulātā vārda (resp., pierādot to, ka otra laulātā īpašuma tiesības nostiprinājums daļēji neatbilst patiesajam tiesiskajam stāvoklim), var prasīt šīs nekustamās lietas pārdošanu izolē un no pārdošanas saņemtās atlīdzības sadalīšanu starp laulātajiem atbilstoši katra daļai (sk. CL 89.p.2.d., 109.p.4.d., 733.p., 1075.p.).

c) Atspēkošana. Īpašuma tiesības nostiprinājumu prasības kārtībā var apstrīdēt vienīgi tāda persona, kurai ir *pamatota tiesiska interese*. Šāda interese, pirmkārt, ir personai, kurai pieder tāda „pretēja” tiesība, kas izslēdz vai ierobežo zemesgrāmatā nostiprināto īpašuma tiesību. Otrkārt, šāda interese ir arī personai, pret kuru CL 994.p.1.d. paredzētā prezumpcija, izšķirot kādu civiltiesisku strīdu, ir spēkā³⁸¹ (piem., kreditoram, kura parādnieks nolūkā izvairīties no kreditora vērstās piedziņas ar fiktīvu līgumu sev piederošo nekustamo lietu ir „atsavinājis” citai personai, kas uz šī līguma pamata tikusi ierakstīta zemesgrāmatā kā jaunais īpašnieks).

Lai atspēkotu nekustamas lietas piederības prezumpciju, nepietiek ar to vien, ka ieinteresētā persona ir apšaubījusi šo pieņēmumu ar pretējiem pierādījumiem, tādējādi radot vienīgi šaubas par apstrīdētā īpašuma tiesības nostiprinājuma pareizību (šādas šaubas iztulkojamas par labu zemesgrāmatā ierakstītajam īpašniekam). Arī īpašuma tiesības nostiprināšanas kārtību regulējošo procesuālo noteikumu formāls pārkāpums vai, piem., zemesgrāmatā ierakstītā aizlieguma atzīme (sk. CPL 138.p.3.d.) pati par sevi neatspēko CL 994.p.1.d. paredzēto prezumpciju. Tāpēc, lai „apgāztu” minēto prezumpciju, *pietiekami pārliecinoši jābūt pierādītiem* tādiem faktiem, kas pilnībā vai daļēji izslēdz zemesgrāmatā nostiprinātās īpašuma tiesības pastāvēšanu un tās piederību zemesgrāmatā ierakstītajam īpašniekam (piem., faktam, ka īpašuma tiesība tikusi nostiprināta zemesgrāmatā uz spēkā neesoša darījuma pamata). Turklāt ieinteresētajai personai ir pienākums atspēkot ne tikai zemesgrāmatā norādīto īpašuma tiesības nostiprinājuma pamatu, bet arī citus īpašuma tiesības iegūšanas pamatus (piem., iegūšanu ar ieilgumu), uz kuriem strīda gadījumā ir atsaucies

³⁸⁰ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-408/2008* (nav publicēts).

³⁸¹ Sal.: *Prütting*, Rn.211; *MünchKommBGB/Wacke*, § 891, Rn.17.

zemesgrāmatā ierakstītais īpašnieks vai kuriem, ņemot vērā konkrētā gadījuma apstākļus, ir acīm redzama juridiska nozīme no attiecīgās īpašuma tiesības iegūšanas viedokļa.³⁸²

Ja ieinteresētajai personai (prasītājam) neizdodas *tiesā veidā* pierādīt *pretējo*, resp., tādus faktus, kas ir pietiekams pamats pārliecinošam secinājumam par to, ka apstrīdētais īpašuma tiesības nostiprinājums pilnībā vai daļēji neatbilst patiesajam tiesiskajam stāvoklim, CL 994.p.1.d. paredzētā nekustamas lietas piederības prezumpcija netiek „apgāzta”, kā rezultātā ieinteresētās personas prasība ir jānoraida.

2. Nekustamas lietas piederības prezumpcijas nozīme laulāto likumiskajās mantiskajās attiecībās

Tā kā CL 994.p.1.d. paredzētā nekustamas lietas piederības prezumpcija ir spēkā pret jebkuru personu, šī prezumpcija ir spēkā arī *pret zemesgrāmatā ierakstītā īpašnieka laulāto*.³⁸³ Bez tam šī prezumpcija ir spēkā *par labu* zemesgrāmatā ierakstītā īpašnieka (kā viena no laulātajiem) *kreditoriem un citām trešajām personām*.

a) Laulāto savstarpējās tiesiskās attiecības. Ja zemesgrāmatā nav ierakstīta CL 127.p.1.d. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētā piebilde par laulāto mantas kopību, atbilstoši CL 994.p.1.d. noteikumiem jāpieņem, ka zemesgrāmatā ierakstītajam laulātajam *vienam pašam* (t.i., individuāli, bet nevis kopīgi ar otru laulāto) pieder īpašuma tiesība uz attiecīgo nekustamo lietu (vai domājamā daļa no attiecīgās nekustamās lietas, ja zemesgrāmatā nostiprināta viena laulātā un citu personu kopīpašuma tiesība uz šo lietu). Turklāt CL 994.p.1.d. paredzētā prezumpcija ir spēkā arī tad, ja zemesgrāmatā nav ierakstīta CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētā piebilde par laulātā atsevišķo mantu. Protī, minētās *piebildes neesamība neatspēko* šo prezumpciju un vēl jo vairāk – *neliecina* par to, ka attiecīgā nekustamā lieta ir laulāto kopīgās mantas objekts CL 89.p.2.d. izpratnē³⁸⁴ (sk. tālāk: VIII, D, 2, d).

Tādējādi saskaņā ar CL 994.p.1.d. tam laulātajam (viņa mantiniekiem), kurš ierakstīts zemesgrāmatā kā strīdus nekustamās lietas īpašnieks, laulāto savstarpējā strīdā (vai

³⁸² Sal.: Hk-BGB/Eckert, § 891, Rn.6; Palandt/Bassenge, § 891, Rn.8; MünchKommBGB/ Wacke, § 891, Rn.18, 21.

³⁸³ Sal.: von Schilling, S.208, 216; Strazdiņš A. Laulāto personiskās un mantiskās attiecības // Jaunā Civīllikuma apskats. Daugavpils: Daugavpils latviešu biedrības izdevums, 1937, 13.lpp.; sk. citādi: Paļčikovska, Nr.36; Krūmiņš J. Tiesu prakse strīdos par laulāto mantas dalīšanu // JV, 2004, Nr.7., 10.lpp., kuri uzskata, ka CL 994.p.1.d. paredzētā prezumpcija ir spēkā pret trešajām personām, taču ne pret otru laulāto.

³⁸⁴ Sk.: AT plēnuma 1996.gada 10.jūnija lēm. Nr.3 „Par likuma piemērošanu, izskatot lietas, kas izriet no ģimenes tiesiskajām attiecībām” 15.pk.4.d.; Briedis, Nr.12; Grūtups/Kalniņš, 126.lpp.; Rozenfelds J. Lietu tiesības. 3.izd. Rīga: Zvaigzne ABC, 2004, 69.–71.lpp.; Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-216/2004, 26.–37.lpp.

pārdzīvojušā laulātā strīdā ar otra laulātā mantiniekiem) par kopīgās mantas sastāva noteikšanu *nav pienākuma pierādīt* to, ka viņš atbilstoši kādam no CL 89.p.2.d. paredzētajiem līdzdalības veidiem kopīgi ar otru laulāto ir piedalījies strīdus nekustamās lietas iegūšanā (sk. CPL 96.p.4.d.1.teik.). Šāds *pierādīšanas pienākums ir vienīgi otram laulātajam* (viņa mantiniekiem), kurš prasības kārtībā apstrīd pirmā laulātā īpašuma tiesības nostiprinājuma pareizību (sk. CL 89.p.2.d., CPL 96.p.4.d.2.teik., ZGL 97.p.).³⁸⁵ Turklāt, piem., gadījumā, kad laulātie ar līgumu par kopīgās mantas noteikšanu ir vienojušies nekustamu lietu, kas ierakstīta zemesgrāmatā uz viena laulātā vārda, noteikt kā laulāto kopīgās mantas objektu, CL 994.p.1.d. paredzētā prezumpcija ir atspēkojama, pierādot šādas vienošanās faktu. Protams, arī pirmais laulātais, pamatojot savus iebildumus pret prasību, var iesniegt papildu pierādījumus (jo īpaši – pierādījumus par to, ka īpašuma tiesība uz strīdus nekustamo lietu, piem., atbilstoši laulāto starpā noslēgtam līgumam ietilpst viņa atsevišķajā mantā vai, piem., ir iegūta pēc laulāto kopdzīves un kopīgas saimniecības vešanas pārtraukšanas).

Ja otram laulātajam (kā prasītājam) neizdodas pierādīt *pretējo*, resp., tādus faktus, kas atbilstoši CL 89.p.2.d. noteikumiem ir pietiekams pamats pārliecināšanai secinājumam, ka īpašuma tiesība uz strīdus nekustamo lietu ietilpst laulāto kopīgajā mantā, viņa prasība ir jānoraida, un strīdus nekustamā lieta nav uzskatāma par laulāto kopīgās mantas objektu.

b) Laulāto tiesiskās attiecības ar trešajām personām. Nekustamas lietas piederības prezumpcija ir spēkā arī par labu zemesgrāmatā ierakstītā laulātā kreditoriem un citām trešajām personām (arī tad, ja zemesgrāmatā nav ierakstīta CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētā piebilde par laulātā atsevišķo mantu). Tādējādi laulāto tiesiskajās attiecībās ar trešajām personām ne tikai zemesgrāmatā ierakstītajam laulātajam, bet arī attiecīgai trešajai personai nav pienākuma vēl kā papildus pierādīt to, ka zemesgrāmatā ierakstītajam laulātajam *vienam pašam* (t.i., individuāli, bet nevis kopīgi ar otru laulāto) pieder īpašuma tiesība uz attiecīgo nekustamo lietu (vai domājamā daļa no attiecīgās nekustamās lietas, ja zemesgrāmatā nostiprināta viena laulātā un citu personu kopīpašuma tiesība uz šo lietu). Šīs tiesības pastāvēšanu un piederību minētajam laulātajam *pietiekami pierāda* viņa īpašuma tiesības nostiprinājums zemesgrāmatā, kura pareizība uz likuma pamata tiek pieņemta par pierādītu (sk. CL 994.p.1.d., CPL 96.p.4.d.1.teik.).

³⁸⁵ Sk. arī: *von Schilling*, S.208, 215–217; *Strazdiņš A.* Laulāto personiskās un mantiskās attiecības // Jaunā Civillikuma apskats. Daugavpils: Daugavpils latviešu biedrības izdevums, 1937, 13.lpp.; *Briedis*, Nr.10, 12; *Bergmane*, Nekustamais īpašums kā laulāto kopīga manta, 32.lpp.; AT plēnuma 1996.gada 10.jūnija lēm. Nr.3 „Par likuma piemērošanu, izskatot lietas, kas izriet no ģimenes tiesiskajām attiecībām” 15.pk.4.d.; sal.: *CTP spried. lietā Nr.PAC-194/2003*, 2003.–2004.g., 435.–438.lpp.

Tā, piem., gadījumā, kad par viena laulātā parādiem tiek *vērsta piedziņa* uz nekustamo lietu, kas ierakstīta zemesgrāmatā uz šī laulātā vārda, otrs laulātais ir tiesīgs celt prasību pret pirmo laulāto (parādnieku) un šī laulātā kreditoru (piedzinēju) par laulāto kopīgās mantas dalīšanu un otra laulātā (prasītāja) daļas atsvabināšanu no piedziņas (sk. CL 100.p.3.d., CPL 633.p.), apstrīdot pirmā laulātā īpašuma tiesības nostiprinājumu. Šādā gadījumā otram laulātajam saskaņā ar CL 89.p.2.d. un CPL 96.p.4.d.2.teik. ir pienākums pierādīt, ka viņš atbilstoši kādam no CL 89.p.2.d. paredzētajiem līdzdalības veidiem ir piedalījies strīdus nekustamās lietas iegūšanā, kā arī ir pienākums konkrēti pierādīt sava ieguldījuma apmēru.

Arī tad, ja, piem., zemesgrāmatā ierakstītais laulātais ir *rīkojies ar nekustamo lietu* (kas iegūta atbilstoši kādam no CL 89.p.2.d. paredzētajiem līdzdalības veidiem un „faktiski pieder” abiem laulātajiem), to atsavinot vai apgrūtinot par labu trešajai personai, gan zemesgrāmatā ierakstītais laulātais, gan trešā persona (ieguvējs) var atsaukties uz CL 994.p.1.d. paredzēto prezumpciju. Tāpēc otram laulātajam, kurš prasības kārtībā apstrīd šādas rīcības tiesiskās sekas (apstrīdot noslēgto darījumu un trešās personas kā ieguvēja īpašuma vai citas lietu tiesības nostiprinājumu zemesgrāmatā), ir pienākums pierādīt, ka viņš atbilstoši kādam no CL 89.p.2.d. paredzētajiem līdzdalības veidiem ir piedalījies šīs nekustamās lietas iegūšanā, kā arī ir pienākums konkrēti pierādīt sava ieguldījuma apmēru. Turklāt, ņemot vērā ZGL 1.p. nostiprināto zemesgrāmatu publiskās ticamības principu, uz kā pamata CL 994.p.1.d. paredzētā prezumpcija – labticīga ieguvēja interesēs – „pārtop” par negrozāmu juridisku fikciju (sk. tālāk: IX, D, 3, a), otrs laulātais iepretim trešajai personai var atspēkot CL 994.p.1.d. paredzēto prezumpciju tikai tad, ja viņš pierāda arī to, ka trešā persona (ieguvējs) ir bijusi ļaunticīga attiecībā uz zemesgrāmatā ierakstītā laulātā īpašuma tiesības nostiprinājuma pareizību (resp., ir uzskatāma par ļaunticīgu ieguvēju).

3. Līdzīgas prezumpcijas, kas attiecas uz kustamas mantas piederību

Līdzīga piemērošanas joma un tiesiskās sekas, kādas izriet no CL 994.p.1.d. paredzētās nekustamas lietas piederības prezumpcijas, ir Jūras kodeksa 16.p.1.d. paredzētajai *kuģa piederības prezumpcijai* („par kuģa īpašnieku atzīstama persona, kas par tādu reģistrēta Kuģu reģistrā un kas ir saņēmusi īpašuma apliecību”). Saskaņā ar Jūras kodeksa 15.p.3.d. īpašuma un citas lietu tiesības uz Latvijas Kuģu reģistrā reģistrējamu kuģi (sk. Jūras kodeksa 8.p.2.d.1.pk.) pēc vispārīgā principa rodas (pāriet ieguvējam) ar to reģistrēšanas brīdi (t.s. obligātā ieraksta princips), kā rezultātā šādai reģistrācijai ir konstitutīvs (tiesību

nodibinošs) spēks. Turklāt Latvijas Kuģu reģistra ierakstiem ir publiska ticamība,³⁸⁶ kas no likumā ietvertā tiesiskā regulējuma viedokļa ir aptverta ar jēdzienu „prioritāte” (sk. Jūras kodeksa 19., 20., 22.p.). Tādējādi viena laulātā īpašuma tiesību uz kuģi, kas reģistrēta Latvijas Kuģu reģistrā (sk. Jūras kodeksa 11.p.2.d.1.pk.), pietiekami pierāda attiecīgs šī reģistra ieraksts, kura pareizība uz likuma pamata tiek pieņemta par pierādītu (sk. Jūras kodeksa 16.p.1.d., CPL 96.p.4.d.1.teik.).

Laulāto no pienākuma pierādīt savu līdzdalību kopīgās kustamās mantas iegūšanā atbrīvo arī *citas „piederības” prezumpcijas*, kas likumā paredzētas tādiem kustamās mantas veidiem, kuru publiskai reģistrācijai ir vienīgi deklaratīvs (informējošs) spēks. Šāds spēks ir, piem., publiskā reģistra ierakstiem par laulātā īpašuma tiesību uz sauszemes transportlīdzekli (sk. Ceļu satiksmes likuma³⁸⁷ 10.–14.¹p.),³⁸⁸ īpašuma tiesību uz gaisa kuģi (sk. lik. „Par aviāciju”³⁸⁹ 7.–13.p.) vai līdzdalības tiesībām, kas izriet no SIA kapitāla daļām (sk. KCL 187.p.).³⁹⁰ Minētais attiecas arī uz tādu kustamo mantu (jo īpaši – uz t.s. „rūpnieciskā īpašuma” tiesībām), kurai ar reģistrāciju tiek piešķirts izņēmuma raksturs, piem., izņēmuma tiesībām uz preču zīmi (sk. lik. „Par preču zīmēm un ģeogrāfiskās izcelsmes norādēm” 4.p.) vai dizainparaugu (sk. Dizainparaugu likuma³⁹¹ 12.p.).³⁹²

4. Laulāto kopīgās mantas vienlīdzīga sadalījuma prezumpcija

Ja par attiecīgās mantas kopīgu piederību nav strīda vai arī laulātie ir pierādījuši savu līdzdalību strīdus mantas iegūšanā, vēl nepieciešams izšķirt jautājumu par šīs mantas sadalījumu jeb piederības samēru viņu starpā, jo pēc vispārīgā principa laulības laikā iegūtā kopīgā manta pieder laulātajiem tādās daļās, kādās viņi ar saviem līdzekļiem vai darbības palīdzību ir piedalījušies tās iegūšanā (t.sk. šīs mantas uzturēšanā un vērtības paaugstināšanā, sk. iepriekš: V, B, 1). Šajā ziņā kā vienu, tā otru laulāto no pienākuma konkrēti pierādīt sava

³⁸⁶ Sal.: von Samson-Himmelstjerna H. Die Bedeutung des Schiffsregisters nach lettlandischem Recht // Rigasche Zeitschrift für Rechtswissenschaft [Rīgas Tiesību Zinātņu Žurnāls] (Rīga, 1926-1939). 10.sēj. (1937/1939). Faksimilizdevums. Rīga: Latvijas Akadēmiskā bibliotēka, 2003, 3019., 3021.–3029.lpp.

³⁸⁷ Ceļu satiksmes likums: LR likums. 01.10.1997. Latvijas Vēstnesis, 21.10.1997., Nr.274/276 (989/991).

³⁸⁸ Kaut gan Ceļu satiksmes likumā nav ietverta CL 994.p.1.d. līdzīga norma, jaunākajā tiesu praksē ir atzīts, ka Ceļu satiksmes likuma izpratnē (sk. šī likuma 1.p.24.pk., 10.p.2.d.) par transportlīdzekļa īpašnieku uzskatāma persona, uz kuras vārda transportlīdzeklis reģistrēts, sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SPC-27/2007*, 623.–625.lpp.

³⁸⁹ Par aviāciju: LR likums. 05.10.1994. Latvijas Vēstnesis, 20.10.1994., Nr.123 (254).

³⁹⁰ Sk. citādi: *Lošmanis A.* Sabiedrības ar ierobežotu atbildību kapitāla daļu atsavinājums // JV, 2009, Nr.14/15, 22.lpp., kurš uzskata, ka SIA dalībnieku reģistrs nerada pamatu nekādām prezumpcijām par kapitāla daļu piederību, jo tas sniedz informāciju vienīgi par SIA dalībniekiem (un nevis par kapitāla daļu piederību).

³⁹¹ Dizainparaugu likums: LR likums. 28.10.2004. Latvijas Vēstnesis, 17.11.2004., Nr.183 (3131).

³⁹² Dizainparaugu likuma 12.p.1.d. ir tiešā veidā noteikts, ka „persona, uz kuras vārda Valsts dizainparaugu reģistrā reģistrēts dizainparaugs, uzskatāma par dizainparauga īpašnieku (tiesīgu īpašnieku)”.

ieguldījuma apmēru kopīgajā mantā (tās iegūšanā, uzturēšanā, vērtības paaugstināšanā) *atbrīvo* CL 89.p.2.d. paredzētā laulāto kopīgās mantas vienlīdzīga sadalījuma prezumpcija. Atbilstoši šai prezumpcijai *šaubu gadījumā jāpieņem*, ka laulāto kopīgā manta *pieder abiem laulātajiem līdzīgās daļās*.

a) Piemērošanas joma. Laulāto kopīgās mantas vienlīdzīga sadalījuma prezumpcija *attiecas vienīgi uz laulāto kopīgo mantu* (kā uz kustamu, tā nekustamu mantu), bet nevis uz laulības laikā iegūto mantu vispār. Tas nozīmē, ka minēto prezumpciju var piemērot tikai tad, ja laulāto starpā nav strīda par to, ka attiecīgā naudā novērtējamā tiesība ietilpst laulāto kopīgajā mantā, vai arī tad, ja laulātie ir pierādījuši savu līdzdalību strīdus mantas iegūšanā, taču nedz vienā, nedz otrā gadījumā neviens no viņiem nav konkrēti pierādījis sava ieguldījuma apmēru, tādējādi *radot šaubas par abu laulāto izdarīto ieguldījumu savstarpējo samēru*.³⁹³

Tāpēc laulāto kopīgās mantas vienlīdzīga sadalījuma prezumpcijas piemērošanas priekšnoteikums (līdzās šaubām par abu laulāto izdarīto ieguldījumu savstarpējo samēru) ir tas apstāklis, ka strīdus manta ietilpst laulāto kopīgajā mantā,³⁹⁴ jo CL 89.p.2.d. ir runa vienīgi par šaubām attiecībā uz katra laulātā ieguldījuma apmēru *laulāto kopīgajā mantā*.³⁹⁵ Ja ir šaubas par attiecīgās naudā novērtējamās tiesības raksturu, resp., par to, vai šī tiesība ietilpst laulāto kopīgajā mantā vai ne, minētā prezumpcija attiecībā uz šādu tiesību nav piemērojama.³⁹⁶

b) Tiesiskās sekas. Laulāto kopīgās mantas vienlīdzīga sadalījuma prezumpcija ir *relatīva*, jo CL 89.p.2.d. paredzēto pieņēmumu, ka laulības laikā iegūtā kopīgā manta pieder laulātajiem līdzīgās daļās, ieinteresētais laulātais var „apgāzt”, *pierādot citādāku šīs mantas sadalījumu*.³⁹⁷

No civilprocesuālā viedokļa CL 89.p.2.d. paredzētās prezumpcijas tiesiskās sekas regulē CPL 96.p.4.d. noteikumi. Strīda gadījumā tam laulātajam, kurš apgalvo, ka strīdus kopīgā manta pieder abiem laulātajiem līdzīgās daļās, šis apgalvojums nav jāpierāda (sk. CPL 96.p.4.d.1.teik.), jo šajā aspektā viņš ir atbrīvots no pierādīšanas pienākuma. Arī tad, ja viena laulātā tiesisko statusu pastiprina kāda no t.s. piederības prezumpcijām (piem.,

³⁹³ Sk.: *CTP spried. lietā Nr.PAC-395/2000*, 1999.–2000.g., 309.–315.lpp.; *Briedis*, Nr.12.

³⁹⁴ Sal.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-403/2000*, 108.–111.lpp.

³⁹⁵ Sk.: AT plēnuma 1996.gada 10.jūnija lēm. Nr.3 „Par likuma piemērošanu, izskatot lietas, kas izriet no ģimenes tiesiskajām attiecībām” 15.pk.2.d.

³⁹⁶ Sk.: *Bergmane*, Laulāto atsevišķa manta, 52.lpp.; *Bergmane*, Nekustamais īpašums kā laulāto kopīga manta, 28.lpp.; *Bergmane*, Nekustamais īpašums laulāto mantiskajās attiecībās, 49.lpp.

³⁹⁷ Sk.: *von Schilling*, S.217.

nekustamas lietas piederības prezumpcija, sk. CL 994.p.1.d.), otrs laulātais var atsaukties uz laulāto kopīgās mantas vienlīdzīga sadalījuma prezumpciju, līdzko viņš ir pierādījis savu līdzdalību (CL 89.p.2.d. izpratnē) attiecīgā mantiskā labuma iegūšanā. Tāpēc strīda gadījumā vienīgi tam laulātajam, kurš iebilst pret kopīgās mantas vienlīdzīgu sadalījumu laulāto starpā, ir pienākums pierādīt to, ka šāds pieņēmums neatbilst laulāto izdarīto ieguldījumu faktiskajam samēram (sk. CPL 96.p.4.d.2.teik.). Protams, arī pirmais laulātais var iesniegt savus pierādījumus par viņa izdarītā ieguldījuma apmēru.

c) Atspēkošana. Lai atspēkotu laulāto kopīgās mantas vienlīdzīga sadalījuma prezumpciju, nepietiek ar to vien, ka ieinteresētais laulātais ir apšaubījis šo pieņēmumu ar pretējiem pierādījumiem: tieši šaubu pastāvēšana ir pamats CL 89.p.2.d. paredzētajam pieņēmumam, ka laulāto kopīgā manta pieder abiem laulātajiem līdzīgās daļās. Tāpēc, lai „apgāztu” šo prezumpciju, ieinteresētajam laulātajam *pietiekami pārliedzinoši un konkrēti jāpierāda* tāds sava ieguldījuma apmērs strīdus kopīgajā mantā (tās iegūšanā, uzturēšanā, vērtības paaugstināšanā), kas pārsniedz (prezumēto) otra laulātā ieguldījumu. Ja ieinteresētajam laulātajam neizdodas *tiesā veidā* pierādīt *pretējo*, resp., to apstākli, ka abu laulāto ieguldījumiem strīdus kopīgajā mantā, ņemot vērā ieinteresētā laulātā konkrēti pierādītā ieguldījuma apmēru, ir citādāks samērs, CL 89.p.2.d. paredzētā prezumpcija netiek „apgāzta”.

Ja viens vai abi laulātie var konkrēti pierādīt sava ieguldījuma apmēru vienīgi „daļējā” strīdus mantiskā labuma iegūšanā, laulāto kopīgās mantas vienlīdzīga sadalījuma prezumpcija ir attiecināma uz šī mantiskā labuma „atlikušās daļas” sadalījumu viņu starpā. Tā, piem., gadījumā, kad ģimenes mājoklis ticis iegādāts uz nomaksas pirkuma līguma pamata un viens laulātais ir konkrēti pierādījis, ka viņš, ieguldot savu pirmslulības mantu, ir samaksājis 1/5 daļu no pirkuma maksas kā pirmo iemaksu, bet pārējā pirkuma maksas daļa tikusi samaksāta, ieguldot abu laulāto līdzekļus (par ko starp laulātajiem nav strīda), šī prezumpcija ir jāattiecina uz atlikušo 4/5 daļu vienlīdzīgu sadalījumu. Ja šādā gadījumā neviens no laulātajiem nevar konkrēti pierādīt sava ieguldījuma apmēru pārējās pirkuma maksas daļas samaksā, jāsecina, ka pirmajam laulātajam ir tiesība uz 3/5 ($1/5 + 2/5$), bet otrajam laulātajam – uz 2/5 daļām no ģimenes mājokļa vērtības.

5. Laulāto kopīgās mantas vienlīdzīga sadalījuma prezumpcijas nozīme

Kā izriet no CL 89.p.2.d. jēgas, laulāto kopīgās mantas vienlīdzīga sadalījuma prezumpcija pēc vispārīgā principa ir spēkā *vienīgi starp pašiem laulātajiem*, jo šī norma

regulē laulāto savstarpējās tiesiskās attiecības. Tādējādi vienīgi laulāto savstarpējā strīdā (vai pārdzīvojušā laulātā strīdā ar otra laulātā mantiniekiem) par kopīgās mantas sadalījumu viņu starpā gan viens, gan otrs laulātais (viņu mantinieki) var atsaukties uz šo prezumpciju.

Pret trešajām personām laulāto kopīgās mantas vienlīdzīga sadalījuma prezumpcija pēc vispārīgā principa *nav piemērojama*, jo trešajām personām parasti nav „redzams” (darīts zināms) tas, vai vispār attiecīgais mantiskais labums pieder abiem laulātajiem kopīgi, un tas, kāds ir šī mantiskā labuma piederības samērs laulāto starpā. Turklāt parasti pret trešajām personām tikai viens no laulātajiem ir formāli leģitimēts kā tiesīgā persona, kuras tiesisko statusu nereti pastiprina kāda no t.s. piederības prezumpcijām (piem., nekustamas lietas piederības prezumpcija, sk. CL 994.p.1.d.). Tā, piem., gadījumā, kad par viena laulātā parādiem tiek vērsta piedziņa uz laulības laikā iegūtu nekustamu lietu, kas ierakstīta zemesgrāmatā uz šī laulātā vārda (lai gan faktiski tā tikusi iegūta atbilstoši kādam no CL 89.p.2.d. paredzētajiem līdzdalības veidiem), otrs laulātais var prasīt kopīgās mantas dalīšanu un viņa daļas atsvabināšanu no piedziņas (sk. CL 100.p.3.d., CPL 633.p.). Šāda prasība jāceļ pret pirmo laulāto (parādnieku) un šī laulātā kreditoru (piedzinēju). Taču pat tad, ja otrs laulātais (prasītājs) ir pierādījis savu līdzdalību (CL 89.p.2.d. izpratnē) strīdus nekustamās lietas iegūšanā, viņš attiecībā pret piedzinēju nevar atsaukties uz CL 89.p.2.d. paredzēto prezumpciju kā galveno pamatojumu tās daļas apmēram, kas atsvabināma no piedziņas. Piedzinējs – kā viens no lietas dalībniekiem (t.i., kā atbildētājs) – pretēji laulātajiem ir trešā persona (materiāltiesiskā izpratnē). Tā kā zemesgrāmatā ir nostiprināta tikai viena laulātā (parādnieka) īpašuma tiesība, *par labu piedzinējam* ir spēkā CL 994.p.1.d. paredzētā nekustamas lietas piederības prezumpcija (arī tad, ja zemesgrāmatā nav ierakstīta CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētā piebilde par šī laulātā atsevišķo mantu). Turklāt no juridiskā viedokļa *būtu absurdi* prasīt, lai piedzinējs „apgāztu” CL 89.p.2.d. paredzēto prezumpciju, konkrēti pierādot tādu sava parādnieka ieguldījuma apmēru strīdus nekustamās lietas iegūšanā, kas pārsniedz (prezumēto) otra laulātā ieguldījumu. Piedzinēja – kā laulātajiem „svešas” personas – rīcībā parasti nav nekādu ziņu par laulāto kopīgās saimniecības faktiskajiem aspektiem. Tāpēc šādā gadījumā otram laulātajam, pamatojot prasījumu par viņa daļas atsvabināšanu no piedziņas, saskaņā ar CL 89.p.2.d. un CPL 93.p.1.d. ne tikai ir pienākums pierādīt, ka viņš atbilstoši kādam no CL 89.p.2.d. paredzētajiem līdzdalības veidiem ir piedalījies strīdus nekustamās lietas iegūšanā, bet arī ir pienākums konkrēti pierādīt sava ieguldījuma apmēru.³⁹⁸

³⁹⁸ Vadoties no idejas par „laulāto kopīgās mantas esamības prezumpciju”, tiesu praksē atzīts, ka arī tad, ja laulības laikā iegūta nekustamā lieta ir *ierakstīta zemesgrāmatā uz viena laulātā vārda*, tiesu izpildītājs atbilstoši CPL 570.p.1.d. un 600.p.2.d. juridiski formāli ir tiesīgs lūgt ierakstīt zemesgrāmatā piedziņas atzīmi attiecībā uz šo nekustamo lietu, lai nodrošinātu tāda sprieduma izpildi, ar ko *piedzīts naudas parāds no otra*

Izņēmuma kārtā CL 89.p.2.d. paredzētā laulāto kopīgās mantas vienlīdzīga sadalījuma prezumpcija ir piemērojama *pret ļaunticīgām trešajām personām*. Tā, piem., laulātais var atsaukties uz laulāto kopīgās mantas vienlīdzīga sadalījuma prezumpciju, ja otrs laulātais bez viņa piekrišanas ir rīkojies ar laulāto kopīgās mantas objektu, to atsavinot vai apgrūtinot ar lietu tiesībām par labu ļaunticīgai trešajai personai. Praksē lielākā daļa šādu strīdu ir saistīti ar tādas nekustamas lietas atsavināšanu, kas ierakstīta zemesgrāmatā uz viena laulātā vārda, lai gan tās iegūšanā atbilstoši CL 89.p.2.d. noteikumiem ir piedalījušies abi laulātie. Šādos gadījumos pret otru laulāto un trešo personu (ļaunticīgo ieguvēju) parasti tiek celta prasība par attiecīgā atsavinājuma līguma atzīšanu par spēkā neesošu (daļā), aizskartā laulātā īpašuma tiesības atzīšanu uz 1/2 domājamo daļu no strīdus nekustamās lietas un attiecīgā zemesgrāmatu ieraksta izlabošanu. Kaut gan ieguvējs – kā viens no lietas dalībniekiem (t.i., kā atbildētājs) – pretēji laulātajiem ir trešā persona (materiāltiesiskā izpratnē), aizskartais laulātais, *pierādot ieguvēja ļaunticību*,³⁹⁹ un *savu līdzdalību strīdus nekustamās lietas iegūšanā*,⁴⁰⁰ arī attiecībā pret šādu ieguvēju var atsaukties uz laulāto kopīgās mantas vienlīdzīga sadalījuma prezumpciju (resp., aizskartajam laulātajam nav pienākuma konkrēti pierādīt sava ieguldījuma apmēru).⁴⁰¹ Minētais cita starpā izskaidrojams ar to, ka ļaunticīgam ieguvējam (piem., ieguvējam, kurš zina, ka atsavināmā lieta atbilstoši CL 89.p.2.d. noteikumiem „faktiski pieder” abiem laulātajiem) jau iegūšanas brīdī jārēķinās ar prettiesīgās atsavināšanas iespējamo apstrīdēšanu un faktu, ka aizskartajam laulātajam ir tiesība vismaz uz pusi no strīdus nekustamās lietas vērtības. Ja ļaunticīgais ieguvējs vai otrs laulātais (kurš

laulātā. Savukārt pirmais laulātais saskaņā ar CL 100.p.2. vai 3.d. noteikumiem ir tiesīgs apstrīdēt šo atzīmi, ceļot prasību par viņam atsevišķi piederošās mantas atsavināšanu no piedziņas vai arī prasību par kopīgās mantas dalīšanu un viņa daļas atsavināšanu no piedziņas (resp., prasību par piedziņas atzīmes dzēšanu pilnībā vai attiecībā uz noteiktu šīs nekustamās lietas domājamo daļu), sk.: *Senāta CD lēm. lietā Nr.SKC-193/2004*, 756.–760.lpp. Taču pat tad, ja atsevišķos izņēmuma gadījumos šādu juridisko risinājumu (kas ir krasā pretrunā ar CL 994.p.1.d. paredzēto nekustamas lietas piederības prezumpciju, ko var „apgāzt” vienīgi prasības kārtībā, sk. ZGL 97.p.) varbūtēji varētu attaisnot no trešo personu (kreditoru) interešu aizsardzības viedokļa (piem., gadījumā, kad otrs laulātais, nolūkā izvairīties no gaidāmās piedziņas, ir fiktīvi „atsavinājis” sev piederošo nekustamo lietu par labu pirmajam laulātajam), arī šādos gadījumos – strīdā starp abiem laulātajiem un piedzinēju (sk. CPL 633.p.) – tomēr *nebūtu pieļaujama* piedzinēja atsaukšanās (savās interesēs) uz CL 89.p.2.d. paredzēto laulāto kopīgās mantas vienlīdzīga sadalījuma prezumpciju. Tā kā par labu pirmajam (t.i., zemesgrāmatā ierakstītajam) laulātajam ir spēkā CL 994.p.1.d. paredzētā nekustamas lietas piederības prezumpcija, vienīgi piedzinējam būtu pienākums konkrēti pierādīt otra laulātā (t.i., piedzinēja parādnieka) līdzdalību un ieguldījuma apmēru strīdus nekustamās lietas iegūšanā, kas piedzinējam (kā „svešai” personai, kura parasti neko nezina par laulāto kopīgās saimniecības faktiskajiem apstākļiem) bieži vien varētu izrādīties pilnīgi neiespējami.

³⁹⁹ Saskaņā ar CL 918. un 1031.p. lietas valdītāja, resp., ieguvēja *labticība tiek prezumēta*. Tāpēc strīda gadījumā aizskartajam laulātajam ir pienākums pierādīt pretējo, t.i., tādus faktiskos apstākļus, kas liecina par ieguvēja ļaunticību (sk. CPL 96.p.4.d., 93.p.1.d.).

⁴⁰⁰ Sal.: *CTP spried. lietā Nr.PAC-194/2003*, 2003.–2004.g., 435.–438.lpp.

⁴⁰¹ Tiesu praksē šādos gadījumos, konstatējot ieguvēja ļaunticību, parasti arī tiek atzīta aizskartā laulātā īpašuma tiesība uz 1/2 domājamo daļu no strīdus nekustamās lietas, sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-425/2006*, 58.–61.lpp.; *CTP spried. lietā Nr.PAC-53/2001*, 2001.–2002.g., 357.–361.lpp.; *CTP spried. lietā Nr.PAC-192/2003*, 2003.–2004.g., 424.–427.lpp.; *CTP spried. lietā Nr.PAC-89/2004*, 2003.–2004.g., 578.–584.lpp.; sk. arī: AT Senāta CD tiesu prakses apkopojuma „Tiesību normu piemērošana laulāto mantiskajās attiecībās” (2007.g.) 12.pk.

šādos gadījumos parasti ir ieinteresēts aizstāvēt ieguvēja intereses) iebilst pret strīdus mantas vienlīdzīgu sadalījumu laulāto starpā, viņiem ir pienākums konkrēti pierādīt to, ka otra laulātā (t.i., prettiesīgā atsavinātāja) ieguldījums šīs mantas iegūšanā pārsniedz (prezumēto) aizskartā laulātā ieguldījumu.

D. CL 89.p.2.d. un 91.p.2.d. noteikumu kopsakars

Saskaņā ar CL 91.p.2.d. „tas, ka zināma manta ir atsevišķa, jāpierāda tam laulātajam, kas to apgalvo”, turklāt „tas, ka nekustamais īpašums ir viena laulātā atsevišķa manta, ierakstāms zemes grāmatās”. Kā jau minēts iepriekš (sk. iepriekš: II, A), aizstājot CL 91.p. (1937.g.red.) noteikumus par sievas atsevišķo mantu ar jaunajiem CL 91.p. noteikumiem par katra laulātā atsevišķo mantu, no pierādīšanas priekšmeta viedokļa *principiāli tikusi grozīta šīs normas jēga*, negrozītā veidā saglabājot CL 91.p.2.d. paredzēto pierādīšanas pienākumu (izņemot vārdu „sieva”, kas aizstāts ar vārdu „laulātais”).⁴⁰²

Atbilstoši CL 91.p.2.d. (1937.g.red.) pierādīšanas priekšmets bija nevis mantas individuāla jeb atsevišķa piederība sievai vispār, bet gan tas, vai konkrētā sievai neapstrīdami piederošā tiesība (piem., īpašuma tiesība uz attiecīgo kustamo vai nekustamo lietu) ietilpst viņas atsevišķajā mantā, t.i., mantā, kas neatradās vīra pārvaldībā un lietojumā (sk. CL 90.p. 1937.g.red.). Tāpēc šai normai nebija lielas praktiskas nozīmes laulāto savstarpējā strīdā par viņu kopīgās mantas sastāva noteikšanu un šīs mantas nošķiršanu no katram laulātajam atsevišķi piederošās mantas. Proti, CL 91.p.2.d. (1937.g.red.) regulēja pierādīšanas pienākumu vienīgi jautājumā par sievas atsevišķās mantas (kas atradās sievas pārvaldībā un lietošanā) nošķiršanu no viņas atsevišķi iegūtās mantas un viņas daļas laulāto kopīgajā mantā, kas uz likuma pamata atradās vīra pārvaldībā un lietojumā (sk. CL 90.p. 1937.g.red.).

Turpretī šobrīd, ja ievēro vienīgi CL 91.p.2.d. vārdisko izpratni, pierādīšanas priekšmets ir zināmas mantas individuāla jeb atsevišķa piederība vienam vai otram laulātajam. Turklāt līdzšinējā tiesu praksē CL 91.p.2.d. noteikumiem nereti ir tikusi piešķirta izšķiroša nozīme laulāto savstarpējā strīdā par kopīgās mantas sastāva noteikšanu, pilnībā ignorējot CL 89.p.2.d. paredzēto katra laulātā pienākumu pierādīt savu līdzdalību kopīgās mantas iegūšanā.⁴⁰³ Tāpēc, ņemot vērā CL 89.–91.p. noteikumu jēgu, jānoskaidro CL 89.p.2.d. un 91.p.2.d. *sistēmiskais kopsakars*.

⁴⁰² CL 91.p.2.d. (1937.g.red.) bija ietverta šāda norma: „Ka zināma manta ir atsevišķa, tas jāpierāda tam laulātam, kas to apgalvo. Par to, ka nekustamais īpašums ir sievas atsevišķa manta, ierakstāms zemes grāmatās”.

⁴⁰³ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-515/1998*, 573.–575.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-313/2006*, 54.–57.lpp.; *CTP spried. lietā Nr.PAC-190/2002*, 2001.–2002.g., 373.–378.lpp.

1. CL 91.p.2.d.1.teik. piemērošanas robežas

Saskaņā ar CL 91.p.2.d.1.teik. „tas, ka zināma manta ir atsevišķa, jāpierāda tam laulātajam, kas to apgalvo”. Šajā normā paredzētajam pierādīšanas pienākumam (kas pēc analogijas ir piemērojams arī laulātā atsevišķi iegūtās mantas sastāva pierādīšanai) ir nozīme gan laulāto tiesiskajās attiecībās ar trešajām personām, gan laulāto savstarpējās tiesiskajās attiecībās. Turklāt no laulāto savstarpējo tiesisko attiecību viedokļa jāņem vērā attiecīgās (viena laulātā celtās) prasības pamats un priekšmets, no kā atkarīgs tas, vai CL 91.p.2.d.1.teik. paredzētajam pierādīšanas pienākumam ir *izšķiroša nozīme*, vai arī vienīgi *sekundāra nozīme* (salīdzinājumā ar CL 89.p.2.d. paredzēto pierādīšanas pienākumu).

a) Laulāto tiesiskās attiecības ar trešajām personām. CL 91.p.2.d.1.teik. paredzētajam pierādīšanas pienākumam ir būtiska nozīme gadījumā, kad par viena laulātā parādiem *tiek vērsta piedziņa* uz otram laulātajam atsevišķi piederošo mantu (sk. CL 100.p.2.d.). Šādā gadījumā otram laulātajam, kurš cēlis prasību pret pirmo laulāto (parādnieku) un šī laulātā kreditoru (piedzinēju) par minētās mantas atsavināšanu no piedziņas (sk. CPL 633.p.), saskaņā ar CL 91.p.2.d.1.teik. un CPL 93.p.1.d. ir *pienākums pierādīt savu apgalvojumu*, ka strīdus manta ietilpst viņam atsevišķi piederošajā mantā.

Jāpiebilst, ka pirmslulības manta un CL 91.p.1.d. 2.–5.pk. norādītā manta jau uz likuma pamata ir uzskatāma par attiecīgā laulātā atsevišķo mantu. Savukārt CL 91.p.1.d.1.pk. regulētais līgums par atsevišķās mantas noteikšanu ir spēkā pret trešajām personām tikai tad, ja tas ierakstīts laulāto mantisko attiecību reģistrā (sk. CL 140.p.).⁴⁰⁴ Tāpēc otrs laulātais, pierādot savas atsevišķās mantas sastāvu, attiecībā pret piedzinēju kā trešo personu (materiāltiesiskā izpratnē) nevar atsaukties uz tādu līgumu par atsevišķās mantas noteikšanu, kas pirms piedziņas vēršanas uzsākšanas nav bijis ierakstīts laulāto mantisko attiecību reģistrā (izņemot gadījumu, kad piedzinējs ir ļaunticīgs un ir zinājis par šāda līguma esamību).

b) Laulāto savstarpējās tiesiskās attiecības. Laulāto savstarpējās tiesiskajās attiecībās CL 91.p.2.d.1.teik. paredzētajam pierādīšanas pienākumam ir *izšķiroša nozīme* tad,

⁴⁰⁴ Ja ar līgumu noteiktās atsevišķās mantas sastāvā ir, piem., īpašuma tiesība uz nekustamu lietu, šādi līguma noteikumi stājas spēkā pret trešajām personām ar brīdi, kad zemesgrāmatā ir ierakstīta CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētā piebilde par laulātā atsevišķo mantu. Turklāt, piem., gadījumā, kad ar šo līgumu vienam laulātajam piederoša nekustama lieta ir tikusi „pārvērsta” par otra laulātā atsevišķās mantas objektu, nepieciešams, lai attiecībā uz minēto lietu zemesgrāmatā būtu nostiprināta otra laulātā īpašuma tiesība (sk. CL 993.p.1.d., 1477.p.1.d.). Taču jebkurā gadījumā viena vai otra laulātā īpašuma tiesības nostiprinājums zemesgrāmatā, pamatojoties uz CL 994.p.1.d. paredzēto nekustamas lietas piederības prezumpciju (un neatkarīgi no tā, vai zemesgrāmatā ir ierakstīta CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētā piebilde par laulātā atsevišķo mantu), ir pietiekams pierādījums tam, ka attiecīgā nekustamā lieta pieder zemesgrāmatā ierakstītajam laulātajam (vienam pašam).

ja viens no laulātajiem (viņa mantinieki), *ceļot prasību (vai pretprasību)* pret otru laulāto (viņa mantiniekiem), *apgalvo, ka strīdus manta ietilpst pirmajam laulātajam atsevišķi piederošajā mantā*. Saskaņā ar CPL 93.p.1.d. prasītājam jāpierāda savu prasījumu pamatotība. Tāpēc tad, ja prasītājs savu prasību pamato ar faktu, ka strīdus manta ietilpst laulātajam atsevišķi piederošajā mantā, viņam šis apgalvojums ir arī jāpierāda. Parasti šāda prasība ir vērsta uz vienam laulātajam atsevišķi piederoša mantiska labuma atprasīšanu no otra laulātā. Tā, piem., gadījumā, kad viens laulātais sev atsevišķi piederošu mantisku labumu ir nodevis otra laulātā pārvaldībā (sk. CL 93.p.1.teik.), pirmajam laulātajam (prasītājam), kurš pēc otra laulātā pārvaldības tiesības izbeigšanās atprasa no pēdējā šo mantisko labumu (sk. CL 107.p.), cita starpā jāpierāda minētā mantiskā labuma atsevišķa piederība pirmajam laulātajam. Tāpat, piem., gadījumā, kad viens laulātais sev atsevišķi piederošu mantisku labumu uz fiduciārā darījuma⁴⁰⁵ pamata ir nodevis jeb uzticējis otram laulātajam (kā rezultātā pēdējais attiecībā pret trešajām personām juridiski formāli uzstājas kā vienīgā tiesīgā persona), pirmajam laulātajam (prasītājam), kurš saskaņā ar fiduciāro norunu atprasa šo mantisko labumu no otra laulātā, cita starpā jāpierāda minētā mantiskā labuma atsevišķa piederība pirmajam laulātajam. Protams, laulātajam ir jāizpilda CL 91.p.2.d.1.teik. paredzētais pierādīšanas pienākums arī laulāto savstarpējā strīdā par kopīgās mantas sastāva noteikšanu, ja viņš, ceļot prasību vai pretprasību, apgalvo, ka strīdus mantiskais labums pieder viņam atsevišķi (nevis kopīgi ar otru laulāto). Jāpiebilst, ka visos aplūkotojos gadījumos, kuros viena laulātā celtās prasības aktīvais pamats ir strīdus mantas atsevišķa piederība viņam, CL 89.p.2.d. paredzētajam pierādīšanas pienākumam *nav nekādas nozīmes*, ja vien otrs laulātais – iebilstot pret prasību vai ceļot pretprasību – neatsaucas uz to, ka strīdus manta ietilpst laulāto kopīgajā mantā (šādā gadījumā otram laulātajam saskaņā ar CPL 93.p.1.d. ir jāizpilda CL 89.p.2.d. paredzētais pierādīšanas pienākums).

Citādāka juridiskā situācija ir tad, ja laulāto savstarpējā strīdā (vai pārdzīvojušā laulātā strīdā ar otru laulātā mantiniekiem) viena laulātā celtās prasības aktīvais pamats ir strīdus mantas kopīga piederība abiem laulātajiem (CL 89.p.2.d. izpratnē). Minētais jo īpaši attiecas uz laulāto savstarpējo strīdu *par kopīgās mantas sastāva noteikšanu*, kas ir cieši saistīts ar jautājumu par viņu kopīgās mantas nošķiršanu no katram laulātajam atsevišķi piederošās mantas (sk. CL 109.p.3.d.). Šādā strīdā CL 91.p.2.d.1.teik. noteikumiem nedrīkst piešķirt pārāk lielu nozīmi, uzskatot, ka šī norma pilnībā „izslēdz” CL 89.p.2.d. paredzēto katra laulātā pienākumu pierādīt savu līdzdalību kopīgās mantas iegūšanā. Tajā pašā laikā nevar būt

⁴⁰⁵ Par „fiduciārā darījuma” jēdzienu sk. plašāk: *Balodis K.* Fiduciāro darījumu vieta Latvijas privāttiesību sistēmā // LT, 2005, Nr.9, 270.–279.lpp.; *Balodis*, 247.–249.lpp.; *Kalniņš E.* Privāttiesību teorija un prakse. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, 361.–365.lpp.; *Loebers A.* Fiduciari darījumi // TMV, 1933, Nr.9/10, 221.–231.lpp.

pareizs arī tāds secinājums, ka laulāto savstarpējā strīdā CL 91.p.2.d.1.teik. vispār nav piemērojams. Tāpēc to, kā izpaužas konkurence starp CL 89.p.2.d. un 91.p.2.d.1.teik. paredzētajiem – „līdzās pastāvošajiem” un „pretēji vērstajiem” – pierādīšanas pienākumiem, nepieciešams noskaidrot, ņemot vērā laulāto likumisko mantisko attiecību pamatā likto *mantas šķirtības principu* un no CPL 93.p.1.d. izrietošo *pierādīšanas secību*.

Tā kā CL 89.p.2.d. ir īpaši uzsvērtā abu laulāto iegūstošas darbības nepieciešamība un tā kā strīds par laulāto kopīgās mantas sastāva noteikšanu parasti rodas attiecībā uz tādiem mantiskiem labumiem, ko ieguvis viens no laulātajiem (kurš arī pēc to iegūšanas turpina būt formāli leģitimēts kā tiesīgā persona), primāra nozīme jāpiešķir CL 89.p.2.d. paredzētajam pierādīšanas pienākumam. Proti, šādā strīdā nevis otram laulātajam (atbildētājam), kura tiesisko statusu nereti pastiprina kāda no t.s. piederības prezumpcijām, ir jāpierāda, ka strīdus manta ietilpst viņam atsevišķi piederošajā mantā, bet gan pirmajam laulātajam (prasītājam), kurš prasa atzīt viņa tiesību uz noteiktu daļu no strīdus mantas, *apgalvojot, ka šī manta ietilpst laulāto kopīgajā mantā*, saskaņā ar CL 89.p.2.d. un CPL 93.p.1.d ir jāpierāda sava līdzdalība strīdus mantas iegūšanā. Turklāt no civilprocesuālā viedokļa jau tāpēc vien, ka pirmā laulātā (prasītāja) celtās prasības aktīvais pamats ir strīdus mantas kopīga piederība abiem laulātajiem, primāri jābūt pierādītam tieši šim juridiskajam faktam (kā izriet no CPL 93.p.1.d. jēgas, atbildētājam ar saviem iebildumiem nav jāatspēko tādu juridisko faktu esamība, kurus pats prasītājs vēl nav pierādījis).⁴⁰⁶ Tāpēc laulāto savstarpējā strīdā par kopīgās mantas sastāva noteikšanu CL 89.p.2.d. paredzētajam katra laulātā pienākumam pierādīt savu līdzdalību kopīgās mantas iegūšanā (kas šajā gadījumā jāizpilda prasītājam) ir *primāra nozīme* salīdzinājumā ar CL 92.p.2.d.1.teik. paredzēto pienākumu pierādīt laulātajam atsevišķi piederošās mantas sastāvu. Proti, šādā strīdā CL 91.p.2.d.1.teik. paredzētajam pierādīšanas pienākumam ir vienīgi *sekundāra nozīme*: otrs laulātais (atbildētājs), pamatojot savus iebildumus pret pirmā laulātā prasību (sk. CPL 93.p.1.d.), var iesniegt atbilstošus pierādījumus tam, ka strīdus manta ietilpst viņam atsevišķi piederošajā mantā.⁴⁰⁷ Turklāt no civilprocesuālā viedokļa otram laulātajam (atbildētājam) nav jāceļ atsevišķa prasība (pretprasība), lai pret pirmo laulāto (prasītāju) izvirzītu minētos iebildumus.⁴⁰⁸ Ja pirmajam laulātajam (prasītājam) neizdodas pierādīt savu līdzdalību (CL 89.p.2.d. izpratnē) strīdus mantas iegūšanā, otram laulātajam nav pienākuma vēl papildus pierādīt to, ka šī manta ietilpst viņam atsevišķi piederošajā mantā.

⁴⁰⁶ Sk.: Bukovskis V. Civīlprocesa mācības grāmata. Rīga: Autora izdevums, 1933, 344.lpp.; Torgāns K. (Red.) Civīlprocesa likuma komentāri. 3.izd. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 174.lpp.

⁴⁰⁷ Sk.: Senāta CD spried. lietā Nr.SK-403/2000, 108.–111.lpp.; Senāta CD spried. lietā Nr.SK-467/2002, 145.–149.lpp.; Senāta CD spried. lietā Nr.SK-651/2007, 82.–87.lpp.; CTP spried. lietā Nr.PAC-162/2000, 1999.–2000.g., 284.–286.lpp.; CTP spried. lietā Nr.PAC-664/2001, 2001.–2002.g., 365.–368.lpp.

⁴⁰⁸ Sk.: Senāta CD spried. lietā Nr.SK-651/2007, 82.–87.lpp.

Tādējādi tas, kuram no laulātajiem un kādā gadījumā ir jāizpilda CL 89.p.2.d. vai CL 91.p.2.d.1.teik. paredzētais pierādīšanas pienākums, kā arī tas, kā izpaužas konkurence šo pierādīšanas pienākumu starpā, ir atkarīgs no tā, *kurš laulātais ir cēlis prasību un kāds ir šīs prasības aktīvais pamats*. Ja laulātā celtās prasības aktīvais pamats ir *strīdus mantas atsevišķa piederība* viņam (resp., ja laulātais apgalvo, ka strīdus manta ietilpst viņam atsevišķi piederošajā mantā), šim laulātajam jāizpilda CL 91.p.2.d.1.teik. paredzētais pierādīšanas pienākums un saskaņā ar CPL 93.p.1.d. jāpierāda minētais apgalvojums kā prasības aktīvais pamats (ciktāl viņu no šī pienākuma neatbrīvo kāda no t.s. piederības prezumpcijām). Savukārt tad, ja laulātā celtās prasības aktīvais pamats ir *strīdus mantas kopīga piederība abiem laulātajiem* (resp., ja laulātais apgalvo, ka strīdus manta ietilpst laulāto kopīgajā mantā), šim laulātajam jāizpilda CL 89.p.2.d. paredzētais pierādīšanas pienākums un saskaņā ar CPL 93.p.1.d. jāpierāda minētais apgalvojums kā prasības aktīvais pamats. Otrs laulātais iebildumu veidā var pilnībā atspēkot minētās prasības aktīvā pamata esamību (resp., pirmā laulātā apgalvojumu, ka strīdus manta ietilpst laulāto kopīgajā mantā), izpildot CL 91.p.2.d.1.teik. paredzēto pienākumu un pierādot to, ka strīdus manta ietilpst viņam atsevišķi piederošajā mantā (ciktāl viņu no šī pienākuma neatbrīvo kāda no t.s. piederības prezumpcijām). Citiem vārdiem, tikai tad, ja otrs laulātais iebildumu veidā vēlas *pilnībā atspēkot* minētās prasības aktīvā pamata esamību, viņam ir jāizpilda CL 91.p.2.d.1.teik. paredzētais pierādīšanas pienākums un saskaņā ar CPL 93.p.1.d. jāpierāda savs apgalvojums (iebildums pret prasību), ka strīdus manta ietilpst viņam atsevišķi piederošajā mantā. Taču otram laulātajam (atbildētājam) – jo īpaši tad, ja viņa tiesisko statusu pastiprina kāda no t.s. piederības prezumpcijām, – nav pienākuma „apsteigt” pirmo laulāto (prasītāju) un iebildumu veidā atspēkot viņa apgalvojumu par strīdus mantas kopīgu piederību abiem laulātajiem, kamēr pirmais laulātais pats nav pierādījis savas prasības aktīvo pamatu. Protī, šādā strīdā CL 91.p.2.d.1.teik. paredzētajam otra laulātā pierādīšanas pienākumam ir vienīgi *sekundāra nozīme* salīdzinājumā ar CL 89.p.2.d. paredzēto pirmā laulātā pienākumu pierādīt savu līdzdalību (CL 89.p.2.d. izpratnē) strīdus mantas iegūšanā.

2. CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētā piebilde par laulātā atsevišķo mantu

Atbilstoši CL 91.p.2.d.2.teik. „tas, ka nekustamais īpašums ir viena laulātā atsevišķa manta, ierakstāms zemes grāmatās”. Savukārt saskaņā ar ZGL 16.p.1.-a pk. noteikumiem zemesgrāmatas nodalījuma II daļas 1.iedaļā norāda nekustamā īpašuma īpašnieku, turklāt gadījumā, kad īpašnieks – fiziskā persona – ir laulībā, „ievērojot laulāto mantiskās attiecības, piemetina, ka nekustamais īpašums ir laulātā atsevišķa manta” (CL 91.p.).

Juridiskajā literatūrā izteikts viedoklis, ka CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētā „atzīme” par laulātā atsevišķo mantu ir *vienīgais pierādīšanas līdzeklis* tam, ka nekustamā lieta, kas ierakstīta zemesgrāmatā uz viena laulātā vārda, ir viņa atsevišķās mantas objekts. Ja zemesgrāmatā šādas atzīmes nav un ja no zemesgrāmatā norādītā iegūšanas pamata neizriet, ka nekustamā lieta ir iegūta kā atsevišķās mantas objekts (piem., dāvinājuma vai mantošanas rezultātā), šī lieta ir uzskatāma par laulāto kopīgās mantas objektu. Tāpēc atzīmes neesamība dara zināmu trešajām personām, ka zemesgrāmatā ierakstītā laulātā rīcībai ar šo lietu ir nepieciešama otra laulātā piekrišana.⁴⁰⁹ Jāpiebilst, ka minētais viedoklis, vadoties no idejas par „laulāto kopīgās mantas esamības prezumpciju”, ir guvis apstiprinājumu arī tiesu praksē, turklāt ne tikai jautājumā par viena laulātā rīcību ar laulības laikā iegūtu nekustamu lietu (laulāto tiesiskajās attiecībās ar trešajām personām),⁴¹⁰ bet arī jautājumā par laulāto kopīgās mantas sastāva noteikšanu (laulāto savstarpējās tiesiskajās attiecībās).⁴¹¹

Taču viedoklis par CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzēto „atzīmi” kā vienīgo atsevišķās nekustamās mantas pierādīšanas līdzekli neatbilst CL 91.p. jēgai un laulāto mantisko attiecību reģistrācijas pamatnoteikumiem. Turklāt minētais viedoklis izteikts, neņemot vērā to, ka CL 91.p.1.d. ir regulēti dažādi laulātā atsevišķās mantas rašanās (iegūšanas) pamati (ne tikai dāvinājums un mantošana). Lai pareizi novērtētu CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētās piebildes nozīmi, vispirms jānoskaidro, kāds ir šīs piebildes juridiskais raksturs un tās ierakstīšanas priekšnoteikumi.

a) Zemesgrāmatu atzīme vai piebilde („piemētinājums”). Kā noteikts CL 91.p.2.d.2.teik., tas, ka nekustama lieta ir viena laulātā atsevišķās mantas objekts, „ierakstāms” zemesgrāmatā. Savukārt ZGL 16.p.1.-a pk. ir precizēts, ka šāda veida „*piemētinājums*” ierakstāms attiecīgā zemesgrāmatas nodalījuma II daļas 1.iedaļā, kur tiek izdarīts *ieraksts par īpašuma tiesību*, norādot nekustamās lietas īpašnieku, īpašuma tiesības pamatu un darījuma summu. Kaut arī šajās normās nav lietots termins „atzīme”, juridiskajā literatūrā un daļēji arī tiesu praksē jau labu laiku ir pieņemts minēto „piemētinājumu” jeb piebildi dēvēt par atzīmi.⁴¹² Taču šāda termina lietošana ir kļūdaina, jo CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētā piebilde no juridiskā viedokļa *nav uzskatāma par zemesgrāmatu atzīmi* ZGL 44.p.2.d. izpratnē.

⁴⁰⁹ Sk.: *Višņakova G.* Par laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām // JV, 1999, Nr.29.

⁴¹⁰ Sk.: *Senāta CD lēm. lietā Nr.SKC-226/2000*, 791.–795.lpp.; *Senāta CD lēm. lietā Nr.SKC-184/2003*, 416.–419.lpp.

⁴¹¹ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-515/1998*, 573.–575.lpp.; *CTP spried. lietā Nr.PAC-190/2002*, 2001.–2002.g., 373.–378.lpp.; sal.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-651/2007*, 82.–87.lpp.

⁴¹² Termina „atzīme” lietošanu, šādi apzīmējot CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzēto piebildi, nenoliedzami ir ietekmējis AT plēnuma 1996.gada 10.jūnija lēm. Nr.3 „Par likuma piemērošanu, izskatot lietas, kas izriet no ģimenes tiesiskajām attiecībām” 15.pk.4.d. ietvertais skaidrojums.

Saskaņā ar ZGL 44.p.2.d. zemesgrāmatu atzīmju veidā nostiprina tiesību nodrošinājumus un aprobežojumus (nevis tiesības uz nekustamu lietu, ko nostiprina „galīgu” ierakstu veidā, sk. ZGL 44.p.1.d.). Svarīgāko atzīmju uzskaitījums ietverts ZGL 45.p. (sk. arī CPL 138.p.3.–5.d.), bet to ierakstīšanas tiesiskās sekas ir regulētas ZGL 46.p.⁴¹³ Zemesgrāmatu atzīmes atbilstoši to jēgai *vienmēr ir vērstas pret zemesgrāmatā ierakstīto īpašnieku un kalpo trešo personu interešu aizsardzībai* pret tām negatīvajām sekām, kādas izriet no zemesgrāmatu publiskās ticamības (sk. ZGL 1.p.). Šo atzīmju veidā nostiprinātie „tiesību nodrošinājumi un aprobežojumi” var izpausties kā 1) tiesiskās rīcības aizliegumi vai ierobežojumi, kā 2) nodrošinājumi prasījumiem par zemesgrāmatā jau izdarīto ierakstu izlabošanu vai arī kā 3) pagaidu nodrošinājumi prasījumiem par jaunu tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā (resp., prasījumiem par šo tiesību nodibināšanu ar nākotnē izdarāmu „galīgu” ierakstu). Savukārt zemesgrāmatu atzīmju tiesiskās sekas, ņemot vērā attiecīgās atzīmes veidu un juridisko raksturu, izpaužas kā pilnīgs vai daļējs *šķērslis izdarīt citu nostiprinājumu* (sk. ZGL 46.p.1.–3.d.) vai arī kā ar atzīmi nodrošinātās tiesības *prioritāte (priekšrocība) pret citām personām*, kuru tiesības tikušas nostiprinātas zemesgrāmatā pēc minētās atzīmes ierakstīšanas (sk. ZGL 46.p.4.d.). Turklāt dažām atzīmēm (piem., aizlieguma atzīmei, kas noteikta tiesas nolēmumā, ar ko nodrošināta prasība strīdā par īpašuma tiesību) vienlaikus ir gan vienas, gan otras sekas.⁴¹⁴

CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētā piebilde par laulātā atsevišķo mantu ne tikai likumā nav tiešā veidā nodēvēta par zemesgrāmatu atzīmi, bet arī pēc būtības neatbilst zemesgrāmatu atzīmes (ZGL 44.p.2.d. izpratnē) jēgai. Šī piebilde nav vērsta pret zemesgrāmatā ierakstīto laulāto, un tās mērķis nav aizsargāt trešo personu intereses pret sekām, kādas izriet no zemesgrāmatu publiskās ticamības. Turklāt minētās piebildes sekas neizpaužas kā *šķērslis izdarīt citu nostiprinājumu* (jo šai piebildei nav tiesiskās rīcības aizlieguma vai ierobežojuma raksturs) vai arī kā zemesgrāmatā nostiprinātās laulātā īpašuma tiesības „īpaša prioritāte” pret zemesgrāmatā vēlāk nostiprinātām citu personu tiesībām (laulātā īpašuma tiesības prioritāte izriet jau no paša īpašuma tiesības nostiprinājuma).

⁴¹³ Zemesgrāmatā var ierakstīt arī citos likumos tiešā veidā paredzētas atzīmes (sk. ZGL 45.p.8.pk.), kuru tiesiskās sekas apspriežamas atbilstoši attiecīgā likuma noteikumiem (sk. ZGL 46.p.5.d.), sk., piem., CL 1308.p. (ķīlas tiesības atzīme), lik. „Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām” 4.p. (aizlieguma atzīme).

⁴¹⁴ Sk.: *Гасманъ А., Нолькенъ А.* (Сост.) Положения о преобразовании судебной части и крестьянскихъ присутственныхъ местъ въ Прибалтийскихъ губерняхъ и Правила о приведении означенныхъ положений въ действие (съ изложениемъ соображений, на коихъ они основаны). Изд.2. С.-Петербургъ: Типография Правительствующаго Сената, 1890, с.330–333; *Баумаковъ А.А.* (Сост.) Практическое руководство для крепостныхъ отделений Прибалтийскаго края. Либава: Издание Лито-Типографии М.Петерсона, 1894, с.80–90; *Jurkovska, Bukovskis*, 106.–111.lpp.; *Zwingmann O.* Die Vormerkung nach ausländischem und lettlandischem Recht // *Rigasche Zeitschrift für Rechtswissenschaft* [Rīgas Tiesību Zinātņu Žurnāls] (Rīga, 1926–1939). 10.sēj. (1937/1939). Faksimilizdevums. Rīga: Latvijas Akadēmiskā bibliotēka, 2003, 2721., 2726.–2734.lpp.

CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētajai piebildei par laulātā atsevišķo mantu ir pavisam cits raksturs. Pirmkārt, šī piebilde vērtējama vienīgi kā *fakultatīvs* īpašuma tiesības nostiprinājuma *papildinājums* (neobligāta sastāvdaļa). Otrkārt, šai piebildei ir *ierobežoti informējošs raksturs*, jo tā dara zināmu trešajām personām vienīgi to, ka ar laulāto starpā noslēgtu līgumu par atsevišķās mantas noteikšanu (sk. CL 91.p.1.d.1.pk.) attiecīgā nekustamā lieta ir noteikta kā zemesgrāmatā ierakstītā laulātā atsevišķās mantas objekts.⁴¹⁵ Minētais izriet ne tikai no laulāto likumisko mantisko attiecību pamatā liktā mantas šķirtības principa, bet arī no tā, pastāvot kādiem priekšnoteikumiem zemesgrāmatā var tikt ierakstīta CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētā piebilde.

b) Ierakstīšanas pamats. ZGL 16.p.1.-a pk. paredzēto piebildi par „laulāto mantas kopību” un „visas laulāto mantas šķirtību”, kā arī piebildi par laulības līgumā noteikto „atsevišķo mantu”⁴¹⁶ var ierakstīt zemesgrāmatā vienīgi uz tāda laulības līguma pamata, kas pirms tam ticis ierakstīts laulāto mantisko attiecību reģistrā (sk. CL 115.p.2.d., 117.p., 127.p.1.d., 143.p., MK 2002.gada 3.septembra noteikumu Nr.403 „Laulāto mantisko attiecību reģistrācijas kārtība” 24.pk.). Tādā veidā tiek nodrošināta atbilstība starp laulāto mantisko attiecību reģistra un zemesgrāmatu ierakstiem, jo abu šo reģistru ierakstiem ir publiska ticamība un ar tiem var iepazīties jebkura trešā persona (sk. CL 140., 145.p., sal. ZGL 1.p.).⁴¹⁷

⁴¹⁵ Informējošs raksturs ir arī CL 125.p.1.d. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētajai piebildei par laulātā atsevišķo mantu, kas ierakstīta zemesgrāmatā, pamatojoties uz laulības līgumu par laulāto mantas kopību (sk. CL 124.p.1.d.). Šāda piebilde dara zināmu trešajām personām, ka ar minēto laulības līgumu attiecīgā nekustamā lieta noteikta kā zemesgrāmatā ierakstītā laulātā atsevišķās mantas objekts (sk. CL 125.p.1.d.), ar ko viņš var rīkoties bez otra laulātā piekrišanas (sk. CL 125.p.2.d.). Taču atšķirībā no CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētās piebildes (kurai ir vienīgi ierobežoti informējošs raksturs) CL 125.p.1.d. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētajai piebildei – no trešo personu viedokļa – ir *visaptveroši informējošs raksturs*, jo tikai tā manta, kas laulības līgumā noteikta par katra laulātā atsevišķo mantu, neietilpst laulāto mantas kopībā (kopmantā) un individuāli pieder attiecīgajam laulātajam (sk. CL 124.p.1.d.). Turpretī, pastāvot laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām, laulāto starpā noslēgts līgums par atsevišķās mantas noteikšanu (sk. CL 91.p.1.d.1.pk.) ir tikai viens no laulātā atsevišķās mantas rašanās (iegūšanas) pamatiem.

Izņēmuma kārtā vienīgi CL 127.p.1.d. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētajai piebildei par laulāto mantas kopību ir *zemesgrāmatu atzīmei līdzīgs raksturs*, jo tā izpaužas kā tiesiskās rīcības ierobežojums (sal. ZGL 45.p.3.pk. un 46.p.3.d. noteikumus par aizgādības atzīmi). Ar šo piebildi trešajām personām tiek darīts zināms tas, ka īpašuma tiesība uz attiecīgo nekustamo lietu ietilpst laulāto mantas kopībā (kopmantā), kā rezultātā zemesgrāmatā ierakstītā laulātā tiesiskajai rīcībai ar šo nekustamo lietu jebkurā gadījumā nepieciešama otra laulātā piekrišana (sk. CL 128.p.).

⁴¹⁶ CL 124.–139.p. noteikumos, kas regulē līgumisko laulāto mantas kopības sistēmu, *tiešā veidā nav paredzēts*, ka attiecībā uz tādu nekustamu lietu, kas laulības līgumā noteikta kā laulātā atsevišķās mantas objekts (sk. CL 125.p.1.d.), zemesgrāmatā būtu ierakstāma piebilde par „laulātā atsevišķo mantu”. Saskaņā ar CL 127.p.2.d. zemesgrāmatā jāieraksta vienīgi tas, ka īpašuma tiesība vai cita lietu tiesība uz nekustamu lietu ietilpst mantas kopībā. Tomēr, kā izriet no ZGL 16.p.1.-a pk. ietvertās norādes uz CL 125.p., arī attiecībā uz tādu nekustamu lietu, kas laulības līgumā noteikta kā laulātā atsevišķās mantas objekts, zemesgrāmatā ir ierakstāma atzīme par „laulātā atsevišķo mantu” (ja vien šis laulības līgums ir ierakstīts laulāto mantisko attiecību reģistrā), sal.: *Role*, 16., 17.lpp.

⁴¹⁷ Sk.: *Gobziņš J. Zemesgrāmatu likums. Likuma teksts ar paskaidrojumiem // Zemesgrāmatas Latvijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003, 132., 133.lpp.; Role, 22., 23.lpp.*

Šis princips attiecas arī uz CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzēto piebildi par laulātā atsevišķo mantu. Proti, šo piebildi juridiski ir iespējams ierakstīt zemesgrāmatā, vienīgi pamatojoties uz tādu laulāto starpā noslēgtu līgumu par atsevišķās mantas noteikšanu (sk. CL 91.p.1.d.1.pk.), kas izteikts rakstiskā formā un pirms tam ticis ierakstīts laulāto mantisko attiecību reģistrā (sk. CL 140., 143.p.).⁴¹⁸ Tādējādi minētās piebildes ierakstīšanai zemesgrāmatā nepieciešams 1) līgums, ar ko laulātie attiecīgo nekustamo lietu noteikuši kā viena laulātā (parasti – zemesgrāmatā ierakstītā laulātā) atsevišķās mantas objektu, 2) atbilstošs ieraksts laulāto mantisko attiecību reģistrā (sal. MK 2002.gada 3.septembra noteikumu Nr.403 „Laulāto mantisko attiecību reģistrācijas kārtība” 17.3.1.pk.) un 3) Uzņēmumu reģistra nosūtīts laulāto mantisko attiecību reģistra paziņojums (sk. ZGL 56.p.2.d., MK 2002.gada 3.septembra noteikumu Nr.403 „Laulāto mantisko attiecību reģistrācijas kārtība” 24.pk.).

Turpretī pārējā CL 91.p.1.d. minētā manta jau uz likuma pamata (arī pret trešajām personām) ir uzskatāma par attiecīgā laulātā atsevišķo mantu, kas ieinteresētajam laulātajam nepieciešamības gadījumā (piem., tad, ja viņa tiesisko statusu nepastiprina kāda no t.s. piederības prezumpcijām) ir jāpierāda (sk. CL 91.p.2.d.1.teik.).⁴¹⁹

c) Abu vai viena laulātā pieteikums. Kā noteikts CL 141.p., ierakstus laulāto mantisko attiecību reģistrā izdara uz abu vai viena laulātā pieteikuma („pieprasījuma”) vai tiesas nolēmuma pamata (sk. arī MK 2002.gada 3.septembra noteikumu Nr.403 „Laulāto mantisko attiecību reģistrācijas kārtība” 8.pk.). Taču, ņemot vērā CL 140.p., kā arī laulāto personisko un mantisko attiecību regulējošo noteikumu jēgu, CL 141.p. *nedrīkst iztulkot* tādējādi, ka laulātais ar vienpusēju pieteikumu ir tiesīgs pieteikt ierakstīšanai laulāto mantisko attiecību reģistrā tādas ziņas, kuras neizriet no laulāto starpā noslēgta līguma vai tiesas nolēmuma vai kuru ierakstīšana šajā reģistrā uz viena laulātā pieteikuma pamata nav tiešā veidā paredzēta likumā.

Ierakstu izdarīšanai laulāto mantisko attiecību reģistrā pēc vispārīgā principa nepieciešams abu laulāto pieteikums. Izņēmuma kārtā pietiek ar viena laulātā iesniegtu pieteikumu, ja tas pamatots ar laulāto starpā noslēgtu laulības līgumu (sk. CL 115.p.), laulāto starpā noslēgtu līgumu vai tiesas spriedumu, ar ko, pastāvot laulībai, sadalīta viņu kopīgā manta (sk. CL 110.p.1.d.), laulāto starpā noslēgtu līgumu par atsevišķās mantas noteikšanu

⁴¹⁸ Sal.: *von Schilling*, S.208; *Role*, 22., 23.lpp.

⁴¹⁹ Sal.: *Ozoliņš O.* Senata Civildepartamenta prakse 1939.gadā // TMV, 1940, Nr.2, 250.lpp.; *Hūns E.* Laulāto atsevišķā manta Prezidenta Ulmaņa Civillikumā // TMV, 1939, Nr.4, 955.lpp.; *Role*, 24.lpp.; *Frīdenberga L.* Laulības līgumi pēc Latvijas Civillikuma. Rīga: [B.i.], 1940, 19.lpp.; *Akers B.* Laulāto mantisko attiecību reģistrācija // Raksti par Prezidenta K.Ulmaņa Civillikumu (TMV 1939.g. 1.burtnīcas pielikums). Rīga: Tieslietu Ministrijas izdevums, 1939, 92.lpp.

(sk. CL 91.p.1.d.1.pk.) vai laulāto vienošanos par grozījumiem laulības līgumā vai līgumā par atsevišķās mantas noteikšanu, vai vienošanos par šāda līguma izbeigšanu (sal. MK 2002.gada 3.septembra noteikumu Nr.403 „Laulāto mantisko attiecību reģistrācijas kārtība” 10.–15.pk.). Bez tam viena laulātā iesniegts pieteikums var būt pamatots ar tiesas nolēmumu, ar ko par spēkā neesošu atzīts laulāto starpā noslēgtais līgums (kas pirms tam ticis ierakstīts laulāto mantisko attiecību reģistrā), vai arī ar tiesas nolēmumu, kas citādā veidā skar laulāto mantiskās attiecības, to pārgrozīšanu vai izbeigšanu (sk. piem., CL 134.p.2., 3.d.). Visbeidzot, laulātais var vienpusēji pieteikt ierakstīšanai minētajā reģistrā savu paziņojumu par CL 84.p.1.d. regulētās pārstāvības varas aprobežošanu vai atņemšanu otram laulātajam (sk. CL 87.p.2.d.).⁴²⁰ Tādējādi, pastāvot laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām, viens laulātais bez otra piekrišanas (resp., bez vienošanās ar otru laulāto) nav tiesīgs vienpusēji pieteikt ierakstīšanai laulāto mantisko attiecību reģistrā ziņu par to, ka uz pirmā laulātā vārda zemesgrāmatā ierakstītā nekustamā lieta ir viņa atsevišķās mantas objekts. Šāda ieraksta izdarīšanai (uz viena vai abu laulāto pieteikuma pamata) *jebkurā gadījumā* nepieciešams laulāto starpā noslēgts līgums par atsevišķās mantas noteikšanu (sk. CL 91.p.1.d.1.pk.).

Vēl vairāk, laulātais principā nav tiesīgs tieši (t.i., bez laulāto mantisko attiecību reģistra starpniecības) lūgt ierakstīt zemesgrāmatā CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzēto piebildi par laulātā atsevišķo mantu. Vienīgi izņēmuma kārtā viena laulātā iespēju lūgt ierakstīt zemesgrāmatā šādu piebildi, *atkārtoti nevēršoties laulāto mantisko attiecību reģistrā*, pieļauj MK 2006.gada 31.oktobra noteikumu Nr.898 „Noteikumi par zemesgrāmatu nostiprinājuma lūguma formām”⁴²¹ 3.1.pk. un 3.3.pk. paredzētie nostiprinājuma lūguma veidlapu paraugi (sk. šo MK noteikumu 1. un 3.pielikumu). Kā redzams no šo paraugu satura, nostiprinājuma lūgumā par nekustamas lietas ierakstīšanu zemesgrāmatā, kā arī nostiprinājuma lūgumā par jaunas tiesības nostiprināšanu jānorāda īpašuma tiesības ieguvēja ģimenes stāvoklis un laulāto mantisko attiecību regulējums, turklāt gadījumā, kad ieguvējs ir laulībā, cita starpā var tikt norādīts tas, ka „nekustamais īpašums ir laulātā atsevišķā manta”. No minēto veidlapu paraugu konteksta un sistēmiskā kopsakara ar laulāto mantiskās attiecības regulējošajiem noteikumiem izriet, ka nostiprinājuma lūgumā ietvertā norāde uz to, ka „nekustamais īpašums ir laulātā atsevišķā manta”, var būt iemesls ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētās piebildes par laulātā atsevišķo mantu ierakstīšanai zemesgrāmatā tikai tad, ja 1) šī norāde pamatota ar tādu laulāto mantisko attiecību reģistrā *jau ierakstītu* līgumu par atsevišķās mantas noteikšanu (sk. CL 91.p.1.d.1.pk.) vai laulības līgumu par laulāto mantas

⁴²⁰ Sal.: Hk-BGB/Kemper, § 1561, Rn.3 f; MünchKommBGB/Kanzleiter, § 1561, Rn.1 ff.

⁴²¹ Noteikumi par zemesgrāmatu nostiprinājuma lūguma formām: MK noteikumi Nr.898. 31.10.2006. Latvijas Vēstnesis, 09.11.2006., Nr.180 (3548).

kopību (sk. CL 124.p.1.d., 125.p.1.d.), ar kuru nākotnē iegūstamie viena laulātā atsevišķās mantas objekti ir *pietiekami konkretizēti*, piem., no to veida vai iegūšanas (rašanās) pamatu viedokļa, un 2) viena laulātā jauniegūtā nekustamā lieta (resp., īpašuma tiesība uz to) *acīmredzami atbilst* šīm līgumā konkretizētajām pazīmēm.⁴²² Katrā konkrētā gadījumā minēto atbilstību saskaņā ar ZGL 76.p.1.d. noteikumiem pārbauda zemesgrāmatu nodaļas tiesnesis.

d) Piebildes neesamības sekas. CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzēto piebildi iespējams ierakstīt zemesgrāmatā tikai uz tāda laulāto starpā noslēgta līguma par atsevišķās mantas noteikšanu pamata, kas pirms tam ticis ierakstīts laulāto mantisko attiecību reģistrā. Tāpēc šī piebilde *nav un juridiski nevar tikt uzskatīta par vienīgo pierādīšanas līdzekli* tam, ka attiecīgā nekustamā lieta ir zemesgrāmatā ierakstītā laulātā atsevišķās mantas objekts. Turklāt CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētā piebilde *nekalpo trešo personu visaptverošai informēšanai* par visiem laulātā atsevišķās nekustamās mantas objektiem. Laulāto starpā var arī nebūt noslēgts CL 91.p.1.d.1.pk. regulētais līgums par atsevišķās mantas noteikšanu (kas praksē lielākoties tā arī ir). Bez tam līdzās mantai, kas par atsevišķu noteikta ar laulāto starpā noslēgtu līgumu (sk. CL 91.p.1.d.1.pk.), laulātajam var piederēt arī *cita veida atsevišķā nekustamā manta* (sk. CL 91.p.1.d.2.-5.pk.), kā arī *atsevišķi iegūtā nekustamā manta*. Attiecībā uz šādu mantu likumā nav paredzēta iespēja ierakstīt zemesgrāmatā piebildi par laulātā atsevišķo mantu, ja vien laulāto starpā nav noslēgts atbilstošs līgums par atsevišķās mantas noteikšanu. Tā, piem., nekustama lieta, ar ko laulības laikā surogācijas ceļā ticis atvietots laulātā pirmslulības mantas objekts, uz likuma pamata kļūst par šī laulātā atsevišķās mantas objektu (sk. CL 91.p.1.d.5.pk.). Tāpat, piem., nekustama lieta, ko laulātais ar saviem personīgajiem līdzekļiem iegādājies pēc laulāto kopdzīves un kopīgas saimniecības vešanas pārtraukšanas, ir viņa atsevišķi iegūtās mantas objekts, jo tas iegūts bez otra laulātā līdzdalības CL 89.p.2.d. izpratnē.

Tāpēc, ievērojot CL 994.p.1.d. paredzētās nekustamas lietas piederības prezumpciju un laulāto likumisko mantisko attiecību pamatā likto mantas šķirtības principu, viena laulātā īpašuma tiesības nostiprinājums zemesgrāmatā ir *pietiekams pierādījums* viņa individuālai īpašuma tiesībai uz attiecīgo nekustamo lietu (arī tad, ja zemesgrāmatā nav ierakstīta piebilde par laulātā atsevišķo mantu). Proti, CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētās *piebildes neesamība neatspēko* nekustamas lietas piederības prezumpciju un vēl jo vairāk –

⁴²² Šādā veidā tiek nodrošināta laulāto iespēja *vienkāršotā kārtībā* (t.i., bez atkārtotas vēršanās laulāto mantisko attiecību reģistrā) piešķirt nepieciešamo publicitāti tādām laulātā atsevišķās nekustamās mantas objektam, kas laulāto starpā noslēgtajā un laulāto mantisko attiecību reģistrā ierakstītajā līgumā par atsevišķās mantas noteikšanu vai laulības līgumā par laulāto mantas kopību ir pietiekami konkretizēts kā nākotnē iegūstamās mantas objekts.

neliecina par to, ka attiecīgā nekustamā lieta ir laulāto kopīgās mantas objekts CL 89.p.2.d. izpratnē. CL 89.p.2.d. un CL 91.p.2.d.2.teik. regulē *atšķirīgus tiesību jautājumus*. CL 89.p.2.d. ir paredzēts katra laulātā pienākums pierādīt savu līdzdalību kopīgās mantas iegūšanā, un šim pienākumam ir izšķiroša loma *laulāto savstarpējā strīdā* par viņu kopīgās mantas sastāva noteikšanu. Turpretī ar CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētās piebildes palīdzību *trešajām personām tiek darīts zināms* vienīgi tas, ka attiecīgā nekustamā lieta, pamatojoties uz laulāto starpā noslēgtu līgumu par atsevišķās mantas noteikšanu (sk. CL 91.p.1.d.1.pk.), ir noteikta kā zemesgrāmatā ierakstītā laulātā atsevišķās mantas objekts.⁴²³

Tādējādi *laulāto savstarpējās tiesiskajās attiecībās*, ja viņu starpā (vai pārdzīvojušā laulātā un otra laulātā mantinieku starpā) pastāv strīds par kopīgās mantas sastāva noteikšanu, CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētās piebildes neesamība neatbrīvo otru laulāto no CL 89.p.2.d. paredzētā pienākuma pierādīt savu līdzdalību tādās strīdus nekustamās lietas iegūšanā, kas ierakstīta zemesgrāmatā uz pirmā laulātā vārda bez minētās piebildes. Proti, nav pieļaujams CL 91.p.2.d.2.teik. piešķirt tādu nozīmi, ka tikai tad, ja zemesgrāmatā attiecībā uz laulības laikā iegūtu strīdus nekustamo lietu ir ierakstīta piebilde par laulātā atsevišķo mantu, šī (un tikai šī) lieta pieder zemesgrāmatā ierakstītajam laulātajam vienam pašam (t.i., atsevišķi), bet gadījumā, kad šādas piebildes nav, – nekustamā lieta uzskatāma par laulāto kopīgās mantas objektu.⁴²⁴ Savukārt *laulāto tiesiskajās attiecībās ar trešajām personām* zemesgrāmatā ierakstītais laulātais (arī tad, ja zemesgrāmatā nav ierakstīta minētā piebilde) *pret labticīgām trešajām personām* ir formāli leģitimēts brīvi, t.i., bez otra laulātā piekrišanas rīkoties ar attiecīgo nekustamo lietu.

Salīdzinājumam jāatzīmē, ka atbilstoši vīra pārvaldības sistēmas noteikumiem (sk. CL 89.–110.p. 1937.g.red.) CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. (1937.g.red.)⁴²⁵ paredzētajai *piebildei par sievas atsevišķo mantu* (resp., šīs piebildes neesamībai) bija *citādākas tiesiskās sekas*. Laulāto savstarpējās tiesiskajās attiecībās minētās piebildes neesamība nozīmēja vienīgi to, ka attiecīgā nekustamā lieta ir nevis sievas atsevišķās mantas objekts (sk. CL 91.p.1.d. 1937.g.red.), bet gan juridiski formāli ir uzskatāma par viņas

⁴²³ Tāpēc būtu vēlams likumdošanas ceļā precizēt CL 91.p.2.d.2.teik., izsakot šo normu šādā jaunā redakcijā: „Tas, ka nekustamais īpašums ar laulāto starpā noslēgtu līgumu (90.p.1.d.1.pk.) noteikts kā viena laulātā atsevišķa manta, ierakstāms zemes grāmatās”.

⁴²⁴ Šādas CL 91.p.2.d.2.teik. izpratnes nepareizība ir uzskatāma redzama gadījumā, kad laulātie attiecībā uz nekustamu lietu, kas ierakstīta zemesgrāmatā uz viena laulātā vārda, ir noslēguši līgumu par atsevišķās mantas noteikšanu (sk. CL 91.p.1.d.1.pk.), taču zemesgrāmatā (vēl) nav tikusi ierakstīta piebilde par laulātā atsevišķo mantu. Līgums par atsevišķās mantas noteikšanu (arī tad, ja tas attiecas uz nekustamu lietu) ir saistošs pašiem laulātajiem (un viņu mantiniekiem) neatkarīgi no šī līguma ierakstīšanas laulāto mantisko attiecību reģistrā un neatkarīgi no CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētās piebildes ierakstīšanas zemesgrāmatā. Publiskā reģistrācija ir nepieciešama tikai tāpēc, lai šādam līgumam piešķirtu nepieciešamo publicitāti un saistošu spēku pret trešajām personām (sal. CL 115.p.2.d.).

⁴²⁵ Zemesgrāmatu likums (1937.g.red.) // Zemesgrāmatas Latvijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003, 127. – 177.lpp.

atsevišķi iegūtās mantas objektu (sk. CL 89.p.1.d. 1937.g.red.). Tāpēc laulāto savstarpējā strīdā par kopīgās mantas sastāva noteikšanu minētās piebildes neesamība neatbrīvoja vīru no pienākuma saskaņā ar CL 89.p.2.d. un 1938.gada Civilprocesa likuma 454.p. pierādīt savu līdzdalību attiecīgās strīdus nekustamās lietas iegūšanā (arī šobrīd šīs piebildes neesamībai ir līdzīgas sekas). Savukārt laulāto tiesiskajās attiecībās ar trešajām personām piebildes neesamība nozīmēja to, ka zemesgrāmatā uz sievas vārda ierakstītā nekustamā lieta uz likuma pamata atrodas vīra pārvaldībā (sk. CL 90.p. 1937.g.red.), ar ko sieva nav tiesīga rīkoties bez vīra piekrišanas (sk. CL 92.p. 1937.g. red.). Citiem vārdiem, sievas īpašuma tiesības nostiprinājums zemesgrāmatā bez piebildes par viņas atsevišķo mantu nebija pietiekams pierādījums tam, ka attiecīgā nekustamā lieta ir viņas atsevišķās mantas objekts. Līdz ar to minētā piebilde bija obligāts priekšnoteikums tam, lai sieva bez vīra piekrišanas varētu rīkoties ar zemesgrāmatā uz viņas vārda ierakstītu nekustamu lietu.⁴²⁶ Šīs piebildes neesamība jebkuru trešo personu padarīja ļaunticīgu, jo šādā gadījumā vīra piekrišanas nepieciešamība izrietēja no likuma, resp., ar šādu nepieciešamību bija jāreķinās jebkurai trešajai personai (jo neviens nevar aizbildināties ar likuma nezināšanu). Turpretī šobrīd laulāto tiesiskajās attiecībās ar trešajām personām CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētās piebildes neesamībai nav un juridiski nevar būt tādas sekas, kādas tai bija vīra pārvaldības sistēmā. Šobrīd spēkā esošajos CL 89.–110.p. noteikumos, kas regulē laulāto likumiskās mantiskās attiecības, nav ietvertas CL 90.p. un 92.p. (1937.g. red.) noteikumiem *analoģiskas normas*.

e) Piebildes nozīme. CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētajai piebildei par laulātā atsevišķo mantu ir *ierobežoti informējošs raksturs*, jo tā dara zināmu trešajām personām vienīgi to, ka ar laulāto starpā noslēgtu līgumu par atsevišķās mantas noteikšanu (sk. CL 91.p.1.pk.) attiecīgā nekustamā lieta ir noteikta kā zemesgrāmatā ierakstītā laulātā atsevišķās mantas objekts. Šajā ziņā var pievienoties juridiskajā literatūrā izteiktajam viedoklim, ka (pret trešajām personām) minētā piebilde ir „vislabākais pierādījums”⁴²⁷ jeb „visdrošākais pierādīšanas līdzeklis”⁴²⁸ laulātā atsevišķajai mantai (bet nevis vienīgais laulātā atsevišķās mantas pierādīšanas līdzeklis).

Ja zemesgrāmatā ir ierakstīta piebilde par laulātā atsevišķo mantu, šis apstāklis (atšķirībā no „vienkārša” viena laulātā īpašuma tiesības nostiprinājuma zemesgrāmatā bez minētās piebildes) pēc vispārīgā principa *pilnībā novērš iespējamus strīdus laulāto starpā* (vai pārdzīvojušā laulātā un otra laulātā mantinieku starpā) par attiecīgās nekustamās lietas

⁴²⁶ Sk.: *Role*, 8., 27., 28.lpp.

⁴²⁷ Sk.: *von Schilling*, S.196.

⁴²⁸ Sk.: *Role*, 27.lpp.

atsevišķu piederību zemesgrāmatā ierakstītajam laulātajam (izņemot gadījumu, kad, piem., līgums par atsevišķās mantas noteikšanu ir absolūti spēkā neesošs vai apstrīdams vai arī, piem., šīs piebildes ierakstīšana zemesgrāmatā neatbilst laulāto mantisko attiecību reģistrā jau ierakstītā līgumā par atsevišķās mantas noteikšanu ietvertajām pazīmēm, ar kurām ir konkretizēta nākotnē iegūstamā viena laulātā atsevišķā manta).

Līdzīgi arī laulāto tiesiskajās attiecībās ar trešajām personām zemesgrāmatā ierakstītā piebilde par laulātā atsevišķo mantu (atšķirībā no „vienkārša” viena laulātā īpašuma tiesības nostiprinājuma zemesgrāmatā bez šīs piebildes) *pilnībā novērš iespējamus strīdus laulāto un kreditoru (piedzinēju) starpā* par attiecīgās nekustamās lietas atsevišķu piederību zemesgrāmatā ierakstītajam laulātajam. Ja zemesgrāmatā ir ierakstīta minētā piebilde, zemesgrāmatā ierakstītā laulātā kreditori ir tiesīgi *pilnībā pašauties* uz to, ka attiecīgā nekustamā lieta pieder tikai un vienīgi šim laulātajam.⁴²⁹ Līdz ar to gadījumā, kad piedzinēja (t.i., zemesgrāmatā ierakstītā laulātā kreditora) labā tiek vērsta piedziņa uz nekustamu lietu, kas ierakstīta zemesgrāmatā uz viena laulātā vārda ar piebildi par viņa atsevišķo mantu, otram laulātajam *attiecībā uz šo nekustamo lietu nav* CL 100.p.3.d. un CPL 633.p. paredzētā prasījuma pret pirmo laulāto (parādnieku) un šī laulātā kreditoru (piedzinēju) par laulāto kopīgās mantas dalīšanu un otra laulātā (prasītāja) daļas atsvabināšanu no piedziņas. Turpretī tad, ja zemesgrāmatā nav ierakstīta CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētā piebilde, zemesgrāmatā ierakstītā laulātā kreditoram (piedzinējam) ir jārēķinās ar to, ka piedziņas vēršanas gadījumā otrs laulātais var celt prasību pret pirmo laulāto (parādnieku) un kreditoru (piedzinēju) par laulāto kopīgās mantas dalīšanu un otra laulātā (prasītāja) daļas atsvabināšanu no piedziņas (sk. CL 100.p.3.d., CPL 633.p.), apstrīdot pirmā laulātā īpašuma tiesības nostiprinājumu. Kreditora (piedzinēja) labticība attiecībā uz šīs nekustamās lietas atsevišķu piederību viņa parādniekam (resp., tas vien, ka kreditors atvainojami nav zinājis faktu, ka nekustamā lieta ir iegūta ar parādnieka otra laulātā līdzdalību CL 89.p.2.d. izpratnē), neierobežo CL 100.p.3.d. paredzēto otra laulātā tiesību prasīt viņa daļas atsvabināšanu no piedziņas. Protams, šādā strīdā otram laulātajam (prasītājam) saskaņā ar CL 89.p.2.d. un CPL 96.p.4.d.2.teik. ir pienākums pierādīt to, ka viņš atbilstoši kādam no CL 89.p.2.d. paredzētajiem līdzdalības veidiem ir piedalījies strīdus nekustamās lietas iegūšanā, kā arī ir pienākums konkrēti pierādīt sava ieguldījuma apmēru.

⁴²⁹ Gadījumā, kad zemesgrāmatā ierakstītais laulātais, slēdzot tiesisku darījumu, rīkojas ar nekustamo lietu, labticīgā trešā persona (ieguvējs) – *arī tad*, ja zemesgrāmatā nav ierakstīta CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētā piebilde par laulātā atsevišķo mantu, – saskaņā ar CL 994.p.1.d. un ZGL 1.p. ir tiesīga *pilnībā pašauties* uz to, ka šī lieta pieder tikai un vienīgi minētajam laulātajam un ka šādai rīcībai nav nepieciešama otra laulātā piekrišana.

IX. Tiesiskās sekas viena laulātā rīcībai ar laulības laikā iegūto mantu

Laulāto rīcību ar laulības laikā iegūto mantu *vispārīgi regulē* CL 90.p. noteikumi. Atbilstoši CL 90.p.1.d. laulības laikā katrs laulātais ir tiesīgs *neatkarīgi no otra laulātā* pārvaldīt, lietot visu savu mantu un rīkoties ar to – kā ar pirmslaulības mantu, tā arī ar laulības laikā iegūto mantu (t.i., ar atsevišķo mantu un atsevišķi iegūto mantu). Savukārt kopīgo mantu abi laulātie ir tiesīgi pārvaldīt, lietot un rīkoties ar to *kopīgi*, turklāt viena laulātā rīcībai ar šo mantu *nepieciešama otra laulātā piekrišana* (sk. CL 90.p.2.d.).

A. Mantas pārvaldīšana

Gan savu mantu, gan savu daļu kopīgajā mantā laulātais var *nodot otra laulātā pārvaldībā*, kuram šī manta (mantas objekti) „ar visiem līdzekļiem jāsargā un jāglabā” (sk. CL 90.p.2.d., 93.p.).

1. *Mantas pārvaldītāja tiesības un pienākumi*

Ja laulātie ar noteikti izteiktu vienošanos nav izvēlējušies citu viņu savstarpējo līgumisko attiecību modeli (piem., pilnvarojuma vai nomas līguma attiecības), otra laulātā – mantas pārvaldītāja – tiesības un pienākumi apspriežami atbilstoši CL 1190.–1224.p. noteikumiem par lietojuma tiesību, ciktāl CL 94. un turpm.p. nav noteikts citādi.⁴³⁰ Tā, piem., laulātais kā mantas pārvaldītājs ir tiesīgs izdarīt viņa pārvaldībā nodotajā ēkā tādus uzlabojumus, ar kuriem ēka netiek pārveidota vai netiek mainīts tās izmantošanas mērķis (sk. CL 1209.p.). Turklāt šim laulātajam ir ne tikai tiesība, bet arī pienākums tādā apmērā, kādā to pieļauj ienākumi no viņa pārvaldībā nodotās mantas, izdarīt viņa pārvaldībā nodotajā ēkā gan šādus nepieciešamus izlabojumus, gan derīgus uzlabojumus (sk. CL 94.p.1.d., sal. CL 1213.p.). Bez tam šim laulātajam ir pienākums uz sava rēķina uzturēt viņa pārvaldībā nodotu ēku, t.sk. apdrošināt to pret pilnīgu vai daļēju bojāeju (sk. CL 1213.p.). Tāpat viņam jānes visas ar viņa pārvaldībā nodoto nekustamo lietu saistītās publiski tiesiskās un privāttiesiskās nastas un apgrūtinājumi, ciktāl nav runa par tādiem parādiem, kas personiski saista otru laulāto (sk. CL 1218.p.) (sk. arī iepriekš: VII, C, 2, a). Visbeidzot, laulātais kā mantas pārvaldītājs bez pirmā laulātā piekrišanas nav tiesīgs rīkoties ar viņa pārvaldībā nodoto mantu, pārsniedzot „parastās pārvaldības robežas” (sk. CL 94.p.3.d.); „parastās

⁴³⁰ Sk.: *Lošmanis A.* Unternehmenskauf im deutsch-lettischen Rechtsvergleich. Rīga: Latvijas Universitāte, 2005, S.276, 277; sal.: *von Schilling*, S.198–200; *Frīdenberga*, 14.–19.lpp.

pārvaldības robežas” jebkurā gadījumā pārsniedz tāda rīcība, kas vērsta uz pārvaldībā nodotās mantas atsavināšanu vai apgrūtināšanu ar lietu tiesībām (sk. CL 1204.p.).⁴³¹

Izbeidzoties pārvaldības tiesībai, otra laulātā – kā bijušā mantas pārvaldītāja – pienākums ir atdot pirmajam laulātajam viņa mantu ar visiem pieaugumiem, vēl nepatērētajiem (neatsavinātajiem) augļiem un mantiskajiem labumiem, ar ko pārvaldības laikā tikuši atvietoti citi pārvaldībā nodotie mantiskie labumi (sk. CL 107.p.). Jāpiebilst, ka CL 107.p. noteikumi (pretēji to vārdiskajai izpratnei) nav attiecināmi uz tādiem augļiem, kurus otrs laulātais, pārvaldot pirmā laulātā mantu un izrādot parastu rūpību, būtu varējis saņemt, taču faktiski nav saņēmis (t.s. *fructus percipiendi*, sal. CL 1056.p.), jo laulātātais kā mantas pārvaldītājs juridiski nav pielīdzināms ļaunticīgam valdītājam.⁴³² Tajā pašā laikā saskaņā ar CL 101.p. otrs laulātais, kurš pārvaldījis pirmā laulātā mantu, pēc pārvaldības tiesības izbeigšanās ir tiesīgs prasīt no pirmā laulātā atlīdzību par nepieciešamiem izdevumiem, kurus otrs laulātais taisījis šai mantai no savas mantas, ciktāl tie nav jāsedz viņam pašam kā lietotājam (sk. CL 1213., 1217., 1218.p., sk. arī iepriekš: VII, C, 2, a un b).

2. Pārvaldībā nodotās nekustamās mantas sastāva prezumpcija

Jautājumā par nekustamas lietas nodošanu viena laulātā pārvaldībā CL 93.p.2.teik. ir ietverta šāda *prezumpcija*: „ja laulāto kopīgais nekustamais īpašums ierakstīts zemesgrāmatā uz viena laulātā vārda, pieņemams, ka otrs laulātais savu daļu šajā īpašumā ir nodevis viņa pārvaldībā”. Juridiskajā literatūrā izteikts viedoklis, ka ar CL 93.p.2.teik., kas stājās spēkā 2003.gada 1.janvārī, esot izbeigta līdz tam pastāvējusī diskusija, vai strīdā par laulāto kopīgās mantas sastāva noteikšanu, kā arī strīdā par viena laulātā rīcību ar laulības laikā iegūtu nekustamu lietu priekšroka ir jādod t.s. „laulāto kopīgās mantas esamības prezumpcijai” vai CL 994.p.1.d. paredzētajai nekustamas lietas piederības prezumpcijai.⁴³³ Arī jaunākajā tiesu praksē, vērtējot viena laulātā rīcību ar laulības laikā iegūtu nekustamu lietu, saistībā ar CL 93.p.2.teik. ietverto normu ir secināts, ka šādas nekustamas lietas ierakstīšana zemesgrāmatā uz minētā laulātā vārda nepadara to par viņa atsevišķās mantas objektu,⁴³⁴ resp., ir uzskatāma par laulāto kopīgās mantas objektu. Vēl vairāk – jaunākajā tiesu praksē, apspriežot laulāto savstarpējās tiesiskās attiecības, ir atzīts, ka tad, ja zemesgrāmatā attiecībā uz strīdus nekustamo lietu nav ierakstīta CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētā piebilde par laulātā atsevišķo mantu, iestājas CL 93.p.2.teik.

⁴³¹ Sal.: *von Schilling*, S.199, 200.

⁴³² Sal.: *von Schilling*, S.203, 210–212.

⁴³³ Sk.: Čudina I. Laulāto mantiskās attiecības // JV, 2005, Nr.23, 19.lpp.

⁴³⁴ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-543/2005*, 51.–55.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-425/2006*, 58.–61.lpp.

paredzētā prezumpcija, ka šī nekustamā lieta ir laulāto kopīgās mantas objekts.⁴³⁵ Proti, jaunākajā tiesu praksē ideja par „laulāto kopīgās mantas esamības prezumpciju” tikusi izsecināta nevis vairs no CL 91.p.2.d. (kopsakarā ar CL 89.p.1., 2.d. un ZGL 16.p.1.-a pk., sk. iepriekš: VIII, B, 1), bet gan no CL 93.p.2.teik. (kopsakarā ar ZGL 16.p.1.-a pk.).

Taču šim viedoklim nevar piekrist jau tāpēc vien, ka CL 93.p.2.teik. ir runa nevis par laulības laikā viena laulātā iegūtu nekustamu lietu, bet gan par „laulāto *kopīgo* nekustamo īpašumu, kas ierakstīts zemesgrāmatā uz viena laulātā vārda”. Turklāt šī norma regulē tikai un vienīgi *laulāto mantas pārvaldīšanu* (tas ir uzsvērts arī jaunākajā tiesu praksē),⁴³⁶ paredzot prezumpciju, atbilstoši kurai nosakāms viena laulātā pārvaldībā nodotās laulāto kopīgās nekustamās mantas sastāvs. Tāpēc CL 93.p.2.teik. paredzēto prezumpciju var apzīmēt arī par pārvaldībā nodotās nekustamās mantas sastāva prezumpciju. Ja nekustamā lieta ir iegūta atbilstoši kādam no CL 89.p.2.d. paredzētajiem līdzdalības veidiem, bet zemesgrāmatā tikusi ierakstīta tikai uz viena laulātā vārda, saskaņā ar CL 93.p.2.teik. jāpieņem, ka otrs laulātais ir piekritis tam, ka šo lietu pārvalda pirmais laulātais. Līdz ar to zemesgrāmatā ierakstītajam laulātajam attiecībā uz šo nekustamo lietu ir mantas pārvaldītāja tiesības un pienākumi (sk. CL 93.p.1.teik., 94. un turpm.p.), ja vien laulātie ar noteikti izteiktu vienošanos nav izvēlējušies citu viņu savstarpējo līgumisko attiecību modeli (piem., pilnvarojuma vai nomas līguma attiecības).

CL 93.p.2.teik. noteikumi neregulē jautājumu par laulāto kopīgās mantas rašanās (iegūšanas) priekšnoteikumiem un šīs mantas sastāvu (to regulē CL 89.p.2.d.), nenosaka izņēmumu no CL 994.p.1.d. paredzētās nekustamas lietas piederības prezumpcijas, kā arī neievieš korekcijas CL 89.p.2.d. un 91.p.2.d. sistēmiskajā kopsakarā.⁴³⁷ Ja par tādas nekustamas lietas kopīgu piederību, kas ierakstīta zemesgrāmatā uz viena laulātā vārda (bez CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētās piebildes par laulātā atsevišķo mantu), starp laulātajiem pastāv strīds, otram laulātajam ir pienākums prasības kārtībā „apgāzt” CL 994.p.1.d. paredzēto nekustamas lietas piederības prezumpciju, saskaņā ar CL 89.p.2.d. pierādot savu līdzdalību minētās strīdus nekustamās lietas iegūšanā (sk. CPL 96.p.4.d.2.teik., ZGL 97.p.). Savukārt laulāto tiesiskajās attiecībās ar trešajām personām (arī tad, ja zemesgrāmatā nav ierakstīta minētā piebilde) vienīgi zemesgrāmatā ierakstītais laulātais pret trešajām personām ir formāli legītimēts kā šīs nekustamās lietas īpašnieks (sk. iepriekš: VIII, C, 2). CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētās *piebildes neesamība neatspēko* nekustamas lietas piederības prezumpciju un vēl jo vairāk – *neliecina* par to, ka attiecīgā

⁴³⁵ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-467/2008*, 41.–48.lpp.

⁴³⁶ Sk. arī: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-50/2008*, 656.–663.lpp.

⁴³⁷ Sk. arī: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-50/2008*, 656.–663.lpp.

nekustamā lieta ir laulāto kopīgās mantas objekts (CL 89.p.2.d. izpratnē). Proti, laulāto savstarpējās tiesiskajās attiecībās minētās piebildes neesamība neatbrīvo otru laulāto no CL 89.p.2.d. paredzētā pienākuma pierādīt savu līdzdalību attiecīgās strīdus nekustamās lietas iegūšanā (ja viņš, ceļot prasību, apgalvo, ka šī lieta ir laulāto kopīgās mantas objekts). Savukārt laulāto tiesiskajās attiecībās ar trešajām personām zemesgrāmatā ierakstītais laulātais (arī tad, ja zemesgrāmatā nav ierakstīta minētā piebilde) *pret labticīgām trešajām personām* ir formāli leģitimēts brīvi, t.i., bez otra laulātā piekrišanas rīkoties ar attiecīgo nekustamo lietu (sk. iepriekš: VIII, D, 2, d).

B. Viena laulātā formālā leģitimācija un tās sekas

No teorētiskā un praktiskā viedokļa (kā to apliecina arī līdzšinējā nevienvērtīgā tiesu prakse) īpaši strīdīgs ir jautājums par viena laulātā rīcību ar laulības laikā iegūto mantu, slēdzot tiesiskus darījumus, un šādas rīcības tiesiskajām sekām (laulāto tiesiskajās attiecībās ar trešajām personām). Tā kā viena laulātā rīcībai ar laulāto kopīgo mantu nepieciešama otra laulātā piekrišana (sk. CL 90.p.2.d.), vispirms jāpanāk skaidrība jautājumā par to, kādas *tiesiskās sekas* iestājas gadījumā, kad laulātais ir rīkojies bez otra laulātā piekrišanas, un kāda nozīme ir laulātā (kā tiesīgās personas) *formālajai leģitimācijai* un trešās personas (kā atsavinātās mantas ieguvēja) *labticībai* vai *ļautīcībai*.

Minētā problemātika ir īpaši komplicēta jautājumā par viena laulātā rīcību ar laulības laikā iegūtu nekustamu lietu, kas ierakstīta zemesgrāmatā uz viņa vārda bez CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētās piebildes par laulātā atsevišķo mantu. Šajā ziņā strīdīgs ir ne tikai jautājums par jau notikušas rīcības tiesiskajām sekām, bet arī jautājums par trešās personas (ieguvēja) tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā un otra laulātā piekrišanu šādai nostiprināšanai.

1. Formālā leģitimācija un uzticības aizsardzības princips

Praksē to strīdu galvenais cēlonis, kas saistīti ar viena laulātā rīcības tiesiskuma un trešās personas iegūto tiesību apstrīdēšanu, slēpjas tajā apstākļī, ka parasti kā laulāto kopīgās mantas „formālais ieguvējs” uzstājas tikai viens no laulātajiem, kurš arī vēlāk (t.i., pēc attiecīgā mantiskā labuma iegūšanas) pret trešajām personām turpina būt formāli leģitimēts kā tiesīgā persona. It īpaši tad, ja šī laulātā tiesisko statusu pastiprina kāda no t.s. piederības prezumpcijām (piem., nekustamas lietas piederības prezumpcija, sk. CL 994.p.1.d., vai kuģa piederības prezumpcija, sk. Jūras kodeksa 16.p.1.d.), labticīgas trešās personas atbilstoši uzticības aizsardzības principam ir *tiesīgas paļauties uz „tiesisko izskatu”* jeb „*tiesisko*

šķietamību” (*Rechtsschein*), kas izriet no attiecīgā publicitātes līdzekļa (piem., no zemesgrāmatu vai cita publiskā reģistra ierakstiem).⁴³⁸

Tā, piem., zemesgrāmatā ierakstītais īpašnieks, pamatojoties uz CL 994.p.1.d. noteikumiem, ir formāli leģitimēts rīkoties ar attiecīgo nekustamo lietu, kaut arī viņš nebūtu „patiesais” vai „vienīgais” attiecīgās nekustamās lietas īpašnieks (*formālās leģitimācijas princips*).⁴³⁹ Šai tēzei ir būtiska nozīme no *labticīgu trešo personu aizsardzības* viedokļa (sk. CL 994.p.1.d., ZGL 1.p.). Labticīga trešā persona (labticīgs ieguvējs) drīkst uzticēties tam, ka zemesgrāmatā nostiprinātā īpašuma tiesība vai cita lietu tiesība patiesi pastāv un pieder tai personai, kura ierakstīta zemesgrāmatā kā tiesīgā persona (t.s. *zemesgrāmatu pozitīvais spēks*).⁴⁴⁰ Bez tam zemesgrāmatu pozitīvais spēks tiek izprasts arī tādējādi, ka neviens nevar aizbildināties ar zemesgrāmatu ierakstu satura nezināšanu, jo pastāv *neapgāžama prezumpcija*, ka visiem ir zināms šo ierakstu saturs.⁴⁴¹ Savukārt zemesgrāmatā nostiprināmas (sk. ZGL 4., 31., 44.p.), taču šādi nenostiprinātas tiesības uz nekustamu lietu (t.sk. atzīmju veidā zemesgrāmatā neierakstītie tiesību nodrošinājumi un aprobežojumi, sk. ZGL 44.p.2.d.) nepastāv kā lietu tiesības (resp., kā liettiesiski tiesību nodrošinājumi un aprobežojumi) un nav spēkā pret labticīgām trešajām personām (t.s. *zemesgrāmatu negatīvais spēks*).⁴⁴²

2. *Laulāto pienākums gādāt par nepieciešamās publicitātes piešķiršanu laulāto kopīgajai mantai*

Lai izvairītos no viena laulātā vienpusējas (prettiesīgas) rīcības ar laulāto kopīgo mantu un negatīvajām sekām, kādas var iestāties labticīgas iegūšanas gadījumā, *pašiem*

⁴³⁸ Sal.: *Balodis*, 62.lpp.; *Rey*, N 287 ff.

⁴³⁹ Sk.: *Бауммаковъ А.А.* Основные начала ипотечного права. Либава: Издание Лито-Типографии М.Петерсона, 1891, с.130; *Таль*, с.82; *Blaese, Mende*, S.95, Fn.4; *Grūtups/Kalniņš*, 214.lpp.; *Senāta CKD spried. Nr.1928/46*, 11.sēj., 4149., 4150.lpp.; *Senāta CKD spried. Nr.1931/144*, 12.sēj., 4727.–4729.lpp.; sal.: *Rey*, N 1519.

⁴⁴⁰ Sk.: *Grūtups/Kalniņš*, 214.lpp.; *Balodis*, 139., 198.lpp.; sal.: *Rey*, N 284 f, 1524 ff; *Schmid/Hürlimann-Kaup*, N 579 ff; *Tuor/Schnyder/Schmid/Rumo-Jungo*, S.805 ff.

⁴⁴¹ Sk.: *Гасманъ А., Нолькенъ А.* (Сост.) Положения о преобразовании судебной части и крестьянскихъ присутственныхъ местъ въ Прибалтийскихъ губернияхъ и Правила о приведении означенныхъ положений въ действие (съ изложениемъ соображений, на коихъ они основаны). Изд.2. С.-Петербургъ: Типография Правительствующаго Сената, 1890, с.330; *Jurkovska, Bukovskis*, 106.lpp.; *Senāta CKD spried. Nr.1928/46*, 11.sēj., 4149., 4150.lpp.; sal.: *Schmid/Hürlimann-Kaup*, N 459 ff; *Zobl*, N 106; *Rey*, N 296a.

⁴⁴² Sk.: *Гасманъ А., Нолькенъ А.* (Сост.) Положения о преобразовании судебной части и крестьянскихъ присутственныхъ местъ въ Прибалтийскихъ губернияхъ и Правила о приведении означенныхъ положений въ действие (съ изложениемъ соображений, на коихъ они основаны). Изд.2. С.-Петербургъ: Типография Правительствующаго Сената, 1890, с.330; *Таль*, с.82; *Jurkovska, Bukovskis*, 106.lpp.; *Čakste K.* Civiltiesības. Rīga: [B.i.], 1937, 45.lpp.; *Blaese, Mende*, S.95, Fn.4; *Senāta CKD spried. Nr.1928/46*, 11.sēj., 4149., 4150.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-625/1999*, 327. – 333.lpp.; sal.: *Rey*, N 1524; *Baur F., Baur J.F., Stürner R.* Sachenrecht. 17.Aufl. München: C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1999, § 23, Rn.6.

*laulātajiem ir laikus jāgādā, lai trešajām personām pienācīgi tiktu darīts zināms tas, ka attiecīgā manta pieder abiem laulātajiem kopīgi.*⁴⁴³

Jāatzīmē gan, ka šādas publicitātes nodrošināšana nav iespējama pilnīgi visos gadījumos, jo īpaši – attiecībā uz visiem kustamās mantas veidiem, arī tādiem, kas pakļauti publiskai reģistrācijai. Tā, piem., ne visos gadījumos ir praktiski iespējams nodrošināt nepieciešamo publicitāti laulāto kopīpašuma tiesībai uz kustamu lietu ar ārēji uzskatāmu šīs lietas kopvaldījumu (sk. CL 878.p.2.d.), turklāt šāda lieta var būt nodota arī viena laulātā pārvaldībā (sk. CL 90.p.2.d.). Juridiski nav iespējams reģistrācijas ceļā darīt zināmu trešajām personām, piem., faktu, ka viena un tā pati SIA kapitāla daļa kopīgi pieder abiem laulātajiem (sk. KCL 157., 187.p.). Tāpat juridiski nav iespējams reģistrēt, piem., abu laulāto kopīpašuma tiesību uz transportlīdzekli, jo saskaņā ar likumu kopīpašumā esošu transportlīdzekli reģistrē tikai uz viena kopīpašnieka vārda; tajā pašā laikā zināmu publicitāti laulāto kopīpašuma tiesībai uz šādu transportlīdzekli var nodrošināt ar transportlīdzekļa reģistrācijas apliecību, ko izsniedz uz viena kopīpašnieka vārda ar atzīmi „kopīpašums” (sk. Ceļu satiksmes likuma 10.p.2.d., 13.p.3.d.).

Turpretī attiecībā uz nekustamām lietām, kas bieži vien ir vērtīgākie laulāto kopīgās mantas objekti, laulātajiem parasti nav juridisku šķēršļu laikus gādāt, lai zemesgrāmatā tiktu nostiprināta abu laulāto kopīpašuma vai cita viņiem kopīgi piederoša tiesība uz attiecīgo nekustamo lietu (sk. ZGL 49., 122.p.). Arī tad, ja, piem., uz vienu laulāto attiecas likumā paredzēts aizliegums iegūt īpašuma tiesību uz konkrētu nekustamo lietu,⁴⁴⁴ kuras iegūšanā šis laulātais (kopā ar otru laulāto) ir piedalījies ar saviem līdzekļiem vai darbības palīdzību (CL 89.p.2.d. izpratnē), taču minētā aizlieguma dēļ šī lieta tikusi ierakstīta zemesgrāmatā tikai uz otra laulātā vārda, aizliegums nav juridisks šķērslis tam, lai par labu pirmajam laulātajam zemesgrāmatā tiktu nostiprināts laulāto starpā noslēgtā līgumā noteikts aizliegums atsavināt un apgrūtināt šo nekustamo lietu ar lietu tiesībām (sk. CL 1076., 1081.p., ZGL 16.p.2.-b pk.). Šāds zemesgrāmatā nostiprināts otra laulātā īpašuma tiesības aprobežojums arī nodrošina zināmu publicitāti laulāto kopīgajai mantai.

Ja mīlestības, nolaidības, bezrūpības vai citu iemeslu dēļ laulātie nav laikus gādājuši par nepieciešamās publicitātes piešķiršanu viņu kopīgajai mantai, viena laulātā prettiesīgas rīcības rezultātā (piem., šim laulātajam atsavinot kopīgās mantas objektu bez otra laulātā

⁴⁴³ Par ieinteresētās personas pienākumu gādāt, lai tiktu novērsts zemesgrāmatas radītais „tiesiskais izskats”, un par negatīvajām sekām, kādas izriet no šīs personas bezdarbības, sk.: *Senāta CKD spried. Nr.1930/8*, 12.sēj., 4507., 4508.lpp.; attiecībā uz laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-5/2002*, 706.–710.lpp.

⁴⁴⁴ Sk., piem., lik. „Par zemes reformu Latvijas Republikas pilsētās” 21.p.2.d. un lik. „Par zemes privatizāciju lauku apvidos” 29.p.2.d.

piekrišanas) nebūtu jācieš labticīgām trešajām personām (labticīgiem ieguvējiem).⁴⁴⁵ Citiem vārdiem, atbilstoši uzticības aizsardzības principam un nepieciešamībai nodrošināt privāttiesiskās apgrozības stabilitāti risks par negatīvajām sekām, kādas var iestāties, vienam – formāli leģitimētajam – laulātajam prettiesīgi rīkojoties ar laulāto kopīgo mantu, *jānes pašiem laulātajiem*, nevis labticīgām trešajām personām.

C. Viena laulātā rīcība ar kustamo mantu

Apspriežot viena laulātā rīcību ar laulības laikā iegūto kustamo mantu, pirmām kārtām jāņem vērā tas, ka attiecībā uz visiem kustamās mantas veidiem nav iespējams laulāto kopīgajai mantai nodrošināt nepieciešamo publicitāti. Turklāt arī gadījumos, kad tas ir juridiski iespējams, bieži vien paši laulātie nav izdarījuši visu no viņiem atkarīgo, lai šāda publicitāte būtu nodrošināta.

Publicitātes līdzeklis īpašuma tiesībai uz kustamu lietu pēc vispārīgā principa ir šīs lietas *valdījums*, jo no labticīgu trešo personu viedokļa par īpašnieku uzskatāms tas, kura valdījumā atrodas attiecīgā lieta (sk. CL 876.p.1.d., 918., 1065.p.).⁴⁴⁶ Izņēmuma kārtā par publicitātes līdzekli īpašuma tiesībai uz kustamu lietu kalpo arī *publiskis reģistrs* (reģistra ieraksti),⁴⁴⁷ piem., Latvijas Kuģu reģistrs (sk. Jūras kodeksa 15., 16.p.), Ceļu satiksmes drošības direkcijas transportlīdzekļu reģistrs (sk. Ceļu satiksmes likuma 10.–14.¹p.), Civilās aviācijas gaisa kuģu reģistrs (sk. lik. „Par aviāciju” 7.–13.p.). Arī vairākiem citiem kustamās mantas veidiem (absolūta rakstura tiesībām) par publicitātes līdzekli kalpo publiskis reģistrs. Tā, piem., publicitātes līdzeklis no SIA kapitāla daļām izrietošajām līdzdalības tiesībām ir SIA dalībnieku reģistrs, kuru ved pati sabiedrība un kura eksemplārs tiek iesniegts komercreģistra iestādei (sk. KCL 187.p.); publicitātes līdzeklis izņēmuma tiesībām uz preču zīmi ir Valsts preču zīmju reģistrs (sk. lik. „Par preču zīmēm un ģeogrāfiskās izcelsmes norādēm” 4.p.5.d., 17.p.), bet izņēmuma tiesībām uz dizainparaugu – Valsts dizainparaugu reģistrs (sk. Dizainparaugu likuma 12.p.). Taču gan valdījums, gan reģistrs kā tiesīgo personu *parasti leģitimē tikai vienu no laulātajiem*. Līdz ar to nav izslēgti gadījumi, kad viens laulātais, piem., atsavina kādu naudā novērtējamu tiesību par labu trešajai personai, kura maldīgi uzskata, ka atsavinātājs ir tiesīgā persona, lai gan patiesībā attiecīgā tiesība ietilpst

⁴⁴⁵ Sal.: Гасманъ А., Нолькенъ А. (Сост.) Положения о преобразовании судебной части и крестьянскихъ присутственныхъ местъ въ Прибалтийскихъ губернияхъ и Правила о приведении означенныхъ положений въ действие (съ изложениемъ соображений, на коихъ они основаны). Изд.2. С.-Петербургъ: Типография Правительствующаго Сената, 1890, с.330.

⁴⁴⁶ Sk. arī: Balodis K. Sicherungsbereignung im deutsch-lettischen Rechtsvergleich. Rīga: Latvijas Universitāte, 2001, S.237.

⁴⁴⁷ Sal.: Rey, N 276 ff.

laulāto kopīgajā mantā vai pieder otram laulātajam atsevišķi, un otrs laulātais nav devis savu piekrišanu šādai atsavināšanai.

Šajā ziņā, ņemot vērā uzticības aizsardzības principu un nepieciešamību nodrošināt privāttiesiskās apgrozības stabilitāti, CL 90.p.3.d. ir ietverta norma, kas regulē *laulāto kustamās mantas labticīgu iegūšanu*. Atbilstoši šai normai tiek aizsargāts labticīgs ieguvējs, kurš ar tiesisku darījumu, ko noslēdzis viens laulātais bez otra laulātā piekrišanas, ir ieguvis 1) tādu kustamai mantai pieskaitāmu tiesību (sk. CL 846.p.1., 2.d., sk. arī iepriekš: III, A, 2, a), kas ietilpst laulāto kopīgajā mantā vai pieder otram laulātajam atsevišķi, vai arī ir ieguvis 2) lietu tiesību, kas ierobežo tādu kustamai mantai pieskaitāmu tiesību, kas ietilpst laulāto kopīgajā mantā vai pieder otram laulātajam atsevišķi (līdzīgi kā saskaņā ar CL 1065.p. tiek aizsargāts īpašuma tiesības labticīgs ieguvējs, kurš kustamu lietu ar tiesisku darījumu ir ieguvis no īpašnieka „uzticības personas”, sk. arī CL 1531.p., sal. KCL 401.p.).⁴⁴⁸ Tā kā CL 90.p.3.d. ir runa par viena laulātā „rīcību ar kustamo mantu”, šī norma attiecas ne tikai, piem., uz īpašuma tiesības, rokas ķīlas tiesības (sal. CL 1343.p.) un komercķīlas tiesības (sal. Komerķīlas likuma⁴⁴⁹ 26.p.1.d.) labticīgu iegūšanu, bet arī uz kustamai mantai pieskaitāmu cita veida naudā novērtējamu tiesību labticīgu iegūšanu (piem., uz t.s. „rūpnieciskā īpašuma” tiesību un no akcijām vai SIA kapitāla daļām izrietošo līdzdalības tiesību labticīgu iegūšanu).

1. Otra laulātā piekrišanas prezumpcija

Atbilstoši CL 90.p.3.d. „trešo personu interesēs pieņemams, ka rīcībai ar kustamo mantu šāda [t.i., otra laulātā – *aut. piez.*] piekrišana bijusi, izņemot gadījumus, kad trešās personas zināja vai tām vajadzēja zināt, ka piekrišanas nav bijis vai ka manta, ar kuru viens laulātais rīkojies, ir tāda, kas acīmredzami pieder otram laulātajam”. Proti, visos pārējos gadījumos *par labu labticīgām trešajām personām tiek prezumēts*, ka otrs laulātais ir devis savu piekrišanu pirmā laulātā rīcībai ar laulāto kustamo mantu.⁴⁵⁰ Šādos gadījumos, pastāvot visiem labticīgas iegūšanas priekšnoteikumiem, labticīga trešā persona (labticīgs ieguvējs) iegūst tādu tiesisko statusu, kādu tā iegūtu, ja laulātais būtu tiesīgs rīkoties ar attiecīgo kustamai mantai pieskaitāmo tiesību, resp., ja viņš būtu saņēmis otra laulātā piekrišanu rīcībai

⁴⁴⁸ Sal.: *von Schilling*, S.200.

⁴⁴⁹ Komerķīlas likums: LR likums. 21.10.1998. Latvijas Vēstnesis, 11.11.1998., Nr.337/338 (1398/1399).

⁴⁵⁰ Sal.: *Кронъ М.* Имущественные отношения супругов и их регистрация по новому Гражданскому Уложению // *Законъ и Судъ*, 1937, No 9, c.3782; *Frīdenberga*, 16.lpp.; sk. arī: *Vēbers J.* Latvijas PSR ģimenes tiesības. Rīga: Zvaigzne, 1984, 53.lpp.

ar laulāto kopīgo mantu vai arī otra laulātā atļauju (rīcības varas piešķirumu) rīcībai ar otram laulātajam atsevišķi piederošo mantu.⁴⁵¹

Ja viens laulātais ar tiesisku darījumu un bez otra laulātā piekrišanas par labu *labticīgai trešajai personai* ir, piem., atsavinājis tādu kustamās mantas objektu (ķermenisku lietu), kas pieder otram laulātajam atsevišķi vai abiem laulātajiem kopīgi, un ir iestājušies visi pārējie labticīgas iegūšanas priekšnoteikumi, otrs laulātais nevar atprasīt šo objektu (vai tā vērtības atlīdzību) no labticīgā ieguvēja ar īpašuma prasību (sk. CL 1044.p.) vai prasījumu par netaisni iedzīvotā atdošanu (sk. CL 2389.p.). Otram laulātajam ir vienīgi personisks (saistībtiesisks) prasījums pret pirmo laulāto (kas izriet no neatļautas darbības vai netaisnas iedzīvošanās) par prettiesīgi atsavinātā mantas objekta vērtības vai otram laulātajam pienākošās daļas (ja tas ir bijis laulāto kopīgās mantas objekts) vērtības atlīdzību naudā (sal. CL 1065.p.).⁴⁵² Turpretī tad, ja *trešā persona (ieguvējs) ir ļauticīga*, viņas un pirmā laulātā starpā noslēgtais darījums, ar ko bez otra laulātā piekrišanas atsavināts otram laulātajam atsevišķi vai abiem laulātajiem kopīgi piederošas kustamās mantas objekts, *nav spēkā* (tas izriet no CL 90.p.2. un 3.d. jēgas). Šādā gadījumā otrs laulātais ir tiesīgs atprasīt no ļauticīgās trešās personas (piem., ar īpašuma prasību vai prasījumu par netaisni iedzīvotā atdošanu) prettiesīgi atsavināto mantas objektu vai prasīt tā vērtības (resp., otram laulātajam pienākošās daļas vērtības) atlīdzību naudā.

Jāņem vērā, ka CL 90.p.3.d. attiecas gan uz laulāto kopīgo kustamo mantu, gan arī uz otram laulātajam atsevišķi piederošo kustamo mantu (tas izriet no CL 90.p.3.d. pēdējā palīgteik.).⁴⁵³ Turklāt nav nozīmes apstāklim, vai attiecīgā manta faktiski ir bijusi nodota tā laulātā pārvaldībā, kurš rīkojies bez otra laulātā piekrišanas.⁴⁵⁴ Atšķirībā no CL 1065.p.,

⁴⁵¹ Līdzīgas tiesiskās sekas izriet arī no CL 1065.p. noteikumiem. Pastāvot visiem labticīgas iegūšanas priekšnoteikumiem, labticīgā trešā persona (labticīgais ieguvējs) iegūst īpašuma tiesību uz atsavināto kustamo lietu no šīs lietas īpašnieka „uzticības personas” (atsavinātāja), t.i., tādu tiesisko statusu, kādu labticīgā trešā persona iegūtu, ja atsavinātājs pats būtu īpašnieks vai arī viņam (piem., kā komisionāram) būtu piešķirta tiesība atsavināt minēto lietu par labu trešajām personām, sk.: *Erdmann*, II, S.194; *von Lutzau H.* Studien und Kritiken zum Ostseeprovinziellen Privatrecht. Bd.I. Riga: Verlag von Jonck und Poliewsky, 1908, S.237; *Буковский*, I, c.392; *Konradi F., Valters A.* (Sast.) Civillikumi ar paskaidrojumiem. Otrā grāmata. Lietu tiesības. Rīga: Grāmatrūpnieks, 1935, 188.lpp.; *Zwingmann O.* Lehrbuch des Handelsrechts. Riga: Verlag der AG „Ernst Plates”, 1939, S.353; *Grūtups/Kalniņš*, 245.lpp.; *Rozenfelds J.* Lietu tiesības. 3.izd. Rīga: Zvaigzne ABC, 2004, 147.lpp.

⁴⁵² Sal.: *von Schilling*, S.200.

⁴⁵³ Atbilstoši CL 90.p. 2. un 3.d. „sistēmiskajam kopsakaram” varētu secināt, ka CL 90.p.3.d. attiecas vienīgi uz laulāto kopīgo mantu. Taču šāds secinājums nonāktu tiešā pretrunā ar CL 90.p.3.d. vārdisko izpratni un jēgu, jo viens no apstākļiem, kas izslēdz trešās personas labticību, ir „mantas acīmredzama piederība” otram laulātajam. Līdz ar to gadījumā, kad viena laulātā rīcība (bez otra laulātā piekrišanas) attiecas uz tādu kustamai mantai pieskaitāmu tiesību, kas atsevišķi pieder otram laulātajam, taču nav atzīstama par „acīmredzami piederošu” pēdējam, saskaņā ar CL 90.p.3.d. noteikumiem tiek aizsargāts arī šādas tiesības labticīgs ieguvējs.

⁴⁵⁴ Jāatzīmē, ka pirms grozījumu izdarīšanas CL 90.p., kas atbilstoši 2002.gada 12.decembra likumam „Grozījumi Civillikumā” tika papildināts ar jaunu 3.d., CL 90.p.3.d. noteikumiem analogiska norma bija ietverta CL 94.p.4.d. (kas šobrīd ir izslēgta no likuma). CL 94.p.4.d. (1993.g.red.), ar ko tika prezumēta otra laulātā piekrišana pirmā laulātā rīcībai ar laulāto mantu, attiecās vienīgi uz to mantu, kura bija nodota pirmā laulātā pārvaldībā.

saskaņā ar ko trešā persona var labticīgi iegūt īpašuma tiesību uz kustamu lietu vienīgi no šīs lietas īpašnieka „uzticības personas” (t.i., no tādas personas, kurai īpašnieks kustamu lietu labprātīgi uzticējies, nododot to patapinājumā, glabājumā, ķīlā vai kā citādi),⁴⁵⁵ CL 90.p.3.d. nav prasīts, lai otrs laulātais ar nepārprotamu rīcību būtu uzticējies attiecīgo kustamo mantu pirmajam laulātajam (piem., nododot to viņa pārvaldībā), jo laulība kā laulāto visaptveroša „dzīves kopība” pati par sevi ir balstīta uz laulāto savstarpēju uzticību (sk. CL 84.p.).

2. Labticīgas iegūšanas priekšnoteikumi

Lai iestātos CL 90.p.3.d. paredzētās tiesiskās sekas (t.i., kustamas mantas labticīga iegūšana), jāpastāv šādiem *labticīgas iegūšanas priekšnoteikumiem*.

a) Iegūšana uz tiesiska darījuma pamata. Tā kā CL 90.p.3.d. ir runa par viena laulātā „rīcību ar kustamo mantu”, starp laulāto un trešo personu jābūt noslēgtam *tiesiskam darījumam* (līgumam), kas vērsts uz kustamai mantai pieskaitāmas tiesības (sk. CL 846.p.1., 2.d.) atsavināšanu par labu trešajai personai vai uz šādas tiesības ierobežošanu ar trešajai personai par labu nodibinātu lietu tiesību. Šādam darījumam – neņemot vērā to apstākli, ka ar valdījumu vai reģistra ierakstu leģitimētais laulātais nav saņēmis otra laulātā piekrišanu, –

⁴⁵⁵ CL 1065.p. izpratnē (t.sk. arī CL 1343.p. un Komerckīlas likuma 26.p.1.d. izpratnē) ar kustamas lietas „labprātīgu uzticēšanu” citai personai saprotama ne tikai tās nodošana patapinājumā, glabājumā vai ķīlā (likumā ietverts piemērveida uzskaitījums), bet vispār šīs lietas apzināta un labprātīgā nodošana citas personas valdījumā, resp., turējumā „kā citādi” (šāda nodošana parasti pamatojas uz lietas īpašnieka nodomu vēlāk saņemt lietu atpakaļ no „uzticības personas”). Tāpēc ar kustamas lietas labprātīgu uzticēšanu jāsaprot arī šīs lietas nodošana citas personas valdījumā (turējumā), piem., uz līgumiski nodibinātas lietojuma tiesības (sk. CL 1190., 1231.p.3.pk.), pilnvarojuma līguma (sk. CL 2289.p.) vai komisijas līguma (sk. CL 2321.p.) pamata. Tāpat ar šādu uzticēšanu jāsaprot, piem., kustamas lietas nodošana pircēja valdījumā uz tāda nomaksas pirkuma līguma pamata, kurā nolīgta pārdevēja īpašuma tiesības aizturēšana (paturēšana), kamēr nav galīgi samaksāta visa pirkuma maksa (sk. CL 2069.p.), sal.: *Rey*, N 1764, 1782 ff; *Leja L.* Par labticīgā ieguvēja aizsardzību, prettiesiski atsavinot līzinga objektu // *JV*, 2004, Nr.5, 12., 13.lpp. Izņēmums no CL 1065.p. paredzētā kustamas lietas atprasīšanas ierobežojuma ir noteikts CL 1066.p., kas attiecas uz gadījumiem, kad īpašnieks kustamu lietu nodevis citas personas valdījumā (turējumā) uz uzņēmuma līguma (sk. CL 2212.p.) vai pārvaldījuma līguma (sk. CL 2230.p.) pamata.

Strīdīgs ir jautājums par to, vai ar „labprātīgu uzticēšanu” CL 1065.p. izpratnē saprotama arī kustamas lietas iznomāšana (izīrēšana) citai personai (sk.: *Grūtups/Kalniņš*, 244., 245.lpp.) un jo īpaši – tās nodošana citas personas valdījumā (turējumā) uz līzinga līguma pamata. Atbilstoši vienam viedoklim CL 1065.p. izpratnē kustamas lietas nodošanai citas personas valdījumā (turējumā) jābūt pamatotai ar „īpašu uzticību”, kas parasti neesot raksturīga nomas (īres) līguma (un līdz ar to – arī līzinga līguma) attiecībām (sk.: *von Bunge F.G.* Das liv- und esthländische Privatrecht. Erster Theil. 2.Aufl. Reval: Verlag von Franz Kluge, 1847, S.288; *Буковский*, I, c.392; *Leja L.* Par labticīgā ieguvēja aizsardzību, prettiesiski atsavinot līzinga objektu // *JV*, 2004, Nr.5, 12., 13.lpp. Nr.6, 7.lpp.). Atbilstoši citam – tiesu praksē izteiktam – viedoklim no CL 1065.p. jēgas neizriet, ka lietas nodošanai citas personas valdījumā (turējumā) jābūt pamatotai ar kādu īpašu uzticību. Tāpēc ar „labprātīgu uzticēšanu” CL 1065.p. izpratnē cita starpā jāsaprot kustamas lietas nodošana citas personas valdījumā (turējumā) uz nomas vai īres līguma pamata (sk. CL 2112.p.), un līdz ar to – arī uz līzinga līguma pamata (sk. KCL 463.p.), sk.: *Senāta CKD spried. Nr.1938/85*, 14.sēj., 5584., 5585.lpp.; sal.: *Буковский*, I, c.395; *Нолькенъ А.* (Сост.) Сводъ гражданскихъ узаконений губерний Прибалтийскихъ (съ разъяснениями Правительствующаго Сената). Изд.2. Петроградъ: Издание Юридическаго книжнаго склада „Право”, 1915, c.199.

jābūt spēkā esošam,⁴⁵⁶ turklāt nav nozīmes tam, vai šis darījums ir atlīdzības vai bezatlīdzības darījums.⁴⁵⁷ Bez tam šādam darījumam jāizpaužas kā t.s. „*apgrozības darījumam*”,⁴⁵⁸ jo labticīgai iegūšanai jābalstās uz mantisku labumu apgrozību īstā (saimnieciskā) nozīmē (sk. tālāk: IX, D, 4, b).

Ja attiecīgās tiesības iegūšanai bez apņemšanās darījuma ir nepieciešams atsevišķs rīcības darījums, laulātā un trešās personas starpā jābūt notikušam arī šādam darījumam (tā, piem., lai labticīgam ieguvējam pārietu īpašuma tiesība uz kustamu lietu, bez atsavinājuma līguma kā apņemšanās darījuma pēc vispārīgā principa ir nepieciešama arī lietas nodošana ieguvējam kā rīcības darījums, sk. CL 987.p.).⁴⁵⁹ Tā kā kustamas mantas reģistrācijai parasti ir deklaratīvs (informējošs) spēks, trešās personas iegūtās tiesības reģistrācija pēc vispārīgā principa nav obligāts priekšnoteikums tās labticīgai iegūšanai. Izņēmuma kārtā šāda reģistrācija ir nepieciešama, piem., īpašuma vai citas lietu tiesības labticīgai iegūšanai uz kuģi, jo šai reģistrācijai ir konstitutīvs jeb tiesību nodibinošs spēks (sk. Jūras kodeksa 15.p.3.d., sk. arī iepriekš: VIII, C, 3). Tāpat šāda reģistrācija ir nepieciešama, piem., komercķīlas tiesības labticīgai iegūšanai, jo šī lietu tiesība tiek nodibināta ar brīdi, kad tā ir reģistrēta komercķīlu reģistrā (sk. Komerckķīlas likuma 2.p.1.d., 9.p.1., 2.d., 26.p.1.d.).

b) Ieguvēja labticība. Trešajai personai (ieguvējam) jābūt *labticīgai*, jo šīs personas ļaunticība ir šķērslis kustamas mantas labticīgai iegūšanai (sk. CL 90.p.3.d. beigās). Privāttiesībās ar „labticību” vispārīgi tiek saprasta *tiesisku trūkumu atvainojama nezināšana* (sal. CL 1013.p.1.d.).⁴⁶⁰ Turklāt labticību var definēt arī pozitīvi, t.i., kā personas atvainojami

⁴⁵⁶ Ar ieguvēja labticību tiek „atvietots” jeb „izdziedināts” laulātā rīcības varas trūkums, bet nevis citi iespējamie viņu starpā noslēgtā darījuma „iekšējie trūkumi”, piem., laulātā rīcībnespēja, darījuma neatbilstība likumam vai labiem tikumiem, līdzēju svarīga maldība, sal.: *Rey*, N 1764, 1769.

⁴⁵⁷ Sal.: *von Lutzau H.* Studien und Kritiken zum Ostseeprovinziellen Privatrecht. Bd.I. Riga: Verlag von Jonck und Poliewsky, 1908, S.198; *Konradi F., Valters A.* (Sast.) Civillikumi ar paskaidrojumiem. Otrā grāmata. Lietu tiesības. Rīga: Grāmatrūpnieks, 1935, 187.lpp.

⁴⁵⁸ Sal.: *Vieweg K., Werner A.* Sachenrecht. 2.Aufl. Köln, Berlin, Bonn, München: Carl Heymanns Verlag, 2005, § 5, Rn.8 ff.

⁴⁵⁹ Sal.: *Konradi F., Valters A.* (Sast.) Civillikumi ar paskaidrojumiem. Otrā grāmata. Lietu tiesības. Rīga: Grāmatrūpnieks, 1935, 187.lpp.; *Rey*, N 1764 ff.

⁴⁶⁰ Sk.: *Berent B.* Die Einleitung // Lettlands Zivilgesetzbuch vom 28.Januar 1937 in Einzeldarstellungen. Bd.1. Einleitung – Familienrecht – Erbrecht. Riga: Verlag der AG „Ernst Plates”, 1938, S.39; *Balodis K.* Labas ticības princips mūsdienu Latvijas civiltiesībās // *LT*, 2002, Nr.9, 281.lpp.; *Balodis*, 138.lpp.; *Leja L.* Par labticīgā ieguvēja aizsardzību, prettiesiski atsavinot līzina objektu // *JV*, 2004, Nr.5, 12.lpp., kuri jēdzienu „labticība” definē kā „tiesisku trūkumu nezināšanu bez vainas”. Līdzīgi jēdziens „labticība” tiek definēts Šveices tiesībās: „*Guter Glaube ist das Fehlen des Unrechtsbewusstseins trotz eines Rechtsmangels*”, sk.: *Riemer H.M.* Die Einleitungsartikel des Schweizerischen Zivilgesetzbuches (Art.1–10 ZGB). Eine Einführung. 2.Aufl. Bern: Stämpfli Verlag AG, 2003, § 6 N 3 ff; *Hausheer H., Jaun M.* Die Einleitungsartikel des ZGB (Art.1–10 ZGB). Bern: Stämpfli Verlag AG, 2003, Art.3 N 22; *Rey*, N 1773.

maldīgu subjektīvu pārliecību par objektīvi neesošu tiesiski nozīmīgu apstākļu pastāvēšanu (sal. CL 910.p.).⁴⁶¹

Saskaņā ar CL 90.p.3.d. noteikumiem trešo personu interesēs tiek prezumēta otra laulātā piekrišana rīcībai ar laulāto kustamo mantu – gan ar laulāto kopīgo mantu, gan ar otram laulātajam atsevišķi piederošo mantu. Tāpēc, lai notiktu šādas mantas labticīga iegūšana, ieguvējam jābūt labticīgam vismaz attiecībā uz pirmā laulātā (objektīvi neesošo) *tiesību rīkoties ar attiecīgo kustamo mantu*, kas izriet no prezumētās otra laulātā piekrišanas šādai rīcībai. Citiem vārdiem, ieguvēja labticība CL 90.p.3.d. izpratnē var attiekties ne tikai uz attiecīgās kustamās mantas *atsevišķu piederību* pirmajam laulātajam, bet arī uz šī laulātā *tiesību rīkoties* ar attiecīgo kustamo mantu.⁴⁶² No labticības turpināšanās viedokļa ieguvējam jābūt labticīgam *attiecīgās mantas iegūšanas brīdī* (piem., brīdī, kad uz atsavinājuma līguma vai rokas ķīlas līguma pamata viņam tiek nodota atsavinātā vai ieķīlātā kustamā lieta). Ja vēlāk ieguvējs uzzina par to, ka laulātais nav bijis tiesīgs rīkoties ar attiecīgo kustamo mantu, viņš nezaudē labticīgā ieguvēja statusu.⁴⁶³

Trešās personas „nezināšanai”, resp., „maldīgajai pārliecībai” jābūt *atvainojamai*, kā rezultātā šīs personas viegla neuzmanība izslēdz viņas labticību. Līdz ar to par ļaunticīgu, pirmkārt, ir atzīstama tāda trešā persona, kura *pozitīvi zina*, ka laulātais nav tiesīgs bez otra laulātā piekrišanas rīkoties ar attiecīgo kustamo mantu (piem., tāpēc, ka attiecīgā manta acīmredzami pieder otram laulātajam). Otrkārt, par ļaunticīgu ir uzskatāma arī tāda trešā persona, kurai konkrētā gadījuma apstākļos bija *pietiekams iemesls šaubīties* par pirmā laulātā rīcības tiesību, vai arī kurai, ievērojot tādu uzmanību un rūpību, kādu konkrētā gadījuma apstākļos būtu taisnīgi no viņas prasīt, *vajadzēja zināt*, ka šis laulātais nav tiesīgs rīkoties ar

⁴⁶¹ Sal.: *Невзоровъ А. С.* Краткое изложение Курса местного права Прибалтийскихъ губерний. Часть I. Изд.2. Юрьевъ: Типография К.Маггисена, 1909, с.75; *Krons M.* Civillikuma pirmais pants // TMV, 1937, Nr.2, 291.lpp.; *Vīnzarājs N.* Civiltiesību problēmas. Rīga: Erlena Kalniņa un Viktora Tihonova izdevums, 2000, 86., 87.lpp.; *Leja L.* Par labticīgā ieguvēja aizsardzību, prettiesiski atsavinot līzinga objektu // JV, 2004, Nr.5, 12.lpp.; *Hausheer H., Jaun M.* Die Einleitungsartikel des ZGB (Art.1–10 ZGB). Bern: Stämpfli Verlag AG, 2003, Art.3 N 22; *Rey*, N 1773.

⁴⁶² Jautājumā par CL 1065.p. regulētās labticības priekšmetu sk.: *Balodis K.* Sicherungsbereignung im deutsch-lettischen Rechtsvergleich. Rīga: Latvijas Universitāte, 2001, S.234, 235; *Balodis K.* Ieteicamais komercdarījumu regulējums Komerclikumā // LT, 2004, Nr.2, 36.lpp., kurš uzskata, ka atbilstoši CL 1065.p. noteikumiem trešās personas labticība var attiekties ne tikai uz atsavinātāja īpašuma tiesību, bet arī uz viņa tiesību rīkoties ar lietu; sk. citādi: *Vīnzarājs N.* Civiltiesību problēmas. Rīga: Erlena Kalniņa un Viktora Tihonova izdevums, 2000, 86., 87.lpp., un *Zwingmann O.* Lehrbuch des Handelsrechts. Rīga: Verlag der AG „Ernst Plates”, 1939, S.352, 353, kuri uzskata, ka atbilstoši CL 1065.p. noteikumiem ieguvēja labticības priekšmets var būt vienīgi atsavinātāja īpašuma tiesība. Jāatzīmē, ka atbilstoši KCL 401.p.1.d. noteikumiem ieguvēja labticības priekšmets ir atsavinātāja (komersanta) tiesība rīkoties ar viņam nepiederošu kustamo lietu, sk.: *Balodis K.* Jaunais komercdarījumu regulējums un tā piemērošana // JV, 2009, Nr.21, 7.lpp.

⁴⁶³ Sal.: *Balodis K.* Sicherungsbereignung im deutsch-lettischen Rechtsvergleich. Rīga: Latvijas Universitāte, 2001, S.234; *Rozenfelds J.* Lietu tiesības. 3.izd. Rīga: Zvaigzne ABC, 2004, 48.lpp.; *Leja L.* Par labticīgā ieguvēja aizsardzību, prettiesiski atsavinot līzinga objektu // JV, 2004, Nr.5, 12.lpp.; sk. citādi: *von Lutzau H.* Studien und Kritiken zum Ostseeprovinziellen Privatrecht. Bd.I. Rīga: Verlag von Jonck und Poliewsky, 1908, S.216; *Konradi F., Valters A.* (Sast.) Civillikumi ar paskaidrojumiem. Otrā grāmata. Lietu tiesības. Rīga: Grāmatrūpnieks, 1935, 188.lpp.; *Grūtups/Kalniņš*, 245.lpp.

attiecīgo kustamo mantu bez otra laulātā piekrišanas (sk. CL 90.p.3.d. beigas, sal. CL 910., 1013.p.).⁴⁶⁴ Turklāt gadījumā, kad laulātais ir rīkojies ar laulāto kopīgajā mantā ietilpstošu tiesību, saskaņā ar CL 90.p.3.d. ir nepieciešams, lai ļaunticīgā trešā persona zinātu vai atbilstoši apstākļiem varētu pieņemt ne tikai to, ka otram līdzējam, kurš rīkojas ar kustamo mantu, ir laulātais (piem., laulības gredzena nēsāšana ir pamats faktiskam pieņemumam, ka persona ir stājusies laulībā), bet arī to, ka šis līdzējs kopā ar savu laulāto savulaik ir ieguvis attiecīgo kustamo mantu atbilstoši kādam no CL 89.p.2.d. paredzētajiem līdzdalības veidiem.

Jāņem vērā, ka no CL 90.p.3.d. neizriet trešo personu vispārējs pienākums rūpīgi pārliicināties par to, vai laulātais ir saņēmis otra laulātā piekrišanu rīcībai ar attiecīgo kustamo mantu, un vēl jo vairāk – pienākums pārliicināties par to, vai šim laulātajam attiecīgā manta pieder atsevišķi (un nevis kopīgi ar otru laulāto). Pirmkārt, atbilstoši uzticības aizsardzības principam labticīgas trešās personas ir tiesīgas paļauties uz šī laulātā formālo leģitimāciju, kas izriet no attiecīgā publicitātes līdzekļa (t.i., no kustamas lietas valdījuma vai publiskā reģistra ierakstiem). Otrkārt, atbilstoši CL 90.p.3.d. paredzētajai otra laulātā piekrišanas prezumpcijai labticīgas trešās personas ir tiesīgas paļauties uz to, ka otrs laulātais ir devis savu piekrišanu pirmā laulātā rīcībai ar attiecīgo mantu, kas „faktiski pieder” abiem laulātajiem kopīgi vai otram laulātajam atsevišķi. Treškārt, CL 90.p.3.d. regulē laulāto kustamās mantas labticīgu iegūšanu un šīs normas mērķis ir aizsargāt tikai un vienīgi šādas mantas labticīgu ieguvēju. Tāpēc CL 90.p.3.d. noteikumi aizsargā arī tādu labticīgu ieguvēju, kurš nav zinājis un konkrētā gadījuma apstākļos arī nav varējis zināt faktu, ka otrs līdzējs ir stājies laulībā, kā arī faktu, ka manta, ar ko rīkojas otrs līdzējs, ir laulāto kopīgā manta vai šī līdzēja laulātajam atsevišķi piederošā manta. Turklāt CL 90.p.3.d. paredzētie labticīgas iegūšanas priekšnoteikumi – salīdzinājumā, piem., ar CL 1065.p. paredzētajiem priekšnoteikumiem – ieguvējam ir labvēlīgāki. Atbilstoši CL 1065.p. trešā persona var labticīgi iegūt īpašuma tiesību uz kustamu lietu vienīgi no tāda atsavinātāja (neīpašnieka), kuram īpašnieks šo lietu ir labprātīgi uzticējis, nododot to patapinājumā, glabājumā, ķīlā vai kā citādi. Turpretī CL 90.p.3.d. nav prasīts, lai otrs laulātais ar nepārprotamu rīcību būtu uzticējis attiecīgo kustamo mantu pirmajam laulātajam (piem., nododot to viņa pārvaldībā), jo laulība kā laulāto visaptveroša „dzīves kopība” pati par sevi ir balstīta uz laulāto savstarpēju uzticību (sk. CL 84.p.).

Vienīgi pastāvot tādiem apstākļiem, kas jebkurai „godīgai trešajai personai” radītu pamatotas aizdomas par laulātā rīcības tiesības esamību, trešajai personai (ieguvējam) ir pienākums, izrādot nepieciešamo rūpību, noskaidrot, vai laulātais faktiski ir saņēmis otra

⁴⁶⁴ Sal.: *Grūtups/Kalniņš*, 84., 91., 234.lpp.; *Balodis K.* Sicherungsübereignung im deutsch-lettischen Rechtsvergleich. Rīga: Latvijas Universitāte, 2001, S.235.

laulātā piekrišanu rīcībai ar attiecīgo mantu.⁴⁶⁵ Šajā ziņā juridiska nozīme ir tādiem īpašiem (pamatotas aizdomas radošiem) apstākļiem, kas saistīti ar darījuma priekšmetu, darījuma noslēgšanas veidu un vietu, kā arī ar otra līdzēja personību. Turklāt viens no šiem apstākļiem ir tiešā veidā paredzēts CL 90.p.3.d. Proti, trešajai personai jānoskaidro, vai otrs laulātais faktiski ir devis savu piekrišanu pirmā laulātā rīcībai ar tādu kustamo mantu, kas „acīmredzami pieder otram laulātajam”. Par šādas mantas objektiem, piem., ir uzskatāmi personīgai lietošanai paredzēti priekšmeti, kas pēc dzimuma acīmredzami pieder otram laulātajam (piem., apģērbs, rotaslietas),⁴⁶⁶ vai, piem., transportlīdzeklis, kura reģistrācijas apliecībā kā īpašnieks norādīts otrs laulātais (sk. Ceļu satiksmes likuma 13.p.1.d.).⁴⁶⁷ Tāpat par mantu, kas acīmredzami pieder otram laulātajam, uzskatāmas, piem., tādas tiesības, kas kustamās mantas publiskos reģistros reģistrētas uz otra laulātā vārda. Bez tam trešajai personai jābūt īpaši uzmanīgai, piem., iegādājoties vērtīgu kustamu lietu, kas bez saprotama iemesla tiek piedāvāta par ārkārtīgi zemu cenu (turklāt tādā vietā, kur šāda tirdzniecība parasti nenotiek), vai, piem., iegādājoties kustamu lietu pēc sludinājuma laikrakstā vai no nepazīstama „preču izplatītāja” („pauninieka”).⁴⁶⁸ Ja trešā persona neveic saprātīgas darbības, lai pārliecinātos par laulātā tiesību rīkoties ar attiecīgo mantu (resp., par otra laulātā piekrišanas esamību) gadījumā, kad atbilstoši apstākļiem viņai objektīvi ir bijis šāds pienākums, labticīga iegūšana ir izslēgta.

c) Labticības prezumpcija un tās atspēkošana. Trešās personas kā ieguvēja labticība tiek prezumēta (sal. CL 918.p., 1031.p.1.d.).⁴⁶⁹ Tāpēc strīda gadījumā otram laulātajam, kurš prasības kārtībā apstrīd pirmā laulātā rīcības tiesiskumu un tiesību pāreju trešajai personai, ir *pienākums pierādīt pretējo*, t.i., *trešās personas ļaunticību* (sk. CPL 96.p.4.d.2.teik., 93.p.1.d.). „Kamēr nav pierādīts pretējais” (sk. CL 918.p., 1031.p.1.d.), trešā persona uzskatāma par labticīgu ieguvēju.

Lai atspēkotu labticības prezumpciju, nepietiek ar to vien, ka otrs laulātais ir apšaubījis šo pieņēmumu ar pretējiem pierādījumiem, tādējādi radot vienīgi šaubas par trešās

⁴⁶⁵ Sal.: *Balodis K.* Sicherungsubereignung im deutsch-lettischen Rechtsvergleich. Rīga: Latvijas Universitāte, 2001, S.235, 236; *Rey*, N 1776; *Vieweg K., Werner A.* Sachenrecht. 2.Aufl. Köln, Berlin, Bonn, München: Carl Heymanns Verlag, 2005, § 5, Rn.24.

⁴⁶⁶ Sk. arī: *Pačikovska*, Nr.37.

⁴⁶⁷ Ja transportlīdzeklis ir laulāto kopīgās mantas objekts, laulātajam, uz kura vārda transportlīdzeklis reģistrēts, tā atsavināšanas gadījumā rakstiski jāapliecina, ka otram laulātajam nav pretenziju pret transportlīdzekļa atsavināšanu (sk. Ceļu satiksmes likuma 11.p.2.d.). Trešā persona, kura saņem šādu apliecinājumu no ārēji uzticama atsavinātāja, var paļauties, ka atsavinātājs ir tiesīgs rīkoties ar transportlīdzekli, un trešajai personai nav pienākuma pieprasīt, lai atsavinātājs vēl kā papildus pierāda sava apliecinājuma patiesumu, sal.: *Rey*, N 1777.

⁴⁶⁸ Sal.: *Jauernig/Jauernig*, § 932, Rn.17; *Prütting*, Rn.426; *Rey*, N 1776 ff; *Binder M.* Sachenrecht. Theorie und systematisch aufbereitete OGH-Fälle. Wien: Verlag Österreich GmbH, 2003, Rn.6/31.

⁴⁶⁹ Sk.: *Erdmann*, II, S.193; *Буковский*, I, c.391; *Blaese, Mende*, S.116; sal.: *Rey*, N 1772; *Hk-BGB/Eckert*, § 932, Rn.10.

personas (ieguvēja) ļaunticību (šādas šaubas ir iztulkojamas par labu trešajai personai). Tāpēc, lai „apgāztu” minēto prezumpciju, *pietiekami pārlicināši jābūt pierādītiem* tādiem faktiem, kas tiešā veidā liecina par trešās personas ļaunticību,⁴⁷⁰ piem., par to, ka konkrētā gadījuma apstākļos, ņemot vērā darījuma priekšmeta raksturu, darījuma noslēgšanas veidu un trešajai personai zināmus faktus par laulāto savstarpējām attiecībām, trešā persona nav izrādījusi nepieciešamo rūpību, lai pārlicinātos, vai tiešām otrs laulātais ir devis savu piekrišanu pirmā laulātā rīcībai ar attiecīgo mantu, kas pieder abiem laulātajiem kopīgi vai otram laulātajam atsevišķi.

Ja otram laulātajam neizdodas *tiešā veidā* pierādīt *pretējo*, resp., tādus faktus, kas ir pietiekams pamats pārlicināšanai secinājumam par trešās personas (ieguvēja) ļaunticību, labticības prezumpcija netiek „apgāzta”. Tā rezultātā otra laulātā prasība pret trešo personu (labticīgo ieguvēju), piem., par strīdus mantas objekta atdošanu vai tās vērtības atlīdzināšanu naudā (ja nav citi pamati pirmā laulātā noslēgtā darījuma atzīšanai par spēkā neesošu) ir jānoraida.

D. Viena laulātā rīcība ar nekustamo mantu

Apspriežot viena laulātā rīcību ar laulības laikā iegūto nekustamo mantu jeb precīzāk – rīcību ar šādi nekustamai mantai pieskaitāmām tiesībām (sk. CL 846.p.1.d.), jāņem vērā, ka no juridiskā viedokļa laulāto kopīgajai nekustamai mantai parasti ir iespējams nodrošināt nepieciešamo publicitāti, nostiprinot zemesgrāmatā abu laulāto kopīpašuma vai citu viņiem kopīgi piederošu tiesību uz attiecīgo nekustamo lietu (sk. ZGL 49., 122.p.).

1. Zemesgrāmatas kā publicitātes līdzeklis

Publicitātes līdzeklis īpašuma un citām tiesībām uz nekustamu lietu, kā arī šādu tiesību nodrošinājumiem un aprobežojumiem (sk. ZGL 4.p., 44.p.2.d.) ir *zemesgrāmatas* (zemesgrāmatu ieraksti).⁴⁷¹ Tā kā lietu tiesības (atšķirībā, piem., no saistību tiesībām, kurām nav liettiesiska spēka) ir absolūtas tiesības, šo tiesību iegūšanai, pastāvēšanai, saturam (t.sk. aprobežojumiem) un to pārejai par labu citai personai (ieguvējam) jābūt piešķirtai

⁴⁷⁰ Sal.: *Jauernig/Jauernig*, § 932, Rn.5; *Hausheer H., Jaun M.* Die Einleitungsartikel des ZGB (Art.1–10 ZGB). Bern: Stämpfli Verlag AG, 2003, Art.3 N 38, Art.8 N 67 ff.

⁴⁷¹ Izņēmuma kārtā kā publicitātes līdzeklis īpašuma un citām lietu tiesībām uz dzīvokli, mākslinieka darbnīcu un nedzīvojamo telpu (resp., uz „dzīvokļa īpašumu”) līdz attiecīgās valsts vai pašvaldību dzīvojamās mājas privatizācijai kalpo *kadastra reģistrs* (Nekustamā īpašuma valsts kadastrs), jo šādā gadījumā lietu tiesību reģistrācija kadastra reģistrā *tiesisko sekū ziņā ir pielīdzināma* šo tiesību nostiprināšanai zemesgrāmatā, sk. lik. „Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju” 73.⁸p.1.d., 73.⁹p. (Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju: LR likums. 21.06.1995. Latvijas Vēstnesis, 11.07.1995., Nr.103 (386)), Nekustamā īpašuma valsts kadastra likuma 3.p., 6.p.1.d., 7.p.2.d.1.pk., sk. arī: *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-175/2002*, 214.–219.lpp.

nepieciešamai publicitātei, ko attiecībā uz nekustamām lietām principā nodrošina zemesgrāmatas. Tādā veidā zemesgrāmatas kalpo arī kā svarīgs līdzeklis privāttiesiskās apgrozības stabilitātes nodrošināšanai un labticīgu trešo personu aizsardzībai.⁴⁷²

a) Obligātā ieraksta princips. Zemesgrāmatu kā publicitātes līdzekļa nozīme privāttiesiskajā apgrozībā pirmām kārtām izpaužas tādējādi, ka tās lietu tiesības uz nekustamu lietu (īpašuma, servitūta, reālnastas, ķīlas un izpirkuma tiesības), kuru iegūšanas pamats ir *tiesisks darījums* (sk. CL 1477.p.1.d., 993.p.1.d., 1235.p., 1270.p.2.d., 1367.p., 1382.p.2.d.) un kuras pāriet ieguvējam t.s. *singulārās tiesību pēctecības* (jeb atsevišķās pēctecības) ceļā, ieguvējs iegūst vienīgi ar atbilstoša *nostiprinājuma izdarīšanas brīdi*. Minētais attiecas arī uz tiesiskā darījumā noteiktiem aizliegumiem atsavināt nekustamo lietu vai apgrūtināt to ar lietu tiesībām (sk. CL 1076., 1081., 1305.p.), uz testamentā vai mantojuma līgumā ieceltā pēcmantnieka mantojuma tiesību (sk. CL 488.p.), kā arī uz līgumisko mantojuma tiesību (sk. CL 643.p.). Bez tam minētais attiecas arī uz tām saistību tiesībām ar liettiesisku spēku jeb t.s. „reālobligācijām” („reālsaistību tiesībām”), kuru iegūšanas pamats ir tiesisks darījums un kuru nostiprināšanu zemesgrāmatā tiešā veidā pieļauj likums, t.i., uz atpakaļpirkuma un atpakaļpārdevuma tiesību (sk. CL 2057., 2059.p.), līgumisko pirmpirkuma tiesību (sk. CL 2063.p., lik. „Par dzīvokļa īpašumu”⁴⁷³ 9.p.2.d.) un nomas (īres) tiesību (sk. CL 2126., 2174.p.). Arī šādi aprobežojumi un tiesības iegūst liettiesisku (absolūtu) spēku pret trešajām personām vienīgi ar atbilstoša nostiprinājuma izdarīšanas brīdi, ko izdara „galīga” ieraksta – un nevis zemesgrāmatu atzīmes – veidā (sk. ZGL 16.p.2.-b,c,d pk., 17.p.1-a pk.). Saskaņā ar *obligātā ieraksta principu* visos minētajos gadījumos lietu tiesību (t.sk. citu tiesību un aprobežojumu) nostiprinājumam zemesgrāmatā ir *konstitutīvs jeb tiesību nodibinošs spēks*.⁴⁷⁴

Obligātā ieraksta principu vienkāršoti var raksturot arī šādi: ciktāl saskaņā ar likumu konkrētās lietu tiesības nodibināšanai (iegūšanai) nepieciešama tās nostiprināšana zemesgrāmatā, šī tiesība pastāv kā lietu tiesība tikai tad, ja tas izriet no zemesgrāmatas ierakstiem. Tāpat arī citas tiesības, kuru iegūšanas pamats ir tiesisks darījums un kuru nostiprināšanu zemesgrāmatā tiešā veidā pieļauj likums, kā arī tiesiskā darījumā noteikti

⁴⁷² Sk.: *Balodis*, 120.–123.lpp.; *Невзоровъ А. С.* Краткое изложение Курса местного права Прибалтийских губерний. Часть I. Изд.2. Юрьевъ: Типография К.Маттисена, 1909, с.77, 86; sal.: *Rey*, N 212 ff, 272 ff; *Larenz/Wolf*, § 15, Rn.2 ff.

⁴⁷³ Par dzīvokļa īpašumu: LR likums. 28.09.1995. Latvijas Vēstnesis, 12.10.1995., Nr.157 (440).

⁴⁷⁴ Sk.: *Баумаковъ А.А.* (Сост.) Практическое руководство для крепостныхъ отделений Прибалтийскаго края. Либава: Издание Лито-Типографии М.Петерсона, 1894, с.76, 77; *Jurkovska, Bukovskis*, 101., 102.lpp.; *Zwingmann O.* Die Vormerkung nach ausländischem und lettländischem Recht // *Rigasche Zeitschrift für Rechtswissenschaft [Rīgas Tiesību Zinātņu Žurnāls]* (Rīga, 1926-1939). 10.sēj. (1937/1939). Faksimilizdevums. Rīga: Latvijas Akadēmiskā bibliotēka, 2003, 2720., 2721., 2726.lpp.; *Grūtups/Kalniņš*, 177.lpp.; *Virko E.* Zemesgrāmatu pieejamība un ticamība // *JV*, 2008, Nr.15, 7., 8.lpp.; sal.: *Rey*, N 257 ff, 280 f, 308 ff, 1319 ff.

aizliegumi atsavināt nekustamo lietu vai apgrūtināt to ar lietu tiesībām iegūst liettiesisku (absolūtu) spēku pret trešajām personām tikai tad, ja tie ir nostiprināti zemesgrāmatā.

b) Relatīvā ieraksta princips. Izņēmuma kārtā īpašuma un citas lietu tiesības uz nekustamu lietu var rasties (pastāvēt) arī *uz likuma pamata* (sk. CL 1477.p.2.d.), t.i., neatkarīgi no to nostiprināšanas zemesgrāmatā. Tā, piem., uz likuma pamata lietu tiesības pāriet ieguvējam mantošanas ceļā (sk. CL 702., 1034.p.), noslēdzot laulības līgumu par laulāto mantas kopību (sk. CL 124.p.1.d.), komercsabiedrību apvienošanas vai sadalīšanas rezultātā (sk. KCL 350.p.2.d.),⁴⁷⁵ nekustamas lietas piespiedu atsavināšanas gadījumā (sk. lik. „Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām”⁴⁷⁶ 4., 12., 18.p.).⁴⁷⁷ Uz likuma pamata pastāv, piem., valsts īpašuma tiesības uz publiskajiem ūdeņiem (sk. CL 1104.p.), CL 394.p. regulētā pārdzīvojušā laulātā lietojuma tiesība uz mantojumu, kopīpašnieku likumiskā pirmpirkuma un izpirkuma tiesība (sk. CL 1382., 1073.p.1.d.), zemes gabala un uz tā esošās ēkas (būves) – kā patstāvīga īpašuma tiesības priekšmeta – īpašnieku savstarpējās likumiskās pirmpirkuma un izpirkuma tiesības (sk. lik. „Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937.gada Civillikuma ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un kārtību”⁴⁷⁸ 14.p.2.d.).

Atbilstoši *relatīvā ieraksta principam* uz likuma pamata radušās (pastāvošās) lietu tiesības var nostiprināt zemesgrāmatā pēc tiesīgās personas vēlēšanās (sk. ZGL 5.p., CL 993.p.2.d.), un pēc vispārīgā principa – uz šīs personas vienpusēja nostiprinājuma lūguma pamata (piem., uz tāda mantinieka nostiprinājuma lūguma pamata, kuru kā tiesīgo personu leģitimē mantojuma apliecība, sk. Notariāta likuma 284., 316.p.). Visos minētajos gadījumos lietu tiesību nostiprinājumam zemesgrāmatā ir vienīgi *deklaratīvs* jeb *informējošs spēks*, resp., šādos gadījumos zemesgrāmatu ieraksti tiek saskaņoti ar patieso liettiesisko stāvokli.⁴⁷⁹ Taču,

⁴⁷⁵ Kaut gan laulības līguma par laulāto mantas kopību noslēgšanas un komercsabiedrību apvienošanas vai sadalīšanas gadījumā ir runa par rīcību ar lietu tiesībām, slēdzot tiesisku darījumu (t.i., laulības līgumu, reorganizācijas līgumu), šo tiesību pāreja notiek uz likuma pamata, jo abos gadījumos – līdzīgi kā mantošanas gadījumā – ir runa par t.s. universālo tiesību pēctecību (jeb koppelctecību), uz ko obligātā ieraksta princips neattiecas (izņēmums no CL 1477.p.1.d. noteikumiem), sal. attiecībā uz komercsabiedrību reorganizāciju: *Senāta CD lēm. lietā Nr.SKC-869/2006*, 591.–595.lpp.

⁴⁷⁶ Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām: LR likums. 15.09.1992. Ziņotājs, 15.10.1992., Nr.39.

⁴⁷⁷ Kā atzīts *Satversmes tiesas 2005.gada 16.decembra spried. lietā Nr.2005-12-0103*, īpašuma tiesība uz piespiedu kārtā atsavināto nekustamo lietu pāriet valstij (pašvaldībai) nevis ar „atsevišķā likuma” spēkā stāšanās brīdi, bet gan ar „taisnīgas atlīdzības” samaksas brīdi, sk.: Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedumi. 2005. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007, 84. – 127.lpp.; sal.: *Rey*, N 1655 f.

⁴⁷⁸ Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937.gada Civillikuma ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un kārtību: LR likums. 07.07.1992. Ziņotājs, 30.07.1992., Nr.29.

⁴⁷⁹ Sk.: *Баумаковъ А.А.* (Сост.) Практическое руководство для крепостныхъ отделений Прибалтийскаго края. Либава: Издание Лито-Типографии М.Петерсона, 1894, с.78, 79; *Jurkovska, Bukovskis*, 102., 103.lpp.; *Grūtups/Kalniņš*, 177.lpp.; *Balodis*, 137., 138.lpp.; sal.: *Rey*, N 314, 1541 ff; *Tuor/Schnyder/Schmid/Rumo-Jungo*, S.806, 835.

kamēr zemesgrāmatā nav tikusi nostiprināta tiesīgās personas īpašuma tiesība (sk. CL 993.p.2.d.), šī persona pret trešajām personām *nav leģitimēta liettiesiski rīkoties* ar attiecīgo nekustamo lietu (ciktāl šāda rīcība saistīta ar jaunu nostiprinājumu izdarīšanu zemesgrāmatā).⁴⁸⁰ Minētais neattiecas uz zemesgrāmatā neierakstītā īpašnieka cita veida tiesisko rīcību, piem., uz saistībtiesiska līguma noslēgšanu attiecībā uz nekustamo lietu,⁴⁸¹ vai, piem., uz prasības celšanu par īrnieka izlikšanu no dzīvojamām telpām.⁴⁸² Arī CL 1073.p.1.d. un lik. „Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937.gada Civillikuma ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un kārtību” 14.p.2.d. paredzētās likumiskās pirmpirkuma (izpirkuma) tiesības izlietošanas priekšnoteikums nav šīs tiesības nostiprinājums zemesgrāmatā uz pirmpirkuma tiesīgās personas vārda. Šajā ziņā svarīgi ir tas, lai brīdī, kad starp pārdevēju un sākotnējo pircēju tiek noslēgts pirkuma līgums, pirmpirkuma tiesīgās personas īpašuma tiesība, kas iegūta ar tiesisku darījumu, jau būtu nostiprināta zemesgrāmatā (sk. CL 1477.p.1.d.; pretējā gadījumā ir piemērojami CL 994.p.2.d. noteikumi) vai arī, lai minētā pirkuma līguma noslēgšanas brīdī pirmpirkuma tiesīgās personas īpašuma tiesība jau pastāvētu uz likuma pamata (sk. CL 1477.p.2.d.). Turklāt zināmos gadījumos, kad, piem., īpašuma tiesības rašanās (pastāvēšana) uz likuma pamata *nav „acīmredzama”*,⁴⁸³ juridiski nav izslēgta tāda lietu tiesību nodibināšana par labu labticīgām trešajām personām (labticīgiem ieguvējiem), kas notikusi zemesgrāmatā vēl joprojām ierakstītās netiesīgās personas („formālā īpašnieka”) rīcības rezultātā (sk. CL 994.p.1.d., ZGL 1.p.).⁴⁸⁴

Jāpiebilst, ka relatīvā ieraksta princips attiecas arī uz tām lietu tiesībām, kas nodibinātas ar *tiesas nolēmumu* vai *administratīvas iestādes aktu* (sk. ZGL 44.p.1.d.),⁴⁸⁵ piem., uz mantojuma (kopīpašuma) dalīšanas lietā ar tiesas spriedumu atzītajām mantinieku (kopīpašnieku) īpašuma tiesībām un nodibinātajām servitūta tiesībām uz reāli sadalītās strīdus nekustamās lietas daļām (sk. CL 733., 1075.p., 1033.p.3.pk.),⁴⁸⁶ uz īpašuma tiesību, ko ar tiesas lēmumu par izsoles akta apstiprināšanu nolemts nostiprināt uz ieguvēja vārda (sk. CPL 613.p.), vai, piem., uz īpašuma tiesību, kas īpašuma denacionalizācijas rezultātā

⁴⁸⁰ Sk.: *Senāta CKD spried. Nr.1929/108*, 11.sēj., 4413.–4415.lpp.; sal.: *Tuor/Schnyder/Schmid/Rumo-Jungo*, S.806.

⁴⁸¹ Sal.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-46/2000*, 143.–147.lpp.

⁴⁸² Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-391/1999*, 520.–523.lpp.

⁴⁸³ Tā, piem., īpašuma tiesības rašanās (iegūšana) uz nekustamu lietu ir „acīmredzama” un vispārzināma komercsabiedrību apvienošanas vai sadalīšanas gadījumā, jo šī tiesība pāriet iegūstošajai sabiedrībai ar reorganizācijas spēkā stāšanās brīdī, t.i., ar brīdī, kad komercreģistrā izdarīti ieraksti par visām reorganizācijas procesā ierakstītajām sabiedrībām (sk. KCL 350.p.1., 2.d.). Līdzīgi arī, piem., nekustamas lietas piespiedu atsavināšana notiek uz „atsevišķa likuma” pamata, kas individuāli attiecas uz konkrētu nekustamo īpašumu un ir paredzēts konkrētajam piespiedu atsavināšanas gadījumam (sk. lik. „Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām” 1., 4.p.).

⁴⁸⁴ Sal.: *Rey*, N 1547; *Schmid/Hürlimann-Kaup*, N 577.

⁴⁸⁵ Sal.: *Rey*, N 1659 ff; *Rozenfelds J. Lietu tiesības*. 3.izd. Rīga: Zvaigzne ABC, 2004, 77.lpp.

⁴⁸⁶ Sal.: *Senāta CKD spried. Nr.1937/42*, 14.sēj., 5419., 5420.lpp.

atjaunota ar pašvaldības lēmumu.⁴⁸⁷ Absolūtā ieraksta princips uz šiem gadījumiem nav attiecināms, jo atbilstoši CL 1477.p.1.d. nostiprināšana zemesgrāmatā nepieciešama tikai tajos gadījumos, kad ar tiesisku darījumu iegūst lietu tiesības uz nekustamu lietu. Taču, kamēr uz tiesas nolēmuma vai administratīvas iestādes akta pamata (sk. ZGL 44.p.1.d.) zemesgrāmatā nav tikusi nostiprināta attiecīgā lietu tiesība, zemesgrāmatas ieraksti (ja pati nekustamā lieta ir ierakstīta zemesgrāmatā) neatbilst patiesajam liettiesiskajam stāvoklim, kā rezultātā arī šādos gadījumos juridiski nav izslēgta lietu tiesību nodibināšana par labu labticīgām trešajām personām (labticīgiem ieguvējiem), kas notikusi zemesgrāmatā ierakstītās netiesīgās personas rīcības rezultātā (sk. CL 994.p.1.d., ZGL 1.p.).

c) Laulāto kopīgās nekustamās mantas publicitāte. Kā atzīts juridiskajā literatūrā, CL 89.p.2.d. regulētā laulāto kopīgā manta *rodas uz likuma pamata*. Proti, gadījumā, kad īpašuma vai cita lietu tiesība uz nekustamu lietu ir iegūta atbilstoši kādam no CL 89.p.2.d. paredzētajiem līdzdalības veidiem, šī tiesība ietilpst laulāto kopīgajā mantā arī tad, ja zemesgrāmatā kā tiesīgā persona ir ierakstīts tikai viens no laulātajiem. Citiem vārdiem, šādi iegūta īpašuma vai cita lietu tiesība ietilpst laulāto kopīgajā mantā neatkarīgi no tā, vai arī otru laulāto kā tiesīgo personu leģitimē atbilstošs nostiprinājums zemesgrāmatā.⁴⁸⁸

Ja arī daļēji piekristu šim viedoklim (jo pareizāk būtu atzīt, ka pēc vispārīgā principa laulātie saskaņā ar CL 89.p.2.d. iegūst tiesību uz zināmu, t.i., noteiktu vai nosakāmu daļu no kopīgās mantas *vērtības*), jāņem vērā, ka laulāto kopīpašuma vai citas viņiem „kopīgi piederošas” lietu tiesības rašanās (iegūšana) vairumā gadījumu nav atzīstama par acīmredzamu (vispārzināmu) faktu vai tādu faktu, kas pats par sevi viegli var iegūt nepieciešamo publicitāti pret trešajām personām.⁴⁸⁹ Parasti pret trešajām personām tikai viens no laulātajiem ir formāli leģitimēts kā tiesīgā persona, jo zemesgrāmatā bieži vien ir nostiprināta tikai viena laulātā īpašuma vai cita lietu tiesība uz nekustamu lietu (lai gan patiesībā attiecīgā tiesība ir iegūta atbilstoši kādam no CL 89.p.2.d. paredzētajiem līdzdalības veidiem un tādējādi „faktiski pieder” abiem laulātajiem). Līdz ar to šādos gadījumos laulāto kopīgajai nekustamajai mantai nav nodrošināta nepieciešamā publicitāte pret trešajām personām.

⁴⁸⁷ Tiesu praksē atzīts, ka tāda īpašuma tiesība uz nekustamu lietu, kas ar pašvaldības (zemes komisijas) lēmumu atjaunota īpašuma denacionalizācijas ceļā, pastāv uz likuma pamata CL 1477.p.2.d. izpratnē, sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-46/2000*, 143.–147.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-522/2003*, 94.–98.lpp.

⁴⁸⁸ Sk.: *Vēbers*, 49.lpp.; *Višņakova G.* Par laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām // *JV*, 1999, Nr.29; *Muciņš L.* Zemesgrāmatu principi // *Zemesgrāmatas Latvijā*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003, 28.lpp.

⁴⁸⁹ Atšķirībā, piem., no tiesību iegūšanas (pārejas) komercsabiedrību apvienošanas vai sadalīšanas rezultātā, mantošanas ceļā, kā arī nekustamas lietas piespiedu atsavināšanas gadījumā, sal: *Senāta Apvienotās sapulces spried. Nr.1936/4*, 1.sēj., 315.–317.lpp.

Šajā ziņā no teorētiskā un praktiskā viedokļa īpaši aktuāls ir jautājums par 1) viena laulātā iespēju bez otra laulātā piekrišanas rīkoties ar tādu laulības laikā iegūtu nekustamu lietu (piem., to atsavināt vai apgrūtināt ar lietu tiesībām par labu trešajām personām), kas ierakstīta zemesgrāmatā uz pirmā laulātā vārda bez CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētās piebildes par laulātā atsevišķo mantu, kā arī jautājums par 2) šādas viena laulātā jau izdarītas rīcības tiesiskajām sekām.

2. Otra laulātā piekrišana rīcībai ar nekustamo mantu

Vadoties no idejas par „laulāto kopīgas mantas esamības prezumpciju”, gan juridiskajā literatūrā,⁴⁹⁰ gan tiesu praksē⁴⁹¹ ticis atzīts, ka viena laulātā rīcībai ar laulības laikā iegūtu nekustamu lietu, kas ierakstīta zemesgrāmatā uz šī laulātā vārda bez CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētās piebildes par laulātā atsevišķo mantu, ir nepieciešama otra laulātā piekrišana (izņemot gadījumu, kad no zemesgrāmatā norādītā iegūšanas pamata nepārprotami izriet, ka attiecīgā nekustamā lieta ir iegūta kā atsevišķās mantas objekts, piem., dāvinājuma vai mantošanas rezultātā). Ar minēto piekrišanu domāta t.s. „zemesgrāmatu piekrišana”⁴⁹² trešās personas (ieguvēja) īpašuma vai citu lietu tiesību nostiprināšanai zemesgrāmatā (sk. ZGL 61.p.1.d.3.pk.). Ja otrs laulātais šādu piekrišanu nav devis, nostiprinājuma lūgums, pamatojoties uz CL 90.p.2.d., esot atstājams bez ievērības (sk. ZGL 77.p.1.pk., 79.p.1.d.).

a) CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētās piebildes par laulātā atsevišķo mantu raksturs un nozīme. Kā jau minēts iepriekš, ideja par „laulāto kopīgās mantas esamības prezumpciju” ir *tiesā pretrunā* ar laulāto likumisko mantisko attiecību pamatā likto *mantas šķirtības principu*. Citiem vārdiem, atbilstoši CL 89.p.2.d. jēgai (kur uzsvērta abu laulāto iegūstošas darbības nepieciešamība un regulēts katra laulātā pienākums pierādīt savu līdzdalību kopīgās mantas iegūšanā) laulāto vienlīdzīgas pārvaldības sistēmā *nav paredzēta* šāda prezumpcija (sk. iepriekš: VIII, B, 1).

Bez tam jāņem vērā, ka CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzēto piebildi par laulātā atsevišķo mantu juridiski ir iespējams ierakstīt zemesgrāmatā, *vienīgi* pamatojoties uz laulāto starpā noslēgtu *līgumu par atsevišķās mantas noteikšanu* (sk. CL 91.p.1.d.1.pk.),

⁴⁹⁰ Sk.: *Višņakova G.* Par laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām // JV, 1999, Nr.29; *Muciņš L.* Zemesgrāmatu principi // Zemesgrāmatas Latvijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003, 38.lpp.

⁴⁹¹ Sk.: *Senāta CD lēm. lietā Nr.SKC-226/2000*, 791.–795.lpp.; *Senāta CD lēm. lietā Nr.SKC-184/2003*, 416.–419.lpp.; sal.: AT Senāta CD tiesu prakses apkopojuma „Tiesību normu piemērošana laulāto mantiskajās attiecībās” (2007.g.) 11.pk.

⁴⁹² Par ZGL 61.p.1.d.2. un 3.pk. regulēto t.s. „zemesgrāmatu piekrišanu” sk. plašāk: *Virko E.* Vai nostiprinājuma lūgumam ir jābūt divpusējam? // LT, 2000, Nr.5, 132.–147.lpp.

kas izteikts rakstiskā formā un pirms tam ticis ierakstīts laulāto mantisko attiecību reģistrā (sk. CL 140., 143.p.).⁴⁹³ Šī piebilde nav un juridiski nevar tikt uzskatīta par vienīgo pierādīšanas līdzekli tam, ka attiecīgā nekustamā lieta ir zemesgrāmatā ierakstītā laulātā atsevišķās mantas objekts. Turklāt šai piebildei ir *ierobežoti informējošs raksturs*.⁴⁹⁴ Laulāto starpā var arī nebūt noslēgts CL 91.p.1.d.1.pk. regulētais līgums par atsevišķās mantas noteikšanu (kas praksē galvenokārt tā arī ir). Bez tam līdzās mantai, kas par atsevišķu noteikta ar laulāto starpā noslēgtu līgumu (sk. CL 91.p.1.d.1.pk.), laulātajam var piederēt arī cita veida atsevišķā nekustamā manta (sk. CL 91.p.1.d.2.–5.pk.), kā arī atsevišķi iegūtā nekustamā manta⁴⁹⁵ (sk. iepriekš: VIII, D, 2).

Tāpēc, ņemot vērā CL 994.p.1.d. paredzēto nekustamas lietas piederības prezumpciju un laulāto likumisko mantisko attiecību pamatā likto mantas šķirtības principu, viena laulātā īpašuma tiesības nostiprinājums zemesgrāmatā ir *pietiekams pierādījums* viņa individuālai īpašuma tiesībai uz attiecīgo nekustamo lietu (arī tad, ja zemesgrāmatā nav ierakstīta piebilde par laulātā atsevišķo mantu). Proti, CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētās piebildes *neesamība neatspēko* nekustamas lietas piederības prezumpciju un, vēl jo vairāk, – *neliecina* par to, ka attiecīgā nekustamā lieta ir laulāto kopīgās mantas objekts CL 89.p.2.d. izpratnē (sk. iepriekš: VIII, C, 2).

Arī tad, ja zemesgrāmatā ir nostiprināta viena laulātā īpašuma tiesība uz tādu nekustamo lietu, kas iegūta ar otra laulātā līdzdalību CL 89.p.2.d. izpratnē, zemesgrāmatā ierakstītais laulātais pret labticīgām trešajām personām ir *formāli leģitimēts brīvi*, t.i., *bez otra laulātā piekrišanas* rīkoties ar šo nekustamo lietu (piem., to atsavināt vai apgrūtināt ar lietu tiesībām). Kamēr otrs laulātais prasības kārtībā⁴⁹⁶ (sk. CL 89.p.2.d., 994.p.1.d., ZGL 97.p.) nav apstrīdējis šādu nostiprinājumu un panācis tā izlabošanu ar jaunu nostiprinājumu (ar ko zemesgrāmatā, piem., tikusi nostiprināta viņa īpašuma tiesība uz 1/2 domājamo daļu), labticīgas trešās personas ir *tiesīgas paļauties uz „tiesisko izskatu”*, kas izriet no zemesgrāmatas ierakstiem (sk. ZGL 1.p.). Tas vien, ka zemesgrāmatā nav ierakstīta

⁴⁹³ Turpretī pārējā CL 91.p.1.d. minētā manta jau *uz likuma pamata* (arī pret trešajām personām) ir uzskatāma par attiecīgā laulātā atsevišķo mantu, kas ieinteresētajam laulātajam nepieciešamības gadījumā (piem., gadījumā, kad viņa tiesisko statusu nepastiprina kāda no t.s. piederības prezumpcijām) ir jāpierāda (sk. CL 91.p.2.d.1.teik.).

⁴⁹⁴ Zemesgrāmatā ierakstīta piebilde par laulātā atsevišķo mantu (sk. CL 91.p.2.d.2.teik., ZGL 16.p.1.-a pk.) dara zināmu trešajām personām vienīgi to, ka ar laulāto starpā noslēgtu līgumu par atsevišķās mantas noteikšanu (sk. CL 91.p.1.d.1.pk.) attiecīgā nekustamā lieta ir noteikta kā zemesgrāmatā ierakstītā laulātā atsevišķās mantas objekts.

⁴⁹⁵ Attiecībā uz šādu mantu likumā nav paredzēta iespēja ierakstīt zemesgrāmatā CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzēto piebildi par laulātā atsevišķo mantu, ja vien laulāto starpā nav noslēgts atbilstošs līgums par atsevišķās mantas noteikšanu.

⁴⁹⁶ Ja, protams, par attiecīgās nekustamās lietas kopīgu piederību starp laulātajiem pastāv strīds, jo pretējā gadījumā īpašuma tiesības nostiprinājumu var „izlabot”, piem., pamatojoties uz laulāto starpā noslēgtu līgumu par kopīgās mantas noteikšanu.

CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētā piebilde par laulātā atsevišķo mantu, *nepadara trešo personu par ļaunticīgu ieguvēju*,⁴⁹⁷ kuram vajadzēja zināt, ka attiecīgā nekustamā lieta ir laulāto kopīgās mantas objekts. Trešā persona var pamatoti uzskatīt, ka zemesgrāmatā ierakstītais laulātais attiecīgo nekustamo lietu ir ieguvis, piem., atbilstoši CL 91.p.1.d.5.pk. noteikumiem vai arī ir ieguvis šo lietu kā atsevišķi iegūtās mantas objektu. Turklāt trešā persona var pat nezināt, ka zemesgrāmatā ierakstītais īpašnieks ir stājies laulībā.

b) Otra laulātā piekrišanas neesamības sekas. Tādējādi tas vien, ka attiecībā uz tādu nekustamo lietu, kas iegūta laulības laikā un ierakstīta zemesgrāmatā uz viena laulātā vārda, zemesgrāmatā nav ierakstīta CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētā piebilde par laulātā atsevišķo mantu, *nav šķērslis* minētā laulātā rīcībai ar šo lietu bez otra laulātā piekrišanas. Ciktāl par nekustamas lietas kopīgu piederību nav pienācīgi darīts zināms trešajām personām (kas principā ir iespējams vienīgi ar abu laulāto kopīpašuma tiesības nostiprināšanu zemesgrāmatā), nav juridiska pamata uzskatīt, ka viena laulātā rīcībai „pēc likuma ir nepieciešama” otra laulātā piekrišana (ZGL 61.p.1.d.3.pk. izpratnē).⁴⁹⁸

Līdz ar to gadījumā, kad zemesgrāmatā ierakstītais laulātais nekustamo lietu, piem., ir atsavinājis vai apgrūtinājis ar lietu tiesībām par labu trešajai personai, un nostiprinājuma lūgumam nav pievienota otra laulātā piekrišana, CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētās piebildes neesamība *pati par sevi nav šķērslis* trešās personas (ieguvēja) tiesību nostiprināšanai zemesgrāmatā. Skatot cauri nostiprinājuma lūgumu, zemesgrāmatu nodaļas tiesnesim jāpamatojas vienīgi uz tiem datiem, kas ir nostiprinājuma lūgumā un tam pievienotajos dokumentos, nepieprasot nekādas ziņas no iestādēm vai privātpersonām (sk. ZGL 76.p.1.d.). Tāpēc tikai tad, ja no minētajiem dokumentiem *izriet otra laulātā piekrišanas nepieciešamība* (piem., gadījumā, kad atsavinājuma līgumā norādīts, ka otram laulātajam nav iebildumu pret atsavināšanu, lai gan otrs laulātais ar savu parakstu nav apliecinājis šādu piekrišanu), taču notariālā formā izteikta otra laulātā *piekrišana nav dota* (sk. ZGL 68.p.2.pk.), zemesgrāmatu nodaļas tiesnesis ir tiesīgs atstāt nostiprinājuma lūgumu bez ievērības (sk. ZGL 77.p.1.pk., 79.p.1.d.).

Jāpiebilst, ka plaši izplatītā prakse (jo īpaši – notariāta prakse), atbilstoši kurai visos gadījumos, kad zemesgrāmatā nav ierakstīta CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētā piebilde par īpašnieka (fiziskas personas) atsevišķo mantu, tiek prasīta otra laulātā piekrišana rīcībai ar nekustamo lietu, ir pozitīva tajā ziņā, ka tādējādi tiek samazināts to

⁴⁹⁷ Sal.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-5/2002*, 706.–710.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-543/2005*, 51.–55.lpp.; AT Senāta CD tiesu prakses apkopojuma „Tiesību normu piemērošana laulāto mantiskajās attiecībās” (2007.g.) 12.pk.

⁴⁹⁸ Atsevišķus ZGL 61.p.1.d.3.pk. paredzētās trešo personu piekrišanas gadījumus sk.: *Virko E.* Vai nostiprinājuma lūgumam ir jābūt divpusējam? // LT, 2000, Nr.5, 140., 141.lpp.

gadījumu skaits, kad viens laulātais rīkojas ar laulāto kopīgo nekustamo mantu bez otra laulātā piekrišanas. Taču šādu praksi un tās juridisko nozīmi *nedrīkst pārspīlēt*. Tā, piem., nav pieļaujams atstāt bez ievēribas nostiprinājuma lūgumu par trešās personas īpašuma tiesības nostiprināšanu zemesgrāmatā (kam nav pievienots apliecinājums par otra laulātā piekrišanu) tikai tāpēc, ka attiecīgajā zemesgrāmatas nodaļumā nav ierakstīta CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētā piebilde par laulātā atsevišķo mantu un īpašnieks (atsavinātājs) nav iesniedzis pierādījumus tam, ka viņam nav laulātā (šādu negatīvu faktu pat nav iespējams pierādīt ar dokumentiem).⁴⁹⁹ Savukārt, piem., tas apstāklis, ka otrs laulātais savulaik devis piekrišanu tādas nekustamās lietas atsavināšanai, kas surogācijas ceļā tikusi atvietota ar citu nekustamo lietu (sk. CL 91.p.1.d.5.pk.), pats par sevi nav uzskatāms par pierādījumu tam, ka jauniegūtā nekustamā lieta ir laulāto kopīgās mantas objekts (konkrētā gadījumā bija runa par vienam laulātajam atsevišķi piederošas nekustamas lietas atsavināšanu trešajai personai).⁵⁰⁰

3. Zemesgrāmatu publiskās ticamības princips un labticīga ieguvēja aizsardzība

Labticīgu trešo personu, kas ar tiesisku darījumu ieguvusi īpašuma vai citu lietu tiesību (piem., servitūta tiesību vai hipotēku) no zemesgrāmatā ierakstītā īpašnieka, aizsargā ne tikai CL 994.p.1.d. paredzētā nekustamas lietas piederības prezumpcija, bet arī *zemesgrāmatu publiskās ticamības princips* (sk. ZGL 1.p.).⁵⁰¹ Citiem vārdiem, īpašuma un citu lietu tiesību labticīga ieguvēja aizsardzība izriet no CL 994.p.1.d. paredzētās nekustamas lietas piederības prezumpcijas (kas pēc analogijas ir piemērojama arī citām zemesgrāmatā nostiprinātām lietu tiesībām) un no ZGL 1.p. nostiprinātā zemesgrāmatu publiskās ticamības principa.⁵⁰² Minēto aizsardzību bauda arī tāda labticīga trešā persona, kas no zemesgrāmatā ierakstītā laulātā labticīgi ir ieguvusi īpašuma vai citu lietu tiesību uz tādu nekustamu lietu, ko šis laulātais savulaik ieguvis ar otra laulātā līdzdalību CL 89.p.2.d. izpratnē un kas uz likuma pamata ir uzskatāma par abu laulāto kopīgās mantas objektu (sk. iepriekš: IX, D, 1, c).

⁴⁹⁹ Sk.: *CTP lēm. lietā Nr.PAC-275/2002*, 2001.–2002.g., 804., 805.lpp.

⁵⁰⁰ Sk.: *CTP spried. lietā Nr.PAC-194/2003*, 2003.–2004.g., 435.–438.lpp. Šajā spriedumā atzīts, ka nereti atsavinātājs sagādā otra laulātā piekrišanu rīcībai ar nekustamu lietu tikai tāpēc, lai nodrošinātos pret nostiprinājuma lūguma atstāšanu bez ievēribas sakarā ar otra laulātā piekrišanas neesamību.

⁵⁰¹ Par zemesgrāmatu publiskās ticamības principa izpratni Latvijas tiesībās (kurai raksturīga viedokļu dažādība) sk.: *Бауммаковъ А.А. Основныя начала ипотечнаго права*. Либава: Издание Лито-Типографии М.Петерсона, 1891, с.36–46, 130–137; *Таль*, с.67–88; *Kavass N. Zemesgrāmatas Latvijā*. Rīga, [B.i.], 1939, 6.–8., 24., 25.lpp.; *Kalniņš E. Publiskas ticamības princips tiesu praksē* // LT, 1999, Nr.3, 81.–85.lpp.; *Muciņš L. Zemesgrāmatu principi* // *Zemesgrāmatas Latvijā*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003, 42.–47.lpp.; *Rudāns*, Nr.21, 1.–5.lpp., Nr.22, 12.–21.lpp.; *Švemberga A. Zemesgrāmatu publiskas ticamības dažādas izpratnes* // *Aktuālie tiesību problēmu jautājumi. Metodiskais materiāls advokātiem*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 5.–25.lpp.

⁵⁰² Sk.: *Grūtups/Kalniņš*, 2002, 198.lpp.; *Balodis*, 139., 140.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-614/2004*, 188.–194.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-416/2008*, 149.–158.lpp.; *CTP spried. lietā Nr.PAC-176/2003*, 2003.–2004.g., 624.–630.lpp.

Jāpiebilst, ka – atšķirībā, piem., no Vācijas un Šveices lietu tiesībām, kur zemesgrāmatu publiskās ticamības princips (*Prinzip des öffentlichen Glaubens des Grundbuchs*) ir konkretizēts likumā,⁵⁰³ – ZGL 1.p. ir ietverta norāde vienīgi uz to, ka „zemesgrāmatu ierakstiem ir publiska ticamība”. Šāds lakonisks formulējums ir radījis krasu viedokļu dažādību jautājumā par labticīga ieguvēja aizsardzību, ko uzskatāmi pierāda arī līdzšinējā nevienveidīgā tiesu prakse. Turklāt minēto viedokļu dažādību ir radījusi arī atsevišķu CL noteikumu nesaskaņotība ar ZGL noteikumiem.⁵⁰⁴ Kaut arī atbilstoši ZGL 4.p. zemesgrāmatā „*nostiprina (koroborē) tiesības uz nekustamiem īpašumiem*”, CL 993.p.1.d. ir runa par „iegūšanas tiesiskā pamata un *par to izgatavotā akta ierakstīšanu zemes grāmatās*” (sk. arī CL 1479.p.1.teik.), bet CL 1481.p. ir runa par „*apstiprinātā darījuma*” neapstrīdamību, ja uzaicinājuma kārtībā (sk. CPL 293.–297.p.)⁵⁰⁵ visas uzaicinājuma termiņā nepieteiktās trešo personu lietu tiesības uz nekustamo lietu ar tiesas spriedumu ir tikušas atzītas par spēkā neesošām (sk. CPL 297.p.1.d.). Šajā ziņā jāņem vērā, ka atbilstoši jēdziena „koroborācija” pareizai izpratnei CL 1477.p.1.d. minētajos gadījumos koroborācijas priekšmets ir nevis darījuma akta apstiprināšana un tā satura ierakstīšana zemesgrāmatā, bet gan ieguvēja lietu tiesības nostiprināšana zemesgrāmatā uz darījuma pamata (sk. arī ZGL 44.p.1.d.). Tāpēc no labticīgu trešo personu aizsardzības viedokļa juridiska nozīme ir nevis darījuma akta saturam un tam, vai šis darījums ir spēkā esošs, bet gan uz minētā darījuma pamata izdarītajam nostiprinājumam (zemesgrāmatas ierakstam).⁵⁰⁶ Bez tam, neraugoties uz ZGL 1.p. nostiprināto zemesgrāmatu publiskās ticamības principu, nevienā

⁵⁰³ Saskaņā ar Vācijas Civillkodeksa 892.p.1.d. „par labu tam, kurš ar tiesisku darījumu iegūst tiesību uz nekustamu lietu vai tiesību uz šādu tiesību, zemesgrāmatas saturs uzskatāms par pareizu, izņemot gadījumu, kad zemesgrāmatā ir ierakstīta ieruna pret zemesgrāmatas pareizību vai arī ieguvējam ir zināma zemesgrāmatas nepareizība” („*Zugunsten desjenigen, welcher ein Recht an einem Grundstück oder ein Recht an einem solchen Recht durch Rechtsgeschäft erwirbt, gilt der Inhalt des Grundbuchs als richtig, es sei denn, dass ein Widerspruch gegen die Richtigkeit eingetragen oder die Unrichtigkeit dem Erwerber bekannt ist*”). Savukārt Šveices Civillkodeksa 973.p.1.d. ietverta šāda norma: „Kurš labā ticībā ir paļāvis uz nostiprinājumu zemesgrāmatā un tā rezultātā ir ieguvis īpašuma vai citas lietu tiesības, ir aizsargājams šādā iegūšanā” („*Wer sich in gutem Glauben auf einen Eintrag im Grundbuch verlassen und daraufhin Eigentum oder andere dingliche Rechte erworben hat, ist in diesem Erwerbe schützen*”).

⁵⁰⁴ Šajā ziņā jau 20.gadsimta sākuma juridiskajā literatūrā, analizējot zemesgrāmatu publiskās ticamības principu, ir norādīts uz atsevišķu 1864.gada Vietējo civillikumu kopojuma (uz kā pamata tika izstrādāts 1937.g. Civillikums) noteikumu nesaskaņotību ar 1889.gada Pagaidu noteikumiem par zemesgrāmatu lietu vešanas kārtību (sk.: *Таль*, c.73–82), kas vēlāk tika ietverti Notariāta nolikumā. Savukārt Notariāta nolikums kalpoja par pamatu 1937.gada Zemesgrāmatu likuma izstrādāšanai, sk.: *Kavass N. Zemesgrāmatas Latvijā*. Rīga, [B.i.], 1939, 12.–14., 22.–24.lpp.

⁵⁰⁵ Sk.: *Bukovskis V. Civīlprocesa mācības grāmata*. Rīga: Autora izdevums, 1933, 744., 762.lpp.; *Torgāns K. (Red.) Civīlprocesa likuma komentāri*. 3.izd. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 435.lpp.

⁵⁰⁶ Līdz ar to CL 1480.p.2.teik. noteikumi („darījuma iekšējos trūkumus koroborācija nenovērš un akts, kas nav spēkā pēc sava satura, neiegūst ar to nekādu spēku”) attiecas tikai un vienīgi uz (spēkā neesošā) darījuma dalībniekiem: ja ieguvēja lietu tiesības nostiprinājums pamatots ar spēkā neesošu darījumu, šī tiesība nepāriet ieguvējam un, neraugoties uz izdarīto nostiprinājumu, materiāltiesiski pieder atsavinātājam (kauzalitātes princips). Proti, šāds nostiprinājums neatbilst patiesajam liettiesiskajam stāvoklim. Tajā pašā laikā ar „darījuma iekšēju trūkumu” CL 1480.p.2.teik. izpratnē nav saprotams tas apstāklis, ka labticīga trešā persona (labticīgs ieguvējs), paļaujoties uz šāda nostiprinājuma pareizību (kas izdarīts uz spēkā neesoša darījuma pamata), ir noslēgusi tiesisku darījumu ar zemesgrāmatā ierakstītu netiesīgo personu, sal.: *Таль*, c.78, 79, 82, 87, 88.

CL normā nav konkretizēti lietu tiesību uz nekustamu lietu labticīgas iegūšanas priekšnoteikumi un tiesiskās sekas. Turklāt nevienā CL normā nav pat ietverta norāde uz ZGL 1.p., lai gan norāde uz CL 1065.p. (kā izņēmuma noteikumiem), kas regulē kustamas lietas labticīgu iegūšanu īpašumā, ir ietverta CL 1041.p. (īpašuma prasība) un CL 2010.p. (svešas lietas pārdošana). Minētā CL noteikumu nesaskaņotība ar ZGL noteikumiem var radīt un praksē arī ir radījusi kļūdainu iespaidu, ka ZGL 1.p. noteikumi („zemesgrāmatu ierakstiem ir publiska ticamība”), ir tīri deklaratīvs likumdevēja paziņojums bez jebkāda materiāltiesiska satura.

Tāpēc, ievērojot zemesgrāmatu publiskās ticamības principa izpratni Vācijas un Šveices tiesībās, šo principu, kas nostiprināts ZGL 1.p., *nepieciešams pietiekami visaptveroši konkretizēt*, ņemot vērā analogiju ar CL 1065.p. noteikumiem par kustamas lietas labticīgu iegūšanu īpašumā⁵⁰⁷ un ņemot vērā juridiskajā literatūrā⁵⁰⁸ un tiesu praksē⁵⁰⁹ izteiktos viedokļus (tos izvērtējot kritiski). Atbilstoši šādi izdarītiem juridiskajiem secinājumiem apspriežams arī jautājums par to, kādas tiesiskās sekas iestājas gadījumā, kad viens laulātais bez otra laulātā piekrišanas ir rīkojies ar tādu nekustamu lietu, kas ierakstīta zemesgrāmatā uz pirmā laulātā vārda, lai gan patiesībā šī lieta ir tikusi iegūta ar otra laulātā līdzdalību CL 89.p.2.d. izpratnē (resp., ir abu laulāto kopīgās mantas objekts).

a) Zemesgrāmatu publiskās ticamības princips. Atbilstoši zemesgrāmatu publiskās ticamības principam trešā persona, kas ar tiesisku darījumu un labticīgi paļaujoties uz „nepareizu” lietu tiesības nostiprinājumu zemesgrāmatā, iegūst īpašuma vai citu lietu tiesību no zemesgrāmatā ierakstītās „tiesīgās” personas (resp., no formāli leģitimētās netiesīgās personas), tiek aizsargāta savā uzticībā zemesgrāmatai un iegūst tādu tiesisko statusu, kādu tā iegūtu, ja zemesgrāmatas ieraksti pareizi atspoguļotu patieso liettiesisko stāvokli. Protī, labticīga trešā persona (ieguvējs) ir tiesīga paļauties uz zemesgrāmatas ierakstu radīto „tiesisko izskatu” (jeb „tiesisko šķietamību”), jo attiecībā uz labticīgo ieguvēju šis tiesiskais izskats „aizstāj” patieso liettiesisko stāvokli (kas neizriet no zemesgrāmatas ierakstiem).⁵¹⁰

⁵⁰⁷ Sk. arī: *Muciņš L.* Zemesgrāmatu principi // Zemesgrāmatas Latvijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003, 45.lpp.

⁵⁰⁸ Sk. jo īpaši: *Таль*, c.67–88 (šis pētījums bija ieguvis lielu autoritāti Latvijas 20.gadsimta 20.–30.gadu tiesu praksē). No jaunākās juridiskās literatūras sk. jo īpaši: *Rudāns*, Nr.21, 1.–5.lpp., Nr.22, 12.–21.lpp.

⁵⁰⁹ Sk. piem.: *Senāta CKD spried. Nr.1928/46*, 11.sēj., 4149., 4150.lpp.; *Senāta CKD spried. Nr.1930/8*, 12.sēj., 4507., 4508.lpp.; *Senāta CKD spried. Nr.1931/144*, 12.sēj., 4727.–4729.lpp.; *Senāta CKD spried. Nr.1937/42*, 14.sēj., 5419., 5420.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-625/1999*, 327.–333.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-5/2002*, 706.–710.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-614/2004*, 188.–194.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-543/2005*, 51.–55.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-416/2008*, 149.–158.lpp.; *CTP spried. lietā Nr.PAC-176/2003*, 2003.–2004.g., 624.–630.lpp.

⁵¹⁰ Sk.: *Baur F., Baur J.F., Stürner R.* Sachenrecht. 17.Aufl. München: C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1999, § 23 Rn.3; *Weber R.* Sachenrecht II. Grundstücksrecht. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2005, § 8 Rn.7; *Rey*, N 291; *Zobl*, N 124.

Tādējādi, pamatojoties uz zemesgrāmatu publiskās ticamības principu, CL 994.p.1.d. paredzētā prezumpcija, kas pati par sevi ir „apgāžams” pieņēmums (sk. iepriekš: VIII, C, 1), *labticīga ieguvēja interesēs „pārtop” par negrozāmu juridisku fikciju.*⁵¹¹ Šī zemesgrāmatas ierakstu pareizības un pilnīguma fikcija – atšķirībā no CL 994.p.1.d. paredzētās prezumpcijas kā procesuāla rakstura normas – ietver lietu tiesību labticīgas iegūšanas *materiāltiesisku regulējumu*. Saskaņā ar šo regulējumu labticīgais ieguvējs, pastāvot visiem labticīgas iegūšanas priekšnoteikumiem, *galīgi un neatgriezeniski iegūst* attiecīgo īpašuma vai citu lietu tiesību no zemesgrāmatā ierakstītās netiesīgās personas, kaut arī šai personai (atsavinātājam) minētā tiesība materiāltiesiski nemaz nav piederējusi (piem., zemesgrāmatā ierakstītā persona, kas rīkojusies ar īpašuma tiesību, nav bijusi „patiesais” vai „vienīgais” nekustamās lietas īpašnieks). Turklāt atbilstoši minētajai fikcijai labticīgais ieguvējs iegūst īpašuma vai citu lietu tiesību no zemesgrāmatā ierakstītās netiesīgās personas *tā, it kā* zemesgrāmatu ieraksti atbilstu patiesajam liettiesiskajam stāvoklim. Tādējādi, pirmkārt, labticīgais ieguvējs iegūst attiecīgo lietu tiesību ar tādu saturu un prioritāti, kāda izriet no zemesgrāmatas ierakstiem (*zemesgrāmatas ierakstu pareizības fikcija*). Otrkārt, labticīgais ieguvējs attiecīgo lietu tiesību (piem., īpašuma tiesību) iegūst brīvu no visiem tāda veida zemesgrāmatā neierakstītiem vai bez tiesiska pamata (t.sk. zemesgrāmatu nodaļas tiesneša kļūdas dēļ) dzēstiem apgrūtinājumiem, kas atbilstoši to raksturam ir spēkā pret trešajām personām vienīgi pēc to ierakstīšanas zemesgrāmatā (*zemesgrāmatas ierakstu pilnīguma fikcija*).⁵¹² Savukārt īstā tiesīgā persona (piem., nekustamās lietas patiesais īpašnieks) *neatgriezeniski zaudē* attiecīgo tiesību, kas viņam materiāltiesiski ir piederējusi, bet nav bijusi nostiprināta zemesgrāmatā vai arī ir bijusi nostiprināta nepareizi. Jāpiebilst, ka šāds tiesiskais risinājums nozīmē būtisku izņēmumu no vispārīgā principa, saskaņā ar kuru neviens nevar nodot citam vairāk tiesību, kā pieder viņam pašam.⁵¹³

Zemesgrāmatu publiskās ticamības principa mērķis ir *nodrošināt privāttiesiskās apgrozības stabilitāti un labticīgu trešo personu uzticības aizsardzību*. Ja privāttiesībās netiktu atzīts šis princips, pastāvētu liela nedrošība nekustamo lietu apgrozībā un jo īpaši – hipotekārajā kreditēšanā. Tāpat tiktu diskreditēta zemesgrāmatu – kā valsts izveidota un tiesu sistēmā ietilpstoša publiskā reģistra – autoritāte, jo apzināti tiktu pieļauta labticīgu trešo

⁵¹¹ Sal.: *Prütting*, Rn.212; *Rey*, N 1525.

⁵¹² Sal.: Hk-BGB/*Eckert*, § 892, Rn.27; *Prütting*, Rn.225 ff; *Zobl*, N 136 f, 151 ff; *Simonius P., Sutter Th.* Schweizerisches Immobiliarsachenrecht. Bd.I. Grundlagen, Grundbuch und Grundeigentum. Basel, Frankfurt am Main: Verlag Helbing & Lichtenhahn, 1994, § 10 N 116.

⁵¹³ Sk.: *Balodis*, 138.–140.lpp.; *Rudāns*, Nr.21, 1.lpp., Nr.22, 15., 20.lpp.; *Virko E.* Zemesgrāmatu pieejamība un ticamība // *JV*, 2008, Nr.15, 6.lpp.; *Prütting*, Rn.212 ff; *Jauernig/Jauernig*, § 892, Rn.1 ff; Hk-BGB/*Eckert*, § 892, Rn.1 ff; *Rey*, 1524 ff; *Tuor/Schnyder/Schmid/Rumo-Jungo*, S.808 ff; *Schmid/Hürlimann-Kaup*, N 579 ff.

personu maldināšana par tiesībām, kādas pastāv attiecībā uz nekustamām lietām.⁵¹⁴ Visbeidzot, nebūtu skaidrs, kāda ir zemesgrāmatu juridiskā nozīme (ņemot vērā arī to, ka līdzās zemesgrāmatām pastāv Nekustamā īpašuma valsts kadastrs jeb kadastra reģistrs)⁵¹⁵ un kāds ir juridiskais attaisnojums tiem valsts izdevumiem, kas nepieciešami šī publiskā reģistra izveidošanai un vešanai.⁵¹⁶

b) Labticīgas iegūšanas tiesiskās sekas. Ja zemesgrāmatā ierakstītais laulātais, slēdzot tiesisku darījumu un bez otra laulātā piekrišanas, ir rīkojies ar abiem laulātajiem kopīgi piederošu nekustamu lietu, to atsavinot vai apgrūtinot ar lietu tiesībām par labu labticīgai trešajai personai, minētā persona (labticīgais ieguvējs) *iegūst* tādu tiesisko statusu (piem., īpašnieka vai hipotekārā kreditora statusu), kādu tā iegūtu, ja zemesgrāmatā ierakstītais laulātais būtu „vienīgais” nekustamās lietas īpašnieks. Iestājoties visiem labticīgas iegūšanas priekšnoteikumiem, otrs laulātais *attiecīgajā apjomā zaudē* savu – uz likuma pamata pastāvošo (sk. iepriekš: IX, D, 1, c) – „liettiesisko statusu”. Īpašuma tiesības atsavināšanas gadījumā otrs laulātais nevar vērsties pret labticīgo ieguvēju ar prasību par attiecīgā īpašuma tiesības nostiprinājuma izlabošanu (sk. ZGL 97.p.),⁵¹⁷ īpašuma prasību (sk. CL 1044.p.)⁵¹⁸ vai prasījumu par netaisni iedzīvotā atdošanu (sk. CL 2389.p.).⁵¹⁹ Savukārt liettiesisku apgrūtinājumu nodibināšanas gadījumā otram laulātajam jāērēķinās ar labticīgi iegūtās lietu tiesības (piem., servitūta tiesības vai hipotēkas) pastāvēšanu un otrs laulātais nevar vērsties pret labticīgo ieguvēju ar prasību par attiecīgās lietu tiesības nostiprinājuma izlabošanu, resp., dzēšanu (sk. ZGL 97.p.). Pret labticīgo ieguvēju otram laulātajam nav arī prasījuma par zaudējumu atlīdzību, jo labticīga iegūšana vienmēr ir *tiesiska iegūšana*.⁵²⁰

Labticīgas iegūšanas gadījumā otram laulātajam ir vienīgi tāds *personisks (saistībtiesisks) prasījums pret pirmo laulāto*, kas izriet no neatļautas darbības vai netaisnas

⁵¹⁴ Ja Latvijas privāttiesībās nepastāvētu zemesgrāmatu publiskās ticamības princips, kas aizsargā īpašuma un citu lietu tiesību labticīgus ieguvējus, ZGL 1.p. vajadzētu būt rakstītam nevis tam, ka „zemesgrāmatu ierakstiem ir publiska ticamība”, bet gan brīdinājumam – „neticiet zemesgrāmatu ierakstiem”!

⁵¹⁵ Kā noteikts Nekustamā īpašuma valsts kadastra likuma 3.p.l.d., Nekustamā īpašuma valsts kadastrs ir vienota uzskaites sistēma, kas nodrošina datu iegūšanu par valsts teritorijā esošajiem nekustamajiem īpašumiem, to objektiem, zemes vienības daļām un to īpašniekiem, tiesiskajiem valdītājiem, lietotājiem, nomniekiem, kā arī minēto datu uzturēšanu un izmantošanu.

⁵¹⁶ Sal.: MünchKommBGB/Wacke, § 892, Rn.1; Tuor/Schnyder/Schmid/Rumo-Jungo, S.807.

⁵¹⁷ Sal.: Tuor/Schnyder/Schmid/Rumo-Jungo, S.808 ff.

⁵¹⁸ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-5/2002*, 706.–710.lpp. Labticīgu ieguvēju nedrīkst pielīdzināt „labticīgam valdītājam” kā atbildētājam īpašuma prasībā (sk. CL 1041., 1044.p.l.d.), jo labticīgs valdītājs – atšķirībā no labticīga ieguvēja, kurš ir tiesīgs ieguvējs, – vienmēr ir prettiesīgs valdītājs (sk. CL 909., 910.p.).

⁵¹⁹ Tiesu praksē atzīts, ka darījumu, ar ko labticīga trešā persona ir ieguvusi īpašuma tiesību no zemesgrāmatā ierakstītā neīpašnieka, nav pamata uzskatīt par pretēju likumam vai labiem tikumiem, sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-614/2004*, 188.–194.lpp. Tā kā šāds darījums ir tiesisks pamats „paturēt” iegūto nekustamo lietu, labticīgais ieguvējs nav uzskatāms par netaisni iedzīvojušos uz iepriekšējā nekustamās lietas patiesā īpašnieka rēķina.

⁵²⁰ Sal.: *Jauernig/Jauernig*, § 892, Rn.14; *Hk-BGB/Eckert*, § 892, Rn.30.

iedzīvošanās un kura priekšmets ir atlīdzība naudā par otram laulātajam pienākošos daļu no prettiesīgi atsavinātās nekustamās lietas vērtības (atsavināšanas gadījumā) vai arī atlīdzība par zaudējumiem, kas otram laulātajam radušies liettiesisku apgrūtinājumu prettiesīgas nodibināšanas rezultātā (viens no atlīdzības apmēra noteikšanas kritērijiem ir attiecīgās laulātajiem kopīgi piederošās nekustamās lietas piederības samērs CL 89.p.2.d. izpratnē).

Arī tad, ja otrs laulātais, piem., ir cēlis prasību pret pirmo laulāto un labticīgo ieguvēju par attiecīgā atsavinājuma līguma atzīšanu par spēkā neesošu (daļā) un otra laulātā īpašuma tiesības atzīšanu uz 1/2 domājamo daļu no strīdus nekustamās lietas (lūdzot atzīt šo nekustamo lietu par laulāto kopīgās mantas objektu), tiesa, noraidot otra laulātā prasību daļā par atsavinājuma līguma atzīšanu par spēkā neesošu un viņa īpašuma tiesības atzīšanu, vienlaikus var atzīt, ka strīdus nekustamā lieta ir bijusi laulāto kopīgās mantas objekts, piedzenot no pirmā laulātā par labu otram laulātajam atlīdzību naudā, kas atbilst otram laulātajam pienākošās daļas vērtībai (ja vien atbilstoši CL 89.p.2.d. ir pierādīta otra laulātā tiesība uz šādu daļu no strīdus nekustamās lietas vērtības, un tiesas rīcībā ir pierādījumi par minētās lietas vērtību). Turklāt no civilprocesuālā viedokļa šādā gadījumā nav runa par otra laulātā celtās prasības pamata grozīšanu.⁵²¹

c) Sekas, ja ieguvējs ir ļaunticīgs. Turpretī gadījumā, kad *trešā persona (ieguvējs) ir ļaunticīga*, viņas un zemesgrāmatā ierakstītā laulātā starpā noslēgtais darījums, ar ko bez otra laulātā piekrišanas atsavināta vai apgrūtināta abiem laulātajiem kopīgi piederoša nekustama lieta, *nav spēkā* (tas izriet no CL 90.p.2.d. jēgas). Tā rezultātā, pamatojoties uz kauzalitātes principu, *nav spēkā arī attiecīgās tiesības pāreja ieguvējam*, resp., tās nostiprinājums zemesgrāmatā uz ieguvēja vārda (sk. CL 989., 1477.p.1.d., 1480.p.2.teik.).⁵²²

Kā atzīts tiesu praksē, īpašuma tiesības atsavināšanas gadījumā otrs laulātais, apstrīdot prettiesīgi noslēgto darījumu, ir tiesīgs vērsties pret ļaunticīgo trešo personu ar prasību par viņas īpašuma tiesības nostiprinājuma izlabošanu (sk. ZGL 97.p.) un nepieciešamības gadījumā (ja strīdus nekustamā lieta atrodas minētās trešās personas valdījumā) arī ar īpašuma prasību (sk. CL 1044.p.), lūdzot atzīt otra laulātā īpašuma tiesību uz viņam pienākošos (parasti – uz 1/2) domājamo daļu no strīdus nekustamās lietas.⁵²³ Alternatīvi otrs laulātais var vērsties pret ļaunticīgo trešo personu arī ar prasījumu par netaisni iedzīvotā atdošanu, lūdzot

⁵²¹ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-543/2005*, 51.–55.lpp.; AT Senāta CD tiesu prakses apkopojuma „Tiesību normu piemērošana laulāto mantiskajās attiecībās” (2007.g.) 12.pk.

⁵²² Par kauzalitātes principu un īpašuma tiesības nostiprināšanu zemesgrāmatā sk. plašāk: *Grūtups/Kalniņš*, 212.lpp.; *Erdmann*, II, S.117; *Vīnzarājs N. Civiltiesību problēmas*. Rīga: Erlena Kalniņa un Viktora Tihonova izdevums, 2000, 110., 111.lpp.; *Rudāns*, Nr.22, 12.lpp.

⁵²³ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-425/2006*, 58.–61.lpp.; *CTP spried. lietā Nr.PAC-53/2001*, 2001.–2002.g., 357.–361.lpp.; *CTP spried. lietā Nr.PAC-192/2003*, 2003.–2004.g., 424.–427.lpp.; *CTP spried. lietā Nr.PAC-89/2004*, 2003.–2004.g., 578.–584.lpp.

piedzīt no šīs personas atlīdzību naudā, kas atbilst otram laulātajam pienākošās daļas vērtībai (sk. CL 2389.p.).⁵²⁴ Ja ļaunticīgā trešā persona nekustamo lietu ir atsavinājusi tālāk citai labticīgai trešajai personai, otrs laulātais var vērsties pret ļaunticīgo trešo personu (pirmo ieguvēju) tikai ar prasījumu par netaisni iedzīvotā atdošanu (vai zaudējumu atlīdzību).⁵²⁵ Savukārt liettiesisku apgrūtinājumu nodibināšanas gadījumā otrs laulātais ir tiesīgs vērsties pret ļaunticīgo trešo personu ar prasību par attiecīgā lietu tiesības nostiprinājuma (piem., servitūta tiesības vai hipotēkas nostiprinājuma) izlabošanu, resp., dzēšanu (sk. ZGL 97.p.).⁵²⁶

4. Labticīgas iegūšanas priekšnoteikumi

Īpašuma un citu lietu tiesību *labticīga iegūšana* pamatojas uz šādiem priekšnoteikumiem.

a) Viena laulātā formālā leģitimācija. Labticīga iegūšana pamatojas uz labticīgā ieguvēja uzticību tādām īpašuma vai citas lietu tiesības nostiprinājumam zemesgrāmatā, kas *neatbilst patiesajam liettiesiskajam stāvoklim*, resp., ir nepareizs (analoģija: saskaņā ar CL 1065.p. kustamas lietas atsavinātāju kā īpašnieku, resp., kā personu, kura ir tiesīga rīkoties ar lietu, leģitimē valdījums, savukārt nekustamas lietas īpašnieku leģitimē viņa īpašuma tiesības nostiprinājums zemesgrāmatā, sk. CL 994.p.1.d., ZGL 1.p.).⁵²⁷ Tāpēc no laulāto likumisko mantisko attiecību viedokļa jautājums par īpašuma vai citu lietu tiesību labticīgu iegūšanu kļūst aktuāls gadījumā, kad zemesgrāmatā ierakstītais laulātais bez otra laulātā piekrišanas ir rīkojies ar abiem laulātajiem kopīgi piederošu nekustamu lietu, būdams formāli leģitimēts ar nepareizu īpašuma tiesības nostiprinājumu zemesgrāmatā. Laulātā īpašuma tiesības nostiprinājums zemesgrāmatā ir nepareizs, ja viņš attiecīgo nekustamo lietu ir ieguvis ar otra laulātā līdzdalību CL 89.p.2.d. izpratnē, kā rezultātā šī lieta uz likuma pamata ir viņu kopīgās mantas objekts (sk. iepriekš: IX, D, 1, c), taču otra laulātā īpašuma (kopīpašuma) tiesība zemesgrāmatā nav tikusi nostiprināta. Kaut gan šādā gadījumā viena laulātā īpašuma tiesības nostiprinājums zemesgrāmatā neatbilst patiesajam liettiesiskajam stāvoklim, labticīga

⁵²⁴ Šādai (saistībtiesiskai) prasībai dodama priekšroka iepretim īpašuma prasībai (kā liettiesiskai prasībai), piem., gadījumā, kad pirmā laulātā atsavināto nekustamo lietu ļaunticīgais ieguvējs pirms prasības celšanas jau ir paspējis ieķīlāt par labu labticīgam ķīlas ņēmējam (hipotekārajam kreditoram) vai atsavināt tālāk par labu kādai citai labticīgai trešajai personai (labticīgam ieguvējam).

⁵²⁵ Sal.: *Grūtups/Kalniņš*, 219., 220.lpp.

⁵²⁶ Sal.: *Tuor/Schnyder/Schmid/Rumo-Jungo*, S.808 ff.

⁵²⁷ Iznēmuma kārtā – līdz attiecīgās valsts vai pašvaldību dzīvojamās mājas privatizācijai – dzīvokļa, mākslinieku darbnīcas un nedzīvojamās telpas (resp., „dzīvokļa īpašuma”) īpašnieku leģitimē viņa īpašuma tiesības reģistrācija kadastra reģistrā (Nekustamā īpašuma valsts kadastrā), jo šādā gadījumā īpašuma tiesības reģistrācija kadastra reģistrā *tiesisko seku ziņā ir pielīdzināma* šīs tiesības nostiprināšanai zemesgrāmatā (sk. lik. „Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju” 73.⁸p.1.d., Nekustamā īpašuma valsts kadastra likuma 3.p., 6.p.1.d., 7.p.2.d.1.pk.).

trešā persona (ieguvējs) saskaņā ar CL 994.p.1.d. un ZGL 1.p. ir tiesīga paļauties uz „tiesisko izskatu”, kas izriet no zemesgrāmatas ierakstiem. Turklāt nav nozīmes tam, kādu iemeslu dēļ zemesgrāmatā nav tikusi nostiprināta arī otra laulātā īpašuma tiesība.

Runājot par labticīgu iegūšanu vispār, šādas iegūšanas pirmais priekšnoteikums ir tas apstākļi, ka netiesīgo personu leģitimējošais lietu tiesības *nostiprinājums zemesgrāmatā* labticīgas iegūšanas brīdī ir *nepareizs*, resp., zemesgrāmatas ieraksti nepareizi atspoguļo patieso liettiesisko stāvokli. Nostiprinājums ir nepareizs, ja zemesgrāmatā nostiprinātā lietu tiesība nepastāv vispār vai arī materiāltiesiski pieder citai personai, nevis tai personai, uz kuras vārda tā nostiprināta zemesgrāmatā. Tāpat nostiprinājums ir nepareizs, ja pastāvoša lietu tiesība nav nostiprināta vispār vai ir nostiprināta nepareizi (ar nepareizu saturu vai prioritāti), kā arī tad, ja šāda tiesība bez tiesiska pamata (t.sk. zemesgrāmatu nodaļas tiesneša kļūdas dēļ) ir tikusi pārgrozīta, dzēsta vai aizstāta ar citu nostiprinājumu.⁵²⁸ Zemesgrāmatas ierakstu neatbilstība patiesajam liettiesiskajam stāvoklim var rasties *dažādu iemeslu dēļ* (arī zemesgrāmatu nodaļas tiesneša kļūdas dēļ). Parasti šīs neatbilstības iemesls ir juridiska rakstura trūkumi attiecīgā nostiprinājuma pamatā (sk. ZGL 44.p.1.d.). Tā, piem., īpašuma tiesības nostiprinājums ir nepareizs, ja tas izdarīts uz spēkā neesoša atsavinājuma līguma pamata (sk. arī CL 1480.p.2.teik.),⁵²⁹ vai arī zemesgrāmatā tikusi nostiprināta tādas personas īpašuma tiesība uz mantojuma atstājējam piederējušo nekustamo lietu, kurai nemaz nav bijusi tiesība mantot.⁵³⁰ Tāpat īpašuma tiesības nostiprinājums ir nepareizs, ja tas izdarīts, piem., uz tāda administratīvas iestādes akta vai tiesas nolēmuma pamata, kas vēlāk ticis atcelts,⁵³¹ vai arī uz tāda atceļoši nosacīta atsavinājuma līguma pamata, kurā nolīgtais atceļošais nosacījums vēlāk ir iestājies.⁵³² Bez tam minētā neatbilstība pastāv, ja un kamēr zemesgrāmatā, piem., netiek nostiprināta īpašuma tiesība, kas tikusi atzīta ar tiesas spriedumu kopīpašuma dalīšanas lietā (sk. CL 1075.p.),⁵³³ lietā par īpašuma tiesības atzīšanu uz ieilguma pamata (sk. CL 1024.p.)⁵³⁴ vai lietā par īpašuma tiesības atzīšanu uz atsavinājuma līguma pamata (sk. CL 1478., 1479.p.), kā arī tad, ja un kamēr zemesgrāmatā, piem., uz laulības līguma pamata netiek ierakstīta CL 127.p.1.d. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētā piebilde par „laulāto mantas kopību”.⁵³⁵

⁵²⁸ Sal.: MünchKommBGB/Wacke, § 892, Rn.28; Hk-BGB/Eckert, § 892, Rn.8; Schmid/Hürlimann-Kaup, N 584 ff; Rey, N 1527.

⁵²⁹ Sk.: Senāta CKD spried. Nr.1928/46, 11.sēj., 4149., 4150.lpp.

⁵³⁰ Sk.: Grūtups/Kalniņš, 213.lpp; sal.: Rey, N 2127.

⁵³¹ Sk.: Senāta CD spried. lietā Nr.SK-614/2004, 188.–194.lpp.; Senāta CD spried. lietā Nr.SK-416/2008, 149.–158.lpp.

⁵³² Sk.: Grūtups/Kalniņš, 213., 214.lpp.

⁵³³ Sal.: Senāta CKD spried. Nr.1937/42, 14.sēj., 5419., 5420.lpp.

⁵³⁴ Sal.: Senāta CKD spried. Nr.1930/8, 12.sēj., 4507.–4508.lpp.

⁵³⁵ Tajā pašā laikā neatbilstība starp zemesgrāmatas ierakstiem un patieso liettiesisko stāvokli nepastāv, piem., gadījumā, kad zemesgrāmatā ierakstītais īpašnieks ir noslēdzis atsavinājuma līgumu ar citu personu

Zemesgrāmatas ierakstu pareizības un pilnīguma fikcijas (sk. iepriekš: IX, D, 3, a) priekšmets ir attiecīgajai nekustamajai lietai atklātajā *zemesgrāmatas nodalījumā* (sk. ZGL 29.p.) *izdarītie ieraksti*. Tā kā zemesgrāmatas tiek vestas datorizētā veidā, minētās fikcijas priekšmets ir valsts vienotajā datorizētajā zemesgrāmatā (kā elektroniskā datu bāzē) ilgstoši bez satura grozīšanas glabāto un lasāmā formā attēlojamo attiecīgā zemesgrāmatas nodalījuma datu saturs (sk. ZGL 112., 114., 118.p.).⁵³⁶ Atsevišķu daļu un iedaļu saturs jāņem vērā nevis izolēti, bet gan kopsakarā ar visiem pārējiem attiecīgā zemesgrāmatas nodalījuma ierakstiem (sk. ZGL 11.–18., 31.p.). Tajā pašā laikā zemesgrāmatas ierakstu pareizības un pilnīguma fikcija (līdzīgi kā CL 994.p.1.d. paredzētā nekustamas lietas piederības prezumpcija, sk. iepriekš: VIII, C, 1, a) *neattiecas uz saturiski vai juridiski nepieļaujamiem* nostiprinājumiem,⁵³⁷ piem., uz nostiprinājumu, kurā nav pietiekami raksturots attiecīgās tiesības saturs un būtiskie piederumi (sk. ZGL 47.p.1.d.2.pk.),⁵³⁸ vai uz tādas tiesības nostiprinājumu, kuras nostiprināšanu zemesgrāmatā likums tiešā veidā nepieļauj.⁵³⁹ Tāpat minētā fikcija neattiecas uz *savstarpēji pretrunīgiem* nostiprinājumiem, kas izdarīti vienā un tajā pašā vai vairākos zemesgrāmatas nodalījumos (ciktāl šādu pretrunu nav iespējams novērst iztulkošanas ceļā), un jo īpaši – uz savstarpēji pretrunīgiem „dubultnostiprinājumiem”,⁵⁴⁰ kā arī uz zemesgrāmatas nodalījumā ierakstītām *faktiskajām ziņām* (piem., uz ziņām par nekustamās lietas platību vai apbūvi), izņemot tās šāda veida ziņas, kas apzīmē attiecīgo

(piem., pircēju, apdāvināto, uztura devēju), taču šīs personas īpašuma tiesība vēl nav tikusi nostiprināta zemesgrāmatā. Šādā gadījumā īpašuma tiesību, kuras iegūšanas pamats ir tiesisks darījums (atsavinājuma līgums) un kura pāriet ieguvējam t.s. singulārās tiesību pēctecības (jeb atsevišķās pēctecības) ceļā, ieguvējs iegūst vienīgi ar viņa īpašuma tiesības nostiprināšanu zemesgrāmatā (sk. CL 1477.p.1.d.). Kamēr zemesgrāmatā nav tikusi nostiprināta ieguvēja īpašuma tiesība, liettiesiskais stāvoklis nepārgrozās, kā rezultātā nerodas arī neatbilstība starp šo stāvokli un zemesgrāmatas ierakstiem.

Jāatzīmē, ka uz šādiem juridiskiem apsvērumiem ir balstīti arī CL 2031.p. noteikumi par vienas un tās pašas nekustamās lietas „divkāršu pārdošanu”, kas pēc analogijas ir piemērojami arī nekustamās lietas divkāršai atsavināšanai vispār (sk.: *Kalniņš E. Privāttiesību teorija un prakse*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, 320., 329.lpp.). Saskaņā ar CL 2031.p.2. un 3.d. priekšroka ir tam ieguvējam, kura īpašuma tiesība tikusi nostiprināta zemesgrāmatā, savukārt atstumtajam ieguvējam ir vienīgi personisks (saistībtiesisks) prasījums pret atsavinātāju par zaudējumu atlīdzību. Par „divkārša atsavinājuma” problemātiku saistībā ar labticīgu iegūšanu sk.: *Rudāns*, Nr.21, 1.–3.lpp.; sk. arī: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-625/1999*, 327.–333.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-218/2000*, 286.–290.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-373/2003*, 212.–218.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-325/2006*, 230.–234.lpp.

⁵³⁶ Sal.: *Demharter J. Grundbuchordnung*. 25.Aufl. München: Verlag C.H.Beck, 2005, § 3, Rn.2, § 126, Rn.10.

⁵³⁷ Sal.: *Prütting*, Rn.220; *Zobl*, N 138.

⁵³⁸ Sal.: *Demharter J. Grundbuchordnung*. 25.Aufl. München: Verlag C.H.Beck, 2005, § 53, Rn.45, § 44 Rn.17.

⁵³⁹ Par juridiski nepieļaujamiem nostiprinājumiem sk. plašāk: *Virko E. Zemesgrāmatu pieejamība un ticamība // JV*, 2008, Nr.15, 7.–12.lpp. Nostiprinājums nav uzskatāms par saturiski vai juridiski nepieļaujamu tāpēc vien, ka tas izdarīts, piem., uz absolūti spēkā neesoša vai apstrīdama darījuma pamata, sal.: *Demharter J. Grundbuchordnung*. 25.Aufl. München: Verlag C.H.Beck, 2005, § 53, Rn.48.

⁵⁴⁰ Savstarpēji pretrunīgi „dubultnostiprinājumi” pastāv, piem., gadījumā, kad vienai un tai pašai nekustamai lietai vai tās sastāvdaļai (kļūdaini) atklāti vairāki zemesgrāmatas nodalījumi, kuros nostiprinātas dažādu personu īpašuma tiesības (sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-696/2007*, 504.–510.lpp., sk. arī ZGL 41.p.1.d.), vai, piem., tad, ja nekustamas lietas reālas sadales gadījumā sākotnējā zemesgrāmatas nodalījumā nav izdarīts ieraksts par jaunizveidotās nekustamās lietas atdalīšanu (sk. ZGL 15.p.2.-a.pk.).

nekustamo lietu kā tiesību objektu (piem., kadastra numurs, norāde uz nekustamās lietas sastāvā esošajiem zemes gabaliem vai t.s. „būvju īpašuma” sastāvā esošajām būvēm).⁵⁴¹ Bez tam zemesgrāmatas ierakstu pareizības un pilnīguma fikcija neattiecas uz tāda objekta atbilstību patstāvīgas nekustamas lietas (piem., dzīvokļa īpašuma) jēdzienam, kas ierakstīts zemesgrāmatā kā „nekustama lieta”, lai gan faktiski un juridiski ir uzskatāms par citas nekustamas lietas sastāvdaļu (piem., par dzīvokļu īpašnieku kopīpašumā esošo daudzdzīvokļu mājas daļu).⁵⁴² Visbeidzot, minētā fikcija neattiecas uz tādu netiesīgās personas īpašuma vai citas lietu tiesības nostiprinājumu zemesgrāmatā, kura objekts ir noziedzīga nodarījuma ceļā iegūta nekustama lieta (analogija ar CL 1003.p. noteikumiem, kas izslēdz iespēju ar ieilgumu iegūt īpašuma tiesību uz šādu lietu).⁵⁴³

b) Iegūšana uz tiesiska darījuma pamata. Zemesgrāmatu publiskās ticamības princips attiecas vienīgi uz tādu īpašuma vai citas lietu tiesības *iegūšanu, kuras pamats ir tiesisks darījums* (sk. CL 1477.p.1.d.). Vienīgi šāda veida iegūšana parasti ir saistīta ar ieguvēja uzticību zemesgrāmatu ierakstiem un tāpēc privāttiesiskās apgrozības stabilitātes interesēs pieprasa labticīgu trešo personu uzticības aizsardzību⁵⁴⁴ (analogija: arī CL 1065.p. ir runa par kustamas lietas atsavināšanu („nodošanu”) labticīgam ieguvējam uz tiesiska darījuma pamata, sal. CL 2010.p.2.d.). Tādējādi starp zemesgrāmatā ierakstīto laulāto un trešo personu jābūt noslēgtam tiesiskam darījumam (atsavinājuma līgumam vai līgumam par lietu tiesības nodibināšanu), kas no laulātā viedokļa ir vērsts uz nekustamās lietas atsavināšanu vai apgrūtināšanu ar lietu tiesību (vai arī uz rīcību ar šādu tiesību) par labu trešajai personai, bet no trešās personas (ieguvēja) viedokļa – uz īpašuma vai citas lietu tiesības *iegūšanu singulārās jeb atsevišķās tiesību pēctecības ceļā*.⁵⁴⁵ Ar šādu darījumu saprotams, piem., pirkuma līgums (t.sk. pārdošana izolē), maiņas līgums, dāvinājuma līgums, uztura līgums,

⁵⁴¹ Sk.: *Таль*, c.83, 84; *Rudāns*, Nr.22, 15.lpp.; sal.: *Palandt/Bassenge*, § 892, Rn.9 ff; *Hk-BGB/Eckert*, § 892, Rn.10.

⁵⁴² Sal.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-407/2005*, 304.–311.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-47/2006*, 348.–352.lpp.

⁵⁴³ Sk.: *Rudāns*, Nr.22, 15.lpp.; sal.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-47/2005*, 87.–90.lpp.

⁵⁴⁴ Sal.: *Prütting*, Rn.221; *Vieweg K., Werner A.* Sachenrecht. 2.Aufl. Köln, Berlin, Bonn, München: Carl Heymanns Verlag, 2005, § 5, Rn.9, § 13, Rn.41; *Rey*, N 1524, 1528.

⁵⁴⁵ Zemesgrāmatu publiskās ticamības princips neattiecas uz lietu tiesību iegūšanu t.s. universālās tiesību pēctecības (jeb koppelctecības) ceļā – arī tad, ja rīcība ar mantu notikusi, slēdzot tiesisku darījumu (piem., testamentu, mantojuma līgumu, laulības līgumu par laulāto mantas kopību, komercsabiedrību reorganizācijas līgumu). Šādas tiesību pēctecības gadījumā lietu tiesību iegūšanas pamats ir likums (nevis tiesisks darījums), turklāt universālsukcesors (piem., testamentārais vai līgumiskais mantinieks, otrs laulātais, iegūstošā komercsabiedrība) juridiski nav uzskatāms par trešo personu CL 994.p.1.d. un ZGL 1.p. izpratnē, sal.: *Zobl*, N 128, 144.

līgums par reālservitūta, lietojuma tiesības vai izpirkuma tiesības nodibināšanu, ķīlas līgums.⁵⁴⁶ Turklāt nav nozīmes tam, vai šāds darījums ir atlīdzības vai bezatlīdzības darījums.

Minētajam tiesiskajam darījumam (kā apņemšanās darījumam) – neņemot vērā to apstākli, ka zemesgrāmatā ierakstītajam un formāli leģitimētajam laulātajam materiāltiesiski nav atbilstošas rīcības varas, – *jābūt spēkā esošam*, jo „darījuma iekšējos trūkumus korroborācija nenovērš” (sk. CL 1480.p.2.teik.).⁵⁴⁷ No vienas puses, ZGL 1.p. izpratnē ar ieguvēja labticību tiek „atvietots” jeb „izdziedināts” vienīgi zemesgrāmatā ierakstītās netiesīgās personas *rīcības varas trūkums* jeb tas apstāklis, ka šai formāli leģitimētajai personai materiāltiesiski nepieder zemesgrāmatā nostiprinātā īpašuma vai cita lietu tiesība. Šajā ziņā aizsardzību bauda vienīgi ieguvēja labticība attiecībā uz zemesgrāmatā ierakstītajai netiesīgajai personai „piederošās” lietu tiesības nostiprinājuma pareizību. Proti, labticības priekšmets ir zemesgrāmatā ierakstītās netiesīgās personas rīcības vara, kas izriet no attiecīgā nostiprinājuma. Zemesgrāmatu publiskās ticamības princips neaptver ieguvēja labticību attiecībā uz citiem apstākļiem, kas var būt par iemeslu attiecīgā darījuma spēkā neesamībai vai apstrīdamībai (piem., atsavinātāja rīcībnespēja vai gribas trūkumi, darījuma neatbilstība likumam vai labiem tikumiem, pārstāvības varas trūkums).⁵⁴⁸ No otras puses, ar darījuma „iekšēju trūkumu” CL 1480.p.2.teik. izpratnē nav jāsaprot nedz tas apstāklis, ka zemesgrāmatā ierakstīto netiesīgo personu leģitimē nepareizs lietu tiesības nostiprinājums, nedz arī minētās personas rīcība ar šo viņai „formāli piederošo” lietu tiesību, slēdzot darījumu ar labticīgu ieguvēju.⁵⁴⁹ Tāpēc tas apstāklis, ka zemesgrāmatā nav nostiprināta arī otra laulātā īpašuma (kopīpašuma) tiesība uz tādu nekustamu lietu, kas uz CL 89.p.2.d. noteikumu pamata ir laulāto kopīgās mantas objekts, nav uzskatāms par zemesgrāmatā ierakstītā laulātā un labticīgas trešās personas starpā noslēgta darījuma „iekšēju trūkumu”.⁵⁵⁰ Turklāt tiesisku darījumu, uz kura pamata labticīgs ieguvējs ieguvis lietu tiesību no zemesgrāmatā ierakstītās netiesīgās personas, nevar juridiski uzskatīt par pretēju likumam vai labiem tikumiem (sk.

⁵⁴⁶ Ar iegūšanu uz tiesiska darījuma pamata jāsaprot arī īpašuma tiesības iegūšana, *izlietojot pirmspirkuma vai izpirkuma tiesību*, jo tā rezultātā pirmspirkuma tiesīgā persona (izpircējs) pilnībā iestājas jau noslēgtā pirkuma līgumā, t.i., no šī līguma izrietošajās sākotnējā pircēja tiesībās un pienākumos (sk. CL 2060., 1381., 1384., 1390.p.). Bez tam ar iegūšanu uz tiesiska darījuma (nevis uz tiesas nolēmuma pamata) jāsaprot īpašuma vai citas lietu tiesības iegūšana *uz tiesas apstiprināta izlīguma pamata*, jo tiesību pārejas ziņā tiesas lēmumam par izlīguma apstiprināšanu (sk. CPL 228.p.2.d.) ir vienīgi tādas sekas, ka šis lēmums ir *izpildāms* tiesas spriedumu izpildes kārtībā (sk. CPL 228.p.3.d., 539.p.1.d.4.pk.), turklāt tiesas lēmums aizstāj tās personas piekrišanu, pret kuru vērsts ieguvēja lietu tiesības nostiprinājums (sk. ZGL 61.p.1.d.2.pk., CL 1479.p.2.teik.), sk. arī: *Senāta CKD spried. Nr.1933/66*, 12.sēj., 4956.lpp.

⁵⁴⁷ Ar darījuma „iekšēju trūkumu” CL 1480.p. izpratnē saprotama, piem., darījuma dalībnieka rīcībnespēja (sk. CL 1405.p.), darījuma neatbilstība likumam vai labiem tikumiem (sk. CL 1415.p., 1592.p.), darījuma fiktīvais raksturs (sk. CL 1438.p.), līdzēju svarīga maldība (sk. CL 1445.p.).

⁵⁴⁸ Sal.: *Prütting*, Rn.216 f; Hk-BGB/*Eckert*, § 892, Rn.12; *Rey*, N 1528; *Zobl*, N 142 f.

⁵⁴⁹ Sal.: *Таль*, c.82, 87, 88.

⁵⁵⁰ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-5/2002*, 706.–710.lpp.

CL 1415.p.) tikai tā iemesla dēļ, ka formāli leģitimētajai netiesīgajai personai nav bijusi atbilstoša rīcības vara.⁵⁵¹

Zemesgrāmatu publiskās ticamības princips attiecas uz *lietu tiesību* labticīgu iegūšanu.⁵⁵² Izņēmuma kārtā (pēc analogijas ar CL 1565.p. noteikumiem par atceļoša nosacījuma iestāšanās sekām) šis princips attiecas arī uz *nomas (īres) tiesības* iegūšanu, ja zemesgrāmatā ierakstītais neīpašnieks uz *nomas (īres) līguma* pamata ir nodevis nekustamo lietu labticīgas trešās personas valdījumā (turējumā).⁵⁵³ Šis izņēmums vēl jo vairāk attiecas uz labticīgi iegūtu un zemesgrāmatā nostiprinātu *nomas (īres) tiesību*,⁵⁵⁴ jo saskaņā ar CL 2126.p. noteikumiem, nostiprinot zemesgrāmatā *nomas (īres) tiesību*, nomnieks (īrnieks) iegūst „lietu tiesību” (sk. arī CL 2174.p.).⁵⁵⁵

Saskaņā ar zemesgrāmatu publiskās ticamības principu labticīgai iegūšanai jābalstās uz mantisku labumu *apgrozību īstā (saimnieciskā) nozīmē*, ar ko saprotama šo labumu pāreja citai, no zemesgrāmatā ierakstītās netiesīgās personas saimnieciski atšķirīgai (nošķirtai) personai. Uzticības aizsardzība nav attaisnojama gadījumos, kad ir notikusi vienīgi juridiski formāla tiesības pāreja (iegūšana), lai gan faktiski attiecīgais mantiskais labums ir palicis tās pašas netiesīgās personas rokās.⁵⁵⁶ Tāpēc starp zemesgrāmatā ierakstīto netiesīgo personu un attiecīgās lietu tiesības ieguvēju noslēgtajam darījumam jāizpaužas kā t.s. „*apgrozības darījumam*”, kurā ieguvējs arī no saimnieciskā viedokļa nevar tikt pielīdzināts atsavinātājam. Vienīgi šāda trešā persona (ieguvējs) var labticīgi paļauties uz zemesgrāmatā ierakstītās netiesīgās personas rīcības varas šķietamību.⁵⁵⁷ Ar „*apgrozības darījumu*” jo īpaši *nav saprotams* tāds darījums, kas noslēgts starp personiski vai saimnieciski identiskiem tiesību subjektiem. Tā, piem., *personiska identitāte* pastāv gadījumā, kad par labu zemesgrāmatā ierakstītajam neīpašniekam, kurš attiecīgo nekustamo lietu atsavinājis tālāk citai personai, ir tikusi nodibināta servitūta vai ķīlas tiesība uz to pašu atsavināto nekustamo lietu. Savukārt *saimnieciska identitāte* pastāv, piem., gadījumā, kad zemesgrāmatā ierakstītā fiziskā persona (neīpašnieks) ir atsavinājusi vai ieķīlājusi nekustamu lietu par labu SIA, kurā visas kapitāla daļas pieder viņai (un otrādi)⁵⁵⁸ vai, piem., gadījumā, kad zemesgrāmatā ierakstītā

⁵⁵¹ Sal.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-614/2004*, 188.–194.lpp.

⁵⁵² Sal.: Hk-BGB/*Eckert*, § 892, Rn.12; *Schmid/Hürlimann-Kaup*, N 590.

⁵⁵³ Sk.: *Senāta CKD spried. Nr.1928/46*, 11.sēj., 4149., 4150.lpp.; sal.: MünchKommBGB/*Wacke*, § 892, Rn.31, § 893, Rn.10; sk. citādi: Hk-BGB/*Eckert*, § 892, Rn.12.

⁵⁵⁴ Sk. arī: *Rudāns*, Nr.21, 1.–5.lpp., Nr.22, 15.lpp.

⁵⁵⁵ Juridiskajā literatūrā izteiktos atšķirīgos viedokļus jautājumā par to, vai zemesgrāmatā nostiprināta *nomas (īres) tiesība* ir lietu tiesība īstā nozīmē, sk.: *Буковскай*, II, c.1746.

⁵⁵⁶ Sal.: MünchKommBGB/*Wacke*, § 892, Rn.30, 38; *Prütting*, Rn.224.

⁵⁵⁷ Sal.: *Vieweg K., Werner A. Sachenrecht. 2.Aufl. Köln, Berlin, Bonn, München: Carl Heymanns Verlag, 2005*, § 5, Rn.10, § 13, Rn.41.

⁵⁵⁸ Par pārdevēja (konkrētajā gadījumā – SIA) un pirmpirkuma tiesīgās personas, resp., izpircēja (konkrētajā gadījumā – fiziskās personas, kurai pieder visas minētās SIA kapitāla daļas) saimniecisku identitāti

personālsabiedrība (neīpašnieks) ir atsavinājusi vai iekļājusi nekustamu lietu par labu vienam no šīs sabiedrības biedriem. Bez tam „apgrozības darījuma” rakstura nav, piem., līgumam, uz kura pamata viens no zemesgrāmatā ierakstītajiem kopīpašniekiem (neīpašniekiem) iegūst īpašuma vai ķīlas tiesību (hipotēku) uz otra kopīpašnieka domājamo daļu.⁵⁵⁹ Jāpiebilst, ka starp zemesgrāmatā ierakstīto netiesīgo personu un trešo personu (ieguvēju) noslēgtā darījuma „apgrozības” raksturu neietekmē tas, vai lietu tiesības iegūšana notikusi atlīdzības vai bezatlīdzības ceļā.⁵⁶⁰

Tā kā zemesgrāmatu publiskās ticamības princips attiecas vienīgi uz tādu iegūšanu singulārās jeb atsevišķās tiesību pēctecības ceļā, kuras pamats ir tiesisks darījums (sk. CL 1477.p.1.d.), šis princips *neaptver* īpašuma vai citas lietu tiesības *iegūšanu uz cita tiesiska pamata*. Šeit vispirms ir runa par lietu tiesību pāreju ieguvējam *uz likuma pamata* (sk. CL 1477.p.2.d.), piem., mantošanas ceļā (sk. CL 702., 1034.p.),⁵⁶¹ „piegūšanas” ceļā (sk. CL 930.p.piez.), noslēdzot laulības līgumu par laulāto mantas kopību (sk. CL 124.p.1.d.),⁵⁶² komercsabiedrību apvienošanas vai sadalīšanas rezultātā⁵⁶³ (sk. KCL 350.p.2.d.).⁵⁶⁴ Bez tam minētais princips neattiecas, piem., uz tiesas hipotēkas iegūšanu, kas nostiprināta

kā šķērsli likumiskās pirmpirkuma tiesības aizsardzībai un celtās izpirkuma prasības apmierināšanai sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-76/2003*, 74.–77.lpp.

⁵⁵⁹ Sal.: *Palandt/Bassenge*, § 892, Rn.5 ff.; *MünchKommBGB/Wacke*, § 892, Rn.39 ff.

⁵⁶⁰ Sal.: *Hk-BGB/Eckert*, § 892, Rn.15.

⁵⁶¹ Tā, piem., gadījumā, kad zemesgrāmatā kā īpašnieks ir ierakstīta persona A, lai gan patiesais materiāltiesiskais īpašnieks ir persona B (piem., tāpēc, ka personas A īpašuma tiesība tikusi nostiprināta zemesgrāmatā uz viņas un personas B starpā noslēgta spēkā neesoša darījuma pamata, sk. CL 1480.p.2.teik.), zemesgrāmatā ierakstītās netiesīgās personas A mantinieks – persona C *mantošanas ceļā neiegūst* no mantojuma atstājēja A īpašuma tiesību uz nekustamo lietu arī tad, ja viņš ir labticīgi paļāvies uz mantojuma atstājēja A īpašuma tiesības nostiprinājuma pareizību (sk.: *Prittting*, Rn.222; *Schmid/Hürlimann-Kaup*, N 588). Ja šādā gadījumā uz mantojuma apliecības pamata zemesgrāmatā ierakstītais mantinieks C, kura pieņemtajā mantojumā ietilpusi minētā īpašuma tiesība (sk. CL 1007.p.3.pk.), ir labticīgi valdījis nekustamo lietu 10 gadu laikā (sal. CL 1024.p.) un ir iestājušies visi pārējie priekšnoteikumi īpašuma tiesības iegūšanai ar ieilgumu (sk. CL 998. un turpm.p.), viņš iegūst minēto īpašuma tiesību *ieilguma ceļā* (pat tad, ja mantojuma atstājējs A ir bijis ļaunticīgs ieguvējs, jo šajā ziņā izšķirošā nozīme ir mantinieka C labticībai, sk. CL 1013.p.). Turklāt arī persona A jau savā dzīves laikā var būt ieguvusi minēto uz viņas vārda zemesgrāmatā nostiprināto īpašuma tiesību *ieilguma ceļā*, ja persona A atvainojami nav zinājusi (sk. CL 1013.p.) par tā tiesiskā darījuma trūkumiem, uz kura pamata (sk. CL 1007.p.2.pk., *ZGL* 44.p.1.d.) zemesgrāmatā tikusi nostiprināta viņas īpašuma tiesība, un ja ir iestājušies visi pārējie priekšnoteikumi īpašuma tiesības iegūšanai ar ieilgumu, sal.: *Schmid/Hürlimann-Kaup*, N 596; *Tuor/Schnyder/Schmid/Rumo-Jungo*, S.811.

⁵⁶² Sal.: *Prittting*, Rn.222; *Hk-BGB/Eckert*, § 892, Rn.11; *Zobl*, N 144.

⁵⁶³ Sal.: *Zobl*, N 144.

⁵⁶⁴ Zemesgrāmatu publiskās ticamības princips neattiecas arī uz *nekustamas lietas piespiedu atsavināšanu* (sk. lik. „Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām” 4., 12., 18.p.). Pret zemesgrāmatā ierakstīto neīpašnieku uzsāktajam piespiedu atsavināšanas procesam (sk. lik. „Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām” 9. un turpm.p.) nav nekādu seku attiecībā uz īsto īpašnieku un tas nevar kalpot kā priekšnoteikums īpašuma tiesības pārejai no zemesgrāmatā ierakstītā neīpašnieka par labu valstij (pašvaldībai). Tajā pašā laikā zemesgrāmatu publiskās ticamības princips attiecas uz gadījumu, kad zemesgrāmatā ierakstītais neīpašnieks (nolūkā izvairīties no piespiedu atsavināšanas) ir labprātīgi noslēdzis līgumu, uz kura pamata zemesgrāmatās tikusi nostiprināta valsts vai pašvaldības īpašuma tiesība uz atsavināto nekustamo lietu (sk. lik. „Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām” 3.p.1.d., 5.–7.p.), sal.: *MünchKommBGB/Wacke*, § 892, Rn.32.

zemesgrāmatā uz tāda tiesas sprieduma (vai tiesas lēmuma)⁵⁶⁵ pamata, ar ko no parādnieka (zemesgrāmatā ierakstītā neīpašnieka) par labu kreditoram piedzīta noteikta naudas summa vai kāds cits naudā novērtējams izpildījums (sk. CL 1307.p., CPL 602.p.1.d., ZGL 129.p.). Proti, šādam kreditoram pieder vienīgi saistībtiesisks naudas prasījums, kā rezultātā viņa uzticība parādnieka īpašuma tiesības nostiprinājuma pareizībai nav aizsargājama, un tiesas hipotēkas labticīga iegūšana ir izslēgta. Šāds kreditors ir tiesīgs vērst piedziņu tikai uz parādniekam patiesi piederošu mantu (sk. CPL 570., 572., 633.p.).⁵⁶⁶

Tajā pašā laikā zemesgrāmatu publiskās ticamības princips ir piemērojams ne tikai tādām labticīgam ieguvējam, kurš ieguvis īpašuma tiesību uz nekustamu lietu labprātīgā izolē privātā kārtībā (sk. CL 2074.p.), bet arī labticīgam vairāksolītājam (pircejam), kurš ieguvis īpašuma tiesību uz nekustamu lietu *labprātīgā izolē tiesas ceļā* (sk. CPL 395.–399.p.). Tas pats attiecas uz labticīgu nosolītāju (pirceju), kurš ieguvis īpašuma tiesību uz nekustamu lietu *piespiedu izsoles ceļā* (sk. CPL 606.–617.p.), kā arī uz tādu labticīgu trešo personu (pēdējo pārsolīto solītāju, kreditoru vai parādnieka kopīpašnieku), kura *nenotikušas piespiedu izsoles* gadījumā saskaņā ar likumu ir „*paturējusi sev*”⁵⁶⁷ nekustamo lietu (sk. CPL 615.p., sk. arī Maksātnespējas likuma⁵⁶⁸ 133.–136.p.). Visos šajos gadījumos būtībā ir runa par īpašuma tiesības iegūšanu *uz tiesiska darījuma pamata*, kaut arī ieguvēja īpašuma tiesība tiek nostiprināta zemesgrāmatā, pamatojoties uz tiesas lēmumu (sk. CPL 613.p.).⁵⁶⁹ Minētā darījuma sastāvu veido 1) izsoles rīkotāja *priekšlikums pārdot* izsolīto nekustamo lietu tam, kurš sola samaksāt visaugstāko cenu (nenotikušas izsoles gadījumā šo priekšlikumu aizstāj CPL 615.p.1.–3.d. noteikumi), un 2) atbilstošs nosolītāja (izņēmuma gadījumos – pēdējā pārsolītā solītāja, parādnieka kreditora vai kopīpašnieka) gribas izteikums, kas izpaužas kā *piekrišana nopirkt* izsolīto nekustamo lietu. Iegūšana izsoles ceļā ir saistīta ar ieguvēja uzticību parādnieka īpašuma tiesības nostiprinājumam zemesgrāmatā. Turklāt paaugstinātu ticamību šādas iegūšanas neatgriezeniskumam piešķir tas, ka pēc pirkuma maksas samaksas tiesa uz tiesu izpildītāja pieteikuma pamata izlemj jautājumu par ieguvēja īpašuma tiesības nostiprināšanu zemesgrāmatā uz izsolīto nekustamo lietu (sk. CPL 399.,

⁵⁶⁵ Sk.: *Višņakova G., Balodis K.* Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Lietas. Valdījums. Tiesības uz svešu lietu (841.–926.p., 1130.–1400.p.). Rīga: Mans Īpašums, 1998, 182.lpp.; sk. arī CPL 400. un turpm.p., 406.¹ un turpm.p., 535.p.

⁵⁶⁶ Sal.: MünchKommBGB/Wacke, § 892, Rn.33; Hk-BGB/Eckert, § 892, Rn.11; *Prütting*, Rn.223.

⁵⁶⁷ Ar nekustamas lietas „paturēšanu sev” saprotama pēdējā pārsolītā solītāja izteikta (tiesu izpildītājam adresēta) piekrišana iegūt īpašuma tiesību uz piespiedu izsolē izsolīto nekustamo lietu par viņa solīto augstāko cenu (sk. CPL 615.p.2.d.), kā arī parādnieka kreditora vai kopīpašnieka izteikta piekrišana iegūt minēto tiesību par nenotikušās izsoles sākumcenu (sk. CPL 615.p.1.–3.d.). Personai, kas patur nekustamo lietu sev, minētā naudas summa viena mēneša laikā jāiemaksā tiesu izpildītāja depozīta kontā (sk. CPL 615.p.4.d.).

⁵⁶⁸ Maksātnespējas likums: LR likums. 01.11.2007. Latvijas Vēstnesis, 22.11.2007., Nr.188 (3764).

⁵⁶⁹ Ar tiesas lēmumu par ieguvēja īpašuma tiesības nostiprināšanu uz izsolīto nekustamo lietu (sk. CPL 613.p.) tiek aizstāta parādnieka (kā līdzšinējā īpašnieka, pret kuru nostiprinājums vērst) piekrišana šādam nostiprinājumam (sk. ZGL 61.p.1.d.2.pk., CL 1479.p.2.teik.).

611.p.3.d., 613.p., 615.p.5.d.). Tāpēc arī tad, ja izsoles ceļā tikusi pārdota tāda nekustama lieta, kas ierakstīta zemesgrāmatā uz parādnieka vārda, lai gan patiesībā tā pieder citai personai, ieguvējs iegūst īpašuma tiesību no neīpašnieka (parādnieka), ja pastāv visi pārējie labticīgas iegūšanas priekšnoteikumi.⁵⁷⁰

c) Iegūtās lietu tiesības nostiprināšana zemesgrāmatā. Labticīgas iegūšanas priekšnoteikums ir īpašuma vai citas lietu tiesības iegūšana ar tiesisku darījumu. Tāpēc atbilstoši likumā noteiktajai kārtībai zemesgrāmatā jābūt *nostiprinātai* trešās personas iegūtajai lietu tiesībai (sk. CL 1477.p.1.d., ZGL 56. un turpm.p.). Ja, piem., zemesgrāmatā ierakstītās maksātspējas atzīmes, piedziņas atzīmes vai aizlieguma atzīmes dēļ netiek nostiprināta ieguvēja īpašuma tiesība (sk. ZGL 45.p.1., 2., 4.pk., 46.p.1., 2.d., CPL 138.p.3.d.), nenotiek arī šīs tiesības labticīga iegūšana.

No iegūtās lietu tiesības nostiprināšanas viedokļa nav nozīme tam, vai šī tiesība, kuras iegūšanas pamats ir tiesisks darījums (sk. CL 1477.p.1.d.), tikusi nostiprināta zemesgrāmatā ar *labprātīgu nostiprinājumu* (resp., atsavinātājam labprātīgi dodot savu piekrišanu nostiprināšanai, sk. ZGL 61.p.1.d.2.pk., 68.p.) vai ar *piespiedu nostiprinājumu*, kas izdarīts uz tāda tiesas sprieduma pamata, ar kuru apmierināta ieguvēja prasība par attiecīgās tiesības nostiprināšanu zemesgrāmatā (sk. CL 1478., 1479.p.) un kurš aizstāj atsavinātāja piekrišanu nostiprināšanai (sk. ZGL 61.p.1.d.2.pk., CL 1479.p.2.teik.). Tā kā atsavinātāja piekrišana lietu tiesības nostiprināšanai uz ieguvēja vārda ir viņu starpā noslēgtā tiesiskā darījuma izpildījums,⁵⁷¹ labticīgai iegūšanai par šķērslī nevar kalpot vienīgi tas apstāklis, ka atsavinātājs labprātīgi nav devis šo piekrišanu (resp., nav izpildījis savu pienākumu, kas izriet no tiesiskā darījuma), kā rezultātā ieguvējs ir bijis spiests panākt šīs piekrišanas aizstāšanu ar tiesas spriedumu.⁵⁷² Minētais tāpat attiecas uz īpašuma tiesības iegūšanu, tiesas ceļā izlietojot izpirkuma tiesību (sevišķās tiesāšanas vai prasības tiesvedības kārtībā, sk. CPL 336.–341.p., 127.p.1.d.). Arī šādā gadījumā izpircēja īpašuma tiesības iegūšanas pamats ir tiesisks darījums (t.i., pirkuma līgums), kas noslēgts starp pārdevēju un sākotnējo pircēju (sk. CL 1381., 1383.p.), un šajā ziņā tiesas spriedums, ar kuru apmierināts pieteikums par nekustamas lietas izpirkšanu vai izpirkuma prasība, vienīgi aizstāj pārdevēja un sākotnējā pircēja (kā zemesgrāmatā ierakstītā ieguvēja) piekrišanu izpircēja īpašuma tiesības nostiprināšanai zemesgrāmatā (sk. ZGL 61.p.1.d.2.pk.).

⁵⁷⁰ Sal.: Буковский, II, с.1721, 1722; *Torgāns K., Dudelis M.* (Red.) Civilprocesa likuma komentāri. 2.izd. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2001, 588.lpp.; *Torgāns K.* (Red.) Civilprocesa likuma komentāri. 3.izd. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 916.lpp.

⁵⁷¹ Sk. plašāk: *Virko E.* Vai nostiprinājuma lūgumam ir jābūt divpusējam? // LT, 2000, Nr.5, 138.–140.lpp.

⁵⁷² Sal.: MünchKommBGB/Wacke, § 892, Rn.34.

d) Ieguvēja labticība. Trešajai personai (ieguvējam) jābūt *labticīgai* attiecībā uz laulātā īpašuma tiesības nostiprinājuma pareizību jeb, vispārīgi runājot, – attiecībā uz zemesgrāmatā ierakstītās netiesīgās personas *lietu tiesības nostiprinājuma pareizību*⁵⁷³ (analoģija: saskaņā ar CL 1065.p. trešajai personai jābūt labticīgai attiecībā uz atsavinātāja īpašuma tiesību, resp., tiesību rīkoties ar kustamo lietu). Ieguvēja ļaunticība ir šķērslis īpašuma vai citas lietu tiesības labticīgai iegūšanai.

Atbilstoši uzticības aizsardzības principam labticīgas trešās personas ir tiesīgas *paļauties* uz to, ka visi nostiprinājumi zemesgrāmatā ir pareizi un pilnīgi. Tā, piem., labticīgs ieguvējs ir tiesīgs paļauties ne tikai uz to, ka zemesgrāmatā nostiprinātā īpašuma tiesība patiesi pastāv un pieder personai, kas ierakstīta zemesgrāmatā kā īpašnieks, bet arī uz to, ka visi pārējie attiecīgajā zemesgrāmatas nodaļumā izdarītie nostiprinājumi ir pareizi un visaptveroši atspoguļo patieso liettiesisko stāvokli.⁵⁷⁴ Turklāt tas vien, ka ieguvējs faktiski nav iepazinies ar zemesgrāmatas ierakstiem, neietekmē viņa labticību (resp., nav jāpastāv cēloniskajam sakaram starp zemesgrāmatas ierakstu radīto „tiesisko izskatu” un ieguvēja paļaušanos uz tiem), jo atbilstoši t.s. zemesgrāmatu pozitīvajam spēkam pastāv neapgāžama prezumpcija, ka visiem ir zināms zemesgrāmatu ierakstu saturs (sk. iepriekš: IX, B, 1).⁵⁷⁵

Kā izriet no ZGL 1.p., trešajām personām pēc vispārīgā principa jāņem vērā vienīgi zemesgrāmatas nodaļumā izdarīto *ierakstu saturs*.⁵⁷⁶ Tāpēc ieguvējam nav vispārīga pienākuma iepazīties ar attiecīgajā „nekustamā īpašuma lietā” (sk. ZGL 26.p.) sakopoto dokumentu saturu,⁵⁷⁷ t.sk. viņam nav pienākuma, piem., pārliecināties par nostiprinājuma atbilstību tā tiesiskā darījuma noteikumiem, uz kura pamata nostiprinājums izdarīts,⁵⁷⁸ vai, piem., pārbaudīt nostiprinājuma pamatā esošā darījuma, tiesas sprieduma vai administratīvas iestādes akta (sk. ZGL 44.p.1.d.) spēkā esamību.⁵⁷⁹ Ja tomēr ieguvējam ir zināmi tādi apstākļi, kas jebkurai „godīgai trešajai personai” radītu *pamatotas aizdomas* par attiecīgā nostiprinājuma pareizību, viņam ir pienākums veikt saprātīgas darbības (t.sk. ieskatīties „nekustamā īpašuma lietā”, sk. ZGL 134.p.), lai pārliecinātos par šādu aizdomu atbilstību

⁵⁷³ Sal.: *Rudāns*, Nr.21, 1.–5.lpp., Nr.22, 15.lpp.; *Prütting*, Rn.213; Hk-BGB/*Eckert*, § 892, Rn.16; *Zobl*, N 146 f; *Rey*, N 1529.

⁵⁷⁴ Sal.: *Simonius P., Sutter Th.* Schweizerisches Immobiliarsachenrecht. Bd.I. Grundlagen, Grundbuch und Grundeigentum. Basel, Frankfurt am Main: Verlag Helbing & Lichtenhahn, 1994, § 10 N 121.

⁵⁷⁵ Sal.: Hk-BGB/*Eckert*, § 892, Rn.17; *Zobl*, N 148.

⁵⁷⁶ Sk.: *Таль*, c.87, 88; *Senāta CKD spried.* Nr.1931/144, 12.sēj., 4727.–4729.lpp.; *Rudāns*, Nr.21, 1.–5.lpp., Nr.22, 15.lpp.

⁵⁷⁷ Sal.: *Schmid/Hürlimann-Kaup*, N 589.

⁵⁷⁸ Sk.: *Rudāns*, Nr.21, 1.–5.lpp., Nr.22, 15.lpp.; sal.: *Zobl*, N 243.

⁵⁷⁹ Sal.: *Zobl*, N 149; *Rey*, N 1529.

īstenībai.⁵⁸⁰ Turklāt tad, ja zemesgrāmatas nodalījumā ir ierakstīta *konkrēta norāde* uz nostiprinājuma pamatā (sk. ZGL 44.p.1.d.) esošā tiesiskā darījuma, tiesas nolēmuma vai administratīvas iestādes akta noteikumiem (kas, piem., aprobežo kopīpašuma tiesību), ieguvējam jāņem vērā arī šī dokumenta (kas atrodas „nekustamā īpašuma lietā, sk. ZGL 26.p.) saturs. Proti, šādā gadījumā minētais dokuments ir uzskatāms par zemesgrāmatas ierakstu sastāvdaļu, uz ko attiecas zemesgrāmatu publiskā ticamība ZGL 1.p. izpratnē.⁵⁸¹

Lietu tiesības nostiprinājums zemesgrāmatā – salīdzinājumā ar kustamas lietas valdījumu – bauda ievērojami lielāku ticamību. Acīmredzot tāpēc juridiskajā literatūrā savulaik ir ticis atzīts, ka par labticīgu atzīstama tāda trešā persona (ieguvējs), kura *nezina* tos materiāltiesiskos iemeslus (tiesiskos trūkumus), kas liecina par attiecīgā nostiprinājuma neatbilstību patiesajam liettiesiskajam stāvoklim (piem., kas pilnībā vai daļēji izslēdz zemesgrāmatā ierakstītā „īpašnieka” īpašuma tiesību).⁵⁸² Proti, par ļaunticīgu atzīstama vienīgi tāda trešā persona, kas *pozitīvi zina* to, ka zemesgrāmatā nostiprinātā tiesība nepieder tai personai, kuru formāli leģitimē šīs tiesības nostiprinājums zemesgrāmatā⁵⁸³ (resp., ieguvējs ir ļaunticīgs, ja viņš pozitīvi zina par zemesgrāmatas ierakstu neatbilstību patiesajam liettiesiskajam stāvoklim).⁵⁸⁴

Tomēr, ņemot vērā to, ka labticība ir tiesisku trūkumu *atvainojama nezināšana* (sk. iepriekš: IX, C, 2, b), un ņemot vērā no CL 1013.p. izrietošo labticības izpratni, par ļaunticīgu uzskatāms arī tāds ieguvējs, kuram konkrētā gadījuma apstākļos ir bijis *pietiekams iemesls nopietni šaubīties* par zemesgrāmatā ierakstītās netiesīgās personas lietu tiesības nostiprinājuma pareizību.⁵⁸⁵ Tāpēc ieguvējam jāņem vērā tie faktiskie apstākļi, kas viņam ir kļuvuši zināmi un kas var iedragāt viņa uzticību atsavinātāja lietu tiesības nostiprinājuma pareizībai.⁵⁸⁶ Tā, piem., par ļaunticīgu uzskatāms tāds īpašuma tiesības ieguvējs, kuram konkrētā gadījuma apstākļos, ievērojot CL 89.p.2.d. noteikumus, ir bijis pietiekams iemesls

⁵⁸⁰ Sal.: *Schmid/Hürlimann-Kaup*, N 589; *Zobl*, N 149; *Binder M.* Sachenrecht. Theorie und systematisch aufbereitete OGH-Fälle. Wien: Verlag Österreich GmbH, 2003, Rn.14/40.

⁵⁸¹ Sal.: *MünchKommBGB/Wacke*, § 874, Rn.13; *Jauernig/Jauernig*, § 874, Rn.5; *Zobl*, N 240 ff.

⁵⁸² Sk.: *Галь*, с.83.

⁵⁸³ Sal.: *Бауммаковъ А.А.* Основные начала ипотечного права. Либава: Издание Лито-Типографии М.Петерсона, 1891, с.133.

⁵⁸⁴ Šāda mēraukla ieguvēja labticībai ir *tiesā veidā* paredzēta Vācijas Civillkodeksa 892.p.1.d., kā rezultātā atbilstoši Vācijas lietu tiesībām ieguvējam, kurš ar tiesisku darījumu iegūst īpašuma vai citu lietu tiesību uz nekustamu lietu, nekaitē tas, ka viņš rupjas neuzmanības dēļ nav zinājis par to, ka zemesgrāmatas ieraksti neatbilst patiesajam liettiesiskajam stāvoklim, sk.: *Jauernig/Jauernig*, § 892, Rn.17; *Hk-BGB/Eckert*, § 892, Rn.16; *Palandt/Bassenge*, § 892, Rn.24; *Prütting*, Rn.214.

⁵⁸⁵ Sal.: *Grütups/Kalniņš*, 84., 234.lpp.

⁵⁸⁶ Sal.: *Rey*, N 1532 ff; *Prütting*, Rn.215. Tā, piem., gadījumā, kad ieguvējam ir zināmi apstākļi, kas ir pamats zemesgrāmatā ierakstītā atsavinātāja un viņa priekšgājēja starpā noslēgtā atsavinājuma līguma atzīšanai par spēkā neesošu (piem., priekšgājēja rīcībnespēja šī darījuma noslēgšanas brīdī), ieguvējs uzskatāms par ļaunticīgu, jo viņam ir pietiekams iemesls uzskatīt, ka atsavinātājs nav ieguvis īpašuma tiesību no sava priekšgājēja, sal.: *Vieweg K., Werner A.* Sachenrecht. 2.Aufl. Köln, Berlin, Bonn, München: Carl Heymanns Verlag, 2005, § 13, Rn.47.

nopietni šaubīties par nekustamās lietas atsevišķu piederību zemesgrāmatā ierakstītajam īpašniekam. Šajā ziņā nopietnas šaubas var radīt, piem., tas apstākļi, ka atsavināmajā dzīvokļa īpašumā (namīpašumā) dzīvo zemesgrāmatā ierakstītā īpašnieka laulātais (un viņu bērni) un šis laulātais nepiedalās darījumā.⁵⁸⁷ Turklāt ir nepieciešams arī tas, lai ieguvējs zinātu vai atbilstoši apstākļiem varētu pieņemt, ka otrs līdzējs, kurš rīkojas ar nekustamo lietu, ir stājies laulībā, un ka otra līdzēja laulātais ir piedalījies šīs nekustamās lietas iegūšanā (CL 89.p.2.d. izpratnē). Tajā pašā laikā tas vien, ka zemesgrāmatā nav ierakstīta CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētā piebilde par laulātā atsevišķo mantu, nepadara trešo personu par ļaunticīgu ieguvēju (sk. iepriekš: IX, D, 2, a).⁵⁸⁸ Līdz ar to jāatzīst, ka labticīgs ir tāds ieguvējs, kuram, ievērojot tādu *uzmanību un rūpību, kādu* konkrētā gadījuma apstākļos *būtu taisnīgi no viņa prasīt, nav bijis pietiekama iemesla nopietni šaubīties par zemesgrāmatas ierakstu pareizību.*⁵⁸⁹ Tā kā zemesgrāmatu ieraksti – salīdzinājumā ar kustamas lietas valdījumu – ir uzticamāks lietu tiesību publicitātes līdzeklis, ieguvējs var paļauties uz zemesgrāmatas ierakstiem daudz lielākā mērā nekā uz kustamas lietas valdījumu.⁵⁹⁰ Ņemot vērā šo apstākli, tāda *ieguvēja labticībai*, kurš ar tiesisku darījumu iegūst īpašuma vai citu lietu tiesību uz nekustamu lietu no zemesgrāmatā ierakstītās netiesīgās personas, *nekaitē viņa viegla neuzmanība.*⁵⁹¹ Proti, ieguvējs ir labticīgs arī tad, ja viņš viegla neuzmanības dēļ nav zinājis un nav varējis zināt par to, ka zemesgrāmatas ieraksti neatbilst patiesajam liettiesiskajam stāvoklim.

Iegūstot īpašuma vai citu lietu tiesību ar *vietnieka (pārstāvja) starpniecību* (sk. CL 1410.p.1.d., 1515.p., 1516.p.),⁵⁹² labticīgam jābūt ne tikai vietniekam, bet arī atvietojamajai personai (sk. pēc analogijas CL 1016.p.). Tāpēc atvietojamajai personai jāreķinās ar tās vietnieka ļaunticību un otrādi (vietnieka labticība nāk par labu atvietojamajai personai tikai tad, ja arī pēdējā ir labticīga). Ja ieguvējs ir juridiska persona, labticīgiem jābūt visiem tās likumiskajiem pārstāvjiem (sk. CL 1410.p.2.d.).⁵⁹³

⁵⁸⁷ Sk.: *CTP spried. lietā Nr.PAC-53/2001*, 2001.–2002.g., 357.–361.lpp.; *CTP spried. lietā Nr.PAC-192/2003*, 2003.–2004.g., 424.–427.lpp.

⁵⁸⁸ Sal.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-5/2002*, 706.–710.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-543/2005*, 51.–55.lpp.; AT Senāta CD tiesu prakses apkopojuma „Tiesību normu piemērošana laulāto mantiskajās attiecībās” (2007.g.) 12.pk.

⁵⁸⁹ Sal.: *Zobl*, N 146; *Rey*, N 1532.

⁵⁹⁰ Sk.: *Baur F., Baur J.F., Stürner R.* Sachenrecht. 17.Aufl. München: C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1999, § 23, Rn.30; *Vieweg K., Werner A.* Sachenrecht. 2.Aufl. Köln, Berlin, Bonn, München: Carl Heymanns Verlag, 2005, § 13, Rn.47; *Hk-BGB/Eckert*, § 892, Rn.16.

⁵⁹¹ Sk.: *Rudāns*, Nr.21, 1.–5.lpp., Nr.22, 14.lpp.

⁵⁹² Par vietniecības un pārstāvības jēdzienu sk.: *Balodis*, 276.–278.lpp.

⁵⁹³ Sk.: *Rudāns*, Nr.21, 1.–5.lpp., Nr.22, 17.lpp.; sal.: *Simonius P., Sutter Th.* Schweizerisches Immobiliarsachenrecht. Bd.I. Grundlagen, Grundbuch und Grundeigentum. Basel, Frankfurt am Main: Verlag Helbing & Lichtenhahn, 1994, § 10 N 122; *Zobl*, N 145;

No *labticības turpināšanās* viedokļa ieguvējam jābūt labticīgam ne tikai attiecīgā darījuma noslēgšanas brīdī, bet arī līdz brīdim, kad nostiprinājuma lūgums par ieguvēja īpašuma vai citas lietu tiesības nostiprināšanu zemesgrāmatā ir iesniegts zemesgrāmatu nodaļai un ierakstīts nostiprinājuma žurnālā (sk. ZGL 71.p.), jo paša nostiprinājuma (kā lietu tiesības iegūšanas pēdējā posma) izdarīšana nav atkarīga no ieguvēja. Ja vēlāk (t.i., pēc iegūtās lietu tiesības nostiprināšanas zemesgrāmatā) ieguvējs uzzina, ka atsavinātāja lietu tiesības nostiprinājums zemesgrāmatā nav atbildis patiesajam liettiesiskajam stāvoklim, viņš nezaudē labticīgā ieguvēja statusu.⁵⁹⁴

Jāpiebilst, ka bez ieguvēja ļaunticības lietu tiesību *labticīgu iegūšanu izslēdz* tāda *aizlieguma atzīme* (sk. CPL 138.p.3.d.), ar ko nodrošināta pret zemesgrāmatā ierakstīto īpašnieku vērsta citas personas – īstā (materiāltiesiskā) īpašnieka – īpašuma prasība (sk. CL 1044.p.) vai prasība par īpašuma tiesības nostiprinājuma izlabošanu (sk. ZGL 97.p.). Lai iestātos minētās sekas, šādai atzīmei uz tiesas lēmuma pamata jābūt ierakstītai zemesgrāmatā *pirms* ieguvēja lietu tiesības nostiprināšanas. Turklāt labticīga iegūšana ir izslēgta arī tad, ja ieguvējs līdz nostiprinājuma lūguma iesniegšanai zemesgrāmatu nodaļai un tā ierakstīšanai nostiprinājuma žurnālā (sk. ZGL 71.p.) ir bijis labticīgs, taču pirms lietu tiesības nostiprināšanas uz viņa vārda zemesgrāmatā ir tikusi ierakstīta minētā aizlieguma atzīme. Šajā ziņā neko nemaina tas apstāklis, ka, neraugoties uz zemesgrāmatā ierakstīto aizlieguma atzīmi, ieguvēja tiesība ir tikusi nostiprināta zemesgrāmatā ar piespiedu nostiprinājumu. Aizlieguma atzīme kā prasības nodrošināšanas atzīme strīdā par īpašuma tiesību uz nekustamu lietu ir šķērslis vienīgi labprātīga nostiprinājuma izdarīšanai (sk. ZGL 46.p.2.d.). Ar šādu aizlieguma atzīmi nodrošinātajai īstā (materiāltiesiskā) īpašnieka īpašuma tiesībai ir prioritāte (priekšrocība) pret citām personām, kuru tiesības nostiprinātas zemesgrāmatā pēc atzīmes ierakstīšanas (sk. ZGL 46.p.4.d.).⁵⁹⁵ Proti, šādai aizlieguma atzīmei ir līdzīgas tiesiskās sekas kā Vācijas Civilkodeksa 892.p.1.d. minētajai t.s. „ierunai pret zemesgrāmatas pareizību” („*Widerspruch*”),⁵⁹⁶ kas pēc tās ierakstīšanas attiecīgajā zemesgrāmatas nodaļumā par labu īstajam (materiāltiesiskajam) īpašniekam izslēdz ne tikai zemesgrāmatas publisko

⁵⁹⁴ Sk. arī: *Rudāns*, Nr.21, 1.–5.lpp., Nr.22, 16., 17.lpp.; sal.: *Rey*, N 1530; *Zobl*, N 150.

⁵⁹⁵ Sk.: *Баумаковъ А.А.* (Сост.) Практическое руководство для крепостныхъ отделений Прибалтийскаго края. Либава: Издание Лито-Типографии М.Петерсона, 1894, с.89; *Jurkovska, Bukovskis*, 111.lpp.; *Zwingmann O.* Die Vormerkung nach ausländischem und lettländischem Recht // *Rigasche Zeitschrift für Rechtswissenschaft [Rīgas Tiesību Zinātņu Žurnāls]* (Rīga, 1926–1939). 10.sēj. (1937/1939). Faksimilizdevums. Rīga: Latvijas Akadēmiskā bibliotēka, 2003, 2721., 2728., 2729., 2733.lpp.

⁵⁹⁶ Sk.: *Zwingmann O.* Die Vormerkung nach ausländischem und lettländischem Recht // *Rigasche Zeitschrift für Rechtswissenschaft [Rīgas Tiesību Zinātņu Žurnāls]* (Rīga, 1926–1939). 10.sēj. (1937/1939). Faksimilizdevums. Rīga: Latvijas Akadēmiskā bibliotēka, 2003, 2721., 2728., 2729.lpp.

ticamību, bet arī lietu tiesību labticīgu iegūšanu (neatkarīgi no tā, vai ieguvējs ir zinājis par šādas zemesgrāmatā ierakstītas ierunas esamību).⁵⁹⁷

e) Labticības prezumpcija un tās atspēkošana. Trešās personas kā īpašuma vai citas lietu tiesības ieguvēja *labticība tiek prezumēta* (sal. CL 918.p., 1031.p.1.d.).⁵⁹⁸ Tāpēc strīda gadījumā otram laulātajam, kurš prasības kārtībā apstrīd pirmā laulātā rīcības tiesiskumu un trešās personas (ieguvēja) lietu tiesības nostiprinājumu zemesgrāmatā, ir pienākums *pierādīt pretējo*, t.i., *trešās personas ļaunticību* (sk. CPL 96.p.4.d.2.teik., 93.p.1.d.). „Kamēr nav pierādīts pretējais” (sk. CL 918.p., 1031.p.1.d.), trešā persona uzskatāma par labticīgu ieguvēju.

Lai atspēkotu labticības prezumpciju, nepietiek ar to vien, ka otrs laulātais ir apšaubījis šo pieņēmumu ar pretējiem pierādījumiem, tādējādi radot vienīgi šaubas par trešās personas (ieguvēja) ļaunticību (šādas šaubas ir iztulkojamas par labu trešajai personai). Tāpēc, lai „apgāztu” šo prezumpciju, *pietiekami pārliecinoši jābūt pierādītiem* tādiem faktiem, kas tiešā veidā liecina par trešās personas ļaunticību,⁵⁹⁹ piem., par to, ka trešā persona ir zinājusi par otra laulātā līdzdalību strīdus nekustamās lietas iegūšanā, vai, piem., par to, ka konkrētā gadījuma apstākļos trešajai personai vajadzēja ņemt vērā viņai zināmos faktus, kas jebkurai citai personai būtu varējuši radīt nopietnas šaubas par strīdus nekustamās lietas atsevišķu piederību zemesgrāmatā ierakstītajam laulātajam. Kā atzīts tiesu praksē, par trešās personas ļaunticību var liecināt, piem., tas apstākļi, ka trešā persona (ieguvējs) ir zemesgrāmatā ierakstītā laulātā radnieks vai svainis (kurš nevarēja nezināt par to, ka strīdus nekustamais īpašums ir laulāto kopīgās mantas objekts),⁶⁰⁰ labs paziņa (kurš ir zinājis, ka zemesgrāmatā ierakstītajam īpašniekam ir laulātais un ka šis laulātais kopā ar bērnu dzīvo strīdus dzīvojamā mājā),⁶⁰¹ darba kolēģis (kurš ir zinājis, ka zemesgrāmatā ierakstītajam īpašniekam ir laulātais)⁶⁰² vai darba devējs (kurš ir labi pazīstams ar otru laulāto un ir zinājis, ka otrs laulātais dzīvo strīdus dzīvokļa īpašumā).⁶⁰³

Ja otram laulātajam neizdodas *tiešā veidā pierādīt pretējo*, t.i., tādus faktus, kas ir pietiekams pamats pārliecinošam secinājumam par trešās personas (ieguvēja) ļaunticību, labticības prezumpcija netiek „apgāzta”. Tā rezultātā otra laulātā prasība pret trešo personu

⁵⁹⁷ Sk.: *Prütting*, Rn.214, 246 ff; *Vieweg K., Werner A.* Sachenrecht. 2.Aufl. Köln, Berlin, Bonn, München: Carl Heymanns Verlag, 2005, § 13, Rn.49 ff; Hk-BGB/*Eckert*, § 892, Rn.25 f; *Palandt/Bassenge*, § 892, Rn.23.

⁵⁹⁸ Sal.: *Rey*, N 1529; Hk-BGB/*Eckert*, § 892, Rn.20.

⁵⁹⁹ Sal.: *Jauernig/Jauernig*, § 892, Rn.18; *Hausheer H., Jaun M.* Die Einleitungsartikel des ZGB (Art.1–10 ZGB). Bern: Stämpfli Verlag AG, 2003, Art.3 N 38, Art.8 N 67 ff.

⁶⁰⁰ Sk.: *CTP spried. lietā Nr.PAC-89/2004*, 2003.–2004.g., 578.–584.lpp.

⁶⁰¹ Sk.: *CTP spried. lietā Nr.PAC-53/2001*, 2001.–2002.g., 357.–361.lpp.

⁶⁰² Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-425/2006*, 58.–61.lpp.

⁶⁰³ Sk.: *CTP spried. lietā Nr.PAC-192/2003*, 2003.–2004.g., 424.–427.lpp.

(labticīgo ieguvēju), piem., par attiecīgā darījuma atzīšanu par spēkā neesošu un zemesgrāmatā izdarītā nostiprinājuma izlabošanu (t.sk. prasība par otra laulātā īpašuma tiesības atzīšanu uz strīdus nekustamo lietu), īpašuma prasība vai prasība par netaisni iedzīvotā atdošanu (ja nav citi pamati attiecīgā darījuma atzīšanai par spēkā neesošu) ir jānoraida.

X. Laulāto kopīgās mantas dalīšana

Laulāto kopīgās mantas dalīšanas *priekšnoteikums* ir viņu likumisko mantisko attiecību izbeigšanās, bet *dalīšanas kārtību* regulē CL 109.p.3. un 4.d., kā arī CL 729. un turpm.p. noteikumi par mantojuma dalīšanu (sk. CL 109.p.4.d.). Laulāto kopīgā manta var tikt dalīta vienošanās vai tiesas ceļā, turklāt, dalot šo mantu tiesas ceļā, jāpiemēro CPL 250.¹–250.⁶p. noteikumi (sk. CPL 250.⁷p.). Lai sasniegtu laulāto kopīgās mantas dalīšanas mērķi (sk. iepriekš: II, D, 2), tiesnesim (tiesai) nepieciešamības gadījumā jāuzņemas „*padomdevēja*” loma. Izspriežot laulāto kopīgās mantas dalīšanas lietu, tiesai jānonāk līdz dalīšanas jautājuma pozitīvam risinājumam. Turklāt saskaņā ar CL 1075.p. tiesa ir pilnvarota *pēc sava ieskata* izraudzīties to dalīšanas veidu, kas, ņemot vērā visus lietas apstākļus, ir vispiemērotākais un vistaisnīgākais (sk. arī CL 746.p.). Tiesas spriedumā, ar ko pēc būtības izspriesta laulāto kopīgās mantas dalīšanas lieta, obligāti jābūt ietvertiem tādiem nolēmumiem, kuru priekšmets ir *dalāmās mantas pilnīga juridiska un faktiskā sadalīšana* starp laulātajiem atbilstoši CL 733. un turpm.p. paredzētajiem dalīšanas veidiem.

Laulāto kopīgās mantas dalīšanas rezultātā *nedrīkst aizskart trešo personu iegūtās tiesības* – ne tikai absolūtās tiesības, bet arī saistību tiesības (t.s. „trešo personu iegūto tiesību aizsardzības princips”, sk. CL 108.p., 110.p.2.d.).

A. Laulāto likumisko mantisko attiecību izbeigšanās pamati

Laulāto likumisko mantisko attiecību izbeigšanās pamati paredzēti CL 109.p.1.d. un tie ir: 1) laulāto vienošanās, 2) viena laulātā nāve, 3) laulības šķiršana, kā arī 4) viena laulātā pieprasījums izbeigt laulāto likumiskās mantiskās attiecības, pastāvot laulībai.

1. Laulāto vienošanās

Ar „laulāto vienošanos” CL 109.p.1.d.1.pk. izpratnē, pirmkārt, domāts laulāto starpā noslēgts *līgums par viņu kopīgās mantas dalīšanu* (sk. CL 110.p.1.d.). Šāda līguma noslēgšanas iemesls var būt ne tikai gaidāmā laulības šķiršana (sk. CL 77.p., CPL 235.¹p.3.pk.), bet arī citi apsvērumi, kas laulātos pamudinājuši sadalīt kopīgo mantu, pastāvot laulībai. Šāda līguma (kas nav laulības līgums CL 114. un turpm.p. izpratnē) noslēgšanas brīdī starp laulātajiem uz likuma pamata nodibinās t.s. „*ārkārtējā visas laulāto mantas šķirtības sistēma*” (sk. CL 110.p.1.d., 117.–123.p.). Turklāt pret trešajām personām

līgums par laulāto kopīgās mantas dalīšanu ir spēkā tikai tad, ja tas ierakstīts laulāto mantisko attiecību reģistrā, bet tie šī līguma noteikumi, kas attiecas uz nekustamām lietām, – pēc atbilstošu nostiprinājumu izdarīšanas zemesgrāmatā (sk. CL 110.p.1.d.). Šajā ziņā jāpiemēro tie paši noteikumi, kas attiecas uz nepieciešamās publicitātes piešķiršanu CL 91.p.1.d.1.pk. regulētajam līgumam par atsevišķās mantas noteikšanu (sk. iepriekš: IV, B, 3, b).

Otrkārt, ar minēto vienošanos domāts laulāto starpā noslēgts *laulības līgums* (sk. CL 116.p.). Ja laulības laikā viņi noslēdz laulības līgumu par laulāto mantas kopību (sk. CL 124.p.1.d.), nav jāveic tās viņu kopīgās mantas dalīšana, kas tikusi iegūta pirms līguma noslēgšanas. Ar šī laulības līguma noslēgšanas brīdi visa laulāto manta (gan viņu pirmslaulības manta, gan laulības laikā iegūtā manta), izņemot laulības līgumā noteikto katra laulātā atsevišķo mantu (sk. CL 125.p.), uz likuma pamata apvienojas vienā kopīgā nedalāmā masā jeb kopmantā. Savukārt tad, ja laulības laikā laulātie noslēdz laulības līgumu par visas viņu mantas šķirtību (sk. CL 117.p.), jau ar šo līgumu parasti tiek nošķirta viena laulātā daļa no otra laulātā daļas viņu abu kopīgajā mantā, kas tikusi iegūta pirms līguma noslēgšanas. Šāda nošķiršana var notikt arī, laulātajiem vienojoties par šī laulības līguma atpakaļvērstu spēku, t.i., par to, ka līgums regulē laulāto mantiskās attiecības kopš laulības noslēgšanas brīža.⁶⁰⁴

2. *Viena laulātā nāve*

Viena laulātā nāves gadījumā (sk. CL 109.p.1.d.2.pk.) jānosaka *pārdzīvojušā laulātā daļa laulāto kopīgajā mantā*, lai šo daļu varētu izdalīt no laulāto kopīgās mantas (sk. CL 109.p.2.d., 729.p.3.pk.). Pārdzīvojušā laulātā daļu laulāto kopīgajā mantā, vedot mirušā laulātā mantojuma lietu, nosaka zvērināts notārs, uz pārdzīvojušā laulātā iesnieguma un mantojuma lietā esošo dokumentu pamata taisot t.s. „apliecību par laulātā mantas daļu” (sk. Notariāta likuma 260.–269.p., MK 2008.gada 4.augusta noteikumu Nr.618 „Noteikumi par mantojuma reģistra un mantojuma lietu vešanu” 39.–48.pk., sk. arī iepriekš: VIII, B, 2, b). Jau šajā stadijā jāizdara laulāto kopīgās mantas dalīšanas pirmais solis, t.i., jānosaka šīs mantas sastāvs (no abu laulāto kopīgās mantas nošķirot katram laulātajam atsevišķi piederošo mantu) un tās sadalījums viņu starpā (sk. CL 89.p.2.d., 109.p.3.d.). Nākamās dalīšanas soļus (t.i., laulāto prasījumu un saistību vērā ņemšana, kā arī mantas pilnīga juridiska un faktiskā sadalīšana) var izdarīt vienlaikus ar pārdzīvojušā laulātā mantojuma dalīšanu (sk. CL 109.p.4.d.).

⁶⁰⁴ Sal.: FamKomm Scheidung/Steck, Art.204, N 8.

Ar viena laulātā nāvi CL 109.p.1.d.2.pk. izpratnē jāsaprot arī viņa izsludināšana par mirušu uz tiesas sprieduma pamata, kurā norāda šī laulātā nāves dienu (sk. CL 377., 378., 655.p., CPL 282.–287.p.).

3. *Laulības šķiršana*

Laulības šķiršana (līdzīgi kā viena laulātā nāve) izbeidz laulību un laulāto starpā pastāvējušās likumiskās mantiskās attiecības. Turklāt no civilprocesuālā viedokļa CL 77.p. ir imperatīvi noteikts, ka laulību nešķir, ja laulātie nav vienojušies par kopīgās mantas sadali vai šāda prasība nav izšķirta pirms laulības šķiršanas vai netiek celta kopā ar prasību par laulības šķiršanu (*laulības šķiršanas sprieduma vienotības princips*, sk. arī CPL 238.p.1.d.6.pk.). Tāpēc gadījumā, kad starp laulātajiem ir strīds par kopīgās mantas sastāvu, tās sadalījumu viņu starpā un dalīšanu, vienlaikus ar prasījumu par laulības šķiršanu (un citiem prasījumiem, kas izriet no ģimenes tiesiskajām attiecībām) tiesai jāizspriež arī viena vai abu laulāto savstarpējie prasījumi par viņu kopīgās mantas dalīšanu (sk. CPL 238.p.1.d.).

4. *Viena laulātā pieprasījums*

CL 109.p.1.d.3.pk. izpratnē ar „viena laulātā pieprasījumu” izbeigt laulāto likumiskās mantiskās attiecības, pastāvot laulībai, domāts *tiesas ceļā izlietots laulātā prasījums izbeigt šīs attiecības un sadalīt laulāto kopīgo mantu*. Stājoties spēkā tiesas spriedumam, ar ko apmierināts šāds viena laulātā prasījums, starp laulātajiem uz likuma pamata nodibinās t.s. „ārkārtējā visas laulāto mantas šķirtības sistēma”⁶⁰⁵ (sk. CL 110.p.1.d., 117.–123.p.).

CL 109.p.1.d.3.pk. attiecas uz gadījumiem, kad otrs laulātais ir nonācis vai var nonākt (ievērojamās) finansiālās grūtībās, kā arī uz gadījumiem, kad otra laulātā rīcības dēļ tiek apdraudēta vai traucēta abu laulāto satiecīga sadarbība (savstarpēja uzticība) mantisko attiecību jomā. Proti, CL 109.p.1.d.3.pk. mērķis ir savstarpēji nošķirt laulāto mantiskās intereses, neizbeidzot laulību (un neskarot viņu personiskās attiecības, kurās vēl joprojām var valdīt savstarpēja mīlestība un uzticība), jo šajā normā paredzētā prasījuma veiksmīgas izlietošanas rezultātā laulātie tiek nostādīti tādā stāvoklī, it kā viņi – no mantiski tiesiskā viedokļa – nebūtu stājušies laulībā.⁶⁰⁶

⁶⁰⁵ Sal.: *Кронъ М.* Имущественные отношения супругов и ихъ регистрация по новому Гражданскому Уложению // Законъ и Судъ, 1937, No 10, с.3811.

⁶⁰⁶ Sal.: *Hausheer/Geiser/Aebi-Müller*, N 11.60 f.

Tā, saskaņā ar CL 109.p.1.d.3.pk. laulātais var prasīt, lai tiesa izbeidz laulāto likumiskās mantiskās attiecības un sadala viņu kopīgo mantu, ja otra laulātā parādi (piem., parādi pēc saistībām, kas izriet no otra laulātā neatļautas darbības vai no darījumiem, kurus otrs laulātais noslēdzis uz sava personīgā rēķina, sk. CL 98.p., 99.p.1.d.) pārsniedz viņam atsevišķi piederošās mantas vērtību (piem., otrs laulātais ir kļuvis vai drīzumā kļūs maksātnespējīgs). Šādu prasījumu var izlietot arī gadījumā, kad par otra laulātā parādiem tiek vērsta piedziņa uz laulāto kopīgo mantu (sk. CL 100.p.3.d.). Bez tam saskaņā ar CL 109.p.1.d.3.pk. laulātais var izlietot minēto prasījumu tad, ja otra laulātā rīcības rezultātā „manta” (ar ko domāta gan laulāto kopīgā manta, gan katram laulātajam atsevišķi piederošā manta) var ievērojami samazināties vai izputēt (piem., gadījumā, kad otrs laulātais piekopj izšķērdīgu dzīvesveidu, pārmērīgi lieto alkoholu vai narkotikas, pastāvīgi iesaistās riskantu darījumu slēgšanā). Ņemot vērā CL 109.p.1.d.3.pk. mērķi, šajā normā paredzēto prasījumu laulātais var izlietot arī tad, ja saskaņā ar CL 76.p. noteikumiem izņēmuma kārtā sevišķu iemeslu dēļ ir nepieciešams saglabāt izirušu laulību tajā dzimuša nepilngadīga bērna interesēs, taču šis laulātais vēlas savu mantu nošķirt no otra laulātā mantas.

B. Laulāto kopīgās mantas dalīšanas kārtība

Laulāto kopīgās mantas dalīšanas kārtību vispārīgi regulē CL 109.p.3. un 4.d. noteikumi, kur savukārt ir ietverta norāde uz „mantojuma dalīšanas kārtības vispārējiem noteikumiem” (sk. CL 109.p.4.d.). Lai gan CL 109.p.4.d. ir norādīts vienīgi uz CL 731. un turpm.p. noteikumiem, laulāto kopīgās mantas dalīšanu (tāpat kā mantojuma dalīšanu) regulē arī CL 729.p. noteikumi par dalāmās mantas sastāva noteikšanu.⁶⁰⁷ Jāņem vērā, ka CL 729. un turpm.p. *tiešā veidā* regulē mantojuma dalīšanu. Tāpēc CL 109.p.4.d. jāsaprot kā norāde uz mantojuma dalīšanas kārtības vispārējo noteikumu „*attiecīgu*” *piemērošanu* laulāto kopīgās mantas dalīšanai, ņemot vērā atšķirības, kādas pastāv šo divu tiesību institūtu (t.i., mantojuma un laulāto kopīgās mantas) starpā.⁶⁰⁸

⁶⁰⁷ Šādi Latvijas 20.gadsimta 30.gadu juridiskajā literatūrā tika precizēta CL 109.p.1.d. (1937.g.red.) ietvertā norāde uz „mantojuma dalīšanas kārtības vispārējiem noteikumiem”, kurā (atšķirībā no šobrīd spēkā esošajiem CL 109.p.4.d. noteikumiem) nebija tiešā veidā norādīts uz konkrētiem CL pantiem, sk.: *von Schilling*, S.217; *Strazdiņš A.* Laulāto personiskās un mantiskās attiecības // *Jaunā Civillikuma apskats*. Daugavpils: Daugavpils latviešu biedrības izdevums, 1937, 16.lpp.

⁶⁰⁸ Likumā ietvertā norāde uz vienu tiesību jautājumu (tiesību institūtu) regulējošo normu „attiecīgu” (*mutatis mutandis*) piemērošanu citam tiesību jautājumam (tiesību institūtam) ir *apzināts likuma robs*, jo likumā apzināti nav ietverts tieši piemērojams tiesiskais regulējums, kā rezultātā tiesai vienmēr jāveic tālāka izvērtēšana, pārbaudot, vai vispār un ciktāl norādīto normu attiecīga piemērošana jeb *piemērošana pēc analogijas* – ņemot vērā konkrētā tiesību jautājuma (tiesību institūta) īpatnības, kā arī to regulējošās speciālās normas, – ir pieļaujama, sk.: *Kalniņš E.* Privāttiesību teorija un prakse. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, 323., 324.lpp. Sk. citādi: *Neimanis J.* Ievads tiesībās. Rīga: *Zv.adv. J.Neimanis*, 2004, 56.lpp., kurš šādas likumā ietvertās norādes traktē kā juridiskās fikcijas.

No civilprocesuālā viedokļa laulāto kopīgās mantas dalīšanas kārtību, pamatojoties uz CPL 250.⁷ p. ietverto norādi, regulē CPL 250.¹–250.⁶p. noteikumi par mantojuma dalīšanu tiesas ceļā.⁶⁰⁹ Ja laulāto likumiskās mantiskās attiecības izbeigušās ar viena laulātā nāvi, turklāt starp pārdzīvojušo laulāto un mirušā laulātā mantiniekiem nav strīda par mantojuma dalīšanu (t.sk. strīda, kura priekšmets ir apliecība par laulātā mantas daļu, sk. Notariāta likuma 268.p.2.d.), mirušā laulātā mantojuma dalīšanai pie notāra (ar ko vienlaikus var tikt pabeigta arī laulāto kopīgās mantas dalīšana) piemērojami Notariāta likuma 320.–324.p. noteikumi (sk. arī MK 2008.gada 4.augusta noteikumu Nr.618 „Noteikumi par mantojuma reģistra un mantojuma lietu vešanu” 108.–112.pk.).

Laulāto kopīgā manta var tikt dalīta *vienošanās* vai *tiesas ceļā*. Turklāt no CL 109.p.3. un 4.d., kā arī no CL 729. un turpm.p. noteikumiem izriet, ka laulāto kopīgās mantas dalīšana (it īpaši tad, ja manta tiek dalīta tiesas ceļā) jāizdara *trijos soļos*. Pirmais solis ir dalāmās mantas sastāva un tās sadalījuma laulāto starpā noteikšana. Otrais solis ir laulāto „prasījumu un saistību vērā ņemšana” (sk. CL 109.p.3.d.), bet trešais solis – mantas pilnīga juridiska un faktiskā sadalīšana starp laulātajiem.

1. Dalīšana vienošanās un tiesas ceļā

Laulātie var sadalīt viņu kopīgo mantu, *noslēdzot līgumu* par šīs mantas dalīšanu mājas kārtībā vai pie notāra. Lietā par laulības šķiršanu laulāto savstarpējais strīds par viņu kopīgās mantas dalīšanu var tikt atrisināts izlīguma ceļā (sk. CPL 241.p.1.d., 226.–228.p.). Tāpat arī viena laulātā nāves gadījumā laulāto kopīgās mantas dalīšanu (vienlaikus ar mirušā laulātā mantojuma dalīšanu) var izdarīt vienošanās ceļā, mājas kārtībā vai pie notāra noslēdzot atbilstošu dalīšanas līgumu starp pārdzīvojušo laulāto un mirušā laulātā mantiniekiem. Ja laulāto starpā (vai pārdzīvojušā laulātā un otra laulātā mantinieku starpā) vai laulāto un trešo personu starpā (sk., piem., CL 100.p.3.d., CPL 633.p.) ir strīds par laulāto kopīgās mantas sastāvu, tās sadalījumu viņu starpā un dalīšanu (vai arī ir strīds tikai par šīs mantas dalīšanu), tas jāizšķir *tiesas ceļā prasības tiesvedības kārtībā*, piemērojot CPL 250.¹–250.⁷p. noteikumus par mantojuma dalīšanu. Lai gan CL 77.p. ir imperatīvi noteikts, ka laulību nešķir, ja laulātie nav vienojušies par kopīgās mantas sadali vai šāda prasība nav izšķirta pirms laulības šķiršanas vai netiek celta kopā ar prasību par laulības šķiršanu (sk. arī CPL 238.p.1.d.6.pk.), šī norma neizslēdz bijušo (šķirto) laulāto iespēju vēlāk, rodoties strīdam, tiesas ceļā prasīt viņu

⁶⁰⁹ Sk.: *Torgāns K.* (Red.) Civilprocesa likuma komentāri. 3.izd. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 398.lpp.

kopīgās mantas dalīšanu (arī tad, ja laulības šķiršanas lietā laulātie ir apliecinājuši tiesai, ka viņu starpā nav strīda par kopīgās mantas dalīšanu).⁶¹⁰

Ja laulāto kopīgā manta tiek dalīta tiesas ceļā, laulātie var atsaukties uz viņu starpā pirms strīda rašanās vai vēlāk (pēc prasības celšanas) noslēgtu līgumu, ar ko laulātie attiecībā uz visu kopīgo mantu vai atsevišķiem šīs mantas objektiem jau ir vienojušies par dalīšanu. Ja šāds līgums nav absolūti spēkā neesošs, nav ticis atcelts vai tiesas ceļā veiksmīgi apstrīdēts un atzīts par spēkā neesošu, *tiesai ir jāņem vērā* attiecīgie līguma noteikumi, izspriežot viena vai abu laulāto savstarpējos prasījumus par viņu kopīgās mantas dalīšanu.⁶¹¹ Bez tam laulāto kopīgās mantas sastāvs, visas šīs mantas vai atsevišķu tās objektu konkrēts sadalījums laulāto starpā (kas var atšķirties no CL 89.p.2.d. regulētā sadalījuma), kā arī īpaša kopīgās mantas dalīšanas kārtība var būt tikusi jau iepriekš nolīgta viņu starpā noslēgtā līgumā par laulāto kopīgās mantas noteikšanu (sk. iepriekš: V, F, 2, c). Arī laulāto noslēgtā līgumā par atsevišķās mantas noteikšanu (sk. CL 91.p.1.d.1.pk.) var būt nolikti īpaši noteikumi jautājumā par visas laulības laikā iegūtās mantas sadalījumu un tās dalīšanas kārtību (sk. iepriekš: IV, B, 2, b). Ja lietā par laulāto kopīgās mantas dalīšanu viens vai abi laulātie atsaucas uz šādu līgumu, tiesai ir jāņem vērā attiecīgie līguma noteikumi.

Sarežģītākos laulāto kopīgās mantas dalīšanas gadījumos ne tikai paši laulātie var vērsties pēc palīdzības pie notāra, bet arī tiesnesis, sagatavojot izskatīšanai laulāto kopīgās mantas dalīšanas lietu (vai tiesa pirms lietas izskatīšanas pēc būtības uzsākšanas), var uzdot attiecīgajā tiesas apgabalā praktizējošam notāram pārzināt dalīšanas projekta sagatavošanas gaitu⁶¹² (sk. CPL 250.²p.3.d., 250.³p., MK 2008.gada 4.augusta noteikumu Nr.618 „Noteikumi par mantojuma reģistra un mantojuma lietu vešanu” 110.pk.).

2. Dalāmās mantas sastāva un tās sadalījuma noteikšana

Laulāto kopīgās mantas dalīšanas pirmais solis ir dalāmās mantas sastāva un tās sadalījuma laulāto starpā noteikšana. Lai noteiktu dalāmās mantas sastāvu, jāņem vērā tās naudā novērtējamās tiesības, kas ietilpst kopīgajā mantā (sk. CL 89.p.2.d.), no šīs mantas nošķirot katram laulātajam atsevišķi piederošo mantu (sk. CL 109.p.3.d.). Savukārt dalāmās

⁶¹⁰ Sk.: AT Senāta CD tiesu prakses apkopojuma „Tiesību normu piemērošana laulāto mantiskajās attiecībās” (2007.g.) 3.pk. Šajā ziņā jāpiebilst, ka līdz grozījumu izdarīšanai CL 77.p. un CPL 238.p., kas stājās spēkā 2003.gada 1.janvārī, CPL 238.p. (1998.g.red.) bija kategoriski noteikts, ka prasību par laulības šķiršanu „var apvienot tikai ar prasību par bērna dzīvesvietas noteikšanu un līdzekļu piedziņu bērna uzturam”. Tāpēc praksē nereti tika šķirtas laulības arī tādu laulāto starpā, kuri pirms tam nebija vienojušies par viņu kopīgās mantas sadali vai kuru savstarpējais strīds par šīs mantas dalīšanu nebija izspriests pirms laulības šķiršanas.

⁶¹¹ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-312/2006*, 50.–53.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-467/2008*, 41.–48.lpp.

⁶¹² Sk.: *Torgāns K.* (Red.) *Civilprocesa likuma komentāri*. 3.izd. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 378.lpp.

mantas sadalījums starp laulātajiem (ja par to ir strīds) jānosaka saskaņā ar CL 89.p.2.d. noteikumiem, t.i., atbilstoši abu laulāto izdarīto ieguldījumu savstarpējam samēram, bet šaubu gadījumā – līdzīgās daļās.

a) Dalāmajai mantai pieskaitāmās tiesības. Nosakot dalāmās mantas sastāvu, jāņem vērā *visas* naudā novērtējamās tiesības, kas ietilpst laulāto kopīgajā mantā. CL 109.p.3.d. gan ir runa vienīgi par to, ka, dalot laulāto kopīgo mantu, jāņem vērā „kustamās un nekustamās lietas ar visiem piederumiem” un „laulāto prasījumi un saistības”. Taču, pirmkārt, šajā normā ietvertā dalāmās mantas sastāvu raksturojošā norāde uz „kustamām un nekustamām lietām ar visiem piederumiem” ir balstīta uz juridiski neprecīzo, taču samērā bieži sastopamo „ķermeniskas lietas” pielīdzināšanu „īpašuma tiesībai uz šo lietu”. No juridiskā viedokļa ar minēto norādi ir domātas laulāto kopīgajā mantā ietilpstošās īpašuma tiesības uz kustamām un nekustamām lietām (kā šīs mantas objektiem). Otrkārt, CL 109.p.3.d. ietvertā dalāmās mantas sastāvu raksturojošā norāde ir nepilnīga, jo tā attiecas vienīgi uz īpašuma tiesībām un saistību tiesībām (saistībtiesiskiem prasījumiem). Tāpēc CL 109.p.3.d. noteikumi pēc analogijas ir jāpiemēro arī citām naudā novērtējamām tiesībām (piem., servitūta tiesībām, no akcijām vai SIA kapitāla daļām izrietošajām līdzdalības tiesībām, t.s. „rūpnieciskā īpašuma” tiesībām), kas ietilpst laulāto kopīgajā mantā (sk. arī iepriekš: III, A, 3). Treškārt, CL 109.p.3.d. ietvertā norāde uz „laulāto saistību vērā ņemšanu” nenozīmē to, ka dalāmās mantas sastāvā ietilpst arī laulāto saistības vienam pret otru vai pret trešajām personām (kā t.s. mantas pasīvs). Šī norāde iztulkojama tādējādi, ka pirms mantas sadalīšanas jānokārto tās laulāto saistības pret trešajām personām, par kurām viņi primāri atbild ar kopīgo mantu (sk. CL 96.p.), kā arī dalīšanas rezultātā pēc iespējas jānokārto laulāto savstarpējie prasījumi (piem., no CL 95.p.3.d. izrietošais prasījums par līdzekļu došanu uzturam laulāto šķirtas dzīves laikā vai no CL 84.p. izrietošais prasījums par tāda ieguldījuma atbilstošu atlīdzināšanu, ko viens laulātais izdarījis otram laulātajam atsevišķi piederošajā mantā).

Dalāmās mantas sastāvam pieskaitāmas *vienīgi* tās tiesības, kas ietilpst laulāto kopīgajā mantā, resp., tās naudā novērtējamās tiesības, kas iegūtas laulības laikā atbilstoši kādam no CL 89.p.2.d. paredzētajiem līdzdalības veidiem. Tāpēc, nosakot dalāmās mantas sastāvu, jāņem vērā ne tikai tās tiesības, ko abi laulātie ir ieguvuši kopīgi (piem., kopīgi noslēgta darījuma vai kopīga darba rezultātā, surogācijas ceļā), bet arī tās tiesības, kuras tiesiska darījuma rezultātā vai kā citādi ieguvis viens laulātais, taču ar abu laulāto līdzekļiem vai ar otra laulātā darbības palīdzību. Bez tam jāņem vērā laulāto kopīgajā mantā ietilpstošās tiesības uz tiem viena laulātā atsevišķās mantas ienākumiem, kas nodoti ģimenes un kopīgās mājāsaimniecības vajadzībām (sk. CL 91.p.1.d.4.pk.), un tās tiesības, kas iekļautas laulāto

kopīgajā mantā ar viņu starpā noslēgtu līgumu par kopīgās mantas noteikšanu (sk. iepriekš: V, C–F).

Nosakot dalāmās mantas sastāvu, jāņem vērā visas laulāto kopīgajā mantā ietilpstošās tiesības *neatkarīgi no laulāto formālās leģitīmācijas*, t.i., neatkarīgi no tā, vai kā tiesīgās personas, kurām (kopīgi) pieder attiecīgais mantiskais labums, ir formāli leģitimēti abi laulātie (piem., kā zemesgrāmatā ierakstītie kopīpašnieki) vai tikai viens no viņiem. Proti, no dalāmās mantas sastāva noteikšanas viedokļa nav nepieciešams, lai ar attiecīgo publicitātes līdzekli (t.i., ar kustamas lietas valdījumu, publiskā reģistra ierakstiem) abi laulātie arī pret trešajām personām būtu formāli leģitimēti kā tiesīgās personas, kurām „kopīgi pieder” visas laulāto kopīgajā mantā ietilpstošās tiesības. Laulāto savstarpējās tiesiskajās attiecībās izšķirošā nozīme zināmas mantas kvalificēšanai par laulāto kopīgo mantu ir viņu līdzdalībai tās iegūšanā (CL 89.p.2.d. izpratnē), bet izņēmuma kārtā – arī faktam, ka viena laulātā atsevišķās mantas ienākumi ir nodoti ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām, vai faktam, ka starp laulātajiem ir noslēgts līgums par kopīgās mantas noteikšanu.

b) Dalāmās mantas objekti. Atbilstoši CL 109.p.3.d. jāņem vērā visi laulāto kopīgās mantas objekti – „kustamās un nekustamās lietas ar visiem piederumiem”, ciktāl šie piederumi (kā patstāvīgas kustamas lietas,⁶¹³ sk. CL 857.–862.p.) nepieder citām personām. Tāpat CL 109.p.3.d. izpratnē – lai gan tas tiešā veidā nav norādīts šajā normā (sal. CL 107.p.) – jāņem vērā arī visi laulāto kopīgās mantas ienākumi plašākā nozīmē, t.i., dabiskie un civilie augļi un citi ienākumi, kas iegūti, izlietojot īpašuma vai kādu citu laulāto kopīgajā mantā ietilpstošu tiesību, kā arī abiem laulātajiem kopīgi piederošas ķermeniskas lietas pieaugumi (sk. iepriekš: V, C, 3). Bez tam kā dalāmās mantas objekti jāņem vērā visi tie viena laulātā atsevišķās mantas ienākumi, kas nodoti ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām (sk. CL 91.p.1.d.4.pk.), kā arī visi pārējie viena laulātā atsevišķās mantas ienākumi, kuriem ir patstāvīgu mantisku labumu raksturs un kuri ir iegūti ar otra laulātā tiešu līdzdalību (sk. iepriekš: V, D, 3 un V, E, 1, a).

Nav nozīmes tam, vai dalāmās mantas objekti atrodas abu vai tikai viena laulātā valdījumā, ir nodoti citu personu turējumā (piem., personālservitūta lietotāja, rokas ķīlas vai lietošanas ķīlas ņēmēja, patapinājuma ņēmēja, glabātāja, nomnieka, īrnieka vai uzņēmēja turējumā) vai arī kā citādi uzticēti citām personām (piem., naudas noguldījums vai depozīts kredītiestādē).

⁶¹³ Sk.: *Grūtups/Kalniņš*, 205.lpp.; sal.: *Larenz/Wolf*, § 20, Rn.63 ff; *Rey*, N 515 ff.

c) Dalāmās mantas sastāva noteikšana strīda gadījumā. Kā atzīts tiesu praksē, laulāto savstarpējā strīdā par viņu kopīgās mantas dalīšanu jāņem vērā tas kopīgās mantas sastāvs, kas *pastāvēja brīdī, kad faktiski tika pārtraukta* laulāto kopdzīve un kopīgas saimniecības vešana⁶¹⁴ (par šo jēdzienu sk. iepriekš: VI, B, 1). Šeit gan jāatzīmē, ka laulāto kopīgās mantas sastāvs brīdī, kad faktiski tikusi pārtraukta laulāto kopdzīve un kopīgas saimniecības vešana, ir vienīgi „izejas punkts” dalāmās mantas sastāva noteikšanai.⁶¹⁵ Pēc laulāto kopdzīves un kopīgas saimniecības vešanas pārtraukšanas var notikt būtiskas izmaiņas viņu kopīgās mantas sastāvā un jo īpaši – šīs mantas objektu sastāvā. Nereti laulātie ilgāku laiku dzīvo šķirti un tikai pēc tam ceļ tiesā prasību par laulības šķiršanu un viņu kopīgās mantas dalīšanu (turklāt parasti paiet diezgan ilgs laiks līdz brīdim, kad lieta par laulāto kopīgās mantas dalīšanu tiek izspriesta pēc būtības). No priekšmetiskā viedokļa minētais nozīmē to, ka dalāmās mantas objektiem „jāpievieno” visi tie kopīgās mantas ienākumi plašākā nozīmē, kas iegūti pēc laulāto kopdzīves un kopīgas saimniecības vešanas pārtraukšanas (sal. CL 729.p.2.pk.), un uz surogācijas principa pamata – visi tie mantas objekti, ar ko šajā laikā saimnieciskā ziņā tikusi atvietota kāda cita laulāto kopīgajā mantā ietilpstoša tiesība vai šīs mantas objekts (sk. iepriekš: V, C, 3 un VI, B, 2).

Strīda gadījumā tam laulātajam, kurš ceļ tiesā prasību par laulāto kopīgās mantas dalīšanu, prasības pieteikumā norādot dalāmās mantas sastāvu (sk. CPL 250.¹ p.2.d.), atbilstoši CL 89.p.2.d. un CPL 93.p.1.d. ir *pienākums pierādīt savu līdzdalību strīdus mantas iegūšanā*, ciktāl viņu no šī pienākuma neatbrīvo t.s. piederības prezumpcijas vai citi CPL 96.p. norādītie pamati. Otrs laulātais var aizstāvēties pret šo prasību iebildumu veidā vai pretprasības ceļā, izsakot savu viedokli par dalāmās mantas sastāvu un pierādot savu iebildumu vai prasījumu pamatotību (sk. iepriekš: VIII, B – D).

d) Katram laulātajam atsevišķi piederošās mantas nošķiršana. Dalāmās mantas sastāva noteikšana ir *cieši saistīta* ar laulāto kopīgās mantas nošķiršanu no katram laulātajam atsevišķi piederošās mantas (t.i., no katra laulātā atsevišķās mantas un atsevišķi iegūtās mantas). Tas tāpēc, ka laulāto starpā (pārdzīvojušā laulātā un otra laulātā mantinieku starpā) vai laulāto un trešo personu starpā parasti rodas strīds par tādu mantisku labumu (t.i., naudā novērtējamu tiesību un mantas objektu) kopīgu vai atsevišķu piederību, attiecībā uz kuriem

⁶¹⁴ Sk.: AT Senāta CD tiesu prakses apkopojuma „Tiesību normu piemērošana laulāto mantiskajās attiecībās” (2007.g.) 2.pk.; sal.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-136/2004*, 48.–53.lpp.; *CTP spried. lietā Nr.PAC-642/2003*, 2003.–2004.g., 413.–419.lpp.; *CTP spried. lietā Nr.PAC-162/2000*, 1999.–2000.g., 284.–286.lpp.; AT plēnuma 1996.gada 10.jūnija lēm. Nr.3 „Par likuma piemērošanu, izskatot lietas, kas izriet no ģimenes tiesiskajām attiecībām” 16.pk.3.d.; sal.: *Vēbers J. (Red.) Latvijas PSR Laulības un ģimenes kodeksa komentāri*. Rīga: Avots, 1985, 69., 70.lpp.

⁶¹⁵ Sk. arī: *Čudina I. Laulāto mantas dalīšana // JV, 2005, Nr.34, 4.lpp.*

tikai viens no laulātajiem ir formāli leģitimēts kā tiesīgā persona. Turklāt praksē tas laulātais, kurš ceļ tiesā prasību par laulāto kopīgās mantas dalīšanu, dalāmās mantas (objektu) sastāvā norāda ne tikai tādus mantiskus labumus, kas tik tiešām ir iegūti atbilstoši kādam no CL 89.p.2.d. paredzētajam līdzdalības veidiem, bet nereti arī tādus mantiskus labumus, kuri pieder atsevišķi otram laulātajam un nav pakļaujami dalīšanai. Šādā gadījumā otram laulātajam neatliek nekas cits kā iebildumu veidā vai pretprasības ceļā aizstāvēties pret pirmā laulātā prasību, dalāmās mantas sastāvā norādot tos mantiskos labumus, kas pieder abiem laulātajiem kopīgi un ir pakļaujami dalīšanai, no tiem nošķirot tos strīdus mantiskos labumus, kuri pieder otram laulātajam atsevišķi. Tādējādi laulāto kopīgās mantas dalīšanas lietās vienlaikus ar dalāmās mantas sastāvu bieži vien tiek noskaidrots arī katram laulātajam atsevišķi piederošās mantas sastāvs.

Arī tad, ja nav strīda par laulāto kopīgās mantas dalīšanu, taču sakarā ar laulāto likumisko mantisko attiecību izbeigšanos viens vai abi laulātie vēlas pilnībā nošķirt katrs savu mantu (kā tas jo īpaši ir laulības šķiršanas gadījumā), katra laulātā pienākums ir *atdot* otram laulātajam tos otram laulātajam atsevišķi piederošos mantas objektus, kas atrodas pirmā laulātā valdījumā vai abu laulāto kopvaldījumā (šim pienākumam pēc analogijas piemērojami CL 107.p. noteikumi, sk. iepriekš: IX, A, 1). Turklāt, izbeidzoties laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām, izbeidzas arī atbilstoši CL 93.p. nodibinātā viena laulātā tiesība pārvaldīt otram laulātajam atsevišķi piederošo mantu (ja vien šī tiesība nav tikusi izbeigta iepriekš), kā rezultātā saskaņā ar CL 107.p. noteikumiem pirmā laulātā – kā bijušā mantas pārvaldītāja – pienākums ir atdot otram laulātajam šo mantu (mantas objektus). Tajā pašā laikā laulāto likumisko mantisko attiecību izbeigšanās pati par sevi nenodibina tūlītēju vai priekšlaicīgu viena laulātā pienākumu atdot otram laulātajam visus otram laulātajam atsevišķi piederošos mantas objektus, ja pirms tam attiecīgais objekts ir ticis nodots pirmā laulātā valdījumā (lietošanā) uz īpašu viņu starpā nodibinātu tiesisko attiecību pamata (piem., uz lietojuma tiesības vai dzīvokļa tiesības pamata, nomas vai īres līguma pamata). Tomēr laulības šķiršana atkarībā no apstākļiem (piem., tā iemesla dēļ, ka pirmais laulātais ar savu rīcību ir veicinājis laulības iziršanu) var kalpot par svarīgu iemeslu šādu attiecību tūlītējai (priekšlaicīgai) izbeigšanai.⁶¹⁶ Kā noteikts lik. „Par dzīvokļa īpašumu” 18.p.2.d. un 22.p.2.d., laulības šķiršanas gadījumā laulātais zaudē dzīvokļa īpašnieka ģimenes locekļa statusu un otrs laulātais, kuram atsevišķi (nevis kopīgi ar pirmo laulāto) pieder attiecīgais dzīvokļa īpašums, var prasīt pirmā (bijušā) laulātā dzīvokļa lietošanas tiesību izbeigšanu, ja vien viņu starpā nav

⁶¹⁶ Sal.: FamKomm Scheidung/Steck, Art.205, N 4 ff.

noslēgta citāda vienošanās⁶¹⁷ (šī norma attiecas arī uz dzīvojamām mājām, kas atrodas vienas personas īpašumā, sk. lik. „Par dzīvokļa īpašumu” 37.p.).

e) Dalāmās mantas sadalījums laulāto starpā. Nosakot to, kas ietilpst dalāmajā mantā, vēl netiek atrisināts jautājums par to, kāds ir šīs mantas sadalījums jeb piederības samērs laulāto starpā. Saskaņā ar CL 89.p.2.d. strīda gadījumā katra laulātā daļa laulāto kopīgajā mantā (resp., dalāmajā mantā) pēc vispārīgā principa jānosaka *atbilstoši abu laulāto izdarīto ieguldījumu savstarpējam samēram*, bet šaubu gadījumā – *līdzīgās daļās* (laulāto kopīgās mantas vienlīdzīga sadalījuma prezumpcija).

No laulāto kopīgās mantas iegūšanas viedokļa ir svarīgi, lai attiecīgais patstāvīgais mantiskais labums (t.i., naudā novērtējama tiesība vai mantas objekts) būtu iegūts atbilstoši kādam no CL 89.p.2.d. paredzētajiem līdzdalības veidiem. Savukārt, nosakot dalāmās mantas sadalījumu, juridiska nozīme ir ne tikai laulāto ieguldījumu savstarpējam samēram attiecīgā mantiskā labuma *iegūšanas (iegādes) brīdī*, bet arī tam apstāklim, kādā apmērā turpmāk laulības laikā katrs laulātais ir piedalījies šī (jau iegūtā) kopīgā mantiskā labuma *uzturēšanā* vai tā *vērtības paaugstināšanā* (sk. iepriekš: V, B, 1).

Laulātā daļa laulāto kopīgajā mantā principā kalpo vienīgi par mērauklu dalāmās mantas sadalījuma noteikšanai, un saskaņā ar CL 89.p.2.d. katram laulātajam ir relatīva rakstura tiesība uz *zināmu*, t.i., *noteiktu vai nosakāmu daļu no šīs mantas vērtības* (sk. iepriekš: V, B, 4). Tā kā laulāto kopīgās mantas dalīšanas mērķis ir viena laulātā daļas pilnīga juridiska un faktiskā nošķiršana no otra laulātā daļas, strīda gadījumā tiesa nedrīkst aprobežoties vienīgi ar laulāto (īpašuma) tiesību atzīšanu uz noteiktām strīdus mantisko labumu „domājamām daļām” (kā tas bieži vien ir noticis līdzšinējā tiesu praksē jautājumā par laulāto kopīgās nekustamās mantas dalīšanu, sk. iepriekš: II, D, 1). No vienas puses, tiesas secinājumiem par to, kāda daļa no strīdus mantisko labumu vērtības pienākas katram laulātajam, jābūt ietvertiem tiesas sprieduma motīvu daļā (sk. CPL 193.p.5.d.) un šiem secinājumiem nav obligāti jānoslēdzas ar tiesas sprieduma rezolutīvajā daļā ietvertu nolēmumu par laulāto (īpašuma) tiesību atzīšanu uz strīdus mantisko labumu „domājamām daļām”. No otras puses, tiesas sprieduma rezolutīvajā daļā (sk. CPL 193.p.6.d.) obligāti jābūt ietvertiem tādiem nolēmumiem, kuru priekšmets ir dalāmās mantas pilnīga juridiska un faktiskā sadalīšana starp laulātajiem.

Atšķirībā no likumiskajiem mantiniekiem, kuru daļas mantojumā ir noteiktas ar likumu (sk. CL 390.–415.p.) un kuriem t.s. universālās tiesību pēctecības (jeb koppelcības)

⁶¹⁷ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-615/2005*, 473.–478.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-697/2007*, 191.–196.lpp.

ceļā pāriet mantojums kā tiesību un saistību kopība ar vienu aktu (sk. iepriekš: III, A, 6, b), laulātie *neiegūst kopīgo mantu visu uzreiz*. Turklāt laulāto kopīgā manta rodas tikai tad, ja attiecīgā naudā novērtējamā tiesība tiek iegūta atbilstoši kādam no CL 89.p.2.d. paredzētajiem līdzdalības veidiem (izņēmuma kārtā šajā mantā nonāk tiesības uz tiem viena laulātā atsevišķās mantas ienākumiem, kas nodoti ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām, kā arī tās tiesības, kas iekļautas laulāto kopīgajā mantā ar viņu starpā noslēgtu līgumu par kopīgās mantas noteikšanu). Laulāto izdarīto ieguldījumu savstarpējais samērs viena mantiskā labuma iegūšanā (uzturēšanā, vērtības paaugstināšanā) var atšķirties no viņu ieguldījumu savstarpējā samēra cita mantiskā labuma iegūšanā (uzturēšanā, vērtības paaugstināšanā). Līdz ar to strīda gadījumā jāvērtē laulāto ieguldījumu samērs *katra* dalīšanai pakļautā mantiskā labuma iegūšanā, uzturēšanā un vērtības paaugstināšanā. Tā kā laulāto izdarītajiem ieguldījumiem viena vai otra mantiskā labuma iegūšanā (uzturēšanā, vērtības paaugstināšanā) var būt atšķirīgs samērs, arī katra dalīšanai pakļautā mantiskā labuma vērtības sadalījumam var būt *atšķirīgs samērs*. Tāpēc, nosakot dalāmās mantas sadalījumu laulāto starpā, jānoteic tā daļa, kas katram laulātajam *pienākas no katra* dalīšanai pakļautā mantiskā labuma vērtības.

f) Dalāmās mantas sadalījuma noteikšana. Laulāto *kopīgi noslēgta darījuma* rezultātā iegūto mantisko labumu vērtības sadalījums jānosaka atbilstoši attiecīgā darījuma saturam, bet gadījumā, kad no darījuma satura to nevar izsecināt, – atbilstoši abu laulāto ieguldījumu savstarpējam samēram (sk. iepriekš: V, C, 1). Laulāto *kopdarbības* rezultātā iegūto mantisko labumu vērtības sadalījums jānosaka atbilstoši viņu starpā panāktās vienošanās saturam (un atbilstoši speciālajiem likuma noteikumiem, ja laulāto starpā ir nodibinātas īpašas mantiskās attiecības, piem., noslēdzot civiltiesiskās sabiedrības līgumu vai nodibinot komercsabiedrību). Ja laulāto starpā nav panākta šāda vienošanās un ja viņu savstarpējām tiesiskajām attiecībām nav piemērojamas arī speciālās likuma normas, laulāto kopdarbības rezultātā iegūto mantisko labumu vērtības sadalījums jānosaka atbilstoši abu laulāto ieguldījumu savstarpējam samēram (sk. iepriekš: V, C, 2).

Laulāto *kopīgās mantas ienākumu* (plašākā nozīmē) vērtības sadalījums pēc vispārīgā principa jānosaka tādās daļās, kādās viņiem pieder attiecīgais „ienākumus nesošais” mantiskais labums (ja viena laulātā ieguldījums šādu ienākumu gūšana ievērojami pārsniedz otra laulātā ieguldījumu, ienākumu vērtības sadalījumam var būt citādāks samērs). *Surogācijas* ceļā iegūto mantisko labumu vērtības sadalījums jānosaka tādās daļās, kādās laulātajiem ir piederējis attiecīgais atvietotais mantiskais labums (sk. iepriekš: V, C, 3).

To mantisko labumu vērtības sadalījums, ko tiesiska darījuma rezultātā ieguvis viens laulātais ar *abu laulāto līdzekļiem*, jānosaka atbilstoši abu laulāto ieguldīto līdzekļu

savstarpējam samēram. Tā kā mantiskā labuma iegūšanā, turpmākā tā uzturēšanā vai vērtības paaugstināšanā vienlaikus var būt ieguldīti gan laulāto kopīgie līdzekļi, gan abu laulāto personīgie līdzekļi, šie ieguldījumi ir jāizvērtē atsevišķi (sk. iepriekš: V, D, 2). Tādu viena laulātā *atsevišķās mantas ienākumu* vērtības sadalījums, kuriem ir patstāvīgu mantisku labumu raksturs un kuri ir iegūti ar *otra laulātā tiešu līdzdalību* (t.i., ar otra laulātā tiešu finansiālu līdzdalību vai tiešu līdzdalību darba veidā), jānosaka atbilstoši laulāto ieguldījumu savstarpējam samēram. Šajā ziņā jāņem vērā ne tikai tas, kādā apmērā otra laulātā līdzekļu ieguldījums vai līdzdarbība, ņemot vērā arī pirmajam laulātajam atsevišķi piederošā „ienākumus nesošā” mantiskā labuma veidu un saimniecisko raksturu, ir ietekmējusi attiecīgo ienākumu gūšanu un tālāku izmantošanu, bet arī citi konkrētā gadījuma apstākļi, piem., pirmā laulātā līdzdarbība, kas bijusi vērsta uz attiecīgo ienākumu gūšanu (sk. iepriekš: V, D, 3 un V, E, 1, a).

Ar *otra laulātā netiešu līdzdalību* iegūto mantisko labumu vērtības sadalījums jānosaka, ņemot vērā visus konkrētā gadījuma apstākļus un izvērtējot otra laulātā darbības raksturu, kā arī šīs darbības ietekmi uz mantisko labumu iegūšanu un uzkrāšanu. Tā kā „otra laulātā darbības palīdzībai” CL 89.p.2.d. izpratnē nav obligāti jāizpaužas kā mantiski novērtējama ieguldījuma izdarīšanai (ar „otra laulātā darbības palīdzību” saprotama arī mājsaimniecības vešana ikdienā un laulāto kopīgo bērnu ikdienas aprūpe un uzraudzība), strīda gadījumā vienmēr pastāvēs šaubas jautājumā par laulāto izdarīto ieguldījumu savstarpējo samēru. Jo īpaši šādiem šaubu gadījumiem CL 89.p.2.d. ir paredzēts svarīgs pieturas punkts – laulāto kopīgās mantas vienlīdzīga sadalījuma prezumpcija. Atbilstoši šai prezumpcijai jāpieņem, ka ar otra laulātā netiešu līdzdalību iegūto mantisko labumu vērtības sadalījums laulāto starpā ir vienāds (sk. iepriekš: V, E, 4, b).

Tādu viena laulātā *atsevišķās mantas ienākumu* vērtības sadalījums, kas *nodoti ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām* (sk. CL 91.p.1.d.4.pk.), pēc vispārīgā principa jānosaka atbilstoši laulāto izdarīto ieguldījumu savstarpējam samēram. Ja otrs laulātais tieši vai netieši nav piedalījies šādu ienākumu gūšanā, tie visā to vērtībā pienākas pirmajam laulātajam (sk. iepriekš: V, F, 1). *Līgumā par laulāto kopīgās mantas noteikšanu* norādīto mantisko labumu vērtības sadalījums jānosaka atbilstoši šī līguma saturam, bet gadījumā, kad līgumā nav noteikts mantas sadalījums laulāto starpā, – atbilstoši abu laulāto ieguldījumu (līdzekļu vai darba veidā) savstarpējam samēram (sk. iepriekš: V, F, 2, a un c). Visbeidzot, nosakot visu minēto mantisko labumu vērtības sadalījumu, saskaņā ar CL 89.p.2.d. jāņem vērā ne tikai abu laulāto ieguldījumu savstarpējais samērs attiecīgā mantiskā labuma iegūšanas (iegādes) brīdī, bet arī tas apstākļi, kādā apmērā turpmāk laulības

laikā katrs laulātais ir piedalījies šī (jau iegūtā) kopīgā mantiskā labuma *uzturēšanā* vai tā *vērtības paaugstināšanā* (sk. iepriekš: V, B, 1).

Strīda gadījumā tam laulātajam, kurš cēlis prasību par laulāto kopīgās mantas dalīšanu un *ir pierādījis* savu līdzdalību (CL 89.p.2.d. izpratnē) attiecīgā mantiskā labuma iegūšanā, *nav jāpierāda* savs apgalvojums, ka šī mantiskā labuma vērtības sadalījums laulāto starpā ir vienāds, jo šajā aspektā viņu no pierādīšanas pienākuma atbrīvo CL 89.p.2.d. paredzētā laulāto kopīgās mantas vienlīdzīga sadalījuma prezumpcija (sk. CPL 96.p.4.d.1.teik.). Tāpēc vienīgi tam laulātajam, kurš iebilst pret attiecīgā mantiskā labuma vērtības vienlīdzīgu sadalījumu un apgalvo, ka šim sadalījumam ir citādāks samērs, ir pienākums „apgāzt” CL 89.p.2.d. paredzēto prezumpciju (sk. CPL 96.p.4.d.2.teik., 93.p.1.d.), pietiekami pārliecinoši un konkrēti pierādot tādu sava ieguldījuma apmēru šī mantiskā labuma iegūšanā (uzturēšanā, vērtības paaugstināšanā), kas pārsniedz prezumēto otra laulātā ieguldījumu (sk. iepriekš: V, B, 2 un VIII, C, 4). Jāpiebilst, ka CL 89.p.2.d. paredzētā laulāto kopīgās mantas vienlīdzīga sadalījuma prezumpcija pēc vispārīgā principa ir spēkā starp pašiem laulātajiem, kā rezultātā vienīgi laulāto savstarpējā strīdā (vai pārdzīvojušā laulātā strīdā ar otra laulātā mantiniekiem) par laulāto kopīgās mantas dalīšanu gan viens, gan otrs laulātais (viņu mantinieki) var atsaukties uz šo prezumpciju. Pret trešajām personām CL 89.p.2.d. paredzētā prezumpcija piemērojama tikai izņēmuma gadījumos (sk. iepriekš: VIII, C, 5).

3. Laulāto prasījumu un saistību vērā ņemšana

Laulāto kopīgās mantas dalīšanas otrais solis ir laulāto „prasījumu un saistību vērā ņemšana” (sk. CL 109.p.3.d.). No dalāmās mantas sastāva viedokļa ar „laulāto prasījumiem” domāti šajā mantā ietilpstošās laulāto saistību tiesības jeb saistībtiesiskie prasījumi pret trešajām personām. Savukārt no dalīšanas viedokļa ar laulāto „prasījumiem un saistībām” CL 109.p.3.d. izpratnē saprotamas 1) laulāto saistības pret trešajām personām un 2) laulāto savstarpējie prasījumi un saistības, kas jāņem vērā, dalot laulāto kopīgo mantu.⁶¹⁸

a) Laulāto saistības pret trešajām personām. Laulāto kopīgā manta jādala atbilstoši mantojuma dalīšanas kārtības vispārējiem noteikumiem (sk. CL 109.p.4.d.), un šīs mantas dalīšanai *attiecīgi piemērojami* arī CL 729.p.3.pk. noteikumi. Saskaņā ar šo normu pirms mantojuma sadalīšanas cita starpā „jāatskaita uz mantojumu gulošie parādi”. Tas nozīmē, ka

⁶¹⁸ Arī padomju ģimenes tiesībās bija atzīts, ka, dalot laulāto kopīpašumu (sk. Latvijas PSR Laulības un ģimenes kodeksa 21.p.), jāņem vērā laulāto prasījuma tiesības pret trešajām personām, kā arī laulāto parādi pēc saistībām, kas radušās ģimenes interesēs, sk.: *Vēbers J.* (Red.) Latvijas PSR Laulības un ģimenes kodeksa komentāri. Rīga: Avots, 1985, 70.lpp.; *Vēbers J.* Latvijas PSR ģimenes tiesības. Rīga: Zvaigzne, 1984, 56.lpp.

pirms mantojuma sadalīšanas „jānokārto” mantojumā ietilpstošās, resp., mantiniekiem pārgājušās mantojuma atstājēja saistības pret trešajām personām (sk. CL 701., 705.p.).⁶¹⁹ Par šīm saistībām katrs mantinieks – atbilstoši savai daļai mantojumā (sk. CL 717.p.) – *primāri atbild* ar mantojuma aktīvu, bet, ja ar to nepietiek minēto saistību nokārtošanai, – subsidiāri katrs ar savu paša mantu (sk. CL 707.p.), ja vien mantojums nav ticis pieņemts ar inventāra tiesību (sk. CL 708.–711.p.). Jāatzīmē, ka arī uz cita veida kopmantas dalīšanu (piem., uz laulāto kopmantas dalīšanu,⁶²⁰ sk. CL 135.p.1.d., 137.p., uz civiltiesiskās sabiedrības mantas jeb biedru kopīgās mantas dalīšanu,⁶²¹ sk. CL 2272.p.2.d., 2274.p.1.d.) attiecas vispārīgs princips, atbilstoši kuram *pirms* kopmantas sadalīšanas jānokārto tās kopdalībnieku saistības pret trešajām personām, par kurām kopdalībnieki primāri atbild ar kopmantu.⁶²²

Tādējādi laulāto kopīgās mantas dalīšanas gadījumā saskaņā ar CL 109.p.3.d. jāņem vērā vienīgi tās laulāto saistības pret trešajām personām, par kurām viņi *primāri atbild ar laulāto kopīgo mantu* (sk. CL 96.p.), t.i., saistības, kas izriet no darījumiem, kurus abi laulātie kopīgi vai viens no viņiem noslēdzis *ģimenes vai kopīgās mājsaimniecības vajadzībām* (par šo jēdzienu sk. iepriekš: IV, E, 3, a). Ar darījumiem, kas noslēgti ģimenes vai kopīgās mājsaimniecības vajadzībām saprotami, piem., darījumi par ģimenes mājokļa īri, uzturēšanu, apsaimniekošanu, būvniecību, iegādi vai tās finansēšanu, darījumi par ģimenes automašīnas remontu, iegādi vai tās finansēšanu, darījumi par mājsaimniecībai vajadzīgo mājturības priekšmetu (piem., mēbeļu, ledusskapja, veļas mašīnas, trauku mazgājamās mašīnas) iegādi vai tās finansēšanu, darījumi, kuri vērsti uz laulāto un viņu kopīgo bērnu personisko (arī sevišķo) vajadzību apmierināšanu. No CL 96.p. viedokļa izšķirošā nozīme ir tam, vai uz darījuma pamata saņemtais ir *izlietots ģimenes vai kopīgās mājsaimniecības vajadzībām* (sk. CL 96.p.2.d.2.teik.). Tāpēc nav nepieciešams, lai viena laulātā noslēgts darījums būtu slēgts ar otra laulātā noteikti izteiktu piekrišanu, uz otra laulātā pilnvarojuma (izdotās pilnvaras) pamata vai saskaņā ar CL 87.p.1.d. noteikumiem (sk. iepriekš: V, C, 1, b). Ja darījumu noslēdzis viens laulātais (arī pretēji otra laulātā gribai), taču uz šī darījuma pamata saņemtais mantiskais labums laulības laikā faktiski ticis izlietots ģimenes vai kopīgās mājsaimniecības

⁶¹⁹ Sal.: *Zimmermann Th.* Das Erbrecht // Lettlands Zivilgesetzbuch vom 28.Januar 1937 in Einzeldarstellungen. Bd.1. Einleitung – Familienrecht – Erbrecht. Rīga: Verlag der AG „Ernst Plates”, 1938, S.374, Fn.7; *Bukovskis V.* Civiltiesiskās mācības grāmata. Rīga: Autora izdevums, 1933, 729.lpp.; sk. citādi: *Erdmann C.* System des Privatrechts der Ostseeprovinzen Liv-, Est und Curlands. Bd.III. Erbrecht. Rīga: N.Kymmels Verlag, 1892, S.468, 469; *Буковский, I.* c.1030; *Zariņš J.* Mantojuma dalīšana tiesas ceļā. Rīga: Autora izdevums, 1935, 14.lpp.

⁶²⁰ Sk.: *von Schilling*, S.226.

⁶²¹ Sk.: *Loeber A.* Die Gesellschaft nach dem lettlandischen Zivilgesetzbuch vom Jahre 1937 // Rigasche Zeitschrift für Rechtswissenschaft [Rīgas Tiesību Zinātņu Žurnāls] (Rīga, 1926–1939). 10.sēj. (1937/1939). Faksimilizdevums. Rīga: Latvijas Akadēmiskā bibliotēka, 2003, 2801., 2802.lpp.

⁶²² Arī komercsabiedrības likvidācijas gadījumā vispirms ir jānokārto likvidējamās sabiedrības saistības pret trešajām personām un tikai pēc tam var notikt sabiedrības mantas atlikuma sadalīšana starp likvidējamās sabiedrības biedriem (dalībniekiem, akcionāriem), sk. CL 2272.p.2.d., KCL 112.p., 327.p., 328.p.1.d., 330.p.

vajadzībām, par saistībām, kas izriet no šāda darījuma, abi laulātie primāri atbild ar kopīgo mantu (sk. CL 96.p.2.d.). Bez tam CL 109.p.3.d. noteikumi attiecas arī uz citām *laulāto kopīgām saistībām* pret trešajām personām, kuras izriet no laulāto kopīgi noslēgta darījuma, kopīgi izdarītas neatļautas darbības vai likuma un kurās viņi uzstājas kā kopdalībnieki (resp., kā dalāmas saistības parādnieki vai nedalāmas saistības kopparādnieki, sk. CL 1669.–1671.p.), turklāt neatkarīgi no tā, vai attiecīgajai saistībai ir kāds sakars ar ģimenes vai kopīgās mājtsaimniecības vajadzībām.

Tas, vai par saistībām, kas izriet no laulāto kopīgi noslēgta darījuma, neatļautas darbības vai likuma, laulātie pret trešajām personām atbild dalīti vai nedalīti (solidāri), jānosaka atbilstoši noslēgtā darījuma saturam un attiecīgajiem likuma noteikumiem (sk. CL 1669., 1672.–1676.p.). Par saistībām, kas izriet no tāda darījuma, kuru viens laulātais saskaņā ar CL 87.p.1.d. noteikumiem noslēdzis kopīgās mājtsaimniecības ietvaros, abi laulātie atbild solidāri. Savukārt tad, ja uz viena laulātā noslēgta darījuma pamata saņemtais mantiskais labums laulības laikā faktiski ticis izlietots ģimenes vai kopīgās mājtsaimniecības vajadzībām (sk. CL 96.p.2.d.), otra laulātā atbildības apmērs nosakāms atbilstoši tai daļai no šī mantiskā labuma vērtības, kas viņam pienākas laulāto kopīgās mantas dalīšanas rezultātā, vai vismaz atbilstoši tam, kādā apmērā otrs laulātais laulības laikā ir iedzīvojies (guvis labumu) no šī mantiskā labuma izlietošanas minētajām vajadzībām.

CL 109.p.3.d. noteikumi *neattiecas* uz tām katra laulātā saistībām pret trešajām personām, par kurām laulātais *primāri atbild ar viņam atsevišķi piederošo mantu* (piem., uz saistībām, kas izriet no viena laulātā neatļautas darbības vai no darījuma, kuru viens laulātais noslēdzis uz sava personīgā rēķina, sk. CL 98.p., 99.p.1.d.). Šo saistību iepriekšēja nokārtošana, to darot uz laulāto kopīgās mantas rēķina, samazinātu visas dalāmās mantas sastāvu un kopējo vērtību. Līdz ar to, pirmkārt, tiktu „pasargāta” tam laulātajam (parādniekam) atsevišķi piederošā manta, kurš par attiecīgo saistību vienīgi subsidiāri atbild ar savu daļu kopīgajā mantā. Otrkārt, netaisnīgi – tikai un vienīgi par labu pirmajam laulātajam (parādniekam) un par ļaunu otram laulātajam, kurš nav parādnieks, – vērtības ziņā tiktu samazināta tā daļa no dalāmās mantas kopējās vērtības, kas dalīšanas rezultātā pienākas otram laulātajam.

b) Laulāto saistību pret trešajām personām iepriekšēja nokārtošana. Laulāto saistības pret trešajām personām, par kurām viņi primāri atbild ar kopīgo mantu (sk. CL 96.p.), jānokārto *pirms* laulāto kopīgās mantas sadalīšanas⁶²³ (sk. CL 729.p.3.pk., sal. CL 135.p.1.d., 137.p., 2272.p.2.d.). Tas nepieciešams, lai noskaidrotu dalāmās mantas

⁶²³ Sal.: von Schilling, S.218.

atlikumu, kas jāsadala starp laulātajiem atbilstoši viņu daļām šajā mantā (t.i., atbilstoši daļām, kuras pienākas katram laulātajam no katra dalīšanai pakļautā mantiskā labuma vērtības). CL 109.p.3.d. regulē laulāto savstarpējās tiesiskās attiecības. Tāpēc laulāto kopīgās mantas dalīšanas gadījumā trešās personas (kreditori), atsaucoties uz šo normu, nevar prasīt laulāto saistību iepriekšēju (priekšlaicīgu) nokārtošanu.

Ar laulāto saistību iepriekšēju „nokārtošanu” (jeb „nolīdzināšanu”)⁶²⁴ saprotama ne tikai šo saistību nolīdzināšana vai dzēšana *ar izpildījumu* (samaksu), bet arī to izbeigšana *jebkādā citādā veidā*, piem., ar saistības priekšmeta iesniegšanu tiesai glabājumā (sk. CL 1837.p., CPL 407.–412.p.), ieskaitu (sk. CL 1846.p.), atcēlēju līgumu (sk. CL 1862.p.), izlīgumu (sk. CL 1881.p.). Laulāto saistību iepriekšējas nokārtošanas mērķis ir „atbrīvot” dalāmo mantu no apgrūtinājumiem un atbrīvot laulātos no viņu kopīgajām saistībām pret trešajām personām. Tāpēc laulāto saistības var tikt nokārtotas arī tādējādi, ka viens laulātais (piem., tas laulātais, kurš dalīšanas rezultātā individuālā īpašumā saņem ģimenes mājokli) viens pats uzņemas dzēst laulāto kopīgās saistības atlikumu (piem., samaksāt ģimenes mājokļa pirkuma maksas vai tā iegādei saņemtā aizdevuma nedzēsto summu) un kreditors otru laulāto atbrīvo no atbildības.⁶²⁵ Tāpat šādas saistības var tikt nokārtotas arī tādējādi, ka viena laulātā (līgumiskā parādnieka) vietā uz pārjaunojuma pamata iestājas otrs laulātais (sk. CL 1867., 1868., 1876., 1877.p.).

Ja laulāto rīcībā nav pietiekamu naudas līdzekļu saistību iepriekšējai dzēšanai ar samaksu, kopīgos mantiskos labumus (t.i., viņu kopīgajā mantā ietilpstošās tiesības vai kopīgās mantas objektus) laulātie var *pārvērst naudā* (sal. CL 2272.p.2.d.5.teik.). Tas var notikt, piem., tiesas ceļā izlietojot laulāto kopīgos saistībtiesiskos prasījumus pret trešajām personām (parādniekiem) un piedzenot no tām parādus vai pārdodot par labu trešajām personām laulātajiem kopīgi piederošas kustamās vai nekustamās lietas, kopīgi piederošu uzņēmumu vai laulāto kopīgajā mantā ietilpstošas „rūpnieciskā īpašuma” tiesības (kuras iespējams atsavināt trešajām personām). Ja laulātie nevar vienoties, kuri mantiskie labumi un kādā veidā būtu jāpārvērš naudā, katrs laulātais, ceļot prasību par laulāto kopīgās mantas dalīšanu, var prasīt attiecīgā mantiskā labuma pārdošanu izolē un no pārdošanas ieņemtās naudas sadalīšanu atbilstoši daļām, kas katram laulātajam pienākas no šī mantiskā labuma vērtības (sal. CL 733., 735., 1075.p.). Ja laulāto saistībai nav iestājies izpildes termiņš

⁶²⁴ CL ir lietota atšķirīga terminoloģija, lai apzīmētu to saistību nokārtošanu pirms kopmantas sadalīšanas, par kurām kopdalībnieki primāri atbild ar kopmantu. Tā CL 135.p.1.d. ir runa par šādu saistību (parādu) „iepriekšēju segšanu”, CL 137.p. – par parādu „nolīdzināšanu”, CL 729.p.3.pk. – par parādu „atskaitīšanu”, bet CL 2272.p.2.d. un 2274.p. – par parādu „nokārtošanu”. Salīdzinājumam jāatzīmē, ka Vācijas Civilt kodeksā attiecībā uz visiem šādiem gadījumiem konsekventi ir lietots termins „*Berichtigung der Verbindlichkeiten (Schulden)*”, t.i., saistību (parādu) nokārtošana (nolīdzināšana), sk. Vācijas Civilt kodeksa 733., 1475., 2046.p.

⁶²⁵ Sal.: Hk-BGB/Kemper, § 1475, Rn.3; MünchKommBGB/Kanzleiter, § 1475, Rn.3.

(izpildes nosacījums) vai arī tā ir strīdīga, šādas saistības dzēšanai nepieciešamā naudas summa var tikt *deponēta* kredītiestādē uz abu laulāto vārda, bet tās izpildīšanai domātās kustamās vai nekustamās lietas – *atstātas* abu laulāto kopīpašumā (piem., gadījumā, kad starp laulātajiem un trešo personu ir strīds par tāda darījuma spēkā esamību, uz kā pamata laulātie kopīgi ir iegādājušies ģimenes mājokli).⁶²⁶

Laulāto saistību nokārtošanu vispilnīgāk iespējams īstenot, sadalot viņu kopīgo mantu vienošanās ceļā. Taču arī tad, ja šo mantu daļa tiesas ceļā, ieinteresētais laulātais – nolūkā dzēst laulāto kopīgās saistības pret trešajām personām – var prasīt kopīgo mantisko labumu (ne tikai kustamu un nekustamu lietu, bet arī laulāto kopīgajā mantā ietilpstošo saistību tiesību, „rūpnieciskā īpašuma” tiesību un cita veida naudā novērtējamo tiesību) pārvēršanu naudā, t.i., pārdošanu izolē (sal. CL 733., 735., 1075.p.). Bez tam laulāto saistības pret trešajām personām tiek ņemtas vērā, nosakot tāda viņiem kopīgi piederošā mantiskā labuma „vērtības atlikumu”, kas apgrūtināts ar šāda veida saistību un tiek piespriests par labu vienam laulātajam ar viņa pienākumu izmaksāt otram laulātajam atlīdzību naudā par pēdējam pienākošos daļu no minētā vērtības atlikuma. Mantiskā labuma vērtības atlikumu aprēķina, no šī mantiskā labuma kopējās vērtības atņemot tās saistības neizpildīto daļu (nedzēsto summu), kas apgrūtināta šo mantisko labumu un ko turpmāk par labu kreditoram pilnībā izpildīs pirmais laulātais viens pats. Aprēķināto vērtības atlikumu sadala starp laulātajiem atbilstoši daļām, kas katram laulātajam pienākas no šī mantiskā labuma kopējās vērtības. Ja, piem., katram laulātajam pienākas 1/2 daļa no tādas viņiem kopīgi piederošas nekustamās lietas vērtības, kas apgrūtināta ar hipotekārā aizdevuma parādu, un tiesa saskaņā ar CL 1075.p. piespiež šo nekustamo lietu vienam laulātajam (ar viņa pienākumu izmaksāt otram laulātajam atlīdzību naudā par pēdējam pienākošos daļu no šīs lietas vērtības), kurš turpmāk viens pats atmaksās aizdevuma parāda nedzēsto summu, otram laulātajam par labu piedzenamo naudas summu aprēķina, no nekustamās lietas kopējās vērtības atņemot aizdevuma parāda nedzēsto summu un iegūto atlikumu dalot ar divi.⁶²⁷

c) Laulāto savstarpējie prasījumi un saistības. Dalot laulāto kopīgo mantu, saskaņā ar CL 109.p.3.d. jāņem vērā arī laulāto savstarpējie prasījumi un saistības. Šī norma attiecas nevis tikai uz prasījumiem, kas cieši saistīti ar laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām, bet gan uz *visiem laulāto līgumiskiem un ārpuslīgumiskiem prasījumiem vienam pret otru*. Tā,

⁶²⁶ Sal.: MünchKommBGB/*Kanzleiter*, § 1475, Rn.5, 7 f. Par to līdzekļu aizturēšanu (deponēšanu), kas nepieciešami tādu likvidējamās komercsabiedrības saistību izpildīšanai, kurām vēl nav iestājies izpildes termiņš vai nosacījums, kā arī strīdīgu saistību izpildīšanai, sk. KCL 112.p.2.d., 327.p.

⁶²⁷ Sk.: AT Senāta CD tiesu prakses apkopojuma „Tiesību normu piemērošana laulāto mantiskajās attiecībās” (2007.g.) 10.pk.

piem., dalot laulāto kopīgo mantu, jāņem vērā no CL 84.p. un 95.p.1., 2.d. izrietošais prasījums par ģimenes un kopīgās māsaimniecības izdevumu samērīgu segšanu, no CL 95.p.3.d. izrietošais prasījums par līdzekļu došanu uzturam laulāto šķirtas dzīves laikā, no CL 101.p. izrietošais prasījums par izdevumu atlīdzināšanu laulātajam (bijušajam otra laulātā mantas pārvaldītājam), no CL 84.p. izrietošais prasījums par tāda ieguldījuma atbilstošu atlīdzināšanu, ko viens laulātais izdarījis otram laulātajam atsevišķi piederošajā mantā (sk. iepriekš: VII, D, 1), prasījums par otram laulātajam atsevišķi piederošo mantas objektu atdošanu (sk. CL 107.p.), zaudējumu atlīdzības prasījums vai prasījums no netaisnas iedzīvošanās, kas radies laulības laikā, vienam laulātajam prettiesīgi atsavinot laulāto kopīgajā mantā ietilpstošu tiesību vai šīs mantas objektu (sk. CL 1635.p.1.d., 1779.p., 2389.p.), prasījums, kas radies, vienam laulātajam izpildot abu laulāto solidāro saistību pret trešo personu (sk. CL 1686.p.) vai otra laulātā vietā izpildot šī laulātā saistību pret trešo personu (sk. CL 1797., 1815.p.), no CL 1924.p.1.d. izrietošais prasījums par dāvinājuma atsaukšanu, no laulāto starpā noslēgta līguma (piem., no darba, uzņēmuma, aizdevuma vai nomas līguma) izrietošie prasījumi vienam pret otru.

Dalot laulāto kopīgo mantu, saskaņā ar CL 109.p.3.d. jāņem vērā visi tie laulāto prasījumi vienam pret otru un tiem atbilstošās saistības (neatkarīgi no to rašanās pamata), kurām šīs mantas dalīšanas brīdī ir *iestājijs izpildes termiņš vai nosacījums*. Laulāto kopīgās mantas dalīšana pati par sevi nav uzskatāma par viņu savstarpējo saistību izpildes termiņu vai nosacījumu. Tāpēc tās saistības, kurām kopīgās mantas dalīšanas brīdī vēl nav iestājijs izpildes termiņš vai nosacījums, nav jāņem vērā (izņemot gadījumu, kad šādu saistību vērā ņemšanai, dalot kopīgo mantu, piekrīt tas laulātais, kurš ir parādnieks). Izņēmuma kārtā saskaņā ar CL 109.p.3.d. jāņem vērā arī tie laulāto prasījumi vienam pret otru, kuru viens no rašanās priekšnoteikumiem ir laulības izbeigšanās un kuriem nav uztura prasījuma raksturs.⁶²⁸ Tā, piem., laulības izbeigšanās ir viens no priekšnoteikumiem, lai rastos no CL 84.p. izrietošais prasījums par tāda ieguldījuma atbilstošu atlīdzināšanu, ko viens laulātais izdarījis otram laulātajam atsevišķi piederošajā mantā (sk. iepriekš: VII, D, 1, d), kā arī no CL 1924.p.1.d. izrietošais prasījums par dāvinājuma atsaukšanu. Ja laulāto kopīgā manta tiek dalīta tiesas ceļā, kā vienu, tā otru prasījumu tiesīgais laulātais var izlietot, to ietverot prasībā par šīs mantas dalīšanu.

⁶²⁸ Šāds raksturs ir CL 81.p. paredzētajam laulātā prasījumam par līdzekļu došanu uzturam pēc laulības šķiršanas (sk. iepriekš: VII, B, 4). Dalot kopīgo mantu, šim prasījumam atbilstošo otra laulātā saistību (resp., šīs saistības kopsommu, kas noteiktā laika posmā pēc laulības šķiršanas jādzēš periodisku maksājumu veidā) var ņemt vērā tikai tad, ja otrs laulātais (parādnieks) tam piekrīt.

d) Laulāto savstarpējo prasījumu un saistību vērā ņemšanas veids. Ja laulāto kopīgā manta tiek dalīta vienošanās ceļā, laulātie var brīvi vienoties par to, kādā veidā tiek ņemti vērā viņu prasījumi vienam pret otru un nokārtotas tiem atbilstošās saistības (piem., dzēšot šīs saistības ar samaksu vai ieskaitu).

Ja laulāto kopīgā manta tiek dalīta tiesas ceļā, katrs laulātais vienlaikus ar prasījumu par šīs mantas dalīšanu var izlietot arī citus savus prasījumus pret otru laulāto, tos ietverot prasībā (vai pretprasībā) par laulāto kopīgās mantas dalīšanu. Turklāt gan pašiem laulātajiem, gan arī tiesai, izskaidrojot lietas dalībniekiem viņu procesuālās tiesības un pienākumus (sk. CPL 159.p.), *pēc iespējas jārada nepieciešamie priekšnoteikumi* tam, lai saskaņā ar CL 109.p.3.d. tiktu ņemti vērā visi laulāto prasījumi vienam pret otru un lai *dalīšanas rezultātā tiktu nokārtotas* šiem prasījumiem atbilstošās saistības. Minētās saistības var tikt nokārtotas, ne tikai piedzenot no viena laulātā (parādnieka) attiecīgo naudas summu (naudas parādu) vai piespriežot par labu otram laulātajam (kreditoram) cita veida izpildījumu, kas atbilstoši attiecīgajai saistībai viņam pienākas no pirmā laulātā (sk. CPL 195.–197.p.), bet arī dzēšot laulāto savstarpējos prasījumus ar ieskaitu, ciktāl attiecīgais laulātais savus pretprasījumus ir tieši licis priekšā ieskaitam (sk. CL 1846., 1852.p.). Tāpat ar ieskaitu var dzēst tādu viena laulātā naudas prasījumu pret otru laulāto, kas rodas tad, ja tiesa piespriež dalīšanai pakļauto mantisko labumu otram laulātajam ar viņa pienākumu izmaksāt pirmajam laulātajam atlīdzību naudā par pēdējam pienākošos daļu no šī mantiskā labuma vērtības (sk. CL 733., 1075.p.). Ja laulātais, kurš ir kreditors, ar noteikti izteiktu piekrišanu tam ir piekritis (sk. CL 1832.p.), prasījuma dzēšana ir iespējama arī surogācijas ceļā, šo prasījumu atvietojo ar kādu no dalīšanai pakļautajiem mantiskajiem labumiem un piespriežot attiecīgo mantisko labumu šim laulātajam bez viņa pienākuma izmaksāt otram laulātajam atlīdzību naudā par pēdējam pienākošos daļu no šī mantiskā labuma vērtības.

4. Mantas pilnīga juridiska un faktiskā sadalīšana

Kā izriet no CL 109.p.4.d. jēgas (un no CL 731. un turpm.p. noteikumiem par mantojuma dalīšanu), laulāto kopīgās mantas dalīšanas mērķis ir viena laulātā daļas *pilnīga juridiska un faktiskā nošķiršana* no otra laulātā daļas viņu abu kopīgajā mantā (sk. iepriekš: II, E, 2). Protī, pēc tam, kad ir noteikts dalāmās mantas sastāvs un tās sadalījums laulāto starpā, kā arī ir noskaidrots šīs mantas atlikums (ņemot vērā laulāto saistības pret trešajām personām, sk. CL 96.p., 109.p.3.d.), vēl jānoteic, *ko tieši* no dalāmās mantas saņem katrs laulātais. Tāpēc laulāto kopīgās mantas dalīšanas trešais un pēdējais solis ir dalāmās mantas pilnīga juridiska un faktiskā sadalīšana starp laulātajiem.

Ja laulāto kopīgā manta tiek dalīta *vienošanās ceļā*, laulātie paši var noteikt dalāmās mantas vērtību, brīvi izvēlēties dalīšanas veidu (ciktāl šāda vienošanās ir tiesiski pieļaujama) vai pat neizbeigt visas viņu kopīgās tiesības (piem., kopīpašuma tiesības uz nekustamu lietu vai kopīgās tiesības uz preču zīmi). Savukārt tad, ja laulāto kopīgā manta tiek dalīta *tiesas ceļā*, tiesai jāpiemēro mantojuma dalīšanas kārtības vispārējie noteikumi (sk. CL 109.p.4.d., 731. un turpm.p.) un tā nav tiesīga rīkoties kā citādi. Tiesa nedrīkst aprobežoties vienīgi ar laulāto (īpašuma) tiesību atzīšanu uz noteiktām dalīšanai pakļauto mantisko labumu „domājamām daļām”, un tiesas sprieduma rezolutīvajā daļā (sk. CPL 193.p.6.d.) obligāti jābūt ietvertiem tādiem nolēmumiem, kuru priekšmets ir dalāmās mantas pilnīga juridiska un faktiskā sadalīšana starp laulātajiem.

Izspriežot laulāto kopīgās mantas dalīšanas lietu, tiesai jānonāk līdz dalīšanas jautājuma *pozitīvam risinājumam*. Tas, pirmkārt, nozīmē to, ka šādas lietas izspriešana pēc būtības (sk. CPL 189.p.1.d.), ja, protams, ir manta, ko dalīt laulāto starpā, nedrīkst beigties ar prasības par laulāto kopīgās mantas dalīšanu pilnīgu noraidīšanu (arī tad, ja, piem., prasītāja norādītais dalīšanas veids ir tiesiski nepieļaujams). Tiesai pozitīvi jāizspriež jautājums par dalīšanu un jātaisa atbilstošs spriedums. Otrkārt, tiesas spriedums šādā lietā tiek taisīts abu laulāto interesēs. Tāpēc tiesa, ievērojot CL 733. un turpm.p. noteikumus, pati pēc sava ieskata var izraudzīties to dalīšanas veidu, kas, ņemot vērā visus lietas apstākļus, ir vispiemērotākais un vistaisnīgākais. Turklāt tiesa var piespriest kādu mantisku labumu vai piedzīt kādu atlīdzību par labu otrai pusei ne tikai no tā laulātā, kurš ir atbildētājs, bet arī no paša prasītāja, un šajā ziņā nav nepieciešams, lai atbildētājs būtu cēlis atbilstošu pretprasību.⁶²⁹

a) Prasījums par mantas dalīšanu un tiesneša (tiesas) kā „padomdevēja” loma.

Tiesa, izspriežot laulāto kopīgās mantas dalīšanas lietu, ir tiesīga taisīt spriedumu par prasībā norādīto prasības priekšmetu un uz prasībā norādītā pamata, nepārsniedzot prasījuma robežas (sk. CPL 192.p.). Tāpēc, lai tiesa varētu nonākt līdz dalīšanas jautājuma pozitīvam risinājumam, jau pašā prasībā par laulāto kopīgās mantas dalīšanu jābūt ietvertam tādām prasījumiem (prasījumiem), *kas vērsts uz dalāmās mantas pilnīgu juridisku un faktisku sadalīšanu starp laulātajiem*. Proti, šim prasījumam no satura viedokļa jābūt tādām, lai tiesa, izspriežot laulāto kopīgās mantas dalīšanas lietu, varētu rīkoties atbilstoši CL 733. un turpm.p. noteikumiem.

⁶²⁹ Sk.: AT Senāta CD tiesu prakses apkopojuma „Tiesību normu piemērošana laulāto mantiskajās attiecībās” (2007.g.) 1.pk.; sal.: *Grūtups/Kalniņš*, 277., 278.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-40/2003*, 68.–73.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-135/2004*, 129.–131.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-209/2004*, 136.–139.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-337/2004*, 156.–158.lpp.

Prasības pieteikumā par laulāto kopīgās mantas dalīšanu jānorāda, kādi mantiskie labumi ir pakļaujami dalīšanai un kurš laulātais uz tiem pretendē (sk. CPL 250.¹p.2.d.). Savukārt CPL 235.¹p.3.pk. paredzēts, ka tad, ja laulātie nav vienojušies par viņu kopīgās mantas sadali, prasības pieteikumā par laulības šķiršanu – papildus CPL 128.p. noteiktajam – norāda „attiecīgus prasījumus” (sk. arī CL 77.p.). Turklāt CPL 235.¹p.3.pk. nostiprinātais princips par „attiecīgu prasījumu” norādīšanu prasības pieteikumā ir spēkā arī citos gadījumos, kad laulāto kopīgā manta tiek dalīta tiesas ceļā un nav saistīta ar laulības šķiršanu (sk. CL 100.p.3.d., 109.p.1.d.3.pk., 2.d.). Ja tiesa, izspriežot laulāto kopīgās mantas dalīšanas lietu, aprobežojas vienīgi ar laulāto (īpašuma) tiesību atzīšanu uz noteiktām dalīšanai pakļauto mantisko labumu „domājamām daļām”, neizdarot pēdējo likumā prasīto dalīšanas soli, šāda risinājuma rezultātā *tiek pārkāpti* CL 109.p.4.d. noteikumi. Ja šāda „neīsta dalīšana” notiek lietā par laulības šķiršanu, līdzās CL 109.p.4.d. noteikumiem tiek pārkāpti arī CL 77.p. un CPL 238.p.1.d.6.pk. noteikumi.

Lai laulāto kopīgās mantas dalīšanas lietā sasniegtu dalīšanas mērķi, tiesnesim (tiesai) nepieciešamības gadījumā jau laikus jāuzņemas „padomdevēja” loma, un šī loma jāizpilda tā, lai netiktu pārkāpta pušu līdztiesība (sk. CPL 9.p.). Ja tiesā saņemts prasības pieteikums, kurā norādītais prasības priekšmets ir laulāto kopīgās mantas dalīšana, taču šajā pieteikumā nav ietverts „attiecīgs prasījums” (prasījumi), kas vērsts uz dalāmās mantas pilnīgu juridisku un faktisku sadalīšanu starp laulātajiem, tiesnesim prasības pieteikums *jāatstāj bez virzības trūkumu novēršanai*. Pamats šāda prasības pieteikuma atstāšanai bez virzības ir paredzēts CPL 133.p.1.d.1.pk. Proti, prasības pieteikumā, ņemot vērā prasības priekšmetu (sk. CPL 128.p.2.d.3.pk.) – laulāto kopīgās mantas dalīšana, – nav norādīts CPL 128.p.2.d.7.pk. un 235.¹p.3.pk. noteiktais rekvizīts – prasītāja „attiecīgs prasījums” (CL 109.p.4.d. un 733. un turpm.p. izpratnē). Lēmumā par prasības pieteikuma atstāšanu bez virzības (sk. CPL 133.p.2.d.) jāizskaidro, kāpēc prasības pieteikumā jau ietvertais prasījums (piem., prasījums par zemesgrāmatā neierakstītā laulātā īpašuma tiesības atzīšanu uz 1/2 domājamo daļu no laulāto kopīgās nekustamās lietas) nav vērsts uz laulāto kopīgās mantas dalīšanu īstā nozīmē, nosakot termiņu trūkumu novēršanai, t.i., prasības pieteikuma papildināšanai ar prasījumu (prasījumiem) par dalāmās mantas sadalīšanu atbilstoši kādam no CL 733. un turpm.p. paredzētajiem dalīšanas veidiem.

Ja prasības pieteikums par laulāto kopīgās mantas dalīšanu ir pieņemts un ir ierosināta civillieta, tiesnesim *jānosaka sagatavošanas sēde* (sk. CPL 250.²p.1.d.).⁶³⁰ Ja līdz šim ir palicis nepamanīts tas, ka prasībā nav ietverts prasījums (prasījumi), kas vērsts uz laulāto

⁶³⁰ Sk.: *Torgāns K.* (Red.) Civilprocesa likuma komentāri. 3.izd. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 378.lpp.

kopīgās mantas dalīšanu īstā nozīmē, vai arī sagatavošanas sēdē, iztaujājot lietas dalībniekus, noskaidrojas patiesais prasības priekšmets un „attiecīga prasījuma” neesamība, tiesneša pienākums ir *izskaidrot prasītājam šo trūkumu* un norādīt uz viņa tiesību papildināt prasības pieteikumu ar prasījumu (prasījumiem) par dalāmās mantas sadalīšanu atbilstoši kādam no CL 733. un turpm.p. paredzētajiem dalīšanas veidiem (sk. CPL 149.¹p.1.d.). Tiesa tāpat var rīkoties arī tiesas sēdē, izskaidrojot lietas dalībniekiem viņu procesuālās tiesības un pienākumus (sk. CPL 159.p.). Lai nepārkāptu pušu līdztiesību, tiesnesim (tiesai) ir pienākums *izskaidrot arī atbildētāja tiesības* iebildumu veidā norādīt savu dalīšanas variantu vai pretprasības ceļā pieteikt savus prasījumus par laulāto kopīgās mantas dalīšanu. Bez tam tiesas – kā „padomdevēja” – pienākums ir izskaidrot lietas dalībniekiem likuma noteikumus par laulāto prasījumu un saistību vērā ņemšanu (sk. CL 109.p.3.d.) un dalāmās mantas novērtēšanu (sk. CL 737.p.). Lietas iztiesāšanas gaitā tiesai jācenšas laulātos samierināt (sk. CPL 151.p.3.d.), veicot darbības, lai tuvinātu viņu viedokļus un panāktu vienošanos (sal. CPL 250.³p.3.d.), t.sk. „piedāvājot” laulātajiem arī tādus dalīšanas veidus (variantus), kas viņiem varbūt pat nav ienākuši prātā.⁶³¹ Gadījumā, kad tiesnesis (tiesa) pirms lietas izskatīšanas pēc būtības uzsākšanas secina, ka šī lieta ir sarežģīta, tiesnesis (tiesa) ar lēmumu var uzdot attiecīgajā tiesas apgabalā praktizējošam notāram pārzināt dalīšanas projekta sagatavošanas gaitu (sk. CPL 250.²p.3.d., 250.³p., MK 2008.gada 4.augusta noteikumu Nr.618 „Noteikumi par mantojuma reģistra un mantojuma lietu vešanu” 110.pk.).

b) Dalīšanas veidi. Kā izriet no CL 733. un turpm.p. noteikumiem, dalīšanai pakļautos mantiskos labumus tiesa var sadalīt *trijos veidos*: 1) reāli sadalot mantisko labumu un piespriežot tā patstāvīgās daļas katram laulātajam, 2) piespriežot mantisko labumu vienam laulātajam ar viņa pienākumu izmaksāt otram laulātajam atlīdzību naudā par pēdējam pienākošos daļu no šī mantiskā labuma vērtības vai 3) nospriežot pārdot mantisko labumu izolē un no pārdošanas ieņemto naudu (pirkuma maksu) sadalot starp laulātajiem atbilstoši katra daļai. Jautājuma izšķiršana ar lozi (sk. CL 735., 1075.p.) ir nevis patstāvīgs dalīšanas veids, bet gan dalīšanas veida izraudzīšanās „bezizejas līdzeklis”.

Kā noteikts CL 733.p., tiesai pēc vispārīgā principa jārikojas atbilstoši CL 1075.p. noteikumiem, kas regulē kopīpašuma tiesības – kuras priekšmets ir vairākām personām kopīgi piederoša ķermeniska lieta – izbeigšanu ar dalīšanu (CL 1075.p. vienkopus ir norādīti visi trīs dalīšanas veidi). Arī CL 734. un turpm.p. principā ir runa par ķermenisku lietu sadalīšanu starp mantiniekiem, izraugoties vienu vai otru dalīšanas veidu. Izņēmuma kārtā vienīgi CL 734.p. ir pieminēta „naudas vai atvietojamu lietu prasījumu” dalīšana. Taču gan

⁶³¹ Sal.: Буковский, I, с.405.

mantojumā, gan laulāto kopīgajā mantā – līdzās viņu īpašuma tiesībām uz ķermeniskām lietām – var ietilpt arī cita veida naudā novērtējamas tiesības, turklāt ne tikai saistību tiesības (jeb saistībtiesiski prasījumi pret trešajām personām), bet arī, piem., „rūpnieciskā īpašuma” tiesības un no akcijām vai SIA kapitāla daļām izrietošās līdzdalības tiesības. Tāpēc CL 733. un turpm.p. noteikumi *pēc analogijas jāpiemēro* arī cita veida naudā novērtējamām tiesībām, kas ietilpst dalāmajā mantā.⁶³² Tā kā laulāto kopīgajā mantā parasti ietilpst vairākas tiesības, kā rezultātā dalīšanai parasti ir pakļauti vairāki mantiski labumi, tiesai attiecībā uz katru no šiem mantiskajiem labumiem jāizraugās vispiemērotākais un vistaisnīgākais dalīšanas veids.

Reālas sadales priekšnoteikums ir mantiskā labuma *tiesiska dalāmība*. Tā, piem., tiesiski nav iespējams sadalīt zemes gabalu reālās daļās, ja atdalāmie zemes gabali neatbilst vietējā pašvaldībā noteiktajiem teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumiem (sk. Zemes ierīcības likuma⁶³³ 15.p.1.d., CL 740.p.), vai, piem., atdalīt nekustamas lietas sastāvā esošu ēku (būvi) no attiecīgā zemes gabala (sk. Nekustamā īpašuma valsts kadastra likuma 35.p.).⁶³⁴ Tāpat nav iespējams reāli sadalīt, piem., laulātajiem kopīgi piederošu dzīvokļa īpašumu (sk. lik. „Par dzīvokļa īpašumu” 5.p.3.d.), līdzdalības tiesības, kas izriet no laulātajiem kopīgi piederošas SIA kapitāla daļas (sk. KCL 157.p., 186.p.2.d.) vai no vairākām SIA kapitāla daļām, kuras faktiski tikušas iegūtas atbilstoši kādam no CL 89.p.2.d. paredzētajiem līdzdalības veidiem, taču SIA dalībnieku reģistrā ierakstītas uz viena laulātā vārda.⁶³⁵ Ciktāl ir runa par ķermeniskām lietām vispār, tiesiski dalāma ir vienīgi tāda lieta, ko var sadalīt patstāvīgās daļās, neiznīcinot tās būtību un būtiski nesamazinot tās vērtību⁶³⁶ (sk. CL 847.p.1.d.). Tāpēc ķermenisku lietu nevar uzskatīt par tiesiski dalāmu, ja tās kopējā vērtība – salīdzinājumā ar reāli atdalāmo (patstāvīgo) daļu vērtību summu – ir ievērojami lielāka.⁶³⁷ Pretēji laulāto gribai principā nedrīkst reāli sadalīt lietu kopības (piem., dzīvokļa iekārtu, lauksaimniecības inventāru, gleznu kolekciju, speciālās literatūras bibliotēku).⁶³⁸ Laulāto kopīgajā mantā ietilpstošie saistībtiesiskie prasījumi pret trešajām personām, ja tiem atbilstošo saistību priekšmets ir naudas parāda samaksa vai atvietojamu lietu došana, principā ir tiesiski dalāmi un var tikt sadalīti laulāto starpā (sk. CL 734.p.). Ņemot vērā minēto, strīdos par laulāto kopīgās mantas dalīšanu mantisko labumu reāla sadale tiek noteikta salīdzinoši reti, un tiesai visbiežāk jāizšķiras starp pārējo divu dalīšanas veidu noteikšanu.

⁶³² Sal.: *Erdmann C. System des Privatrechts der Ostseeprovinzen Liv-, Est und Curlands. Bd.III. Erbrecht.* Rīga: N.Kymmels Verlag, 1892, S.482.

⁶³³ Zemes ierīcības likums: LR likums. 14.09.2006. Latvijas Vēstnesis, 03.10.2006., Nr.157(3525).

⁶³⁴ Sk. arī: *Grūtups/Kalniņš*, 279., 280.lpp.

⁶³⁵ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-136/2004*, 48–53.lpp.; AT Senāta CD tiesu prakses apkopojuma „Tiesību normu piemērošana laulāto mantiskajās attiecībās” (2007.g.) 9.pk.

⁶³⁶ Sk.: *Букоскуй*, I, c.258; sal.: *Rey*, N 167 ff.; sk. arī: *Grūtups/Kalniņš*, 279.lpp.

⁶³⁷ Sal.: *Hk-BGB/Saenger*, § 752, Rn.2.

⁶³⁸ Sal.: *Vēbers J.* Latvijas PSR ģimenes tiesības. Rīga: Zvaigzne, 1984, 56.lpp.; *Vēbers J.* (Red.) Latvijas PSR Laulības un ģimenes kodeksa komentāri. Rīga: Avots, 1985, 72.lpp.

c) **Dalīšanas veida izraudzīšanās kritēriji.** CL 1075.p. ir ietverts pilnvarojums tiesai *pēc sava ieskata* izraudzīties to dalīšanas veidu, kas, ņemot vērā visus lietas apstākļus, ir vispiemērotākais un vistaisnīgākais⁶³⁹ (sk. arī CL 746.p.). Šis pilnvarojums nepiešķir tiesai iespēju izraudzīties vienu vai otru dalīšanas veidu patvaļīgi, pēc sava subjektīvā ieskata. Tiesas izvēlei jābūt objektīvi pamatotai, pietiekami pārliecinoši motivētai⁶⁴⁰ un jāatbilst taisnīguma prasībām.⁶⁴¹ Tāpēc, izspriežot lietu pēc tiesas ieskata, tiesai jo īpaši jāņem vērā „*taisnības apziņa un vispārīgie tiesību principi*” (sk. CL 5.p.). „Taisnības apziņas” ideja vērsta uz sadūrušos interešu samierināšanu, piešķirot katram to, kas viņam atbilstoši visiem lietas apstākļiem pienākas, turklāt izšķirošā ir t.s. konkrētā (individuālā) taisnība („katram jāsaņem tas, kas viņam pienākas”). Taču, lai noteiktu, kas tieši pienākas katram, kā tiesiski stabilizējošs kritērijs jāņem vērā arī vispārīgie tiesību principi, jo īpaši – samērīguma princips.⁶⁴² Protams, tiesai jāņem vērā laulāto jau panāktās vienošanās jautājumā par kopīgās mantas dalīšanu, abu laulāto piedāvātie dalīšanas varianti, kas savstarpēji saskan, pašu laulāto vēlmēs (piem., vēlme iegūt visu mantisko labumu vai tikai atlīdzību naudā par laulātajam pienākošos daļu no šī mantiskā labuma vērtības). Tiesa var atsaukties arī uz lietderību, ja tādējādi iespējams panākt taisnīgu mantas dalīšanas risinājumu.⁶⁴³ Īpašos izņēmuma gadījumos viena laulātā rīcība, prasot dalīšanai pakļautā mantiskā labuma piespriešanu viņam vai tā pārdošanu izolē, var būt pretēja labai ticībai (sk. CL 1.p.).⁶⁴⁴

Ja mantiskais labums ir *tiesiski dalāms*, tas pēc iespējas jāsadala tā, lai atdalītās patstāvīgās daļas *atbilstu* tām daļām no mantiskā labuma vērtības, kas pienākas katram laulātajam. Šādi jāsadala laulāto kopīgie *naudas līdzekļi un atvietojamās lietas*, kā arī laulāto kopīgajā mantā ietilpstošie *saistībtiesiskie prasījumi* pret trešajām personām, ja tie ir dalāmi un tiem atbilstošo saistību priekšmets ir naudas parāda samaksa vai atvietojamu lietu došana (sk. CL 734.p.). Reāli sadalot *nekustamu lietu*, jāņem vērā ne tikai atdalāmo (patstāvīgo) daļu

⁶³⁹ Sk.: *Grūtups/Kalniņš*, 278.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-40/2003*, 68.–73.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-337/2004*, 156.–158.lpp.

⁶⁴⁰ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-209/2004*, 136.–139.lpp.

⁶⁴¹ Sk. arī: *Kalniņš E. Privāttiesību teorija un prakse*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, 376., 381.lpp.

⁶⁴² Sk.: *Grūtups/Kalniņš*, 278.lpp.; *Kalniņš E. Privāttiesību teorija un prakse*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, 383., 384.lpp. Jāatzīmē, ka publiskajās tiesībās „samērīguma principam” ir citādāks saturs, sk. Administratīvā procesa likuma 13.p.

⁶⁴³ Sk.: *Ozoliņš O. Senata Civildepartamenta prakse 1939.gadā // TMV, 1940, Nr.2, 254.lpp.; Gencs Z. Mantošana. Zinātniski praktisks komentārs*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2002, 400.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-135/2004*, 129.–131.lpp.

⁶⁴⁴ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-5/2004*, 110.–114.lpp. (tiesības prasīt dalīšanu izlietošana kā labai ticībai pretēja rīcība, jo strīdus nekustamā lieta ir atbildētāja vienīgā pastāvīgā dzīvesvieta); *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-337/2004*, 156.–158.lpp. (tiesības prasīt dalīšanu izlietošana, kas nav uzskatāma par pretēju labai ticībai, kaut arī strīdus nekustamā lieta ir atbildētāja vienīgā pastāvīgā dzīvesvieta); *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-54/2009* (pieejams: <http://www.at.gov.lv/files/archive/departament1/2009/54-j.doc>, aplūkots 04.05.2010), kur visai principiāli atzīts, ka kopīpašnieka rīcība, ceļot prasību par dalīšanu atbilstoši vienam no CL 1075.p. paredzētajiem dalīšanas veidiem, nevar uzskatīt par pretēju labai ticībai.

platības atbilstība, bet arī šo daļu izmantošanas mērķis, saimnieciskā nozīme, ienesīgums un citi apstākļi, kas ietekmē atdalāmo daļu vērtību un to atbilstību tām daļām no nekustamās lietas kopējās vērtības, kas pienākas katram laulātajam. Šajā ziņā tiesa var ņemt vērā tos pašus kritērijus, atbilstoši kuriem tiesu praksē tiek izspriestas lietas par nekustamas lietas dalītas lietošanas noteikšanu (sk. CL 1070.p.).⁶⁴⁵ Ja tik precīzu sadali praktiski nav iespējams īstenot, tiesa var reāli sadalīt nekustamu lietu arī citādās patstāvīgās daļās, vienlaikus piedzenot no lielākās daļas ieguvēja atbilstošu atlīdzību naudā par labu otram laulātajam, kurš saņēmis mazāku daļu salīdzinājumā ar viņam pienākošos daļu no šīs lietas vērtības.⁶⁴⁶ Taču arī tad, ja nekustama lieta ir tiesiski dalāma un kāds no laulātajiem prasa tās reālu sadali, tiesa var izraudzīties citu dalīšanas veidu (piem., gadījumā, kad tā daļa no nekustamās lietas vērtības, kas pienākas vienam laulātajam, apmēra ziņā ir ievērojami lielāka par otram laulātajam pienākošos daļu, vai, piem., gadījumā, kad vienam laulātajam ir pamatotāka interese saņemt visu nekustamo lietu, izmaksājot otram laulātajam atlīdzību par pēdējam pienākošos daļu).

Nekustamu lietu var reāli sadalīt vienīgi vertikāli. Reāli sadalot ēku (būvi), vienlaikus ar to jāsadala arī zemes gabals, kas ietilpst nekustamās lietas sastāvā. Vienīgi tad, ja ēka (būve) ir patstāvīgs īpašuma tiesības priekšmets (sk. lik. „Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937.gada Civillikuma ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un kārtību” 14.p.1.d.), tā viena pati var tikt sadalīta vertikāli. Taču kā vienā, tā otrā gadījumā jāņem vērā, ka var reāli „atdalīt” vienīgi tādas ēkas (būves) daļas, kas ir savstarpēji izolētas (piem., ar atdalošu sienu), lai pēc dalīšanas būtu iespējama šo daļu atsevišķa izmantošana.⁶⁴⁷ Ja šāda izmantošana iespējama tikai pēc ēkas (būves) rekonstrukcijas vai pārbūves, tiesas rīcībā jābūt attiecīgam rekonstrukcijas (pārbūves) projektam.⁶⁴⁸ Nosakot, kura no reāli sadalītās nekustamās lietas patstāvīgajām daļām piespriežama vienam vai otram laulātajam, tiesai jāņem vērā arī tas, kuram laulātajam ir *pamatotāka interese* saņemt attiecīgo daļu (šādas intereses esamība attiecīgajam laulātajam ir jāpierāda).⁶⁴⁹ Šajā ziņā jāņem vērā laulāto profesionālās un saimnieciskās vajadzības, kā arī citi lietas apstākļi (ja, piem., no nekustamas

⁶⁴⁵ Sk.: *Grūtups/Kalniņš*, 261., 262.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-703/2007*, 159.–167.lpp.

⁶⁴⁶ Šādā gadījumā tiesai jāraugās, lai starp reāli sadalītās nekustamās lietas patstāvīgajām daļām un tām daļām no šīs lietas vērtības, kas pienākas katram laulātajam, tiktu saglabāta saprātīga attiecība, sal.: *Rey*, N 744.

⁶⁴⁷ Sk.: *Grūtups/Kalniņš*, 279., 280.lpp.

⁶⁴⁸ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-19/2000*, 134.–138.lpp.

⁶⁴⁹ „Pamatotākas intereses” jeb „priekšrokas” kritērijs ir ietverts CL 742.–745.p. noteikumos par tādu lauksaimnieciska rakstura nekustamu lietu dalīšanu, kas atrodas ārpus pilsētu administratīvajām robežām. Šo normu galvenais mērķis ir panākt, lai nekustamas lietas (vai reāli atdalītās to daļas), ņemot vērā to izmantošanas mērķi un citus apstākļus, nonāktu tādu personu rokās, kuras ir vispiemērotākās attiecīgās nekustamās lietas apsaimniekošanai, sk.: *Blaese, Mende*, S.212; *Ratermanis M.* Daži jautājumi, kas saistīti ar lauku nekustamu īpašumu dalīšanas problēmu // *TMV*, 1939, Nr.4, 925.lpp. Par šo jautājumu sk. plašāk: *Gencs Z.* Mantošana. Zinātniski praktisks komentārs. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2002, 395.–403.lpp.

lietas atdalāmā daļa robežojas ar citu attiecīgajam laulātajam piederošu nekustamo lietu, viņam ir pamatotāka interese saņemt tieši šo daļu).⁶⁵⁰

Ja mantiskais labums nav tiesiski dalāms vai arī atbilstoši apstākļiem tiesiski dalāma mantiska labuma reāla sadale nav vispiemērotākais un vistaisnīgākais dalīšanas veids, tiesa var *piespriest mantisko labumu vienam laulātajam* ar viņa pienākumu izmaksāt otram laulātajam atlīdzību naudā par pēdējam pienākošos daļu no šī mantiskā labuma vērtības. Izvēloties šo dalīšanas veidu, tiesai jāņem vērā tas, kuram no laulātajiem ir *pamatotāka interese* saņemt vienu vai otru mantisko labumu (šādas intereses esamība attiecīgajam laulātajam ir jāpierāda).⁶⁵¹ Izvērtējot abu laulāto intereses, jāņem vērā visi apstākļi, t.sk. laulāto profesionālās un saimnieciskās vajadzības, ienākumu līmenis un mantas stāvoklis, vecums, veselības stāvoklis, arī viņu īpašās vajadzības (piem., laulātā invaliditātes gadījumā).⁶⁵²

Ģimenes mājoklis un *mājturības priekšmeti* (t.sk. bērnu vajadzībām nepieciešamie priekšmeti) parasti tiek piespriesti tam laulātajam, kura ikdienas aizgādībā paliek laulāto kopīgie bērni un kurš tāpēc pats parasti prasa šo mantisko labumu piespriešanu viņam (sk. CPL 238.p.1.d.5.pk.).⁶⁵³ Tajā pašā laikā jāņem vērā arī tīri finansiālās intereses, un atkarībā no apstākļiem tām var būt izšķiroša nozīme, it īpaši tad, ja ieinteresētais laulātais (ievērojot viņa ienākumu līmeni un mantas stāvokli) nav spējīgs saprātīgā laikā izmaksāt otram laulātajam pienākošos daļu no ģimenes mājokļa vērtības, kā arī turpmāk segt visus ģimenes mājokļa uzturēšanas izdevumus.⁶⁵⁴

Izlemjot jautājumu par *cita veida kustamu un nekustamu lietu* piespriešanu vienam vai otram laulātajam, izšķiroša nozīme parasti ir laulāto profesionālajām un saimnieciskajām vajadzībām (sal. CL 741.p.2.d., 745.p.), viņu spējai saprātīgā laikā⁶⁵⁵ izmaksāt otram laulātajam pienākošos atlīdzību (sal. CL 742.p.), arī tam apstāklim, kuram no laulātajiem pienākas lielāka daļa no attiecīgās lietas vērtības (sal. CL 743.p.). Tā, piem., gadījumā, kad vienam laulātajam pienākas ievērojami lielāka daļa no nekustamās lietas vērtības un otrs

⁶⁵⁰ Sal.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-152/1996*, 387.–390.lpp.

⁶⁵¹ Šajā ziņā CL 742.–745.p. ir ietvertas speciālas normas par viena vai otra mantinieka, resp., laulātā priekšroku saņemt nekustamu lietu, kas atrodas ārpus pilsētu administratīvajām robežām.

⁶⁵² Sal.: *Vēbers J.* Latvijas PSR ģimenes tiesības. Rīga: Zvaigzne, 1984, 56.lpp.; *Vēbers J.* (Red.) Latvijas PSR Laulības un ģimenes kodeksa komentāri. Rīga: Avots, 1985, 72.lpp.; *FamKomm Scheidung/Steck*, Art.205, N 11.

⁶⁵³ Sal.: AT Senāta CD tiesu prakses apkopojuma „Tiesību normu piemērošana laulāto mantiskajās attiecībās” (2007.g.) 1.pk.

⁶⁵⁴ Sal.: *FamKomm Scheidung/Steck*, Art.205, N 11. Ja, šķirot laulību, laulāto kopīgais dzīvokļa īpašums (ģimenes mājoklis) ir piespriests vienam laulātajam ar viņa pienākumu izmaksāt otram laulātajam atlīdzību naudā par pēdējam pienākošos daļu no šī dzīvokļa īpašuma vērtības, pirmais bijušais laulātais saskaņā ar likuma „Par dzīvokļa īpašumu” 22.p.2.d. var prasīt otra bijušā laulātā dzīvokļa lietošanas tiesību izbeigšanu (resp., viņa izlikšanu no dzīvokļa), ja vien viņu starpā nav noslēgta citāda vienošanās, sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-747/2007*, 98.–102.lpp.

⁶⁵⁵ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-209/2004*, 136.–139.lpp.

laulātais nav spējīgs saprātīgā laikā izmaksāt pirmajam laulātajam pienākošos atlīdzību naudā, šo lietu tiesa var piespriest pirmajam laulātajam.⁶⁵⁶ Kustamās lietas, ņemot vērā to izmantošanas mērķi, principā jāpiespiež tam laulātajam, kuram ir pamatotāka profesionāla vai saimnieciska vajadzība saņemt attiecīgo lietu (piem., lauksaimniecības inventārs principā jāpiespiež tam laulātajam, kurš, lietojot šo inventāru, nodarbojas ar lauksaimniecību un kuram šī nodarbošanās ir vienīgais iztikas avots).⁶⁵⁷ Tam laulātajam, par labu kuram tiek piespriesta kustama vai nekustama lieta, ir priekšroka saņemt arī šīs lietas piederumus (sk. CL 857.p.) un zemes gabala inventāru (sk. CL 744.p., 861.p.1.d.). Atbilstoši minētajiem kritērijiem ir jāizdara izvēle, izlemjot jautājumu arī par dalāmajā mantā ietilpstošo „rūpnieciskā īpašuma” tiesību (piem., tiesību uz preču zīmi vai dizainparaugu) piespriešanu vienam vai otram laulātajam. Turpretī *no SIA kapitāla daļām izrietošās līdzdalības tiesības* (ja vien netiek noteikta to pārdošana izolē) jebkurā gadījumā jāpiespiež tam laulātajam, kurš saskaņā ar SIA dalībnieku reģistra ierakstiem (sk. KCL 187.p.) ir šo kapitāla daļu turētājs,⁶⁵⁸ jo SIA ir slēgta sabiedrība (sk. KCL 134.p.3.d.). Līdzīgi tiesai būtu jālemj arī attiecībā uz dalāmajā mantā ietilpstošām līdzdalības tiesībām, kas izriet no tādām vārda akcijām, kuras saskaņā ar akciju sabiedrības statūtiem nevar brīvi atsavināt (sk. KCL 228.p.2.d., 238.p.2.d.).

Ņemot vērā visus lietas apstākļus, tiesa kā vispiemērotāko un vistaisnīgāko dalīšanas veidu var izraudzīties arī *mantiskā labuma pārdošanu izolē* un no pārdošanas ieņemtās naudas (pirkuma maksas) sadalīšanu starp laulātajiem atbilstoši daļām, kādas no šī mantiskā labuma vērtības pienākas katram laulātajam. Iemesls šādai tiesas izvēlei var būt ne tikai tas apstākļis, ka attiecīgais mantiskais labums ir tiesiski nedalāms un laulātie nevar vienoties par dalīšanas veidu (vai gluži otrādi – abi laulātie piekrīt mantiskā labuma pārdošanai izolē), bet arī tas apstākļis, ka, ņemot vērā abu laulāto mantas stāvokli, neviens no viņiem nebūtu spējīgs saprātīgā laikā izmaksāt otram laulātajam pienākošos atlīdzību naudā tad, ja šis mantiskais labums tiktu piespriests vienam no viņiem.⁶⁵⁹

Attiecībā uz *nekustamām lietām* būtiska nozīme ir tam, vai dalīšanai pakļautā nekustamā lieta ir laulāto vienīgā pastāvīgā dzīvesvieta. Ja nekustamā lieta (dzīvojamā māja, dzīvokļa īpašums) ir ieinteresētā laulātā vienīgā pastāvīgā dzīvesvieta (kur dzīvo arī laulāto aizgādībā esošie bērni), turklāt arī citi apstākļi liecina par šī laulātā spēju saprātīgā laikā izmaksāt otram laulātajam pienākošos atlīdzību, tiesai jāpiespiež šī lieta ieinteresētajam

⁶⁵⁶ Sk.: *CTP spried. lietā Nr.PAC-84/2000*, 1999.–2000.g., 291.–295.lpp.

⁶⁵⁷ Sal.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-135/2004*, 129.–131.lpp.; sk. arī: *Gencs Z. Mantošana. Zinātniski praktisks komentārs*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2002, 380.lpp.

⁶⁵⁸ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-136/2004*, 48.–53.lpp.; AT Senāta CD tiesu prakses apkopojuma „Tiesību normu piemērošana laulāto mantiskajās attiecībās” (2007.g.) 9.pk.

⁶⁵⁹ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-209/2004*, 136.–139.lpp.

laulātajam, nevis jānoteic tās pārdošana izsolē.⁶⁶⁰ Dalāmajā mantā ietilpstošu *saistībtiesisku prasījumu*, kas var būt cesijas priekšmets (sk. CL 1798., 1799.p.), tiesa var nospriest pārdot izsolē tikai tad, ja šo prasījumu nav iespējams sadalīt starp laulātajiem (sk. CL 734.p.) vai piespriest vienam no viņiem (ar pienākumu izmaksāt otram laulātajam atlīdzību naudā par viņam pienākošos daļu no šī prasījuma vērtības) un tā izlietošana pret trešo personu – parādnieku (lai no viņa piedzītu saistības izpildījumu) pagaidām ir neiespējama vai arī prasītu daudz laika.⁶⁶¹ Vienīgais šķērslis dalāmajā mantā ietilpstošo *rūpnieciskā īpašuma tiesību* (kuras iespējams atsavināt trešajām personām) pārdošanai izsolē varētu būt viena laulātā pamatotāka interese saņemt attiecīgās tiesības un viņa finansiāla iespēja saprātīgā laikā izmaksāt otram laulātajam pienākošos atlīdzību. Ja ieinteresētajam laulātajam nav šādas iespējas, tiesa var nospriest pārdot izsolē arī dalāmajā mantā ietilpstošās *līdzdalības tiesības, kas izriet no akcijām vai SIA kapitāla daļām* (izņemot gadījumus, kad attiecīgās kapitālsabiedrības statūtos ir paredzēts tāds atsavināšanas ierobežojums, kas nav savienojams ar iespējamo tiesas spriedumu par akciju vai SIA kapitāla daļu pārdošanu izsolē, sk. KCL 188.p.4.d., 238.p.2.d.).

d) Dalīšanai pakļauto mantisko labumu novērtēšana. Dalāmā manta pirms dalīšanas jānovērtē (sk. CL 737.p.), nosakot *katra* dalīšanai pakļautā mantiskā labuma *parasto vērtību* (sk. CL 871., 874.p.). Tas jo īpaši nepieciešams, lai tiesa, ņemot vērā laulātajiem pienākošos daļu savstarpējo samēru, varētu noteikt tās atlīdzības apmēru, kas piedzenama par labu vienam laulātajam gadījumā, kad attiecīgais mantiskais labums tiek piespriests otram laulātajam. Ja laulātie ir vienisprātis par mantiskā labuma reālu sadali vai pārdošanu izsolē, šī mantiskā labuma novērtēšanu var arī neizdarīt. Jāpiebilst, ka CL 737.p. neattiecas uz dalīšanai pakļautajiem naudas līdzekļiem (t.sk., uz naudas noguldījumu vai depozītu kredītiestādē), turklāt tad, ja šie naudas līdzekļi ir ārvalstu valūtā, tie jāpārrēķina latos atbilstoši Latvijas Bankas noteiktajam valūtas kursam dalīšanas brīdī.

Laulātie, savstarpēji vienojoties, var noteikt atsevišķu vai visu dalīšanai pakļauto mantisko labumu vērtību,⁶⁶² kas jāņem vērā tiesai, izspriežot laulāto kopīgās mantas dalīšanas lietu. Laulāto kopīgās mantas novērtējums vai tās novērtēšanai izmantojamā metode var būt jau iepriekš nolīgta līgumā par kopīgās mantas noteikšanu.⁶⁶³ Strīda gadījumā tiesai jāņem vērā dalīšanai pakļauto mantisko labumu vērtība *brīdī, kad pēc būtības tiek izspriesta* laulāto

⁶⁶⁰ Sk.: AT Senāta CD tiesu prakses apkopojuma „Tiesību normu piemērošana laulāto mantiskajās attiecībās” (2007.g.) 1.pk.

⁶⁶¹ Sal.: Hk-BGB/Saenger, § 754, Rn.1.

⁶⁶² Sk.: AT plēnuma 1996.gada 10.jūnija lēm. Nr.3 „Par likuma piemērošanu, izskatot lietas, kas izriet no ģimenes tiesiskajām attiecībām” 16.pk.5.d.

⁶⁶³ Sal.: FamKomm Scheidung/Steck, Art.211, N 4; Hk-BGB/Kemper, § 1376, Rn.2.

kopīgās mantas dalīšanas lieta. Tas var būt ne tikai šīs lietas izspriešanas brīdis *pirmās instances tiesā*,⁶⁶⁴ bet arī šīs lietas izspriešanas brīdis *apelācijas instances tiesā*, ja pirmās instances tiesas spriedums pārsūdzēts apelācijas kārtībā. Apelācijas instances tiesa izskata tikai tos prasījumus, kas izskatīti pirmās instances tiesā (sk. CPL 426.p.2.d.), t.i., viena vai abu laulāto prasījumus par viņu kopīgās mantas dalīšanu. Šos prasījumus nedrīkst identificēt ar dalīšanas veidiem (variantiem), kas norādīti viena vai abu laulāto prasībās (t.i., viena laulātā prasībā un otra laulātā pretprasībā) vai laulātā iebildumos pret prasību.⁶⁶⁵ Ņemot vērā laulāto kopīgās mantas dalīšanas lietas *īpašo raksturu*, tiesas spriedums tiek taisīts abu laulāto interesēs un tiesa pēc sava ieskata ir tiesīga izraudzīties dalīšanas veidu, kā rezultātā atlīdzība naudā var tikt piedzīta neatkarīgi no tā, vai tās saņēmējs ir cēlis attiecīgu prasību.⁶⁶⁶ Tāpēc CPL 418.p.2.d.7.pk. noteikumi (par prasības summas palielināšanu sakarā ar lietas gaitā pieaugušajām tirgus cenām, kas nav uzskatāma par jauna prasījuma izvirzīšanu) ir attiecināmi uz abiem laulātajiem neatkarīgi no tā, kurš no viņiem cēlis prasību par laulāto kopīgās mantas dalīšanu un vai vispār šajā prasībā (pretprasībā) ir bijis ietverts prasījums piedzīt atlīdzību par laulātajam pienākošos daļu no tā mantiskā labuma vērtības, kas piespriesta otram laulātajam.

Tā kā tiesai nav pienākuma pēc savas iniciatīvas pieprasīt pierādījumus par dalāmās mantas vērtību,⁶⁶⁷ pašiem laulātajiem laikus jāgādā, lai tiktu novērtēta dalāmā manta un lai tiesas rīcībā būtu aktuālas ziņas par dalīšanai pakļauto mantisko labumu vērtību. Šim nolūkam katrs laulātais atsevišķi vai abi laulātie kopīgi ārpus tiesas kārtībā var pieaicināt speciālistu (sertificētu vērtētāju) vai arī lūgt tiesu noteikt civillietā ekspertīzi dalāmās mantas novērtēšanai (sk. CPL 121.p.). Ja tiesnesis (tiesa) ir uzdevis attiecīgajā tiesas apgabalā praktizējošam notāram pārzināt dalīšanas projekta sagatavošanas gaitu (sk. CPL 250.²p.3.d.), dalāmās mantas aprakstīšana un novērtēšana notiek saskaņā ar CPL 576.–578., 603., 604.p. noteikumiem (sk. CPL 250.³p.1., 2.d.).

Novērtējot dalāmo mantu, jānoteic dalīšanai pakļauto mantisko labumu parastā vērtība (sk. CL 737., 871., 874.p.). Ar parasto vērtību CL 871.p. izpratnē saprot ķermeniskas vai bezķermeniskas lietas *tirgus vērtību*⁶⁶⁸ (un nevis, piem., tās kadastrālo, bilances vai apdrošināšanas vērtību), kas noteicama atbilstoši labumam, kādu novērtējamā lieta var dot

⁶⁶⁴ Sk.: AT plēnuma 1996.gada 10.jūnija lēm. Nr.3 „Par likuma piemērošanu, izskatot lietas, kas izriet no ģimenes tiesiskajām attiecībām” 16.pk.4.d.

⁶⁶⁵ Sal.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-209/2004*, 136.–139.lpp.

⁶⁶⁶ Sk.: AT Senāta CD tiesu prakses apkopojuma „Tiesību normu piemērošana laulāto mantiskajās attiecībās” (2007.g.) 1.pk.

⁶⁶⁷ CPL 239.p.1.d. noteikumi par tiesas pienākumu laulības šķiršanas vai neesamības lietā pēc savas iniciatīvas pieprasīt pierādījumus principā attiecas uz tādu jautājumu izšķiršanu, kas skar bērna intereses (sk. CPL 239.p.2.d.), sk. arī: *Torgāns K.* (Red.) Civilprocesa likuma komentāri. 3.izd. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 357.lpp.

⁶⁶⁸ Sk.: *Blaese, Mende, S.26; Viņņakova G., Balodis K.* Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Lietas. Valdījums. Tiesības uz svešu lietu (841.–926.p., 1130.–1400.p.). Rīga: Mans Īpašums, 1998, 30.lpp.

katram tās izmantotājam. Tirgus vērtību var definēt arī kā naudas summu (naudā izteiktu ieņēmumu), kādu attiecīgajā brīdī varētu iegūt no mantiskā labuma labprātīgas pārdošanas brīvā un konkurējošā tirgū, jeb kā naudas summu, kas atbilst tai pirkuma cenai, kādu varētu iegūt normālās (nepiespiestās) darījuma attiecībās (pēc atbilstoša mārketinga).⁶⁶⁹ Nosakot tirgus vērtību, jāpielieto tā novērtēšanas metode (piem., izmaksu aizvietošanas metode, ieņēmumu metode, salīdzināmo darījumu metode), kas, ņemot vērā attiecīgā mantiskā labuma veidu, izmantošanas mērķi un citus apstākļus, ir vispiemērotākā.⁶⁷⁰ Mantiskie labumi jānovērtē *visā to sastāvā* (ķermeniskas lietas – ar visiem pieaugumiem un piederumiem). Novērtējot nekustamu lietu, atkarībā no apstākļiem var tikt ņemta vērā tās „*atlikusī aizvietošanas vērtība*” (piem., nosakot vērtību apbūves gabalam ar ekskluzīvu dzīvojamo māju) vai „*ieņēmumu vērtība*” (piem., nosakot vērtību īres namam vai biroju ēkai). Ieņēmumu vērtībai ir izšķiroša nozīme, novērtējot rūpnieciskā īpašuma tiesības (piem., tiesības uz preču zīmi vai dizainparaugu). Novērtējot dalīšanai pakļautos mantiskos labumus, kas veido „saimniecisku vienību” (piem., ķermenisku lietu kopību, laulāto kopīgu uzņēmumu vai kopīgu profesionālo privātpraksi), tie jānovērtē nevis katrs atsevišķi, bet gan kā *vienots veselums*. Novērtējot laulāto kopīgo uzņēmumu vai profesionālo privātpraksi, jāņem vērā ne tikai tajā „apvienotās” ķermeniskās lietas, saistību tiesības, rūpnieciskā īpašuma tiesības, bet arī šī uzņēmuma vai privātprakses t.s. „*labā slava*” („*goodwill*”),⁶⁷¹ turklāt pēc vispārīgā principa jānoteic uzņēmuma (privātprakses) ieņēmumu vērtība. Ja uzņēmums (privātprakse) laulāto likumisko mantisko attiecību izbeigšanās rezultātā tiek likvidēts, jānoteic tā *likvidācijas vērtība*. Līdzīgi jānovērtē arī dalāmajā mantā ietilpstošās līdzdalības tiesības, kas izriet no akcijām vai SIA kapitāla daļām. Saistību tiesību (saistībtiesisko prasījumu) vērtība principā jānoteic atbilstoši to *nominālvērtībai*; izņēmuma kārtā jāņem vērā negatīvie faktori, kas pazemina šo vērtību (prasījuma nedrošība, nodrošinājuma nepietiekamība, parādnieka maksātnespēja).⁶⁷²

e) Dalīšanas veida noteikšana tiesas spriedumā. Tiesas sprieduma rezolutīvajā daļā norādītajam nolēmumam, ņemot vērā katra dalīšanai pakļautā mantiskā labuma veidu un citus

⁶⁶⁹ Sk.: *Gencs Z. Mantošana. Zinātniski praktisks komentārs*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2002, 382.lpp.; sal.: *FamKomm Scheidung/Steck*, Art.211, N 6; *Hk-BGB/Kemper*, § 1376, Rn.5.

⁶⁷⁰ Sal.: *Rozenfelds J. Lietu tiesības*. 3.izd. Rīga: Zvaigzne ABC, 2004, 38., 39.lpp.

⁶⁷¹ Uzņēmuma „labo slavu” – kā šīs organizatoriski saimnieciskās vienības sastāvā ietilpstošus „citus saimnieciskus labumus” jeb „vērtības” (sk. KCL 18.p.) – veido uzņēmuma reputācija, nākotnes izredzes, klientūra, zinātība („*know-how*”), kvalificēts personāls, sk.: *Strupišs A. Komerclikuma komentāri. A daļa. Komercedarbības vispārīgie noteikumi (1.–73.panti)*. Rīga: „A.Strupiša juridiskais birojs” SIA, 2003, § 237.3.; *Balodis K. Komersanta uzņēmums kā civiltiesību objekts // Likums un Tiesības*, 2005, Nr.3, 69.lpp.

⁶⁷² Sal.: *Hk-BGB/Kemper*, § 1376, Rn.5 ff; *FamKomm Scheidung/Steck*, Art.211, N 7 ff; *Hausheer/Geiser/Aebi-Müller*, N 12.181 f.

lietas apstākļus, jābūt tādām, lai tiesas spriedums būtu *izpildāms* un lai tas pietiekami noregulētu ar tiesas izraudzītā dalīšanas veida īstenošanu saistītās tiesiskās attiecības.

Nospriežot reāli sadalīt zemes gabalu laulāto starpā, atdalāmajam zemes gabalam jāatbilst vietējā pašvaldībā noteiktajiem teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumiem (sk. Zemes ierīcības likuma 15.p.1.d., CL 740.p.). Ar tiesas spriedumu jānoteic atdalītā zemes gabala robežas vai no ēkas (būves) – kā patstāvīga īpašuma tiesības priekšmeta – atdalītā daļa, resp., tās robežas (norādot uz civillietas materiāliem pievienotā sadales plānā iezīmētajām *robežām*), lai uz tiesas sprieduma pamata varētu izdarīt likumā noteiktās t.s. „kadastra objekta formēšanas” un citas darbības jaunizveidotās nekustamās lietas ierakstīšanai atsevišķā zemesgrāmatas nodalījumā (sk. CL 993.p.3.d., Nekustamā īpašuma valsts kadastra likuma 10., 32.–37.p., lik. „Par nekustamā īpašuma ierakstīšanu zemesgrāmatās”⁶⁷³ 46.p., ZGL 29., 62.p.). Ja nekustamas lietas reālas sadales rezultātā nav iespējama atlikušās un atdalītās nekustamās lietas pilnīgi izolēta izmantošana, vienlaikus ar reālas sadales noteikšanu tiesai jānodibina *nepieciešamās servitūta tiesības* (sk. CL 1075.p., 1231.p.2.pk.). Šeit principā ir runa par reālservitūta tiesībām, ar ko viena sadalītās nekustamās lietas patstāvīgā daļa tiek apgrūtināta par labu otrai daļai (sk. CL 1075., 1141.p.). Tiesas spriedumam par nekustamas lietas reālu sadali un servitūta tiesību nodibināšanu ir *konstitutīvs* jeb *tiesību nodibinošs spēks*, jo šāds spriedums tiešā veidā rada jaunas lietu tiesības.⁶⁷⁴ Tajā pašā laikā – tiesiskajās attiecībās ar trešajām personām – jaunizveidotās nekustamās lietas ieguvējs, ievērojot relatīvā ieraksta principu (sk. iepriekš: IX, D, 1, d), ir formāli leģitimēts liettiesiski rīkoties ar šo lietu tikai pēc viņa īpašuma tiesības nostiprināšanas zemesgrāmatā (sk. CL 993.p.2.d.).⁶⁷⁵ Sadalot laulāto kopīgos naudas līdzekļus, kas atrodas viena laulātā rīcībā (piem., kas noguldīti kredītiestādē uz viena laulātā vārda), tiesai no šī laulātā jāpiedzen atbilstoša naudas summa par labu otram laulātajam. Sadalot laulāto kopīgajā mantā ietilpstošu – tiesiski dalāmu – saistībtiesisku prasījumu, kas formāli pieder vienam laulātajam (piem., kā līgumiskajam kreditoram), tiesai jāatzīst otram laulātajam pienākošās daļa no šī prasījuma, kā rezultātā prasījums šajā daļā *cesijas ceļā* pāriet otram laulātajam uz tiesas sprieduma pamata (sk. CL 1793.p.2.pk.).⁶⁷⁶

⁶⁷³ Par nekustamā īpašuma ierakstīšanu zemesgrāmatās: LR likums. 30.01.1997. Latvijas Vēstnesis, 20.02.1997., Nr.52.

⁶⁷⁴ Sk.: Erdmann, II, S.27, 123; Буковский, I, с.405; Bukovskis V. Civīlprocesa mācības grāmata. Rīga: Autora izdevums, 1933, 731., 732.lpp.; Rozenfelds J. Lietu tiesības. 3.izd. Rīga: Zvaigzne ABC, 2004, 77.lpp.; Grūtups/Kalniņš, 278.lpp.; sal.: Rey, N 749.

⁶⁷⁵ Sal.: Rozenfelds J. Lietu tiesības. 3.izd. Rīga: Zvaigzne ABC, 2004, 77.lpp.; FamKomm Scheidung/Steck, Art.205, N 15; sk. citādi: Erdmann, II, S.124; Grūtups/Kalniņš, 278.lpp.

⁶⁷⁶ Sk.: Гютрюмовъ И.М. Гражданское право. Изд.2. Тарту: Типография Г.Лаакманъ, 1927, с.296, прим.3; Torgāns K. (Red.) Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Saistību tiesības (1401.–2400.p.). 2.izd. Rīga: Mans Īpašums, 2000, 285.lpp.

Ja dalīšanai pakļautu mantisku labumu (piem., ķermenisku lietu vai rūpnieciskā īpašuma tiesības) tiesa piespriež vienam laulātajam ar viņa pienākumu izmaksāt otram laulātajam atlīdzību naudā par pēdējam pienākošos daļu no šī mantiskā labuma vērtības, tiesas sprieduma rezolutīvajā daļā jāietver tāds nolēmums, ar ko tiek *izbeigta otra laulātā* – kā tiesīgās personas – *formālā leģitīmācija*, kas izriet no attiecīgā publicitātes līdzekļa (piem., no zemesgrāmatu vai cita publiskā reģistra ierakstiem). Arī šajā gadījumā – līdzīgi kā mantiska labuma reālas sadales gadījumā – tiesas spriedumam ir *konstitutīvs* jeb *tiesību nodibinošs spēks* (uz šī sprieduma pamata jāizdara atbilstoši ieraksti attiecīgajā publiskajā reģistrā, lai reģistra ierakstus saskaņotu ar patieso tiesisko stāvokli, kāds noteikts spriedumā). Dalāmajā mantā ietilpstošu saistībtiesisku prasījumu, kas nav tiesiski dalāms un kas var būt cesijas priekšmets (sk. CL 1798., 1799.p., piem., no nekustamas lietas pirkuma līguma izrietošu pircēja prasījumu par īpašuma tiesības iegūšanu), tiesa var piespriet vienam laulātajam, atzīstot viņu kā vienīgo kreditoru. Tā rezultātā šis prasījums *cesijas ceļā* pāriet šim laulātajam uz tiesas sprieduma pamata (sk. CL 1793.p.2.pk.). Piespriežot dalīšanai pakļautu mantisku labumu vienam laulātajam, tiesai vienlaikus jānosaka otram laulātajam pienākošās *atlīdzības apmērs*. Saskaņā ar CL 1075.p. un CL 733. un turpm.p. otram laulātajam pienākošos atlīdzību var noteikt vienīgi *naudā*, un tās vietā tiesa nav tiesīga piespriet kādu citu naudā novērtējamu mantisku labumu.⁶⁷⁷ Atkarībā no apstākļiem tiesa var apmierināt otra laulātā naudas prasījumu par viņam pienākošos daļu no attiecīgā mantiskā labuma vērtības, piedzenot šo atlīdzību no pirmā laulātā, vai arī dzēst šo otra laulātā prasījumu ar ieskaitu, ciktāl pirmais laulātais kādu no saviem pretprasījumiem ir tieši licis priekšā ieskaitam (sk. CL 1846., 1852.p.). Ņemot vērā piedzītās atlīdzības apmēru, laulāto mantas stāvokli un citus apstākļus, tiesa šīs atlīdzības samaksas izdarīšanu var *sadalīt termiņos* vai noteikt tās samaksai *beigu termiņu*. Turklāt laika posmam, kurā viena laulātā pienākums ir samaksāt visu ar tiesas spriedumu piedzīto atlīdzību par labu otram laulātajam, jābūt *saprātīgam*. Atkarībā no piedzītās atlīdzības apmēra, parādnieka mantas stāvokļa, viņa esošajiem vai paredzamajiem ienākumiem, iespējamā nodrošinājuma pietiekamības,⁶⁷⁸ atlīdzības saņēmēja vajadzībām un citiem konkrētā gadījuma apstākļiem *saprātīgs* laika posms visas piedzītās atlīdzības samaksai var būt arī viens mēnesis, trīs mēneši, pusgads, gads vai pat vairāki gadi (sal. CL 749.p.).

Ja tiesa kā dalīšanas veidu noteikusi mantiskā labuma pārdošanu izolē un no pārdošanas ieņemtās naudas (pirkuma maksas) sadalīšanu starp laulātajiem atbilstoši katra

⁶⁷⁷ Sk.: *Grūtups/Kalniņš*, 281.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-337/2004*, 156.–158.lpp.; sk. citādi: *Rozenfelds J.* Lietu tiesības. 3.izd. Rīga: Zvaigzne ABC, 2004, 78.lpp.

⁶⁷⁸ Tiesas spriedums, ar ko no viena laulātā par labu otram laulātajam piedzīta noteikta naudas summa, ir pamats tiesas hipotēkas nostiprināšanai zemesgrāmatā ne tikai uz nekustamo lietu, kas dalīšanas rezultātā piespriesta par labu pirmajam laulātajam (sal. CL 739.p.), bet arī uz citām viņam piederošajām nekustamām lietām (sk. CL 1307., ZGL 129.p.).

daļai (to izteicot ar daļskaitļa palīdzību vai procentuāli), attiecīgo mantisko labumu novērtē un pārdod izsolē saskaņā ar CPL „vispārējiem noteikumiem” (sk. CPL 250.⁵p.1.d.1.teik.). Proti, uz tiesas sprieduma un izpildu raksta pamata šī mantiskā labuma novērtēšanu un pārdošanu *piespiedu izsolē*⁶⁷⁹ organizē tiesu izpildītājs atbilstoši CPL noteikumiem par piedziņas vēršanu uz kustamu vai nekustamu mantu (sk. CPL 578., 584.–591., 604., 606.–618.p.). Ja visi lietas dalībnieki tam piekrīt, mantisko labumu var pārdot par brīvu cenu (sk. CPL 250.⁵p.1.d.2.teik.), un šādā gadījumā nekustamas lietas pārdošana jāizdara atbilstoši CPL 398. un 399.p. noteikumiem par labprātīgu pārdošanu izsolē tiesas ceļā (sk. CL 1321.p.1.d.).

C. Trešo personu iegūto tiesību aizsardzība

Kā noteikts CPL 238.p.1.d.6.pk., vienlaikus ar prasījumu par laulības šķiršanu (un citiem prasījumiem, kas izriet no ģimenes tiesiskajām attiecībām) tiesai jāizspriež arī viena lai abu laulāto prasījumi par viņu kopīgās mantas dalīšanu (arī tad, ja tas skar trešās personas). Šajā normā ietverta piebilde – „arī tad, ja tas skar trešās personas”, – nedrīkst iztulkot tādējādi, ka laulāto kopīgās mantas dalīšanas rezultātā drīkst *aizskart* trešo personu iegūtās tiesības. Gluži otrādi, laulāto kopīgās mantas sadalīšana – neatkarīgi no tā, vai šī manta tiek sadalīta, pastāvot laulībai, vienlaikus ar laulības šķiršanu vai pēc laulības izbeigšanās, – nedrīkst atņemt laulāto kreditoriem viņu tiesības, jo atbilstoši t.s. „trešo personu iegūto tiesību aizsardzības principam” *trešo personu iegūtās tiesības paliek spēkā* (sk. CL 108.p., 110.p.2.d.).

Ja laulāto kopīgā manta tiek dalīta tiesas ceļā un spriedums lietā var skart kādas trešās personas tiesības pret vienu vai otru laulāto, šī persona jāpieaicina lietā kā „trešā persona” (civilprocesuālā izpratnē, sk. CPL 78.–81.p.).

1. Trešo personu iegūtās tiesības

Termins „iegūtās tiesības” (*iura quaesita*) ir lietots gan laulāto mantisko attiecību tiesiskajā regulējumā (sk. CL 108.p., 110.p.2.d., 115.p.3.d., 123.p.2.d., 139.p.2.d.), gan

⁶⁷⁹ Sk.: Буковский, I, c.1032; Zimmermann Th. Das Erbrecht // Lettlands Zivilgesetzbuch vom 28.Januar 1937 in Einzeldarstellungen. Bd.1. Einleitung – Familienrecht – Erbrecht. Rīga: Verlag der AG „Ernst Plates”, 1938, S.376, Fn.8; Konradi F., Zvejnieks T. (Sast.) Civilprocesa likums (1938.g.izd., 1939.g.iespied.) ar paskaidrojumiem. Rīga: Valsts tipogrāfijas izdevums, 1939, 473.lpp.; Rozenfelds J. Lietu tiesības. 3.izd. Rīga: Zvaigzne ABC, 2004, 78.lpp.; Torgāns K. (Red.) Civilprocesa likuma komentāri. 3.izd. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 393.lpp.

CL 3.p., kas vispārīgi regulē privāttiesību normu intertemporālo piemērojamību.⁶⁸⁰ Kaut arī CL 3.p. noteikumiem – salīdzinājumā ar CL 108.p., 110.p.2.d., 115.p.3.d., 123.p.2.d. un 139.p.2.d. – ir pavisam cits regulēšanas priekšmets un mērķis,⁶⁸¹ tomēr visu šo normu izpratnē jēdzienu „iegūta tiesība” var definēt kā *subjektīvu privāttiesību*, kas *radusies uz likumā noteikta tiesiska pamata un pieder konkrētam tiesību subjektam*, turklāt neatkarīgi no tā, vai tiesību subjekts šo tiesību ieguvis uz tiesiska darījuma vai likuma pamata.⁶⁸² Jēdziens „iegūta tiesība” aptver arī t.s. „nogaidu tiesību” (sk. iepriekš: III, A, 3, a), piem., potenciālā ieguvēja nogaidu tiesību, kas izriet no mantojuma līguma vai no atliekoši nosacīta atsavinājuma līguma (sk. CL 646., 1558.p.).⁶⁸³ Tajā pašā laikā no „iegūtām tiesībām” jāatšķir t.s. „tiesiskās cerības”, ar ko saprot vienkāršas izredzes nākotnē iegūt kādu subjektīvo tiesību (piem., testamentā ieceltā mantinieka izredzes iegūt mantojumu no testatora, kurš pagaidām vēl ir dzīvs).⁶⁸⁴

Tā kā CL 3.p. mērķis ir *visu* iegūto tiesību aizsardzība, šī norma attiecas uz jebkura tiesību subjekta (nevis tikai uz „trešo personu”) iegūtām subjektīvām privāttiesībām, – arī naudā nenovērtējamām jeb nemantiskām subjektīvām tiesībām (piem., uz t.s. „personības tiesībām”, ar ko saprot personas tiesības, piem., uz vārdu un nesagroztu attēlojumu, privātās dzīves, goda un cieņas neaizskaramību, nediskrimināciju).⁶⁸⁵

Turpretī CL 108.p., 110.p.2.d., 115.p.3.d., 123.p.2.d. un 139.p.2.d. noteikumi, pirmkārt, attiecas vienīgi uz *trešo personu* iegūtām tiesībām, resp., uz tādu personu tiesībām, kuras nav paši laulātie vai viņu mantinieki.⁶⁸⁶ Izņēmuma kārtā šīs normas attiecas arī uz laulātā līgumiskā mantinieka iegūto „nogaidu tiesību” uz nākamo mantojumu (sk. CL 646.p.)⁶⁸⁷ un laulātā neatraidāmo mantinieku (izņemot otru laulāto) tiesībām uz neatņemamo mantojuma daļu (sk. CL 423.–425.p., 135.p.2.d.). Laulātā neatraidāmo mantinieku tiesības uz neatņemamo daļu ir aizskartas, ja laulāto kopīgās mantas (vai laulāto

⁶⁸⁰ Sk. plašāk: *Krons M.* Intertemporālo tiesību mācība un Civillikuma trešais pants // TMV, 1938, Nr.1, 83.–115.lpp.; *Berent B.* Die Einleitung // Lettlands Zivilgesetzbuch vom 28.Januar 1937 in Einzeldarstellungen. Bd.1. Einleitung – Familienrecht – Erbrecht. Riga: Verlag der AG „Ernst Plates”, 1938, S.43–55; *Kalniņš E.* Tiesību normas spēkā esamība un intertemporālā piemērojamība // LT, 2000, Nr.7, 218.–220.lpp.

⁶⁸¹ Sk.: *Krons M.* Intertemporālo tiesību mācība un Civillikuma trešais pants // TMV, 1938, Nr.1, 110.lpp.

⁶⁸² Sal.: *Berent B.* Die Einleitung // Lettlands Zivilgesetzbuch vom 28.Januar 1937 in Einzeldarstellungen. Bd.1. Einleitung – Familienrecht – Erbrecht. Riga: Verlag der AG „Ernst Plates”, 1938, S.48–50.

⁶⁸³ Sal.: *Larenz/Wolf*, § 15, Rn.97 f.

⁶⁸⁴ Sk.: *Kalniņš E.* Tiesību normas spēkā esamība un intertemporālā piemērojamība // LT, 2000, Nr.7, 220.lpp.; sal.: *Krons M.* Intertemporālo tiesību mācība un Civillikuma trešais pants // TMV, 1938, Nr.1, 111.lpp.; *Brox H., Walker W.D.* Allgemeiner Teil des BGB. 30.Aufl. Köln, Berlin, München: Carl Heymanns Verlag, 2006, Rn.612 f.

⁶⁸⁵ Sk.: *Balodis*, 123.–128.lpp.

⁶⁸⁶ Sal.: *Кронъ М.* Имущественные отношения супруговъ и ихъ регистрація по новому Гражданскому Уложению // Законъ и Судъ, 1937, No 10, с.3818.

⁶⁸⁷ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-113/2009*. Pieejams: http://www.at.gov.lv/files/archive/departament1/2009/113-lo_mant.l.doc (aplūkots 04.05.2010).

kopmantas) dalīšanas vai cita veida laulāto savstarpējas norēķināšanās rezultātā (sk. CL 108.p.), vai arī laulāto līgumisko mantisko attiecību nodibināšanas, grozīšanas vai izbeigšanas rezultātā šis laulātais ir izdarījis bezatlīdzības piešķirumu par labu otram laulātajam tādā apmērā, ka pirmā laulātā neatraidāmajiem mantiniekiem neatliek pat viņu neatņemamās daļas (sk. CL 1922.p., kas attiecas uz „dāvinājumiem” plašākā nozīmē). Otrkārt, CL 108.p., 110.p.2.d., 115.p.3.d., 123.p.2.d. un 139.p.2.d. attiecas vienīgi uz trešo personu iegūtajām *naudā novērtējamām* tiesībām, turklāt ne tikai uz šāda veida absolūta rakstura jeb *absolūtām tiesībām* (t.i., uz trešo personu īpašuma un citām lietu tiesībām, intelektuālā īpašuma tiesībām, no akcijām vai SIA kapitāla daļām izrietošajām tiesībām), bet arī uz trešo personu (kreditoru) iegūtajām *saistību tiesībām* jeb saistībtiesiskiem prasījumiem pret vienu vai otru laulāto. Šajā ziņā CL 108.p. un 110.p.2.d. ir tiešā veidā paredzēta „laulāto kreditoru” (saistību) tiesību aizsardzība.

2. Trešo personu iegūto tiesību aizsardzības princips

CL 108.p., 110.p.2.d., 115.p.3.d., 123.p.2.d. un 139.p.2.d. nostiprinātais trešo personu iegūto tiesību aizsardzības princips aizsargā trešās personas *pret* laulāto (vai pārdzīvojušā laulātā un otra laulātā mantinieku) *rīcību, kas var kaitēt* šo personu iegūtajām tiesībām.

a) Iegūto tiesību aizsardzības iemesli. Nepieciešamība aizsargāt trešo personu iegūtās tiesības, pirmkārt, izriet no tā, ka laulātie var *brīvi izvēlēties* savstarpējo mantisko attiecību sistēmu ne tikai pirms laulības noslēgšanas, bet arī laulības laikā (sk. CL 114.p.1.d., 116.p.). Ja laulātie nav noslēguši laulības līgumu par visas laulāto mantas šķirtību (sk. CL 117.p.) vai laulības līgumu par laulāto mantas kopību (sk. CL 124.p.1.d.), viņi tādējādi ir izvēlējušies likumisko laulāto vienlīdzīgas pārvaldības sistēmu (sk. CL 89.–110.p.).

Otrkārt, laulības laikā laulātie var *brīvi grozīt* savstarpējās mantiskās attiecības, *neatceļot* viņu starpā pastāvošo mantisko attiecību sistēmu. Tā, pastāvot likumiskajai laulāto vienlīdzīgas pārvaldības sistēmai, laulātie var noslēgt CL 91.p.1.d.1.pk. regulēto līgumu par atsevišķās mantas noteikšanu vai līgumu par laulāto kopīgās mantas noteikšanu, vai arī kā citādi savstarpēji norēķināties ar mantu (sk. CL 108.p.), savā starpā „pārdalot” viņiem piederošos mantiskos labumus. Pastāvot līgumiskajai laulāto mantas kopības sistēmai, laulātie var grozīt laulības līguma noteikumus par katra laulātā atsevišķo mantu (sk. CL 125.p.), viņiem kopīgi piederošos mantiskos labumus „pārvēršot” par vienam vai otram laulātajam atsevišķi piederošiem mantiskiem labumiem.

Treškārt, laulības laikā laulātie var *brīvi atcelt* līdzšinējo mantisko attiecību sistēmu, *tās vietā nodibinot* citu mantisko attiecību sistēmu (sk. CL 116.p., 123.p.1.d., 139.p.1.d.). Tā, piem., likumiskās laulāto vienlīdzīgas pārvaldības sistēmas vietā laulātie var nodibināt līgumisko visas laulāto mantas šķirtības sistēmu (sk. CL 109.p.1.d.1.pk.), pēc saviem ieskatiem „pārdalot” vai „sadalot” viņiem atsevišķi vai kopīgi piederošos mantiskos labumus. Līgumiskās laulāto mantas kopības sistēmas vietā laulātie var nodibināt līgumisko visas laulāto mantas šķirtības sistēmu, savā starpā un pēc saviem ieskatiem sadalot kopmantu (sk. CL 137.p.).

Ceturtkārt, ne tikai laulības laikā vai saistībā ar laulības šķiršanu, bet arī pēc laulības izbeigšanās laulātie var *brīvi sadalīt* „laulāto kopīgo mantu” (sk. CL 89.p.2.d., 109.p.3., 4.d.) vai „laulāto kopmantu” (sk. CL 124.1.d., 137.p.), turklāt šāda sadalīšana var kaitēt trešo personu iegūtajām tiesībām.

b) Iegūto tiesību īpašās aizsardzības attaisnojums. Trešo personu iegūto *absolūto tiesību* aizsardzības pamats un priekšnoteikumi izriet jau no šādu tiesību pastāvēšanas fakta, to satura un būtības. Tāpēc trešo personu iegūto tiesību aizsardzības princips *jo īpaši aizsargā* laulāto kreditoru iegūtos *saistībtiesiskos prasījumus* pret vienu vai otru laulāto.

Šādu īpašu aizsardzību, pirmkārt, attaisno tas, ka likumā ir paredzēts *atšķirīgs laulāto atbildības tiesiskais regulējums* katrai no laulāto mantisko attiecību sistēmām. Nodibinot vai izbeidzot vienu vai otru mantisko attiecību sistēmu, laulāto līdzšinējā atbildība par saistībām ar mantu tiek pakļauta citādākam tiesiskajam regulējumam un tā rezultātā var tikt apgrūtināta vai pat izslēgta laulāto kreditoru iespēja apmierināt viņu iegūtos saistībtiesiskos prasījumus no tās laulāto mantas, kas pirms tam ir veidojusi attiecīgā laulātā t.s. „atbildības substrātu” (*Haftungssubstrat*). Tā, piem., līgumiskajā laulāto mantas kopības sistēmā pret trešajām personām katrs laulātais par savām saistībām atbild ar savu atsevišķo mantu, bet, ja tās nepietiek – arī ar abiem laulātajiem nedalīti piederošo kopmantu (sk. CL 124.p.1.d., 130.p.1.d., 133.p.), izņemot likumā paredzētos gadījumus, kad laulātais atbild tikai ar savu atsevišķo mantu (sk. CL 131.p., 132.p.1.d.). Turpretī līgumiskajā visas laulāto mantas šķirtības sistēmā katrs laulātais par visām savām saistībām atbild tikai un vienīgi ar savu mantu (sk. CL 121.p.), kas ir pilnībā nošķirta no otra laulātā mantas (sk. CL 117.p.). Otrkārt, šādu īpašu aizsardzību attaisno tas, ka, sadalot laulāto kopīgo mantu (vai laulāto kopmantu) vai citādi savstarpēji norēķinoties ar mantu, kā arī grozot savstarpējās likumiskās vai līgumiskās mantiskās attiecības (viņu starpā pastāvošās mantisko attiecību sistēmas ietvaros), laulātie var „pārdalīt” mantu tā, ka šādas „pārdales” rezultātā tiek apgrūtināta vai pat izslēgta

laulāto kreditoru iespēja apmierināt viņu iegūtos saistībtiesiskos prasījumus no tās laulāto mantas, kas pirms tam ir veidojusi attiecīgā laulātā „atbildības substrātu”.⁶⁸⁸

c) Principa piemērošanas joma un būtība. Trešo personu iegūto tiesību aizsardzības princips, pirmkārt, attiecas uz laulāto *kopīgās mantas dalīšanu*, turklāt neatkarīgi no tā, uz kāda pamata ir izbeigušās laulāto likumiskās mantiskās attiecības (sk. CL 109.p.1.d.), un neatkarīgi no tā, vai šī manta tiek sadalīta, pastāvot laulībai, vienlaikus ar laulības šķiršanu vai pēc laulības izbeigšanās. Proti, CL 110.p.2.d. noteikumi ir piemērojami visiem minētajiem gadījumiem. Otrkārt, šis princips attiecas ne tikai uz laulāto kopīgās mantas dalīšanu, bet vispār uz „*laulāto savstarpēju norēķināšanos ar mantu*”, kuras pamats var būt ne vien laulātā pārvaldības tiesības izbeigšanās (sk. CL 108.p.), bet arī laulāto starpā noslēgts līgums par atsevišķās mantas noteikšanu (sk. iepriekš: IV, B, 2, b) vai līgums par laulāto kopīgās mantas noteikšanu (sk. iepriekš: V, F, 2, c), ciktāl šāda norēķināšanās ir saistīta ar laulātajiem piederošo mantisko labumu „pārdali” viņu starpā. Treškārt, šis princips attiecas uz gadījumiem, kad, *pastāvot laulībai*, tiek nodibinātas,⁶⁸⁹ grozītas vai izbeigtas *laulāto līgumiskās mantiskās attiecības*, t.i., visas laulāto mantas šķirtības vai laulāto mantas kopības attiecības (sk. CL 115.p.3.d., 123.p.2.d., 139.p.2.d.). Visbeidzot, ceturtkārt, šis princips attiecas uz *laulāto kopmantas dalīšanu* (sk. CL 135., 137.p.), jo ne tikai „laulāto kopīgās mantas” (sk. CL 89.p.2.d.), bet arī „laulāto kopmantas” (sk. CL 124.p.1.d.) dalīšanas rezultātā trešo personu iegūtajām tiesībām jāpaliek spēkā (sal. CL 108.p., 110.p.2.d.).

Tā kā trešo personu iegūto tiesību aizsardzības princips jo īpaši aizsargā laulāto kreditoru iegūtos saistībtiesiskos prasījumus pret vienu vai otru laulāto, viņu kreditori var *tiesiski pamatoti pašauties uz tādu mantisko attiecību pastāvēšanu*, kādas tās – no satura un tiesisko seku viedokļa – pastāvēja laulāto starpā *pirms* vēlāk notikušās viņu kopīgās mantas vai kopmantas dalīšanas (savstarpējas norēķināšanās ar mantu) vai cita veida pārmaiņām viņu savstarpējās mantiskajās attiecībās. Laulāto kreditoru aizsardzība izpaužas tādējādi, ka

⁶⁸⁸ Sal.: *Hausheer/Geiser/Aebi-Müller*, N 11.58; *Tuor/Schnyder/Schmid/Rumo-Jungo*, S.300.

⁶⁸⁹ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-75/2005*, 175.–181.lpp., kur atzīts, ka laulības līgums par laulāto mantas kopību (sk. CL 124.p.1.d.), kas noslēgts un ierakstīts zemesgrāmatā pēc nomaksas pirkuma līguma noslēgšanas viena laulātā (pārdevēja) un trešās personas (pirceja) starpā, saskaņā ar CL 115.p.3.d. nevar aprobežot no šāda pirkuma līguma izrietošo pircēja saistību tiesību prasīt viņa īpašuma tiesības nostiprināšanu zemesgrāmatā (sk. CL 1478., 1479., 2021.p.). Turklāt šādos apstākļos otra laulātā iebildums par viņa piekrišanas nepieciešamību minētā pirkuma līguma noslēgšanai (sk. CL 128.p.) ir vērtējams kā pretējs labai ticībai (sk. CL 1.p.). Savukārt *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-37/2009* (pieejams: <http://www.at.gov.lv/files/archive/department1/2009/37-ge.doc>, aplūkots 04.05.2010) atzīts, ka līgumisko visas laulāto mantas šķirtības attiecību nodibināšana līdzšinējo likumisko mantisko attiecību vietā (sk. CL 116.p.) saskaņā ar CL 115.p.3.d. neliedz iespēju viena laulātā kreditoram izlietot viņa iegūto saistībtiesisko prasījumu par naudas parāda samaksu, vēršot piedziņas tiesību uz šim laulātajam (parādniekam) pienākošos daļu no nekustamās lietas, kas iegūta laulības laikā atbilstoši kādam no CL 89.p.2.d. paredzētajiem līdzdalības veidiem un kas pēc līgumisko visas laulāto mantas šķirtības attiecību nodibināšanas saskaņā ar zemesgrāmatu ierakstiem „atsevišķi pieder” otram laulātajam.

kreditoriem *principā tiek saglabātas tādas tiesiski pamatotās izredzes* apmierināt viņu iegūtos saistībtiesiskos prasījumus pret vienu vai otru laulāto no pēdējo mantas, kādas šiem kreditoriem būtu, ja viņu interesēm *nelabvēlīgās izmaiņas laulāto mantas piederībā nebūtu iestājušās*.⁶⁹⁰

3. Trešo personu iegūto absolūto tiesību aizsardzība

Trešo personu iegūto absolūto tiesību aizsardzības pamats un priekšnoteikumi izriet no šādu tiesību pastāvēšanas fakta, to satura un būtības. Proti, absolūta tiesība ir tiesīgajai personai piederoša *ekskluzīva tiesiska vara* jeb *sfēra* (piem., tiesiska vara pār ķermenisku lietu vai intelektuālās jaunrades produktu, no SIA kapitāla daļām izrietoša ekskluzīva tiesiska sfēra piedalīties sabiedrības pārvaldē un peļņas sadalē), kas ir spēkā pret visām trešajām personām, kurām ir pienākums atturēties no šīs tiesības prettiesīgas aizskaršanas. Tiesīgā persona sev piederošo absolūto tiesību var izlietot patstāvīgi, bez citu personu aktīvas līdzdalības; citām personām vienīgi jāatturas no šīs tiesības prettiesīgas aizskaršanas. Absolūto tiesību pastāvēšana pēc vispārīgā principa tiek darīta zināma trešajām personām ar īpašu publicitātes līdzekļu palīdzību (tā, piem., publicitātes līdzeklis lietu tiesībām uz kustamu lietu ir šīs lietas valdījums, bet likumā paredzētos izņēmuma gadījumos – publiska reģistra ieraksti, turpretī zemesgrāmatu ieraksti ir publicitātes līdzeklis lietu tiesībām uz nekustamu lietu).⁶⁹¹

a) Trešo personu īpašuma un intelektuālā īpašuma tiesības. Saskaņā ar CL 729.p.3.pk. pirms laulāto kopīgās mantas sadalīšanas no šīs mantas „jāatdala sveša manta” jeb citām personām piederošie mantiskie labumi. Tas nozīmē, ka laulāto kopīgās mantas dalīšanas rezultātā laulātie *nedrīkst aizskart* trešajām personām piederošās īpašuma tiesības uz kustamām un nekustamām lietām, kas atrodas laulāto valdījumā vai turējumā (lietošanā). Šīs tiesības un uz tām balstītās līgumiskās attiecības starp laulāto (laulātajiem) un trešajām personām netiek aizskartas, ja, sadalot laulāto kopīgo mantu, ar attiecīgās trešās personas piekrišanu tiek pārgrozītas minētās tiesiskās attiecības (piem., gadījumā, kad pārdevējs, kurš atbilstoši nomaksas pirkuma līgumam ir aizturējis (paturējis) īpašuma tiesību uz pārdoto objektu, kamēr nav galīgi samaksāta visa pirkuma maksa, vai līzinga devējs – kā trešās personas – piekrīt tam, ka viena laulātā, t.i., sākotnējā parādnieka vietā līgumiskajās attiecībās iestājas otrs laulātais). Ja laulātie kopīgās mantas dalīšanas rezultātā ir prettiesīgi aizskāruši trešās personas īpašuma tiesību, trešā persona ir tiesīga atprasīt sev piederošo lietu ar īpašuma

⁶⁹⁰ Sal.: *Hausheer/Geiser/Aebi-Müller*, N 11.51 f.

⁶⁹¹ Sk.: *Balodis*, 120.–123.lpp; *Larenz/Wolf*, § 15, Rn.2 ff.

prasību (sk. CL 1044.p.) vai prasīt īpašuma tiesības aizskāruma novēršanu ar negatoro prasību (sk. CL 1039.p.).

Līdzīgu aizsardzību bauda arī trešajām personām piederošās intelektuālā īpašuma tiesības, piem., tiesības uz preču zīmi, kas ar licences līgumu nodotas viena vai abu laulāto lietošanā (sk. lik. „Par preču zīmēm un ģeogrāfiskās izcelsmes norādēm” 26.p.).

b) Citas trešo personu lietu tiesības. Laulāto kopīgās mantas dalīšanas rezultātā pēc vispārīgā principa *paliek spēkā* lietu tiesības, ko pirms šīs mantas sadalīšanas trešās personas ieguvušas uz dalāmās mantas objektiem (piem., trešās personas rokas ķīlas tiesība uz kustamu lietu) vai tajā ietilpstošajām tiesībām (piem., trešās personas komercķīlas tiesība uz laulātajam kā individuālam komersantam piederošu naudā novērtējamu tiesību, sk. Komerķīlas likuma 3.p.1.d.). Uzskatāms šādas aizsardzības piemērs ir tas, kā tiek aizsargātas pirms laulāto kopīgās mantas sadalīšanas iegūtās (resp., zemesgrāmatā nostiprinātās vai uz likuma pamata pastāvošās, sk. CL 1477.p.) trešo personu servitūta, reālnastas, ķīlas un izpirkuma tiesības, kā arī cita veida zemesgrāmatā nostiprinātās tiesības uz dalīšanai pakļautu *nekustamu lietu*, t.sk. zemesgrāmatā nostiprinātie tiesību nodrošinājumi un nekustamās lietas īpašnieka tiesību aprobežojumi (sk. ZGL 4., 5., 44.p.).

Ja dalīšanai pakļautā nekustamā lieta tiek *sadalīta reāli*, visas tiesības, kas apgrūtinā šo lietu, paliek spēkā arī attiecībā uz jaunizveidoto nekustamo lietu, izņemot likumā noteiktos gadījumus (sk. ZGL 36.p.1.d.). Vienlaikus ar jaunizveidotās lietas ierakstīšanu atsevišķā zemesgrāmatas nodalījumā (sk. ZGL 29.p.) no sadalāmās nekustamās lietas zemesgrāmatas nodalījuma uz jaunatvērto nodalījumu (izņemot likumā noteiktos gadījumus, sk. ZGL 36.p.1.d.) tiek „pārnesti” visi ieraksti, ar ko nostiprinātas trešo personu tiesības, turklāt neatkarīgi no šo personu piekrišanas.⁶⁹² Uz likuma pamata pastāvošās lietu tiesības paliek spēkā attiecībā uz jaunizveidoto nekustamo lietu neatkarīgi no šo tiesību nostiprināšanas jaunatvērtais nodalījums. Jāatzīmē, ka ZGL 36.p.1.d. noteikumi jāpiemēro arī zemesgrāmatā – uz tiesiska darījuma pamata un par labu trešajām personām – nostiprinātām saistību tiesībām ar liettiesisku spēku jeb t.s. „reālobligācijām”, t.i., atpakaļpirkuma un atpakaļpārdevuma tiesībai (sk. CL 2057., 2059.p.), līgumiskai pirmpirkuma tiesībai (sk. CL 2063.p., lik. „Par dzīvokļa īpašumu” 9.p.2.d.) un nomas (īres) tiesībai. Tāpat ZGL 36.p.1.d. noteikumi jāpiemēro zemesgrāmatā – uz tiesiska darījuma pamata un par labu trešajai personai – nostiprinātam aizliegumam atsavināt nekustamo lietu vai apgrūtināt to ar lietu tiesībām (sk. CL 1076., 1081., 1305.p.), testamentā vai mantojuma līgumā ieceltā

⁶⁹² Sk.: *Jurkovska, Bukovskis*, 97.lpp.; *Bukovskis V.* Civīlprocesa mācības grāmata. Rīga: Autora izdevums, 1933, 730.lpp., 2.vēre; *Konradi F., Zvejnieks T.* (Sast.) Civīlprocesa likums (1938.g.izd., 1939.g.iespied.) ar paskaidrojumiem. Rīga: Valsts tipogrāfijas izdevums, 1939, 474., 475.lpp.

pēcmantnieka mantojuma tiesībai (sk. CL 488.p.) un līgumiskā mantnieka mantojuma tiesībai (sk. CL 643.p.)⁶⁹³ (sk. iepriekš: IX, D, 1, a), ja vien attiecīgā aizlieguma vai tiesības pastāvēšana nav šķērslis nekustamas lietas reālai sadalei starp laulātajiem un šīs sadales ierakstīšanai zemesgrāmatā. Bez tam ZGL 36.p.1.d. noteikumi attiecas uz zemesgrāmatā par labu trešajām personām atzīmju veidā nostiprinātajiem „tiesību nodrošinājumiem un aprobežojumiem” (sk. iepriekš: VIII, D, 2, a).

Ja nekustamo lietu *saņem* vai tā tiek *piespriesta vienam laulātajam* (ar viņa pienākumu izmaksāt otram laulātajam atlīdzību naudā par pēdējam pienākošos daļu no šīs lietas vērtības), šis laulātais iegūst individuālu īpašuma tiesību uz nekustamo lietu ar visiem zemesgrāmatā nostiprinātajiem vai uz likuma pamata pastāvošajiem apgrūtinājumiem (t.i., ar trešo personu lietu tiesībām, zemesgrāmatā nostiprinātām cita veida tiesībām, tiesību nodrošinājumiem un aprobežojumiem).

Ja tiesa nospriež nekustamo lietu *pārdot izolē* (sadalot no pārdošanas ieņemto naudu starp laulātajiem atbilstoši katra daļai), šī lieta jāpārdod piespiedu izolē atbilstoši CPL noteikumiem par *piedzīņas vēršanu uz nekustamu mantu* (sk. CPL 606.–618.p.). Šajā gadījumā trešo personu iegūto lietu tiesību, kā arī citu zemesgrāmatā nostiprināto vai ar zemesgrāmatu atzīmēm nodrošināto tiesību „palikšana spēkā” (sk. CL 108.p., 110.p.2.d.) ir atkarīga no attiecīgās tiesības veida.⁶⁹⁴ Apmierinot tiesu izpildītāja pieteikumu par izolē pārdotās nekustamās lietas nostiprināšanu uz ieguvēja vārda, tiesa pieņem lēmumu arī par zemesgrāmatā nostiprināto ķīlas tiesību un citu „parādu saistību” (piem., ķīlas tiesības atzīmes, piedziņas atzīmes) dzēšanu neatkarīgi no attiecīgā kreditora piekrišanas, kā arī par zemesgrāmatā ierakstīto aizlieguma atzīmju dzēšanu (sk. CL 1380.p., CPL 613.p.3.d.). Ja izolē pārdota ar ķīlas tiesību apgrūtināta nekustama lieta, no ieņemtās naudas vispirms jāsedz pārdošanas izdevumi. Pēc tam secīgi 1) jādzēš nekustamo lietu apgrūtinājošo nodokļu parāds, 2) jādzēš zemesgrāmatā nostiprinātās reālnastas parāds, 3) jāapmierina ar ķīlu nodrošinātie prasījumi atbilstoši to pirmtiesībai (t.sk. deponējot naudas summu, kas nepieciešama ar ķīlas tiesības atzīmi nodrošinātu prasījumu apmierināšanai) un kā pēdējie 4) jāapmierina citu piedzinēju prasījumi CPL noteiktajā secībā (sk. CPL 628., 621.–626.p.). Naudas summu, kas palikusi pāri pēc pārdošanas izdevumu segšanas un citu prasījumu apmierināšanas, tiesu

⁶⁹³ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SK-113/2009* (pieejams: http://www.at.gov.lv/files/archive/department1/2009/113-lo_mant.l.doc, aplūkots 04.05.2010), kur atzīts, ka tad, ja mantojuma līgums ticis noslēgts un ierakstīts zemesgrāmatā pirms laulības līguma, līgumiskais mantnieks ir „primārais” attiecībā pret mantojuma atstājēja laulāto, turklāt vēlāk noslēgtais laulības līgums par laulāto mantas kopību (sk. CL 124.p.1.d.) – pretēji līgumiskā mantnieka gribai (resp., bez viņa piekrišanas, sal. CL 649.p.) – neierobežo līgumiskā mantnieka iegūto nogaidu tiesību uz nekustamo lietu, attiecībā uz kuru zemesgrāmatā nostiprināta viņa mantojuma tiesība (sk. CL 115.p.3.d.).

⁶⁹⁴ Sk.: *Torgāns K.* (Red.) *Civilprocesa likuma komentāri*. 3.izd. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 874., 875.lpp.

izpildītājs izmaksā laulātajiem atbilstoši tiesas spriedumā par kopīgās mantas dalīšanu noteiktajām daļām (sal. CPL 621.p.1.d.). Pārējās zemesgrāmatā nostiprinātās vai uz likuma pamata pastāvošās trešo personu tiesības uz izsolē pārdoto nekustamo lietu (piem., servitūta, reālnastas un nomas tiesība), kas iegūtas pirms laulāto kopīgās mantas sadalīšanas, paliek spēkā.

4. Trešo personu iegūto saistību tiesību aizsardzība

Saskaņā ar CL 108.p. un 110.p.2.d. laulāto kopīgās mantas sadalīšana (un vispār „laulāto savstarpēja norēķināšanās ar mantu”) „*neatņem laulāto kreditoriem viņu tiesības*”, jo trešo personu iegūtās tiesības paliek spēkā. Kā jau minēts (sk. iepriekš: X, C, 2, b), trešo personu iegūto tiesību aizsardzības princips jo īpaši aizsargā laulāto kreditoru iegūtos saistībtiesiskos prasījumus pret vienu vai otru laulāto. Šādu īpašu aizsardzību attaisno tas, ka, sadalot kopīgo mantu, laulātie var „pārdalīt” šo mantu tādās daļās, kas neatbilst katra laulātā daļai viņu kopīgajā mantā (sk. CL 89.p.2.d.), vai arī kā citādi aizskart kreditoru saistību tiesības. Tā rezultātā var tikt apgrūtināta vai pat izslēgta laulāto kreditoru iespēja apmierināt viņu iegūtos saistībtiesiskos prasījumus no tās mantas, kas pirms laulāto kopīgās mantas sadalīšanas ir veidojusi šī laulātā „atbildības substrātu” (sk. CL 89.p.2.d., 96.–99.p.).

a) Trešo personu iegūto tiesību aizsardzības princips un laulāto kopīgās mantas dalīšana. Atbilstoši trešo personu iegūto tiesību aizsardzības principam laulāto kreditori var *tiesiski pamatoti paļauties uz tādu likumisko mantisko attiecību pastāvēšanu*, kādas tās – no satura un tiesisko seku viedokļa – pastāvēja laulāto starpā *pirms* viņu kopīgās mantas sadalīšanas.⁶⁹⁵ Laulāto kreditoru aizsardzība izpaužas tādējādi, ka kreditoriem principā tiek saglabātas tādas tiesiski pamatotās izredzes apmierināt viņu iegūtos saistībtiesiskos prasījumus pret vienu vai otru laulāto no pēdējo kopīgās mantas (resp., no attiecīgā laulātā daļas viņu kopīgajā mantā), kādas šiem kreditoriem būtu, ja laulāto kopīgās mantas dalīšanas rezultātā nebūtu iestājušās kreditoru interesēm nelabvēlīgās izmaiņas mantas *sadalījuma vai piederības ziņā* (sk. arī iepriekš: X, C, 2, c).

Jāpiebilst, ka trešo personu iegūto tiesību aizsardzības principa piemērošanu laulāto kreditoru iegūtajām saistību tiesībām sarežģī tas, ka likumā šis princips *nav konkretizēts*.⁶⁹⁶ No CL 108.p. un 110.p.2.d. vārdiskās izpratnes izriet vienīgi tas, ka trešo personu saistību

⁶⁹⁵ Sal.: Кронъ М. Имущественные отношения супругов и ихъ регистрація по новому Гражданскому Уложению // Законъ и Судъ, 1937, No 9, с.3788.

⁶⁹⁶ Salīdzinājumam jāatzīmē, ka, piem., Šveices ģimenes tiesībās laulāto kreditoru iegūto tiesību aizsardzības princips ir konkretizēts Šveices Civilt kodeksa 193.p., sk. plašāk: Hausheer/Geiser/Aebi-Müller, N 11.51 ff; Tuor/Schnyder/Schmid/Rumo-Jungo, S.300 f.

tiesībām jābūt „iegūtām”, un laulāto kopīgās mantas sadalīšana (laulāto savstarpēja norēķināšanas ar mantu) „neatņem” laulāto kreditoriem viņu iegūtos saistībtiesiskos prasījumus pret vienu vai otru laulāto. Tāpēc, konkretizējot minēto principu, jānoskaidro laulāto kreditoru iegūto saistību tiesību aizsardzības *priekšnoteikumi* un *tiesiskās sekas*. Jāatzīmē, ka jaunākajā tiesu praksē jau ir sperti pirmie soļi, lai konkretizētu šo principu un precizētu tā piemērošanas robežas.⁶⁹⁷

b) Priekšnoteikumi. Trešo personu iegūto tiesību aizsardzības princips attiecas uz kreditoru *jebkāda veida saistībtiesiskiem prasījumiem* pret vienu vai otru laulāto (sk. CL 1401.p.) neatkarīgi no tā, vai šāds prasījums radies uz tiesiska darījuma, neatļautas darbības vai likuma pamata (sk. CL 1402.p., piem., no pirkuma līguma izrietošs prasījums par nolīgtās pirkuma maksas samaksu, prasījums par morālā kaitējuma atlīdzināšanu, prasījums par netaisni iedzīvotā atdošanu). Tā kā CL 108.p. un 110.p. ir runa par „kreditoru tiesībām”, šis princips attiecas arī uz valsts vai pašvaldību *publiski tiesiskiem naudas prasījumiem* (piem., uz prasījumiem par iedzīvotāju ienākuma nodokļa samaksu).⁶⁹⁸

Laulāto kopīgās mantas sadalīšanas gadījumā kreditoru prasījumiem pret vienu vai otru laulāto jābūt *iegūtiem pirms* šīs mantas sadalīšanas. Ar „iegūtu” jebkurā gadījumā jāsaprot tāds *jau radies* kreditora prasījums, kuram atbilstošās saistības *izpildes termiņš vai nosacījums ir iestājies* pirms laulāto kopīgās mantas sadalīšanas, kā rezultātā jau pirms šīs mantas sadalīšanas kreditoram ir bijusi iespēja nekavējoties izlietot savu prasījumu pret attiecīgo laulāto un saņemt izpildījumu (sal. CL 1896.p.). Tāpēc nav nepieciešams, lai pirms laulāto kopīgās mantas sadalīšanas kreditors uz tiesas nolēmuma (izpildu dokumenta) pamata jau būtu ieguvis piedziņas tiesību un vēl jo mazāk, – lai kreditora piedziņas tiesība būtu kā īpaši nodrošināta (piem., ar zemesgrāmatā ierakstītu piedziņas atzīmi).⁶⁹⁹ Bez tam ar „iegūtu” saprotams arī tāds *jau radies* kreditora prasījums, kuram atbilstošās saistības *izpildes termiņš vai nosacījums* pirms laulāto kopīgās mantas sadalīšanas *vēl nebija iestājies*, taču ir iestājies pēc tam.⁷⁰⁰ Pretējā gadījumā netaisnīgi tiktu liegta aizsardzība kreditoriem, kuru prasījumi ir terminēti vai nosacīti, nodrošinot aizsardzību vienīgi tādiem kreditoriem, kuru prasījumi pret vienu vai otru laulāto nav terminēti (nosacīti). Ja laulāto kopīgā manta ir sadalīta, pastāvot

⁶⁹⁷ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-37/2009*. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/files/archive/department1/2009/37-ge.doc> (aplūkots 04.05.2010); *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-113/2009*. Pieejams: http://www.at.gov.lv/files/archive/department1/2009/113-lo_mant.l.doc (aplūkots 04.05.2010).

⁶⁹⁸ Trešo personu iegūto tiesību aizsardzības principu var attiecināt arī uz mantiska rakstura sankcijām (piem., uz naudas sodu, mantas konfiskāciju), kas likumā noteiktajos gadījumos un kārtībā piemērotas attiecīgajam laulātajam pirms laulāto kopīgās mantas sadalīšanas.

⁶⁹⁹ Sk.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-37/2009*. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/files/archive/department1/2009/37-ge.doc> (aplūkots 04.05.2010).

⁷⁰⁰ Sal.: *Tuor/Schnyder/Schmid/Rumo-Jungo*, S.300, Fn.4.

laulībai, par iegūtiem jāuzskata visi tie kreditoru prasījumi pret vienu vai otru laulāto, kas radušies *pirms* līguma par kopīgās mantas dalīšanu vai laulāto kopīgās mantas dalīšanas lietā taisītā tiesas sprieduma *ierakstīšanas laulāto mantisko attiecību reģistrā* (sk. CL 110.p.1.d.). Visi pārējie kreditoru prasījumi, kas radušies pēc laulāto kopīgās mantas sadalīšanas, nebauda īpašo aizsardzību, kas izriet no trešo personu iegūto tiesību aizsardzības principa.

Ciktāl ir runa par kreditoru iegūto *naudas prasījumu* aizsardzību, laulāto kopīgās mantas dalīšanas rezultātā starp laulātajiem jābūt notikušai dalāmās mantas „pārdalei” tādās daļās, kas *neatbilst katra laulātā daļai viņu kopīgajā mantā* (sk. CL 89.p.2.d.). Proti, ir nepieciešams, lai kopīgās mantas dalīšanas rezultātā tas laulātais, kurš ir parādā kreditoram, būtu saņēmis *vērtības ziņā mazāku daļu salīdzinājumā ar to daļu* no dalāmās mantas kopējās vērtības, kas šim laulātajam – ņemot vērā viņa izdarītā ieguldījuma apmēru un abu laulāto izdarīto ieguldījumu savstarpējo samēru – *pienākas atbilstoši CL 89.p.2.d. noteikumiem* (ar laulāto ieguldījumiem domāti viņu izdarītie ieguldījumi kopīgo mantisko labumu iegūšanā, uzturēšanā, vērtības paaugstināšanā sk. iepriekš: V, B, 1). Ja faktiski tā ir noticis, ar šādu „pārdali” tiek samazināta manta, kas pirms laulāto kopīgās mantas sadalīšanas – kā daļa, kas laulātajam (parādniekam) pienākas no kopīgās mantas vērtības, – veidoja šī laulātā „atbildības substrātu”. Proti, ar šādu „pārdali” tiek samazināta tā manta (laulātā daļa laulāto kopīgajā mantā), no kuras šī laulātā kreditori pirms laulāto kopīgās mantas sadalīšanas būtu varējuši apmierināt savus prasījumus (sk. CL 89.p.2.d., 96.–99.p.). Lai konstatētu, vai laulāto kopīgās mantas dalīšanas rezultātā ir tikusi aizskarta attiecīgā kreditora iegūtā saistību tiesība, jāizvērtē arī tas, *vai vispār un kādā apmērā* – ņemot vērā laulātā (parādnieka) mantas stāvokli, viņa mantiskās attiecības ar otru laulāto un tiesiskās attiecības ar citām personām (kreditoriem), kas pastāvēja pirms laulāto kopīgās mantas dalīšanas, – šim kreditoram *varēja būt tiesiski pamatotas izredzes* apmierināt viņam piederošo prasījumu pret laulāto (parādnieku) no viņa daļas laulāto kopīgajā mantā.

Ja kreditoram pieder tāds prasījums pret vienu no laulātajiem (kā otru līdzēju), kas *izriet no atsavinājuma līguma* un ir *vērsts uz* laulāto kopīgajā mantā ietilpstošas *īpašuma tiesības vai citas naudā novērtējamās tiesības iegūšanu* (kuras atsavināšanai par labu kreditoram ir piekritis otrs laulātais, sk. CL 90.p.2.d.), kreditora saistību tiesība tiek aizskarta, ja laulāto kopīgās mantas dalīšanas rezultātā attiecīgo mantisko labumu saņem otrs laulātais (kuram nav līgumisku attiecību ar kreditoru). Tāpat ar šādu „pārdali” tiek aizskarts arī tāds kreditora prasījums pret vienu no laulātajiem (kā otru līdzēju, kura rīcībai piekritis otrs laulātais, sk. CL 90.p.2.d.), kas *izriet no līguma par lietu tiesības nodibināšanu* (piem., no servitūta līguma izrietošs prasījums par reālservitūta nodibināšanu) vai *no līguma par lietošanas tiesības piešķiršanu* (piem., no īres, nomas vai licences līguma izrietošs prasījums

par ķermeniskas lietas vai naudā novērtējamas tiesības nodošanu kreditora lietošanā), ja laulāto kopīgās mantas dalīšanas rezultātā attiecīgo mantisko labumu saņem otrs laulātais (kuram nav līgumisku attiecību ar kreditoru).

No kreditoru prasījumu aizsardzības viedokļa nav nozīmes tam, vai laulāto kopīgās mantas dalīšana tikusi izdarīta vienošanās vai tiesas ceļā (t.sk. ar tiesas apstiprinātu izlīgumu). Arī tad, ja laulāto kopīgā manta tiek dalīta tiesas ceļā, laulātie ar savu rīcību var „ietekmēt” viņu kopīgās mantas „pārdali” tādās daļās, kas neatbilst katra laulātā daļai viņu kopīgajā mantā (sk. CL 89.p.2.d.), vai tādu kopīgās mantas „pārdali”, kuras rezultātā kā citādi tiek aizskartas kreditoru saistību tiesības. Tā, piem., lai trešajām personām sarīkotu „tiesu izspēli”, laulātais var celt tiesā prasību pret otru laulāto par viņu kopīgās mantas dalīšanu (kaut arī patiesībā par šo jautājumu laulāto starpā nav strīda), un otrs laulātais var pilnībā vai daļēji „atzīt” šo prasību, lai tādējādi strīdus manta tiktu sadalīta tādās daļās, kas neatbilst abu laulāto izdarīto ieguldījumu savstarpējam samēram. Tajā pašā laikā nav nepieciešams, lai viens vai abi laulātie, sadalot viņu kopīgo mantu vienošanās ceļā vai arī izlietojot savas procesuālās tiesības laulāto kopīgās mantas dalīšanas lietā, būtu rīkojušies ar tiešu nodomu „pārdalīt” šo mantu par ļaunu kreditoru interesēm vai kā citādi ierobežot kreditoru tiesības.⁷⁰¹

Jāpiebilst, ka CL 108.p. un 110.p.2.d. paredzētā laulāto kreditoru iegūto saistību tiesību īpašā aizsardzība attiecas vienīgi uz tādu kreditoru interesēm kaitējošu mantas „pārdali”, kas notikusi, sadalot laulāto kopīgo mantu vai citādi viņiem savstarpēji norēķinoties ar mantu. Tāpēc šī īpašā aizsardzība *neattiecas* uz mantisku labumu pāreju vienam vai otram laulātajam, slēdzot tādus darījumus, kādi var tikt slēgti arī starp personām, kuras savstarpēji neatrodas laulībā (piem., slēdzot dāvinājuma, aizdevuma, pirkuma līgumu).⁷⁰² Protams, arī šāda veida darījumi starp laulātajiem var būt noslēgti par ļaunu kreditoru interesēm. Tā, piem., starp laulātajiem var būt noslēgts dāvinājuma vai pirkuma līgums, ar ko viens laulātais vienīgi izskata pēc un nolūkā izvairīties no kreditoru vērstās piedziņas ir fiktīvi atsavinājis sev atsevišķi piederošu mantisku labumu par labu otram laulātajam (sk. CL 1438.p.). Šādā gadījumā kreditors, kuram pieder naudas prasījums pret pirmo laulāto un kurš tāpēc ir pamatoti ieinteresēts minētā līguma spēkā neesamībā, nevar atsaukties uz trešo personu iegūto tiesību aizsardzības principu. Kreditoram, kurš apstrīd laulāto starpā fiktīvi noslēgto līgumu un lūdz tiesu atzīt (noteikt) viņa tiesību vērst piedziņu uz otram laulātajam „atsavināto” mantisko labumu, ir pienākums pierādīt to, ka atbilstoši laulāto patiesajai un saskanīgajai

⁷⁰¹ Sal.: *Vēbers*, 160.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-37/2009*. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/files/archive/department1/2009/37-ge.doc> (aplūkots 04.05.2010); *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-113/2009*. Pieejams: http://www.at.gov.lv/files/archive/department1/2009/113-lo_mant.l.doc (aplūkots 04.05.2010).

⁷⁰² Sal.: *Hausheer/Geiser/Aebi-Müller*, N 11.57.

gribai šis līgums ir ticis noslēgts vienīgi izskata pēc (nolūkā pasargāt „atsavināto” mantisko labumu no kreditora vērstās piedziņas).

c) Tiesiskās sekas. Ja laulāto kopīgās mantas dalīšanas rezultātā faktiski ir notikusi dalāmās mantas „pārdale” tādās daļās, kas neatbilst katra laulātā daļai viņu kopīgajā mantā (sk. CL 89.p.2.d.), aizskartais kreditors, kuram pieder *naudas prasījums* pret vienu laulāto, var *tiešā veidā vērsties pret otru laulāto (ieguvēju)*, kura manta palielinājusies uz pirmajam laulātajam pienākošās daļas rēķina. Strīda gadījumā kreditors, kuram pieder šāds prasījums, tiesas ceļā var prasīt atzīt (noteikt) viņa *tiesību vērst piedziņu* uz laulātajam (parādniekam) pienākošos daļu no tāda mantiskā labuma vērtības, ko laulāto kopīgās mantas dalīšanas rezultātā, aizskarot šī kreditora intereses, saņēmis otrs laulātais.⁷⁰³ Ja mantiskais labums, ko šādi saņēmis otrs laulātais, ir gājis bojā vai ticis atsavināts citai personai, pirmā laulātā kreditors var lūgt tiesu atzīt viņa tiesību vērst piedziņu uz otra laulātā mantu tādā apmērā, kādā, ņemot vērā šī mantiskā labuma vērtību, ir palielinājusies otra laulātā manta uz pirmajam laulātajam pienākošās daļas rēķina.⁷⁰⁴ Kā vienā, tā otrā gadījumā kreditors var celt minēto prasību pret otru laulāto, ja pirmajam laulātajam (parādniekam) *nav mantas un ienākumu, uz kuriem iespējams vērst piedziņu.*⁷⁰⁵ Kreditoram, kurš cēlis šādu prasību, ir pienākums pierādīt to, ka strīdus mantiskais labums ticis iegūts laulības laikā, pastāvot laulāto kopdzīvei un kopīgai saimniecībai. Ja strīdus mantiskais labums ticis iegūts pēc laulāto kopdzīves un kopīgas saimniecības vešanas pārtraukšanas, atkarībā no apstākļiem kreditoram ir pienākums, piem., pierādīt to, ka šis mantiskais labums iegūts kā ienākums no laulāto kopīgās mantas vai arī iegūts surogācijas ceļā par šīs mantas līdzekļiem. Lai pamatotu savu apgalvojumu, ka strīdus mantiskais labums pirms laulāto kopīgās mantas sadalīšanas ir piederējis abiem laulātajiem vienādās daļās, kreditors izņēmuma kārtā (sk. iepriekš: VIII, C, 5) var atsaukties uz CL 89.p.2.d. paredzēto laulāto kopīgās mantas vienlīdzīga sadalījuma prezumpciju. Tāpēc tam laulātajam, kurš apgalvo, ka strīdus mantiskajam labumam ir bijis citādāks sadalījums laulāto starpā, ir pienākums „apgāzt” šo prezumpciju. Bez tam otram laulātajam, kurš apgalvo, ka strīdus mantiskais labums pirms laulāto kopīgās mantas sadalīšanas ir piederējis

⁷⁰³ Sal.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-37/2009*. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/files/archive/departament1/2009/37-ge.doc> (aplūkots 04.05.2010).

⁷⁰⁴ Salīdzinājumam jāatzīmē, ka CL 108.p.2.d. (1937.g.red.) bija ietverta šāda norma: „Ja [laulātajiem savstarpēji norēķinoties ar mantu – *aut. piez.*] kāda manta nonākusi otra laulātā rokās, tad arī viņš atbild kreditoriem tās vērtības apmērā, kāda ir viņa rokās nonākušai mantai”. Atjaunojot CL ģimenes tiesību daļas spēku, šī norma tika izslēgta no likuma, neparedzot analogisku regulējumu kreditoru tiesību aizsardzībai. Tajā pašā laikā tika „saglabāti” CL 108.p.1.d. (1937.g.red.) noteikumi, vārdus „vīra pārvaldībai izbeidzoties” aizstājot ar vārdiem „viena laulātā pārvaldībai izbeidzoties” (sk. CL 108.p.).

⁷⁰⁵ Sal.: *Tuor/Schnyder/Schmid/Rumo-Jungo*, S.301; sk. arī: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-37/2009*. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/files/archive/departament1/2009/37-ge.doc> (aplūkots 04.05.2010).

viņam atsevišķi, saskaņā ar CL 91.p.2.d.1.teik. ir pienākums pierādīt šo savu iebildumu pret kreditora prasību.

Ja laulāto kopīgās mantas dalīšanas rezultātā ticis aizskarts tāds kreditora *līgumisks prasījums* pret vienu no laulātajiem (kā otru līdzēju), kas *izriet no atsavinājuma līguma* un ir vērsts uz īpašuma tiesības vai citas naudā novērtējamas tiesības iegūšanu uz tādu mantisku labumu, ko pēc dalīšanas saņēmis otrs laulātais (kuram nav līgumisku attiecību ar kreditoru), kreditors var tiešā veidā vērsties pret otru laulāto un – strīda gadījumā – tiesas ceļā prasīt kreditoram pienākošās tiesības atzīšanu. Tāpat kreditors var tiešā veidā vērsties pret otru laulāto un prasīt viņam pienākošās tiesības atzīšanu, ja laulāto kopīgās mantas dalīšanas rezultātā ticis aizskarts tāds kreditora *līgumisks prasījums* pret pirmo laulāto (kā otru līdzēju), kas *izriet no līguma par lietu tiesības nodibināšanu vai lietošanas tiesības piešķiršanu* uz tādu mantisku labumu, ko dalīšanas rezultātā saņēmis otrs laulātais (kuram nav līgumisku attiecību ar kreditoru).

Kreditors var aizsargāt viņa iegūto prasījumu pret vienu no laulātajiem un tiesas ceļā prasīt atzīt kreditora tiesību vērst piedziņu uz otra laulātā mantu vai prasīt atzīt kreditoram pienākošos tiesību uz tādu mantisku labumu, ko saņēmis otrs laulātais, *neapstrīdot* laulāto starpā noslēgto *līgumu par viņu kopīgās mantas dalīšanu* (t.sk. laulāto starpā noslēgtu un tiesas apstiprinātu izlīgumu).⁷⁰⁶ Ja laulāto kopīgā manta *sadalīta tiesas ceļā* un ar spēkā stājušos tiesas spriedumu aizskartas kreditoru – kuri nav bijuši lietas dalībnieki (trešās personas) – saistību tiesības pret vienu vai otru laulāto, aizskartie kreditori likumā noteiktā kārtībā var lūgt ierosināt laulāto kopīgās mantas dalīšanas lietas jaunu izskatīšanu (sk. CPL 203.p.5.d., 483.–485.p.). Tas jo īpaši attiecas uz gadījumiem, kad ar tiesas spriedumu par laulāto kopīgās mantas dalīšanu tikušas aizskartas kreditoru līgumiskās prasījuma tiesības pret vienu vai otru laulāto par īpašuma tiesības vai citas naudā novērtējamas tiesības iegūšanu, lietu tiesības nodibināšanu vai lietošanas tiesības piešķiršanu. Ja tiesas spriedums pilnībā vai daļēji tiek atcelts, nododot laulāto kopīgās mantas dalīšanas lietu jaunai izskatīšanai pirmās instances tiesā (sk. CPL 474.p.2.pk.), kreditori var iestāties šajā lietā kā trešās personas (sk. CPL 78.–81.p.).

⁷⁰⁶ Sal.: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-37/2009*. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/files/archive/department1/2009/37-ge.doc> (aplūkots 04.05.2010). Šajā spriedumā atzīts, ka kreditors, kura iegūtais prasījums pret vienu no laulātajiem aizskarts ar laulāto noslēgtu laulības līgumu (sk. CL 115.p.3.d.), var prasīt atzīt kreditora tiesību vērst piedziņu uz otra laulātā mantu, neapstrīdot laulības līgumu. Šis secinājums balstīts uz analogiju ar CL 1927.p. noteikumiem, kur paredzēta kreditoru tiesība prasīt apmierinājumu no dāvanas (ja dāvinājuma priekšmets ir bijusi dāvinātāja visa manta, sk. CL 1925.p.), neapstrīdot dāvinājuma līgumu, sk. arī: *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-22/2005*, 165.–169.lpp.; *Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-14/2006*, 154.–159.lpp.

Kopsavilkums

Pētījuma rezultātā autors izvirza aizstāvēšanai šādus secinājumus un priekšlikumus:

1. Laulāto likumiskās mantiskās attiecības regulējošie noteikumi (sk. CL 89.–110.p.), ņemot vērā šo noteikumu rašanās vēsturi, tiesiskā regulējuma struktūru (sk. jo īpaši CL 89. un 90.p. struktūru) un jēgu, ir iztulkojami un piemērojami, ievērojot šo noteikumu pamatā likto *mantas šķirtības principu*. Ja atbilstoši šādai metodoloģiskai pieejai tiek noskaidrots laulāto mantas jēdziens, tās veidi un mantas masas, uz tā pamata *iespējams gūt skaidrību* (vienotu atbildi) ne tikai problemātiskajos jautājumos par 1) laulāto kopīgās mantas sastāva noteikšanu un šīs mantas sadalījumu laulāto starpā (kur būtiska nozīme ir likuma noteikumiem par laulāto pierādīšanas pienākumu), un 2) viena laulātā rīcību ar laulības laikā iegūto mantu un šādas rīcības tiesiskajām sekām (kur būtiska nozīme ir likuma noteikumiem par trešo personu aizsardzību), bet arī jautājumā 3) par laulāto kopīgās mantas dalīšanas pareizu izpratni (kur būtiska nozīme ir šīs dalīšanas mērķa noskaidrošanai).

Turklāt no tiesību normu piemērošanas viedokļa šāda metodoloģiskā pieeja ļauj saglabāt *principiālo atšķirību* starp likumisko laulāto vienlīdzīgas pārvaldības sistēmu (sk. CL 89.–110.p.) un līgumisko laulāto mantas kopības sistēmu (sk. CL 124.–139.p.). Vienīgi līgumiskajā laulāto mantas kopības sistēmā pastāv prezumpcija, ka visa laulības laikā iegūtā manta ietilpst laulāto kopmantā (sk. CL 124.p.1.d.), un šo prezumpciju ieinteresētais laulātais var „apgāzt”, pierādot laulības līgumā noteiktās atsevišķās mantas (sk. CL 125.p.) esamību uz iepriekš prezumētās laulāto kopmantas rēķina. Turpretī ideja par t.s. „laulāto kopīgās mantas esamības prezumpciju” (kas līdzšinējā juridiskajā literatūrā un tiesu praksē tikusi izsecināta no CL 89.p. un 91.p. kopsakara, kā arī no CL 93.p.) ir pretrunā ar mantas šķirtības principu un neatbilst CL 89.p.2.d. jēgai.

2. Laulāto likumisko mantisko attiecību regulējumā (sk. CL 89.–110.p.) ar jēdzienu „laulāto manta” saprotama „tiesību kopība” CL 849.p.1.d. izpratnē (sk. arī CL 841.p.2.d., 846.p.1., 2.d.) jeb visu to *naudā novērtējamo subjektīvo tiesību kopums*, kuras pieder katram laulātajam *atsevišķi* (t.i., individuāli), un to šāda veida tiesību kopums, kuras pieder abiem laulātajiem kopīgi (t.i., katram laulātajam pienākošās daļas apmērā). Ņemot vērā mantas šķirtības principu, laulāto likumiskajās mantiskajās attiecībās pastāv *trīs laulāto mantas veidi*: 1) katra laulātā „atsevišķā manta”, 2) katra laulātā „atsevišķi iegūtā manta” un 3) abu laulāto „kopīgā manta”. Tā kā CL 89.–110.p. nav ietverti noteikumi, kas tiešā veidā regulē katra laulātā „atsevišķi iegūto mantu”, šai mantai *pēc analogijas jāpiemēro* attiecīgie CL noteikumi par laulātā atsevišķo mantu.

Mantas masu ziņā laulāto manta sastāv no *trim mantas masām*, ko veido katra laulātā atsevišķā manta un atsevišķi iegūtā manta jeb *katram laulātajam atsevišķi piederošā manta* (divas mantas masas, pa vienai katram laulātajam) un *laulāto kopīgā manta* (trešā mantas masa), kas saskaņā ar CL 89.p.2.d. šaubu gadījumā „pieder abiem līdzīgās daļās”. Katra laulātā atsevišķā manta un atsevišķi iegūtā manta – kā viņa „sevišķās mantas” masa – ir *tiesiski norobežota* no abu laulāto kopīgās mantas (resp., no attiecīgā laulātā daļas laulāto kopīgajā mantā). Šīs norobežotības galvenais mērķis ir nodrošināt viena laulātā *mantisko (arī saimniecisko) patstāvību un neatkarību* no otra laulātā, kuras pamats ir katram laulātajam atsevišķi piederošā manta. Minēto tiesisko norobežotību cita starpā nodrošina *surogācijas princips* (sk. CL 89.p.3.d., 91.p.1.d.5.pk.), kas kalpo laulāto mantas masu sastāvu *saglabāšanai vērtības (saimnieciskā) ziņā*. Turklāt CL 89.p.3.d. un 91.p.1.d.5.pk. noteikumi par surogāciju, kas vērsti uz katram laulātajam atsevišķi piederošās mantas masas sastāva saglabāšanu vērtības (saimnieciskā) ziņā, *pēc analogijas jāpiemēro* arī laulāto kopīgajai mantai.

3. CL 91.p.1.d. noteikumi, kas regulē laulātā atsevišķo mantu, ir *daļēji imperatīva norma*, jo laulātie, pastāvot laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām, nav tiesīgi vienošanās ceļā pilnībā vai daļēji atcelt šos noteikumus, resp., izslēgt katra laulātā atsevišķās mantas pastāvēšanas (iegūšanas) iespēju kā tādu vai arī atcelt daļu no CL 91.p.1.d. paredzētajiem atsevišķās mantas veidiem vai tās rašanās (iegūšanas) pamatiem. Vienīgi izņēmuma kārtā laulātie var vienoties par visu viena laulātā atsevišķās mantas ienākumu nodošanu ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām, tādā veidā pilnībā izslēdzot CL 91.p.1.d.4.pk. paredzēto atsevišķās mantas rašanās (iegūšanas) pamatu. Tajā pašā laikā laulātie, noslēdzot CL 91.p.1.d.1.pk. regulēto līgumu par atsevišķās mantas noteikšanu, var brīvi papildināt CL 91.p.1.d. noteikumus un nolīgt citus šīs mantas veidus vai tās rašanās (iegūšanas) pamatus.

4. Līgumā par laulātā atsevišķās mantas noteikšanu (sk. CL 91.p.1.d.1.pk.) ietvertajam šajā mantā ietilpstošo tiesību vai tās objektu uzskaitījumam jābūt *pietiekami konkretizētam* (šaubu gadījumā „neskaidrie” līguma noteikumi iztulkojami par ļaunu tam laulātajam, kura atsevišķā manta noteikta ar šo līgumu). Turklāt, ņemot vērā līgumslēgšanas brīvības principu, minētais līgums var attiekties ne tikai uz tādiem mantiskiem labumiem, kas laulātajam jau pieder (reāli pastāv) līguma noslēgšanas brīdī, bet arī uz tādiem mantiskiem labumiem, kurus viņš (iespējams) *iegūs nākotnē*. Ar CL 91.p.1.d.1.pk. regulēto līgumu noteiktā viena laulātā atsevišķā manta iegūst *publicitāti pret trešajām personām* tikai pēc šī līguma ierakstīšanas

laulāto mantisko attiecību reģistrā, turklāt attiecībā uz nekustamo mantu ir nepieciešama arī atbilstošu ierakstu izdarīšana zemesgrāmatā (sk. CL 140., 91.p.2.d.2.teik., ZGL 16.p.1.-a pk.).

5. Ņemot vērā laulātā atsevišķās mantas institūta galveno uzdevumu – likumā noteiktās robežās nodrošināt viena laulātā mantisko (saimniecisko) patstāvību un neatkarību no otra laulātā, kā arī balstoties uz nepieciešamību nodrošināt komerciesiskās apgrozības stabilitāti un trešo personu aizsardzību, ar „priekšmetiem, kas vajadzīgi viena laulātā patstāvīgā darbā”, CL 91.p.1.d.2.pk. izpratnē cita starpā jāsaprot arī šī laulātā kā *individuālā komersanta uzņēmuma objekti* (sk. KCL 74., 18.p.).

6. Kaut gan viena laulātā bezatlīdzības piešķirumi par labu otram laulātajam no objektīvā viedokļa līdzinās dāvinājumiem laulāto starpā, no subjektīvā viedokļa šāda veida piešķirumi parasti tiek izdarīti, tiesiski pamatoti paļaujoties uz laulības turpmāku pastāvēšanu, un ar mērķi kopīgi ar otru laulāto izveidot, uzturēt un īstenot laulāto „dzīves kopību” un nodrošināt ģimenes labklājību (sk. CL 84.p.). Tāpēc, ņemot vērā CL 84.p. jēgu un šīs normas pamatā esošo laulāto solidaritātes principu, par laulāto starpā izdarītu dāvinājumu īstā nozīmē var būt runa tikai tad, ja *atbilstoši laulāto paustajai gribai* viena laulātā bezatlīdzības piešķirumam *jāpaliek otra laulātā (ieguvēja) mantā arī pēc laulības izbeigšanās*. Vienīgi šādiem laulāto starpā izdarītiem bezatlīdzības piešķirumiem (dāvinājumiem) jāpiemēro CL 91.p.1.d.3.pk. noteikumi.

7. Ja ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām nenodotie viena laulātā *atsevišķās mantas ienākumi* (sk. CL 91.p.1.d.4.pk.) ir iegūti *ar otra laulātā tiešu līdzdalību*, šim laulātajam izdarot tādu ieguldījumu (darba vai līdzekļu veidā) pirmā laulātā atsevišķajā mantā, kas vērsts uz ienākumu gūšanu no šīs mantas, un ja minētie ienākumi ir juridiski „*patstāvīgi*” *mantiski labumi* (piem., dabiskie vai civilie augļi, ienākumi no laulātā profesionālās privātprakses vai laulātā kā individuālā komersanta uzņēmuma peļņa), šādi ienākumi – iztulkojot CL 91.p.1.d.4.pk. kopsakarā ar CL 89.p.2.d. noteikumiem (kā izņēmuma noteikumiem no laulāto mantas šķirtības principa) – izņēmuma kārtā ir *jāuzskata par laulāto kopīgās mantas objektu*. Citiem vārdiem, CL 89.p.2.d. noteikumi ierobežo CL 91.p.1.d.4.pk. piemērošanas jomu, ciktāl viena laulātā atsevišķās mantas ienākumi – kā patstāvīgi mantiski labumi – ir iegūti atbilstoši kādam no CL 89.p.2.d. paredzētajiem otrā laulātā tiešas līdzdalības veidiem.

8. CL 91.p.1.d.5.pk. ietvertais *surogācijas princips jākonkretizē* tādējādi, ka laulātā atsevišķajā mantā uz likuma pamata nonāk arī tie mantiskie labumi (t.i., naudā novērtējamās

tiesības vai mantas objekti), ko laulības laikā attiecīgais laulātais 1) ar tiesisku darījumu iegādājas par savas atsevišķās mantas līdzekļiem, 2) saņem kā atlīdzību par bojātu, bojā gājušu vai atņemtu viņa atsevišķās mantas objektu vai arī 3) iegūst uz viņa atsevišķajā mantā ietilpstošas tiesības pamata.

9. CL 89.p.2.d. lietotais jēdziens „mantas iegūšana” – no laulāto kopīgās mantas sadalījuma viedokļa – jāsaprot plašākā nozīmē, un tas jēdzieniski aptver arī jau iegūto kopīgo mantisko labumu *uzturēšanu* un to *vērtības paaugstināšanu*, jo pretējā gadījumā netaisnīgi tiktu ignorēta laulāto turpmākā līdzdalība attiecīgā mantiskā labuma apsaimniekošanā un uzlabošanā. Proti, nosakot laulāto kopīgās mantas sadalījumu viņu starpā, atbilstoši CL 89.p.2.d. jēgai un mērķim jāņem vērā ne tikai abu laulāto ieguldījumu savstarpējais samērs attiecīgā mantiskā labuma *iegūšanas (iegādes) brīdī*, bet arī tas, kādā apmērā *turpmāk laulības laikā* katrs laulātais ir piedalījies šī mantiskā labuma uzturēšanā vai tā vērtības paaugstināšanā.

10. Tā kā laulāto kopīgā manta ir tiesību kopība, kas nav uzskatāma par patstāvīgu tiesību objektu un – kā tāda – nevar būt īpašuma vai kādas citas absolūtas tiesības priekšmets, nav juridiski pareizi CL 89.p.2.d. noteikumus par kopīgās mantas piederību abiem laulātajiem (kas šaubu gadījumā „pieder abiem līdzīgās daļās”) iztulkot atbilstoši kopīpašuma institūtu regulējošo noteikumu jēgai. Šīs „piederības” ziņā CL 89.p.2.d. noteikumi iztulkojami tādējādi, ka katram laulātajam ir nevis kāda „īpaša”, absolūta rakstura (arī pret trešajām personām spēkā esoša) tiesība uz noteiktu vai nosakāmu „domājamo daļu” no kopīgās mantas, bet gan *relatīva* rakstura (principā vienīgi pret otru laulāto spēkā esoša) tiesība uz *zināmu*, t.i., *noteiktu* vai *nosakāmu daļu no kopīgās mantas vērtības*. Tādējādi „laulātā daļa laulāto kopīgajā mantā” principā kalpo vienīgi par mērauklu laulāto kopīgās mantas sadalījuma noteikšanai šīs mantas dalīšanas vai pārdzīvojušā laulātā daļas nodalīšanas gadījumā (sk. CL 109.p.), kur izšķirošā nozīme ir *katra laulātā ieguldījuma apmēram* laulāto kopīgajā mantā un šo ieguldījumu savstarpējam samēram (ja vien laulātie nav vienojušies citādi). Turpretī laulāto tiesiskajās attiecībās ar trešajām personām principiāla nozīme ir *abu laulāto formālajai leģitimācijai*, kāda izriet no attiecīgā publicitātes līdzekļa (piem., no kustamas lietas valdījuma, kustamas mantas reģistra vai zemesgrāmatu ierakstiem), un CL 89.p.2.d. noteikumi nenovērš minētās leģitimācijas neatbilstību laulāto faktiski izdarīto ieguldījumu savstarpējam samēram, kā arī neaizstāj šīs leģitimācijas neesamību.

11. Ar laulāto kopīgi noslēgtu darījumu jāsaprot arī tāds darījums, ko noslēdzis viens laulātais, izlietojot CL 87.p.1.d. regulēto īpaša veida pārstāvības varu (t.s. „atslēgas varu”) jeb

laulāto tiesību kopīgās mājsaimniecības ietvaros uz likuma pamata atvietot vienu otru. Tā kā šāds viena laulātā noslēgts darījums ir *atzīstams par noslēgtu arī otra laulātā vārdā un labā*, tā noslēgšanas rezultātā abi laulātie iegūst *kopparādnieka un kopkreditora statusu* un uz šāda darījuma pamata iegūtais mantiskais labums jāuzskata par „kopīgi iegūtu” CL 89.p.2.d. izpratnē.

12. Tādam patstāvīgam mantiskajam labumam, ko atbilstoši CL 89.p.2.d. noteikumiem tiesiska darījuma rezultātā iegūvis viens laulātais, *apvienojot un ieguldot abu laulāto personīgos līdzekļus* (t.i., katram laulātajam atsevišķi piederošās mantas līdzekļus), *nav piemērojami* CL 89.p.3.d. un 91.p.1.d.5.pk. noteikumi par surogāciju. Šādi iegūta mantiskā labuma piederība abiem laulātajiem CL 89.p.2.d. izpratnē izpaužas nevis tādējādi, ka katram laulātajam uz likuma pamata pieder noteikta šī mantiskā labuma „domājamā daļa” kā patstāvīgs viņa atsevišķās mantas objekts (kuras apmērs būtu nosakāms atbilstoši „atvietoto” katra laulātā personīgo līdzekļu proporcionālajai daļai visos iegādes izdevumos), bet gan tādējādi, ka katram laulātajam (laulāto savstarpējās tiesiskajās attiecībās) ir *tiesība uz noteiktu*, viņam pienākošos *daļu no šī mantiskā labuma vērtības* (laulātajam pienākošās daļas apmērs strīda gadījumā jānosaka atbilstoši abu laulāto ieguldīto līdzekļu savstarpējam samēram).

13. „Otra laulātā darbības palīdzībai” CL 89.p.2.d. izpratnē, ar ko saprotama arī šī laulātā „netieša līdzdalība” laulāto kopīgās mantas iegūšanā, nav obligāti jāizpaužas kā mantiski novērtējama ieguldījuma izdarīšanai. Līdz ar to arī *mājsaimniecības vešana ikdienā un laulāto kopīgo (viņu aizgādībā esošo) bērnu ikdienas aprūpe un uzraudzība* saskaņā ar CL 89.p.2.d. ir jāuzskata par otra laulātā līdzdalību kopīgās mantas iegūšanā un par šādas mantas rašanās (iegūšanas) priekšnoteikumu. Tiesiskā novērtējuma ziņā šī darbība (ar ko otrs laulātais primāri pilda savu pienākumu uzturēt ģimeni, sk. CL 84.p.) ir 1) *līdzvērtīga* pirmā laulātā darbībai, kas vērsta uz ienākumu gūšanu no algota darba, profesionālās vai saimnieciskās darbības, un tradicionāli tiek uzskatīta par 2) *būtisku*, turklāt *naudas izteiksmē nenovērtējamu otra laulātā ieguldījumu* ģimenes labklājības (t.sk. mantiskās labklājības) veidošanā. Tāpēc, ņemot vērā ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzību kritēriju, *vismaz tā manta*, ko viens laulātais iegūvis un nodevis (vai arī – tikai nodevis) ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām *tajā laikā*, kad otrs laulātais *viens pats ikdienā ir rūpējies* par mājsaimniecību un laulāto kopīgajiem bērniem, principā ir jāuzskata par laulāto kopīgo mantu.

14. Tā kā viena laulātā atsevišķā manta (sk. CL 91.p.1.d.) un abu laulāto kopīgā manta (sk. CL 89.p.2.d.) jēdzieniski ir samērā precīzi norobežotas, katra laulātā „atsevišķi iegūto mantu” pareizāk raksturot ar *izslēgšanas metodes* palīdzību. Proti, ar „atsevišķi iegūto mantu” jāsaprot tāda manta, ko laulības laikā ieguvis viens no laulātajiem un kas nav uzskatāma nedz par šī laulātā atsevišķo mantu CL 91.p.1.d. izpratnē, nedz arī par abu laulāto kopīgo mantu CL 89.p.2.d. izpratnē. Šajā ziņā par „atsevišķi iegūtiem”, pirmkārt, jāuzskata tie mantiskie labumi, ko viens laulātais ar savu darbu vai personīgajiem līdzekļiem ieguvis laulības laikā, taču pēc laulāto kopdzīves un kopīgas saimniecības vešanas pārtraukšanas. Otrkārt, par „atsevišķi iegūtiem” jāuzskata arī tie viena laulātā ienākumi no algota darba, profesionālās vai saimnieciskās darbības (piem., darba samaksa, autoratlīdzība, ienākumi no saimnieciskās darbības), ko viņš laulības laikā, pastāvot laulāto kopdzīvei un kopīgai saimniecībai, *ar savu darbu (darbību)* ieguvis *bez otra laulātā tiešas līdzdalības* CL 89.p.2.d. izpratnē, un ko viņš ir *nodevis citām*, ar ģimeni un kopīgo mājsaimniecību nesaistītām vajadzībām.

15. Lai likumdošanas ceļā novērstu likuma robu attiecībā uz laulātā „atsevišķi iegūto mantu” (tās juridisko raksturu, iegūšanas (rašanās) pamatiem un šādai mantai piemērojamo tiesisko regulējumu), kā arī lai pilnībā atspēkotu juridiski kļūdaino ideju par t.s. „laulāto kopīgās mantas esamības prezumpciju”, CL 91.p.1.d. noteikumos nepieciešams izdarīt šādus grozījumus: 1) aizstāt CL 91.p.1.d. vārdus „katra laulātā atsevišķā manta ir” ar vārdiem „katra laulātā atsevišķā manta *it īpaši* ir” un 2) izteikt CL 91.p.1.d.4.pk. šādā jaunā redakcijā: „*laulātā ienākumi*, kas nav nodoti ģimenes un kopīgās mājsaimniecības vajadzībām, kā arī *manta, ko viņš par minētajiem ienākumiem vai ar savu darbu ieguvis laulības laikā, taču pēc laulāto kopdzīves un kopīgas saimniecības vešanas pārtraukšanas*”.

16. Laulība ir laulāto „*saimnieciska kopība*”, un laulātie, ne tikai pildot CL 84.p. paredzēto pienākumu uzturēt ģimeni, bet arī tiesiski pamatoti *paļaujoties uz laulības turpmāku pastāvēšanu*, iegulda savu darbu un līdzekļus ne vien laulāto kopīgajā mantā (tās iegūšanā, uzturēšanā, vērtības paaugstināšanā), bet nereti arī otram laulātajam atsevišķi piederošajā mantā (t.sk. piekrītot šīs mantas finansēšanai no laulāto kopīgās mantas). Šādi *ar laulību saistīti un ar to nosacīti* viena laulātā izpildījumi un piešķirumi parasti tiek izdarīti *bez atlīdzības*, taču ar mērķi kopīgi ar otru laulāto izveidot, uzturēt un īstenot laulāto „dzīves kopību” un nodrošināt ģimenes labklājību (sk. CL 84.p.), kā rezultātā tie pēc vispārīgā principa *nav uzskatāmi par laulāto starpā izdarītiem dāvinājumiem īstā nozīmē*.

Laulāto kopīgās mantas dalīšanas rezultātā (šāda dalīšana parasti notiek, izbeidzoties laulībai) katrs laulātais saņem „atbilstošu atlīdzību” vienīgi par savu ieguldījumu laulāto

kopīgajā mantā (sk. CL 89.p.2.d., 109.p. 3., 4.d.). Turpretī jautājums par to, vai vispār un kādā apmērā, izbeidzoties laulībai, vienam laulātajam ir tiesība prasīt no otra laulātā atbilstošu atlīdzību par viņa izdarīto ieguldījumu otram laulātajam atsevišķi piederošajā mantā, *likumā tiešā veidā nav regulēts* (izņemot CL 101.p. minēto gadījumu), lai gan šādas tiesības pastāvēšanu, ņemot vērā laulāto īpašo tiesisko statusu attiecībā vienam pret otru, juridiski attaisno *laulāto solidaritātes princips* (sk. CL 84.p.) kontekstā ar *taisnīguma principu*. Proti, šajā jautājumā ir likuma robs, kas *jā aizpilda tiesību tālākveidošanas ceļā*. Jāatzīmē, ka līdzšinējā tiesu praksē minētā ieguldījumu izdarījušā laulātā tiesība ir tikusi *atzīta principā*, taču konkrētāk nav ticis analizēts šī naudas prasījuma tiesiskais pamats, rašanās priekšnoteikumi un kritēriji, atbilstoši kuriem nosakāms atlīdzības apmērs.

17. Konkretizējot laulāto solidaritātes principu, no CL 84.p. principiālās normas var atvasināt šādu tiesību noteikumu: „Tas laulātais, kurš laulības laikā bez atbilstoša pretizpildījuma un, nebūdamas otra laulātā mantas pārvaldītājs, ir izdarījis ieguldījumu (darba vai līdzekļu veidā) otram laulātajam atsevišķi piederošajā mantā vai arī piekritis tās finansēšanai no laulāto kopīgās mantas, izbeidzoties laulībai, ir tiesīgs prasīt no otra laulātā atbilstošu atlīdzību, ciktāl šī ieguldījuma rezultātā ir palielinājusies otra laulātā manta un ciktāl šis ieguldījums nav uzskatāms par dāvinājumu laulāto starpā.”

18. Problemātiskais jautājums par to, kuram no laulātajiem un kādā gadījumā – viņu savstarpējā strīdā – jā aizpilda CL 89.p.2.d. vai CL 91.p.2.d.1.teik. paredzētais pierādīšanas pienākums, kā arī jautājums par to, kā izpaužas konkurence šo pierādīšanas pienākumu starpā, ir jāatrisina atkarībā no tā, kurš laulātais ir cēlis prasību un kāds ir šīs prasības aktīvais pamats.

Ja laulātā celtās prasības *aktīvais pamats ir strīdus mantas kopīga piederība abiem laulātajiem* (resp., ja laulātais apgalvo, ka strīdus manta ietilpst laulāto kopīgajā mantā), šim laulātajam jā aizpilda CL 89.p.2.d. paredzētais pienākums pierādīt savu līdzdalību un ieguldījuma apmēru strīdus mantas iegūšanā (tādā veidā pierādot prasības aktīvo pamatu, sk. CPL 93.p.1.d.), ciktāl viņu no šī pienākuma neatbrīvo likumā paredzētās prezumpcijas (piem., CL 994.p.1.d. paredzētā nekustamas lietas piederības prezumpcija vai CL 89.p.2.d. paredzētā laulāto kopīgās mantas vienlīdzīga sadalījuma prezumpcija). Tikai tad, ja otrs laulātais iebildumu veidā vēlas *pilnībā atspēkot* pirmā laulātā prasības aktīvā pamata esamību, viņam ir jā aizpilda CL 91.p.2.d.1.pk. paredzētais pierādīšanas pienākums un saskaņā ar CPL 93.p.1.d. jā pierāda savs apgalvojums (iebildums pret prasību), ka strīdus manta ietilpst viņam atsevišķi piederošajā mantā.

19. CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētajai piebildei par laulātā atsevišķo mantu (kā fakultatīvam īpašuma tiesības nostiprinājuma papildinājumam) ir *ierobežoti informējošs raksturs*, jo šo piebildi juridiski iespējams ierakstīt zemesgrāmatā, tikai pamatojoties uz laulāto starpā noslēgtu līgumu par atsevišķās mantas noteikšanu (sk. CL 91.p.1.d.1.pk.). Tā rezultātā šī piebilde dara zināmu trešajām personām vienīgi to, ka ar šādu līgumu attiecīgā nekustamā lieta ir noteikta kā zemesgrāmatā ierakstītā laulātā atsevišķās mantas objekts. Tāpēc CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētā piebilde *nekalpo trešo personu visaptverošai informēšanai* par visiem laulātā atsevišķās nekustamās mantas objektiem, jo šim laulātajam var piederēt ne tikai cita veida atsevišķā nekustamā manta (sk. CL 91.p.1.d.2.–5.pk.), bet arī atsevišķi iegūtā nekustamā manta.

Tā kā laulāto likumiskās mantiskās attiecības ir balstītas uz mantas šķirtības principu un tā kā viena laulātā īpašuma tiesības nostiprinājums zemesgrāmatā saskaņā ar CL 994.p.1.d. paredzēto nekustamas lietas piederības prezumpciju (kas ir spēkā arī pret zemesgrāmatā ierakstītā īpašnieka laulāto) ir *pietiekams pierādījums* viņa individuālai īpašuma tiesībai uz attiecīgo nekustamo lietu, CL 91.p.2.d.2.teik. un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētās *piebildes neesamība neatspēko* nekustamas lietas piederības prezumpciju un vēl jo vairāk – *neliecina* par to, ka attiecīgā nekustamā lieta ir laulāto kopīgās mantas objekts CL 89.p.2.d. izpratnē. Proti, laulāto savstarpējās tiesiskajās attiecībās minētās piebildes neesamība neatbrīvo otru laulāto no CL 89.p.2.d. paredzētā pienākuma pierādīt savu līdzdalību strīdus nekustamās lietas iegūšanā (ja viņš, ceļot prasību, apgalvo, ka šī lieta ir laulāto kopīgās mantas objekts). Savukārt laulāto tiesiskajās attiecībās ar trešajām personām zemesgrāmatā ierakstītais laulātais (ne tikai tad, ja zemesgrāmatā nav ierakstīta minētā piebilde, bet arī tad, ja attiecīgā nekustamā lieta ir iegūta atbilstoši kādam no CL 89.p.2.d. paredzētajiem līdzdalības veidiem) *pret labticīgām trešajām personām* ir formāli leģitimēts brīvi, t.i., bez otra laulātā piekrišanas rīkoties ar attiecīgo nekustamo lietu (piem., to atsavināt vai apgrūtināt ar lietu tiesībām).

20. Ja mantiskais labums ir iegūts atbilstoši kādam no CL 89.p.2.d. paredzētajiem līdzdalības veidiem, taču kā šī mantiskā labuma „formālais ieguvējs” uzstājas tikai viens no laulātajiem, kurš arī pēc tā iegūšanas turpina būt formāli leģitimēts kā tiesīgā persona (resp., kā tāda tiesīgā persona, kurai šis mantiskais labums pieder atsevišķi, nevis kopīgi ar otru laulāto), *labticīgas trešās personas* atbilstoši uzticības aizsardzības principam ir *tiesīgas paļauties uz minētā laulātā formālo leģitimāciju, kas izriet no attiecīgā publicitātes līdzekļa* (piem., no kustamas lietas valdījuma, zemesgrāmatu vai cita publiskā reģistra ierakstiem). CL 89.p.2.d. noteikumi nenovērš šīs leģitimācijas neatbilstību patiesajam tiesiskajam

stāvoklim, kāds saistībā ar konkrēta mantiskā labuma piederību uz likuma pamata pastāv laulāto savstarpējās tiesiskajās attiecībās. Tāpēc, lai izvairītos no formāli leģitimētā laulātā vienpusējas (prettiesīgas) rīcības ar laulāto kopīgo mantu un negatīvajām sekām, kādas var iestāties labticīgas iegūšanas gadījumā, *pašiem laulātajiem ir laikus jāgādā par nepieciešamās publicitātes piešķiršanu laulāto kopīgajai mantai.*

21. CL 93.p.3.d. noteikumi regulē laulāto kustamās mantas labticīgu iegūšanu un attiecas uz gadījumiem, kad viens laulātais, slēdzot tiesisku darījumu ar trešo personu (ieguvēju), bez otra laulātā piekrišanas ir rīkojies ar laulāto kopīgo kustamo mantu vai otram laulātajam atsevišķi piederošo mantu. Tā kā šie noteikumi ir balstīti uz otra laulātā piekrišanas prezumpciju, trešās personas (ieguvēja) labticības priekšmets ir pirmā laulātā *tiesība rīkoties ar attiecīgo kustamo mantu*, kas izriet no prezumētās otra laulātā piekrišanas šādai rīcībai. Turklāt – atšķirībā no CL 1065.p. paredzētajiem labticīgas iegūšanas priekšnoteikumiem – CL 93.p.3.d. nav prasīts, lai otrs laulātais ar nepārprotamu rīcību būtu uzticējies attiecīgo kustamo mantu pirmajam laulātajam (piem., nododot to viņa pārvaldībā), jo laulība kā laulāto visaptveroša „dzīves kopība” pati par sevi ir balstīta uz laulāto savstarpēju uzticību (sk. CL 84.p.).

22. Tas vien, ka attiecībā uz laulības laikā iegūtu nekustamu lietu, kas ierakstīta zemesgrāmatā uz viena laulātā vārda, zemesgrāmatā nav ierakstīta CL 91.p.2.d.2.teik un ZGL 16.p.1.-a pk. paredzētā piebilde par laulātā atsevišķo mantu, 1) *nav šķērslis* minētā laulātā rīcībai ar šo nekustamo lietu bez otra laulātā piekrišanas un trešās personas (ieguvēja) tiesību nostiprināšanai zemesgrāmatā, 2) *nелиecina* par to, ka zemesgrāmatā ierakstītā laulātā rīcībai „pēc likuma ir nepieciešama” otra laulātā piekrišana (ZGL 61.p.1.d.3.pk. izpratnē), kā arī 3) *nepadara trešo personu par ļaunticīgu ieguvēju* (ja patiesībā šī nekustamā lieta ir bijusi laulāto kopīgās mantas objekts).

23. ZGL 1.p. nostiprināto zemesgrāmatu publiskās ticamības principu, kura mērķis ir nodrošināt privāttiesiskās apgrozības stabilitāti un labticīgu trešo personu uzticības aizsardzību, var *konkretizēt* šādi: trešā persona, kas ar tiesisku darījumu un, labticīgi ļaujoties uz nepareizu lietu tiesības nostiprinājumu zemesgrāmatā, iegūst īpašuma vai citu lietu tiesību no zemesgrāmatā ierakstītās netiesīgās personas, tiek aizsargāta savā uzticībā zemesgrāmatai un iegūst tādu tiesisko statusu, kādu tā iegūtu, ja zemesgrāmatas ieraksti pareizi atspoguļotu patieso liettiesisko stāvokli.

No labticīgas iegūšanas priekšnoteikumu viedokļa 1) netiesīgajai personai (atsavinātājam), kura rīkojas ar zemesgrāmatā nostiprinātu lietu tiesību, jābūt formāli

leģitimētai ar *nepareizu nostiprinājumu* zemesgrāmatā, 2) lietu tiesības iegūšanai jābalstās uz *spēkā esošu* tiesisku darījumu (sk. CL 1477.p.1.d., 1480.p.) un jānotiek t.s. *singulārās* jeb *atsevišķās tiesību pēctecības ceļā*, turklāt noslēgtajam darījumam jāizpaužas kā t.s. „*apgrozības darījumam*”, 3) trešās personas iegūtajai tiesībai atbilstoši likumā noteiktajai kārtībai jābūt *nostiprinātai zemesgrāmatā* (sk. CL 1477.p.1.d.) un 4) trešajai personai (ieguvējam) līdz brīdim, kad nostiprinājuma lūgums iesniegts zemesgrāmatu nodaļai un ierakstīts nostiprinājuma žurnālā (sk. ZGL 71.p.), jābūt *labticīgai* attiecībā uz zemesgrāmatā ierakstītās netiesīgās personas lietu tiesības nostiprinājuma pareizību, turklāt ieguvēja labticība tiek *prezumēta* (sal. CL 918.p., 1031.p.1.d.).

24. Atbilstoši zemesgrāmatu publiskās ticamības principam ir aizsargājama arī tāda trešā persona, kas ar tiesisku darījumu un, labticīgi paļaujoties uz zemesgrāmatā ierakstītā laulātā īpašuma tiesības nostiprinājuma pareizību (jeb atbilstību laulāto starpā pastāvošajām likumiskajām mantiskajām attiecībām), no šī laulātā ir labticīgi ieguvusi īpašuma vai citu lietu tiesību uz tādu nekustamo lietu, ko zemesgrāmatā ierakstītais (formāli leģitimētais) laulātais savulaik ir ieguvis ar otra laulātā līdzdalību CL 89.p.2.d. izpratnē un ar ko šis laulātais ir rīkojies bez otra laulātā piekrišanas šādai rīcībai.

25. Dalot laulāto kopīgo mantu, saskaņā ar CL 109.p.3.d. un 729.p.3.pk. jāņem vērā 1) tās laulāto saistības pret trešajām personām, par kurām viņi *primāri atbild ar laulāto kopīgo mantu*, t.i., saistības, kas izriet no darījumiem, ko abi laulātie kopīgi vai viens no viņiem noslēdzis ģimenes vai kopīgās mājsaimniecības vajadzībām (sk. CL 96.p.), kā arī 2) tās laulāto saistības pret trešajām personām, kuras izriet no laulāto kopīgi noslēgta darījuma, kopīgi izdarītas neatļautas darbības vai likuma un kurās viņi *uzstājas kā kopdalībnieki* (resp., kā dalāmas saistības parādnieki vai nedalāmas saistības kopparādnieki, sk. CL 1669.–1671.p.), turklāt neatkarīgi no tā, vai attiecīgajai saistībai ir kāds sakars ar ģimenes vai kopīgās mājsaimniecības vajadzībām. Šīs saistības „jāņem vērā” jeb „*jānokārto*” (resp., pēc iespējas jānolīdzina vai jādzēš ar izpildījumu vai jāizbeidz ar kādu no izpildījuma aizstājējiem, piem., ar saistības priekšmeta iesniegšanu tiesai glabājumā, ieskaitu vai izlīgumu) *pirms* laulāto kopīgās mantas sadalīšanas, lai noskaidrotu dalāmās mantas *atlikumu*, kas jāsadala starp laulātajiem atbilstoši tām daļām, kuras saskaņā ar CL 89.p.2.d. pienākas katram laulātajam *no katra dalīšanai pakļautā mantiskā labuma vērtības*.

26. Laulāto kopīgās mantas dalīšana tiesas ceļā nedrīkst aprobežoties vienīgi ar laulāto (īpašuma) tiesību atzīšanu uz dalīšanai pakļauto mantisko labumu „domājamām daļām”, jo dalīšanas mērķis ir dalāmās mantas *pilnīga juridiska un faktiskā sadalīšana* starp laulātajiem

atbilstoši CL 733. un turpm.p. paredzētajiem dalīšanas veidiem. Tā kā tiesai, izspriežot laulāto kopīgās mantas dalīšanas lietu, jānonāk līdz dalīšanas jautājuma *pozitīvam risinājumam*, tiesnesim (tiesai) nepieciešamības gadījumā jau laikus jāuzņemas „*padomdevēja*” loma. Ja tiesā saņemts prasības pieteikums, kurā norādītais prasības priekšmets ir laulāto kopīgās mantas dalīšana, taču tajā nav ietverts prasījums (prasījumi) par dalāmās mantas sadalīšanu atbilstoši kādam no CL 733. un turpm.p. paredzētajiem dalīšanas veidiem, tiesnesim prasības pieteikums jāatstāj *bez virzības trūkumu novēršanai*, t.i., prasības pieteikuma papildināšanai ar „attiecīgu prasījumu” (sk. CPL 133.p.1.d.1.pk., 235.¹p.3.pk.). Ja civillieta ir jau ierosināta un tikai vēlāk – sagatavošanas sēdē vai tiesas sēdē – atklājas, ka prasībā, kuras priekšmets ir laulāto kopīgās mantas dalīšana, nav ietverts „attiecīgs prasījums”, tiesnesim (tiesai) jāizskaidro prasītājam šis trūkums un jānorāda uz viņa tiesību papildināt prasības pieteikumu ar prasījumu (prasījumiem) par dalāmās mantas sadalīšanu atbilstoši kādam no CL 733. un turpm.p. paredzētajiem dalīšanas veidiem. Lai nepārkāptu pušu līdztiesību (sk. CPL 9.p.), tiesnesim (tiesai) ir pienākums *izskaidrot arī atbildētāja tiesības iebildumu veidā norādīt savu dalīšanas variantu vai pretprasības ceļā pieteikt savus prasījumus par laulāto kopīgās mantas dalīšanu*.

27. Atbilstoši CL 108.p., 110.p.2.d., 115.p.3.d., 123.p.2.d. un 139.p.2.d. nostiprinātajam t.s. „trešo personu iegūto tiesību aizsardzības principam” jo īpaši tiek aizsargāti laulāto kreditoru iegūtie *saistībtiesiskie prasījumi* pret vienu vai otru laulāto, kā rezultātā šie kreditori var *tiesiski pamatoti paļauties uz tādu mantisko attiecību pastāvēšanu*, kādas tās – no satura un tiesisko seku viedokļa – pastāvēja laulāto starpā *pirms* vēlāk notikušās viņu kopīgās mantas vai kopmantas sadalīšanas (savstarpējas norēķināšanās ar mantu) vai citām pārmaiņām viņu savstarpējās mantiskajās attiecībās (piem., pirms līgumisko mantisko attiecību nodibināšanas, grozīšanas vai izbeigšanas).

Laulāto kopīgās mantas dalīšanas gadījumā kreditoriem *principā tiek saglabātas tādas tiesiski pamatotās izredzes* apmierināt viņu iegūtos prasījumus pret vienu vai otru laulāto no pēdējo kopīgās mantas (resp., no attiecīgā laulātā daļas viņu kopīgajā mantā), kādas šiem kreditoriem būtu, ja kopīgās mantas dalīšanas rezultātā *nebūtu iestājušās* kreditoru interesēm nelabvēlīgās izmaiņas *mantas sadalījuma vai piederības ziņā*.

Anotācija

Ņemot vērā juridiskajā literatūrā izteikto viedokļu dažādību un nevienveidību tiesu praksē, darbā ir aplūkots laulāto mantas institūts laulāto likumiskajās mantiskajās attiecībās (sk. CL 89.–110.p.). Darba mērķis ir izteikt argumentētu viedokli svarīgākajos problēmjautājumos, t.i., 1) jautājumā par laulāto kopīgās mantas sastāva un tās sadalījuma laulāto starpā noteikšanu, kur būtiska nozīme ir likuma noteikumiem par laulāto pierādīšanas pienākumu, 2) jautājumā par viena laulātā rīcību ar laulības laikā iegūto mantu un šādas rīcības tiesiskajām sekām, kur būtiska nozīme ir likuma noteikumiem par trešo personu (labticīgo ieguvēju) aizsardzību, un 3) jautājumā par laulāto kopīgās mantas dalīšanas pareizu izpratni.

Lai sasniegtu šo mērķi, darbā ir noskaidrots „mantas” jēdziens, aplūkoti laulāto mantas veidi un to rašanās (iegūšanas) priekšnoteikumi, analizētas laulāto mantas masu mijiedarbības sekas un piedāvāts risinājums tam, kā tiesību tālākveidošanas ceļā pamatot laulātā tiesību uz atbilstošu atlīdzību par viņa izdarīto ieguldījumu otram laulātajam atsevišķi piederošajā mantā. Darbā īpaša uzmanība ir veltīta CL 89.p.2.d. un 91.p.2.d. regulētajam laulāto pierādīšanas pienākumam un tiesiskajām prezumpcijām, kas laulātos atbrīvo no šī pienākuma, kā arī ir aplūkoti un analizēti tiesību labticīgas iegūšanas priekšnoteikumi un tiesiskās sekas (sk. CL 90.p.3.d., 994.p., ZGL 1.p.). Bez tam darbā ir plaši analizēta laulāto kopīgās mantas dalīšanas kārtība (sk. CL 109.p. 3., 4.d.) un kontekstā ar šo jautājumu konkretizēts CL 108.p. un 110.p.2.d. nostiprinātais „trešo personu iegūto tiesību aizsardzības princips”.

Annotation

In consideration of the variety of opinions expressed in the legal literature, as well as the lack of uniformity in the case law, the thesis describes the concept of ‘matrimonial property’ under statutory matrimonial property regime (see Sections 89–110 of the Civil Law). The objective of the thesis is to express a well-reasoned point of view as to important problem issues, i.e. 1) the issue related to determination of the composition of joint matrimonial property and division thereof where significant role is played by the provisions of law imposing the burden of proof on spouses; 2) the issue related to acts by one spouse with the property acquired during the course of marriage and legal consequences of such acts where significant role is played by the provisions of law protecting third parties (acquirers in good faith); and 3) the issue related to correct understanding of the division of joint matrimonial property.

With a view to achieving this objective, the term ‘property’ has been studied in the thesis, types and preconditions for creation (acquisition) of matrimonial property have been reviewed, consequences of the interaction of aggregations of matrimonial property have been analysed, as well as a solution has been proposed on how to establish the right to adequate compensation of one spouse for his or her investment in the separate property of other spouse should by means of further development of law. Particular attention has been devoted in the thesis to the obligation to prove and the legal presumptions releasing the spouses from such obligation as set forth in Section 89, Paragraph 2 and Section 91, Paragraph 2 of the Civil Law, as well as preconditions for and legal consequences of the acquisition in good faith (see Section 90, Paragraph 3, Section 994 of the Civil Law, Section 1 of the of the Land Register Law) have been reviewed and analysed. Besides the procedure of division of joint matrimonial property (see Section 109, Paragraphs 3 and 4 of the Civil Law) has been broadly analysed, as well as the ‘principle of protection of the rights obtained by third parties’ laid down in Section 108 and Section 110, Paragraph 2 of the Civil Law has been clarified in this context.

Izmantotie avoti

1. Juridiskā literatūra

- Akers B.* Laulāto mantisko attiecību reģistrācija. Grām.: Raksti par Prezidenta K.Ulmaņa Civillikumu (Tieslietu Ministrijas Vēstneša 1939.g. 1.burtnīcas pielikums). Rīga: Tieslietu Ministrijas izdevums, 1939, 86.–94.lpp.
- Akmentiņš R.* Tiesību zinību teorija. Rīga: [B.i.], 1928.
- Balodis K.* Sicherungsbereignung im deutsch-lettischen Rechtsvergleich. Rīga: Latvijas Universitāte, 2001.
- Balodis K.* Labas ticības princips mūsdienu Latvijas civiltiesībās // Likums un Tiesības, 2002, Nr.9, 279.–286.lpp.
- Balodis K.* Ieteicamais komercdarījumu regulējums Komerclikumā // Likums un Tiesības, 2004, Nr.2, 34.–43.lpp.
- Balodis K.* Komersanta uzņēmums kā civiltiesību objekts // Likums un Tiesības, 2005, Nr.3, 66.–71.lpp.
- Balodis K.* Fiduciāro darījumu vieta Latvijas privāttiesību sistēmā // Likums un Tiesības, 2005, Nr.9, 270.–279.lpp.
- Balodis K.* Ievads civiltiesībās. Rīga: Zvaigzne ABC, 2007.
- Balodis K.* Jaunais komercdarījumu regulējums un tā piemērošana // Jurista Vārds, 2009, Nr.21, 1.–13.lpp.
- Baur F., Baur J.F., Stürner R.* Sachenrecht. 17.Aufl. München: C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1999.
- Berent B.* Die Einleitung. Buch: Lettlands Zivilgesetzbuch vom 28.Januar 1937 in Einzeldarstellungen. Bd.1. Einleitung – Familienrecht – Erbrecht. Riga: Verlag der AG „Ernst Plates“, 1938, S.38–138.
- Berent B.* Schliessung und Auflösung der Ehe. Buch: Lettlands Zivilgesetzbuch vom 28.Januar 1937 in Einzeldarstellungen. Bd.1. Einleitung – Familienrecht – Erbrecht. Riga: Verlag der AG „Ernst Plates“, 1938, S.139–187.
- Bergmane I.* Laulāto atsevišķa manta // Latvijas Universitātes Raksti. 657.sēj. Juridiskā zinātne. Rīga: Latvijas Universitāte, 2003, 48.–67.lpp.
- Bergmane I.* Nekustamais īpašums kā laulāto kopīga manta // Latvijas Universitātes Raksti. 665.sēj. Sociālās zinātnes. Rīga: Latvijas Universitāte, 2003, 27.–41.lpp.
- Bergmane I.* Laulāto mantiskās attiecības Latvijā un ārvalstīs. Grām.: Tiesību harmonizācija Baltijas jūras reģionā 20. – 21.gs. mijā. Rīga: LU Juridiskā fakultāte, 2006, 631.–638.lpp.
- Bergmane I.* Nekustamais īpašums laulāto mantiskajās attiecībās. Promocijas darba kopsavilkums. Rīga: [B.i.], 2006.
- Binder M.* Sachenrecht. Theorie und systematisch aufbereitete OGH-Fälle. Wien: Verlag Österreich GmbH, 2003.
- Blaese H., Mende S.* Lettlands Zivilgesetzbuch vom 28.Januar 1937 in Einzeldarstellungen. Bd.II, 2. Das Sachenrecht. Riga: Verlag der AG „Ernst Plates“, 1938.
- Briedis E.* Par nekustamo īpašumu kā laulātā atsevišķo mantu // Jurista Vārds, 2002, Nr.10, Nr.12.
- Brox H., Walker W.D.* Allgemeiner Teil des BGB. 30.Aufl. Köln, Berlin, München: Carl Heymanns Verlag, 2006.
- Bukovskis V.* Civīlprocesa mācības grāmata. Rīga: Autora izdevums, 1933.
- Būmanis A.* Ģimenes locekļu mantiskās attiecības pēc jaunā Civīllikuma. Grām.: Prezidenta Ulmaņa Civīllikums. Rakstu krājums. Rīga: Pagalms, 1938, 112.–117.lpp.
- Būmanis A.* Piezīmes pie B.Disterlo kga raksta par terminoloģiju likumdošanā // Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1936, Nr.4, 875.–877.lpp.
- Ciematniece I.* Laulāto mantisko attiecību regulējums (no 19.gs. vidus līdz mūsdienām) // Jurista Vārds, 2008, Nr.20, 18.–27.lpp., Nr.21, 12.–20.lpp.
- Čakste K.* Civiltiesības. Rīga: [B.i.], 1937.
- Čudina I.* Laulāto mantiskās attiecības // Jurista Vārds, 2005, Nr.23, 13.–19.lpp.
- Čudina I.* Laulāto mantas dalīšana // Jurista Vārds, 2005, Nr.34, 1.–6.lpp.
- Dāvis V.* Piezīmes pie Civīllikuma projekta // Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1936, Nr.4, 878.–897.lpp.
- Demharter J.* Grundbuchordnung. 25.Aufl. München: Verlag C.H.Beck, 2005.
- Dernburg H., Sokolowski P.* System des Römischen Rechts. Der Pandekten. 8.Aufl. Berlin: Verlag von H.W.Müller, 1912.
- Dzelme J.* Par laulāto atsevišķās mantas tiesisko stāvokli Latvijas Civīllikumā // Jurista Vārds, 1999, Nr.7.
- Erdmann C.* System des Privatrechts der Ostseeprovinzen Liv-, Est und Curlands. Bd.I. Allgemeiner Theil. Familienrecht. Riga: N.Kymmels Verlag, 1889.
- Erdmann C.* System des Privatrechts der Ostseeprovinzen Liv-, Est- und Curland. Bd.II. Sachenrecht. Riga: Kymmels Verlag, 1891.
- Erdmann C.* System des Privatrechts der Ostseeprovinzen Liv-, Est und Curlands. Bd.III. Erbrecht. Riga: N.Kymmels Verlag, 1892.
- Erdmann C.* System des Privatrechts der Ostseeprovinzen Liv-, Est und Curlands. Bd.IV. Obligationenrecht. Riga: N.Kymmels Verlag, 1894.

- Frīdenberga L.* Lauļības līgumi pēc Latvijas Civillikuma. Rīga: [B.i.], 1940.
- Frīdenberga L.* Lauļāto likumiskās mantiskās attiecības. Rīga: [B.i.], 1938.
- Gencs Z.* Mantošana. Zinātniski praktisks komentārs. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2002.
- Gernhuber J., Coester-Waltjen D.* Familienrecht. 5.Aufl. München: Verlag C.H.Beck, 2006.
- Gobziņš J.* Zemesgrāmatu likums. Likuma teksts ar paskaidrojumiem. Grām.: Zemesgrāmatas Latvijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003, 125.–177.lpp.
- Grūtups A.* Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Īpašums (927.–1129.p.). Rīga: Mans Īpašums, 1996.
- Grūtups A., Kalniņš E.* Civillikuma komentāri. Trešā daļa. Lietu tiesības. Īpašums. 2.izd. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2002.
- Grūtups A., Krastiņš E.* Īpašuma reforma Latvijā. Rīga: Mans Īpašums, 1995.
- Hausheer H., Jaun M.* Die Einleitungsartikel des ZGB (Art.1–10 ZGB). Bern: Stämpfli Verlag AG, 2003.
- Hausheer H., Geiser T., Aebi-Müller R.E.* Das Familienrecht des Schweizerischen Zivilgesetzbuches. 3.Aufl. Bern: Stämpfli Verlag AG, 2007.
- Hūns E.* Lauļāto atsevišķā manta Prezidenta Ulmaņa Civillikumā // Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1939, Nr.4, 953.–960.lpp.
- Jauernig O.* (Hrsg.) Bürgerliches Gesetzbuch. Kommentar. 11.Aufl. München: Verlag C.H.Beck, 2004.
- Jurkovska O.* (Sast.), *Bukovskis V.* (Red.) Notāriāta nolikums. Tulkojums ar pārgrozījumiem, papildinājumiem, paskaidrojumiem un pielikumiem. Rīga: Sastādītāju izdevums, 1933.
- Kalniņš E.* Par laulāto kopmantas prezumpcijām // Jurista Vārds, 1998, Nr.22.
- Kalniņš E.* Publiskas ticamības princips tiesu praksē // Likums un Tiesības, 1999, Nr.3, 81.–85.lpp.
- Kalniņš E.* Tiesību normas spēkā esamība un intertemporālā piemērojamība // Likums un Tiesības, 2000, Nr.7, 214.–220.lpp.
- Kalniņš E.* Privāttiesību teorija un prakse. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005.
- Kavass N.* Zemesgrāmatas Latvijā. Rīga, [B.i.], 1939.
- Konradi F., Valters A.* (Sast.) Civillikumi ar paskaidrojumiem. Otrā grāmata. Lietu tiesības. Rīga: Grāmatrūpnieks, 1935.
- Krauze R., Gencs Z.* Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Mantojuma tiesības (382.–840.p.). Rīga: Mans Īpašums, 1997.
- Krons M.* Civillikuma pirmais pants // Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1937, Nr.2, 270.–301.lpp.
- Krons M.* Intertemporālo tiesību mācība un Civillikuma trešais pants // Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1938, Nr.1, 83. – 115.lpp.
- Krūmiņš J.* Tiesu prakse strīdos par laulāto mantas dalīšanu // Jurista Vārds, 2004, Nr.7, 8.–10.lpp.
- Larenz K., Wolf M.* Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Rechts. 9.Aufl. München: Verlag C.H.Beck, 2004.
- Leja L.* Par labticīgā ieguvēja aizsardzību, prettiesiski atsavinot līzinga objektu // Jurista Vārds, 2004, Nr.5, 11.–13.lpp., Nr.6, 6.–8.lpp.
- Lībiņa I.* Personības tiesību aizsardzība un civiltiesiskā atbildība to aizskāruma gadījumā. Promocijas darba kopsavilkums. Rīga: [B.i.], 2006.
- Loebers A.* Fiduciari darījumi // Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1933, Nr.9/10, 221.–231.lpp.
- Loeber A.* Die Gesellschaft nach dem lettlandischen Zivilgesetzbuch vom Jahre 1937 // Rigasche Zeitschrift für Rechtswissenschaft [Rīgas Tiesību Zinātņu Žurnāls] (Rīga, 1926-1939). 10.sēj. (1937/1939). Faksimilizdevums. Rīga: Latvijas Akadēmiskā bibliotēka, 2003, 2789.–2805.lpp.
- Lošmanis A.* Unternehmenskauf im deutsch-lettischen Rechtsvergleich. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2005.
- Lošmanis A.* Sabiedrības ar ierobežotu atbildību kapitāla daļu atsavinājums // Jurista Vārds, 2009, Nr.14/15, 17.–23.lpp.
- Muciņš L.* Zemesgrāmatu principi. Grām.: Zemesgrāmatas Latvijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003, 21.–47.lpp.
- Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch.* Bd.6. Sachenrecht (§§ 854–1296). Wohnungseigentumsgesetz, Erbbaurechtsverordnung, Sachenrechtsbereinigungsgesetz, Schuldrechtsänderungsgesetz. 3.Aufl. München: C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1997.
- Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch.* Bd.7. Familienrecht I (§§ 1297–1588). VAHRG, VAÜG, HausratsV. 4.Aufl. München: C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 2000.
- Neimanis J.* Ievads tiesībās. Rīga: zv.adv. J.Neimanis, 2004.
- Ozoliņš O.* Civiltiesību reforma Latvijā. Grām.: Darbam un tiesībām. Rīga: Latvijas krimināltiesību biedrības izdevums, 1939, 145.–167.lpp.
- Ozoliņš O.* Senata Civildepartamenta prakse 1939.gadā // Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1940, Nr.2, 233.–270.lpp.
- Palandt O.* (Begr.) Bürgerliches Gesetzbuch. 65.Aufl. München: Verlag C.H.Beck, 2006.
- Paļčikovska M.* Lauļāto likumiskās mantiskās attiecības un to risinājums // Jurista Vārds, 2000, Nr.36, Nr.37.
- Prütting H.* Sachenrecht. 33.Aufl. München: Verlag C.H.Beck, 2008.
- Ratermanis M.* Daži jautājumi, kas saistīti ar lauku nekustamu īpašumu dalīšanas problēmu // Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1939, Nr.4, 922.–934.lpp.
- Reihmanis N.* Bērnu brīvā manta. Rīga: [B.i.], 1938.
- Rey H.* Die Grundlagen des Sachenrechts und das Eigentum. 3.Aufl. Bern: Stämpfli Verlag AG, 2007.

- Riemer H.M.* Die Einleitungsartikel des Schweizerischen Zivilgesetzbuches (Art.1–10 ZGB). Eine Einführung. 2.Aufl. Bern: Stämpfli Verlag AG, 2003.
- Role E.* Laulāto atsevišķa manta. Rīga: [B.i.], 1940.
- Rozenfelds J.* Lietu tiesības. 3.izd. Rīga: Zvaigzne ABC, 2004.
- Rudāns S.* Nekustamā īpašuma labticīga iegūšana // Jurista Vārds, 2006, Nr.21, 1.–5.lpp., Nr.22, 12. – 21.lpp.
- Schlüter W.* BGB – Familienrecht. 11.Aufl. Heidelberg: C.F.Müller Verlag, 2005.
- Schmid J., Hürlimann-Kaup B.* Sachenrecht. 2.Aufl. Zürich, Basel, Genf: Schulthess Juristische Medien AG, 2003.
- Schulze R.* (Schriftleitung) Bürgerliches Gesetzbuch. Handkommentar. 4.Aufl. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2005.
- Schwab D.* Familienrecht. 16.Aufl. München: Verlag C.H.Beck, 2008.
- Schwenzer I.* (Hrsg.) Scheidung. FamKomm. Bern: Stämpfli Verlag AG, 2005.
- Schwenzer I.* Schweizerisches Obligationenrecht. Allgemeiner Teil. 4.Aufl. Bern: Stämpfli Verlag AG, 2006.
- Simonius P., Sutter Th.* Schweizerisches Immobiliarsachenrecht. Bd.I. Grundlagen, Grundbuch und Grundeigentum. Basel, Frankfurt am Main: Verlag Helbing & Lichtenhahn, 1994.
- Sinaiskis V.* Civillikuma principi un ģimenes tiesības // Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1938, Nr.1, 30.–57.lpp.
- Sinaiskis V.* Mantojuma tiesības // Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1940, Nr.1, 16.–37.lpp.
- Strazdiņš A.* Laulāto personiskās un mantiskās attiecības. Grām: Jaunā Civillikuma apskats. Daugavpils: Daugavpils latviešu biedrības izdevums, 1937, 11.–19.lpp.
- Strupiņš A.* Komerclikuma komentāri. A daļa. Komerccarbības vispārīgie noteikumi (1.–73.panti). Rīga: „A.Strupiņa juridiskais birojs” SIA, 2003.
- Strupiņš A.* Komerclikuma komentāri. III. B daļa. Komersanti. XI sadaļa. Kapitālsabiedrības (134.–184.panti). Rīga: „A.Strupiņa juridiskais birojs” SIA, 2003.
- Švemberga A.* Zemesgrāmatu publiskas ticamības dažādas izpratnes. Grām: Aktuālie tiesību problēmu jautājumi. Metodiskais materiāls advokātiem. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 5.–25.lpp.
- Torgāns K.* (Red.) Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Saistību tiesības (1401.–2400.p.). 2.izd. Rīga: Mans Īpašums, 2000.
- Torgāns K., Dudelis M.* (Red.) Civilprocesa likuma komentāri. 2.izd. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2001.
- Torgāns K.* (Red.) Civilprocesa likuma komentāri. 3.izd. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.
- Torgāns K.* Saistību tiesības. I.daļa. Mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.
- Torgāns K.* Saistību tiesības. II.daļa. Mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008.
- Tuor P., Schnyder B., Schmid J., Rumo-Jungo A.* Das Schweizerische Zivilgesetzbuch. 12.Aufl. Zürich, Basel, Genf: Schulthess Juristische Medien AG, 2002 (Nachdruck 2006).
- Vēbers J.* Ģimenes tiesības. Rīga: P.Stučkas Latvijas Valsts universitātes Juridiskā un filozofijas fakultāte, 1970.
- Vēbers J.* Padomju civiltiesības. Vispārīgā daļa. Īpašuma tiesības. Rīga: Zvaigzne, 1979.
- Vēbers J.* Latvijas PSR ģimenes tiesības. Rīga: Zvaigzne, 1984.
- Vēbers J.* (Red.) Latvijas PSR Laulības un ģimenes kodeksa komentāri. Rīga: Avots, 1985.
- Vēbers J.* Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Ģimenes tiesības (26.–51., 114.–125., 140.–176.p.). Rīga: Mans Īpašums, 2000.
- Vieweg K., Werner A.* Sachenrecht. 2.Aufl. Köln, Berlin, Bonn, München: Carl Heymanns Verlag, 2005.
- Vīnzarājs N.* Civiltiesību problēmas. Rīga: Erlena Kalniņa un Viktora Tihonova izdevums, 2000.
- Virko E.* Vai nostiprinājuma lūgumam ir jābūt divpusējam? // Likums un Tiesības, 2000, Nr.5, 132.–147.lpp.
- Virko E.* Zemesgrāmatu pieejamība un ticamība // Jurista Vārds, 2008, Nr.13, 12.–19.lpp., Nr.15, 2.–12.lpp.
- Višņakova G.* Par laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām // Jurista Vārds, 1999, Nr.29.
- Višņakova G., Balodis K.* Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Lietas. Valdījums. Tiesības uz svešu lietu (841.–926.p., 1130.–1400.p.). Rīga: Mans Īpašums, 1998.
- von Bunge F.G.* Das liv- und esthländische Privatrecht. Erster Theil. 2.Aufl. Reval: Verlag von Franz Kluge, 1847.
- von Lutzau H.* Studien und Kritiken zum Ostseeprovinziellen Privatrecht. Bd.I. Riga: Verlag von Jonck und Poliewsky, 1908.
- von Samson-Himmelstjerna H.* Die Bedeutung des Schiffsregisters nach lettländischem Recht // Rigasche Zeitschrift für Rechtswissenschaft [Rīgas Tiesību Zinātņu Žurnāls] (Rīga, 1926-1939). 10.sēj. (1937/1939). Faksimilizdevums. Rīga: Latvijas Akadēmiskā bibliotēka, 2003, 3021.–3029.lpp.
- von Schilling C.* Die persönlichen Rechte der Ehegatten und das eheliche Güterrecht. Buch: Lettlands Zivilgesetzbuch vom 28.Januar 1937 in Einzeldarstellungen. Bd.1. Einleitung – Familienrecht – Erbrecht. Riga: Verlag der AG „Ernst Plates”, 1938, S.188 – 232.
- Weber R.* Sachenrecht II. Grundstücksrecht. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2005.
- Zariņš J.* Mantojuma dalīšana tiesas ceļā. Rīga: Autora izdevums, 1935.
- Zimmermann Th.* Das Erbrecht. Buch: Lettlands Zivilgesetzbuch vom 28.Januar 1937 in Einzeldarstellungen. Bd.1. Einleitung – Familienrecht – Erbrecht. Riga: Verlag der AG „Ernst Plates”, 1938, S.279–403.
- Zobl D.* Grundbuchrecht. 2.Aufl. Zürich, Basel, Genf: Schulthess Juristische Medien AG, 2004.

- Zwingmann O.* Die Vormerkung nach ausländischem und lettländischem Recht // Rigasche Zeitschrift für Rechtswissenschaft [Rīgas Tiesību Zinātņu Žurnāls] (Rīga, 1926-1939). 10.sēj. (1937/1939). Faksimilizdevums. Rīga: Latvijas Akadēmiskā bibliotēka, 2003, 2719.–2738.lpp.
- Zwingmann O.* Lehrbuch des Handelsrechts. Riga: Verlag der AG „Ernst Plates”, 1939.
- Башмаковъ А.А.* Основныя начала ипотечнаго права. Либава: Издание Лито-Типографии М.Петерсона, 1891.
- Башмаковъ А.А.* (Сост.) Практическое руководство для крепостныхъ отделений Прибалтийскаго края. Либава: Издание Лито-Типографии М.Петерсона, 1894.
- Буковский В.* (Сост.) Сводъ гражданскихъ узаконений губерний Прибалтийскихъ (съ продолжениемъ 1912–1914 г.г. и съ разъяснениями). Т.І. Рига: Г.Гемпель и Ко, 1914.
- Буковский В.* (Сост.) Сводъ гражданскихъ узаконений губерний Прибалтийскихъ (съ продолжениемъ 1912–1914 г.г. и съ разъяснениями). Т.ІІ. Рига: Г.Гемпель и Ко, 1914.
- Гасманъ А., Нолькенъ А.* (Сост.) Положения о преобразовании судебной части и крестьянскихъ присутственныхъ местъ въ Прибалтийскихъ губернияхъ и Правила о приведении означенныхъ положений въ действие (съ изложениемъ соображений, на коихъ они основаны). Изд.2. С.-Петербургъ: Типография Правительствующаго Сената, 1890.
- Кронъ М.* Имущественныя отношения супруговъ и ихъ регистрація по новому Гражданскому Уложению // Законъ и Судъ, 1937, No 9, с.3771–3788, No 10, с.3807–3826.
- Невзоровъ А. С.* Краткое изложение Курса местнаго права Прибалтийскихъ губерний. Часть I. Изд.2. Юрьевъ: Типография К.Маттисена, 1909.
- Нечаева А.М.* Семейное право. Изд.2. Москва: Юристъ, 2002.
- Нолькенъ А.* (Сост.) Сводъ гражданскихъ узаконений губерний Прибалтийскихъ (съ разъяснениями Правительствующаго Сената). Изд.2. Петроградъ: Издание Юридическаго книжнаго склада „Право”, 1915.
- Таль Л.С.* Публичная вера крепостнаго реестра въ Прибалтийскихъ губернияхъ // Журналъ Министерства Юстиціи, 1908, Nr.3, с.67–88.
- Тютрюмовъ И.М.* Гражданское право. Изд.2. Тарту: Типография Г.Лаакманъ, 1927.
- Хвостов В.М.* Система римскаго права. Москва: Издательство „Спарк”, 1996.

2. Tiesu prakse

- Senāta Apvienotās sapulces spried. Nr.1936/4.* Grām.: Latvijas Senāta spriedumi (1918–1940). 1.sēj. Senāta Apvienotās sapulces spriedumi. Faksimilizdevums. Rīga: Latvijas Republikas Augstākā tiesa; Senatora Lēbera fonds, 1997, 315.–317.lpp.
- Senāta CKD spried. Nr.1928/46.* Grām.: Latvijas Senāta spriedumi (1918–1940). 11.sēj. Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedumi (1928–1929). Faksimilizdevums. Rīga: Latvijas Republikas Augstākā tiesa; Senatora Lēbera fonds, 1998, 4149., 4150.lpp.
- Senāta CKD spried. Nr.1929/108.* Grām.: Latvijas Senāta spriedumi (1918–1940). 11.sēj. Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedumi (1928–1929). Faksimilizdevums. Rīga: Latvijas Republikas Augstākā tiesa; Senatora Augusta Lēbera fonds, 1998, 4413.–4415.lpp.
- Senāta CKD spried. Nr.1930/8.* Grām.: Latvijas Senāta spriedumi (1918–1940). 12.sēj. Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedumi (1930–1933). Faksimilizdevums. Rīga: Latvijas Republikas Augstākā tiesa; Senatora Lēbera fonds, 1998, 4507.–4508.lpp.
- Senāta CKD spried. Nr.1931/62.* Grām.: Latvijas Senāta spriedumi (1918–1940). 12.sēj. Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedumi (1930–1933). Faksimilizdevums. Rīga: Latvijas Republikas Augstākā tiesa; Senatora Lēbera fonds, 1998, 4670.–4672.lpp.
- Senāta CKD spried. Nr.1931/144.* Grām.: Latvijas Senāta spriedumi (1918–1940). 12.sēj. Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedumi (1930–1933). Faksimilizdevums. Rīga: Latvijas Republikas Augstākā tiesa; Senatora Lēbera fonds, 1998, 4727. – 4729.lpp.
- Senāta CKD spried. Nr.1933/66.* Grām.: Latvijas Senāta spriedumi (1918–1940). 12.sēj. Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedumi (1930–1933). Faksimilizdevums. Rīga: Latvijas Republikas Augstākā tiesa; Senatora Lēbera fonds, 1998, 4956.lpp.
- Senāta CKD kopsēdes spried. Nr.1936/17.* Grām.: Latvijas Senāta spriedumi (1918–1940). 13.sēj. Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedumi (1934–1936). Faksimilizdevums. Rīga: Latvijas Republikas Augstākā tiesa; Senatora Lēbera fonds, 1998, 5354.–5356.lpp.
- Senāta CKD spried. Nr.1937/42.* Grām.: Latvijas Senāta spriedumi (1918–1940). 14.sēj. Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedumi (1937–1940). Faksimilizdevums. Rīga: Latvijas Republikas Augstākā tiesa; Senatora Lēbera fonds, 1998, 5419., 5420.lpp.
- Senāta CKD spried. Nr.1938/85.* Grām.: Latvijas Senāta spriedumi (1918–1940). 14.sēj. Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedumi (1937–1940). Faksimilizdevums. Rīga: Latvijas Republikas Augstākā tiesa; Senatora Lēbera fonds, 1998, 5584., 5585.lpp.

- Senāta CKD spried. Nr.1938/99.* Grām.: Latvijas Senāta spriedumi (1918–1940). 14.sēj. Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedumi (1937–1940). Rīga: Latvijas Republikas Augstākā tiesa; Senatora Lēbera fonds, 1998, 5598.lpp.
- Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-131/1996.* Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta spriedumi un lēmumi. 1996. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 1997, 84.–87.lpp.
- Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-152/1996.* Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta spriedumi un lēmumi. 1996. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 1997, 387.–390.lpp.
- Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-327/1997.* Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi. 1997. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 1998, 190.–192.lpp.
- Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-325/1998.* Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi. 1998. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 1999, 199.–207.lpp.
- Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-515/1998.* Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi. 1998. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 1999, 573.–575.lpp.
- Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-228/1999.* Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi. 1999. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2000, 437.–439.lpp.
- Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-391/1999.* Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi. 1999. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2000, 520.–523.lpp.
- Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-625/1999.* Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi. 1999. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2000, 327.–333.lpp.
- Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-19/2000.* Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi. 2000. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2001, 134.–138.lpp.
- Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-46/2000.* Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi. 2000. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2001, 143.–147.lpp.
- Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-218/2000.* Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi. 2000. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2001, 286.–290.lpp.
- Senāta CD lēm. lietā Nr.SKC-226/2000.* Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi. 2000. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2001, 791.–795.lpp.
- Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-263/2000.* Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi. 2000. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2001, 169.–172.lpp.
- Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-403/2000.* Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi. 2000. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2001, 108.–111.lpp.
- Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-5/2002.* Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi. 2002. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2003, 706.–710.lpp.
- Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-39/2002.* Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi. 2002. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2003, 135.–137.lpp.
- Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-91/2002.* Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi. 2002. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2003, 202.–209.lpp.
- Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-154/2002.* Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi. 2002. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2003, 536.–539.lpp.
- Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-175/2002.* Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi. 2002. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2003, 214.–219.lpp.
- Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-467/2002.* Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi. 2002. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2003, 145.–149.lpp.
- Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-40/2003.* Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi. 2003. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2004, 68.–73.lpp.
- Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-76/2003.* Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi. 2003. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2004, 74.–77.lpp.
- Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-142/2003.* Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi. 2003. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2004, 38.–40.lpp.
- Senāta CD lēm. lietā Nr.SKC-184/2003.* Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi. 2003. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2004, 416.–419.lpp.
- Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-373/2003.* Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi. 2003. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2004, 212.–218.lpp.
- Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-522/2003.* Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi. 2003. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2004, 94.–98.lpp.
- Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-5/2004.* Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi. 2004. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2005, 110.–114.lpp.
- Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-53/2004.* Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi. 2004. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2005, 120.–124.lpp.
- Senāta CD spried. lietā Nr.SKC-135/2004.* Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi. 2004. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2005, 129.–131.lpp.

- Senāta CD spried. lietā Nr.SK-747/2007.* Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi. 2007. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 98.–102.lpp.
- Senāta CD spried. lietā Nr.SPC-27/2007.* Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi. 2007. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 623.–625.lpp.
- Senāta CD spried. lietā Nr.SK-34/2008.* Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi. 2008. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2009, 81.–91.lpp.
- Senāta CD spried. lietā Nr.SK-50/2008.* Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi. 2008. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2009, 656.–663.lpp.
- Senāta CD spried. lietā Nr.SK-209/2008.* Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi. 2008. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2009, 23.–27.lpp.
- Senāta CD spried. lietā Nr.SK-408/2008* (nav publicēts).
- Senāta CD spried. lietā Nr.SK-416/2008.* Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi. 2008. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2009, 149.–158.lpp.
- Senāta CD spried. lietā Nr.SK-425/2008.* Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi. 2008. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2009, 32.–35.lpp.
- Senāta CD spried. lietā Nr.SK-467/2008.* Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi. 2008. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2009, 41.–48.lpp.
- Senāta CD spried. lietā Nr.SK-37/2009.* Pieejams: <http://www.at.gov.lv/files/archive/department1/2009/37-ge.doc> (aplūkots 04.05.2010).
- Senāta CD spried. lietā Nr.SK-54/2009.* Pieejams: <http://www.at.gov.lv/files/archive/department1/2009/54-j.doc> (aplūkots 04.05.2010).
- Senāta CD spried. lietā Nr.SK-113/2009.* Pieejams: http://www.at.gov.lv/files/archive/department1/2009/113-lo_mant.1.doc (aplūkots 04.05.2010).
- CTP spried. lietā Nr.PAC-84/2000.* Grām.: Latvijas Republikas apelācijas instances nolēmumu apkopojums civillietās. 1999.–2000.gads. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2001, 291.–295.lpp.
- CTP spried. lietā Nr.PAC-162/2000.* Grām.: Latvijas Republikas apelācijas instances nolēmumu apkopojums civillietās. 1999.–2000.gads. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2001, 284.–286.lpp.
- CTP spried. lietā Nr.PAC-395/2000.* Grām.: Latvijas Republikas apelācijas instances nolēmumu apkopojums civillietās. 1999.–2000.gads. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2001, 309.–315.lpp.
- CTP spried. lietā Nr.PAC-53/2001.* Grām.: Latvijas Republikas apelācijas instances nolēmumu apkopojums civillietās. 2001.–2002.gads. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003, 357.–361.lpp.
- CTP spried. lietā Nr.PAC-236/2001.* Grām.: Latvijas Republikas apelācijas instances nolēmumu apkopojums civillietās. 2001.–2002.gads. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003, 383.–387.lpp.
- CTP spried. lietā Nr.PAC-664/2001.* Grām.: Latvijas Republikas apelācijas instances nolēmumu apkopojums civillietās. 2001.–2002.gads. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003, 365.–368.lpp.
- CTP spried. lietā Nr.PAC-190/2002.* Grām.: Latvijas Republikas apelācijas instances nolēmumu apkopojums civillietās. 2001.–2002.gads. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003, 373.–378.lpp.
- CTP lēm. lietā Nr.PAC-275/2002.* Grām.: Latvijas Republikas apelācijas instances nolēmumu apkopojums civillietās. 2001.–2002.gads. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003, 804., 805.lpp.).
- CTP spried. lietā Nr.PAC-525/2002.* Grām.: Latvijas Republikas apelācijas instances nolēmumu apkopojums civillietās. 2001.–2002.gads. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003, 526.–528.lpp.
- CTP spried. lietā Nr.PAC-176/2003.* Grām.: Latvijas Republikas apelācijas instances nolēmumu apkopojums civillietās. 2003.–2004.gads. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004, 624.–630.lpp.
- CTP spried. lietā Nr.PAC-192/2003.* Grām.: Latvijas Republikas apelācijas instances nolēmumu apkopojums civillietās. 2003.–2004.gads. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004, 424.–427.lpp.
- CTP spried. lietā Nr.PAC-194/2003.* Grām.: Latvijas Republikas apelācijas instances nolēmumu apkopojums civillietās. 2003.–2004.gads. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004, 435.–438.lpp.
- CTP spried. lietā Nr.PAC-642/2003.* Grām.: Latvijas Republikas apelācijas instances nolēmumu apkopojums civillietās. 2003.–2004.gads. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004, 413.–419.lpp.
- CTP spried. lietā Nr.PAC-782/2003.* Grām.: Latvijas Republikas apelācijas instances nolēmumu apkopojums civillietās. 2003.–2004.gads. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004, 402.–405.lpp.
- CTP spried. lietā Nr.PAC-1055/2003.* Grām.: Latvijas Republikas apelācijas instances nolēmumu apkopojums civillietās. 2003.–2004.gads. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004, 429.–432.lpp.
- CTP spried. lietā Nr.PAC-89/2004.* Grām.: Latvijas Republikas apelācijas instances nolēmumu apkopojums civillietās. 2003.–2004.gads. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004, 578.–584.lpp.
- Satversmes tiesas 2005.gada 16.decembra spried. lietā Nr.2005-12-0103.* Grām.: Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedumi. 2005. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007, 84.–127.lpp.
- AT Senāta CD tiesu prakses apkopojums „Tiesību normu piemērošana laulāto mantiskajās attiecībās” (2007.g.). Pieejams: http://www.at.gov.lv/files/docs/summaries/2007/laulato_kopmanta.doc (aplūkots 04.05.2010).
- AT plēnuma 1996.gada 10.jūnija lēmums Nr.3 „Par likuma piemērošanu, izskatot lietas, kas izriet no ģimenes tiesiskajām attiecībām”.

3. Normatīvie akti

- Administratīvā procesa likums: LR likums. 25.10.2001. Latvijas Vēstnesis, 14.11.2001., Nr.164 (2551).
- Autortiesību likums: LR likums. 06.04.2000. Latvijas Vēstnesis, 27.04.2000., Nr.148/150 (2059/2061).
- Ceļu satiksmes likums: LR likums. 01.10.1997. Latvijas Vēstnesis, 21.10.1997., Nr.274/276 (989/991).
- Civillikums. 5.izd. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2007.
- Civilprocesa likums: LR likums. 14.10.1998. Latvijas Vēstnesis, 03.11.1998., Nr.326/330 (1387/1391).
- Dizainparaugu likums: LR likums. 28.10.2004. Latvijas Vēstnesis, 17.11.2004., Nr.183 (3131).
- Grozījumi Civillikumā: LR likums. 12.12.2002. Latvijas Vēstnesis, 20.12.2002., Nr.187 (2762).
- Jūras kodekss: LR likums. 29.05.2003. Latvijas Vēstnesis, 18.06.2003., Nr.91 (2856).
- Komerckārtības likums: LR likums. 21.10.1998. Latvijas Vēstnesis, 11.11.1998., Nr.337/338 (1398/1399).
- Komerclikums: LR likums. 13.04.2000. Latvijas Vēstnesis, 04.05.2000., Nr.158/160 (2069/2071).
- Maksātnespējas likums: LR likums. 01.11.2007. Latvijas Vēstnesis, 22.11.2007., Nr.188 (3764).
- Nekustamā īpašuma valsts kadastra likums: LR likums. 01.12.2005. Latvijas Vēstnesis, 22.12.2005., Nr.205 (3363).
- Notariāta likums: LR likums. 01.06.1993. Latvijas Vēstnesis, 09.07.1993., Nr.48.
- Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937.gada Civillikuma ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un kārtību: LR likums. 07.07.1992. Ziņotājs, 30.07.1992., Nr.29.
- Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937.gada Civillikuma ģimenes tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un kārtību: LR likums. 25.05.1993. Latvijas Vēstnesis, 08.06.1993., Nr.35.
- Par aviāciju: LR likums. 05.10.1994. Latvijas Vēstnesis, 20.10.1994., Nr.123 (254).
- Par dzīvokļa īpašumu: LR likums. 28.09.1995. Latvijas Vēstnesis, 12.10.1995., Nr.157 (440).
- Par individuālo (ģimenes) uzņēmumu un zemnieka vai zvejnieka saimniecību: LR likums. 08.01.1992. Ziņotājs, 13.02.1992., Nr.6.
- Par maternitātes un slimības apdrošināšanu: LR likums. 06.11.1995. Latvijas Vēstnesis, 23.11.1995., Nr.182 (465).
- Par nekustamā īpašuma ierakstīšanu zemesgrāmatās: LR likums. 30.01.1997. Latvijas Vēstnesis, 20.02.1997., Nr.52.
- Par nekustamā īpašuma piespiedu atsavināšanu valsts vai sabiedriskajām vajadzībām: LR likums. 15.09.1992. Ziņotājs, 15.10.1992., Nr.39.
- Par preču zīmēm un ģeogrāfiskās izcelsmes norādēm: LR likums. 16.06.1999. Latvijas Vēstnesis, 01.07.1999., Nr.216 (1676).
- Par privatizācijas sertifikātiem: LR likums. 16.03.1995. Latvijas Vēstnesis, 04.04.1995., Nr.52 (335).
- Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju: LR likums. 21.06.1995. Latvijas Vēstnesis, 11.07.1995., Nr.103 (386).
- Par zemes privatizāciju lauku apvidos: LR likums. 09.07.1992. Ziņotājs, 20.08.1992., Nr.32.
- Par zemes reformu Latvijas Republikas pilsētās: LR likums. 20.11.1991. Ziņotājs, 19.12.1991., Nr.49.
- Patentu likums: LR likums. 15.02.2007. Latvijas Vēstnesis, 27.02.2007., Nr.34 (3610).
- Valsts sociālo pabalstu likums: LR likums. 31.10.2002. Latvijas Vēstnesis, 19.11.2002., Nr.168 (2743).
- Zemesgrāmatu likums: LR likums. 22.12.1937. Ziņotājs, 29.04.1993., Nr.16.
- Zemes ierīcības likums: LR likums. 14.09.2006. Latvijas Vēstnesis, 03.10.2006., Nr.157 (3525).
- Laulāto mantisko attiecību reģistrācijas kārtība: MK noteikumi Nr.403. 03.09.2002. Latvijas Vēstnesis, 06.09.2002., Nr.127 (2702).
- Noteikumi par mantojuma reģistra un mantojuma lietu vešanu: MK noteikumi Nr.618. 04.08.2008. Latvijas Vēstnesis, 22.08.2008., Nr.130 (3914).
- Noteikumi par zemesgrāmatu nostiprinājuma lūguma formām: MK noteikumi Nr.898. 31.10.2006. Latvijas Vēstnesis, 09.11.2006., Nr.180 (3548).
- Vietējo civillikumu kopojums (Vietējo likumu kopojuma III.daļa). Tieslietu ministrijas sevišķas komisijas sagatavojumā. Rīga: Valtera un Rapas akciju sab. izdevums, 1928.
- Civillikums (1937.g.red.). Grām.: Civillikums. Kodifikācijas nodaļas 1937.gada izdevums. Trešais iespiedums. Rīga: [B.i.], 1938.
- Civilprocesa likums (1938.g.red.). Grām.: *Konradi F., Zvejnieks T.* (Sast.) Civilprocesa likums (1938.g.izd., 1939.g.iespied.) ar paskaidrojumiem. Rīga: Valsts tipogrāfijas izdevums, 1939.
- Notariāta nolikums. Grām.: *Jurkovska O.* (Sast.), *Bukovskis V.* (Red.) Notariāta nolikums. Tulkojums ar pārgrozījumiem, papildinājumiem, paskaidrojumiem un pielikumiem. Rīga: Sastādītāju izdevums, 1933.
- Zemesgrāmatu likums (1937.g.red.). Grām.: Zemesgrāmatas Latvijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003, 127.–177.lpp.
- 1937.gada 22.septembra Instrukcija miertiesniešiem par laulāto mantisko attiecību reģistrāciju. Valdības Vēstnesis, 1937, Nr.215.
- Latvijas PSR Laulības un ģimenes kodekss. Grām.: *Vēbers J.* (Red.) Latvijas PSR Laulības un ģimenes kodeksa komentāri. Rīga: Avots, 1985.

Bürgerliches Gesetzbuch vom 18. August 1896. Pieejams: <http://dejure.org/gesetze/BGB> (aplükots 04.05.2010).
Schweizerisches Zivilgesetzbuch vom 10. december 1907. Pieejams: <http://www.admin.ch/ch/d/sr/2/210.de.pdf>
(aplükots 04.05.2010).